CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA: VEL POTIVS EXPLICATIO QVÆDAM CONFESSIONIS,

IN SYNODO PETRICOVIENSI A PAtribus prouinciarum Gnesnensis, & Leopoliensis in regno Poloniæ factæ, Anno domini M. D. LI.

Auctore D. D. Stanislao Hosio Cardinale Episcopo Varmieñ. in Consilio Tridentino præside.

Opus hoc nunc postremo ab Auctore recognitum & multis locis supra omnes æditiones auctum, cura & opera integerrimi viri D. doctoris Heurici Dunghen Canonici Antuerpiensis.

SALVO PER OMNIA IVDICIO
S. sedis Apostolicæ.

OPVS INPRIMIS PIVM ET eruditum.

ANTVERPIAE,
In ædibus Ioannis Stelsij, sub scuto Burgundiæ. 1561.
Cum Priuilegio Regio.

PRIVILEGII SENTENTIA.

Regia Maiestas permisit Ioanni Stelsio, ut Cōfeßionē Catholicæ fidei Christianam in Synodo Petricouiēsi à Patribus factam, Auctore D. Stanislao Hosio, impunè imprimat, perq́; hæreditarias regiones suas distrahat, veluti latius patet in literis eidem conceßis, & subsignatis

Baue.

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS VARMIENSIS IN

generali conc. Trident. præses pio Lectori. S.

Nnus iam decimus agitur, cùm in synodo prouinciali Petricouiensi, cui præsedit Nicolaus Dziergovvski Archiepiscopus Gnesnẽsis, certa quædã doctrinæ capita ꝓposita fuerũt, vt suã de illis sentẽtiã Episcopi iurati dicerẽt. Quoniã verò nude proferebãtur, postulatum à me fuit, vt ea paucis verbis explicarẽ & illustriora redderem, ac scripto mandata patribus traderem, quo melius intelligere possent, quid illud foret de quo iureiurando interposito sententiam suam essent dicturi. Quod à me pro eo, vt angustiæ temporis ferebant, curatum est diligenter: conatusq́ sum illa doctrinæ capita in ordinẽ redacta, scripturarũ & conciliorũ patrũq́ testimonijs, ac probabilibus etiam rationibus cõfirmare, quo facilius ad ea calculo suo cõprobãda patres adducerẽtur. Neq; prorsus irritus cecidit labor hic meus. Nã simul vt lecta fuerunt, quæ conscripserã doctrinæ capita, iurarũt in ea statim omnes, qui tum præsentes aderant Episcopi, & libello quem produxerã, manibus suis subscripserunt: quin etiã, vt is typis mãdaretur, decreuerũt. Quoniã verò quatuor tantum dierũ spacium ad scribendũ mihi datum fuerat, & res grauis atq; ardua tractabatur, ne quid festinantius patres de scripto illo statuerent, petiui: simul me facturum recepi, vt intra paucos menses, ea, quæ scripseram, accuratius expenderem, ac perpolirem, augerem etiam & locupletarẽ. Assensi sunt non grauatim: Ego verò cũ Archiepiscopus vehemẽter vrgeret, ac editionẽ maturari postularet, inter varias curas, quibus tũ distringebar, post vnũ & alterum mensem priorẽ tantũ par

tem abſolui, in qua de fide, deq; ſpe tractabatur. Et eſt ea Cracouiæ typis excuſa. Cùm autem Romã liber perlatus fuiſſet iudicio Theologorum probabatur. Otto verò Truchſes, Cardinalis Auguſtanus, cuius inſignis pietas, & in ſana eccleſię doctrina tuenda & conſeruanda, zelus quidẽ ardens orbi teſtatus eſt vniuerſo, ſic labores hos noſtròs cõplexus eſt, vt librum dignum duceret, quem in oppido ſuo Dilingenſi ſemel & iterũ typis mandandum curaret. Poſtulauit etiam idem à me, quẽ authorem huius libri fuiſſe cognouerat, vt quod reliquum erat operis ad ſe perferendum curarẽ, quo poſſet integrum excudi. Quod & Archiepiſcopus Salisburgenſis Michael, cuius & ipſius ingens eſt ſtudiũ in ea doctrina, quæ cum Euangelio Chriſti conſentit, propaganda, ſuis à me literis contendebàt. Quoniam verò iam data per me fuerat Archiepiſcopo Gneſnenſi reliqua libri pars, qui denuò Moguntię totum opus excudendum curabat, vt inde peterent, reſcripſi. Sed in eo caſtigando, non ea fuit Moguntiæ cura, quã oportuit, adhibita. Prodijt igitur liber valde mendoſus, ac vbi tractatur de cæremonijs à tempore ſumptis, ternio totus in eo deſiderabatur. Prodijt autem ſicut in prioribus editionibus, ſic & in hac authoris nomine ſuppreſſo, neq; factum eſt quicquam propius, quã, vt eum in terras inferioris Germanię Theologi Louanienſes importari, prohiberent. Quem tamen ſtatim vt legerant, approbarunt, ac importandi facultatem Bibliopolis conceſſerunt. Inſignis autẽ ille Theologus Ruardus Tapper Decanus Louanienſis, admoneri me curauit, vt ſi quid ſcripturus eſſem deinceps, aut denuò ſcripta mea ſub incudem daturus, nomen meum edere nõ dubitarem. Nam in terras Catholicorum, libros, qui nomen authoris præfixũ non haberent, importari

Ottho Truchſes Cardinalis Auguſt.

Ruardus Tapper.

ri

ri minimè licere. Quamuis autem facti mei ratio mihi constiterat, cùm tamen ab alijs etiam pluribus, vt nomen meum adscribi facerem admonerer, non grauatim id fieri passus sum, posteaquam Viennensis hic Typographus, eũ denuò recudendi, laborem suscepisset. Cunctatus autem is est in editione sua priore diutius aliquanto: ex quo factum est, vt ex illo Mogũtino exemplari, quod pluribus mendis fuit refertum, prius opus hoc Antuerpiæ, quàm hic excuderetur. Quæ res animo nostro non parum attulit molestiæ. Aucta autem ea magis est, posteaquàm idem Parisijs quoque factum esse cognouimus. Nam huic Viennensi, dederamus opus ab omnibus mendis repurgatum, & in plerisque locis auctum & locupletatum. Qui cùm illud in mille quadringenta exemplaria transcribi curasset, statim omnia prope sunt distracta. Cùm itaque laborem hunc suum sibi feliciter cedere, & à multis opus expeti prȩterea videret, denuò faciendum putauit, vt illud sub incudem daret. Nõdum autem eam partem absoluerat, in qua de sacramentis agitur, cum nos ad Maiestatem Cȩsaream à Pio Quarto Pontifice Max. missi, Viennam, venimus: Vbi cum præsentes adessemus, nihil curæ prætermisimus, quo posterior hæc editio, quàm castigatissima in lucem prodiret. Quam tibi Lector præ cæteris commendamus: est enim & auctior, & à mendis omnibus diligentius quam vlla alia repurgata. In Hispanijs quoq;, typis mandatum esse librum hunc accepimus. Est etiam in linguam Germanicam conuersus à viro docto Ioanne à Via, intra paucas hebdomadas, vti speramus, in lucem proditurus. Iam enim multo maximã illius partẽ impressam Ingolstadij vidimus. Et cũ hæc scriberemus, allatæ sunt nobis Antuerpia literæ, quibus certiores reddimur, Ioannem Stel-

ſium bonæ & ſynceræ ſidei Typographum Antuerpienſem admiſſum & iuratum, iterum librum hunc noſtræ confeſsionis, vna cum alijs ſcriptis noſtris typis mandare. Quapropter & hanc vltimam æditionem reuidere, & eam pluribus locis augere viſum fuit, atq; eas caſtigationes & aliquot foliorum additiones, quæ ſuo cuiq; loco inſerantur, & eæ, quæ tardius adferrentur, huius operis fini in ſuum poſtea ordinẽ reponendę, adiungantur, doctori Theologo domino Henrico Ziberto Dunghen Canonico Antuerpienſi, pœnitentiario apoſtolico, quẽ iſtic fidelem habemus amicũ, commiſimus, quem etiam hanc editionem vt omni ſtudio & cura, quod diligentiſsimè quidem ab ipſo curari non dubitam⁹, adiuuaret, rogauimus. Quominus tibi contemnendus erit (lector) cum eum in omnibus orbis Chriſtiani partibus tam auide legi videas. De quo, cùm quæ ſint Catholicorũ iudicia nõ ignoremus, in illis libẽter acquieſcimus, nec eorum ineptias moramur quicquam, qui ſibi labores hos noſtros oppugnandi laborem prorſus inanem & inutilem ſuſceperunt. Deum precamur, vt illis det mẽtem ſaniorem. Abs te verò piè Lector petimus, ſi quem legendis ijs noſtris fructũ cæperis, vt nos orationibus tuis Deo commẽdes, atq; diligenter illi ſupplices, quò nobis ad munus hoc tam graue, quod noſtris humeris eſt impoſitum, pro ſui nominis gloria & Eccleſiæ ſuę vtilitate, vires ſuppeditet, vt quã plurimum ex eo fructus ad Eccleſiam Dei redundare queat. Vale.

Editio hæc omnium optima & poſtrema multisq; locis adaucta.

SE-

SERENISSIMO

ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO DEI

gratia Regi Polouiæ, magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, &c. Domino & hæredi: Domino suo Clementissimo, Nicolaus Dziergovvski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus natus & Primas, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

I qua gens alia, nostra præ cæteris habere videtur, quod in Dño gloriari, de quo Deo, cuius hoc solius est beneficiũ, 1.Cor.1.
meritò gratias agere possit, ac debeat, quod cum aliæ pleræq; post agnitã veritatẽ, & receptum semel Christi Euangeliũ, transferri se in aliud cuiusuis potius, q̃ Chirsti Euangeliũ passæ sint, nostra hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inspiratione factum est, Deus esse velit) quod audiuit Galat.1. 1.Ioan.2.
ab initio, in eo permansit, neq; commisit, vt doctrinis Heb.13.
varijs & peregrinis abduceretur. Verùm quod Timotheum, ac verũ veri Dei cultorem vnumquenq; Paulus admonet, depositum fideliter custodiuit, deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illi tantam constantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hostis ille capitalis, quo nihil est ad nostram perniciem instructius, neq; vigilantius: Circumit enim semper tãquàm leo rugiens, quærens, quem deuoret. Neque verò non 1.Tim.6. 1.Pet.5.

 reperit,

reperit, quod quærere nunquàm intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Christiani partem suis insidijs à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregatam immanis illa bestia iam deuorauit, ac quod malum non pro nostris meritis, sed pro sua gratuita bonitate & misericordia, procul à nostris finibus arcere Deus velit, ad nos quoque deglutiendos animum adiecit. Neque verò nunc alijs artibus vtitur Satanas iste, quàm quibus & ab initio semper, & nostro etiam hoc infelici æuo, in finitimis nobis populis irretiendis vsus est. Facilè perspicit, vt est non minus callidus quàm truculentus, aperto Marte si congredi velit, nihil se proficere posse. Quamobrem longè alia se forma exhibet, quàm ea, quæ est ipsius propria, quam si cernere liceret, auerterentur euestigiò mentes omnium, ac simul vt vidissent monstrum horrendum ingens, non modò vocem non audirent, sed nec aspectum eius ferre possent. Verùm transfigurat se in angelum lucis: Quibus armis olim caput nostrum, Dominum nostrum Iesum Christum, in deserto cùm esset, aggressus est, ijsdem membra nunc quoque illius appetit, sub vmbraculis diuinæ legis decipere conatur incautos, ac suæ fraudi sacræ scripturæ prætendit authoritatem, quodq; à sanctissimo quodam doctissimoq; viro scriptum est: Per verba legis, legẽ impugnat: Nam proprium sensum verbis astruit legis, vt suæ mentis prauitatem, legis authoritate commendet. Sciens enim impietas multùm authoritatem valere, fallaciam sub eius nomine componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur. Hac arte nimiò plus in hac quoque gente nostra iam profecit, ac sub specioso verbi

Dei

Dei titulo plurimos decepit, periculum vt sit, nisi Deus oculis misericordiæ suæ nos aspexerit, ac ab illius insidijs protexerit, ne deteriore sint loco res apud nos, quã apud finitimos hactenus fuisse videntur. Qui quum iã bona ex parte ad mentem saniorem reuersi sint, ad nos lues hæc serpere cœpit: ac videre licet plerosq; tã cæca mente præditos, vt quum non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui sub obtentu Euangelij sacra profanis, imaque summis miscere conati sunt, haud aliter tamen, quàm si ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepissent, obfirmato animo in eo pertendunt, quod semel prauum in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Christi corpore diuulsi, de Christi Euangelio, deq; puritate verbi se iactant, in tot sectas miserè dissectos, ipsos inter se digladiari, ipsos inuicem sibi hæreticos esse, neque tamen vel hoc eorum dissidio adduci possunt, vt in viam redeant, vnde aberrasse videntur. Quin eò iam res redijt (quæ res vna omniũ maximè est deploranda) quod sui quisque capitis somnia, Dei verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quantò quisque indoctior est, tantò sibi plus arrogat, tantoq; maiore audacia de rebus non intellectis temerè affirmat. Ante hos triginta annos vna tantùm fuit in orbe Christiano fides, quæ nec dici potest fides, nisi vna sit, quum quicquid præter vnã fidẽ est, perfidiam, non fidem esse dicat Hilarius, nunc isti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in rebus agitur salus nostra, in ijs iam ludatur, neque solidi ferè quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulo momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam verò nostrum Episco-

Hilarius ad Cõstantium Augustum.
Ephes. 4.

porum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex causa non esse immunes à culpa dicerent, quòd nullam certam pastoribus docendi formam præscriberemus, in qua acquiescere possent: quamuis ea pridem à sanctis Patribus præscripta est, nec est quòd quisquam à nobis aliquid noui expectet, quum vitare nouitates Paulus iußerit: Ne tamen videri cuiquam poßemus nolle gregis nostri saluti prospicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cum esset de tuenda religione deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, vt certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisque loco sententiam rogati dicerent, iurisiurandi etiam religione interposita, quod non secus dicat quisque quàm sentiat. Eo enim iã audaciæ atque amentiæ progressos plærosque cernimus ex ijs, quibus recepta fides Ecclesiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secum sententiæ. Deinde si quem vident Catholicum recta sentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omnium maximè horrendum crimen impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hæreticos aliquando, nunquàm autem Catholicos fecisse legimus, temporis causa ita sentire se fingat: Sic illi ex sua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Episcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præsentes aderant, ab eorum verò, qui legitimis de causis adfuerunt, legatis comprobatos, & manu singulorum subscriptos, in ordinem postea digestos, ac nonnihil expolitos, atque in iustum volumen redactos, visum est tuo, Christianißime rex,

no-

nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei nostræ propugnatori? quem sancta maiorum vestigia persequentem, diuinitùs datum esse nobis videmus, cuius authoritate conatus istorum impij sedari poßint, qui ad religionem Christianam euertendam conspirasse videntur. Quos quum Dei metus in officio continere non poßit, continet tamen in officio Maiestas tua, pro ea, quæ tibi à Deo concessa est, ad Ecclesiam ipsius defendendam, potestate. Quod vt perpetuò facias, vtque diu te nobis incolumem & felicem conseruet idem ille, qui tibi tam pias istas cogitationes inspirauit Dominus noster Iesus Christus, vnà cum clero vniuerso totius prouinciæ meæ supplex precari nunquàm intermitto.

AVTHO-

AVTHORVM NOMINA,

QVORVM IN HOC VOLV- mine præcipua fit mentio.

ABbas Panormitanus.
Abdias Babylonius.
Adalbertus Archiepiſco-
pus Gneſnenſis.
Agatho.
Albertus magnus.
Albertus Pighius.
Alexander. iiij.
Alexander. v.
Alexander de Ales.
Algerus.
Amalarius Treueren. Ar-
chiepiſc.
Ambroſius.
Anacletus.
Anaſtaſius papa.
Annales Polonorum.
Andreas Hyeroſolymita-
nus.
Anianus interpres Chry-
ſoſtomi.
Anſelmus.
Anſelmus Hauesburgen.
Epiſcopus.
Anthonius epiſcopus Con-
ſtantienſis.
Arnobius.

Athanaſius.
Auguſtinus.
Baſilius magnus.
Beda.
Benedictus.
Bernardus.
Bonauentura.
Burchardus epiſcopus Vor
matien.
Caius papa martyr.
Calixtus papa.
Caſsiodorus.
Celerinus.
Claudianus.
Clemens Petri ſucceſſor.
Clemens Alexandrinus.
Chriſtianus Drutmarus.
Chromatius.
Cœleſtinus papa.
Conciliorum liber.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hieroſolymitan⁹.
Domaſcenus.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Carthuſianus.
Dydimus.

Epi-

Epiphanius.
Ephrem Edissenæ ecclesiæ
diacon.
Erasmus Rotcrodamus.
Euagrius. Euaristus.
Eucherius.
Eusebius.
Euthimius.
Fabianus.
Faustinus.
Fulgentius episcopus Mas
silienfis.
Gabriel Biel.
Gelasius.
Gennadius.
Gratianus.
Gregorius magnus.
Gregorius Nazanzenus.
Gregorius Nissenus.
Guilhelmus Durandi.
Guilhelmus episcopus Pa
risiensis.
Guimundus episcopus A-
uersanus.
Hieronymus.
Higinus.
Hilarius.
Hormisda.
Hortulus animæ.
Hugo de S. Victore.
Hugo Cardinalis.

Hugo de Prato.
Idacius Clarus.
Ignatius.
Ioannes Chrysostomus.
Ioannes Gerson.
Ioannes episcopus Roma-
nus.
Ioannes Scotus.
Ioannes Cassianus.
Ionas Aurelianensis epi-
scopus.
Iosephus.
Ireneus.
Isidorus.
Isichius.
Innocentius. iij.
Iulius.
Iuo episcopus Carnotensisr
Iustinus.
Lactantius Firmianus.
Lantfrãcus episcopus Can
tuariensis.
Leo magnus.
Leõtius episc. Neapol. in-
sulæ Cypri.
Liberatus.
Martianus.
Maxentius.
Maximus Taurinensis e-
piscopus.
Maximus Tyrius.

Nice-

Nicephorus.
Nicolaus papa.
Nicolaus Lyra.
Nicolaus Cabasilas.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes.
Osius episc. Cordubensis.
Pamphilus martyr.
Paschasius.
Paulinus Aquileiẽsis episcopus.
Petrus Chrysologus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Lombardus.
Petrus abbas Cluniacẽsis.
Philaster.
Philo.
Photius.
Poßidonius.
Primasius.
Proclus Constantinopol. episcopus.
Prosper Aquitanicus.
Prudentius.
Rabanus.
Rabbi Samuel.
Raynerius.
Remigius Antisiodorensis episcopus.
Richardus de Prato.
Ruffinus.
Rupertus abbas Tuitiẽsis.
Saluianus.
Sathirus.
Serenus.
Sixtus papa.
Socrates.
Soter.
Sozimus.
Sozomenes.
Stanislaus episcopus Cracouiensis.
Stephanus papa.
Stephanus episcopus Bostrorum.
Sulpitius Seuerus.
Syritius.
Tarasius.
Tertullianus.
Telesphorus.
Theodoritus.
Theonas.
Theophilactus.
Theophilus Alexãdrinus.
Thomas de Aquino.
Victor.
Victorinus.
Vincentius Lyrinensis.
Vincentius Beluacensis.
Xistus.
Zepherinus.

IN-

INDEX CAPITVLORVM HVius operis, cuius prior pars capitis, posterior folij numerum continet.

34 Do

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA, PETRICOVIENSIS

ſynodi nomine à R. D. Stanislao Hoſio epiſcopo Varmienſi conſcripta.

PROOEMIVM.

Lactan. li. 3. insti. ca. 10.

Hominis differētia & proprietas.

V Æ propria ſemper hominis exiſtimata ſunt, non defuêre, qui cum cæteris animantibus ea nobis eſſe communia putarent: Nam ſiue ſermone maximè differimus ab ijs, quæ bruta vocantur, prætorquàm quòd aues humana verba ſonantes audire licet, quando ſuas voces cætera viuentia proprijs inter ſe notis diſcernunt atque dinoſcunt, nónne mutuos inter ſe miſcere ſermones videntur? Siue quis ridere ſic homini proprium eſſe dicat, vt & omni homini, & ſoli, & ſemper inſit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulſis auribus, contractoque rictu, & oculis in laſciuiã reſolutis, aut homini alludunt, aut ſuis quiſque proprijs fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando ſibi proſpiciunt in futurum, ac cibos olim ſumendos reponunt. Qua in re adeò non ſunt quibuſdam etiam hominibus inferiora, vt pigriorem quendam ad formicam ire Sapiens iuſſerit, vt eius vias conſideraret, ac ſapientiam diſceret, quæ quum non habeat ducem, non præceptorem non principem, parat æſtate ſibi cibũ, & in meſſe cõgregat, q̄ hyeme cõedat. Rationis verò, qua ſola maximè nos à reliquis animantib' differre perſuaſum habem', nõne ſigna in multis deprehẽduntur? Nã quãdo vt ilia ſibi appetũt cauẽt ab ijs, quę ſunt noxia, quãdo pericula fugiũt, quando latibula ſibi parant in plures exitus diſparentia, intelligere certè aliquid videñtur. Poterit autem aliquis rationem illis ineſſe negare, cũ

Prou. 6.

ipſum

ipſum etiam hominem ſæpè deludant? Poterit ea eſſe ratione deſtituta affirmare, à quibus vt ſapiētiam diſcamus, quorum vt prudentiam imitemur, nō mortalium aliquis, verùm ipſe nos Deus admonet immortalis? Cuius enim niſi Dei vox eſt, vt diſcamus à formica ſapientiam? cuius niſi Dei vox eſt: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes? Deum itaq; ſequutus authorem, fecit ſanctus pater Baſilius, cum quintæ diei opera in ijs libris, quos Exameron inſcripſit, enarraret, vt ad quorundam aquatilium, volatilium, & quadrupedum imitationem oratione ſua mētes hominum inflammaret: Quod modò non totidem verbis poſteà factum eſt ab Ambroſio, cùm idem argumenti genus pertractaret: Non omninò vana, vt eorum opinio fuiſſe videatur, qui, quæ nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorſus eſſe negauerunt. Grauis apud Græcos author Plutarchus librum etiam ea de re conſcripſit, in quo quendam è ſocijs Vlyſsis, Circes veneficijs in ſuem cōuerſum, illum perſuadere conantem inducit, quod cùm ratione, tum pleriſq; moralibus etiam virtutibus, non exæquent homines modò ea, quę à nobis bruta dicuntur, verùmetiā longo poſt ſe interuallo relinquant. Ex ijs videre licet, ꝙ quæcunque tandem ea ſunt, quibus placet ſibi genus hominum, ac reliquis animantibus anteponi, ſeq; diſcerni ab illis vult, ea non minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur eſſe dicemus, quo maximè diſcerni poſſint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunque, ſed ſola eſt religio, quæ nos ab illis diſcernit. Hoc adeò ipſa etiam figura & ſtatus hominis indicat, qui, cùm cætera animalia prona terram ſpectent, ſolus ex omnibus eſt vultu in cœlum erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultum, eò & mentē ſpectare debere: non vt, quod Anaxagoræ viſum fuit aliquando, ſolem & lunam, verùm vt à quo ſol & luna, à quo etiā ipſe homo, à quo cuncta, quæ vel ſub aſpectum hominis cadunt, vel ſolo intellectu comprehendi poſſunt, condita ſunt & creata, eum vt contempletur, eum vt cognoſcere, cognitum amare, & eo, qui diuinitati propriè debetur, cultu proſequi ſtudeat. Hoc eſt igitur in homine eximiū, hoc eſt, quo vel ſolo vel certè maximè differt humanū genus

Matt. 10.
Baſil. Homil. 7. 8. 9

Amb. lib. 5. Exameron.

Religio ſola & Dei notitia à brutis hominē propriè diſtinguit.

à cæteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominē, quod habeat notitiā aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlysses non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quòd graue diceret esse, rationem ijs concedere, quibus Dei cognitio non sit ingenita. Quæ cùm ita se res habeat, quid est aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm vt ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quē contemplandum nati esse videmur? vt nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hanc lucem esse videtur, rectè de illo dici queat: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Neque enim iam ferè quicquam est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus. Deindè verò affluat aliquis omnibus ijs, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentiæ laudibus insignis, sit omni virtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi veri Dei veram agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia: frustrà in illis assequendis laborauerit.

Homo nascitur ad Dei contēplationē. *Psal. 49.*

Omnis eius iustitia, sicut à Lactantio præclarè scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametsi membra omnia & locis suis constent, & figura, & habitudine: tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, & vita sensu caret. Itaque membra illa formam tantum modò membrorum habent, vsum non habent: tam scilicet, quàm caput sine corpore. Cuius gerit similitudinem, qui cùm Deum non ignoret, viuit iniustè. Id enim solum habet, quod est summum: sed frustra: quoniam virtutibus tanquam membris caret. Itaque vt sit viuum & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus: ita fiet homo perfectus ac viuus. Summa tamen omnis in capite est, quod quamuis constare non possit sine membris omnibus, sine quibusdam tamen potest. Et erit quidem animal viciosum ac debile, sed viuet tamen: sicut & is qui Deum nouit, & in aliqua re peccat: dat enim veniam peccatis

Lactantius li. 6. ca. 9. *Iustitia sine Dei cognitione similis est corpori humano sine capite.*

catis Deus. Quamobrem sine membris aliquibus viui potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, vt etiamsi natura boni sint philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiãt. Omnis doctrina & virtus eorum sine capite est, quia Deũ nesciunt, qui virtutis & doctrinæ caput est: quem qui non cognoscit, licet videat, cæcus est, licet audiat, surdus, licet loquatur, elinguis est. Cùm verò conditorem parentemque rerum cognouerit, tunc & videbit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo sunt sensus omnes collocati: hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deũ cognoscere studeamus, etiam atq; etiam omni ope connitamur omnes, vt quo vultus nostros conuersos esse videmus, eò mentes etiam nostras erectas habere queamus, atq; in illius, per quem conditi sumus & redempti, contemplatione versemur, ne simus corpus sine capite, neque simus ij, in quos rectè quadrare posit, quod in Psalmis scriptum legimus. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient. Ad hanc agnitionem contemplationemque Dei optimi maximi pios omnes, vt inuitaremus, hæc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem vno verbo religio siue pietas dici potest: Religio quidem, quòd ea tanquàm vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem, quòd non aliter pijs esse licet, quàm Deo ritè colendo. Hac itaq; de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit piè colendi Deũ ratio, de qua non leues hoc infelici æuo nostro controuersias excitatas esse videmus. Supplices eum precamur, quem nosse vita est æterna, Dominum nostrũ Iesum Christum, vt qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic vt de eo, quod nobis institutum est, disseramus, vt non declinemus neq; ad dextrã, neq; ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipsius gloriam, quam alteri non dat, propriè pertinere videatur: cui soli studere ipso inspirante, quam solã, pro eo vt vires nobis fuerit suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniã itaque spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu adorari, spiritu coli, spritualibus exercitijs venerari maximè vult: cuius generis sunt, fides nõ ficta, spes firma,

Psal. 113.

Scopus huius libri est pios ad Dei agnitionem & contemplationẽ producere.

Religio siue pietas quid.

Ioan. 17.

Ioan. 14.

Deut. 28.

Esaie. 20.

Ioan. 4.

Cultus diuinus seu religio propriè fide, spe, & cha-

&

ritate interius constat, exterius verò paucis ceremonijs per corpus exercẽdis.

& charitas de corde puro profecta. Tribus ijs, qui propriè debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo prætereà requiretur ad purè Deum colendum. Quoniam verò corporis quoque mole premitur, æquum esse videtur, vt non hæc modò, quę iam commemorauimus, interiora, verùmetiam externa quoq; ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe, & charitate: colat Dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquàm signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: vt sic totus homo dicere possit cum Propheta:

Psal.83.

Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorem referatur: sine quo frustrà Deus quibuscunque tandem externis ritibus colitur.

Causa ordinis tractãdorum in hoc opere.

Priore itaq; loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum.

QVOD

INDEX OMNIVM, QVAE IN HOC LIBRO OBSERVATIONE SVNT DIGNA, COPIOSVS.

NVMERVS FOLIVM, b. VERO POSTERIOREM PAGINÆ FACIEM DESIGNAT.

A

e Adora-

Balsa-

cacan-

C

christus

Con-

cupi-

D.

Dia-

E

Fidu-

G

Gaudio

H

Hære-

Honos

Imago

Iudæo-

Meri-

Ne-

Opere

Paru-

Q.

R.

Sacra-

Scri-

SCRI-

SCRIPTVRÆ

SACRÆ LOCA SPARSIM IN hoc opere explicata.

LVCAS

LVCAS.

IOANNES.

ACTVS APOSTOLORVM.

AD ROMANOS.

10 Igno-

4 Dict

AD EPHESIOS.

AD PHILIPPENSES.

AD COLOSSENSES.

PRIMA AD THESSALONICENSES.

SECVNDA AD THESSALONICENSES.

PRIMA AD TIMOTHEVM.

II. AD

II. AD TIMOTHEVM.

AD TITVM.

AD HEBRAEOS.

IACOBI.

I. PETRI.

PRIMA IOANNIS.

APOCALYPSIS.

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT Religionis Christianæ.

Caput I.

QVI fidem sanctissimæ religionis, doctrinæque Christianæ fundamentum, simul ianuam & viam in vitam, ac recursum quendam atque reductionem à corruptione ad incorruptionem immortalitatemque esse dixerunt, ij verè vim eius expressisse videntur. Nam per hanc accessum habemus ad patrem, qui vitæ nobis & immortalitatis auctor est. Credere enim oportet accedētem ad deū. Accedit ad Deum, qui inuocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apostolus, in quem non crediderunt? Fides itaque cùm primis est necessaria, sine qua impossibile est placere Deo: Quam qui non habet, frustrà accedit ad Deum, frustrà loquitur, frustrà inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta, cùm dixit: Credidi propter quod loquutus sum. Quin & Apostolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui se Christianū profitetur, est, Credo. Hinc est, quòd non Sophi, non Philosophi, sed fideles appellamur. Verùm quid tandem illud est, quod credere nos oportet? nihil aliud quā Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hæc est fidei nostræ summa, vt ex toto corde credamus, nos, qui primorum parentum nostrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, non potuisse, neq; posse à morte liberari, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui dedit semetipsum redēptionem pro omnibus: qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, verùm & totius mundi: qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui cùm inimici fuissemus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodo

Chrysost. tomo.4. Omi. de fide, spe, & charitate. Cyril. li.4. super Ioā. cap.91. Rom.5. Hebr.11. Rom.10. Heb.11. Psal.115. 2.Cor.4. Christiani prima vox est credo. 1.Cor.2. Act.8. Fidei Christianæ summa. Ephe.2. 1.Tim.2. Infra cap. 60. 1.Ioan.2. Apoc.1. Rom.5.

autem reconciliauit? Vt ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores cõſtituti fuimus multi, ſic per vni⁹ obedientiam iuſti conſtitueremur multi. Factus eſt enim obediens patri vſq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis, quò ſic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes noſtros admiſſum, & nos ex impijs iuſtos factos, per obedientiã ſuam, quam in perferenda morte crucis oſtendit, cum patre ſuo cœleſti in gratiam reduceret. Hoc qui ex toto corde credit, ſufficit illi ad iuſtitiam: qui verò confitetur inſuper ore, conſequitur ſalutem. Hoc ſolum ſcire ſe Paulus gloriabatur, ſcribens ad Corinthios: Cùm veniſſem inquit, ad vos fratres, veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimoniũ Chriſti. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, ſyllogiſmorum captiones, non ſophiſmata, non aliud quippiã huiuſmodi vobis afferens: verùm ſic me vobis exhibui, quaſi nihil aliud ſcirem, præter crucem Chriſti.

Philip. 2. *Rom. 10.* *1. Cor 2.* *Infra cap. 34.*

In hac ſola gloriabatur Paulus, hãc ſolam ſe noſſe profitebatur, & præ ſe ferebat: Ab ijs verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum conſuetudine interdicebat, qui ſuperbi, nihil ſcientes, languebant circa quæſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones malæ, cùm ſeruum domini nõ oporteat litigare, ſed eſſe manſuetum ad omnes, docibilem, patientem, &c.

Galat. 6. *1. Tim. 6.* *2. Tim. 2.*

¶ *Quod fides mediatoris, poſt lapſum primi hominis, fuerit, & eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, neque potuerit, aut poſſit quiſquam abſque illa ſaluari.*

CAP. II.

HÆc eſt igitur fides noſtra, in cuius ſimplicitate regnum eſt Dei, non in contentione ſermonis: vt credamus & confiteamur, quòd non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo ſaluum quenquam factum, aut fieri oporteret, præter nomẽ illius, qui propterea vocari voluit Ieſus, quòd saluũ eſſet facturus populũ ſuum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante lapſum primi hominis

1. Cor. 4. *Amb. lib. 1 cap. 3. de fide.* *Acto. 4.* *Matth. 1.*

hominis minimè fuit necessaria. Neque enim alia causa fuit, quamobrem veniret in mūdum Iesus Christus, quàm vt peccatores saluos faceret. Non illum de cœlo ad terrā merita nostra bona, sed peccata traxerunt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris, priusquā prolapsi fuissent, credere, quòd Deus est, & quòd inquirentibus se remunerator est. *Iesus quare.* *1. Tim. 1.* *Fidei gradus.* *Aug. Ser. 8. & 9. de verbis Apostoli.*

Post admissum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquàm sufficiebat: necessaria fuit prætereà fides mediatoris, quem cùm ipsi, tum liberi eorum & posteri, sancti Patriarchæ & Prophetæ magno desyderio venturū expectabant, certa spe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli potestate eriperentur. *Hebr. 11.* *Fides primorū parētum & posterorū diuersa.*

Quis autem futurus esset mediator ille, Deine filius, an angelus, an alius quispiam, de eo certi aliquid persuasum habere non fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem, in genere credere, quòd rationem Deus esset initurus, & viam aliquā humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & distinctius de mediatore singula credenda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophetæ, simul sacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obscurius, & post datam à Mose legem apertius, quibusdam sacrificijs & cæremonijs venturum Christum mediatorem adumbrabant. Quorū significationem intelligebant ipsi quidem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo conciperet, & pareret filium, qui passione, cruce, & morte sua pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde verò in cœlos ascenderet, inde venturus iudicare viuos & mortuos. In maiorum autem fide saluabātur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognoscebant, ac fide apprehendebant venturum mediatorem, per quem essent à morte liberandi: cuius venturi fides illustrior fuit sub lege, quàm ante legem. *Legalia vmbræ Christi.* *Esai. 7.*

Posteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerūt dies salutis, posteaquàm apparuit gratia saluatoris nostri omnibus hominibus, qui dedit semetipsum pro nobis, *2. Co. 6.* *Tit. 2.*

vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populũ acceptabilem, sectatorem bonorum operum, tum
Colos.1. verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinem crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt,
Quid credendum. sicut clarior & apertior, ita magis esse cœpit necessaria, vt iã non adumbratè sicut sub lege, vel ante legem, neque
Luc.23. sub velamine (quandoquidem Christo mortuo velum templi scissum est) sed clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis est legis Christus ad iustitiam omni credenti: cui testimo
Actor.10. niũ perhibent omnes Prophetę, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cu
Io.8. ius diem Abrahã videre gestiebat: ac vidit, attestante ipso
Christum oculis fidei vidit Abraham. Christo, & gauisus est: vidit autẽ non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moses orauit dicens: Obsecro domine, mitte quẽ missurus es. Orauit Dauid cùm alijs in locis, tum ter in vno Psal
Exod.4. mo repetens: Ostẽde faciem tuam, & salui erimus. Orauit
Psalm. 79 Esaias, cum desyderio clamans: Emitte Domine agnum
Esai.16. dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & descen
Esai.6. deres. Orauit in Canticis Ecclesia dicens: Osculetur me
Can.1. osculo oris sui: sonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud ijs verbis à spõso suo Christo petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquandò loquatur in carne assumpta. Neque verò satis est credere, quòd venit in hunc mundum, sed & illud fideles omnes tenere memoria necesse est, quòd cõ
Rom.4. ceptus est de spiritu sancto, quòd natus est ex Maria virgine, quòd tradit⁹ est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, quòd ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Quoniam verò qui virginis filius, idẽ est & Dei filius, in patrem quoq; omnipotentem credere necesse est, creatorem cœli & terræ: simul & in Spiritum sanctum, ex quo cõceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, q̃ vt cõprehendere possint, nõ est adeò necessariũ ad salutẽ, omnibus explicatè credere, vt si quis min⁹ hæc fuerit assequut⁹, de eius salute dubitãdũ sit.

Quod

¶ Quod Ecclesia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modò scriptis & sermonibus, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primùm de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.

Caput III.

VErum videre licet admirabilem quandam curam, & solicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non contēta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quib⁹ ea quàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum quę credere nos oportet, si modò salui esse volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria nostra possent. Quoniā verò primum inter ea locum obtinet incarnatio seu natiuitas Christi, non vtcunque ad celebrādam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos suos voluit, verùm tribus, & ampliùs etiam, hebdomadis, vt se præpararent instituit, ad mediatorem redemptoremque suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo sanctorum patrum desyderium nobis representat, qui sedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ solem, dominum nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicæ, & per totum Aduentū singulis diebus in Missa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo surgunt homines, tanquàm vigilantes, atque sui saluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quò domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti esse queant ad illum venientem excipiēdum,

Dierū institutorum ratio.

Quadruplex memoria rerum gestarum & beneficiorū gratitudo, auxilium, exemplū seu imitatio & confusio nostra.

Christi Iesu memoria per institutos dies nobis imprimitur.

Aduentus.

Luc. 1.

Esa. 1.

debitoque honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius posteàquam diu multumq; expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quanta est, per Deum immortalem, omnium lætitia? quàm profusum gaudium? quàm incredibilis exultatio? quòd venerit tandem ille tantoperè desyderatus, qui dissolueret iugum nostræ captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua Diabolo mancipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia dicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexendum, ad exosculandum nostræ salutis autorem. Illucescente verò sole, posteaquàm solenni cum gaudio perfecta sunt in templo omnia, quæ ad diem hūc tam festum iusta celebritate peragēdum pertinere videntur, nequaquàm ijs finibus gaudium & exultatio piorum continetur: verùm in priuatis etiam cuiusq; ædibus, non ab adultis modò, verùm & à pueris, ac tantùm non ab ipsis lactantibus atque infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur.

Natalis Christi.

Luc. 2.

Esa. 9.

Christi natiuitas passim ab omnibus celebratur.

Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudiū illud magnū, quòd natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus. Quoniā verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cùm sit diues in misericordia, propter nimiam charitatem suā, qua dilexit nos, misit filium suum factum ex muliere, qui mortem nostram moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores, vt & ipsi quà possint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potiùs liberalitatem imitentur, atque è suis copijs egentium subleuent inopiam. Hac ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato cōtinentur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit: vt ne facilè excidere possent. Addidit ijs etiā ea, quæ non continentur in symbolo. Nam octauo die pòst, circumcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu memoriam recolit.

Luc. 2.

Ephe. 2.

Galat. 4.

Strena est beneficiorum & liberalitatis Christi memoria.

Christi circūcisi, adorati & oblati memoria per festa recolitur.

De beneficio redemptionis per crucē & mortem Christi factæ.

CAP. IIII.

PRiusquam verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia Christi beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris est insigne maximè. Neque enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: non in cunis iacẽdo, sed in cruce spiritum exhalando, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit, cruci peccatorũ nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit. Quoniam itaque salus hæc est, & redemptio nostra, quoniam gloria nostra crux Christi est, triumphus noster crux christi est, spes omnis, & fiducia nostra, sola crux est Domini nostri Iesu Christi, ad tantũ hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, sancta mater Ecclesia non vtcunq;, verùm diligenter præparatis fidelibus suis, accedendum esse putauit. Atq; illud imprimis æquum esse duxit, vt socij Christi passionum esse conaremur, si volumus esse socij cõsolationis, quam cum illo resurgentes, & in cœlum ascendentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus, nõ conuiuemus: nisi sustinuerimus, non conregnabimus. Cõpati necesse est, si quis conglorificari vult. Nã & Christum pati priùs oportuit, atq; ita intrare in gloriam suam. Ac rectè quidem communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quosuis cruciatus, deniq; mortem ipsam perferre, si res ita postulet, animo prompto semper est, & parato. Rectè præterea compati & commori ille dicitur, qui desijt à peccatis, vt iã non desiderijs hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis. Cæterùm ad hæc perficienda, impedimento plerunq; caro est maximè, quæ spiritui aduersatur, vt non quæ volumus, illa faciamus. Hæc itaq; domanda est abstinẽtia, quò facilius crucifigi possit cum suis vitijs & concupiscentijs. Nam sicut æquis ferocientibus, & sessori minus iã obtemperãtibus, pabulũ subducitur, & pro auena fœnũ datur: ita carni nostræ, ob succi & spirituũ abundãtiã spiritui rebellãti subduci alimoniam, & eiusmodi suppeditari ciborũ genus expedit, vnde quàm minimũ animo sessori suo recalcitret:

Christus non nascẽdo, sed moriendo nos à morte redemit.
Col. 2.
Societas paßionum Christi.
2. Tim. 2.
Rom. 8.
Luc. 24.
Communicare Christi paßionibus quis dicatur.
Cõpati & commori Christo quid.
1. Pet. 4.
Quadragesimæ ieiunium.
Gal. 5.
Similitudo ieiuniũ probans.

1. Cor. 9. tret: vt castigato corpore,& in seruitutem redacto, vegetior ac liberior animus diuinis laudibus insistat, diuinæq; voluntati se tantò facilius attemperet. Cùm enim qui foris est noster homo corrumpitur, tum is, qui intus est, renouatur de die in diem: quantò plus conficitur quotidianis laboribus & ieiunijs exterior nostri pars corpus, tantò interior nostri pars,& ea potior, animus, deficiente corpore graui suo aduersario vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hoc, vt Deo vacare,& illius voluntati obsecundare queat. His itaq; causis adducta mater Ecclesia, quò, quæ nobis in mora plerunque sunt, carnis desiderijs vacui, vacare melius tanti beneficij contēplationi possimus, quadraginta dierum ieiunium instituit. Neque id sine exemplo seruatoris nostri Christi, qui & ipse quadraginta dies in deserto ieiunasse legitur: vt obiter etiam illud in memoriam nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contigit, vt explere famem, vt saturi esse queamus, nostra causa esurire dignatus est. Postea quàm verò ventū est ad finem quadragesimæ, ad hebdomadam illam, quàm iure merito sanctam vocamus, quòd in ea repræsentatur nobis Christi passionis mysterium, per quam abluti, sanctificati, iustificati sumus, tum verò maiore studio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenanda desyderia, atque ad auertendum animum ab omni rerum terrenarū cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis, nūc verò à paucis, quorum ardentior est pietas, obseruatus: quem etiā sua ætate scribit obseruatū Epiphanius: quòd humi cubabatur, quòd afflictiones tolerabantur, quòd sicca duntaxat edebantur, quòd precationes, vigiliæ, ieiunia seruabantur, atque omnes animarum salutes per sanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus sæculi negocijs, neque alia in re per totam illam hebdomadam, quàm in contēplatione summi illius beneficij, quod nobis in ara crucis dominus noster Iesus Christus, idem & sacerdos & sacrificium, conferre dignatus est, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt: quò singulari & inæstimabili beneficio, quoniam peccatorum remissionem, fuso pro nobis Christi sanguine, consequuti sumus, tum verò sedulò facere omnes omnia iussit Ecclesia,

2. Co. 4.
Nota.
Ieiunij quadragesimæ institutionis causa.
Matth. 4.
Christus quare ieiunauit dies 40. in deserto.
Hebdomadæ sanctæ obseruatio & nominatio.
Epiph. li. 3 hæresi. 75.
In hebdomada sancta fiebant exercitia valde afflictoria

quò

quò tanti beneficij fructum consequi possent: quem quoniam adipisci non licet, nisi ijs, qui peccata sua, quæ tantis Christi cruciatibus causam dederunt, in amaritudine mentis suæ recogitant, qui detestati ea, odium eorum concipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, profusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro, cui ligandi, soluendiq; potestas à Deo data est, enumerando recensent, eiusq; ministerio, virtute verò ac merito passionis & mortis Christi, ab illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari, ea qua par est animorum submissione petunt, vt hoc quoq; sub id tempus à fidelibus fieret, instituit: quò commonefaceret illos, non nisi passionis & mortis Christi meritò peccata remitti. Hoc non cõtenta, simul statuit, vt huius peccatorum remissionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certæ de ea reddi possent: ad viuum & viuificum Christi corpus & sanguinem sumẽdum, posteaquàm peccata sua confessi, atque ab eorum nexu soluti essent, accederent: quò sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vicissim caro vna, & spiritus vnus cum ipso efficimur, atque illius corpori coniungimur. Quoniam verò & in Sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur, sicut sæpè iam anteà commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem suam Deo patri Christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij simultates aliquas gererent, ac odijs inter se mutuis flagrarent. Quamobrem & illud instituit, vt in hac præcipuè sancta hebdomada, priusquàm ad sumendum salutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis, signum vnitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata sua, simul veniam peterent darentque vicissim. Quòd qui secus facerent, quiq; implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quàm ipsi Iudæi flagitium designarent, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes, vt meritò à sacris arcendi, quin etiam è piorum cœtu homines impij neq; digni, qui Christianorũ appellatione gaudeãt,

Confeßio auricularis. *Esai.* 38. *Ioan.* 20. *Matt.* 18. *Absoluit sacerdos potestate spiritus sancti & virtute et merito paßionis mortisq; Christi pœnitentem, & Deo patri eum reconciliat.* *Cõmunio seu sacra synaxis.* *Reconciliatio inimicorum.* *Eucharistia sumẽda reconciliatione habita.* *Cõmunicãtiũ in odio pœna.* *Iaco.* 5. *Hebr.* 6. *Duplex pœnitẽtia priuata et publica.*

exterminandi sint. Et quoniam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco fusiùs dicetur: illam quidem quocunq; die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alterã statam solennẽ non existimauit, nisi feria quinta sanctę hebdomadæ peragi oportere. Est quidẽ ita, quòd omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua loquens Apostolus, cũ dixisset, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinùs adiunxit. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo: visum est tamẽ, vt isto potissimùm die legationis hoc munere fungerentur, quo summus pontifex noster Iesus Christus astitit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ, & semel Sacerdotij secundùm ordinem Melchisedech officio persunctus, cùm sacrificium incruentum corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis & sanguinis Sacramentum sub ijsdem speciebus post factam oblationem suis discipulis tradidisset, paulò pòst vt Sacerdotio secundum Aaron finem imponeret, posteaquàm nouum illud instituerat, sacrificium pro nobis cruentum factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, varijs probris affici, ac post multos grauissimos cruciatus sibi illatos, tandem se in crucem agi passus, atq; ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autem ob causam ligata est misericordia? nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitentes. Quam ob causam vita mori pro impijs, & mortis æternæ reis dignata est? nisi vt, sicut iam toties dictum est, propicium nobis & placatum patrem suum redderet, apud quem propitiator nobis factus est Christus in sanguine suo. Quamuis igitur à diuitijs bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitijs obrutos, visum est maximè accommodum, quò semotis alijs curis omnibus, ac postpositis quibuscunque seculi cogitationibus, soli propiciationis per Christum in cruce factę con-

2. Cor. 5.

Hebr. 6.

Publica pœnitẽtia & reconciliatio solent maximè in hebdomada sancta feria quinta propter sanctissimã Christi oblationis memoriã & communionẽ fieri.

Ephe. 5.

1. Pet. 3.

Rom. 3.

contemplationi vacatur, quo remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritu obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quamlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquàm sit commissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit cõcessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium: cùm præsertim ob hoc ipsum, eum tradiderit. Quandoquidem per Prophetam testatur, quòd non ob aliam causam nisi propter scelus populi sui percusserit eũ. Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quòd non satis habuit Ecclesia commonefecisse nos, passi, crucifixi, mortui Christi, sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione & morte consequuti, nimirum peccatorum remissionem, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem.

Rom. 8. Christus oblatus est in cruce propter nostra omnium scelera. Esaiæ. 53. Passionis Christi fructus est peccatorũ remissio, & cum Deo patre reconciliatio & noua in Christo vita.

¶ *Quod in die Parasceues recte deploratur Christi passio.* cap. V.

QVA quidem ex re, etsi gaudere nos æquum est & exultare, quòd in cruce salutem nostram operatus est CHRISTVS, non sine causa tamen gaudium istud in aliud tempus differendum, sanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumendam esse censuit Ecclesia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, atque ingentem ex eo consolationem accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine suo redimeret: Verùm sunt quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia. Nos enim sumus qui passioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis: Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus est propter delicta nostra: Vulnerat⁹ est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Nõ ille sua, quę nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in corpore suo super lignũ. Meritò itaq; gemitus

Luctus parasceues. 1. Pet. 1. Passionis Christi causa est homo per peccata sua, ideo lugere debet & peccata sua detestari. Psal. 68. Rom. 4. Esai. 53.

gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata nostra, quę tam grauia fuerunt, vt nisi morte Christi expiari non potuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos nostra causa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantæ rei tristitiam conuenire. Mulier, inquit, cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudium: quia natus est homo in mundum. Mulieri comparat Ecclesiam suam, quæ quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parasceues moriente illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens. Quoniam verò postquàm resurrexit æterno suo regno natus, gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrũ & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quæ præmissa fuerat, similitudo, quæ postquàm peperit, iam non meminit pressurę propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Quare non sunt audiendi, qui Christi mortem lugubrem esse nolunt, & eam deplorari vetant. Nam etsi preciosam illam & gloriosam esse libenter confitemur, vt quæ mortem, & mortis destruxit authorem, non continuò non est ipsa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum salute spontè Christus illam exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoq; per prophetam suum Christus cõqueri videatur: Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni. Cùm præsertim per Zachariam prædictum sit, quòd dolebunt super eum, sicut doleri solet in morte primogeniti. Non gaudeamus itaque tum, quando mundus gaudebat, quando Christũ Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabant: Non vociferemur cum insanis illis & odio furentibus, crucifige, crucifige illum: sed cum Maria matre Iesu, cuius tum animam doloris gladius

Ioan. 16. *Ibidem.* *Exemplũ luctũ probans.* *2. Thess. 5.* *Apoc. 12.* *Ioan. 20.* *Ioan. 16.* *1. Cor. 15.* *Hebr. 2.* *Christi mortem esse lugubrem, qui negant & vetant deplorari in septimana sancta, audiendi nõ sunt.* *Psalm. 68* *Zacha. 12* *Luc. 23.* *Luc. 2.*

gladius pertransiuit,cumq; sanctis Apostolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quò Christi crucifixi fit memoria,in fletu & planctu transigamus: gaudiũ verò nostrum in id vsque tempus differamus, quò ipsi quoque gauisi sunt discipuli viso domino: Differamus lętitiam nostram in perendinum diem, quò Christus deuicta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi,dicit sapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi,& tempus saltandi:prius flendum est,vt exultare posteà liceat.Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: venientes autẽ venient cum exultatione,portantes manipulos suos.Beati flentes, ait Christus,quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria,plangamus,vt cùm tibijs cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum ijsdem gaudentibus gaudeamus: neque cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Christo passo exultantibus atq; illi acerbè insultantibus. Hunc morem iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctũ peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, in libello quodam de ritib.vet.Ecclesiæ,qui Caroli magni ad Alcoinum epistolæ postponitur,hæc tractatur quęstio,cur sanctorum dies, quibus de hoc sæculo migrarunt, solenniter, & cum magna exultatione celebremus, adeò vt ipsis abstinentiæ aliquanto rigore laxato,paulò remissius viuamus, diem verò passionis Christi,quo de hoc mundo per mortem transiuit,in magna afflictione & carnis maceratione, cordisq; contritione iubeamur celebrare, quem oporteret tanto festiuius,atq; alacrius coli,quanto constat Christum sanctorum omnium meritum transcendere.

Ioan.20. *Rom.4.* *Eccle.3.* *Psalm.125* *Matt.5.* *Luc.7.* *Rom.12.* *Acto.14.*

¶ *De Gaudio dominicæ resurrectionis.* *Cap. VI.*

QVamobrem ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatem prius nos peruenire noluit, quàm essemus conuersi ad dominum in toto corde nostro,in ieiunio, & fletu,& planctu. Etiam carnalibus hac

Resurrectio christi. *Iohel.2.*

in parte prouisum esse cupiebat, qui cùm non facilè possint mentis oculos ad ea videnda, quæ sunt spiritus, attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentiũ causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, peruestigauit.

Quadragesima. Quare ieiunium quadraginta dierum, quod pro decimis anni totius offertur Deo, sic disposuit, vt ante sacratissimam Paschatis noctẽ nullo modo rumperetur à pijs. Ita fit, dum per abstinentiam corpus atteritur, nec aliunde laxatio nisi ab hac Paschali nocte speratur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tantò maiore cũ expectatione & gaudio excipiatur, & antequàm veniat, sic omnes quadragesimæ dies, qui sunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum desyderio ad constitutum locum properantis, quotidiè penè diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desyderabilis cunctis efficitur: Sicut lux in tenebris ambulantibus, sicut fons de petra salientis aquæ, sitientibus, sicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinãtibus. Hîc igitur tempus iam est lætitiæ, hîc exultamus omnes gaudio, memoria nobiscum repetentes, quantum pro nobis Christus precium persoluerit, per quod peccatorum nostrorum remissionem consequuti, & à durissima captiuitate redempti sumus. Quo magis autem absolutum sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoq; semper adiungimus quæ nostræ causa est iustificationis. Nam sicut traditus est Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostrã. Vnde colligere licet, ꝙ qui iustificationem nihil aliud esse volunt, q̃ peccatorum remissionem, & cum Deo patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neq; enim in hac sola re consistit iustificatio, si vetus homo noster exuatur, necesse est insuper indui nouum, qui secundũ Deum creatus est in sanctitate & iustitia veritatis. Non satis est veterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam prætereà Christum complecti necesse est: Non tantùm peccato moriendũ, sed viuendũ est etiam Deo in Christo Iesu: Non sufficit à peccato liberari, seruos etiã oportet fieri iustitiæ: nõ commori tantùm, hoc est, defungi peccatis, verùm & resurgere cum Christo opus est. Illud itaq; merito

Rom. 4. Iustificatio includit tria cõtra opinionem quorundam, scilicet peccatorum remißionem cum Deo patre reconciliationem & vitam nouam in Christo.

Christi

Christi passionis nobis obtigit, quòd sumus mortui pecca- *Rom. 6.* tis, quòd vetus noster homo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Verũ hoc satis non est: Necesse est prætereà, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriã patris, ita & nos fide accensi, simul cum eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, *Spes resurrectionis nostræ.* parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipse tradidit, quam in symbolo posteà comprehenderunt Apostoli. Quòd certi simus, tametsi propter eam fidem corpus nostrum occisum fuerit, nihilominus facturũ Deum, vt suis promissis maneat, vtq; excitet nos, sicut excitauit Christũ in vitam æternam. Atq; hoc est, quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaq; Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet: Resurrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatem demonstraret. Duplicatur itaq; gaudium hoc die nostrum, quòd non solùm abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verùmetiã illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodo mortui per illum pristinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitię viuamus, quam illius beneficio consequuti sumus. Hæc itaq; duo sancta mater Ecclesia prę cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè ab inuicem separãda esse duxit, tanquàm ad salutem apprimè necessaria. Nam cum & illud credere necessarium sit ad salutem, Christum & verum hominem, & verum Deum fuisse: verum hominem declarat passio & mors: neq; enim potuit pati & mori, nisi homo: verum Deum declarat resurrectio: neq; enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere nisi Deus. Quãobrem non satis habuit in die Parasceues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin *Ieiunium quartæ et sextæ feriæ.* per totum annum vertentẽ vtriusq; nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nã q; à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationem reddi scribit Augustinus, quòd consyderato Euãgelio, ipsa quarta sabbati, quã *Aug. ad Casulanũ epist. 86.* vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendũ Dominũ fecisse Iudęi, die autẽ vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cũ discipulis manducauit, *Matt. 26* qui

qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies pòst resurrectio ni dicatus est, qui propterea dominicus etiam vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis resurgens, verè se Deum & Dominum esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus processionem peragi videmus, qua repræsentatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptum iuerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem & Hierosolymã inde posteà redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnum de passo, crucifixo, mortuo, & sepulto Christo, alterum de eo, quomodo tertia die resurrexit, qui quo magis infigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sextis ferijs, & diebus dominicis renouari voluit.

Dominicus dies.

Matt. 28.

¶ De ascensione Christi, deque extremo iudicio. Cap. VII.

SIcut autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ continentiæque genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda, vt ad festum vsque Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentium, sed in Domino gauderetur. Illud etiam subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscum etiam cibum interdum capere visus est, dominus noster Iesus Christus, quò magis fidẽ faceret suæ resurrectionis, posteà videntibus illis eleuatus, & in cœlum assumptus est. Poterat quidem celeriùs in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt, quærere venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quò magis claram testatamque cunctis resurrectionem suam redderet, atq; omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensionisq; suę gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est. Nulla autem res æquè spem nostram erigit, atq; gloriosa hæc Christi

Inter Pascha & Pẽtecosten non ieiunatur.

Ascensio Christi.

Actor. 1.

Christi ascensio. Nam passio illius charitatem in nobis accendit, quam cùm ille summam erga nos declarauerit (nã dilectionem hac maiorem habere potest nemo, quàm vt animam suã ponat quis pro amicis suis, qua tamen maiorem habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuò illius amore inflammemur, qui prior nos tantoperè dilexit. Resurrectio verò Christi, non modò de diuinitate ipsius, verùm & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat & roborat: Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Ascensio porrò spem lætificat, quam firmam habemus & indubitatã, quò caput nostrũ præcessit, eò nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: Cùm præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrũ. Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? qui descendit, ipse est, & qui ascendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia. Sed ita nos in spem erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodẽ ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dexteram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos: Cantatur enim in Missę introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlũ? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Vnde docemur, venturum eum in eadẽ forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlum secum detulit, iudicare viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo. Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ. Atqui in eiusdem voce tubæ nouissimæ resurgent omnes incorrupti, sententiam iudicis audituri: qui, quos à sinistris collocauerit, eos ad supplicium ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris posuerit, eos ire iubebit in regnum suum cœleste. Propterea & in prosa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare seculum, da nobis quæsumus sempiternam requiem in sanctorum gloria. Sic ergo gaudio, quod ex ascensione Christi capimus, quæ nos in spem erigit,

Passio christi charitatẽ accendit. *Ioan. 15* *1. Thess. 4.* *Resurrectio christi confirmat fidẽ de nostra resurrectione.* *Ascensio christi præstitit variè dona hominibus.* *Ephe. 4.* *Psal. 67.* *Ioan. 12.* *Iudicij diuini commemoratio.* *Actor. 1.* *Psalm. 46* *1. cor. 15.* *Matt. 25.*

futurum vt ipsi quoque simus, vbi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia solicitudinem, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulum, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus: Cuius etiam commonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit mansuetus, non vt perderet animas hominum, sed vt saluaret, nō vt iudicaret mundum, sed vt mundus per ipsum saluus fieret: in secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quò qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem iudicem experientur. Atq; ita non tam scribendo aut prædicando, quàm oculis quasi rem subijciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem.

Hebr.10. *Zach.9.* *Luc.9.* *Ioan.3.* *Rom.2.*

¶ *De Spiritu sancto, deque Trinitate.*

CAPVT VIII.

SED nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in spiritum quoque sanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum promissus Apostolis, tandem sit missus quinquagesimo die postquàm Christus resurrexit, festiua solennitate, magnaque cunctorum hilaritate repræsentat. Tunc indicans illud impletum esse, quod à Propheta dictum est de Christo: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, descendit primum ad inferiores partes terræ, & ascendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia. Quoniam verò & illud credere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnum esse Deum, sanctissimæ quoque Trinitati festum diem dicauit: quò non solum admoneri populus eius rei, verùmetiam è superiori loco doceri posset. Rectè autem octauo die postquàm Spiritus sanctus esse missus recolitur, festum hoc instituit: Nam antequàm datus esset Spiritus sanctus confessio Trinitatis celebrata non est, quòd sine dono sancti Spiritus fides illius haberi non potest. Quamuis sanctos Patriarchas & Prophetas Spiritu sancto afflatos, non omninò latuisse mysterium hoc

Pentecoste *Psalm.64* *Ephes.4.* *Trinitatis S. festus dies.*

hoc Trinitatis, è multis scripturæ locis manifestum est. Quò magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita vt elabi facilè non posset, instituit fideles Ecclesia iam inde à pueris, simul vt essent è somno expergefacti, vt surgentes è lecto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrent. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quod ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent in nomine, non autem in nominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia: simul & eius rei commonefierent, quòd salutem nostram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est operata. Nam inseparabilia sunt opera Trinitatis. Pater filio, sicut & ipse filius testatur, calicem passionis dedit, & ipse filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam: oblatus est enim, quia ipse voluit: & spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quòd Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Hæc est fides Catholica, quàm vt paulò ante diximus, non scribendo, neq; prædicando modò, verùmetiam annum vertentem ita distribuendo, dies vt certi constituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli eorum præcipuè, quæ de Christo cognoscenda sunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium exponerentur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quòd in eo salutem nostram agi, sciret.

Cruce signatio. *Cruce mane & vespere se signent Christiani.* *Infra cap. 10.* *Ioan. 18.* *Ioan. 10.* *Esai. 53.* *Hebr. 9.*

¶ Quod dictum Apostoli, dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia.

CAPVT IX.

NEQVE verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehenderent, quòd Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducentos annos, quòd nunc ab ijs, qui pridem sopitas hæreses suscitauerũt, obijci nobis audimus: Dies obseruatis, & menses, & tẽpora, & annos: Sed ijs iam pridem & ab Epiphanio græco, & ab Hieronymo latino ita responsum est, satis vt esse confutati videatur. Neq; enim existimandũ est, ignorasse

Dierum obseruatio. *Galat. 4.* *Epiph. hæres. 75.* *Hier. aduers. Vigil.*

matrem Ecclesiam, vel nunc etiam ignorare, quòd omnes dies æquales sint, quodq; non die parasceues crucifigitur, neq; die dominico resurgit Christus, quodq; nullus dies atq; adeò nulla sit hora, qua non rectè passionis illius & resurrectionis, ac aliorum quorumcunq; beneficiorũ fiat recordatio. Quamobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficijs recolendis certos dies instituit, nihil habet cum Iudæorum superstitione commune. Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia repręsentare. Quoniã verò seculi curis nimiò plus pleriq; omnes immersi sumus, neq; aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deiq; beneficijs recolendis perinde vt oporteret, vacamus, quid faceret sitiens nostræ salutis mater Ecclesia? permitterétne tantorũ Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in Ecclesijs prædicantur è superiore loco, tamẽ verbi Dei semen à spinis non rarò suffocatur: Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viscera, cũ præsertim salutem in eo nostram agi videret. Cùm itaq; cerneret, adduci nõ posse liberos suos, vt quotidie ieiunarẽt, quotidie orarent, quotidie Christi corporis & sanguinis communionem perciperent, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarẽtur, fecit illa, Deo & piorũ omnium cõsensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorũ commemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo curis alijs vacui diligentius fungerentur: non aliud spectans hac dierum præscriptione, quàm vt & admonerentur eorũ, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus est, & sepositum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorũ contẽplationi vacare liceret. Sic illa, à Paulo edocta, omnibus omnia facta est, vt omnes lucrifaceret, & qui non possent adhuc solidum cibũ capere, ꝙ is perfectorum est, eos minimè negligendos, verùm tanquàm paruulis lac eis potum dandum esse putauit. Quò mani-

Beneficijs Dei & christi recolendis certos dies instituit olim & nunc Ecclesia.

Matt. 13.

Festorum institutionis causa.

1. cor. 9.
Hebr. 5.

manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia nullum nouit dierũ discrimen, vel ex tremendo sacrificio, quã Missam vocamus, cuiuis id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrantur per totum terrarum orbem, quàm latè patet Christiana religio, nulla prorsus varietate. Etsi enim verba mutari videmus idq; in ijs tantùm, quibus ad sacrificium hoc mentes præparãtur, cuius generis sunt, Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio, significationes tamen manent eædem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in quo vis tota consistit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundem semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euangelio Missa differre videatur: quin ipsum potiùs Euangelium & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quàm quasi sub oculos subiectio, ac fidelium ad recolendũ præcipuè passionis illud immensum beneficium sit excitatio: Quod ita repræsentatur in hoc sacro, vt rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificiũ quod offerimus. Ex ijs itaq;, quæ peraguntur in hoc sacro, facilè cuiuis perspicuum esse potest, quòd quotidie Christi natalem, quotidie parasceuen, quotidie Pascha, quotidie in cœlum ascensionem, quotidie Pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur, ad eorum quoque captum communis nostra mater Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Tria sunt (inquit Bernard.) quæ in festiuitatibus vigilãter considerare debemus. Auxilium sancti, quia iam charitate auctior in cœlo & potentior ante faciem Dei, vt oret pro nobis, & sic citius ipse consummetur. Exemplum seu imitationem sancti, vt humilitatem operum eius, & auctoritatem verborum eius intuentes, videamus quomodo tam verbo, quàm exemplo luxerit inter homines, non declinans ad dextram, vel sinistram: sed viam regiam tenuerit. & Nostram confusionem, quia homo ille similis nobis fuit, quid ergo est,

1. cor. 1.

Missæ ratio.

In missa natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, ascensionis, spiritꝰ sancti missionis, beneficia recoluntur & celebrantur.

Cyp. lib. 2 epist. 3.

Infra cap. 70. 91.

D. Berna. in serm. in vigilia D. Petri & Pauli.

quod non solum difficile, quia homo ille similis nobis, sed impossibile credimus, vt faciamus opera, quæ fecit, vt sequamur vestigia eius. Confundamur ad vocem istam, si fortè hęc confusio adducat nobis gloriam, si forte generet gratiam in nobis timor iste, nam non solum ipsos martyres (vt docet Diuus Augustinus) sed & ipsum dominum Iesum Christum cum ipsius adiutorio, si volumus possum mutari, hæc de quadruplici institutorum dierum ratione. Quare nihil est, quòd nobis Iudaismum quisquam obijciat, qui non aliud hac dierum obseruatione, quàm Christi beneficiorum conseruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo vt sit, qui ignorantiam prætendere queat.

¶ Quomodo præcipuè Christi paßionis beneficia varijs modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primùm de signo Crucis.

CAPVT X.

NEQVE verò finibus ijs circumscripta fuit anxiæ de salute nostra matris Ecclesiæ cura & solicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id repræsentare voluit oculis fidelium, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset. Hinc est ille cruce signandi mos, qui ab ipsis etiam Apostolorum temporibus initium sumpsisse videtur, sicut ex Abdiæ scriptis, qui fuit eorum discipulus, colligere licet, De quo sic etiam loquitur is, qui non multùm fuit à temporibus Apostolorum remotus, Tertullianus: Ad omnẽ, inquit, progressum atq; promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunq; nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Quoties terror aliquis aut periculum imminet, toties hoc signo vtimur, neque nobis aliò confugiendum esse putamus, quàm ad crucem domini nostri Iesu Christi, per quam ille cùm deuicerit huius mundi principem ac tenebrarũ harum, in ea certissimũ esse nobis

Cruce signatio. Abd. in vitis Apostolorum. Tertul. de corona militis.

præ-

præsidium constitutum firmiter credimus: Ipsa enim, vt est apud Chrysostomum, Diaboli plaga, dæmonum frenũ, & lupatum est contrariarum virtutum. Itaque fugiunt hoc signum dæmones, timentes baculum quo plagam acceperunt. Quod suo quoque periculo didicit aliquando, quamuis à Christiana fide iam defecisset, Iulianus imperator, posteaquàm specum quendam ingressus, ad hoc signum confugerat. Per hoc signũ perficiuntur omnia, quæ pertinent ad salutem nostram. Cùm regeneramur, Christi crux adest, cùm sacratissimo cibo reficimur, cùm sacros ordines suscipimus: In omnibus deniq; sacramentis maximus est crucis vsus. Hoc signo benedicitur & sanctificatur omnis creatura, indiciũ vt sit, quòd non aliundè, quàm à cruce domini nostri Iesu Christi sanctificatio fit, qui per eam factus ipse pro nobis maledictum, nos à legis maledicto redemit. Compendium autem fidei nostræ, totius, in ipsa nos cruce signandi ratione videre licet. Signum crucis tribus digitis exprimendum esse docet Innocentius, ad significandum trinitatis mysterium. Quod etiam non tacuisse videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis siue frontis vsque ad vmbilicum, vt indicetur, de summo cœlo egressum in viscera matris descendisse Dei filium, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram suscepisse: Deinde à sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul incarnationis exprimitur. Nam propterea descendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum, vt nos qui eramus à sinistris inter hœdos collocandi, transferret ad dextram inter oues suas, vbi vocem illam desyderatam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ecce quanta fidei nostræ mysteria vnica signandi nos cruce forma nos mater Ecclesia docuit, vt si nihil prætereà sciret rudis homo, qui satis assequi cætera non posset, vel hoc propemodùm ad salutem illi sufficere queat. Hic incarnatio, hic passio Christi, hic causa passionis, hic simul extremum illud iudicium vnica signatione crucis exprimitur.

Chryso. in lib. aduersus gentiles, quod Christus est Deus.
Idẽ homil. 55. in Mat.
Greg. Nazan. in priore contra Iulianum apostatam oratione.
Galat. 3.
Crucis signum propter trinitatis mysteriũ his tribus digitis, pollice, indice, & medio rectè exprimitur.
Innocen. lib. 2. cap. 44. de altaris sacramento.
Esai. 40.
Hier. 12.
Matt. 25.
In crucis signo quatuor vel plura mysteria continentur.

¶ *De crucifixi simulachro.*

CAPVT XI.

Imagines christi crucifixi, & vexilla in processione perferuntur propter spem gloriæ.

AD hunc signandi nos cruce morem adiecta præterea sunt Christi crucifixi simulachra, quæ præferuntur quoties fiunt supplicationes, quas processiones vulgò vocant, vnà cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cœlum scandentis insignia, in quibus & ipsis Christus ferè depingitur siue sculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, vt indicetur nobis atq; ante oculos nostros ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus dominus noster Iesus Christus morte mortem superauit, & effractis inferorum portis aditum in cœlos pijs omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquam fiduciam nostram collocare, quàm in hac, quæ salus est & redemptio nostra. Nam quæ potest maior esse nobis gloriandi materia? quàm quòd rex ille regum, & dominus dominantium, cui donatum est nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, quòd ille Dei filius Deus ipse, relicto excelso solio regni sui cœlestis, dignatus est in hanc lachrymarum vallem descendere, & eousq; se deijcere, vt serui speciem in se susciperet, & quidem serui nocētis, cùm ipsa esset innocentia: dignatus est ceu facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conspui, probris innumeris affici: dignatus est, quod vnū omnium & probrosissimum fuit & atrocissimum supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem est hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui serui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neq; nostræ memor indignitatis: dignatus est adeò nos diligere, vt semetipsum traderet pro nobis. Nunquid hæc non est iustissima gloriādi causa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiusdem naturæ, ex eodem luto confecti, ijsdē sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamen vehementer hoc nomine: Nos non multo magis nobis placebimus, nō multo magis de eo gloriabimur, ꝙ ille dominus, qui solus est verus Deus, quē laudāt angeli,

Gal. 6.
Ephe. 4.
Apoc. 19.
Philip. 2.
Rom. 5.
Ephe. 5.

angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus, ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici causa faceret? Quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro seruis pati dignatus est? Quã autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem suos, hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quę cum hac vel minima in parte comparari queat. Est ergò quòd gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi: Est quòd firmam præterea spem & fiduciam collocemus. Quid enim non certò nobis de tam benefici, tamque indulgentis, non domini, sed plus quàm patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortem? Quid est quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modò non rogatus, verùmetiam grauissimis iniurijs multum prouocatus? Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse, palàm omnibus faciamus: Neque verò præferri tantùm crucem instituit Ecclesia, verùm & in medio templi cuiusque, in eminentiori loco, vt ab omnibus conspici possit, Christi crucifixi statuam erexit, quò sicut in serpentem æneum, quem in deserto Moyses exaltauit, qui morsi à serpentibus intuebantur, sanabantur, sic qui vellent à morsibus peccatorum sanari, quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerẽtur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequendæ. Ac non in templis modò, verùm in vijs etiam & compitis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc priscis illis temporibus apud nonnullos in more positum, priusquàm ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in vijs collocarent, quòd hunc Deũ itineribus præesse persuasum haberent. Postea-

Rom. 8.

Consolatio insignis pro infirmis et desperabũdis.

Num. 21.

Christi crucifixi statua nũc in vijs & turribus ponitur, quia ipse vere omnia vbiq; tuetur & conseruat.

quàm verò depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuæ Mercuriales, quæ viarum indices fuerant, & earum in locũ erectæ sunt statuæ Christi crucifixi, vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simul etiam obiter admonebatur, quandoquidem aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentem hic habemus ciuitatem, sed futuram inquirimus cœlestem illam Hierusalem: quam ingredi viam oporteret ad eam anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigijs incedamus necesse est, si volumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nisi per crucem aditus non patet, ipso etiam Iesu Christo attestante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Sic igitur & ingredientium & egredientium templum, & in viam se dantium oculis, Christi crucifixi simulachrum obiectum semper esse voluit Ecclesia: Multò maximè verò eorũ, qui ex huius vitæ diuersorio æternã illam in domum migraturi præ cæteris consolationis plurimum indigent, quò suæ redemptionis precium agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe, se cœlestis patris hęredes futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactũ. Quod in ijs maiore etiam cura obseruari voluit, qui propter scelus aliquod patratum ad extremum supplicium ducerentur: Quorũ quo magis perterritas esse consciẽtias oportet, hoc maiore studio solicita de salute eorum mater Ecclesia, succurrendũ eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti, consequendæ veniæ spem abijcerent. Eius itaq; factum est institutione, vt cùm ad supplicij locũ sontes ducerentur, sacerdos eos comitaretur, Christi crucifixi, signum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica: Crux enim est meritũ nostrum, crux est refugium nostrũ, crux est vita, salus, & resurrectio nostra. Quamobrẽ hortatur sacerdos ad mortis suppliciũ cõdemnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deũ patrem allegẽt. Quid est enim omne meri-

1. Pet. 2. *Heb. 13.* *Ioan. 14.* *Matt. 10.* *Morituris crucifixi imago ostẽditur.* *Nota.* *1. Ioan. 2.* *Crucis effecta.*

meritum cuiuſcunq; hominis, niſi miſeratio domini? Quã- 2. Reg. 24.
obrem ne ſe crederent inopes eſſe meritorum, quamdiu miſerationum ille dominus non defuerit, cuius ſi multæ ſunt miſericordiæ, multa etiam eſſe merita ſua conſiderẽt: quæ non aliundè quàm ex ſola Dei pendent miſericordia. Illius ergo ſatisfactioni inniterentur, illius paſſionem, crucem, & mortẽ Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta ſanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè ſatisfecit. Propterea damnatus eſt ille, vt libera- Eſai. 53.
ret damnatos: propterea doluit, vt ſanaret infirmos: propterea timuit, vt ſecuros faceret: propterea deputatus eſt in- Matth. 27.
ter latrones, quorum alter aſſumptus, alter eſt reprobatus, Luc. 23.
vt exemplum & forma daretur, indiſſolubilis manens in poſteros, quia nec in vltimis Dei clementia pœnitentes excludit, nec vlla hora ſera eſt, cui compunctio diſtricta occurit, nec eos, qui vitæ ſuæ quocunq; temporis articulo veri ſunt iudices iterũ iudicari. Neq; enim bis in idipſum Naum. 1.
Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: Quòd ſi nos ipſos iu- 1. Cor. 11.
dicaremus, non vtiq; iudicaremur. Impœnitẽtes itaq; De⁹ iudicat & damnat: pœnitentes verò, quia ſuſcipit à ſeipſis iudicatos, abſoluit: Neq; iudicio, quod humanæ pœnitẽtiæ ſeueritas protulit, aliquid iuſtitia cœleſtis apponit. Iudicati ſunt Ægyptij, cùm redeuntibus ſuper ſe maris fluctibus inuoluerentur: Iudicati Sodomitæ, cum ſubuerſis vrbib⁹ Exod. 14.
eorum ſulfureis flammis cremarentur: Sed ſi in eiſdẽ ſubuerſionibus gemerent pœnitentes, temporali pœnæ non ſuccederet æterna: ſed eſſet illis pro remedio ſupplicium, & pro abſolutione tormentum, neq; corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro Luc. 23.
cõfitens non tantùm indulgentiam meruit, ſed etiã Chriſti familiaris effectus audiuit, hodie mecum eris in paradyſo, & regni factus eſt particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagitiorum genere voluta eſt, noluit mater Eccleſia de peccatis ſuis deſperare, ſed concepto de illis iuſto dolore, ad Chriſti crucis remedium confugere, atq; inde ſalutem expectare iuſſit, nullũ vt genus hominum fuerit, cui non maximè cùm alia omnia, tum hoc præſertim crucis & mortis Chriſti beneficiũ ſit manifeſtare conata.

¶ Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.

CAP. XII.

Hora canonicæ, exprimunt christi passionem. Psalm. 118 1. Theß. 5.

QVod quoniam populo frequenter inculcare, propriũ sacerdotum est munus, hos verò non alia in re dies noctesq́;, quàm in eius asʃidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt præces, quas vocant horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quò sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptũ est: Sine intermisʃione orate: simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgo notos omnibus rithmos: Patris sapientia, veritas diuina: quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nona: quid vespertina: quid hora cõpletorij de Christo factum sit, per singula suppliciorum genera, cum grati animi significatione recolentes: omne vt vitæ suæ tempus in hac vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties Missę peragunt sanctum sacrificium, tum verò, sicut anteà mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutem, id non verbis explicant modò, verùm & habitu, & gestu, & signis, & cæremonijs sub aspectum populi subijciunt: illud præ cæteris inenarrabile pasʃi, crucifixi, mortui Christi beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde signa crucis tam crebra, cùm singulæ cruces singula tormentorum genera designant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. Iam ad quorũ officium pertinet non modò sacrificium offerre pro populo, verùmetiam sacrificantibus præesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquàm satis illis esse iudicauit, vel cùm sacris operarentur, vel cùm precũ suarum pensum absoluerent, Christi crucis meminisse, quin punctum temporis nullum propè prætermitti voluit præcipuè quoties domo prodeundum eis foret, quò crucis beneficium non recolerent: Hinc ille mos, quòd pendentem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modò, ne parùm aliquando sint memores beneficij

Missæ ritus indicãt per verba, habitus, gestus, & signa, aliasque cæremonias, christi pasʃionem & redemptionis beneficium. Hebr. 5.

Cruce cur gerãt Episcopi.

neficij per crucem accepti, verùmetiam vt admoneantur, quò crucifixi vestigijs incedant, vt sicut ille verè bonus pastor posuit animam suam pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouium eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exemplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quālibet acerba supplicia, in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est, quod à suis exigit Christus, cùm tollere crucem suam iubet, qui sequi se vult. Quinetiam quò se cunctis crucis esse ministros declarent, cùm aliâs, tum præcipuè quoties primùm in suæ diœceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, idque magis maioreque solennitate quadam, cū sacris operantur, signo crucis benedicunt hominibus: simul illud in memoriam eis reuocantes, quòd per crucem peccatorum remißio nobis obtenta est, neque fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, perque fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat. Cęterùm Archiepiscopo vltra crucem de collo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquàm non ante oculos ipsius versetur, vt quemadmodum princeps est episcoporum, ita se principem esse debere meminerit ad quæuis adeunda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proque salute concrediti sibi gregis conseruanda, quin & ad mortem ipsâm, si qua id necessitas postulet, oppetendā. Potuítne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quàm quod fecit, ad mediatoris fidem illustrandam, & quàm maximè propagandam, atque ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modò, verum & oculis fidelium ingerendum? Quod tanto studio fecisse videtur, vt si qui ratione aut memoria comprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modò nō manibus eis cōtrectare liceret: adeò se demisit ad captum omnium, vt nequem laterent ea, sine quorum fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modò, non viua voce tantùm è superiore templi loco, verùm & certis diebus instituendis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs, & quascunque vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus ijs in mentibus fidelium imprimere conata est, cum alia

1. Cor. 3.

Benedictio Episcoporum.

Matth. 16.

Crux cur præferatur Archiepiscopis.

Symbolũ quid. alia omnia, quæ in symbolo continentur, quæ breuis est credendorũ collectio, tum præcipuè mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum, & hũc crucifixum: vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim suæ salutis collocarent.

¶ Quod falso quidam hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficijs, cùm per ipsos potiùs obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAP. XIII.

Esai. 30. ET sunt intereà filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt fronte, omni pudore prorsus absterso, matrem suam audent insimulare, quòd parum in ijs, quæ ad salutem nostram pertinent, docendis, officio suo functa fuerit. Comminiscuntur homines audaces & impudentes, quòd iam indè à quadringentis & ampliùs annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominum mediator Christus, quòd eius beneficia obscurata, quòd Euangeliũ abscõsum, quòd quiduis aliud potiùs, quàm Christus in Ecclesia fuerit annunciatus: verùm ijs tandem triginta annis per ipsos mentibus hominum Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa impudentia, atq; vna omnium grauissima minimeq; ferenda calumnia? Legantur theologorum libri, qui sunt his quadringentis annis conscripti, reperire licebit, quòd non aliam pleriq; theologiæ materiã esse voluerint, quàm reparationẽ hominis lapsi per Christum seruatorem. Notum est autem illud, quod à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd sine fide mediatoris Christi nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquãdo fieri possit. In quo explicando ita versantur sancti doctores omnes, vt non aliundè salutem nostram pendere doceant, quàm ex cruce & morte Christi, quam nisi quis expresè crediderit, maximè post peractum iam in cruce redemptionis mysterium, nisi spem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non posse, cũ tamen implicita mediatoris huius fides ante Christum natum ad salutem suffecerit. Neq; verò scripta magis doctorum

Theologiæ materia est hominis lapsi reparatio.

Patres docuisse rectã fidem.

Fides mediatoris.

Lib. 3. sen. distinc. 25.

rum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quàm ea, quæ non semel iam commemorata, iterũ atq; iterum repetenda sunt, quò magis planum omnibus fieri possit, quàm falsò hæc à filijs desertoribus Ecclesiæ impingantur. Quid enim, ita sapienter annus ab ipso Spiritu sancto distributus, nullus vt sit propemodum articulus fidei, cui non summa cũ celebritate recolendo dies aliquis sit dicatus? quid signa? quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipuè sacris operantium? quid varij ritus & cæremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernim' in Ecclesia? quid sibi volunt? quid? nisi quòd modò non edita voce clamant, quòd sicut scriptis & sermonibus, ita dierum obseruationibus, signis, & omni cæremoniarum genere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixũ: quòd in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius merito spem omnẽ & fiduciam defigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referuntur. Ex quo liquidò perspicueq; cognosci potest, quòd licet nõ omnes fortassis ex ijs, qui per quadringentos hos annos scripserunt, aurũ, argentum, lapides preciosos, verùm alij lignũ etiam & stipulam ędificauerint, tamẽ fundamentũ, super quod ædificauerunt, nemo posuerit aliud, pręter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Dei & hominũ mediator, qui factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantũ, sed etiã totius mundi. Quòd si vnquàm aliâs, hoc vel maximè tempore videtur mater Ecclesia verbis illis rectè conqueri posse, quæ leguntur in Canticis. Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Qui sunt enim illi, qui per grauem calumniam ab ea, quę Christi corpus est, quàm plurimos auellere laborant: qui ignorati Christi, neque agniti Euangelij matrem Ecclesiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quinam alij? quàm filij quondam eius, fratres non ita pridem nostri, rectè vt de illis dici possit, inimici hominis, domestici eius: & quod ab alio Propheta scriptum est: Homo pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplãtationẽ: quodq; apud eundẽ in alio Psal. reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem

Nota. *1. Cor. 2.* *1. Cor. 3.* *1. Ioan. 2.* *Can. 1.* *Michea. 7.* *Psal. 40.* *Psalm. 54.*

stinuissem vtique, & si is, qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Ante triginta hos annos ambulauimus cum consensu in illa domo Dei, in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes. Fuit vna fides, vnum baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credẽtium erat cor vnum, & anima vna: Ad quod faciendum iterùm atque iterùm repetendo atq; obsecrando nos Paulus admonet, idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit ferre Satanas consensum hunc piorum, qui cùm sit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falsa de matre Ecclesia confinxit, quòd alia ratione se gregem domini dispergere posse non videbat. Verùm quid in eo ipso loco subiungit scriptura de ijs, qui consensum hunc piorum & vnanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismatis authores facti, quoniam seorsim à Moyse sacrificare volebant, viui descenderunt in infernũ, operti humo. Verùm & ijs, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsos, idem propemodum hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui videntesq; pereunt. Neque enim illi non intelligunt vana esse, de quibus Ecclesiam insimulant, sed studio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum dati sensum, ipsi faciunt. Quæcunq; enim Spiritui sancto per os Ecclesiæ suæ statuere visum est, ad illustrãdam mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc isti prorsus euertere sunt conati. Nam obseruationem dierũ, quę non ex Iudaica superstitione inducta est, verũ vt quorum mentes terrenis adhuc desyderijs implicantur, & seculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorũ contemplationẽ respirent, ieiuniorumq; tẽpora, pręcipuè sextę ferię, quãdo Christi passionis admonemur,

Schisma nouum. Psal. 57. Ephe. 4. Gene. 11. Actor. 4. Philip. 5. 1. Cor. 1. Rom. 15. Ioan. 8.

Num. 16.

Hæreticorum malignitas. Esa. 6. Matt. 13 Hæretici obscurant fidem & beneficia Christi.

nemur, & illi nos quaſi compati velle declaramus, riſu & cachinnis omnia proſequuntur. Porrò ſimulachra crucifixi, quæ terrori ſunt dæmonibus, ne quid eſſet, quod eorum oculos offenderet, quibus cum non vnum ſe ſalis modium comediſſe gloriantur, non è vijs & compitis modò, verùmetiam è templis ipſis eiecerunt, vt ne qua tanti beneficij memoria ſupereſſet: Benedictionum vſum, quæ per ſignum crucis fiunt, quò nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neque ferre poſſunt, vt per verbum Dei ſigno crucis vlla creatura ſanctificetur. Penſam quoq; precum, quas horas canonicas vocant, ſuſtulerunt, & quæ res in terris eſt vna omnium ſacratiſſima, maximè venerandum illud ſacrificium, quod Miſſam vocamus, vbi ſumma cum pietate ſimul omnia Chriſti beneficia recoluntur, & ſub aſpectum eorum, qui interſunt, fidelium ſubijciuntur, diabolo ſuggerente, quod ipſi apertè profitentur, & præ ſe ferunt, abrogarunt, neque metuunt idololatram pronunciare, ſi quis ei ſacrificio, quod in ara crucis pro nobis Chriſt' obtulit, cuius in Miſſa memoria quædam fit & repræſentatio, remiſſionē peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad ſe redundare faciat, Deum patrem per ipſum, qui pro nobis factus eſt ſacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non poſſunt. Neq; mirum, cùm non aliud ſit ſcutum, in quo maligni ſagittas extinguere liceat, præter ſignum crucis: quo cum ſemel victi ſint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrēt illud dæmones, & eo viſo ſtatim in fugam conuertuntur, quorum inſtinctu fieri ab iſtis hæc omnia, vt euacuetur crux Chriſti, manifeſtius eſt, quàm vt dubitari queat. Hic homo Chriſtianus expendat ipſe, atq; intra ſe tacitus conferat, quæ tot ſeculis ab Eccleſia facta ſint, vt non ſcriptis & ſermonibus modò, verùmetiam dierum obſeruationibus, ſignis, imaginibus, geſtu, habitu, varioq; ritu & cæremonijs, Chriſti beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerentur, atque ea, quæ credere neceſſe eſt ad ſalutem, quaſi præmanſus ori cibus inſererentur: quę contrà facta ſint hoc infelici æuo noſtro ad illa omnia ſubuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorſus

Lutherus.

1. Tim. 4.

Miſſæ ſacrificium, quæ continet.

Epheſ. 5.

euellendã, non modò falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia cõmenti sunt, veru in eos ipsos multò verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos quærimoniã hanc missam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnũ esse mediatorẽ Dei & hominũ, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neq; fuerit adhuc salutẽ quisquã consequutus, neq; consequetur deinceps vnquàm. Nam sicut qui præcesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuræ, ita qui secuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem salui facti sunt, & fiẽt. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo cõtinẽtur, breuibus per nos, iuxta dierũ anni vertẽtis obseruationẽ cõmemorata.

¶ *Quæ sit vis huius articuli, credo sanctam Ecclesiam Catholicã.*

CAP. XIIII.

Fidei Ecclesiæ catholicæ articulo omnia credenda continẽtur implicite.

Ecclesia est domus ex nostris animabus cõstructa. chrysost. homil. 10. in Epist. ad Ephes.

Gen. 7.

SEd nunquid hæc ita credere satis est? an alia prætereà requiruntur, quæ nisi quis crediderit, saluus esse non possit? Est vnus articulus in symbolo cumprimis necessarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad salutẽ necessaria. Hic ille est, quo nos credere profitemur, sanctam Ecclesiam Catholicam, quam ex nostris animabus cõstructam domũ esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit, nõ hoc solũ credit, esse Ecclesiã, quod credunt hæretici quoq; & schismatici, sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noë, salutẽ nõ esse: credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonicis ab illa receptis scripta cõtinentur: credit illam Spiritu sancto congregatam per eundem cõseruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit simul eã errare nõ posse. Quamobrem sanctissimã hãc parentem suam ea, qua decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentiẽda, quæ de humanis præscribit, facienda, quæ prohibet, fugiẽda esse sine vlla dubitatione censet. Huius articuli tanta vis est, vt si quis hebetioris ingenij cætera non possit assequi, verùm hoc tãtum cum Paulo profiteatur, se scire Iesum Christũ, & hunc crucifixum, deindè se credere sanctam Ecclesiã catholicam, vel hoc ad salutẽ illi sufficere queat. Neq; enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno

Fides præfertur sciẽtiæ.

1. Cor. 2.

cœlo-

cœlorũ propinquior. Ignorare pleraq; melius est, sicut prę clarè scripsit Tertullianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit Christus, te saluum fecit, nõ exercitatio scripturarũ. Nihil scire, omnia scire est. Et eius æqualis Clemẽs presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientũ secundũ mundũ, sed eorum, qui secundũ Deum sunt sapientes, est possessio. Illa autẽ etiã absq; literis discitur. Eius autẽ scriptum, quod ad rudes ignarosq; homines pertinet, & est diuinum, vocatũ est charitas, quæ est decretũ spirituale. Et eos sequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniã, q̃ præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Ante quos etiam Irenæus: Melius est, inquit, nihil omninò scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiã, nisi Iesum Christum filiũ Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per quæstionum subtilitates & multiloquium in impietatẽ cadere. Et alio loco. Qui relinquunt præconium Ecclesiæ, imperitiam sanctorum presbyterorũ arguunt, non contẽplantes, quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente sophista. Huc etiam spectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus absq; diuino fauore dãnosus est. Et præstat hic manere oberrando inter mortales, sicut magna pars humani generis, quàm ad cœlum à seipsis elatos subuerti per arrogantiam, sicut plurimis sophistis contigit, ratis sapientiã inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certissimam. Non ergo qui quàm plurima memoriter è scripturis, plerunq; etiam Psittaci more non intellecta recitat, sed qui quæ scripta sunt, opere complere studet, is est, de cuius salute sperandum est maximè, cùm pietas diuina nõ attendat, quanta cognitione credatur, sed magis quanta deuotione quod creditur diligatur, sicut ab Hugone scriptum legimus. Quem sequutus Ioannes Gerson: In die, inquit, examinis nouissimi, nõ interrogabimur, quãtũ fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad dominũ Deũ nostrũ, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, q̃ pius, humilis, & deuotus, quamq; spontaneus & fidelis in Dei seruitio. Melior est fi-

Tert. li. de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Clem. li. 3. pædagogi. cap. 11.

Hilar. li. 8 de trinitate.

Irenæus li. 2. cap. 43.

Libro 5.

In lib. de migratione Abrahami.

Hugo lib. 1. part. 10. cap. 6. de Sacramentis.

Gerson in libello, An Monachus pro studio

posßit negligere diuina. Consideratione 9.

Aug. de verbis Apostoli sermo. 20.

1. Cor. 8.

Idem li. 3. confes. c. 8

Hæresium fons.

delis ignorantia, dicit Augustinus, quàm temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgũt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cũ doctrinis nostris sine corde, ecce vbi voluramur in carne & sanguine. Quapropter ei, qui est ex minoribus, hoc est, cui mun' alios docendi non incumbit, posteaquàm ea crediderit, quæ de patre quę de filio, quę de Spiritu sancto nudis verbis in symbolo sunt expressa, satis est, si de reliquis ea se credere profiteatur, quæ credit sancta Ecclesia Catholica, etiamsi nullam de illis explicatam fidem habeat. Atq; hic est articulus, quo pręcipuè discernũtur à Catholicis hæretici & schismatici, qui si crederent sanctam Ecclesiam Catholicam, nulla hæresis, nullum esset schisma. Crediderũt omnia Nouatiani, quę in symbolo, quæq; in scripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatistæ: crediderunt & alij multi hæretici: neq; cum illis aut de symbolo, aut de scripturis vlla fuit Catholicis controuersia: sed quia sanctam Ecclesiam Catholicam nõ crediderunt, inde tot hæreses, tot schismata, tot sectæ, tam dissectæ, non prioribus modò seculis, verùm & hoc nostro conflatæ sunt. Nam si crederetur sancta Ecclesia Catholica, non ab ea discederetur, neq; sibi quisquam sumeret, vt suo potius priuato, quam illius spiritu, scripturas interpretari vellet. Hanc igitur mordicus teneamus, quodque ab ipsis Apostolorum temporibus vnanimiter ab omnibus obseruatũ esse summo Christianorum omnium consensu constiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. Neq; nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamsi, quẽadmodum ipse per se Christo quondam, ita per sua membra Satanas millies nobis dicat: Scriptum est enim. Non illi se transfiguranti in angelum lucis, atq; ouium vestimẽtis induto, verum Ecclesiæ credamus, quę nunquàm sancti Spiritus magisterio destituitur, quem se missurum illi Christus promisit, qui surgeret illi, qui doceret illam omnem veritatẽ, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemque priuatus spiritus fallere potest, cùm scriptum sit: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident: Ecclesiæ spiritus nunquam fallere potest. Illius, non itaque definitionibus parcamus: illius priuato nostro

Matt. 4.
2. Cor. 11.
Matt. 7.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ezech. 14.
Ecclesiæ spiritus nũquã fallere potest,

stro spiritu scripturas esse nobis interpretandas existimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum nouatoribus huius temporis controuersia: De intelligentia hęresis est, non de scriptura. Sensus, vt est apud Hilarium, non sermo fit crimen. Neque scripturæ consistunt, scribit Hieronymus, sed in intelligendo, in legendo, sicut stunt. Non in scipturarum verbis Euangelium est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Quamobrem æquum non est, quòd priuato suo iudicio rectum sentit aliquis, id totius vt Ecclesiæ sensui & consensui anteponat, & quæ sunt in œcumenicis concilijs rectè constituta, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius esse præditi debemus, vt in ijs, quæ didicimus, permanendum nobis esse putemus: Didicimus enim ab ea, quæ firmamentum est & columna veritatis, Ecclesia: in illius interpretatione definitioneque nos acquiescere, neq; fluctuare, atq; omni doctrinæ vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus est, id sibi quisque nostrum dictum existimet, quicunque veri Dei verus cultor censeri vult, depositum vt custodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctæ Catholicæ Ecclesiæ contrarias esse constat: quę si reciperentur, necesse foret, vt fides beatorũ patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, sacerdotes, tot confessorum millia, tãtus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis, Christo capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, quodq; dictu est abominabile, idola coluisse pronunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucem Christi? quàm abolere, obliterare, irritũ reddere beneficium illud immensum passionis & mortis Christi? Quid enim? an non iure me-

ideo ecclesiæ definitionibus firmiter credendũ est.
Cypria. de simplicitate prælatorũ
Hæresis de de intelligentia scripturæ est, & non de scriptura.
Hilari lib. 2. de Trinita.
Hiero. con. Luciferianos.
Idem lib. 1 cap. ad Galatas.
2. Tim. 3.
1. Timo. 3.
Nota.
Ephes. 4.
1. Timo. 6.
1. Cor. 1.

merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: si seipsum tradidit Christus pro Ecclesia, neque tamen sanctificauit illam, neque sanguis illius eā ab operibus mortuis: pręcipuè verò ab idololatria emūdauit, ergo gratis Christus est mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illi⁹ fructus est, si cuius causa tulit hæc omnia, sponsa ipsius Ecclesia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perstat nihilominus? si ver satur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Christi promissa? Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in ęternū, Spiritum veritatis. Sed verum est quòd dicit veritas: falsum est, quòd mentita est iniquitas sibi. Non destituit corpus suum Ecclesiā caput ipsius Christus, nec aut defuit illi, aut deest, aut deerit vnquàm sanctus spiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illā omnem veritatem, qui regat & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut possit.

Nota. *Matt. 28.* *Ioan. 14.* *Psalm. 26.*

Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credēdū. cap. 15.

SEd hic dicet aliquis, extenuari Dei verbum, eius authoritati detrahi, maiestatemque diuinorum oraculorum obscurari, cùm tantùm Ecclesiæ tribuitur. Vocatur in disceptationem hoc tempore, scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Quæ planè videtur inutilis esse contentio. Nam hoc quęrere, quid aliud est, quàm quærere, magísue credendum sit Spiritui sancto loquenti per os Ecclesiæ, an eidem Spiritui sancto loquēti in scripturis per literas amanuensium suorum Prophetarū & Apostolorum? Omnis veritas à Spiritu sancto est. Ille est enim qui docet omnem veritatē. Cùm autem Ecclesia sit colūna & firmamētū veritatis, ęquè à Spiritu sancto illi⁹ atq; scripturarū est veritas: cùm præsertim qui docet illam omnē veritatē, vel ipsā veritatē attestāte, sit Spiritus sanct⁹. Quin tamen prior sit authoritas Ecclesię quàm scripturæ, negari non potest. Multis ante seculis, quàm hæc verba scripta fuerunt, dic Ecclesiæ, qui non audierit Ecclesiā, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: non fuit obscura ecclesiæ & natura, & authoritas, quæ cū fuerit antiquior, quàm vniuersa non modò noui, verùm & veteris testamēti scri-

Ioan. 16. *1. Tim. 3.* *Ecclesia prior quàm scriptura.* *Matt. 18.*

ti scriptura, creditum est illi sine omni scripturarum præsidio. Apud quoscunq; fuit fides mediatoris, apud eos Ecclesiam fuisse, quatenus ab illa se non præciderunt, dubium non est. Constat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem habuisse mediatoris, quē signis etiam, sacrificijs, cæremonijs adūbrabant. Ex illo itaque tempore cœpit Ecclesia, quæ nunquàm vna & eadē esse desijt, iuxta seriē successionis, continuatā ab orbe condito vsq; ad nos, vsq; ad seculi consummationem duratura. Scriptura verò multis fuit seculis posterior, quam ante Moysen nullam fuisse palàm est, inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti septuaginta tres intercessisse putantur. Nouæ quoque legis scripturam, ea, quæ Christum passum & mortuum est consequuta, præcessit Ecclesia. Quin & inter alia visum est inter legem veterem & Euangelicam hoc interesse, quòd illam in tabulis lapideis Moyses consignauit, hanc verò Christus in animis hominum, in visceribus, & in cordibus eorum, sicut ab Hieremia prædictum erat, inscripsit. Nemini obscurum est, Christū nihil ipsum scripsisse, sed neque scribendum quicquam Apostolis præcepisse. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prędicarent Euangelium omni creaturæ, mandasse Christum legimus: vt autem scriberent, mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hæc ipsa vox Euangelium, traditionis est, non scripturæ. Quid enim aliud significat Euāgelium, quàm lætum & bonum, optatumq; nuncium? nimirùm redemptionis nostræ, peccatorum remissionis, & obtentę salutis æternæ, quæ passim annunciabatur & prædicabatur omnibus, neq; tamen vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christi in cœlos ascensum. Qui cùm intercesissent, tum primùm quæ de Christo Matthæus tradiderat, scripto mandasse legitur: Quem posteà sequuti sunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce prædicauerat, scriptis consignasse, Lucas autem Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes verò per annos sexaginta quinq; à Christo mortuo Dei verbum, sicut Augustinus testis est, absq; adminiculo scribendi vsq; ad vltima

Ecclesia est apud quos cunque fides mediatoris est, & ita à tēpore Adam Ecclesia fuit.

Mosi ætas.

Legis veteris & nouæ discrimen.

Exod 34. 2. Cor. 3. Hier. 31. 1. Corint. 9 Matt. 28. Marc. 16.

Christus non præcepit apostolis, vt scriberent, sed vt docerent & baptizarēt.

Euangeliū quid.

Euangelia scripta octauo anno post ascensionem Christi.

Augusti. in prolo. Euangelij secundum Ioan.

Domitiani tempora prædicauit.

Ex quo satis liquet, quòd prior est Ecclesia, prior est illius traditio, prius est Euangelium, quàm scriptura. Dixerat Christus: Amen dico vobis, vbicunque prædicatũ fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriã eius: At quo tempore dixerat hæc Christus, de scribendo Euangelio ne cogitasse quidem videtur Matthæus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus authoritatem suam illius temporis Ecclesia, non à scripto, sed à viuo Euangelio, hoc est, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter assentimur, ei' temporis Ecclesiam, quæ scripturam est sequuta, ab eadẽ scriptura suam authoritatem habuisse, & habere. Illa enim nos docet, quòd instruatur à spiritu sancto: illa nos docet, quòd sit columna & firmamentum veritatis, & quòd etiã inferorum portæ non præualebunt aduersus eam: Illa nos docet, quòd qui non audierit Ecclesiam, sit habendus tanquàm ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomen Ecclesiæ ferre non possunt, qui tantoperè cupiunt authoritatem eius eleuatam, ne qua ratione constitutam volunt scripturarũ authoritatem, ea in contrariũ illis recedat, atq; magis ad euertẽdam, quàm ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Ecclesiæ fide imminuerint, tantum de ipsorum Euangeliorũ authoritate detractum iri dubium non est. Nam vnde illi scire possunt Euangelij scripturam hanc esse Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis? Certè non aliundè nisi ex Ecclesiæ testimonio: cui si non sua tribuetur authoritas, nulla erit eorum, quæ scripta sunt ab Euãgelistis, authoritas. Illa enim nos docuit, vera esse quatuor hæc Euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola Ecclesiæ traditione: cui tantum tribuit Augustinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio non crederem, nisi me commoueret authoritas Ecclesiæ. Hæc est enim, quæ nos inter scripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit, vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamẽ authoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reijcimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Ecclesiæ authoritate, quàm quòd maiestas

Mar.14.

Ecclesiæ et scripturæ authoritas dupliciter cõsideranda est.

Ioan.16.
1.Tim.3.
Matt.16.
Matt.18.

Aug. tomo 6. cõtra Epistolam fundamẽti. ca. 5.

ſtas diuinorum oraculorũ obſcuratur, quodq́ue authoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re Ioannis Gerſonis, viri cùm docti, tum pij ſententiam adſcribere. Scripſit is libellum cum primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, ſic loquitur: Quamuis ab initio militantis Eccleſiæ, quæ componebatur ex Apoſtolis & immediatis ſucceſſoribus, nouiter & certitudinaliter à Chriſto doctis, de multis, quæ non ſunt ſcripta, plus eſſet credendum authoritati talis Eccleſiæ, quàm Euangelio cuicũq;, priuſquàm eſſet ab ea receptum vel authorizatum: Nihilominùs poſt approbationem & authorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Eccleſiam, plus eſſet credendum Euangelio, quàm alteri cuicunque humanæ authoritati. Non dicitur quàm totius Eccleſiæ, quoniam illa eſt authoritas Dei & Euangelij, nec poteſt errare in fide, lege ſtante Gerſ. Par. 1. conſi. 5.

¶ *Quod Euangelio credimus non tanquàm hominis teſtimonio, ſed tanquàm intus loquentis Dei voci.*

CAP. XVI.

SEd hîc iterùm dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm hominis teſtimonio, & non tãquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & nõ ex infuſa deſuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cùm dicit: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt. Sed & Chriſtus ad Petrum: Beatus es inquit Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cœlis eſt. Iterũ Paulus gloriatur, quòd non ab homine acceperit Euangelium, ſed ex reuelatione Ieſu Chriſti. Nos verò libenter concedimus accipienda eſſe euangelia, vt verba Dei intùs docentis & reuelantis, neque credendum illis eſſe, niſi propter Dei vocem intùs loquentis. Sed illud intereà ſcire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariam multisq́ue modis loquutus eſt olim patribus, ac nunc etiam loquitur filijs: Loquutus eſt per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis teſtatur, dicẽs: Lingua mea calamus ſcribę, velociter ſcribẽtis: loquutus eſt per angelos, ſicut in Geneſi, apud Zachariam, & in Euangelio videre licet: loquutus eſt per filium ſuum incar- Euangeliũ verbũ Dei Ephe. 2. Matt. 16. Galat. 1. Heb. 1. Pſalm. 44 Gen. 18. Zach. 2.

natum: loquutus est per Apostolos: loquutus est & loquitur etiam nunc per Ecclesiam, cui dixit Christus: Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ authoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quòd Spiritus sanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthæo, non esse vocem hominis, verùm intùs loquentis Dei: contra quod scriptum est à Nicodemo, non Dei, sed hominis vocem esse. Atq; ita omnis authoritas & scripturarum & Ecclesiæ non est aliundè, nisi à spiritu sancto, à quo etiã est veritas omnis, par vt sit authoritas vtriusq;. Scriptura sortitur authoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliã esse scripturam canonicam. Rursus Ecclesia accipit authoritatem à scriptura, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi spiritus sanctus, quòd docet illam omnem veritatẽ, quòd nunquàm illam destituet, sed manebit cum illa in æternum, quòd portæ inferi non præualebunt aduersus eã: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non audierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

Luc. 2. Matt. 10.

Scriptura quomodo accipit ab Ecclesia authoritatem, & vicißim Ecclesia à Scriptura.

Ioan. 14. Ioan. 16. Matt. 16. 1. Tim. 3. Matt. 18.

Quod scriptura nihil est certiùs, quodque certus ex ea sensus elici poßit. CAP. XVII.

QVOD verò certi aliquid è scripturis elici non possit, hoc nemo dixit vnquàm Christianus: quin illud etiã indubitatũ habet Ecclesia, nihil esse scriptura certius. Est enim diuinitùs inspirata, neq; voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nihil scriptura neq; verius esse, neq; certius, vt & quę auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atq; illa, quæ in scripturis continentur. Hinc est, quòd in venerabili Eucharistiæ sacramento non oculis fidelium quisquam, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus, hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis

2. Tim. 3. 2. Petr. 1. Matt. 26.

poris mei, non credit Ecclesia, nisi Christo in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum. Tanta est apud illam scripturæ certitudo: Cœlum & terram transitura citiùs crediderit, quàm vt vel hęc, vel alia quæuis illius verba pessum ire queant. Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, quis est, qui ire inficias audeat? cùm de ijs ipsis tribus verbis hoc ipsum factũ esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cùm planam, apertam, & omnibus expositam scripturã esse velint, sicut certè in ijs verbis vel ipsa luce clarior est, modò captiuet aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamen inter ipsos etiam Zuinglianos decem sectas de tribus his verbis natas esse, testatur nostri temporis hæreseon architectus. Non quòd certum sensum ex eis pridem Ecclesia non elicuerit, sed quòd non defuerint, quibus non placerent nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoq; scriptum legimus, ꝙ omnes hæretici de scriptura diuinitùs inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea, quæ à Spiritu sancto rectè dicta sunt, sua malitia corrumpẽtes, & super sua capita flãmam inextinguibilem haurientes. Sic ex alijs Christi verbis, Pater maior me est, certũ sensum elicuit Ecclesia: quę, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formã serui accipiens, in similitudinẽ hominũ factus, & habitu inuentus vt homo, maiorẽ eo patrem fuisse cõfitetur: quatenus aũt in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualẽ eum esse patri asseuerat. Verùm Ario non satisfecit hic Ecclesię sensus, singularẽ suum intellectũ attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorẽ asseuerauit. Si quis explicare conatus esset, qua parte inferior, qua parte filius esset æqualis patri, tanꝙ humanas traditiones afferẽtẽ prorsus eũ respuebat, neq; audiendũ esse putabat: nõ alio semper, quàm ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferãs, verbũ domini, verbum domini: Euangelium, Euangeliũ. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc homousios in Euangelio reperiretur, quòd extra scripturas nihil esse recipiendũ diceret. Sic Eutyches in Chalcedonensi cõcilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus: Et quærebat, In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitũ est, quę scriptura

Luc. 21.

Scripturæ sensus ab hæreticis deprauatur.

2. Cor. 10.

Luth. libr. 1. contra Zuingliũ.

Cyril. epi. 28.

Ioan. 14.

Philip. 2.

Athan. in disputatione cũ Ario coram Probo indice habita.

Actione 1.

diceret

diceret Homousion. Cumq; ille diceret: Ego à sanctis scripturis nõ didici de duabus naturis: dixit Mamas vicissim: Neq; de Homousio à sanctis scripturis edocti sumus sed à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerũt. Nõ ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verum est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quãtum ad hæreticos, omnis sensus incertus est. Certus est ergo scripturarũ sensus in Ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tãto minor est certitudo, quanto suę magis innitẽs prudentię, suum admirans ingenium, atque ideo semetipsum segregans, nõ Ecclesiæ sed suum spiritũ sequitur, dum singularem aliquem intellectum anteà in ecclesia non auditum adferre conatur: Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas nõ metuũt introducere, dum nihil eis placet quod receptũ, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbum Dei in Ecclesia, neque nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis quędam intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionẽ: hoc de cęteris quoque scripturis rectè dici posse manifestũ est. Neque propterea dubitationis & fluctuationis aculeus animis fidelium infigitur, quòd è scripturis protulit sententias Arius, quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cùm tamen Ecclesiæ authoritate sint expugnatæ: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quenquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularem, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi.

Scripturæ sensus in ecclesia certus, & apud hæreticos incertus est.

Hilarius. Li. 2. de trini.

2. Pet. 2.

2. Pet. 3.

Nota bene

¶ Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare.

CAP. XVIII.

VErum hìc iterùm quiritabuntur Martini, verbũ nos ad Ecclesiam accommodare velle, cùm Ecclesiam ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò nõ hoc volumus: quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbum, & secundum eorum dogmata scripturas torqueri, tantumq; tribui suo iudicio

dicio velle Martinos, vt id Ecclesię totius iudicio antepo- *Basilius.*
nant. Vetus est hæc Basilij quoque querela, quòd veritatis *In lib. Exa*
deprauatores non suam scripturæ mentem accommodãt, *meron O-*
sed ad suam voluntatẽ mẽtem scripturarum trahunt. Hoc *milia. 2.*
nos minimè ferendũ existimamus, neq; fas esse cuiquam *Heretici*
putamus, secundum spiritum suum, aut secundum sensum *scriptura-*
humanum scripturas intelligere, cùm, quo spiritu factæ *rũ mẽtẽ ad*
sunt, eo legi desyderent, eo & intelligi velint. Quare cùm *suam vo-*
humanum esse constet Martinorum spiritum, fas nõ esse *luntatem*
putamus, vt ad eorum sensum scripturæ torqueantur, ve- *trahunt.*
rùm illum sensum retinendum esse censemus potiùs, quẽ
tot seculis Ecclesiã tenuisse videmus. Glorientur Martini
quantum volent de spiritu, quòd certò sciant se eum habe
re, glorientur ad eundem modum & Anabaptistę, & Sacra
mentarij, & Suermeri. Quin & nobis dubium nõ est, quòd
sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo
alter eorum non obscurè fert, quòd non vnum salis mo- *Lutherus.*
dium cum illo comederit. Hunc spiritum, dolenter quidẽ,
sed concedimus illis tamen: verùm absit, quòd secundum
illum interpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spi
ritum esse promissum, & missum certò scimus, quo nun-
quàm destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare
cum illius mentem sequimur, non hominis, sed Dei men-
tem sequimur, neque iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum,
per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur. E-
laborandum est omnibus, vt scripturas eodem spiritu, quo *Nota.*
scriptæ sunt, intelligere queant: sed non ideò spretis Pa-
trum interpretationibus, aut conciliorum definitionibus,
quod ab hæreticis factitatum semper legimus, & nunc e-
tiam fieri videmus, suæ quisq; debet inniti prudentiæ: cùm
scriptum sit: Ne innitaris prudẽtiæ tuæ: ne sis sapiens apud
temetipsum. Spiritus veritatis olim Ecclesiæ datus, manẽs *Prouer. 3.*
cum eadem vsque ad consummationem seculi, cùm sit spi
ritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, non sugge-
rit, vt reiectis Patrum interpretationibus, innitamur pru-
dentiæ nostræ, neq; vt sepositis sacris literis, solis hominũ
commentarijs inhæreamus: sed suggerit, vt intellectũ scri-
pturarum & è scripturis apertioribus, & à sacris interpreti
bus, & ex antiquis Ecclesiæ traditionib' addiscere studea- *Nota.*
mus.

Scripturæ sensus petendus est ex scriptura apertiori, antiquis traditionibus Ecclesiæ et sacris interpretibus.
Rom. 12.
Rom. 11.
Esai. 5.
Esai. 66.
Clemens primus. Lib. 10. recognitionum, & epist. 5.
Ruffinus Lib. 2. eccle. histo. cap. 9.
Patrũ authoritas.

mus. Quare qui verum è scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est in primis, ne velit esse prudens apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verùm humilibus consentientes. Noli altum sapere, sed time. Grauiter enim talibus per Prophetam cõminatur Deus, dicens: Vę qui sapiẽtes estis in oculis vestris, & coram vobismet ipsis prudẽtes. Abhorret ab huiusmodi sanct⁹ spiritus, qui non requiescit nisi super humilem, & quietũ, & trementem sermones suos. Quamobrem illud seruari oportet, quod beatus Clemẽs Petri successor admonet: vt cùm lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: Sunt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi pręsumit: Et ideò scripturarum intelligentiã oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Hoc ipsum factum legimus à Gregorio Nazanzeno, & Basilio magno, præcipuis Græcorum theologis, de quibus in Ecclesiastica historia scribit Ruffinus, quòd cùm omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam non ex propria pręsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constabat. Hoc à reliquis quoque sanctis patribus obseruatum fuisse videmus, quoties illis cum hæreticis congrediendum esset: qui cùm sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquàm in cardine quodam, omnem suæ disputationis vim constituerent, non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris; cui non potuit honestius magisq́, populare patrocinium inueniri: scripturas Patres reuerenter accipiebant, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eum productis maiorum interpretationibus refellebant, simul Ecclesiasticam sæpè traditionem opponebant. Non satis esse putabant, si verę, si salutares, si diuinæ scripturæ esse crederentur, & dicerentur, (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis & Prophetarum scripturas esse verissimas, esse salutares, esse diuinas) sed sicut illi nos falsò, sic nos verè vicissim illos malè intelligere scripturas, & secùs interpretari arguimus. Credunt

&

& hęretici magna ex parte, verissima & certissima esse omnia, quæ in scripturis continentur, nihil non salutare, nihil non planè diuinum in illis haberi, qui subinde etiam contra catholicos & orthodoxos illud proferebant: Scrutamini scripturas: Quærite, & inuenietis: quemadmodum ex *Ioan.5.* Tertulliani libro contra hæreticos scripto videre licet. Ve- *Matt.7.* rùm id nunquàm sufficere visum est catholicis & ortho- *2.cor.10.* doxis. Illud prætereà necessariũ esse iudicauerunt, vt quis in captiuitatem redigeret intellectum suum in obsequium fidei, scripturasq; veras esse crederet, non secundum suum sensum, quem sibi præsumpsisset, multò minus autem secundum adulterinas interpretationes eorum, qui segregauerunt semetipsos, sed secundum antiquam Ecclesiæ traditionem expositas, quam sancti Patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra suorum temporum hæreticos vsi magis fuerint. Hac vsus est antiquissimus Irenęus contra Valentinum hæreticum: hac Tertullianus contra Marcionem: hac Origenes contra Celsum: hac Nicænum concilium contra Arium: hac Basilius contra Eunomium & Amphilochium: hac Hieronymus contra Vigilantiũ, Iouinianum & Luciferianũ: hac Cyrillus Alexandrinus contra Nestoriũ: & ad Armenios scribens Proclus Constantinopolitanus Episcopus: hac Theodoritus in Polymorpho contra sui temporis hæreticos: hac Augustinus cõtra *Augustin.* Donatistas & Iulianum. hac Leo, Gelasius & Ioannes Ro- *lib.1.&.2* mani pontifices contra Eutychen & Nestorium: hac Fulgentius contra Arianos: hac Maxentius in libello fidei, quem sedi Apostolicæ legatis obtulit, contra diuersos hęreticos: hac sexta Synodus contra Monothelitas: hac septima contra Iconomachos: hac Beda venerabilis, vbi de diuersitate lunaris discursus agit: hac Petrus Cluniacensis *De natura* contra Henricianos & Petrobrussianos: hac æqualis eius *rerum* Bernardus contra Petrum Haballardum: hac Euthymius *cap.42.* contra varios multorum temporum hæreticos: hac reliqui sancti Patres ad hæc vsq; nostra tempora contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

¶ Non propterea non esse consensum Patrum in scripturis interpretandis sequendum, quòd vnus aliquis aliquando errauerit.

CAP.

CAP. XIX.

SEd hîc iterum nobis obstrepunt Martini, sanctos Patres homines fuisse, atque ideò errare potuisse, quin & errasse nonnullos. Obijcitur sanctissimi Cypriani martyris, obijcitur Origenis, obijcitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipsum plus facit ad corroboranda, quàm ad infirmanda ea, quæ per nos asseruntur. Qui enim factum est, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepsit aliundè, quàm quòd aliter sentiebat, quàm Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset, vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum esse, verùm id, quod fuit traditum, obseruari debere sanciuerit: quòd intelligebat vir sanctus & prudens rationem pietatis aliud non admittere, quàm vt omnia qua fide suscepta forent à patribus, eadem fide filijs consignarentur, nosque religionem, non qua vellemus ducere, sed qua duceret illa, sequi oportere, idque proprium esse Christianæ grauitatis & modestiæ, non sua tradere maioribus, verùm à maioribus accepta seruare, ac iuxta Pauli præceptum, depositum custodire, profanasque vocum nouitates deuitare. Retenta est itaque authore Stephano antiquitas, explosa nouitas. Neque verò existimandum est nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hæreticis patrocinia defuisse, imò verò tãta vis adfuit ingenij, dicit Vicẽtius Lirinensis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tantus assertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta diuinæ legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videretur, nisi sola tanti molimiinis causa, ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Ex his perspicuum est, non propterea Cyprianum errauisse, quòd eum defecerint in eo, quod asserebat, diuinæ legis oracula, quibus abundabat, sed quòd ea suo, non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia non accepit, pro qua Cyprianus sanguinem suum fudit. Non dixit Augustinus: Non recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret, (ijs enim, verùm prauè intellectis, minimè destitutus

Cyprianus cur errarit

2. Tim. 6.

Aug. contra Cresconium lib. 2. cap. 32.

tus

tus fuerat Cyprianus) verùm non recipimus, inquit, quia Ecclesia non recepit. Idem de Origene, deq; Tertulliano dici potest, qui cùm ingenio suo nimium indulgerent, sibique plus satis fiderent, cùm antiquam religionis Christianæ simplicitatem paruipenderent, cùm se sapere plus cæteris existimarent, cùm Ecclesiasticas traditiones veterumque magisteria contemnerent, scripturas nouo more quodã interpretati, in absurdas opiniones inciderunt, atq; documento nobis fuerunt, vt non credamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunque etiam sanctitate & authoritate sit præditus, contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum aliquid adferenti, etiamsi quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiamsi nihil nisi scripturas, nisi verbum Dei, nisi Euangelium crepet. Illum verò solum verè catholicũ & orthodoxum existimemus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiã, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: non hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiã, non doctrinam, sed hæc omnia pro nihilo habens, in fide verò fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam catholicã docuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumq; esse firmiter deliberatum habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes potius, nouum & inauditum antehac adferri senserit, non ad religionem, sed ad sui potius tentationem id intelligat pertinere, sibique dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui propheta, & prædixerit signum atq; portentum, & venerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, hoc est, extraneas quasdam opiniones, quæ ab Ecclesiæ traditione sunt alienę, quas propterea deos vocat Propheta, ꝙ haud aliter eas colunt & obseruant hæretici, quàm suos deos ethnici: Non audies, inquit, verba prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Quæ ergo de Cypriano, de magistro eius Tertulliano, deq; Origene proferuntur, pro nobis magis, quàm contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, nõ esse cuipiam alicuius

Errorum causæ.

Credẽdum non est priuato homini quantũuis docto, bono &c. contra cõmunem Ecclesiæ sensum.

Verè vir catholicus & Orthodoxus quis.

Deut. 13.

Dij alieni

quamlibet docti, quamlibet etiam sancti viri singularẽ opinionem sequendam, etiamsi scripturarum examen protulerit: atq; in scripturis interpretandis non vnius alicuius, verùm Ecclesiæ iudicio standum esse: Neq; fuit quisquã aliquando catholicus, qui parem esse censeret canonicarum scripturarum, & vnius alicuius quamlibet excellentis doctoris authoritatem, sed eandem Ecclesiæ totius, quæ nequaquàm in vno aliquo consistit, cùm nomen Ecclesię, sicut etiam à Chrysostomo traditũ est, nomen sit multitudinis, & iustæ iam ac absolutæ congregationis. Eandem igitur Ecclesiæ & scripturæ canonicæ veritatem esse, ab eodem authore spiritu sancto profectam, nemo catholicus dubitauit vnquam. Libenter & nos cum Augustino solis scripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorem hunc honoremq; deferimus, vt nullum eorum authorẽ aliquid errasse scribendo firmissimè credamus: alios autem ita legimus, vt quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleant, non ideò verùm putemus, quòd ipsi ita senserunt, sed quia nobis vel per illos authores canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Atq; ita non solùm quæ scripturis probauerint, sed etiam quæ probabili ratione persuaserint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectenda putamus. Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot seculis vniuersæ Ecclesiæ probata, atq; illius iudicio semper fuit recepta. Si quæ verò magni alcuius doctoris sententia ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de rebaptizandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus nõ modò non sequendam, verumetiam prorsus esse fugiendam existimamus. Quæ verò de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur de ea nonnunquã dubitare: quinetiã examinare ac excutere diligentius, &, si qua nos ratio probabilis moueat, contrariũ sentire licet. Sicubi verò idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptum est à Tertulliano & Augustino in Africa, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophilacto in Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo

Chrysost. Homil. 1. in 1. ad Thess.

Ecclesia est nomen multitudinis & iustæ congregationis.

Augu. ad Hieronymũ epist. 19.

Ratio probabilis.

Singulares sensus & opiniones.

ronymo in Syria: Basilio in Cappadocia: Origeni, Cyrillo & Athanasio in Ægypto, & qui ad hæc vsq; nostra tempora istos sequuti sunt, in diuersis orbis regionibus commorati, idem & ipsi tanto locorum & seculorum interuallo disiuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorum: de tremendo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statis ieiuniorũ diebus: de sacerdotũ cœlibatu: de votis monasticis: deq; alijs multis factum esse videmus. Vbi tantus est omnium consensus, minimè dubitare debemus, non hominũ hanc, verùm Dei vocem esse, per membra sua loquentis, atque ideò qui contradicit huic Dei voci, eum iure & meritò tanquàm ethnicum habemus & publicanum. Sed hęc iam dicta sufficiant ad ostendendum parem esse scripturarum & Ecclesiæ authoritatem, quandoquidem vtriusq; veritas à spiritu sancto est, quo regebãtur amanuenses illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt scripto consignarent, quo regitur etiam nunc Ecclesia, nec ab ea quicquàm decernitur, nisi quod visum est spiritui sancto.

¶ *Descriptio Ecclesiæ, quodque sibi nomen eius & authoritatem vsurpant etiam hæretici.*

CAPVT XX.

QVoniam verò fieri videmus, quòd sicut scripturas & earum verum intellectum sibi falsò arrogant hæretici, ita & Ecclesiæ nomen, cuius authoritate se premi vident, sibi temerè & impudẽter vsurpant, ac sicut scripturarum possessione, in qua pridem præscriptum est à catholicis, à quibus eas habere se negare non possunt, ita piorum cœtu homines impij pios omnes, & in Christiana fide religioneq; fixos & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendum restat, quibus notis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Ecclesia malignantium discerni rectè possit. Neq; verò nouum hoc est, quòd qui hostes Ecclesię sunt, ipsi dici & videri volunt Ecclesia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Lactantius quoq; scribit, quòd singuli quiq; cœtus hæreticorũ, se potissimùm Christianos, & suã

Psal. 25.
Tertul. li. 5. contra Valentin.
Lactã. lib. 4. cap. 30.

diuinaru institutionum. esse catholicam Ecclesiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouitiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum quæ cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vẽdicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui sequutus vtrũque videtur Hilarius, narrat de Antichristi synagoga, ꝙ se Christi esse Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebant Augustini temporib' Donatistę. Suo quoq; seculo fuisse scribit Bernardus quosdam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant, sed cõtradicebant ei qui dixit, Non potest abscondi ciuitas supra montem posita: quorũ temeritatẽ imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Vicleffistę, & alij id genus hæretici: qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinam ita Ecclesię authoritatem impudenter arrogant. Quamobrẽ vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, quæ sint illius notæ breuiter accipiat. Sunt qui duas tantùm esse velint Ecclesię notas, sanam doctrinam, & legitimum Sacramentorũ vsum. Quæ, quin Ecclesiæ notæ sint, negari non potest: Certum est enim, quod verbum Dei, quòd sanus illius intellectus quòd Sacramentorum verus vsus, nusquàm est alibi, quã in Ecclesia catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter vt his notis à quibusuis agnosci posit Ecclesia, quibus iam inde à multis seculis nulli fuerunt in eis sibi vsurpandis pertinaciores. Nã sicut nunc sunt, qui magis Euangelici dici gaudent, quàm Christiani, vel hac ratione palã facientes omnibus, quod à Christo & eius corpore, extra quod haud dubiè nullum est Euangelium, se diuulserint: propterea verò sibi nomen hoc arrogant, quòd se solos Euangelium, vt ipsi cõminiscuntur, multis iam seculis abscondit um, è densissimis tenebris eruisse, ac in lucem protulisse, se solos verum illius intellectum inuenisse persuasum rudibus esse volunt. Sic & olim fuerunt, qui Gnostici, quòd se solos sapere, se solos omnia scire, & intelligere iactarent: fuerunt qui Apostolici, quòd Apostolorum & doctrinam & vitam imitari se solos gloriarentur, appellari vellent: Christianorum nomen tanquàm tritum & vulgare aspernantes, quòd simplicitatem quandam columbinam

Cypr. in li. ad Iubaianum.
Hilarius lib. ad Cõstantium August.
Bern. Ser. 66. in Cantica.
Matt. 5.
Ecclesiæ Christi notæ.

binam redoleret, atque ideò congregatione magis, quàm diuisione, aut singularitate gauderet. Iam inter istos ipsos qui se vocant Euãgelicos, varias sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacramentarij, sunt Anabaptistæ, quorum singuli ita duas has notas Ecclesiæ suæ proprias esse contendunt, sibique, pugnantes inter se, verbi puritatem, & verum sacramentorum vsum ita arrogant, vt neutri alteris eas concedant. Quare quærendę sunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio tolli possit. Vnde autem eas petemus, nisi è symbolo? partim eo, quòd Apostoli conscripserunt, partim eo, quod à Patribus conditum est in concilio Constantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim sancta & catholica Ecclesia: In hoc adduntur aliæ præterea duæ, quòd sit vna, & Apostolica. Hæ quatuor ita sunt Ecclesiæ propriæ notæ, vt eas vsurpare sibi nequaquàm possint hæretici. Vt autem qua de re agatur intelligi possit, scire oportet, quòd sicut videmus in vno homine esse vnum animum & vnũ corpus, & tamen esse diuersa membra ipsius, ita ecclesia catholica est vnum corpus, & habet diuersa membra, sicut etiam Paulus meminit: anima au- *Rom.12.*
tem, quæ corpus hoc viuificat, est spiritus sanctus, caput *1. Cor.12.*
verò illius est Christus.

¶ *Quod quatuor sint Ecclesiæ notæ. Prima est, quòd sit sancta.*

CAP. XXI.

QVatuor autem habet notas, quibus agnosci possit, & ab ecclesia malignantium discerni. est enim sancta, *Mali in*
est catholica, est vna, est Apostolica. Primò dici- *Ecclesia.*
tur ecclesia sancta, non quòd in ea soli iusti sint & sancti: *Matt.22.*
Cùm enim à vocatione nomen ducat, multiq; sint vocati, *Lucæ 3.*
pauci verò electi, certum est plures in ea peccatores, quã *Ecclesiæ*
iustos, plures esse malos, quàm bonos. Quamobrem desi- *varia no-*
gnatur in scripturis nomine areę, in qua sicut est triticum, *mina.*
ita sunt & paleę: vocatur ager, in quo cum tritico crescunt *Matt.13.*
& zizania: vocatur sagena, in qua congregantur boni pis- *Esai.5.*
ces & mali: vocatur vinea, in qua sunt palmites proferen- *Ioan.15.*
tes vuas, sunt etiam qui labruscas producant, sunt qui ali- *Matt.25.*

*Ezech.*34. quem tamen,ſunt qui nullum fructum ferunt: confertur
*2.Tim.*2. gregi,in quo ſunt & hœdi & oues,ſunt & arietes & hirci,
confertur domui,in qua ſunt vaſa áurea & argentea, ſunt
etiam lignea & fictilia,quædam in honorem, quædam ve-
rò in contumeliam:comparatur decem virginibus, quarũ
quinq; ſunt fatuæ,& quinq; prudentes.Quamobrem per-
*Matt.*25. mixti ſunt mali bonis in hac Eccleſia, quæ militans dici-
tur. Nam ſoli ſunt boni in cœlo, quæ eſt Eccleſia trium-
phantium,idem nobiſcum corpus: ſoli mali ſunt in infer
no,qui ad corpus hoc noſtrum, quod idem Chriſti corpus
eſt,non pertinent. Hæc autem noſtra Eccleſia, quæ eſt ſu
*Iob.*7. per terram,in qua perpetua quędam eſt militia,habet per
Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet a-
lios etiam,vocatos quidẽ Dei miſericordia,ſed ſua poſteà
Sancta Ecclesia dicitur à parte ſui meliore. culpa reiectos,quos iure ſuo ſibi vẽdicat infernus. Quarè
nõ ideò ſancta dicitur Eccleſia, quòd non ſint in ea reiecti
quoq; & reprobi, putrida quædã huius corporis membra:
ſed quòd quicunq; ſancti ſunt, nõ niſi in hac Eccleſia ſan-
cti ſunt:extra quam ſpecies ſanctitatis eſſe poteſt, vera ſan
*Matth.*13. ctitas eſſe non poteſt. A meliore itaq; ſui parte ſancta di-
*Matt.*25. citur, ſicut regnum quoq; cœlorum ſæpè vocatur à Chri-
*Apoc.*1. ſto, quòd non niſi intra ipſius ſepta continentur, quibus
*Epheſ.*5. potiri datum eſt regno cœlorum.Dicitur etiã ſancta, quaſi
*Hebr.*9. Chriſti ſanguine tincta: Chriſtus enim eã lauit à peccatis
*Auguſt. in Pſal.*85 ſuis in ſanguine ſuo,qui ſic eam dilexit, vt ſeipſum trade-
ret pro illa,vt eam ſanctificaret, atq; ab operibus mortuis
Sãcti olim omnes fideles vocabãtur. emundaret ſanguine ſuo.Hac ratione,ſicut etiã Auguſti-
nus teſtis eſt,fideles omnes olim ſancti vocabantur. Sunt
& aliæ cauſæ quamobrem ſancta dicitur, ſed ijs prętermiſ
ſis,ad eam ſignificationem veniamus,quę propriã & pecu
Sanctũ aliquando idem eſt quod firmum,munitum,inuiolabile. liarem Eccleſiæ catholicæ notam adfert. Apud eos,qui la-
tinè ſcripſerunt,ſanctum dici legimus,quod firmum eſt &
munitum,vt violari facilè non poſſit,neq; debeat: Sic mu
ros leges vocant ſanctos,ſic tribunos ſanctos,ſic ęrarium
quoq; ſanctius appellatum legimus. Hac ratione quoque
vocatur Eccleſia ſancta,qua nihil firmius, nihil eſt fortius
vel quia Chriſto dicata eſt, cui quod dedit pater, nemo
*Ioan.*17. poteſt eripere, vel quia ſuper petram ædificata eſt, ita vt
*Matt.*7. neq; pluuiæ,neq; flumina, neq; venti irruentes eã ſubuer-

tere possint, atq; adeò ne portas quidem inferorum aduersus eam præualituras dixit Christus. Habet enim firmum & stabile fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Huic fundamento cùm innitatur, nulla est, neq; fuit, neq; erit vis vnquam tanta, qua superari possit. Ideò Chrysostomus fortiorem eam terra, imò fortiorem esse dicit ipso cœlo, vbi radices eam fixas habere affirmat, non in terra, solem vt extingui sit facilius, quàm Ecclesiam obscurari. Hæc est illa terra, quam fundauit Deus in secula, de qua dicit idem Propheta: Fundasti eam super stabilitatē suā, non inclinabitur in seculū seculi. Hoc est illud regnum, de quo scriptum est. Regnum ipsius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta dixit: Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit: Quod ita factum videmus de omnibus ijs gentibus, & regnis, quæ ab hac Ecclesia desciuerunt. Hæc est illa, quam sponsus in Canticis terribilem esse dicit, vt castrorum aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei, charitate ordinati, quibus tanquàm Christi militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Ecclesia Dei, de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Ecclesiā intellige) ex ijs qui militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antistites, & principes Ecclesię: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apostolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri martyres, qui vsque ad sanguinem, quin ad mortem vsq; resistentes vitam etiam suam pro fide Christi certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati sunt pagani, omni suppliciorum genere de pijs sumendo: conati sunt tyranni, libertatem eripiendo: conati sunt falsi fratres, charitatem exterminando: conati sunt Iudæi, fidē impugnando: conati sunt schismatici, obedientiam tollendo, & eius vnitatem scindendo: conati sunt hæretici, scripturas adulterando, veritatem earum obscurando, prauéque eas interpretando. Sed fuit hæc acies terribilis omnibus, vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Christi fide vitam cum sanguine profundendo tanto animi robore, tanta constantia, tanta alacritate, vt gauderēt etiam

Matt. 16. *1. Cor. 3.* *Chrysost. Tomo 5. Homil. de expulsione sancti.* *Psalm. 77* *Psal. 102.* *Esaiæ 60.* *Canti. 6.* *Castra dei sunt sancti charitate ordinati, quibus ecclesia Dei defenditur* *Zacha. 9.* *2. Tim. 2.* *Ecclesiam demoliri varij conati fuerunt.* *Pagani.* *Tyranni.* *Falsi fratres.* *Iudæi.* *Schismatici.* *Hæretici.*

Acto. 5. cùm digni essent habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut supplicium aliquod perferrent, magisq; tortores cruciando, quàm Ecclesiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo spem ac fiduciam omnem collocando, ac pro se persequentibus illum deprecando: vicit falsos fratres, tolerando: vicit schismaticos, ordinem retinendo, & vnius ductum sequendo, vt de illa quoq; dici rectè posset: Egressi sunt omnes filij Israël, & pariter congregati quasi vir vnus: Erat namque multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudæos & hæreticos, verùm scripturarum sensum, ab illis non intellectum, ab ijs prauè detortũ aperiendo: Nam Ecclesiæ suæ dixit Christus: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterint resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Neq; dixit magis, quàm præstitit. Quoties enim Ecclesię fuit cum Iudæis & hæreticis de scripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam, cui nequaquàm resistere & contradicere potuerunt. Est ergo verè sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quæ tot tantis grauissimorũ hostium oppugnationibus non modò fracta non est & debilitata, verùm confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Israël noster verba illa Prophetæ vsurpare sibi queat: Sępe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam semper fuisse videtur, magis vt impugnationibus cresceret. Qua de re sic aliquãdo scripsit Clemens persbyter Alexandrinus: Et Græcam quidem Philosophiam si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit, nostram autem doctrinam à prima vsque prædicatione prohibent simul & reges & tyranni, & singuli duces & magistratus cum vniuersis satellitibus & innumerabilibus etiã hominibus, in nos belligerãtes, & nos pro viribus exscindere conantes: illa autem magis etiã floret. Non enim emoritur, vt doctrina humana, neq; flaccescit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum est imbecillum, manet autẽ eiusmodi, vt prohiberi nequeat. Et post eum Hilarius ita de Ecclesia loquitur: Dum persequitur, floret: dum opprimitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cũ superari videtur. Quem sequutus Ambrosius: Vt

1. Reg. 11. Acto. 4. Luc. 21. Ecclesia aduersitatibus crescit. Psal. 128. Clemens Alexã. lib. 6. Stromatum. Doctrinæ humanæ cùm prohibentur, pereũt: Ecclesiæ vero doctrina potius crescit & florescit prohibita & impugnata. Hilar. lib. 7. de trini. Ambros. libr. 9. in cap. 20. Luc.

Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, vt recisa non minuitur, sed augetur: sic Ecclesia dum ligatur, exuitur: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur, coronatur. Qui videtur hæc mutuatus ex Iustino philosopho & martyre sic scribente: Quanto magis in nos sæuitur, tanto plures pietatē fidemque per nomen Iesu profitentur: haud secus quàm si quis vitem putatione prouocet ad vbertatem fructuum. Nam vitis à Deo & seruatore Christo plantata est eius populus. Quanti initio oppugnarunt Ecclesiam, ait Chrysostomus, cùm fidei semina iacerentur, & arma contra eam commota sunt: sed quanto magis impugnabatur, tanto clarior reddebatur. Hæc nota ita est Ecclesię propria, vt eam hæretici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quanto grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ authoritatem falsò arrogantibus, tanto fit clarior omnibus & illustrior. Cōtrà verò hæreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea, quæ nunc è tenebris eruūtur, & sub Euangelij specioso titulo populo venditantur, iam inde à mille & amplius annis confutata abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulò post clarius indicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Satanæ synagoga non potest.

Iust. in colloquio cum Triphone.

Chrysost. In sermo. de Pentecoste.

Nota.

¶ *Secunda nota Ecclesiæ: quòd sit Catholica.*

CAP. XXII.

Secunda nota est in eodem symbolo Apostolico expressa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Augustinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideò catholicę nō dicuntur, quia per loca atq; per suas quasq; prouincias continentur: Hæc verò à solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Quam Græci vocant catholicam, eam latinè licet dicere vniuersalē: pertinet enim ad vniuersa loca, pertinet ad vniuersa tempora, pertinet ad vniuersa hominū genera, pertinet ad nationes vniuersas. Quòd ad omnia loca pertineat, docet scriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Apostoli enim in mundum vniuersum ire iussi sunt, & prędicare Euangeliū omni creaturę: quod

Ser. 131. et 181. de tēpore.

Catholica Ecclesia quid.

Psal. 18. Mar. vlt.

etiam ita fecerunt. Hinc eſt,quòd cōmendans Romanos Paulus, Fides,inquit,veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. Quòd pertineat ad vniuerſa tempora,ex ijs,quæ ſuperius dicta ſunt, facilè perſpici poteſt, cùm demonſtratum eſt,ab Adam cœpiſſe Eccleſiam, atq; ad nos vſq; perueniſſe,ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipſi mundo ſit & æqualis,neq; vt reliqui conuentus hominū, murorum ambitu quodam circumſcribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur,ſed ab ortu ſolis vſq; ad occaſum ſit laudabile nomen domini. Sumpſit igitur initium ſimul cum orbe condito, duratura vſq; ad finem orbis eiuſdem. Fundauit enim eam Deus in æternum,qui dixit: Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſeculi. Et alio loco: Amen dico vobis , non præteribit generatio hæc , donec omnia fiant. Quòd pertineat ad omnia hominum genera, cuiuſcunq; ſtatus, cōditionis, ætatis, ſexus, gentis etiā, fuerint, teſtis eſt Paulus dicens: Nō eſt in ea diſtinctio Iudęi & Græci: nō eſt in ea circumciſio & pręputiū: non Barbarus & Scytha: non ſeruus & liber: nō maſculus neq; fœmina,ſed omnia in omnibus Chriſtus: idē dominus omniū, diues in omnes,qui inuocant eū. Omnis enim qui inuocauerit nomen dn̄i,ſaluus erit. Quòd pertineat ad vniuerſas nationes, indicat ille locus ex Apocalypſi: Redemiſti nos Deus in ſanguine tuo ex omni tribu,lingua,populo,ac natione,& feciſti nos Deo noſtro regnum. Quodq́; dicit Petrus: In veritate cōperi , quia non eſt perſonarū acceptor Deus,ſed in omni gēte qui timet eū, & qui operatur iuſtitiā,acceptus eſt illi. Si ergo per omnia loca,per omnia tempora,per omnes hominū ſtatus, & cōditiones,per omnes gentes & nationes diſperſa eſt & diffuſa Eccleſia, vbi ſunt qui triginta his annis nati, cū Donatiſtis de ſua paucitate gloriantur? Chriſti regis noſtri dignitati, ſicut Auguſtinus alicubi queritur, ea re detrahētes, cùm ſcriptū ſit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & ſemper habebit integram Chriſtus hæreditatem ſuam, & poſſeſſionē ſuam terminos terræ: Se potiùs ſubtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Chriſto illam conantur ſubtrahere . Non relinquet Dominus plebem ſuam, quę eſt ſicut arena maris, nec contentus erit

Rom. 1. Cap. 15. ſup. Eccleſia eſt ortu & ætate ipſi mundo æqualis & in perpetuū, quia ex noſtris animabus conſtat duratura. Pſal. 47. Matt. 28. Luc. 21. Rom. 10. Coloſſ. 3. Galat. 3. Ioël. 2. Apoc. 5. Actor. 10 Hæretici paucitate gloriātur. Pſal. 85. Prou. 14. Pſalm. 2.

pau-

paucitate hæreticorũ,qui omnes redemit. Neq; enim par
ua,sed planè copiosa apud eum redemptio. Quantus verò *Psal.129.*
numerus istorum ad magnitudinem precij? Etiam Euno-
mium hoc aliquando postulasse legimus, vt ne maiori par
ti,néue antiquioribus plus tribuerent: Sed eum Basilius *Basil.libr.*
audiendum non esse putauit: Cui visum est indignum nõ *1. contr.*
plus aliquid antiquitati dare, non revereri multitudinem *Eunomiũ.*
Christianorum,tam eorũ qui sunt,quàm eorũ qui fuerunt
ex eo tempore,quo prædicari cœptum est Euangeliũ. Vbi
sunt qui tenebras imperitis offundere conãtur? dũ talẽ ec
clesiã depingũt,quæ ignoretur,atq; aspectũ ac sensum om
nem effugiat. Cũ tamẽ Ecclesiam audiri, atq; ad ill fratris *Matt.18.*
delinquentis nomen deferri Christus iusserit,cùm ecclesię
Dei,quæ est Corinthi, ecclesiæ Thessalonicensium scribat
Paulus,quas vtiq; sub aspectũ hominum cadere oportuit,
si denunciari frater,si reddi literæ debuerũt. Christus verò
tabernaculũ suum, hoc est Ecclesiã suam, in sole posuisse *Psal.18.*
legitur,vt eam claram,manifestã,& illustrẽ omnibus face
ret. Qua etiã de causa vocat eam ciuitatẽ in monte positã, *Matt.5.*
quæ non potest abscondi. Posita est autẽ supra eum mon
tem,de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in no *Esaiæ 2.*
uissimis diebus præparatus mons domus domini in verti- *Michæ.4.*
ce montiũ & super colles eleuabitur, & fluent ad eũ oẽs
gentes,& ibunt populi multi. Hic est ille mons, quẽ vidit
rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus exciso cre- *Dan.2.*
uisse in montẽ magnum,& orbẽ vniuersum impleuisse: in
quo cõminutis regnis alijs vniuersis,iuxta Danielis inter
pretationem, Deus cœli suscitauit regnum, quod in æter-
num nõ dissipabitur,& alteri populo non tradetur. Hunc
Danielis locũ adducens Bernardus cõtra sui temporis hæ *Bern ser.*
reticos: Itáne,inquit, lapidẽ de monte abscissum sine ma- *66. in*
nibus montem factũ & implentem mundũ, vestris credi- *Cant.*
tis intrusum antris? De hoc mõte nemo se Christianus de
turbari patiatur. Quod si quis dixerit homini Christiano,
sicut Satanas olim dixit Christo, Si filius Dei es, mitte te
deorsum,q̃libet multa diuinę legis oracula produxerit,nõ *Matt.4.*
cõmittat vnq̃,vt ei parere aĩm inducat. Si quis dixerit: Ec
ce hic est Christ⁹,ecce illic: monet nos ipse Christ⁹, nolite *Matt.24.*
credere. Si dixerint vobis,ecce in deserto est,nolite exire:

ecce in penetralibus,nolite credere: Non est caput nisi in corpore suo:non est Christus, nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Ecclesia porrò catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum eadem semper annunciatur,nec vel tempore, vel locis vnquàm variatur : à qua si quis dissentiat,is catholicus non est,quòd singularē quandam opinionem, non vnam communem omnium fidem complecti videtur.

¶ Quomodo dignosci possit homo catholicus, exemplis illustratur.

CAP. XXIII.

Hæreticorum sentētiæ multæ damnatæ ponuntur cap.23.

Seruum arbitrium qui recipit, nō est Catholicus

Clem.li.3. recog.

Epist.190.

QVoniam verò sicut Ecclesia,sic fides etiam catholica dicitur, & homo catholicus : quo magis dignoscere catholicum à singulari siue schismatico aut hæretico liceat,exemplis id planum facere conabimur. Dicit aliquis,absoluta necessitate euenire omnia: non esse liberū, sed seruum hominis arbitrium:non est catholicus. Quid ita? quia doctrinā hanc non recipit Ecclesia catholica: Cuius primus author cùm fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemēte memoriæ proditum est. Simonē posteà sequuti fuerunt in hac hæresi pertinaciter tuenda Marciō & Manichæus: à Tertulliano & Augustino: Petrus Habailardus ab Anselmo, Bernardo, & Thoma cōfutati, Ioānes Vicleff in Constantiensi primū, deindè & in Basiliensi concilio condēnatus. Ab ijs maioribus prodierunt, qui nostro hoc æuo Euangelici, q̃ Christiani dici malūt. Ac rectè quidē: Hoc enim Euangeliū, si modò tā impiam, tamq; absurdam doctrinā, tam præclaro nomine dici fas est, è densissimis, vt gloriantur, tenebris erutū, atq; in lucē prolatū, non à Christo, non à quoquā Apostolorū, sed à Simone Mago sibi per manus traditū acceperunt: Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes: æquè mulierē, aut puerum, vt Papam absoluere: nō est catholicus. Quid ita? Quia doctrinā hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum, apud quos episcoporū & sacerdotū officio fœminæ fungebantur, sicut authores sunt Epiphanius

Omnes esse sacerdotes, qui asserit nō est Catholicus

nius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdēses vocantur: centū verò & octogiuta pòst annis Ioannes Vicleff hanc hæresim sopitā resuscitauit. Atq; ij sunt Apostoli, à quibus hoc euāgelium ad nostri temporis pseudoeuangelicos manauit. Hæresim hanc suo quoq; tempore fuisse Tertullianus indicat in libro de præscriptionibus cōtra hæreticos. Dicit aliquis: Fidē solam ad salutē sufficere, neq; prodesse quicquā opera: nō est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit ecclesia catholica. Sumpsit error hic originē ex Pauli scriptis malè intellectis, ipso adhuc Paulo superstite, sicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobū ad epistolam suam scribendā. Posteà, sicut idē tradidit, per Eunomiū quendā error hic fuit renouatus: quē ipse refellit in libro, quem inscripsit de fide & operibus. Dicit aliquis: omnia opera esse æqualia, neq; ieiuniū vllius, neq; virginitatem esse meriti maioris, quàm coniugiū: esse virginitati pares nuptias: non est catholic⁹. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc ecclesia catholica: quæ profecta est ab authore Iouiniano, qui cùm esset monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum est reuersus, cuius errore seductæ sanctæ virgines, irritam facientes primā fidē, nupserunt: Quē duobus libris iugulauit Hieronymus. Dicit aliquis: Non esse sanctos inuocandos, nec haberi reliquijs corū honorem oportere: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc ecclesia catholica: cuius primus author fuisse videtur Eustathius, in concilio Gangrensi damnatus: quem sequutus est posteà Vigilantius, per Hieronymū erroris conuictus. Dicit aliquis: Missam non esse sacrificium: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinā hāc non recipit ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrussianorum, quos ante quadringentos annos confutauit vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacēsis. Dicit aliquis: In ieiunando neq; ciborū delectū, neq; dierum discrimen vllū habendū esse; quouis tempore cibos quoslibet, etiā si secus ecclesiæ constitutionibus cautum sit, rectè sumi: non esse pro mortuis Deum orandum,

Hær.49.
Hær.27.
Fides solā sine operibus sufficere ad salutem & opera nihil prodesse, qui asserit, nō est catholicus.
2.Pet.vlt.
August. de hæresibus. hæresi 54.
Virginitatis meritum.
Aug. lib.3 de peccatorum meritis & remißione cap.7.
2.Pet.2.
1.Tim.5.
Sāctorum inuocatio et reliquiæ
Missa sacrificium.
Delectus ciborum ac dierum
Pro mortuis an orandum.

aut

aut mediatoris sacrificium offerendum : non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ videtur authores habuisse Iouinianum & Aërium, sicut Philaster, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur, ante mille ducentos propè annos hæreseos damnatos. Dicit aliquis : Christi & sanctorum eius imaginibus non modò nullum habendum honorem, verumetiam è templis eas eijciendas esse : non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Huius hæreseos author fuisse dicitur Felix, à quo etiam hæresis hæc vocata est Feliciana: cuius causa Francfordiæ ad Mœnum ante annos septingentos quinquaginta sex Concilium fuit congregatum. Cæterum in septima synodo Oecumenica, quæ Nicçæ fuit iterùm habita centum annis antè, dixit Tharasius: Inuenimus & Manichæos respuisse imagines, sed & præter hos Marcionistas, & illos, qui confundunt naturas Christi, quorum princeps Petrus Fullo, prætereà Xeneum Hieropolitanũ, sed & Seuerum, aliosque hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cũ propè mille Episcopi conuenissent, veneratione imaginũ confirmata, cũ perstaret in sua pertinacia Leo tertius imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fideliũ fuit priuatus. Quãuis extat ad Serenũ epistola Gregorij primi, qui fuisse videtur in ea hæresi, vt imagines cõfringendas censeret ante annos propè mille. Dicit aliquis: vxores ducẽdas esse sacerdotibus: nõ est catholicus: Quid ita? Quia doctrinã hanc nõ recipit Ecclesia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contensiosus esse velit, nos cõsuetudinem hanc non habemus. Hæc hæresis ad authorem Iouinianum referri potest. Nunquàm in Ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxissent ante sacerdotiũ, deinceps retinere. Sed alio loco fortassis ea de re fusiùs dicetur. Verùm quid est necesse singulos hæreticorum errores, quos pridem sopitos videmus, hoc tempore resuscitatos, enumerando recensere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis Oecumenico concilio legitimè congregato non

Epiph. hære. 75. Lib. de hæresibus. Hære. 53.

Imagines sanctorum

Nicænæ synod. 7. Actione 1.

Greg. li. 7. Epist. 109 & lib. 9. epist. 9.

Sacerdotum coniugia.

1. Cor. 11.

Singularitas hæreticorum.

non credit, neq; decretis eius paret, sed suum iudicium to tius orbis iudicio præfert, non catholicus, verùm singularis est, hoc est, schismaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictum est, quòd omnibus vna intentio semper fuit hæreticis, captare gloriam de singularitate scientiæ. Quod ante Bernardum quoq; seculis aliquot his verbis à Gregorio scriptum legimus. Communem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur: occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Atq; ideò nisi quod ipsi sentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, sicut antè dictum est, idem est, quod vniuersalis. Nã quod vniuersis probatur, in eo facilè acquiescit: Qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimans se esse aliquid, cùm nihil sit, atq; inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei: non quod vniuersis, verùm quod sibi soli placet, id solum recipit: omnes desipere, se solum sapere persuasum habet: atque ita quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neq; rectũ esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est: hæreticus est: schismaticus est: non est catholicus, neq; pertinet ad Ecclesiam catholicam, verùm ad Satanæ synagogam. Nihil autem post hac singularitate Ecclesiæ Dei esse perniciosius: quod etiam Propheta indicat, cùm de vinea Domini loquitur, quòd singularis ferus depastus est eam, quem locum enarrans Augus. singularis, ait, quia superbus, hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum, & nemo.

Bernard. in cant. Serm. 65. *Greg. lib. 4. mora. cap. 18.* *Gala. 6.* *Gala. 2.* *August. in Psal. 79.*

¶ Quod Concilium Oecumenicum Ecclesiam catholicam repræsentat.

CAPVT XXIIII.

NEq; verò dubitare debet quisquam Christianus, quin concilium Oecumenicum legitimè congregatum ecclesiam catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam Augustinus indicat, cùm plenarij cõcilij sententiam totius Ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in

Aug. lib. 1. cap. 18. de bapt. par. con. Donatist. *In epist. de*

synodis Arinimi & Seleuciæ congregatis.

in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos decem & octo patres in consilio Nicæno congregatos. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur, Loquere domine Photi, totus mundus hic est Totum mundum vocauit synodum Oecumenicam. Quoniam igitur Ecclesia spiritu sancto regitur, in his, quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaq; non credit Oecumenico concilio, qui non acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, recteq; constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicam. spiritui sancto per os illius loquenti repugnat: atq; ideò catholicus aut Christianus dici non meretur: sed habendus est, iuxta Christi præceptū, tanquàm ethnicus & publicanus.

Actio. 5.

Conciliorum authoritas.

Matth. 18.

Leo epi. 78

Præclarè Leo pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quæ sunt definita conuellere, quid aliud est, quàm de adeptis gratiam non referre? & ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum intercesserunt. Quid enim? Superiorū cōciliorum actis rescissis, an non ingens disciplinæ, religionis, & institutorum perturbatio, neque mediocris rerum diuinarum & humanarum omnium esset confusio sequutura? quid fide nostra incertius, quid institutis mutabilius, quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatiùs? quis tandem quęrendi? quis disputandi finis esset expectandus? Exhortatur concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vsus? si posteaq̄ decretum in eo quicquam fuerit, post aliquod temporis interuallum de eo, quod semel est decretum, disputare, atque illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare licebit? quid aliud hoc fuerit, quàm efficere, vt semper fluctuent hominum conscientiæ, si nihil pro certo & indubitatū habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper dicētes, & nunq̄ ad scientiā veritatis peruenientes. Postulabatur hoc priscis etiā temporibus ab Arianis, vt quibus de rebus Nicænę synodi decretū intercesserat, de his denuò disceptare liceret: verùm decretum est à pijs, sufficere debere

A concilijs definita, non esse reuocanda in dubiū.

Nota.

2. Tim. 3.

Socr. lib. cap. 20. eccle. hist.

Nicę-

Nicænæ synodi decreta: nec in illis quicquam deinceps curiosè dimexandum esse. Cumq; nouam quandam scripturam de fide (quam nunc vocant confessionem) Valens & Vrsatius produxissent, iussit synodus & aliarum hæresum & Nicæni quoq; concilij expositionem legi, vt alijs hæresibus damnatis, Nicænis decretis consentirent, & in posterum nemo de istis conquereretur, aut synodum efflagitaret, sed preteritis contentus esset. Absurdum enim esse quasi iam primum credere incipientes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi, quàm maiores, Ecclesijs præfuissent. In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicænæ synodi inquiri, quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitum est, quàm illud, Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorum patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino concilio à sanctissimo Episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cumque omnes Episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contrà sentirent, pro hereticis haberentur. Hoc est, quod ab Athanasio quoq; scriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis probata sunt ac decreta clareq; demonstrata, supervacaneum esse denuò reuocare in iudicium, nemo nō confitebitur, ne si nunc quoq; examinentur, & denuò iudicentur, ac rursus examinentur atque iterum, in infinitū exeat ista curiositas. Leo quoque pontifex: Quotiescunq; diuina gratia administrante, illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas Spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumq; hostem nouellæ perfidiæ sermonem nostrum cùm omni cautela libremus, non iam, quod absit, tanquàm de dubijs disserentes, sed authoritate sua, quæ benè definita sunt, adstruentes. Et iterùm: Prænoscat, inquit, pietas vestra venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendū cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos,

Zozom. li. 4. cap. 17.

Athanas. Apolog. 2.

Leo epi. 6.

Idē epi. 78

à sede apostolica profecturos, quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquàm dubia & infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fixit authoritas. Extat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Martiani edictũ, in quo decreta synodi Chalcedonensis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtũtur. Cesset igitur iã prophana contentio. Nam verè impius atq; sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiã, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementię est, in medio & perspicuo die commentitiũ lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendaciũ querit. Nemo itaq; vel clericus, vel militaris, vel alteri⁹ cuiuslibet cõditionis de fide christiana publicè turbis adunatis & adueniẽtibus tractare conetur in posterũ, ex hoc tumultus & pfidię occasionẽ requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contendit, cùm ea, quę nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sancto rum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita esse noscuntur. Nã in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non solùm contra fidẽ benè compositã veniunt, sed etiam cũ Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiã ad Palladiũ scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicẽ Iustiniani relatum esse legimus. Est & aliud edictũ Martiani ad Cõstãtinopolitanos, vbi dicit: admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent, quoniàm vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cùm summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo, vt credendum est, authore, ad indaginẽ veritatis non potuerint peruenire. Et Leonẽ sequutus Gelasius: Patres, inquit, nostri catholici, docti pontifices in vnaquaq; hęresi, quolibet tẽpore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atq; apostolica secundũ scripturarũ tramitem, prædicationemq; maiorũ, facta semel cõgregatione sanxerunt, incõuulsum voluerunt deinceps firmumq; constare,

Chal. syn. Actione 3.

Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ.

ſtare,nec in eadẽ hac cauſa denuò,quæ præfixa fuerãt,retractari qualibet recentiori præſumptione permiſerunt, ſapientiſſimè prouidentes:quoniã ſi decreta ſalubriter, cuiquam liceret iterare, nullũ prorſus cõtra ſingulos errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ conſtitutũ, ac ſemper ijſdẽ furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neq; diſſimilia leguntur apud Symmachũ ad clerum Dardaniç, & apud ſucceſſorẽ eius Hormiſdam, ad Epiphanium ſcribentẽ. Quos ſequutus Gregorius,quatuor cõcilia,quç ſuã ætatẽ prçceſſerant,ſicut ſancti Euangelij quatuor libros ſe ſuſcipere & venerari fatetur,quorũ fidei ſi quis addere vel adimere aliquid præſumpſerit, eũ anathemate ferit. Cunctas,inquit,perſonas,quas illa reſpuunt,reſpuo:quas venerantur,amplector. Quia dũ vniuerſali ſunt conſenſu cõſtituta,ſe & non illa deſtruit,quiſquis præſumit aut ſoluere, quos ligãt,aut ligare quos ſoluũt. In quã ſententiã ab Agathone quoq; nõnulla ſcripta ſunt ad Conſtantinũ Imperatorem,ſicut in actione quarta ſextæ ſynodi Cõſtantinopolitanæ legitur. Sed iſti putant, quod de Dialecticis ſuis & Rhetoricis,quodq; de locis cõmunibus faciũt, vt quotannis propè ſcripta ſua mutent, idẽ in tam ſerio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia eſt catholicæ, alia ſingularis & priuatæ fidei ratio. In illa eſt conſtans & perpetua voluntas:in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos,ac modò non in dies ſingulos, ſicut ſcriptum eſt, Stultus vt luna mutatur. De regis hominis decreto, poſteaquàm ſemel pronunciatũ eſt,diſputare fas non eſt,ſed ei parêre neceſſe eſt:& fas erit de ſpiritus ſancti decreto per os Eccleſiæ loquentis diſceptare, atque illud in dubium reuocare? Abſit à piorũ cordibus hçc tam impia cogitatio. Libet autem etiã eius ea de re ſententiã adſcribere, qui fuit noſtri temporis hæreſeon architectus. Is pſalmum lxxxij. enarrans,Legimus, inquit, quid ſancti patres in concilio Nicæno fecerint,ſimul vt Arianorum doctrinam legi audiuerunt,exibilarunt eam vnanimiter,neque dignati ſunt eam audire,nec paſſi ſunt vt eam defenderent, ſed condemnarunt eos eueſtigiò abſq; vlla diſputatione,tanquàm manifeſtos blaſphematores. Moſes etiam in ſua lege præcepit, vt tales falſi doctores lapidentur, & rex Babylonis

Gregor. in regiſtro li. 1. cap. 24. & libr. 2. cap. 49. et li. 3. ca. 33.

Fidei conditio duplex.

Lutherus.

Blaſpemi & falſi doctores lapidandi.

Leuit. 24.

Hiere. 29.

in igni frixit eos, qui locuti sunt verbum in nomine meo, prophetant mendaciter, quod non mandaui eis. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi atque inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum. Debere hæreticum vitari post vnam atq; alteram admonitionem: Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales cõmunes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati & conclusi, scripto & cõfessione totius cõmunis Christianitatis: sunt multis miraculis confirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum cõsignati: sunt omnium doctorum libris defensi: neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio. Deindè vero angularium prædicatorum nequitia est cohibenda, qui non vocati neq; missi, repunt in domos & venenum suum effundunt, priusquàm parochi aut magistratus resciscere possint. Hi sunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Christus, qui in alienas Ecclesias irruunt, & alienum officium sibi vsurpant, quòd eis non commissum, sed prohibitum est. Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpè priora posterioribus emendari. Scriptum est, sed non eo sensu, quasi quod semel in causa fidei statutum est in vno aliquo plenario concilio, id in altero retractari posteà liceat. Vel vnũ Concilium aliquod plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenarijs consilijs itidẽ legitimè cõgregatis contrarium sit aliquid constitutum in his, quæ ad fidem pertinent: proferri proculdubiò nullum poterit. Nam si quis vel Ariminense, vel Syrmiense, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis concilia congregata protulerit quandoquidem authoritate Romani põtificis vel congregata, vel comprobata iuxta canones Niceni concilij non sunt, legitimè congregata cõcilia nequaquàm dici possunt, sed conuenticula potiùs & conciliabula: Est quidem ita, quòd in his quæ facti sunt, fieri potest, vt fallatur aliquando plenarium conciliũ, non autem in his quæ fidei: Quo respexisse Augustinum, cùm diceret, plenaria concilia priora, posterioribus

Titum 3.
2. Tim. 2.
Aug. lib. 2 contra Donat. cap. 3.
Quæ decreta conciliorum mutari poßint.

rioribus emendari, vel ea, quę statim sequuntur verba, planum faciunt, Subiungit enim e vestigio: Cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrem in his, quæ sunt iuris positiui, quę vel ad externū aliquem ritum, vel ad ecclesiasticā pertinēt disciplinam, quoniam pro personarum, locorum, & temporū circumstantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquā, vt priora concilia posterioribus emēdentur, quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisq; nimio plus inerat sæueritatis, quàm posteriora secula ferre non posse videbantur, factū est, vt posterioribus concilijs emendarentur mitigarenturq;. Est canō Apostolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in cōcilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamq; mitigatam: Sic in cōcilio Niceno constitutū fuit, vt Alexādrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locū teneret, cui non ita multo pòst in Constantinopolitana synodo prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verū est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymiq; productis sententijs ostendit Gratianus, in plerisq; decernendis, causam, locū, tempus, personas cōsyderari oportere: quę quoniam perpetua non sunt, fit vt in eiusmodi, etiam plenariorum conciliorū decreta nonnunquàm priora posterioribus emendentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura. Neq; verò propterea concilium Oecumenicum nō repræsentat Ecclesiam catholicam, quòd non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eiq; intersunt: Nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maximè fieri posset, quid tamen aliud turba, quàm turbationē esset allatura? Pręclarè dictum est à Ioāne Chrysostomo, ꝙ multitudo est mater seditionis & contumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Neque sine causa multitudo belua multorum capitum à quodam poëta vocatur. Patres liberorum suorū saluti & tranquillitati prospicere tenentur: patrum autem locum in ecclesia tenent

Concilia priora per posteriora emendādi ratio.

Canō Apostolorum vnus emēdatur.

Can. 75.

Dist. 82. ca. presbyter.

Cap. 6.

cap. 5.

Dist. 29. cap. 3.

Cōcilia repræsentāt vniuersā Ecclesiam.

Chrys. homil. 1. in Matt. operis imperfecti.

nent Episcopi. Satis itaque semper fuit existimatũ, si quos oportet de salute liberorum esse sollicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad cõcilium essent cõuocati. Cùm de seculi rebus agitur, cumque de his, quæ ad secularem rempublicam pertinent, habetur consultatio, fieri videmus, vt non omnes accersantur vndiq;, quòd ea res magis ad excitandum tumultum, quàm ad aliquid ex vsu reipublicę statuendum pertineret: Sed conueniunt senatores, optimates, ac primarij terrę cuiusque viri, qui posteaquàm venerunt, regnum vniuersum aut respublica conuenisse dicitur, & quæ fiunt in eiusmodi conuentu constitutiones, regni constitutiones vocantur. Sic Leo magnus, canonum Nicææ habitorum decreta, quò trecenti tantùm decem & octo conuenerant Episcopi, à totius mũdi sacerdotibus dicit esse cõstituta. Quò magis autem intelligi queat, ita se rem habere, manifestũ id è scripturis faciemus. Post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit scriptura: Tùm congregati sunt omnes maiores natu Israël ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòst: Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum: omnẽ Ecclesiam Israël stetisse dicit, cùm anteà maiores natu tantùm principes tribuum, & duces familiarum commemorasset. Quid aliud his verbis indicans, quàm quòd illi repræsentabant omnem Ecclesiam? Nam reliquus ferè cœtus omnis, à primarijs pendere consueuit, Apostolorum temporibus concilium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas describens, Conuenerunt, inquit, Apostoli & seniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquentem, quem rectè scribit Hieronymus, principem in eo concilio lati decreti fuisse. Post cuius orationẽ, tacuit, inquit, omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulũ narrantes, quanta deus fecit signa & prodigia in gẽtibus per eos. Et postquàm tacuerunt, respondit Iacobus &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiã scribit Lucas: Petrus primo loco, tũ Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo

Leo epis. 24. & 26.

3. Reg. 8.

Actor. 15.

Hieron. in epist. ad August.

tudo tacuit. Quod verò subiungitur: Tũ placuit Apostolis & senioribus cũ omni Ecclesia: nequaquàm ex eo colligi rectè potest, præter Apostolos quenquã alium dixisse sententiam, cum disertè scripserit Lucas, multitudinẽ omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorũ decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quisquã fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretũ, omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquieuisse, & omnium nomine epistola mittitur. Neq; verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps cõcilia, non ab alijs quã Episcopis habita esse, qui libros conciliorũ legerit, cognoscet. Itaq; & Augustinus vocat non semel concilia Episcoporũ: ante quem Papa Marcellus, synodum vniuersalem, synodũ Episcoporum nominauit. Leo quoq; Papa frequenter in epistolis suis vocat episcopale concilium. Itidem & Flauianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Extat epistola Pulcheriæ Augustæ inter preambulares epistolas in synodũ Chalcedonẽsem, qua monet Bythiniæ Strategũ vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad conciliũ vocat, omninò de ciuitate, deq; locis ipsis vbi conciliũ haberetur expelleret. Si quis aũt propterea edictũ hoc putat authoritatẽ non habere, q̃ à fœmina profectum est, is, si fortè ignorat, discat, hãc Deo dicatam virginẽ, cùm ad fratrem eius Theodosiũ recens ablactum orbis terrarũ imperium esset deuolutum, & fratris, & imperij procuratricẽ à Deo fuisse constitutã, cumq; de ipsius sentẽtia Martianus fuisset, mortuo fratre, imperator designatus, imperij nihilominus consortem fuisse, ac vna cum illo Chalcedonensi cõcilio interfuisse. De qua scribit Sozomenus, q̃ nondum quintumdecimũ ætatis annum egressa, supra ætatẽ sapientissimum ac diuinum spiritũ accepit: eiusq; studio & sapiẽtia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses non obtinerent. Quam & Leo pontifex ille, quem ter sanctum & Oecumenicum Patriarchã, sancta synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eã epistolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin & in octaua synodo cum pro more laudare vellent Eudoxiã Augustam, vocauerunt eã nouã Iudith, nouã Helenam, nouã Pulcheriam. Adeò celebrè

Concilia Episcoporum sunt.
Aug. epi. 119. ca. 19 & 152.
Contr. Donat. post collationẽ cap. 15.
Et de bap. cont. Don. li. 6. ca. 35.
Et in breuiculo collationum diei tertiæ
Marcell. epist. 2.
Leo epist. 15. 13. 16. 17. 88. 23. 53. 82. 91.
Sozom. li. 9. cap. 1. eccle. hist.
Actione 7

fuit Pulcheriæ nomen, etiam sexcentis post annis, quàm fuisset mortua. Sed & in actis concilij Chalcedonensis semel & iterum has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum est, non clericorum, superfluos foras mitte, vt quod à Pulcheria præceptum, id authoritate synodi confirmatum esse videamus. Ibidem etiam scriptum reperimus, quòd cùm ad Martinum Archimandritam directa fuisset chartula, vt subscriberet, non acquieuerit, dicens: Non est meum subscribere. Episcoporum tantùm est. Vidit hoc Theodosius imperator, qui sanctę synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum qui non sit ex ordine sanctorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum, quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sanè nõ patiemur, inquit, vt simul & vrbes & ecclesiæ turbentur, neq; vt in excussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicandæ præfici oportet eos, qui circumquaque sacerdotio pręsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cùm per Episcopum Hypatianum verbis episcoporum per Hellespontum & Bythiniã agentium, fuisset rogatus, vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respõdisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis, fas non est talia curiosiùs perscrutari: Sacerdotes, quibus ista curę sunt, inter seipsos quocunque loco voluerint, conueniant. De Constantino quoq; scribit Augustinus, quòd cùm ad eum causam Ceciliani schismatici detulissent, non est ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendam atq; finiendam Episcopis delegauit, quod & factum est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ cum multis collegis suis. Ac rectè quidẽ. Nam, sicut legimus in Actis Apostolorum, solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam: illis dictum est, Pascite qui in vobis est gregẽ. Pastorum est, gregis curam habere, pascendo iubendoq; ducere: Ouium est discendo & obtemperando sequi. Sed nescis, dicit quidam, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verùm & illud scio, priusquàm id sint assequutæ, priusquã legitimè sint ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere, cùm scriptum sit: Nec quisquam sibi sumat

Actione 1.
Episcoporum est subscribere concilio potius quã imperatorum.
Cyril. epistol. 4.
Laicorum non est licitum de dogmatibus inquirere.
Sozomen. lib. 6. ca. 7 eccl. hist.
August. epist. 68. & 166.
Actor. 10.
1. Pet. 5.

mat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron. *Hebr. 5.* Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neq; se prius, quàm factæ fuerint, ad munus pastorum ingerãt. Quamobrem semper hoc à sancta catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam sanamq; doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi catholici Episcopi, etiamsi ad consilium communicandum ex ordine quoque sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt. Quòd autem reges & imperatores interfuisse quandoq; legimus, non ob eam rem adfuisse credendi sunt, vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vtq; sibi earum cognitionem aut iudicium vsurparent, verùm vt authoritatem, vnitatem, & concordiam concilij tuerentur, & quæ salubriter essent in ea constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadem hæresi, Nicolai pontificis authoritatem nobis obijciunt, cuius verba Gratianus in eum librum retulit, quem ipse decretorum inscripsit, ex quibus probare conantur, etiam laicis vel sententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuersijs concedi potestatem oportere. Quid autem? an non rectè de istis dicere possimus, quod in eadem illa epistola scriptum à Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt canones, dũ nesciunt quid loquantur. Nisi fortè scire quid loquantur existimandi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda, testimonium ex illa Nicolai pontificis epistola producunt, in qua nihil aliud per pontificem agitur, quàm quod etiã imperatoris Theodosij scripto, cuius paulò antè meminimus, prolato, tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur. Quæ namq; res alia causam Nicolao dedit eius epistolæ cõscribendæ? quàm quòd Michaël imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregato concilio prȩsularem cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit, & in eius locum Photium quendam suffecit, qui posteà per Adrianum, Nicolai successorem, con-

Imperatorum & regum officium in concilijs non est dicere sentẽtiam aut iudicare, sed cõcordiam, vnitatem & autoritatẽ decretorũ tueri & obseruari facere.

Gratian. 96. dist. vbinam. Nicolaus papa in epistola ad Faustum, Magistrũ.

Nicolai papæ epistolæ ratio redditur.

gregata etiam synodo Constantinopoli, quæ dicitur octaua, legitimè depositus, & in sedem suam Ignatius restitutus est. Hunc igitur Michaëlem alloquitur pontifex his verbis: Dicite quæsumus, vbi legistis, Imperatores antecessores vestros in synodalibus conuentibus interfuisse, nisi fortè, in quibus de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium communis est, quæ non solùm ad clericos, verumetiā ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt, nisi quòd quoties de Domini sacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorū synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem epistola commemoratur, cùm Sixto pontifici quædam crimina fuissent obiecta: sed surgens à concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum: cùm autem de fide tractatum est, Imperatores nonnunquam interfuisse? Nunquid autē quoniam interfuerunt, ideò statim, quod proprium munus est Episcoporum, sententias dixerunt? de fidei controuersijs iudicauerunt? Minimè gentium: Verùm ad hoc tantū interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & concordiam tuerentur, quodq; de sententia patrum in concilio statutum esset, id firmum & ratum esse iuberēt, edictisq; propositis, inuiolatè ab omnibus obseruari præciperent. Verùm vniuersalis est, inquit Nicolaus, fides, cōmunis est omnium, non solùm ad clericos, verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergò pertinet ad omnes iudiciū de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, communis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocinia? pertinet ad omnes, vt ius suum cuiq; tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque soli reges aut principes, aut quibus hæc ab illis est mādata iurisdictio, de causis ciuilibus vel criminalibus iudicandi potestatē habebunt? Quid est hoc aliud, quàm ordinem ex rebus tollere, quàm sursum & deorsum omnia miscere? quam dū à tyrannide metuis, anarchiam quandā inducere velle? Profertur & alia Gratiani sentētia. Episcoporum Concilia sunt inualida ad definiendum, atq; ita, si dijs placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est

In Cōcilio principes sunt, vt cōcordiā conseruēt non vt sententiam dicant aut iudicent.

Gratiani sententia. Dist. 18. cap. 1. exponitur.

eſt inualidum ad definiendum, eſt Conciliū generale: Cōcilia Epiſcoporum ſunt inualida ad definiendum. Cōcilia igitur Epiſcoporū non ſunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Pſittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Concilijs legitimè congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani ſunt: Epiſcoporū Concilia, vt ex præmiſſis apparet, ſunt inualida ad definiendum, ad conſtituendum, non autem ad corrigendum. Quòd ſi pręmiſſa legiſſet hic homo, nunquàm ſententiæ Gratiani contrarium ſyllogiſmū produxiſſet. Quid enim eſt in præmiſſis? Legatur tota diſtinctio, quæ præceſſit, nihil aliud in ea reperietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damaſi, Gregorij, Pelagij, Symmachi ſententijs probatur, Concilia Epiſcoporum quæ pręſentiā Papæ non habent, aut eius authoritate congregata non ſunt, ad definiendum & cōſtituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem gloſſam legiſſet ſubtilis iſte diſputator, ſi præmiſſa legere non vacabat: de prouincialibus Concilijs loqui Gratianum didiciſſet, quod in eis nihil generaliter conſtitui poteſt. Quamobrem non contra alios magis hæc verba faciunt, quàm contra eos, qui nationale Concilium expetunt, in quo de fidei cōtrouerſijs conſtituatur aliquid. Huius generis Concilia planè ſunt inualida, & conuenticula potiùs conciliabulaque, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, Catholica eſt & dicitur, nec ad vnam gentem aliquam, ſed ad omnes & vniuerſos pertinet, qui Chriſtiani cenſeri volunt, in quacunq; tandē orbis parte ſint conſtituti. Quamobrem ſeorſum aliquid in gente quapiam à reliquo Chriſtiano populo conſtituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Eccleſia fideq; catholica ſe velle ſegregare? Huc itaq; reſpexit Gratianus, cum dixit, Epiſcoporum Concilia ad definiendū eſſe inualida, non quòd non aliquid in illis definiri & cōſtitui poſsit, ſed quòd iuxta morem in Eccleſia Dei, iam inde à temporibus Apoſtolorum ſemper obſeruatum, de maioribus cauſis, fidei præſertim, ad ſedem Apoſtolicam, aut ad Concilium œcumenicum illius authoritate congregatū, referre ſit neceſſe. Scripſit de Vandalica perſequutione tres libros Victor, Auguſtini propemodum æqualis: in

Gratianus de generali Cōcilio loquitur.

Concilia nationalia.

Cauſæ maiores præſertim fidei ad Apoſtolicā ſedem aut generale Concilium referri debent.

eorum altero, crudelem illum tyrānum Hunericum Vandalorum regem edixisse narrat catholicis, vt ad certum diem Carthaginem venirent, de fidei ratione cum suis Episcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Episcopus catholicorum nomine? Agnoscat, inquit, rex, nos disputationem legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu, nos non debere asserendæ fidei nostrę causas assumere: debere etiā transmarinarum omnium partium, qui nobis sunt in vna religione vel communione consortes, agnoscere, quod totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Africanarum tantummodò. Cumq; per Obadum præpositum regni sui dici rex iussisset: Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Respondit Eugenius: Quod rationem non habet, dici non debuit: sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris non est humanæ naturæ: Dixi enim, si nostrā fidem, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos, scribā & ego fratribus meis vt veniant coëpiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram valeant demōstrare, & præcipuè Ecclesia Romana, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia siue natione, de fide, quæ catholica est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita constitui, posse, vt ratum ab omnibus haberi sit necesse, nisi fortè sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quam obrem hæc Gratiani sententia non contra nos facit, sed contra eos potius, à quibus tanto studio nationale Concilium expeti videmus. Sed inueniūtur inter laicos, dicis, multi doctrinis varijs perpoliti, in theologia etiam exercitatiores, quàm sunt multi Episcoporum. Fac ita esse, nunquid ideò tollemus ordinem ex rebus? & non illud studebimus potiùs, vt in eligendis Episcopis Pauli pręscriptum Canonumq; decreta seruentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quā nonnullis ex his, qui cum potestate versantur, siue regibus, siue Principibus, siue iudicibus, siue quibuscunq; tandem

Eugenius. Ecclesia Romana est caput & magistra omnium Ecclesiarum. Bonifacius octauus lib. 5. cap. 5. de pœnis & in decretis dist. 22.

Laici docti in Cōcilijs locum non habeant ad dicendam sententiam, aut iudicandum de religione & fide.

dem

dem alijs, quibus iuris dicendi potestas est permissa, num igitur tu, quia catus & prudens tibi videris, ac præ cæteris iurisconsultus, regem aut principem de suo solio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris authoritatem à nemine concessam vsurpabis? Potéstne cogitari vel dici quicquam absurdius, & ad seditionem in populo contra legitimam potestatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne sis nescius, suos etiam principes Ecclesia, de quibus per Prophetam dictum est: Constitues eos principes super omnem terram: Qui eorum principatus tanto est omni regno excellentior, sicut à Chrysostomo & Gregorio Nazanzeno in oratione, quam de Hieremiæ dictis, præsente Imperatore habuit, scriptum legimus, quantum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana, discrimen & interuallum esse potest. Enarrans illum Psalmi locum Augustinus: pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, constitues eos principes super omnem terram. Hęc est Ecclesia catholica, filij eius constituti sunt principes super omnem terram, filij eius constituti sunt patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum regis, & cætera. His igitur principibus, non his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, deque fidei causis cognoscendi potestas est concessa. Sed libet hic Catholici cuiusdam Imperatoris verba adscribere, ex octaua synodo Constantinopolitana, quam in Ecclesię cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is absoluta iam synodo, oratione quadã ad omnes, qui tum præsentes aderant, vsus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in

Psalm. 44
Chrys. lib. 3. de Sacerdotio. Et de verbis Esai. Homil. 4.
Nota.
Augusti. in Psal. 44

verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis: tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitùs resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hoc enim inuestigare & quęrere, Patriarcharũ, Pontificum, & sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantęcunq; enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusq;: Quantumcunq; episcopus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergò nos cũ timore & fide syncera hos audire & à facie eorũ vereri, cùm sint ministri domini omnipotẽtis, & huius formã possideant, & nihil amplius, quàm ea quæ nostri ordinis sunt: requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in insaniã accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint minimè cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur episcopos: Quos Ambrosius oculorũ in ecclesia fungi scribit officio. De quibus etiam in octauo Concilio Toletano legitur: dum secũdum carnis assumptæ mysterium Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius intentio Episcoporum officia cernitur peragere oculorũ. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quãtacũq; religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius illi de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, quod proprium hoc sit Episcopi munus, etiamsi multo sit is in virtute sapientiaq; inferior: idq; Gregorij, quem Theologum Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, cur tã diu à functione abstinuerit Ecclesiastica,

Oculi Ecclesiæ Episcopi,
Basi. epi. 4
Ambr. de dignitate sacer. ca. 6
Augu. in psal. 82.

ſtita,ſic populũ affatur: Vos oues,nolite paſcere paſtores, neq; ſuper terminos eorũ eleuemini, ſatis enim vobis eſt, ſi rectè paſcimini:nolite iudicare iudices,nec legem ferãtis legislatoribus. Deus enim nequaquàm Deus eſt ſeditionis & cõfuſionis,ſed ordinis & pacis. Nemo igitur caput ſit, qui vix manus aut pes eſſe poſsit, ſiue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnuſquiſq; fratres in eo ordine,in quo vocatus eſt,permaneat, licet etiam dignior exiſtat:in illoq; magis præſentem amet claritatem, quàm vt eam,quam non accepit,quærat. Nemo qui ſine periculo ſubeſſe poteſt, imperare deſideret:nec ſubiectionis lex ſoluatur,qua tam terreſtria,quàm cœleſtia ſunt colligata: neq; dominationem multiplicem ſine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Intereà tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Epiſcopis in Theologia magis exercitatos: Neq; enim ſi quis communes alicuius locos legit diligentius, ideò ſtatim in Theologia dici debet exercitatior,quàm epiſcopus. Ac fieri quidem poteſt,vt reperiatur nonnunquàm Epiſcopus minus in ſcripturis verſatus, quàm exigere videtur ea perſona, quam ſuſtinet,num idem propterea de omnibus iudicium eſſe debet? Nulla eſt prouincia,in qua non reperire tamen aliquos liceat minimè vulgari doctrina præditos. Certè in eo Concilio, quod proximis ſuperioribus annis Tridenti fuit inchoatum, etſi cœtus ingens fuiſſe dicitur inferioris ordinis virorum,qui doctrina præſtare multum exiſtimarentur,nõ alij tamen excellere magis viſi ſunt quàm Epiſcopi,à quibus pleraque ſunt animaduerſa, quæ inferioris ordinis viri docti minimè conſideraſſent. Sed nouum non eſt,quod ab hæreticis Epiſcopi catholici prius omnia & facere & pati parati, quàm vt ſcindi Chriſti tunicam incõſutilem permitterent,ſtupidi,bardi,trunci iudicantur. Sic Arius hæreticus, vir dialecticarum nugarum non imperitus,in quadã epiſtola,quã hiſtoriæ ſuę Theodoritus inſeruit,eos Epiſcopos,qui ſentẽtię ſuæ ſunt aduerſati,non ineruditos modò,verũ & hęreticos,hęreticus ipſe vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicęnæ ſynodi patres tanquàm ſimplices & idiotas perſtrinxerit, quibus tamen hoc elogiũ tribuit Euſebius,quod eorũ alij celebres erant

Ordo eccleſiaſticus in repub. Chriſtiana.

Grego. Nazian.

Epiſcoporum doctrina.

Theodoretus Lib.1. Hiſt.cap.9

Soc. lib.1. cap. 8.

Euſ.lib. 3. de vita Cõſtantini

verbo

verbo ſapientiæ, alij firmitudine & tolerantia cõtinentiæ, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara ſunt, neq; fieri poteſt, vbi maior eſt aliqua congregatio, vt excellenter omnes docti ſint. Sunt alij mediocres, ſunt & infrà mediocritatem conſtituti: qui ſicubi tumor abeſt & arrogantia, quæ ſolet eos ferè comitari, qui ſunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum ſententiam non inuiti ſequuntur. Et certè præſtat in eiuſmodi cœtu eſſe aliquem non doctiſſimum, qui cùm ſe videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre perſuaſum habet, ſententia lubẽs acquieſcit, vt ſit nõ inter alta ſapientes, verùm humilibus conſentientes, quàm tales multos, quales deſcribit ſapiens: Vidiſtin' hominem, qui ſibi ſapiẽs eſſe videtur? ſpes eſt de ſtulto, quàm de eo multo maior: Nam qui ſunt præfracto animo, nihil vt niſi quod ipſi intelligũt, rectum eſſe putent, quamuis ad rem potiùs, quàm ad componẽda dogmatum in Eccleſia diſſidia idonei eſſe videntur. Quam in ſententiam etiam à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum legimus: Præſtat proba ignoratione detineri, quàm falſa opinione mancipari. Nam qui neſcit, facilè ratione ducitur: qui verò ſcire credit cùm neſciat, non poteſt facilè veritatem ſuſcipere, ſed maiori ſudore opus eſt, vt antequàm vera inculcentur, falſa ex animo eius eijciantur. Nam & in charta vbi nihil ſcriptum eſt, facillimè ſcribitur, literis verò plena non ſimiliter: neceſſe enim eſt priora deleri. Et terra faciliùs aratro proſcinditur, quæ nihil habet, quàm quæ vepribus eſt referta. Nihil igitur impedit, quominus eſſe Concilia dicantur Epiſcoporum, etiamſi non ita, vt deberent, in ſacris literis omnes Epiſcopi ſint verſati, cùm præſertim neque fuerit, neque futurum ſit Concilium vllum tam œcumenicum, vt omnes ad illud orbis Chriſtiani totius Epiſcopi conueniant: neq; mitti ferè conſueuerunt ex vnaquaq; prouincia, niſi de quibus eſt opinio doctrinæ ſingularis. Verùm interfuerunt Imperatores & Reges concilijs. Quis negat interfuiſſe? cum eos etiam noſtro tempore literis pontificijs ad concilium inuitari nemini ſit obſcurum. Quod verò de cauſa fidei iudicauerint, hoc eſt, quod conſtanter negamus. Euoluantur omnia Concilia, quæ à nato Chriſto habita ſunt ad hæc vſque noſtra

Rom. 12. *Prou. 26.* *Chryſ. homil. 76. in Matth.* *Principes in Cõcilijs non iudicant.*

nostra tempora, nullum reperietur, in quo sibi quisquam Imperatorum de fidei causa iudicium arrogauerit. Longũ autẽ esset enumerare omnia, præsertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & constituendum inualida esse docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquàm perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdã imperitis dicitur, non posse synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquàm sacri Canones conuenire seculares principes in Concilijs sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos synodis exceptis Concilijs vniuersalibus inuenimus. Neque enim fas est seculares principes spectatores fieri rerum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquàm eueniũt. Cæterùm recenset idem Gratianus octo synodos œcumenicas: quarum prima Nicææ habita est anno à Christo nato trecentesimo tricesimo plus minus: in qua qui Christũ creaturam esse asserebat, & eiusdem cum patre substantię negabat, Arij hæresis est extirpata. Secunda quinquaginta sex annis pòst Constantinopoli: in qua Macedonius est damnatus, qui spiritum sanctum esse Deum inficiabatur, simul & Apolinaris, qui Christum, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Ephesi: in qua Nestorius est anathemate redditus execrabilis, qui propria stultitia seductus alium ante secula Deum verbum, alium verò ex virgine pro nostra salute incarnatũ nugatus est. Quarta post interuallum annorũ triginta Chalcedone: in qua Eutyches vnà cum Dioscoro, qui duas in vno Christo naturas incommutabiliter vnitas negauerat, vnam autem naturam ex duabus fuisse cõpositam prodigiosè pronunciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta centum & duobus annis pòst, iterùm Constantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falsa quædam & peregrina dogmata sunt damnati. Sexta posteaquàm centum viginti nouem anni intercesserunt, tertium Constantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Christo voluntatem & operationem esse contendebant, è cœtu piorum eiecti & anathemate sunt percussi. Septima

Concilia prouincialia ad definiendũ & constituendum dogmata sunt inualida.

Actio. 10.

Distin. 16

Concilia œcumenica, & quid in ijs actũ

ſexaginta pòſt annis iterùm Nicææ: in qua qui demoliti fuerant imagines,& eas idola vocabant, Baſilius, Theodoſius,Siſinius,& alij nonnulli ſunt hæretici pronunciati. Octaua poſt trecentorum plus minus annorum interuallum,quartũ Conſtantinopoli in qua Photius,qui per vim de ſede ſua deturbato Ignatio Conſtantinopolitano Patriarcha in locum eius inuaſerat, legitimè de eo deiectus, & tanquam nouus Dioſcorus, & qui cum Iconomachis facere videretur,anathema pronunciatus eſt.Interfuit Nicænæ Synodo Conſtantinus Imperator, ſed quomodò interfuit? Cum paucis poſtremus omnium ingreſſus,poſita modica quadam ſede,non prius conſedit, quàm annuiſſent Epiſcopi: cumq́ue de concordia & pace pleraque diſſeruiſſet, diligentiorem dogmatum inquiſitionem ipſorum ſententiæ permiſit,ſicut in hiſtorijs ſuis Euſebius,Socrates,Theodoritus, memoriæ prodiderunt. Itaque trecentos decem & octo Epiſcopos in eo Concilio ſubſcripſiſſe legimus, Conſtantinum ſubſcripſiſſe non legimus. Interfuit Conſtantinopolitanę Synodo Theodoſius.Nunquid ſubſcripſit? Solos Epiſcopos centum quinquaginta ſubſcripſiſſe legimus. Tertiæ Synodo,quæ fuit Epheſi habita,ducentorum epiſcoporum,non quidem interfuit Imperator,ſed miſit loco ſuo Candidianum. Scribit autẽ ipſe ad Synodum,qua cum poteſtate miſerit,his verbis: Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificentiſſimus comes ſtrenuorum domeſticorum tranſire vſq; ad ſanctiſſimam Synodum veſtram,& in nullo quidem quæ faciendæ ſunt de pijs dogmatibus quæſtiones communicare, Illicitum namq; eſt eum,qui non ſit ex ordine ſanctiſſimorum Epiſcoporum Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Ac miſerat idem ad eam,quæ iterũ fuit Epheſi congregata, Synodum quæ tamen inter approbatas nõ numeratur, Elpidium comitem & Eulogium tribunũ,non vt de cauſa fidei iudicaret: ſed valentes,inquit, noſtris iuſſionibus miniſtrare de his,quæ in Epheſo à ſancta Synodo fuerint conſtituta, & nullum fieri tumultũ permittere; Sed & ſi quem videritis conturbationibus & tumultui ſtudentem ad læſionẽ ſanctæ fidei,hunc cuſtodiæ mancipare. In quam ſententiam etiã ad Proclum Aſiæ proconſulẽ ſcripta eiuſdem Imperatoris

Imperatores in Concilijs non ſubſcribũt ſententijs tanquam iudices,ſed tanquam conſentientes actis in concilijs.

Euſeb. lib. 3. de vita Conſtant. Soc. lib. 1. cap. 8. Theodor. Li. 1. cap. 7.

Actione 1. Synodi Chalcedonenſis.

totis extat epiſtola. Interfuit Chalcedonēſi Martianus, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui præſentiā præſtaret Concilio, quòd ipſo abſente ſe ad Concilium non occurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo teſtatur Liberatus. *Liberatus in breuiario. Cap. 3.* Quam aũt ad rem interfuit? Narrat hoc ipſe dicens: Ad cō firmandam fidem, nō ad oſtendendam virtutem, vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundā & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt. Sexcentos triginta epiſcopos ſubſcripſiſſe legimus, Martianum ſubſcripſiſſe non legimus. In quinta, quæ eſt Conſtantinopolitana ſecūda, nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquā interfuiſſe videtur, ſoli cētum ſexaginta quinq; epiſcopi & ſententias dixerunt, & ſubſcripſerunt. In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantinus interfuit, & multi cum eo viri illuſtres, qui etiam glorioſiſſimi iudices vocantur, itidem vt in Chalcedonenſi Synodo fuerant vocati: Sed nec Imperator, nec quiſquam eorum, qui vocantur iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de fidei cauſa iudicaret. *Iudices in Concilijs.* Sicut autem in Chalcedonenſi, ita in hac ſexta ſynodo Conſtantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem & iudices iſtos interfuiſſe liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera cuique poteſtas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum eſſet, de eo cognoſcerent, ac de ſontibus pœnas debitas ſumerent. Atque ad hanc non ad aliam rem iudices conſtituti fuiſſe vidētur, quod ex actis vtriuſq; Synodi, & quartæ Chalcedonenſis, & ſextæ Conſtantinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiā Imperator ipſe, quàm legi preces, quæ acta eſſent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, ſi qua vis allata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebāt: vbi de fide agebatur, Synodo iudiciū permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonenſi, vbi Iudices & Senatus dixerunt. Dicat ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione

ijdem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo est soluta, quippe & Nestorium coram nobis anathematizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolę sanctissimi Leonis subscripsit. Deest igitur vt sententia à Deo amabilitate vestra proferatur, vt Ecclesiam suã recipiat, sicut & sanctissimus

Action.10 Leo iudicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt iudices, vt secundum decretum sancti Concilij (non suum aut Imperatoris) Theodoretus Ecclesiam reciperet. Similiter & de Iba factum est, & de alijs nonnullis. Ad eundẽ modũ in sexta quoq; Synodo Imperator, & sanctum concilium dixisse leguntur. Discurrat Georgius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidem & gloriosissimi Iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iusserunt. Posteaquàm verò ventum est ad sententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, sed sola sancta Synodus, quemadmodũ ex duodecima & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decima octaua, posteaquàm subscripsissent trecenti quinquaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hæc verba. Et subscriptio pijssimi & Christo dilecti Cõstantini Imperatoris, legimus & consensimus. Ac mox. Constantinus pijssimus imperator dixit: Edicat sanctum & vniuersale concilium, si cum consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cumq; sanctum concilium exclamasset: Omnes ita credimus, edictum scribi fecit imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id omnes firmiter obseruarent. Ac primus fuit hic, qui subscripsisse concilij definitioni videtur, sed non iudicans, verùm consentiens tantùm: quod factum etiam à quibusdam in concilio Arausicano viris illustribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali cùm postularetur à Basilio imperatore, vt primus ipse subscriberet concilij decretis, respondisse legitur: Tranquillissimum imperium nostrum sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores, Constantinum videlicet magnũ, & Theodosium ac Martianũ, ac cęteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium

Actio.10 Episcoporum: sed quoniam postulat pręferri nos sanctitas vestra,

Concilio generali videtur Constantinus Imperator primus fuisse qui subscripsit.

Nota.

vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorum: Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus verbis colligitur, subscripsisse quidem imperatores in alijs concilijs œcumenicis, verùm in his actis quæ habemus, præterquàm in sexta & octaua Synodo nullius Imperatoris subscriptionem reperire licuit. In Chalcedonensi verò concilio Episcopi subscripserunt hac forma. Flauius Episcopus Constantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiens subscripsi: Presbyteri verò simpliciter: Eusebius presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & presbyteros fuit obseruata, vt Episcopi subscriberent, definiui & subscripsi: Presbyteri sequendo, definita subscripsi. In septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, sed initiò pauca loquuti, perpetuò posteà tacuerunt. Episcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, decreuerunt & subscripserunt, prætereà nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Constātinopolitana quarta, interfuit quidem Basilius imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negocio sumeret, ex his quæ superiùs scripta sunt, cognoscere licet. Primo loco subscripserunt legati, quos Adrianus pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus sanctæ Ostiensis Ecclesiæ, locum obtinens domini mei Adriani summi pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superiùs leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, atq; ad voluntatem eiusdē eximij præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & collegæ eius duo vsi sunt. Ignatius verò hac forma subscripsit: Ignatius misericordia Dei episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctam hanc vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata & scripta sunt, concordans & definiens subscripsit manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias, Hierosolymitani. Post quos tandē subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles, Principes Romanorū,

Imperatores subscripsisse tanquam consentientes actis in concilijs obserua.

Subscriptiones in Concilijs.

Concilijs generalibus soli Episcopi tāquam iudicantes subscripserunt.

Hæretici principes recusarunt iudiciū in concilijs.

Victor li. 2 de persecutione Vanda.

In 4. Synodo Ro. sub Symmacho Papa.

Lutheranæ hæreseos exortus.

magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt, concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunq; alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligēter cauerunt, ne quid tanquàm iudicantes in fidei aut quacunque tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur. Vsq; eò autem Imperatores catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arianus quamlibet sæuus tyrannus, non ipse tamen iudicium de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus itidē Arianus ad iudicium Ecclesiasticū vocatus, in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negocio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquam reperiet, id facturū quēquam putamus, qui vel micam in se Christiani pectoris habeat, quiq; catholicus & orthodoxus dici & esse velit? Nihil est quòd in priscis illis commemorandis longiores simus, nostri etiam seculi principes non minori prȩditos religione videre licuit. Anni iam triginta & amplius intercesserunt, cùm noua quædam & peregrina dogmata sparsit in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & author sectarum, quibus miserandum in modum Germaniā dissectam esse videmus: Quas quæ clades, quæ sint calamitates consequutæ, quis est qui sine lachrymis cōmemorare queat? Si Turcarū ipse tyrannus cum quamlibet numeroso exercitu Germaniam peragrasset, maiore illam clade vix afficere potuisset. Hūc itaq; Martinum Lutherum tot sectarum totq; cladium authorem, paternè monuerat initio Leo pontifex, vt errores suos reuocaret, atque ad sanam aliquando mentem rediret: Sed cū nihil paternis adhortationibus suis profecisset de consilio Patrum amplissimorū, & eorum qui doctrina sacrarum literarum præstabant, Martinum hæreticum pronunciauit, ac misso ad vnum omnium Christianissimū Imperatorem, vereque catholicum Regem Carolum, eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat, legatò, postulauit ab eo tanquā primario Ecclesiȩ filio & aduocato,

vt ſententiam ſedis Apoſtolicæ ſequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari conſueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis imperatoribus obſeruari ſolitum. Neq; enim nouum hoc eſt, quod Epiſcoporum ſententiam Imperatores & reges exequutioni mandare conſueuerunt: Sic namq; Conſtantinum, ſic Valétinianum & Theodoſium, ſic Arcadium, & Honoriũ & Martianum, & alios feciſſe legimus. Et extat in ſynodo quinta Conſtantinopolitana conſtitutio Iuſtiniani imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non inſolitam imperio & nos facientes ad præſentem venimus legem. Quoties enim ſacerdotũ ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodũ Neſtorium, Euthychen, Arium, Mocedoniũ, Eunomiũ & quoſdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum authoritate fuit. Horum igitur exemplum ſequutus Carolus quintus Imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatum ſe facturum oſtendit, quod à primario Eccleſiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniã verò vehementer inſtabant nonnulli, vt prius hominẽ ad ſe vocaret, quàm ad exquutionem decreti à ſede apoſtolica lati proceſsiſſet: cum illis negare non potuiſſet, ne quis factum hoc illius ſecùs interpretari poſſit, in edicto ſuo, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri fecerit, his verbis adſcripſit. Nõ vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cognoſceremus, cũ id proculdubiò ad Romanum pontificem & ſedem apoſtolicam pertineat: neque vt res ſacroſanctæ fidei noſtræ nunc tandem poſt tot ſecula per nouas altercationes, cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac infidelium deriſione, in controuerſiam vocari pateremur: ſed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium ſatisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus ac ſuaſionibus ad rectam ſemitam, ſi fieri poſſet, reduceremus. Nũquid & hic obſcurè tulit, minimè ſuarum eſſe partium de fidei cauſa cognoſcere? Quod clarius etiam oſtendit poſteà, cum poſtulantibus id à ſe nonnullis, non velle ſe quicquam

Principes executores decretorũ eccleſiaſticorum.

Actione. 1

Caroli. 5. Imper. factum præclarum.

determinare, neq; posse cōcludere de negocio religionis, respondit: sed apud pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de congregando concilio generali: sicut in Augustanæ confessionis exordio legitur. Sed iam ad reges nostros veniamus, qui, ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clarissima Austriæ familia maternū suum genus ducunt. Et sanctus ille rex Sigismundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cum alijs heroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide catholica constantia quadā & animi robore singulari præditus: & qui libēter vestigijs eius incedit serenissimus filius hic eius eiusdem nominis secundus, quem vtinam paterna felicitate paternos annos assequutum, regni huius gubernacula longissimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipsi non eodem animo, eadem sententia, eademque religione fuerunt? Postularunt ab vtroq; nonnulli (quibus rectè dici potuit, nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitterent: Respondit diuus pater: sui nō esse muneris de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libenter maiestas eius submitteret, eorumq; iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Respondit ijsdem propè verbis serenissimus filius eius. Neq; dubitandum est, quin quotquot sunt catholici reges & principes, si quis eis iudicium de causis fidei delatum vellet, idē omnes vno sint ore respōsuri. Quod si maximè secus aliquis fecisse reperiretur, nec allegandus tamen est error, nec defendendus, & verū est quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit ver. Ausus est & re & nomine Basiliscus Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonense concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit Episcoporum suorum sententiam sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiam subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipsas circulares literas nō ita multò pòst aboleri, & eis contrarias scribi iussit, sicut apud Euagrium, Liberatum, Nicephorum scriptum reperimus. Ausus fuit & Leo Imperator imagines demoliri,

Sigismundi primi regis Pol. pietas & constātia.

Sigismundi Augusti regis Polo. pietas.

Matt. 20.

demoliri & venerationi sanctorum detrahere, sed aduersus eum in hæc verba scripsit Ioannes Damascenus, Non approbo Imperatorem, qui rapto & inuecta tyrannide inuadit sacerdotij dignitatem, non Imperatores potestatem acceperunt ligandi atque soluendi, ac paucis interiectis, nõ consentio vt ecclesia paciscitur se exequuturam Imperialis edicti formulam, imò vt mordicus tueatur traditiones a patribus acceptas, siue scripto proditas, siue citra scripturam vsu ecclesiæ comprobatas, Lib. 2 aduersus eos qui sacras imag. criminantur. Sed & ante illum Constantius Imperator in Arianorum gratiam plus in catholicos episcopos, quàm ei competeret sibi iuris vendicabat: Ad quem scribens Osius episcopus Cordubensis hortatus est eum, vt ne suos comites ad synodos mitteret: Quid enim tale inquit, à Constante actum est? Aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudicijs ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? Desine quæso, & memineris te mortalẽ esse: reformida diem iudicij: serua te in illam diem purum, ne te misceas ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium cõmisit, nobis quæ sunt ecclesiæ concredit. Et quemadmodũ qui tuum imperium oculis malignis carpit, cõtradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ sunt ecclesię ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Neq; igitur fas est nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatẽ habes Imperator. Hæc illius epistolæ verba in sua quadã ad solitariam vitã agentes epistola inserit Athanasius: qui nonnullis interiectis: Istud est, inquit, iudicium Episcoporum. Quid cum eo cõmune habet Imperator? Sin contrà, ista minis Cęsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est? quando iudicium ecclesiæ ab Imperatore authoritatem suã accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ antehac synodi fuerunt, multa iudicia ecclesiæ habita sunt, sed neq; patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt: nec princeps in rebus ecclesiasticis curiosum se præbuit. Paulus

Euag. li. 3. cap. 4. Libera. ca. 16. breuia. Niceph. li. 16. cap. 3. eccle. hist.

Episcopi iudicant de principib⁹ in causis ecclesiasticis.

D. Athanasius iudicium ecclesiæ ab Imperatore authoritatẽ suã nunquam accepit.

lus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouum quoddam ab Ariana hæresi spectaculũ editur, conuenerũt in vnum hę retici & imperator Constantius, vt ille quidem sub prætextu episcoporum sua potestate aduersus eos, quos velit vtatur, & tamen in persequutione mouenda persequutor non appelletur, illi verò succincti principis potestate insidias faciunt quibus volunt. Post quem Valentinianus Imperator iunior, Iustinæ matris impulsu, cum puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Cæterùm his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mãdato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans, vt ipse iudices legerem, sicut legisset Auxentius, nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati, sed id addidit, quod in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei respondeo, vt arbitror, competenter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus nõ solùm sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis, In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eũ iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hęc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si aliàs quoq; argueretur episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clemẽtiæ tuæ? ille qui te patri similẽ esse desyderat, an qui vult esse dissimilem? nisi fortè vilis quibusdam tanti imperatoris existimatur sententia, cuius & fides, confessionis constantia probata est, & sapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti clementissime Imperator, in causa fidei laicos de episcopo iudicasse? Ita ergo quadã adulatione curuabimur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credendum? Si docendus est episcopus à laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & episcopus audiat? episcopus discat à laico? At certè si vel scripturarũ seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui

Ambr. Episto.32

Sacerdotes de sacerdotibus iudicent.

qui abnuat, in causa fidei, in causa inquam fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare. Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tūc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos, tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neque verò scripsit hæc modo, verum & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: Esto Deo subditus. Scriptum est: Quę Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorē palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiæ: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Atq; hæc quidem contra Valētinianum Ambrosius. Qui cùm Aquileiensi concilio interfuisset, in quo quidam Arij sectator Palladius, itidē vt nostri temporis hæretici, iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdā ex vtraq; parte auditores: inquit Ambrosius. Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de sacerdotibus. Ac paulò post: Etsi in multis impietatibus deprehēsus sit Palladius, erubescimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vendicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quòd laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Audin tu Varemunde quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquàm de Episcopo iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignum censet Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale substernit: Palladium autem vel hoc ipso nomine damnandū iudicat, quod laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos Episcopos in concilium admittendos, nónne tyrannum apertè vocas Ambrosium, cuius hæc est sententia? qui mortem priùs appetere, quàm laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: At quem tu virum insimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducentis annis sem-

D. Ambr. Epist. 33.

Iudicia de fide & sacerdotibus nō ad principes seculares pertinere, sed ad sacerdotes seu episcopos, in decretis distinct. 22.

Math. 22.

D. Ambr. laus.

ſemper in Eccleſia Dei ſacroſancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus eccleſiæ murum & turrim validiſſimam: quẽ Auguſtinus ab illo baptizatus, in optimis notum eſſe ſcribit orbi terrę, & pium Dei cultorem appellat: quem epiſtola quadã Baſilius celebrat: cui Pelagius quoque quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius præcipuè libris Romana fides eluceat, qui ſcriptorũ inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituerit: cuius fidẽ & puriſſimum in ſcripturis ſenſum, ne inimicus quidem auſus ſit reprehendere: quem deniq; tanta fuiſſe vitæ ſanctimonia narrat Auguſtinus, vt eum viuum adhuc etiam dęmones confiterentur, atq; vt ſibi parceret, obſecrarent. Hunc tu talem virum, cui non catholici modò, verùmetiam veritatis hoſtes hæretici, quin & dæmones ipſi, fidei, doctrinæ, ſanctimoniæ, tam illuſtre teſtimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non eſt tyrannus Varemunde, qui ius ſuũ tuetur, ſed Epiſcopi nomine dignus non eſt, qui laicis ius ſacerdotale ſubſteruit. Quin tu potiùs Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui paſtores loco ſubmoues, qui per vim Epiſcopos iure ſuo ſpoliare, & in ordinem cogere, qui quę propria eſt eorum iuriſdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virũ hunc ſanctiſsimum, Epiſcopale ſuum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & pluſquàm tyrannũ appellaret, ſed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multo pòſt pœnituit: informatuſq; fide ac inſtitutis catholici principis Theodoſij, tanto in Ambroſium affectu pòſt incubuit, vt quem anteà perſequebatur, eum diligeret: quẽ antè vt aduerſarium repellebat, eum vt parentem putaret. Pientiſsimus autẽ Imperator Theodoſius, quamuis propter patratam cædem eccleſiæ primum ingreſſu per Ambroſium prohibitus, deindè iam reconciliatus, cancellos egredi iuſſus eſſet, intra quos myſteria peragebãtur, quod Imperatores purpura faceret, ſacerdotes non faceret, non modò tyrannidis ei probrum nõ obiecit, verùmetiam hac ipſa de cauſa præ cæteris eum Epiſcopi nomine dignum eſſe iudicauit, neq; ſe noſſe quenquam affirmauit, qui ſci-

Ruſſ. lib. 2 ca. 15. eccl. hiſt. Aug. lib. 5. confeſ. cap. 13. Baſ. epi. 55 Aug. de nup. & cõcupiſ. li. 1. cap. 35. Idem de cura pro mortuis. cap. 17.

Ambr. epiſt. 34. Theo. li. 5. cap. 18. eccle. hiſt.

ret episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ tuæ multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, vel ante eum Babilas à Chrysostomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariēsis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autē bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israël opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi grassarentur in ouili Christi, neque tam diu tam fœdè scissam inconsutilem Christi tunicā videremus. Quid autem dices Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimum esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obscurè fers: qui confessionis Augustanæ, quàm Christianæ censeri malunt? Tanta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nunnunquàm erumpat. Nunquid non hæc verba sunt vestræ confessionis Augustanæ? Secundum euangelium, seu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit episcopis, hoc est, his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinā, & doctrinam dissentientem ab euangelio reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Audin tu Varemunde, quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinam, & doctrinā ab Euangelio dissentientem reijcere, nulla circumitione vsi, disertis verbis iurisdictionis Episcorum esse dicunt, atque hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisces potestates ecclesiasticam & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium? Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij, longiores esse nolumus, cùm præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisdictione episcoporum differere: sed illud modò propositum habuimus, quæ sit Ecclesia catholica, demonstrare: quo nomine non pars, neque enim sunt partes

Schismaticos & partes non esse in Ecclesia.

partes in Ecclesia, verùm totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet: Catholica totum tenet: quicunque partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt rectè de ea propheta scripserit: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. Odiosum est partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Augustinus, qui vnitate non sunt, de altera parte sunt, & de ipsa parte ascendunt, id est, extolluntur, & volũt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, & partes sibi faciunt in hominibus. Et iterũ: Omnes hæretici in paucis & in parte sunt. Et ad Seuerinum scribens. Catholica græcè appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò secundũ verbũ domini nostri Iesu Christi abscõdi non potest: Pars autẽ Donati in solis Aphris calũniatur orbi terrarum. Et de baptismo contra Donatistas: Induentes lupos suos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super montem constitutæ, ad particulas insidiarũ suarum multos separant, & iugulatos absumũt. Apud eos itaq; partes sunt, qui se præciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segregauerũt semetipsos. Quomodo autem segregauerunt? Segregauerunt se suo quodam singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cùm idẽ anteà sensissent quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semper sensit Ecclesia, ab eo posteà recesserunt, atque ita singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua synodo Oecumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiniani, pars Priamiani, pars Donati sexcẽtis in locis. Et ferè videre licet Augustinũ catholicam, siue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic ad Honoratum scribens: Ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus esse voluit, & prędixit: pars autem vestra, quæ Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus & literæ,

Psalm. 121
Nota.
Augu. de verbis domini sermo. 49.
Idem Tra. 12. in Ioã.
In Psal. 31.
Epist. 170.
Matt. 5.
August. Lib. 1. c. 4.
Cyp. lib. 1. epist. 3.
Aug. epist. 162.

ræ,& sermo,& facta apostolica cucurrerunt.Et ad Donatum: Vtrum nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dissensione,pro Donati parte,pro sacrilega diuisione, importunitatem, nostræ circa se dilectionis diutius sustinere. Et ad Celerem: Nullam fuisse iustam causam, cur ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati dimmeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Christianitatem orbis terræ, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium consyderandus est, quanto certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus? cui totius Ecclesiæ figuram gerenti,Dominus ait:Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus,Lino Clemens,Clementi Anacletus,Anacleto Euaristus, &c. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco. Vtrum sicut à catholicis videbat,ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur Catholici Episcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Psalmos scribens. Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite & partem Donati. Et in alium Psalmum scribens. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, & in parte remansisti,polluisti testamentum Christi. Et iterùm in aliũ Psalmum: Qualem væsaniam patiantur hæretici, quæso vt attendatis. Illi præcisi à compagine ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Et de verbis Apostoli.Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati, ego tabulas lego,& inuenio esse Christum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe terrarum. Et contra Cresconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum,si & CHRISTI pacem non respuant id orbem terra-

Idem. Epist.104. Idem. In appendice epistolarum. Epist.8. Psal. 166. Psal.56.

Pōtificum Romanorum ordo & successio.

In breuiculo collationum primi diei.ca.8. cap.12. Psal.54. Aug. In Psa.56.

Idem Ser. 31. de verbis Apostoli. Idem Lib. 4.ca. 64.cap.4.

terrarũ. Et de vnitate Ecclesię. A Christi corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunq; diffunditur, seu in alia parte separata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in concilio Aphricano vsurpatum videmus: Vbicunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterùm: Si fortè antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt. Et paulò pòst: Si fuerit Episcopus ad catholicam ex Donati parte conuersus. Sic nostra ętate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars Balthasaris Anabaptistæ, & aliorum, qui cùm sint à toto præcisi, Ecclesia & in Ecclesia esse desierunt, cum ecclesiæ nomen, sicut etiam à Chrysostomo traditum legimus, consensus concordiæque nomen sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequaquàm posint appellari hoc cognomine. Nã nisi vna sit, vnam fidem, vnam spem, vnam charitatem retinendo, ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus nõ est, ita neq; corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omniũ, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

In con. Aphrican. Cap. 84. Cap. 85. Cap. 86.

Chry. hom in epistolã ad Galat. 1. Cor. 1. Ephe. 4. 1. Tim. 3.

¶ *Tertia nota Ecclesiæ, quod sit vna.*

CAP. XXV.

ATque hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dinosci posit ab ijs, qui vel præcisi sunt ab ea: cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos vocamus excommunicatos, vel qui ipsi se vltrò præciderunt: quales sunt hæretici & schismatici. Quos cùm in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatem significauit inconsutilis illa Christi tunica, quam qui Christum crucifixerunt milites, non scindendã, sed iuxta id, quod prædixerat propheta, sortem super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi, ab origine mundi occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Visibilibus illa

Cant. 6. Ioan. 19. Psal. 21. Exod. 12. Apo. 13 Ephe. 4. Vnitas Ecclesiæ.

illa rebus, nimirùm sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus in locum etiam sepè visibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et proptereà vocat eam Apostolus vnum corpus, quod ex multis visibilibus membris constet, ne quis commentitiã aliquam esse dicat, quæ sub hominis aspectũ non cadat. Porrò qui cõgregat eã, qui vitã huic præstat corpori, Spiritus sanctus est: Proptereà spiritũ etiã vnũ appellat, quòd per eam in cordibus hominum diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipsum dicant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atq; vnanimes vno ore honorificent Deum & patrẽ domini nostri Iesu Christi. Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus adoratur, vna regula veritatis obseruatur, deniq; multitudinis credentium est cor vnũ, & anima vna. Quod etiam Beda testatur his verbis: Reuera omnes per orbem catholici, vnam veritatis regulam sequuntur, non autem omnes hæretici & infideles vnanimo errori consentiunt, verùm non minus semet alterutrum, quàm ipsam veritatis viam impugnant. Videre autẽ licet admirabilem curam illius & solicitudinẽ in vnitate spiritus retinenda. Cùm enim ex multis constet Ecclesijs, quæ tamẽ omnes vna sunt Ecclesia, cùm per orbem vniuersum longè lateq; diffusa, linguarumque & morum in ea sit magna diuersitas, eosdem tamen ritus, easdem vbique seruat cæremonias, quin & lingua non nisi vna & eadem nimirùm Latina sacrificia peragit, laudesque Deo decantat, ea præsertim, quæ est occidentis & septentrionis ecclesia, vt si quis etiã ab extremo orbe veniat homo Christianus, esse ibi cor vnum, animam vnam, spiritum vnum intelligat. Nunc tu mihi eos circumspice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo sui latebras constituant, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt, quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neq; nobiscum magis, quàm ipsos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum posit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant: quodq; maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos ijsdẽ de

Ecclesia visibilis.

Rom. 5.
Rom. 15.
Gen. 11.
Actor. 4.
Beda in secundam epistolam Ioan.

Hæreticorũ dissensiones.

Georgij ducis dictum.

rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud præclarè dictum à Christiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce commemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini sui Vvittembergẽses: quid verò proximè in sequenti anno credituri essent, se nescire, quòd subinde dogmata sua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere: Ecce autẽ, quomodo depressit Deus eorũ arrogantiã. Quæ fuit aliquãdo terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarũ cõfusionem factam esse cernimus, vt non modò mutuò se, verũ etiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalẽ, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babylon mater fornicationũ, & abominationũ, terra facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraq; ciuitate sic scribit venerabilis Beda. Benè in Babylonis cõstructione linguarũ vnitas per spiritũ superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiã sancti spiritus linguarũ varietas adunata: & illa confusio, hęc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificãdos confirmat, reprobos aũt plures sectę quàm linguę dissociando confundunt. Quis autẽ alius exitus est expectandus, nisi quẽ prædixit propheta? Diuisum est, inquit, cor eorũ, nunc interibunt: cũ præsertim à Christo quoq; dictum sit, quod omne regnũ in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorũ pax est Ecclesiæ: Fidẽ illi nostrã, sicut ab Hilario scriptũ est, dum sibi aduersantur, confirmant. Neq; verò nostro tantũ hoc æuo sic accidisse putandũ est: iãpridem hoc ita futurum propheta prædixit. Et cõcurrere, inquit, faciã Ægyptios aduersus Ægyptios. Scripsit etiã antiquissimus Tertullianus de sui temporis hæreticis, quod etiã à regulis ipsi suis variant inter se, dũ suo proindè modulatur vnusquisq; arbitrio, quæ accepit, quẽadmodũ de arbitrio suo ea cõposuit ille, qui tradidit. Suo quoq; de seculo scribit Hilarius: Periculosum nobis admodũ atq; etiã miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores: & tot causas blasphemiarum

Rom. 11. Gen. 11.

In cap. 5. Marci.

Oseæ 10. Luc. 11. Nota. Libr. 7. de trinitate. Bellum hæreticorum pax Ecclesiæ est. Esaiæ. 9. De præscriptione aduersus hæreticos. In lib. ad Constantiũ Augustum

rum pullulare, quod vitia sunt, dũ aut ita & fides scribũtur vt volumus, aut ita vt volumus, intelliguntur. Et cùm secũdum vnum Deũ & vnum dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est, & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse ne vlla sit. Et in confutatione synodi, quæ falso septima dicta est, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatẽ contempserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mendaciũ autem in varia distrahitur. Et Nicephorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curã gerit Deus. Nã adulterina Ecclesię dogmata quę paulatim emicuerãt, breui sunt extincta: ita seipsis inter se abolita, cũ alij super alios nouis rebus studerẽt, atq; inter se conflictarentur, non aliter quàm fluctuũ commotiones insurgentes subinde atq; decidentes in varias multiplicesq; abeunt formas, & postremò vt nihil eorũ appareat euanescũt. Contrà veritatis ipsius causã tum incrementa sua capiebat, magisq; indies augebatur, accessionem quandã & robur certũ ex hęreticorũ insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesiæ catholicę splẽdor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ morũq; diuersorũ ordo, doctrinæq; synceritas apud Græcos simul & barbaros mirificè relucere cernebatur. Quoties hæresis exorta est in Ecclesia, non ferè sola exorta est. Nolo hic commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorũ sectæ iam sunt obsoletæ: quos in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosi⁹, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Nicephor⁹, ac qui præcessit hos oẽs Eusebius memoriæ prodiderunt, ita cũ eorũ essẽt plura nomina, vna tñ esset perfidia, impietate nõ dissonãs, cõmunione discordãs, nõ dissimili fraude, sed cogitatione discreta. Neq; dicã de ijs, quibus æuo suo ante quadringẽtos annos idẽ accidisse scribit Bernard⁹. Patrum aut certè auorũ nostrorum memoria secta quædã in Boëmia & Morauia nata est eorũ, qui vtrãq; speciẽ Eucharistiæ necessariò sumi à Christianis omnibus debere contenderent: Nũquid ea sola fuit? minimè gẽtiũ. Simul vt ab Ecclesię cõsensu semel discessum est, ita vt cũ varię sunt & multę ex vna

Fidei pluralitas facit, ne vlla sit fides apud hæreticos.

Actione 6. secũdæ Nicænæ synodi.

Nicepho. Li. 4. ca. 5.

De fidel. 1. cap. 4.
Hæresi 73.
Li. 1. ca. 25
Li. 5. ca. 23 & 4.
Li. 2. c. 29.
Li. 8. ca. 1.
Li. 4. ca. 7.
Nice. li. 12 cap. 29. 30 31. & 32. eccle. hist.
Ber. ser. 66 in Cant.

Fidei varietas magna in vna familia.

hac hæreses propagatæ, vt, quod omnibus in confesso est, qui per eas prouincias iter faciũt, intra vnius oppidi mœnia sex aut septem etiam sectas reperire liceat, raraq; domus est, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius sanctæ catholicæ ecclesiæ consensu disceditur: Veritas enim haudquaquam esse multiplex potest: sed vt spiritus diuinus vnicus est, ita verum, quod illo docente cognoscitur, non nisi vnum est. Atq; ea demùm vera doctrina est, & hoc veros doctores arguit, quemadmodũ à maioribus traditum esse refert Athanasius, vt eadem inter sese profiteantur, neq; diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non sunt, improbi potius quàm veri doctores dicẽdi sunt. Quamobrẽ euenit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet, si quando à recto itinere aberrarunt: Vt enim illi alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, cùm de rectæ fidei religionisq; curriculo deflexerint, alia ex alijs impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti, cauda verò colligati, in sola vnius sanctæ catholicæ ecclesiæ sententia oppugnanda sunt concordes, haud aliter, quàm olim Herodes & Pilatus inter se paulò antè dissidentes, in domini passione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figurã fuisse putat Augustinus, quod Samson vulpiũ caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maximè hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes, & decipientes, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De ijs intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Commanducauerunt linguas suas. Quomodo, inquit, cõmanducauerunt? nimirum contra semetipsos sentiendo. Nam contra catholicam quidem Ecclesiam pari & quasi concordi malignitatis spiritu depugnant, sed cõtra semetipsos discorditer confligendo, hæreses multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas suas commanducat.

Athanasi. Lib. decretis Nicænæ synodi con. Eusebiũ.

Ioan. 19. Augu. in Psal. 80

Cant. 2. Rupertus Lib. 9. in Apocal.

Quod

¶ Quod aliter vnitas retineri non potest, quàm si vnus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes.

CAP. XXVI.

QVam autem causam esse dicemus, quod cum perpetuò sibi constet Ecclesia, sitq; admirabilis quędam in ea fidei dogmatum cõsensio, qui semel ab ea desciuerunt, tanta est eorum inter se distractio, & opinionum varietas? Quam aliam, nisi quod qui permanẽt in Ecclesia, fas eis non est, vt ambulent inflati sensu carnis suę, vt suos aliquos intellectus adferant singulares, quos mordicus postea tueantur & defendant: sed cùm sint vnius corporis membra, cuius caput Christus est, necessè est, vt caput suũ teneant, atque in illius obsequium intellectum suum captiuent. Porrò qui caput est Ecclesiæ Christus, ad patrem suũ cœlestem ex hoc mũdo migraturus, atq; ita facturus, vt genus humanũ corporali sua pręsentia destitueret, cùm sub suæ tempus passionis orasset patrem, vt eos, quos dederat sibi, seruaret, vt essent vnum sicut ipse cum patre vnum est, quò facilius vnitas hæc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrẽ, vni curam Ecclesiæ suæ mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illum principem designauit multis argumentis: vt ipse quidem in cœlis author esset vnitatis perpetuæ, Petrus autem, & quisquis ei successisset, eiusdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur. Vnitatis itaq; constituendę principiũ Christus, & retinendę per eundẽ Christũ Petrus, & eius successor statuitur. Hoc vniuersa credidit antiquitas: Hoc sacrosanctum Nicęnum concilium confessum esse legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipsa natura, quòd non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in Ecclesia retineri, quàm si præsit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam plerisq; brutis animantibus videre licet: Habẽt caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur. Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgam, multas virgas ad ramũ, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnam infigi, vt omnia socia fiant, & succum qui est in radice, participent: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pin-

Col. 2.

2. Cor. 10

Vnitatis ecclesiasticæ causa.

Ioan. 18.

Ioan. 21.

Vnitas ecclesiæ brutorum & plantarũ exemplis ostenditur

Roma. 11.

guedinis factus es. Quòd si in naturis rerum, multo magis idem fieri necessè est in humana societate, quæ nisi ab vno aliquo gubernetur, stare non potest. Propterea dicit dominus per prophetam: Suscitabo super eos pastorem vnum. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in euangelio: erit vnus pastor & vnum ouile. Quem vnum & solum bonum pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamentum ecclesiæ profitemur. Quin & illud non obscurè ferimus, nos credere, quòd solus ille sufficiat ad ecclesiam suam regendam, gubernandam, & in vnitate conseruandam. Cæterùm sicut ipse est, qui sacramenta perficit omnia, ipse est qui baptizat, ipse est qui peccata dimittit, ipse est verus sacerdos, qui cùm semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo quod panis erat & vinum conficit, vt iterùm offeratur non in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permansurus, ministros elegit, quibus in sacramentis administrandis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem conseruat. Quoniam verò præsentiam sui corporalem & visibilẽ ecclesiæ subtracturus erat, vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco sui pascẽdas cõmisit, ac à seipso petitum cognomen tribuit. Nam cùm petram esse Christum dicat Apostolus, cum Petro in consortium indiuiduæ vnitatis assumpto nomen hoc communicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. Quibus verbis cũ vno ore à sanctis Patribus tam Græcis quàm Latinis ecclesia super Petrum ædificata dicitur, tantum abest, vt quicquam ea re Christi gloriæ detractum existimari possit, magis vt etiam illustrata videatur. Neque enim quisquam est, qui eat inficias: quin illud vniuersa prædicat ecclesia, Christum esse petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularẽ, qui fecit vtraque vnum, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Sed cùm verum sit illud, quod à diuo Dionysio scriptum est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuum & communicatiuum, quid magis facere

potuit

Ezech. 34. *Ezech: 37* *Ioan. 10.* *Ioan. 21.* *1. Cor. 10.* *Math. 16.* *Ecclesia super Petrũ ædificata.* *Ephe. 2.* *1. Cor. 3.* *Dionysius de diuinis nominibus. cap. 4.*

potuit ad gloriam illustrandam, ad incredibilem sui bonitatem toti mundo manifestãdam, quàm si quod ipsi potestate proprium est, id participatione quadam esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est lux inaccessibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse peccata remittit? nam hoc non est nisi Dei proprium: eandem tamen potestatem sacerdotibus quoq; concessit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus est hæc enumerãdo recensere? Potéstne quicquam esse gloriosius, quàm & dici, & esse Dei filium? Hanc quoq; gloriam adeò nõ inuidit mortalium generi summa illa bonitas, vt quòd solus ipse natura est, nos quoque per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobum sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obscurent, dum de illius bonitate detrahunt, qua ille tanta est, vt cùm semetipsum tradiderit, cùm sanguinẽ suũ pro nobis fuderit, verisimile nõ sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus non sit: cùm præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignat' est, vt hominũ filijs, Dei filijs esse liceret. Adducens hunc euangelij locum Basilius de pœnitentia: etiamsi petra est, inquit, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & inconcussa, Petrus verò propter hãc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mũdi. Sacerdos est, sacerdotes facit. Ouis est, ecce, inquit mitto vos tanquam oues in medio luporũ. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt illius largitur seruis. Hoc signũ est aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex ijs quæ habent, non enim verè sunt diuites, aliena sunt, quę possidemus; hic verò sic diues est, vt quãtũcunq; largiatur, nihilominus ęquè diues

Christus per incredibilem sui bonitatem propriori bonorum nos participes facit

Ioan. 8.
Matt. 6.
Matt. 19.
Luc. 5.
Ioan. 20.

Rom. 8.

Basilius

Christus est vera Petra immobilis, faciens aliũ petram Petrum manens tamẽ petra vera, lux vera, sacerdos verus.

maneat, tanquam fons quidam perennis, quantumcunq; ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit,qui libenter eum imitatur, Ambrosius & æqualis ouis Paulinus enumeratis multis nominibus, quæ nobiscum Christus communicauit,inter quæ,recenset etiam hoc ipsum petræ nomen, cuius gratiam discipulo non negauit,sed quid miramur(inquit) cum suis famulis indulsisse sua nomina, quibus & patrem suum participat, & regnum, dedit enim potestatem recipientibus se, filios Dei fieri,& quantum in ipso est,omnibus dixit, dij estis,& filij excelsi omnes. Continet itaque virtute sua molem Ecclesiæ Christus, ac inuisibiliter eam gubernat: sed quemadmodum in sacramentis cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamē vtitur visibilium sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesię molem hanc sustineret,per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret.Est igitur petra Christus,est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est petra Petrus ipse confitens Christum.Hæc adeò sibi non aduersantur,vt nisi credas æcclesiam super Petrum confitentem Christum ædificatam esse,nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere,quod futurum Christus prędixit,dicet Lutherus, Ecce hic est Christus:dicet Zuinglius,siue Caluinus,ecce hic est: Anabaptistæ contrà apud neutrum esse dicent,sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient: idem Iconomachi. Quid ergo aliud,quàm commentitia erit Ecclesia,cuius nec fundamentum,nec ædificium agnosci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc isti certatim ad se rapient,sibiq; singuli certatim vsurpabunt.Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam,quæ videri & agnosci possit, necessè est, vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine Petrum Petriq; successorem confitentem Christum intelligi velimus.Hoc est, quod dicit Hieroymus : Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat,& cuncti claues regni cœlorum accipiant, vt ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen pro-

Amb.in Lu.ca.9. Paulinus epist. quarta ad Seuerum.

Hiero. Lib.1. contra Iouinianum.

propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptū erat etiam à Cypriano, loquitur dominus ad Petrum, Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, Tibi dabo claues regni cœlorum, & quæ ligaueris super terrā, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis, hic Petro primatus datur, & eidem post resurrectionem suam dicit, pasce oues meas, super vnum ædificauit Ecclesiam, & illi oues pascendas mandat, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatē tribuat, & dicat, Sicut misit me pater & ego mitto vos, accipite spiritum sanctum, &c. tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua autoritate disposuit. Hoc erant vtique cæteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est caput & principiū teneret Apostolorum. Quoniam itaque vna est Ecclesia, super vnum, qui claues eius accepit voce domini fundata est, per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianum scribens testatur Cyprianus. Hieronymus quoque salutem Ecclesiæ dicit à summi sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes. Neque enim aliunde schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium scribens testatur sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præesse Ecclesiæ vsque eò necessarium

Cypria. de vnitate ecclesiæ in exemplari scripto.

Anacletus epist. 3.

Cyprian. Libr. 4. epist. 2.

Hier. contra Luciferianos.

Schisma oritur, quando summo de sacerdote non obtemperatur.

Cypr. Lib. 4. epist. 9. li. 1. epi. 3.

rium est, vt absq; hoc Ecclesia vna esse nõ posit. Vnus aũt hic Petri Apostoli successor sic oportet: atq; inde est, ꝙ Ecclesia nostra, quẽadmodũ vna, ita etiã Apostolica dicitur.

¶ *Quarta Ecclesiæ nota, quòd sit Apostolica.* CAP. XXVII.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neque enim ab Apostolis, quemadmodum anteà dictum est, verùm ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. *Ephes. 2.* Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Dicitur itaq; Ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporum succesio, à temporibus Apostolorũ ad hæc vsq; nostra deducta. *Apostolica Ecclesia quæ, & quare sic vocatur.* Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantùm, verùm & traditione constat: quos, quæ ad constituendam Ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & cæremonias pertinent, multa docuisse dubium non est, quæ nusquàm scripta reperiuntur. *Apostolica doctrina.* Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit, Stare & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. *2. Thess. 2.* Quibus verbis palàm indicat, præter ea, quæ scripserat, se non minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse, cùm sermonem prius, quàm epistolam nominat. *Traditiones Apostolicæ.* Id quod vel inde magis etiam liquet, ꝙ qua ratione cœnæ dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribens ad Corinthios: Cætera (nimirùm de Sacramento Eucharistiæ) cùm venero disponam. *1. Cor. 11.* Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuersa per orbem ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate varietur. *Aug. epist. 118. cap. 6* Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. *1. Cor. 11.* Rursus Timotheo scribens: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. *2. Tim. 2.* Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Irenæo scriptum est: de multis rebus, quæ literis mandatæ non erant, edoctam ab Apostolis *Irenæus lib. 3. ca. 4*

ſtolis recentẽ illam eccleſiã fuiſſe,quę ſucceſſores Apoſto lorũ Epiſcopi ſibi per manus ab illis tradita, ſuis viciſſim ipſi ſucceſſoribus eccleſiæq; tradiderunt.Quamobrẽ quiſ. quis Apoſtolicam eccleſiam credere ſe profitetur,eum nõ modò,quæ ſcripta, verumetiã quæ viua voce tradita ſunt per Apoſtolos,tenere oportet:Quę niſi recepta fuerint,de ſumma fidei noſtræ periclitabimur. Neq; enim alia re ma gis differre viſi ſunt à catholicis hæretici pleriq;,q̃ ꝙ hi ſo las recipiebãt ſcripturas, illi verò traditionib⁹ etiã eccleſia ſticis inhærendũ eſſe cenſebãt. Sic Hilarius,ſuo quoq; tẽ- pore cũ dixiſſet quidã.Nolo verba, quæ nõ ſcripta ſunt di ci.Dic,inquit,prius ſi rectè dici putas: Nolo aduerſus no- ua venena nouas medicamentorũ cõparationes,nolo ad- uerſus nouos hoſtes noua bella:nolo aduerſus nouas inſi dias cõſilia recẽtia. Athanaſij verba ſunt hæc,cũ ex Theo- gnoſto,Dionyſio Alexandrino, & Origene probaſſet,filiũ eiuſdẽ eſſe cũ patre eſſentiæ. Ecce,inquit,nos quidẽ ex pa tribus ad patres,per manus traditã fuiſſe hãc ſententiã de monſtrauimus.Vos aũt ô noui Iudæi & Caiphę diſcipuli quos tandẽ nominũ veſtrorũ poteſtis oſtendere progeni- tores? Hoc eſt,quod apud Theodoritũ legimus,ex nõ ſcri ptis ſermonibus,piè tamẽ intellectis, Arianos eſſe damna tos.Nã cũ reijcerent illi vocẽ Homouſij,propterea ꝙ nuſ quã in ſcripturis reperiretur,Athanaſius & qui cũ eo facie bãt Epiſcopi catholici,teſtimonio patrũ, qui doctrinã hãc ab Apoſtolis receperãt,eos refellebãt.Nã Apoſtolorũ eſſe traditionẽ,ꝙ filius eiuſdẽ cũ patre ſit ſubſtãtię,Felix Põti fex ad Benignũ ſcribens teſtatur. E ſcripturis Eluidius Ma riæ perpetuã virginitatẽ:è ſcripturis Donatiſtę paruulorũ baptiſmũ impugnabãt:Sed ſicut illũ Hieronymus,ita hos Auguſtin⁹ Eccleſiæ traditione refellit: Cui⁹ tantã eſſe vim Paulus voluit,vt nõ dubitanter diceret: Etiãſi nos,aut an- gelus de cœlo euangelizet vobis, præterq̃ quod euangeli zauimus vobis,anathema ſit:Sicut prædiximus,& nũc ite rũ dico,Si quis vobis euãgelizauerit præter id,quod acce piſtis,anathema ſit.Nõ dixit,ſi quis vos docuerit aliter, q̃ ſcripſit Matthę⁹,aut Marcus,aut Lucas,aut Ioãnes,aut q̃ ipſi ſcripſim⁹,ſed præter id ꝙ euãgelizauimus,hoc eſt,prę dicauimus vobis,præter id,ꝙ ipſi corã docuim⁹,& cõcio- nando

Credere Eccleſiam Apoſtolicã quid.

Hilar. In lib. ad Cõſtantium Auguſtũ.

Hæretici traditionibus conuicti.

Athana. in libr. de decretis Nicenæ Synodi cõtra Euſebiũ.

Li. 1. ca. 8. Ariani fuerunt ex non ſcriptis ſermonibus dãnati.

Galat. 1.

Quæ ſcripta non ſint, credãtur tamẽ.

Aug. lib. 7 de trinit. cap. 4.

Dion. ca. 7 eccl. Hier.

Orig. lib. 5. in epiſt. ad Rom.

Chryſ. homil. 3. in

nando tradidimus vobis, pręter id quod accepistis, hoc est, audiuistis, & coram didicistis à nobis. Quatuor esse Euangelia, quæ scriptura nobis prodit: & tamen si quis ea non credat, hæreticus est. Credimus igitur, nō quia scriptū est, sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporū & sacerdotū succesione per manus nobis traditum est. Ad eundē modum, tres personas Deum vnum esse, nulla nobis expresse tradit scriptura, atq; adeò ne reperitur quidē personæ nomen in scripturis de Deo dictum, sicut nec Trinitatis: nos tamen tres personas dicimus, non quia scriptura dicit, inquit Augustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus, quorum etiam esse traditionem, vt paruuli baptizentur Dionysius & Origenes testantur: Sed & quod in Missæ sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quod de maioribus ecclesię causis ad sedem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zepherinus pontifex & martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli. Symbolum quod vocant Apostolicum, ab Apostolis confectum esse narrant Clemens, Cyprianus, vel potius Ruffinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quæ Cypriano quoque inscribitur. Hieronymus, Augustinus, Leo pontifex, & alij. Neque tamen vel in actis Apostolorū, vel in reliqua noui Testamenti scriptura vniuersa, vlla sit eius rei mentio. Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iustinum, Origenem, Tertullianum, Athanasiū, Basiliū, Hieronymum. Multa esse refert Augustinus, quæ neq; in literis Apostolorum, neque in concilijs posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & cōmendata creduntur.

epist. ad Phili. Clem. in epist. ad Iacobum fratrem Dñi. Hiero. ad Pammachium aduersus haereses Ioannis Hierosolymita. Augu. ser 115. & 181 De tēpore Leo epist. 24. & 13. Iust. Quaest. 115 & 118. ad orthodoxos. Orige. homil. 5. in Numeros. Tertull. de corona militis. Athan. in lib. de varijs quaestionibus. Basil. lib. de spiritu sancto ca. 28. & 29. Hier. cōtr. Lucifer. Aug. li. 2. cap. 7. de baptismo paruulorum.

¶ Quod, vbi legitima Episcoporum succesio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia.

CAP. XXVIII.

Didi-

DIdicimus ergò iam, ibi esse Apostolicam Ecclesiam, vbi est doctrina Apostolorum. Porrò doctrina Apostolorum ibi est, vbi est legitima Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra: quæ successio vbi non est, ibi non est Ecclesia Christi, sed Satanæ Synagoga. Hanc Ecclesiæ notã, quia non habent, non agnoscunt hæretici: nam neq; traditiones Apostolicas admittunt, cum Arianis atque alijs hæreticis nihil præter scripturas recipientes: neque ferre possunt aures eorũ, vt de legitima Episcoporum successione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda est nota hæc, quantò magis abhorrere ab illa hæreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quisquam sanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas Ecclesiæ notas numerauerit. Irenæus Apostolorũ temporibus fuit proximus, eius hæc verba sunt: Agnitio vera, est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mũdo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoq; loco est, Ecclesiã tradiderunt, quę peruenit vsque ad nos custodita. Et alio loco ijs tantum episcopis obedire iubet, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum successione Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui absistunt à principali successione, quocunq; loco colligantur, suspectos haberi vult. Neq; multò posterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, ostendant mihi, ex qua authoritate prodierint: edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorũ ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus, aliquem ex apostolis vel apostolicis viris, qui tamẽ cũ Apostolis perseuerauerit, habuerit authorẽ & antecessorẽ. Hoc enim modo Ecclesię Apostolicę census suos deferũt, sicut ecclesia Smyrneorũ Polycarpũ à Ioanne collocatũ refert, sicut Romanorũ Clementem, à Petro ordinatum edit, proinde vtiq; & cæterę exhibent, quos ab Apostolis in episcopatu constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cùm, inquit, multi sint, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sen-

Episcoporum successio.

Irenæus li. 4. cap. 63.

Libr. 4. cap. 43.

Nota.

Tertullia. de præscr. aduersus hæreticos.

Hæretici nõ possunt originem suarum ecclesiarũ ab Apostolis seu Apostolicis viris deducere.

Origen. In proœmio li. 1. Periarchon.

Veritas quæ credenda. sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in Ecclesijs permanens: Illa sola credenda est veritas, quæ in *Cyp. lib. 4 Epi. 9.* nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Porrò Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt Ecclesiam esse dicat, ple- *Ioan. 6.* bem sacerdoti suo adunatam, & pastori suo gregem adhęrentem. Ac adducens verba illa Petri: Domine ad quē ibimus, verba vitæ ęternę habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, super quem ædificanda erat Ecclesia, docens, etsi contumax & superba audire nolentiū multitudo discedat, quòd Ecclesia tamen Christianorum non recedit. Ad extremū scire debes, inquit, Episcopū in Ecclesia esse, & ecclesiā in Episcopo, & si qui cū Episcopo nō sint, in Ecclesia nō esse, & frustrà sibi blandiri eos, qui pacē cū sacerdotib⁹ Dei nō habētes, obrepūt, cum ecclesia quę catholica vna est, scissa nō sit, neq; diuisa, sed sit vtique connexa, & cohęrentiū sibi *Idem. li. 1. Epist. 6.* inuicem sacerdotum glutino copulata. Ac rursus ad Magnum scribens: Ecclesia, inquit, vna est, quæ vna intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium nō fuit: si verò apud Cornelium fuit, qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in ecclesia non est. Ibi indicauit ecclesiam esse Cyprianus, *Idem. li. 4 epist. 2.* vbi fuisset Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum catholica ecclesia com- *Hier. in epis. ad Damas.* municare. Neque dissimiliter Hieronymus, qui scribens ad Damasum: Facessat, inquit, inuidia, Romani culminis recedat ambitio, cū successore piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior, super illam Petram ædificatam Ecclesiā scio: Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus *Gene. 7.* est: Si quis in arca Noē non fuerit, perebit regnante diluuio. Ac paulò pòst: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicunque tecum non colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicunque cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Satanistas & Antichristos eos haberi voluit: ita nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in

proxi-

proximè insequenti scribit epistola: In tres, inquit, partes scissa ecclesia, ad se rapere me festinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut oẽs. Tanta fuit Apostolicæ sedis authoritas, vt illi se hærere etiam hæretici fingerent, cui qui non esset iunctus, eum pro suo nõ habebat Hieronymus. Qui quod eo loco scribit, idem etiã Theodoritus testatur de Paulino, deq; Apollinari, quod asseuerabat vterq; se cum Damaso sentire, quò facilius morbũ suum tegere posset. Quia sæpenumero (inquit Iustinianus) hæretici in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandæ sedis sublati sunt, licet nobis dicere ac pronunciare, omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, non esse Dei sacerdotes, neq; fideles seruos. Augustinus in pluribus locis notam hanc agnoscit: qui disertis etiam verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea præsidente, aut sibimetipsis, aut semetipsos constituunt Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa sunt quæ me in Ecclesiæ gremio iustissimè tenent. Tenet consensio populorum, atque gentium, tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas Dominus post resurrectionem suam commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum sacerdotum successio: tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista sola Ecclesia obtinuit, vt cùm omnes hæretici se catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur? nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Rursus in Psalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo patrum, quis cui successit, videte: ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Psalmo scripsit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ac Romanos Episcopos inuicem sibi succedentes enumerauit à Petro vsque ad Anastasium: Quibus enumeratis,

Theodoritus lib. 5. cap. 3.

Iustinianum impe. epistola ad Epiphan. quæ est in sexta Synod.

Aug. cõtra Epist. Manichæi c. 4

Hæretici neq; Ecclesiam suam neque domum audent ostendere.

Idem in principio tomi. 7.

Idem Epistola 165.

In

In hoc ordine, inquit, succeſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idem ab Optato quoque, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit Petro primo cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus ſeruaretur, vt iam ſchiſmaticus eſſet, qui contra ſingularem cathedram alteram collocaret. Ergò cathedra vnica quæ eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſſit Linus, ac enumeratis vſq; ad Syricium, qui tum in cathedra ſedebat, Romanis Pontificibus: Veſtræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiã vendicare. Simili enumeratione ſucceſſionis Pontificum Romanorum, vſus eſt antiquiſſimus Irenæus: Quo in loco ſimul illud aſſeuerat, quòd ad Romanam Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper conſeruata eſt ea, quę eſt ab Apoſtolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi tranſcripſit in Eccleſiaſticam ſuam hiſtoriam Euſebius. Longum eſſet ſingulos enumerando recenſere, qui ex hac nota ſucceſſionis Apoſtolicæ Eccleſiam agnoſcendã eſſe putauerunt. Qua in ſententia cùm fuerint antiquiſſimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus, nota hæc eccleſiæ, quã ſancti Patres agnoſcunt, vna omnium clariſſima, maximeq; Eccleſiæ propria eſt habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam ſibi nulla ratione poſſunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere poſſumus: Oſtendant ex qua authoritate prodierunt: edãt origines eccleſiarum ſuarum: euoluant ordinem epiſcoporum ſuorum: reddant originem cathedræ ſuæ: confingant ſaltem aliquid de ſucceſſione legitima: ſed neq; quod confingant habent. Nã illud in confeſſo eſt, non modò nullam eſſe apud illos ſacerdotum & epiſcoporum ſucceſſionem, qui ante triginta hos annos nati ſunt, verumetiam eorũ eccleſias nunc quoq; ſacerdotibus & epiſcopis legitimè ordinatis, præter quam ſi qui à catholica defecerunt, prorſus carere. Quam obrem apud eos templa videre licet ſicut ſacrificio, ita & ſacerdotio

Optatus lib. 2. cõtra Donatiſt.

Petro ſucceſſit Linus.

Irenæus li. 3. cap. 3.

Euſeb. lib. 5. cap. 6. Eccleſ. hiſt.

ſacerdotio deſtituta, in horrea nonnulla, pleraque in ſtabula vel in caulas conuerſa. Egregia verò Eccleſia, in qua nullus Epiſcopus, nullus ſacerdos, nullum eſt ſacrificium: in qua cuiuis de fece vulgi prorſus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi miniſterium citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cum ipſi in Eccleſia non ſint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla ſit Eccleſia. Cùm enim niſi vna ſit, vlla eſſe non poſſit, vna autem eſſe nequeat, niſi ex vno pendeat, qui præſit omnibus, ad vnum hunc expugnandum ſuas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra ſua facit Satanas, ſicut à Cypriano ſcriptũ eſt, ideò prępoſitum Eccleſiæ ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Itaq; Sataniſtarũ non eſt maius aliud ſtudium, quem q̃, vt Chriſti vicarium, quẽ Petri ſucceſſorem eſſe vident, cuius miniſterio fieri perſpiciunt, vt in Eccleſia ſpiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius authoritati detrahant, eum inuiſum & exoſum reddant omnibus: Aliter enim diſpergere cum Satana non poſſunt niſi quo miniſtro Chriſtus vtitur in colligendo grege ſuo, quem precioſo ſanguine ſuo redimere dignatus eſt, ab eo quàm fieri poſſit, maximè voluntates hominum auerſas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euerſum, aut aliquam in eo ſeditionem concitatã, caput regni petit imprimis, illud famoſis libellis proſcindit, & quibuſcunque poteſt artibus in odium & contẽptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum ſtudent, vt Eccleſiam perturbent, vt illius vnitatem ſcindant, caput Eccleſiæ ſub Chriſto capite quibus modis poſſunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiam à Cypriano ſcriptum eſt, concordiam ſimul iunctam omninò vinci non poſſe. Quamobrem ſicut lupus ouẽ à grege ſecernere, ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare, ſic ille, cùm ſibi ſatis aduerſus omnes viriũ non eſſe videat, circumuenire quærit ſolitudinẽ ſingulorum, ac per quem fieri videt, vt ſimul iungantur omnes, eũ omni ratione cupit euerſum. Sed eæ Satanæ inſidię cauendæ ſunt pijs omnibus, tantoq; maiore ſtudio enitendũ illis

Hæreticorũ ſtudiũ in euertendo Papatu. Cypria. li. 1. Epi. 3.

Hæretici ſicut ſeditioſi, ſtudẽt caput Eccleſiæ & reipub. dolis et famoſis libellis impetere. Cyprian. Li. 1. Ep. 1.

Concordia ſimul iuncta omninò vinci nõ poteſt.

lis est, vt in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia perseuerent, quęq; illi prȩsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neq; secùs fuit vnquàm in Ecclesia catholica obseruatum. Habentur libri conciliorũ, in quos non modò acta Synodorum, verumetiam epistolæ multorum sanctorum pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damasi, Leonis, Agathonis, Gelasij, Hormisdę epistolas, non aliter se rem habere perspiciet. Verùm & ex quatuor illis concilijs, quæ haud aliter atq; quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus ijs, qui Christiani censeri volunt, idipsum cognoscet. Neque diuersum reperiet in Ecclesiastica historia, vbi commemoratur concilium quoddam Antiochiæ celebratum, authoritatem vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locum suum aliquem destinauit, cum vtique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani Pontificis concilia celebrari. Extat inter Augustini epistolas vna patrum concilij Carthaginensis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt concilij sui statutis Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas. Extat & alia eiusdem argumẽti, ab Augustino & cæteris Episcopis in concilio Mileuitano congregatis scripta: Cui respondens Innocentius, Diligenter, inquit, & congruè Apostolico consulitis honori: honori inquam illius, quem sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus, quę sit tenenda sententia, antiquę scilicet regulæ formam sequuti, quã toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruatam. Ac paulò pòst: Scientes quòd per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio vẽtilatur, arbitror omnes fratres & Episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem referre debere. Quod autem à patribus in Aphricano & Mileuitano concilio congregatis, idẽ cũ ab alijs quibusdã orientalibus Episcopis ad Symmachũ scribentibus, tũ ab his qui cum Athanasio conuenerant Alexan-

Synodorũ sententia de authoritate Rom. Pontificis.

Socra. li. 2 ca. 8. Eccl. Hist.

Epist. 90.

Innocẽtius Papa Epist. 92. in decret. distin. 22. Fidei & grauium quæstionum declaratio ad summum põtificẽ pertinet, supra cap. 24.

lexandriæ,factum esse legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedonensis ad Leonem extat epistola, qua petunt,vt suis decretis eorum honoret iudicium. Sed quid catholicos commemoramus?quorum nemo fuit vnquàm,qui de fidei causis,si quid esset in dubium vocatum, non ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiã hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet historia,vbi legitur Eusebius Constantinopolitanus Episcopus ad Pontificem Romanum Iulium misisse,atq; ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij iudex esse vellet.Quin tota illa synodus Episcoporum,quæ fuit Antiochiæ cum Eusebio congregata,acta sua eiusdem Pontificis iudicio comprobari petiuit.De Fortunato pseudoëpiscopo ab hæreticis constituto,deq; Basilide,quod ad Petri cathedrã appellauerint, memorię prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi temporibus.De Celestio verò scribit Augustinus, quòd is beati Papæ Innocentij literis non est ausus obsistere, imò se omnia quę sedes illa damnauerat, damnaturũ esse promisit.Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha,cuius hæc verba sunt ad Leonem decimum. Beatissime Papa,prostratum me pedibus tuę beatitudinis offero, cũ omnibus,quæ sum & habeo:viuifica, occide, voca,reuoca,approba, reproba,vt placuerit:vocem tuam, vocem Christi in te pręsidentis & loquentis agnoscam.Quamuis hęc illius hypocrisis non diutius, quàm illa Celestij durauerit. Neque verò sine causa tanta fuit semper Romanæ Ecclesiæ authoritas,in qua sicut scribit Augustinus: Apostolicæ cathedræ semper viguit principatus. Nam cũ aliæ omnes Ecclesiæ, quibus Apostoli præfuerunt, à fide defecerint,sola hęc sancta & Apostolica,mater omnium Ecclesiarum, Christi Ecclesia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ prædicationis nunquàm errasse, nec hæreticis nouitatibus deprauãda succubuisse probatur:sed quã ab exordio fidei Christianæ normam ab ipsis Apostolis accepit,in ea semper illibata permansit.Defecit Hierosolymitana Ecclesia,cui præsedit Iacobus:defecit Achaia, vbi Andreas:defecit Asia,vbi Ioannes: defecit India, vbi Thomas: defecit Persis,vbi Iudas: defecit Æthiopia, vbi Matthæ⁹: defecit Phrygia,vbi Philipp⁹:defecit Græcia,vbi

Actor.3.

Hæreticorum sentẽtiæ de Ro. Pont. authoritate.

Soc. lib.2. cap.11.

Cypri.lib. 1. Epist.3. & 4. Ber. epist.109.

Aug.de peccato originali lib. 2.cap.7.

Lutherus se & sua Pontifici summo subijcit.

Romanæ Ecclesiæ prærogatiua.

Aug.epist. 162.in decre.dist.22

Cypr. li. 1. epistola 3. Theodoritus ad Renatum præsbyt.

Paulus: Sola fuit & est ecclesia Romana, ad quã, sicut præclarè scribit Cyprianus, nunquàm accessum habere potuit perfidia. De qua Theodoritus ad Renatum presbyt. ex cardinalium collegio scribens: Tenet enim (inquit) sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis ecclesiarum, cùm propter alia, tum quia semper hęretici fœtoris expers permansit, neque vllus vnquam, qui contraria sentiret, in ea sedit, quin potius apostolicam gratiam inuiolatam custodiuit, est ad Ruffinum Hieronymus: Scito, inquit, Romanam fidem, Apostolica voce laudatam, istiusmodi præstigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annunciet, quã semel prædicatum est, Pauli authoritate munitam nõ posse mutari. Ad Damasum quoq; scribens, apud solos Romanos incorruptam seruari dicit patrum authoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem esse vult fidẽ catholicam. Fidem suam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Ecclesia, an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit, ergo catholici sumus. Rursus ad Pammachium, & Oceanum scribẽs: Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatum, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod antè nesciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Ambrosius verò: Percontatus est, inquit, ab Episcopo, vtrum nam cũ Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret. Vsqueadeò autem Romana fides catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide disputari: verùm ædictũ fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus initio tradidisset, ac tum Damasus Romanus Episcopus custodiret: Quod non modò in Ecclesiastica legitur Historia, verùmetiam ædictum ipsum in codicem Imperatoris Iustiniani relatum est. In Chalcedonensi quoque concilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit. Cyrillus ita credit, Papa Leo ita interpretatus est. Et iterũ: Omnes sic credimus,

Hier. lib. 3

Galat. 1.

Romana fides catholica.

Idẽ lib. 1. cont. Rufi.

Ambros. in oratione funebri de obitu fratris.

Sozo. lib. 7 cap. 4.

C. de summa tri. L.

dimus, Papa Leo sic credit. Anathema ei qui partit, & ei, qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus est, Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòst: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus. Ex his omnibus perspicuum cuiuis esse potest, ex eo tempore, quo Christus in cœlũ ascendit, quãtum fuerit Apostolicæ, hoc est Romanæ semper Ecclesiæ tributum, ad quam de fidei causis referebatur, quod ibi potissimùm sarta iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: Quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Et sunt intereà, qui nescio cuius Vvittembergensis, heri, quod aiunt, & nudiustertius natæ ecclesiæ iudicio, scripta sua subijcere malunt, quàm illius omnium antiquissimæ, sanctissimæque Ecclesiæ, cui totã doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, cui Euangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt: quæ mille iã quingentis & ampliùs annis ita est catholica semper & Apostolica habita, nunquàm vt vlla fuerit hæreseos labe maculata: in qua videre etiamnum licet viros & vitæ sanctimonia & doctrina præstantissimos. Neq; enim existimandum est, si quando ad Petri cathedram de causis maioribus refertur, solum esse Paulum aut Iulium Pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo assidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minimè doctrina secundus præsidet, de quorũ consilio de rebus grauioribus pronũciat. Quamobrem ferendi non sunt, qui pontifici se dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, sibiq; hoc arrogant, suum vt esse velint iudicium, quando vt Pontifex, quando vt Iulius decernat. Quæ si semel admissæ fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi sumat quisquam, vt de regis sententia iudicet, quod Sigismundum, non autem regem pronunciasse dicat? Nihil captione hac pernitiosius cogitari potest.

cunctos populos.
Action. 2.
Bernard. Epi. 190.
Papa in iudicio doctißimos viros totius orbis adhibet.
Infr. ca. 89

QVOD FIDES ECCLESIAE PROpterea deserenda non sit, quod præsident illi quandoque, qui vitæ non omninò sunt inculpatæ.

CAP. XXIX.

Aug. Epis. 137.
Hæretici criminatores.

ÆTERVM verum esse illud comperimus, quod ab Augustino scriptum est, quòd cùm non habeant hæretici, quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbique diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquàm enim id ab vllis hæreticis tam est impudenter factum, quàm hoc infelici nostro seculo fieri videmus. Cùm enim se malam habere causam intelligant, ad eas se artes conuertunt, quibus vti consueuerunt ij, qui malas causas defendendas susceperunt. Cumque sint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obijcere queant. Quamobrem Ecclesiæ præsides, præcipuè verò Christi vicarium Petrique successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana authore profecta? facilè vt Satanistam agnoscere liceat. Certè DEI præceptum est, Principi plebis tuæ non maledices.

Exod. 22.
1. Cor. 6.

Dei digito scriptum est, Maledici regnum DEI non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuicia, si falsas criminationes auferre velit, chartas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demùm

mùm Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanum, & reliquos Episcopos omni conuiciorum genere quàm acerbissimè fuerit insectatus. Et quod suo quoque tempore queritur euenisse Basilius, vt quisque lingua est ad maledicendum & blasphemandum procacissima, ita præ cæteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur. Ac demus hoc illis: deflexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem: nunquid ideò fides in CHRISTVM, quam ille docet, abijcienda est? Præclarè dictum est à Tertulliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deindè verò, quis ego sum, qui sedentem in Petri cathedra seruum iudicem alienum? Domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ commissique Pontificatus rationem redditurus. Cùm ventum erit ad CHRISTI tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, non quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur: referet vnusquisque propria corporis prout ipse gesserit, siue bonum siue malum: Prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neque qua sit ille vita, quicquam ad salutem suam interesse putet. Securum te CHRISTVS in hac parte fecit, dicens: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite: Dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt, quæ sua sunt: Dicunt bona ex cathedra Moysi, faciunt mala ex pestilentia sua. Non est itaque deserenda sanctitas cathedræ: neque propter pastores malos gregis est vnitas diuidenda de quo præclarè quidem Augustinus si omnes per totum orbem tales essent, quales vanissimè criminaris, Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanę in qua Petrus sedit? & in qua hodie Anastasius sedet, vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Iacobus sedit & in qua hodie Ioannes sedet? quibus nos in Catholica vnitate connectimur, & à quibus vos nefario furore separastis. Quare appellas cathedram

Basil. epistola.69.

Ter. de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Rom.14.

2.Cor.5.

Matt.23.

Aug. cont. literas Petilia. lib.2. cap.51.

Pestilentiæ Cathedram Apostolicam? si propter homines quos putas legem loqui, & non facere, nunquid dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait: Dicũt enim & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant vllam fecit iniuriam? nónne illam cathedram Moysi commendauit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? ait enim, Super cathedram Moysi sedent, quę dicunt facite, quę autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt, hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram Apostolicam, cui non communicatis, sed quid est aliud quam nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere? Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus, quandoquidem personarum respectus, vt est apud eundem Augustinum, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is, qui loquitur non conueniat Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamen atque animo destinauerat, simul ac inconspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquàm potestas erat facta, contra quã proposuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse coram Samuele cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus domini. Quis ignorat quales fuerint sacerdotum Principes & scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quem sceleratè nactus erat pontificatum precio redemptũ, gessit etiam sceleratius: & tamen is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & nõ tota gens pereat, non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Moysi cathedra, certè multominùs eò destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quẽ Christus ędificauit Ecclesiam suam, cuius à dño cura suscipitur spe-

Iacob 2.

Idem con. literas Petiliani lib. 1. cap. 2.

Num. 22.

Per malos quoq; agit & loquitur Deus.

2. Reg. 19.

Matt. 2.

Ioan. 11.

Matt. 23.

Matt. 16.

ſpecialis, pro cuius fide propriè ſupplicatur, tanquàm alio rum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit: aduerſus quem nunquàm eſſe portas inferi præualituras promiſit is, qui mentiri & fallere neſcit. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vſq; Iuliũ tertium, nullus in iſta cathedra ſedit Arianus, nullus Donatiſta, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hęreſim aliquam profeſſus eſſet. Non abs re autem fuerit: quæ ſcripta ſunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. Cùm is per ſcelus ad pontificatum perueniſſet, nã Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, inſtigante Auguſta de ſede ſua deturbandum atq; in exilium deportandũ curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati paratũ diceret, quàm vt, quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hęreſim de ſede Conſtantinopolitana per Agapetum anteceſſorem ſuum deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret: poſteaquàm in locum Siluerij opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Siluerius conſtanter facere detrectabat, id ipſe facturum ſe, atque Anthemium reſtituturum ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam promitteret, res eſt admiratione digna, ſtatim vt Petri cathedram aſcendit, idem illi quod Saul euenit: nam ſuper eum quoq; factus eſt ſpiritus domini, cumque longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſſiſſet, admonitus ab Auguſta promiſſi, prius extrema quęq; ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret: Cumque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemq; diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quòd multo ſe grauiora ſupplicia commeritũ diceret, qui malis artibus pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum pontificem Siluerium deſignaſſet. Non fuit hic pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſſimilis, effecit tamen ſedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodq; impiè promiſerat, id piè poſteà negauit, ac eo, quo decebat animo Chriſtianum pontificem, tulit omnia potiùs fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret. Ex quo videre licet,

Romanæ cathedræ prærogatiua.

Pestilentiæ Cathedram Apostolicam? si propter homines quos putas legem loqui, & non facere, nunquid dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait: Dicũt enim & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant vllam fecit iniuriam? nónne illam cathedram Moysi commendauit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? ait enim, Super cathedram Moysi sedent, quę dicunt facite, quę autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt, hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram Apostolicam, cui non communicatis, sed quid est aliud quam nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere? Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus, quandoquidem personarum respectus, vt est apud eundem Augustinum, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is, qui loquitur non conueniat Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamen atque animo destinauerat, simul ac inconspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquàm potestas erat facta, contra quã proposuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse coram Samuele cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus domini. Quis ignorat quales fuerint sacerdotum Principes & scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quem sceleratè nactus erat pontificatum precio redemptũ, gessit etiam sceleratius: & tamen is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & nõ tota gens pereat, non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Moysi cathedra, certè multominùs eò destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quẽ Christus ędificauit Ecclesiam suam, cuius à dño cura suscipitur spe-

Iacob 2.
Idem con. literas Petiliani lib. 1. cap. 2.
Num. 22.
Per malos quoq; agit & loquitur Deus.
2. Reg. 19.
Matt. 2.
Ioan. 11.
Matt. 23.
Matt. 16.

ſpecialis, pro cuius fide propriè ſupplicatur, tanquàm alio rum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit: aduerſus quem nunquàm eſſe portas inferi præualituras promiſit is, qui mentiri & fallere neſcit. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vſq; Iuliū tertium, nullus in iſta cathedra ſedit Arianus, nullus Donatiſta, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hęreſim aliquam profeſſus eſſet. Non abs re autem fuerit: quæ ſcripta ſunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. Cùm is per ſcelus ad pontificatum perueniſſet, nā Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, inſtigante Auguſta de ſede ſua deturbandum atq; in exilium deportandū curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati paratū diceret, quàm vt, quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hęreſim de ſede Conſtantinopolitana per Agapetum anteceſſorem ſuum deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret: poſteaquàm in locum Siluerij opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Siluerius conſtanter facere detrectabat, id ipſe facturum ſe, atque Anthemium reſtituturum ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam promitteret, res eſt admiratione digna, ſtatim vt Petri cathedram aſcendit, idem illi quod Saul euenit: nam ſuper eum quoq; factus eſt ſpiritus domini, cumque longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſſiſſet, admonitus ab Auguſta promiſſi, prius extrema quęq; ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret: Cumque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemq; diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quòd multo ſe grauiora ſupplicia commeritū diceret, qui malis artibus pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum pontificem Siluerium deſignaſſet. Non fuit hic pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſſimilis, effecit tamen ſedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodq; impiè promiſerat, id piè poſteà negauit, ac eo, quo decebat animo Chriſtianum pontificem, tulit omnia potiùs fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret. Ex quo videre licet,

Romana cathedra prærogatiua.

licet, quantum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis non semper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quemadmodum scribit sanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriæ sunt inferorum portæ, nunquàm aduersus hanc sedem hæreses vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei misericordiam præualebunt. Quare meritò sanctissimi vocatur, qui sedent in ista cathedra. Quamuis enim non omnes habeant vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest, est tamen, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: est quædam Sacramenti quoq; sanctitas, qua carere nunquàm possunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, si fortè ij præsunt aliquando in Ecclesia, qui non sunt sine crimine: Quin & illud potiùs reputare secum debet homo Christianus, quòd non sine iusto Dei iudicio dantur Ecclesię præsides. Nónne duo passeres asse veneunt, dicit Christus, & neuter eorum cadit in terram sine patris vestri voluntate? Cum ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia fieri? & sacerdotes & dispensatores eius non de eius sententia ordinari? Hoc est, dicit Cyprianus, fidem non habere qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari scimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud discimus, quòd certò nobis persuasum esse debet, Dei iudicio fieri sacerdotes, Episcopos, & Ecclesiæ præsides, & eos aut sciente, aut permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, nescit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de ijs, qui probati sunt: Nouit dominus qui sunt eius. Reprobis verò dicit ipse dominus in Euangelio: Nescio vos, vnde sitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autē Deo fiunt ij, qui sunt minus probati. Nam facit quandoq; Deus hypocritā regnare propter peccata populi vt sit sicut populus ita & Sacerdos: Qui si malus est, sibi, malus est, neq; tibi quicquam eius improbitas officit, si fa-

Pontifices Rom. cur sanctissimi.

Aug. contra literas Petiliani lib. 2. cap. 40.

Præsides Ecclesiæ non sine voluntate Dei fiunt.

Matth. 10

Cypri. li. 1 Epist. 3.

Scire & nescire Dei quid sit.

ij. Tim. ij.

Luc. 13.

Matt. 25.

Iob. 34.

Esai. 24.

si factis eius malis non communicas. Tibi mãdatũ est,nõ vt in vitã illius inquiras, sed vt quæ dixerit facias, cũ præsertim ex ea dicat cathedra,cuius,quẽadmodũ anteà dictũ est,cura Deo est specialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus,qui recipit prophetã in nomine Prophetæ,mercedẽ Prophetę accipiet: Pręmiserat,inquit, qui recipit vos, me recipit,& qui me recipit,recipit eũ, qui me misit: Ad susceptionẽ magistrorum discipulos prouocauerat. Poterat occulta esse credentiũ responsio, ergo & Pseudoprophetas,& Iudã proditorem debemus recipere,& illis alimoniam ministrare? Hoc dominus antè procurans dicit, non personas suscipiendas esse,sed nomina: & mercedem non perdere suscipientes, licet indignus fuerit, qui susceptus sit. Non personas itaq; Christus, sed nomina suscipi vult,hoc est,non vult attẽdi qualis persona sit,quóue vitæ merito, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda,siue in doctrina propagãda, siue in Sacramẽtis administrandis: Iudas ne sit,an Petrus, an Paulus, attendi nõ vult,sed solũ hoc quòd sedet in cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd Sacerdos, quòd Episcopus,quòd Angelus est domini exercituum,de cuius ore legẽ Dei requirere iussus es, hoc solum spectari vult. Si Iudas est,quando quidẽ Apostolus est,& pro Christo legatione fungitur,nihil te moueat, quòd fur est. Audi nihilominus reuerẽter,audi diligenter,audi legationẽ eius obedienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere nolito. Non ad ipsum refer animũ,verùm ad illum cuius nomen gerit. Euãgeliũ,dicit Augustinus,fur quoq; Iudas sine detrimento fideliũ prædicauit, ac quicunq; non recepit illũ, Christũ ipsum non recepit,qui ęquè Iudæ dixerat atq; Petro vel Ioanni, qui vos reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est,aut Ioannes,qui eadẽ legatione fungitur,& dictis pareto,& facta imitare. Incerta erit salus nostra,si ex sanctitate pẽdebit docentiũ,aut Sacramẽta ministrantiũ. Prauũ est & inscrutabile cor hominis,vt q sanct⁹,quiúe min⁹ sanctus sit,nõ possit nisi solus ille scire,q scrutatur corda & renes. Itaq; fit nõ rarò,sanct⁹ vt esse videatur q nõ est,quiq; persequutor est,aut publicanus hodie,cras fiat Apostolus. Quamobrẽ rectè à Propheta dictũ est: Maledictus homo, qui

Sacerdotes mali audiendi.
Matth. 10
Mal. 2.
Aug. Li. 2. *cont. epist. Parmeniani. cap.* 11.
Ioan. 12.
Hiere. 17.
Hiere. 17.

qui confidit in homine,& ponit carnem brachium suum. Etiã si quis certò sciat, iustum aliquem & innocentẽ esse, atq; omni prorsus macula carere, tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam domini est salus: &, Vana salus hominis. Pridẽ hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donatistæ, & Bernardi æuo qui se vocabant Apostolicos, qui vtriq; noluerunt ibi esse Ecclesiam Apostolicam, vbi nõ esset vita Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex ministrorũ virtute metiebantur. Quamobrem procul absit à mentibus piorum error hic, quin ij potiùs cùm audiunt eos, qui prę sident, aliquorum criminum insimulari, ac eos infamię nota aspersos per hominum ora traduci, meminerint scriptum esse: Qui citò credit, leuis est corde: ac Sem & Iaphet imitentur potius laudatos Noë filios, qui tegere sunt & cooperire conati, quàm impium illum Cham, cui meritò posteà pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus est. Certùm est, multa crimina falsa contra eos, qui sedent in cathedra Petri, à satanistis confingi: & euenire ferè solet ijs, qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab officij sui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum, eorumq; reprehensionem quandoq; nõ effugiant: vt nõ sine causa dictum illud celebretur, Regiũ est male audire cũ benefeceris. Tutius fuerit in hanc partem peccare, si conuitijs istorum & impudentibus nonun quàm calumnijs non modò fides non habeatur, verùm ne aures quidem accommodentur: si modò peccatum dici potest, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac sua Christiana pietate & modestia Christianissimus Imperator Constantinus consequutus est, cui cũ essent oblati libelli, in quibus crimina quædam sacerdotum & Episcoporũ continebantur, non satis habuit, quòd eos exuri fecit, cùm se ab illis, non illos à se iudicari oportere diceret, verùm & hoc insuper adiecisse legitur, si fortè suis oculis turpè facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, obtecturus id fuerit paludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hic dicet aliquis, quid aũt si testatiora sunt non vnius alicuius, verùmetiam multorũ oculis quæ ab ijs, qui præsidẽt, nefaria patrãtur: si

Psalm. 3. *Psalm. 53.* *Bern. ser. 66. in Cãt.* *Eccle. 19.* *Gen. 9.* *Constãtini M. reuerentia erga sacerdotes.* *Theodo. li. 1. ca. 11.* *Quid agẽdum sit malis præsidentibus*

non eam,quam oporteret Ecclesiæ curá gerere,ac quibuscunis alijs in rebus potius,quàm in ijs, quæ propriè ad ipsorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur?Quid aliud quàm illud faciendũ est, quod fecisse discipulos legimus, cùm dormiente Christo nauiculam fluctibus operiri vidissent,excitarunt enim eum dormientem dicentes:Domine salua nos,perimus. Hoc discipulorum exemplum,quicunque pij sunt,imitari debent. Vident nauiculam,in quam ascendit Christus,hoc est,vnam sanctã, Catholicam,Apostolicam Ecclesiam,ita procellis ac tempestatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam esse videatur:Simul & hoc intelligunt,tempestatis huius non postremam esse causam, quòd in vicarijs suis obdormiuit Christus,qui commodis huius mundi deliniti, profundo somno ita sunt consopiti,vt quamlibet vellices,quamlibet inclames,non queant expergisci: Confugiant ad summum nauclerum Christum: accedant ad ipsum nihil in fide hæsitantes:eum in vicarijs suis dormientem excitent,ac supplici voce precantes exclament, Domine salua nos;perimus. Expergiscere in ijs, quibus in gubernanda Ecclesiæ tuæ naui vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ventis & mari, quò tandem aliquando sedatis tempestatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur,vt videntes homines mirentur & glorificent te,dicentes:Qualis est hic,quia etiam ministris eius venti & mare obediunt?Hæc est ratio,qua succurri possit malis præsentibus, vt vita nostra in melius commutata supplices Deũ vno ore cuncti precemur, si fortè per eos stat, qui præsunt, quominus Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principum, vt ipse inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desyderata pax & tranquillitas ecclesiæ Dei restitui tandẽ possit.Quam enim Satanistæ rationem sequuntur,vt siue declament de loco superiore,siue scribant aliquid, nõ alia in re plus temporis consumant, quàm in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus laceranda,magis id adeò ad maiorem etiã excitandam, quàm ad excitatam tempestatem tranquillandam

Matt.8. *Prou.21.*

dam

dam facere videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quò ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profitemur.

¶ *Quæ sit sanctorum communio.*

CAP. XXX.

VIsum est autẽ operæpreciũ, aliquid etiam de sanctorum communione dicere. Sunt qui putent ijs verbis Ecclesiam definiri, quòd ea sit quasi communio quædam, hoc est, societas sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non reijcimus, modò ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ temporibus, sicut superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles omnes, quicunque Christo nomen dedissent, & eius Ecclesiæ asscripti essent, etiamsi minus sanctè atq; integrè vixissent. Horum communionẽ, hoc est, societatem quandam, Ecclesiam esse libenter concedimus. Est enim Ecclesia fidelium congregatio, est corpus vnum ex multis mẽbris compactũ, cuius caput est Christus: ipsum enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Sicut in vno corpore multa mẽbra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli aũt alter alterius mẽbra. Qualis itaq; mẽbrorũ inter se societas est, vt operatio cuiusq; mẽbri cadat in commodũ totius corporis, talis est inter Ecclesiæ mẽbra, qui sunt fideles, bonorũ operum quædã cõmunio, nõ solũ eorũ, quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquũ corpus omne, & in singula eius mẽbra quicquid est boni, quicquid est meriti, verùm & piorũ hominũ omniũ, qui sunt, quiq; fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorum omnium spiritualium, quæ fiunt, & quæ facta sunt olim in Ecclesia, quoad illius esse membra non desierimus, participes efficiamur. Hoc est, quod à Propheta dicitur: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Hoc est, quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemque peculiariter petere, sed velut vnius corporis membra, eodem animata spiritu, quod in communi cun-

Supra. cap. 21.

Sãcti olim omnes fideles vocabantur.

Ephe. 5.
Rom. 12.
1. Cor. 12.

Cõmunio bonorum in Ecclesia

Psal. 118.

ni cunctis expediat,à communi omnium patre postulare, dicendo:da nobis, dimitte nobis,libera nos:ita vt alter alterius onera portemus,& sic legem Christi adimpleamus. Hoc est,quod in Euangelio legimus:Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetę accipiet. Et qui recipit iustũ in nomine iusti,mercedẽ iusti accipiet. Hoc est,quod in Genesi quoq; scribitur:si decẽ iusti Sodomis reperti fuissent, quod ꝑpter eos nõ fuerit Deus ciuitatem deleturus.Neq; verò eorũ tantũ qui nobiscũ in hac vita degunt, verũ & illorũ, qui multò felicius cũ Christo viuunt,nobis & orationes patrocinantur,& merita suffragãtur.Hoc est quod de tribus pueris dicit Ioẽs Chrysostomus: Quoniã seipsos ad impetrandã populo veniam sufficere non credunt,ad patrum merita confugiunt,ipsi verò nihil se ampliùs profitẽtur adferre, quã humiliatum spiritum,ac dolore contritum, & apertius adhuc in Genesim scribens: Sępè quando nõ est inuentus iustus in præsenti vita,propter defunctorum virtutem,viuentium Deus miseretur & curam habet: vnde clamat dicens, Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum: Quasi diceret,Licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem,verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiam promptu s sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit author salutis ijs,qui sua sese perdiderunt desidia. Vidisti domini misericordiam?quomodo eos, qui virtute pollent,toti multitudini opponit, & rependit. Rursus explicans Psalmum quinquagesimũ. Hic, inquit,sanctus Dauid, non solũ cùm esset in corpore,placuit Deo,sed & post mortem suã viuis grande præstitisse solatium inuenitur. Contigit nanque Ezechiæ regi inimicas in temporibus Iudæorum gentes Hierosolymam circumuallasse,& cùm esset Ezechias iustus vir,rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur vltionem de aduersarijs postulans: Venit ad eum Esaias Propheta & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei?Protegam hãc ciuitatẽ propter me,& propter Dauid seruum meum,

Mat.6. *Gal.6.* *Matt. 10.* *Gen.18.* *Sanctorum merita alios adiuuant etiam post mortem.* *Chrysostomus.Homil. 4. in Matth.* *Homil.41* *Esai.37. & 4. Reg.19.* *Homil.2.*

David mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirãdam, ô ineffabilis clemẽtia Dei: Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rurſus alio loco. Adeò poſt illa vulnera Dauid refulſit, ſic ſe à maculis abluit, ita mũdum effecit animum, vt vel mortuus precantibus ſuccurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoq; Deum dixiſſe ſcriptura teſtatur, imò verò multo magis de Dauid: De Abraham enim ſcriptũ eſt: Recordatus ſum teſtamenti mei, quod erat ad Abrahã: hic verò nõ dicit Teſtamenti, ſed propter Dauid ſeruum meum protegam ciuitatẽ hanc. Repetit idem breuiter ſcribẽs in epiſtolã ad Philippenſes. Gregorius quoq; magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuantur ſicut ad peccantem regem Salomonem à domino dicitur: Quia non cuſtodiſti præcepta mea, diſrumpens ſcindam regnũ tuum, & dabo illud ſeruo tuo, veruntamen in diebus tuis nõ faciam, propter Dauid patrem tuum, neq; eſt quiſquam ferè ſanctorum, qui non eiuſdem ſit ſententiæ. Hæc itaq; ſanctorum eſt intelligenda communio, quòd merita ſanctorum omnia, tã eorũ, qui militant adhuc nobiſcum in terris, quàm illorũ, qui poſteaquàm certauerunt bonum certamen, & coronã gloriæ conſequuti ſunt, iam triumphãt in cœlis, nobis cõmunicantur, nobis ſuffragantur, nos adiuuant. Hoc eſt, quod contra Fauſtum ſcribens dicit Auguſtinus: Populus Chriſtianus memorias martyrũ religioſa ſolẽnitate cõcelebrat, & ad excitandã imitationẽ, & vt meritis eorũ conſocietur: & orationibus adiuuetur. Cæterũ, eſt ſanctus ſanctorũ dominus noſter Ieſus Chriſtus, cuius ſanctitate ſanctus eſt, quicũq; ſanctus eſt: cuius iuſtitia iuſtus eſt, quicunque iuſtus eſt: cuius niſi crux interceſſiſſet, nulla eſſet ſanctitas, nulla eſſet iuſtitia, nulla eſſent merita cuiuſquam. Quid enim aliud eſt hominis meritum, niſi, quemadmodum ſuperius dictum eſt, miſeratio domini? niſi mors illa crucis acerba, quã ille, miſertus generis noſtri, noſtra cauſa ſubire dignatus eſt? Hanc ſi ſuſtuleris, quid erunt aliud vniuerſæ iuſtitię noſtræ, niſi pannus menſtruatę? quæ erũt alia merita noſtra, niſi ignis gehennæ? Hic itaq; ſanctus ſanctorum quem dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, merita ſua omnia, pręcipuè verò paſsionis & mortis ſuę meritum

Chryſoſt. Hom. 17. in Matt.

Ser. 3. & 77. ad populum Antioche. & libr. 3. aduer. vituperatores vitæ monaſticæ.

Gre. lib. 5. in. 1. Regum. ca. 4

Aug. li. 20 ca. 21.

Merita ſanctorum vnde ſint.

Eſa. 64. Sup. ca. 13 Infra. cap. 34. & 60. & 73.

Duplex operum genus conſiderãdum eſt.

ritum, cum membris suis communicat. Fit autem ista cõmunicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quæ vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communio quędam & societas, quemadmodũ Paulus dicit: Vnus panis & vnũ corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Quãobrem vbi ijsdem sanctis, hoc est, communibus Sacramẽtis vtuntur omnes, per quæ Christi meritorum facti participes, vnum cũ illo capite suo corpus efficiuntur: vbi prętereà societas quædam est & communio bonorum operũ omnium, quæcunque vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerunt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi rectè sanctorũ esse communionẽ intelligimus. *Sacramenta sancta.* *1. Cor. 10.*

¶ *Qui sint extra sanctorum communionem.*

CAP. XXXI.

EXtra communionem hanc sanctorum sunt infideles omnes, quos ethnicos siue Paganos vocamus, qui nunquàm in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierũt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales, spiritum non habentes, hæretici & schismatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: qui non satis habent segregasse semetipsos, verùm seducunt prætereà multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus: quos post vnam atque alteram correptionẽ vitari præcipit Apostolus, tanquàm viperã & basiliscum: quibus etiã aue dici prohibet Ioannes: qui tantùm abest, vt in Ecclesia communicandum cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthũ viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt deniq; extra eã, qui nõ sua sponte exierunt, sed tanquàm putrida membra ab eius corpore sunt resecti, proq; ea potestate ligandi & soluendi, quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarati, vt pro Ethnicis & publicanis, iuxta Christi præceptum haberentur, atq; à communione fidelium reijcerentur: vnde etiam excommunicati dicuntur, quòd neque *Ethnici, hæretici et schismatici extra Ecclesiam* *1. Cor. 5.* *1. Ioan. 2.* *Matt. 24.* *Tit. 3.* *Ioan. 2.* *Excommunicati.* *Matt. 18.* *Excommunicationis vis.*

Christi, neq; sanctorum cum eis vlla merita cõmunicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum cõsuetudine pijs omnibus interdicitur. Quòd, si quis rectè expendat, incomparabile damnum est: traduntur enim eiusmodi Satanæ, qui cum & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragijs destituti, plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excõmunicatio, quod agebat in veteri Testamẽto interfectio. Tunc, vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nunc autem, quia circũcisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eijciũtur, neq; enim viuere foris possunt cũ domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperant cõsilijs salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigãtem se, qui autẽ oderunt correptionẽ, cõsumentur turpiter. Quambrẽ nihil æquè formidandum est homini Christiano, quam à Christi corpore, quæ est Ecclesia separari. Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: à communione sanctorum, hoc est à participatione Sacramentorum & ab Ecclesiæ suffragijs excluditur. Quamuis autẽ hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius seculi sapiente scriptum est, medicinæ quoq; pœnæ sunt, medicinæ causa debet adhiberi. Neq; propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendũ est, vt quẽ è cœtu piorum eijcimus, eum perpetuò iam cõdemnatũ, ac gehennæ supplicijs traditum velimus: verùm illud magis propositum esse nobis debet, vt qui castigatur ad hũc modum, is ad mentem aliquando sanã redeat, atq; ab eo, quo ligatus est vinculo absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendũ esse discamus licet: is enim ad Corinthios scribẽs, Iudicaui, inquit tradere huiusmodi hominẽ Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Nõ ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quę sunt alia carnis opera, ea domarentur ac planè mortificarentur, quo domitis ijs, tanto minore negocio spiritus saluus fieri possit. Ad

August. in Deut. cap. 37.
Cypria. li. 1. epist. 11.
Excõmunicationis causa.
Aristo. 10. Ethicorũ.
1. Cor. 5.

Thessalonicenses quoque scribens: Quod si quis, inquit, nō obedierit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, & nō commisceamini cū illo, vt cōfundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrē. A quo separationem indixit, dilectionē non præcidit, in hoc modo vitari eum volens vt erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quòd si pudore correptus nō fuerit, tū ipse sibi causa est mortis, nō is, qui sanatū eū hoc remedij genere cupiebat. Quòd autē excōmunicatio mortem & quidā æternā adferat, præter multos alios, docet etiā is, qui pro Christi fide sanguinē suū profudit, sanctus ille pontifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vsus conuertendæ, vnicuiq; diripienti excommunicationē minatus: Hæc, inquit, fratres valdè cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt cōmunes & domino oblatæ, cū summo timore non in alios q̃ in præfatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas indè abstrahūt, vbi traditæ sunt: ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ incurrant, & quod peius est anathema maranatha fiāt, & si nō corpore vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua, & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vndè attendendū est omnibus, & fideliter custodiendum, & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vsibus sacrorum celestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ vltionis acrimoniā, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanæ. Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & ampliùs annos.

2. Thess. 3.

Vrbanus papa ante 1300. annos.

Actor. 5.

1. Cor. vlt.

¶ *De Sacramentis,*

CAP. XXXII.

QVoniam verò sancta sacramenta, per quæ sanctificamur, & sanctorum communionem, sacramentorum participationem significari, diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autē Sacramenta signa

Sacramenta signa. *Aug. li. 2. de doctri. Christiana. cap. 1.*

quædam. Porrò signum, vt est apud Augustinum, est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionẽ venire: Sicut vestigio viso, transisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: & fumo viso, ignẽ subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circumcisio fuit signum, per quod veniebatur in agnitionem, eum qui circumcisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, Eucharistia, & alia Sacramenta, sunt signa, quæ præter speciem, quam ingerunt sensibus, faciũt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos. Sunt igitur Sacramenta signa quædam siue symbola aut notæ, quibus Christiani à non Christianis discernuntur, qualia signa quæuis vt habeat cõgregatio, necessè est,

Idem. lib. 16. cont. Faust. c. 11

Nam, sicut ab eodem Augustino scriptum est, in nullum nomẽ aut verum, aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorũ vel sacramentorum visibilium aliquo cõsortio colligentur. Neq; verò huius tantùm generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirùm inuisibilis gratiæ, quæ in visibili elemento confertur. Neq; qualiacunq; signa, sed efficacia, vt quę & cõtinent ipsa gratiã, & eius causa sunt, atq, id quod signant, efficiũt. Sunt signa, quibus & præteritorũ admonemur, & præsentium, & futurorum. Admonemur eius, quę præterijt, Christi passionis, ex qua virtutem habent omnia sacramenta: admonemur pręsentis gratię, quę nobis cõfertur sacramẽta sumẽtibus: admonemur futuræ gloriæ, cuius quasi pignora quædam sunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certam spem concipimus. Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemur Christi passionis & mortis, quæ iam præterijt: consepelimur enim cum illo per baptismum in mortem, & in morte ipsius baptizamur, ipsam in nobis repræsentantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis cõfertur in baptismo, nimirum peccatorum remissionis, a quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum sordes corporis per aquã ablui consueuerũt. Admonemur postremò vitæ illius & gloriæ ęternæ, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos consequuturos hoc quasi

Qualia signa sint sacramẽta

Rom. 6.

1. Pet. 3.

quasi pignore dato certos Christus reddidit, si in ea puritate, quam nobis attulit permanserimus. Ex quo videre licet, non vnius rei signum esse sacramentum, sicut baptismus passionis Christi, quæ præterijt, signum est rememoratiuum, præsentis gratiæ demonstratiuũ, futuræ gloriæ prognosticon. Signa autẽ hæc eiusmodi sunt, quæ sub sensum cadere, quæ videri posint, sub quorum tegumento diuina virtus secretiùs operatur salutem. Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, vt nostræ se imbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi: Quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatũ est, vt ad eorum, quæ intelligẽda sunt, agnitionem, non ferè, nisi per ea quæ sensu percipiuntur, peruenire posimus. Quod non ab huius modò seculi sapiente traditum est, qui dixit: principium nostræ cognitionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quòd non prius fuerit in sensu: verùm ab illo quoq;, qui plenus cœlesti sapientia, scriptũ reliquit, quòd inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Quo facilius itaq; secretior operatio Dei mente cõprehendi posit, signis quibusdã visibilibus id demonstrari Deus voluit: cuius etiã sapientię congruebat, vt sicut à visibilib⁹ lapsus occasio sumpta fuit, sic in eisdem visibilibus remedium inueniret. Signa autẽ hęc, elementa quoq; licet appellare, ad quæ simul vt accesserit verbum, iam erunt sacramenta. Quæ cùm esse medicinæ quędam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore cõstat & anima, ad vtrunque eas accommodari oportuit, vt esset quod corpus tangeret, esset præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cũ audit, credit, credendo verò munda fit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam vos mundi estis propter sermonem. Quem locum explicans Augustinus: Quare non ait, mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait, propter sermonem, quem loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbũ mundat: Detrahe verbũ, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbũ

Baptismus quarum rerum signum.

Chrysost. homil. 83. in Matt.

Arist. 2. Posteriorum & 2 de anima.

Rom. 1.

Sacramenta corporibus & animis accõmodata.

Ioan. 15. Aug. Tractat. 80. in Ioan.

ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum visibile verbũ. Ac paulò pòst. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est, quod in actis Apostolorum legimus. Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Est itaq; signum vel elementũ in sacramento instar materiæ: verbum verò instar formæ. Neq; verò eiusmodi signa sunt sacramẽta nouę legis, qualia fuerunt sacramenta veteris legis: siquidem sacramenta noui Testamenti, sicut ab Augustino scriptũ est, dant salutẽ: sacramenta veteris legis promiserunt saluatorem. Illa nihil aliud, quàm significabant, hæc verò, quod significãt, & continent in se, & efficiunt. Continent enim in se gratiã, & propterea vocantur vasa gratiæ, & sunt causa illius: non quòd in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cùm receptaculum gratiæ sit anima, sed quòd ipsa significant gratiã, quæ in ipsis inuenitur & semper confertur. Deindè verò sicut quod est in vase, non est de ipso, nec ex ipso, sed ab ipso hauritur: sic gratia non est à sacramentis, nec de sacramentis, sed oritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipsa anima de ipsis sacramentis. Et sicut quis recurrit ad vas, cũ requirit liquorem, sic quærenti gratiæ liquorẽ & non habenti, recurrendum est ad ipsa sacramenta, per quæ tanquã instrumenta quædã & vasa, gratiã curationis à summo medico Christo haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam suam sacramentis alligasse credendus est, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat. Quo melius autem res intelligi possit, exemplo siue similitudine quadam illustrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, solũ esse Deum, qui virtute potestateq; sua pulso morbo sanitatem restituit? Sanare tamen dicitur nihilominus medicina, ꝙ subtracta materia, quæ peccabat, sanitatẽ efficit: sanare dicitur dieta, quòd hominem in sanitate cõseruat: sanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: postremò sanare dicitur medicus, tanquã minister & instrumentum Dei. Sic in curatione morbi spiritualis, quæ nihil est aliud quàm sanctificatio, sanctificat solus Deus autoritate sua: sanctificat gratia formaliter expellen-

Acto. 15. Rom. 10.

Sacramentorum veteris & nouæ legis discrimen.

In Psal. 73. Infra cap. 34. 35. 38. 39.

Sanctificationis causa multæ.

pellendo morbum, hoc est, peccatum: sanctificat impletio mandatorum vt dieta: sanctificant sacramenta, tanquam vasa medicinalia, in quibus confertur gratia: sanctificat, sacerdos tanquàm minister. Atque hæc quidem de vi sacramentorum dicta sufficiant. *Infra melius ca. 35.*

De numero Sacramentorum.

CAP. XXXIII.

QVod ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptum & vetustate consecratum, parum prudenter, minus ipsi prudentes institutum fuisse dicunt, atq; ideò ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud est, quàm velle populo persuadere, non satis tuta esse ac firma fidei nostræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui sacris literis admodum est familiaris? præsertim cum non eandē, neq; vim, neq; necessitatē tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eam obscurat, si qui spiritui sancto familiaris est numerus, eo sacramēta cōprehēdi voluit Ecclesia? cum etiā dona spiritus sancti septem recenseātur: cum septem sigillis, quibus fuit veteris Testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauē Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reserauit, septem tubis, quibus angeli cecinerunt, septē stellis, quas habebat similis filio hominis in dextra sua, septē panibus, quibus dominus turbas pauit, septē oculis super vnū lapidē, septem lucernis tabernaculi super vnum candelabrum positis, septem lotionibus Naaman, ea adumbrata esse existimentur: cū ad septem etiā virtutes animos hominum præparare videātur. Baptismus enim est sacramentū fidei: confirmatio spei: Eucharistia charitatis: pœnitētia iustitię: extrema vnctio perseuerantiæ, quæ perfectio quędā est fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad septem etiam hominum genera accommodentur. Baptismus enim est intrantiū in vitā: confirmatio pugnantium: Eucharistia vires resumentium: pœnitentia de lapsu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo ministrantiū: matrimonium nouos milites introducentium. Per baptismū enim spiritualiter renascimur, ac in nouam vitam ingredi-

Septenarius numerus sacramentorum.
Esaiæ. 11.
Apoc. 5.
Apoc. 8.
Apoc. 2.
Matth. 15.
Zach. 3.
Zach. 4.
4. Reg. 5.
Sacramenta septem præparant animum ad septem virtutes et septē status hominum.
Sacramentorum esse- ctus.

mur: per confirmationē augemur in gratia & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: quòd si per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præstò est pœnitentiæ remedium, quo spiritualiter sanamur: Porrò extrema vnctione, nō solùm spiritualiter, verùmetiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter sanamur: per ordinem autem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter. Summa itaq; ratione factum est, vt septenario numero sacramenta comprehenderentur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquàm forma: & ministri sacramentum conferentis persona, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentū. Tria autem sunt sacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc est spirituale quoddam signum à cæteris distinctum, indelebile: Baptismus, confirmatio & ordo, proptereà iterari non possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

Quæ requiruntur in Sacramentis.

Sacramenta characterem imprimentia tria.

¶ *De Baptismo.*

CAP. XXXIIII.

AC primum quidem locum inter sacramenta baptismus obtinet, quem fidei sacramentum esse diximus, quòd in eo Christianam fidem profitemur; qu[illegible] ex causa, fidei sigillum vocatur à Basilio. Hæc est ianua sacramentorum omnium, in quorum communionem non admittuntur nisi baptizati: Hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Nam per baptismum incipimus esse membra Christi & corporis eius Ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Est in hoc sacramento visibile signum, naturalis aqua, materiæ locum obtinens: quod accedente verbo, Ego baptizo te in nomine patris & filij, & spiritus sancti, quod verbum forma est huius sacramenti, fit signum sacræ rei, hoc est inuisibilis gratiæ, quæ non modò significatur, verùmetiam confertur multiplex per aquam baptismi, sicut etiam varia est & multiplex aquæ proprietas. Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & significatur

Basilius lib. 3. cont. Eunomiū.

Baptismi gratiæ. Regeneratio.

per aquam baptiſmi eſt hæc, quòd qui nati eramus mundo, renaſcimur cœlo: qui nati eramus ſerui peccati, renaſcimur liberi iuſtitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renaſcimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorum. Hoc eſt, quod Paulus baptiſmum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iuſtitię, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abundè, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat ſimul Paulus & cauſam noſtræ ſalutis, & rationem, & modum, & finem. Cauſam eſſe dicit ſpiritum ſanctum, cui regenerationem hâc attribuit: ſic enim edoctus erat à Chriſto, qui dixit: niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Alexandrinus, Gregorij Nazanzeni, & Cyrilli Hieroſolymitani (catecheſi tertia) ſententiam ſequutus: Cum non ſimplex, inquit, ſit homo, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate ſua ad vtrumq; poſſit accommodari. Spiritu enim ſancto, ſpiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, nõ aliter quàm ignis vrit, ſic ſpiritus ſancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abſtergunt. Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura eſt aquæ, ſed ex præſentia ſpiritus ſancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renouationis noſtræ, vt nõ ſimul cauſa ſit eius & pater & filius, cũ inſeparabilia ſint opera trinitatis. Et ideò tres perſonas hoc loco ponit Apoſtolus, in quarũ vno nomine baptizat ſacerdos: Nõ enim dicit in nominibus, ſed in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: vt quorum vna eſt diuinitas, vna eſſe largitio, nomenq; trinitatis, vnus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonæ Deus vnus eſt. Ac ſingulis quidem perſonis ſua quaſi propria tribuuntur: aliter enim cauſa eſt pater, aliter filius, aliter ſpiritus ſanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis, qui ſaluos nos fecit: filius meritoria, nã per ſangui-

Nota. *Rom. 6.* *Epheſ. 2.* *Tit. 3.* *Salutis humanæ cauſa eſt ſpiritus ſanctus regeneratione.* *Ioan. 3.* *Cyril. li. 2. in Ioan. cap. 42.* *Nazan. in ſerm. de baptiſmo.* *1. Ioan. 5.* *Tres perſonæ propria officia in ſalute humana habẽt.*

 nis

nis ac mortis eius meritum saluos nos fecit: per eum spiritum sanctum in nos effudit, misit eum in corda nostra, clamantem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius causa est spiritus sanctus, ex quo & ex aqua renascimur. Deus itaq; trin⁹ & vnus, ipse est, qui saluos nos fecit. Quibus aũt rationibus adductus est, vt saluos nos faceret? Non ex operibus iustitię quę fecimus nos, dicit Paulus, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Sed ad Israël dixit Moyses. Scito quòd non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera quæ fidẽ præcesserunt nisi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quasi pannus mẽstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, vt rectè cum propheta nobis dicere licuerit: Misericordiæ domini, quia non sumus cõsumpti: quia non defecerunt misericordiæ eius. Verùm qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filiũ suũ vnigenitũ, vt sicut p Moysen exaltatus est in deserto serpens, sic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Neq; tamen satis esse voluit credere: sed adipiscendæ salutis, & ad vitam æternã perueniendi, ac in Dei regnum introeundi nobis modũ hunc præscripsit, vt si de suscepta renascamur ex aqua & spiritu. Regenerationis itaq; nostræ causam instrumentalem aquam esse baptismi voluit, ꝙ ad illam repræsentandã nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. Nam & semina ex quibus generantur omnia, non ipsa magis animantia q̃ plantæ, humida sunt & ad aquam pertinent. Qua etiam ex causa non defuerunt Philosophi quidã, qui rerum omnium principiũ aquã esse dicerent. Quare cùm aqua baptizatur homo, non modò significatur, verùm etiã cõfertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & spiritu renascatur filius gratiæ. Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu suæ mundissimæ carnis Christũ contulisse, testatur Augustinus, & eũ sequutus Beda. Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quàm vt ipsa purgarẽt: ac nouo sanctificationis genere Christũ non tã lauit vnda, quàm lota est: atque

Galat. 4. *Tit. 3.* *Deut. 9.* *Esai. 64.* *Threnor. 3* *Ephe. 2.* *Ioan. 3.* *Fides non sufficit ad vitã æternam.* *Aqua regenerandi & purgãdi vis à Christo collata est in baptismo.* *Aug. Ser. 29. & 36. de tempore* *Beda li. 1.*

que ex quo tempore se in aquã mersit, ex eo gurgitũ omnium tractus, cunctorũq; fontium venas mysterio baptismatis consecrauit, vitalemq; gratiã nõ corpus ex flumine, sed flumen mutuatum est ex corpore: Qua de re sic à Leone quoq; pontifice traditum legimus: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatę virginis partu germen edidit benedictum, & à vicio suæ stirpis alienum: cuius originẽ spiritualẽ in regeneratione quisq; cõsequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodẽ spiritu sancto replente fontẽ, qui repleuit & virginẽ, vt peccatum quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proximè in sequenti sermone: Nisi verbũ Dei caro fieret & habitaret in nobis, nisi in communionem creaturæ creator ipse descenderet, & vetustatem humanam ad nouum principium sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsq; in finẽ, & super homines insolubilis condẽnatio permaneret, cũ de sola conditione nascendi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaq; inter filios hominum dominus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis concupiscẽtiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse consortes. Originem quã sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquę, quod dedit matri: virtus enim altissimi, & obũbratio spiritus sancti, quę fecit vt Maria pareret saluatorẽ, eadem fecit vt regeneret vnda credentem. Hæc est itaque prima gratia, cuius signum efficax est, quamque nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis, qua iustificati hæredes efficimur secundum spem vitæ æternę, qui finis est regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signum, & quidem efficax, est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantùm loco, quẽ nunc explicauimus, verùm etiã cum ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc est aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa, erit fons patens domui Dauid in

cap. 10. in Lucam. *Leo Papa. Serm. 4. de natiuitate* *Gen. 3.* *Ioan. 1.* *Luc. 1.* *Ablutio peccatorũ.* *Ephe. 5.* *Ezech. 36.* *Zach. 13.*

in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significandæ quid esse potuit magis accommodum, quàm aqua, per quam sordes corporis abluuntur? Datur itaque baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina, non radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorũ in capite capillorum vnde crescant iterum resecanda peccata. Cæterùm quamuis, vt idem ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidem prorsus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt, non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quãdiu bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta est igitur per baptismum iniquitas, sed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quæ dimittitur quidem in baptismo, verùm non ita vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Nam cùm sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus materiã, virtutem suam exercẽdi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Hæ sunt gentes, quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israëlem, & posteà discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinem præliandi. Vocatur autem hæc concupiscentia peccatum, nõ vtique quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit: siue etiam quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei vincente delectatione iustitiæ nõ consentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato scribẽs, non dixit, non sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale, hoc est necessitati mortis addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes concupiscentiæ, qui minus quidem propriè, sed peccatum tamen vocatur. Quoniam verò per baptismũ, in quo vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, virtus peccati sic est debilitata, regnum vt illius prorsus esse sublatum videatur, monet Paulus, vt omni cura prouideamus, ne quod semel amisit, regnum

August. contra duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 12.
Baptismi effectus.
Cõtra duas epi. Pelag. lib. 3. ca. 3.
2. Tit. 4.
Galat. 6.
Infirmitas nõ tollitur in baptismo.
Concupiscentia manens post baptismũ non est peccatum.
Iudic. 3.
Rom. 6.
Rom. 6.

regnum recuperet. Nam quòd habemus concupiscentiã, nihil ex eo nobis damnationis est: cæterùm si seruiamus illi, si regnum illius feramus, ea demùm res reos nos facit æternę damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandum æstum concupiscentiæ, quàm se habet aqua ad calorem nimiùm temperandum: vt aptè admodum & apposité huius quoque rei sacræ, hoc est, inuisibilis gratiæ visibile signum aqua baptismi dicatur, & quidem signum efficax. Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptismi, consequens est simul vt remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipsum fit per aquam baptismi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, sic & illa delet incẽdium ignis æterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credẽtibus, quod à Paulo scriptum est: In baptismo Christo nos commori, atque haud aliter passionis eius & mortis participes fieri, quàm si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquàm per baptismum ipsius membra facti sumus, haud aliter ac magis etiam hac satisfactione Christi liberamur à pœnis omnibus, quæ peccatis nostris debebantur, quàm si ipsi pœnas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem, sitim, & alia corporis incommoda, quin & mortem ipsam, qua separatur à corpore anima, minimè sustulisse morte sua Christus credendus est: Nam post acceptum etiam baptismũ, æquè sumus ijs malis obnoxij, atque anteà fuimus. Habet hoc quoque natura aquæ, clara vt sit & perspicua. Qua ratione cum primis est idonea ad significandum splendorẽ iustitiæ, qui baptizatis infunditur: eius iustitiæ, quæ virtutes in se continet omnes, qua renouatur homo, nõ vt iam idem sit, qui prius fuit, verùm à sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidẽ fit dono spiritus sancti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptismo, remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi

Refrigeratio concupiscentiæ.

Pœnæ æternæ remissio.

Rom. 8.

1. Ioan. 2.

Pœnas æternas solum & nõ tẽporales Christus sua passione soluit et abstulit.

Iustitiæ infusio.

In Clementinis de summa trinitate & fide Catholica cap. 1.

Actor. 2.

sti in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Confertur & hæc in baptismo gratia, quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur. Applicatur enim baptizato virtus passionis Christi, per quã quæ fuit anteà clausa, cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam post passum Christum & mortuum, non peruenisse quenquam sanctorum ad regnũ cœlorum. Quod si concedi debeat, nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, & ascensio, si non meliore nunc sumus conditione post profusum illius sanguinẽ, quàm fuerunt sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui passionem illius & mortem præcesserunt. Habemus ergo iam quàm varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est, & quidem efficax: verùm quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primo, quoniam iniquitates nostræ sunt, quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo separant & elongant. (Nam odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo necessè habemus. Quod fit, quando pro foribus templi stãtes, neque nos illius ingressu dignos iudicantes, abrenunciamus Satanæ & operibus eius, atque nos in Christum credere, in illo fiduciam nostram omnem collocare, illi tota mente nos adhærere velle profitemur. Qua professione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis esse Deum, accedimus ad aquam baptismi: qua cum abluimur, indubitatum signum accipimus, nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atque haud aliter à peccatis omnibus ablutos, quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit: neque secus per baptismum ignis æterni pœnas, quæ peccatis nostris debebantur, esse deletas, quàm extingui flammarum incendia per aquam videmus, ita vt plenè iam simus & culpæ & pœnæ remissionẽ consequuti. Neq; verò finibus his clauditur diuina in nos misericordia. Non satis habet post factam reconciliationem nos à peccatis mundasse, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer cõdonasse, verùm omne gratiarum genus nobis infundens, quo possimus in conspectu illius grati esse, induit eum, qui baptizatur, nouum hominem, qui

Cœli apertio.

Sãcti post mortem in cælo sunt.

Eph. 4.

Luc. 23.

Apo. 7.

Phil. 1.

Matt. 27.

Nota.

Gratiarũ, quæ in baptismo conferuntur ordo & ratio.

Esai. 59.

Induere nouum hominem & Christum.

qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. *Ephe.4.*
Nouus hic homo Christus est, de quo Paulus ait: Induimi *Rom.13.*
ni dominum Iesum Christum. Hunc induimus in baptis- *Galat.3.*
mo, sicut idem testatur, dicens: Quicunq; in Christo bapti
zati estis, Christum induistis. Quid hoc est, Christũ indui
stis? facti estis hoc, quod Christus est. Quid est Christus?
Et filius Dei: quod ille natura est, hoc vos per gratiã adop
tionis facti estis filij Dei. Christus est hęres regni cœlorũ,
vos quoq; non vestro, sed illius merito facti estis hæredes
regni cœlorũ. Qui veste aliqua induitur, protegitur & con
tegitur ea, & apparet sub colore vestis eius, occultato co-
lore proprio: Ad eundem modum, qui Christum induitur,
protegitur & contegitur à Christo, neq; iam apparet in eo
peccatũ, quod fuit antè, sed sola iustitia & innocẽtia Chri-
sti. Et sicut lignum accensum induitur ignem, & virtutis
eius fit particeps, ita baptizatus in Christo, Christũ indui-
tur, & virtutum eius fit particeps. Non ampliùs dicitur fi-
lius Adam, neq; reus est deinceps peccati eius, verùm di-
citur filius Dei, frater Christi: dicitur hæres Dei, cohæres
Christi: dicitur sanctus, innocens, immaculatus, non suam,
sed Christi iustitiã indutus, hoc est, nõ quã à seipso habet,
quámue suo merito consequutus, sed quam à Christo acce
ptam, illius meritis est adeptus. Neq; enim audiendi sunt, *Iustitia*
qui nos ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, iustos dici *Christi*
volunt: Quin illud potiùs modis omnibus est tenendum, *quæ.*
Christi quidem iustitia nos iustos esse, verùm non ea, qua *Iustitia ho*
ipse iustus est, sed ea, quam nobis impertit, qua nos ipse iu *minis iusti*
stos facit, qua donati ab eo, renouamur spiritu mentis no- *quæ.*
stræ, ac non modò reputamur, sed verè iusti nominamur
& sumus. Neq; enim existimandum est, nihil aliud nos in
baptismo, quàm remissionem peccatorũ consequi: renoua
mur prætereà, atque vt Paulus vocat, noua quædã creatura *Galat.6.*
efficimur. Neq; verò aliud est noua creatura, quàm fides *Noua crea*
charitate formata, quæ cum baptizamur, per spiritum san- *tura.*
ctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus *Cyp.li.2.*
nostris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano ba- *epist.2.*
ptismus non modò mors criminum, verumetiam vita *Paulinus*
vocatur virtutum, quòd in eo iustitia, quæ virtutes in se *epist.12.ad*
continet omnes, baptizatis infunditur quod eleganti *Seuerum.*
carmine

carmine sic expressit Paulin⁹, Culpa perit, sed vita redit, vetus interit Adam, & nouus æternis nascitur imperijs. Manet quidem post baptismum eadem cõpago corporis, quæ fuit antè, sed sepulta peccatorum vetustate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Propterea Paulus hoc sacramentum vocat lauacrum regenerationis & renouationis, in quo adeò mutamur ab illis, qui fuimus antè: vt veterem hominem cum suis actibus expoliantes, diuinæ naturæ consortes efficiamur, filijq; Dei nominemur & simus: Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Posteaquàm enim in baptismo Christum induimus, debemus sicut ipse ambulauit, & nos ambulare: & cùm illum oportuerit pati priùs, & ita intrare in gloriam suam, non debemus meliore con ditione esse velle, quàm fuerit ille, qui principalis est hæres, cuius merito factum est, vt & nobis eiusdem regni cœlestis hæredibus esse liceret, vt sine vllis operibus, sine vllo labore nostro aut molestia, hæreditatem hanc assequi nos posse credamus, de quo sic egregie idẽ Paulinus, Tolle crucem, si vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis, aut pati pro Christi nomine contigerit, nemini dubium esse debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Christi corpori insitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ sit vel maximè profuturum: Est quidem ita, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, sed nihilominus quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Tolle sublimitatem hãc, ad quam nos Deus benignitate sua prouehere dignatus est, qui nos in filiorum suorum numerum adoptauit, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, qui diuinæ suæ naturæ consortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes passiones & tribulationes nostræ, quoniã sunt huius temporis, leues & momentaneæ, neque ad futuram gloriam, quæ sempiterna est, sint condignæ? Cæterùm duplici ratione meritis operum, quę fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœlestia prę mia dicimus: primum

Tit.3. Col.3. 2.Pet.1. 1.Ioan.3. Rom. 8. 1.Ioan.2. Luc.18. Paulinus ibidem. Merita nostra. Rom.8. 2.Cor.4. col.1. Meritorũ ratio duplex.

ex Dei promisso liberali, qui fallere nescit: deindè ex ea dignitate, quam regeneratis nobis præter omne meritū nostrum conferre dignatus est. Christum enim induimus in baptismo: quod ille natura est, per adoptionis gratiam filij Dei facti sumus Quare si Christum induimus, quę proficiscuntur à nobis opera, tanquàm Christi opera placere Deo, neq; secus ab illo acceptari persuasum habere debemus. Et sicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus: ita & nos post acceptam regenerationis gratiam dicere possumus: Operor autem iam non ego, operatur verò in me Christus: mereor iam non ego, meretur in me Christus: satisfacio iam non ego, satisfacit in me Christus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur. Ex quo videre licet, quemadmodum Christi gloriam obscurare, crucem euacuare, & sanguinis eius preciū imminuere conatur, qui vitæ, qua viuit Christus in nobis, qui meritis operum, quæ operatur in nobis, omnē dignitatem atq; omne præmium ademptum cupiunt. Reuera, si ipsa opera ex se metiare, momētanea sunt, leuia sunt, nō sunt condigna ad futuram gloriam, quę æterna est: Rectè enim illud dictum est, quod finiti ad infinitum nulla est proportio: Sed si consyderes immensum illud precium sanguinis Christi, quo respersa sunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris, quantum operibus derogaueris. Si spectes etiam ea tanquàm ab Adæ filio profecta, in quo mortui sumus omnes, quamlibet iusta, quàlibet in speciem sancta videantur, haud aliter tamen apparebunt in conspectu Dei, quàm pannus menstruatæ. Si verò contēpleris ea tanquàm à filio Dei, tāquàm ab eo profecta, qui Christum induit, in quo Christus viuit, in quo Christus operatur, non iam hominis, verùm Christi meritis detraxeris, si nullū eorum esse meritū dixeris. Hæc nos ideò fusius aliquantò duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum sit discrimen inter opera regeneratorum, qui Christū induti sunt, & eius corpori insiti, atq; infideliū, qui sunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deū diligentibus, omnia etiam peccata cooperantur in bonū: de quo sic August. Omnia cooperatur Deus in bonum vsque adeò prorsus omnia, vt etiam sequi eorum deuiant, & exor-

Gal.2.
Infra cap. 66. & 91.
Act.17.
Inf.ca.74
Rom.8.
Aug.in li. de Cor. & gratia ad Valentinū cap.9.
Psal.36.

exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt,atq; doctiores. Cùm enim ceciderit iustus, non collidetur, quia dominus supponit manum suam, his contrà, etiam quæ rectè facta videbuntur, magis adeò ad damnationẽ, quàm ad gloriam æternam profecerint. Nulla enim iustitia extra Christum, nulla sunt extra fidem eius rectè facta: abominatio sunt apud Deum quæcunq; fiunt ab ijs, qui nõ credunt in eum. Quã-obrem non mediocria bona sunt, quæ nobis baptismus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: postquã remissa sunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infusa nobis fide, spe, & charitate, quæ dicitur iustitia Christiana, neq; iã deinceps filij Adæ, sed filij Dei nominamur & sumus: Si filij & hæredes, hęredes autem secundum spẽ vitæ æternæ, quam nos assequuturos certò persuasum habemus, si vel baptizati statim ex hac vita excesserimus, vel post baptismum ambulauerimus dignè Deo, Deo per omnia placentes, & abundauerimus in omni opere bono scientes quòd labor noster nõ est inanis in domino, cùm bonorum laborum gloriosus sit fructus, neq; iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis nostri & dilectionis, quam ostenderimus in nomine ipsius. Atq; hæc quidem de eo, cuius inuisibilis gratiæ visibile signum sit baptismus, dicta sufficiant, + Nunc de suscipientibus baptismum paucis disseramus.

Baptismi bonorum epilogus. Infr. cap. 60. & ca. 73.

Rom. 8.

Coloss. 1. 1. Cor. 15. Sap. 3. Heb. 6.

Huc pertinet Annotatio de duplicis generis operib⁹ in fine lib. posita.

De suscipientibus baptismum.

CAP. XXXV.

EX omnibus Ecclesię Sacramentis nullum est æquè cunctis necessarium atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est, quòd quisquam salutem se consequi posse speret. Clara enim sunt & aperta Christi verba dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quisquis adire cupit, necessè est, vt ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ, transferatur in statum gratiæ & adoptio-

Baptismi necessitas. Ioan. 3.

adoptionis filiorũ Dei, per secundum Adã Iesum Christũ saluatorem nostrum. Quæ translatio quoniã, vt diximus, in baptismo fit ad assequendam illam æternã gloriã apprimè cunctis est necessaria. Quamobrem ferendus non est error hic nostri seculi Pelagianorum, qui contra clarũ & apertum Dei verbum, contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum asseuerare non dubitant, paruulos fidelium hoc solo, quòd filij sunt fidelium, regnum cœlorum consequi. Contra quorum errorẽ sic iam indè à multis seculis ab Augustino scriptum est. Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totã condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Verùm idem illi contra sanctorum patrum omnium & Ecclesiæ totius receptum sensum, non verentur illa Christi verba, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non de aquæ elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atq; amentiæ progressi sunt homines inflati sensu carnis suę, & non tenentes caput, dum sibi licere volũt iuxta priuatum spiritum suũ scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horum tam crassis erroribus, cum Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quòd nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & spiritu inuisibili, non potest introire in regnum Dei. Qua tamen de re sentiendũ est & illud, quod ab Augustino scriptum est. Baptismi vicem, inquit, aliquãdo implere passionẽ, de latrone illo, cui non baptizato dictũ est: Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atque etiam considerans inuenio, non tãtùm passionem pro nomine Christi, id quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conuersionemq́ue cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustijs tẽporũ succurri nõ potest. Neq; enim latro ille ꝓ Christi nomine crucifixus est, sed ꝓ meritis facinorũ suorũ: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credidit. Quãtum itaq; valeat etiam sine visibili sacramẽto

Error pelagianorum est quod filij paruuli fideliũ sine baptismo regnum Dei consequantur.

Au. epi. 28

Aug. lib. 4. de baptismo cõt. Donat. ca. 23.

Luc. 23.

Cyp. serm. de cœna domini.

Rom.10. baptiſmi,quod ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiã, ore autem confeſſio fit ad ſalutem,in illo latrone declaratum eſt. Sed tunc impletur inuiſibiliter, cùm myſterium baptiſmi,non contemptus religionis,ſed articulus neceſſitatis excludit. Ex quibus Auguſtini verbis triplicem eſſe baptiſmum patres noſtri collegerunt, flaminis, fluminis, & ſanguinis:quem vltimum eminentiorem eſſe docet Origenes eo,qui per aquam traditur. Ac paruulos quidem non ſaluari perſuaſum habuerunt,niſi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iuſſu trucidatis factum legimus,ſanguine ſuo fuiſſent baptizati. Quæ etiam res in cauſa eſt,ꝙ fœminis baptizãdi quoq; poteſtas cõceditur, ſi periculum ſit,ne prius infans moriatur, quàm copia ſacerdotis haberi queat.Cæterũ ſi quis ex adultis,nec opinata morte præuentus cũ cuperet maximè,ſacerdotis tamen baptizantis poteſtatem habere non potuit, fit illud, quod ab Auguſtino ſcriptũ eſt: Coronat Deus intus voluntatẽ, cùm nõ inuenit facultatem:Si enim volũtas prompta eſt, ſecundum id, quod habet,accepta eſt, non ſecundum id, quod nõ habet. Affectũ Deus pẽſat,non effectũ: Voluntas pro facto reputatur,vbi factũ neceſſitas excludit.Quod etiã exẽplo Valentiniani comprobatur, qui quàuis ex aqua & ſpiritu renatus non eſſet, quia tamen popoſcit, eo ipſo quod popoſcit,quã deſiderauit gratiam,eum accepiſſe ſcribit Ambroſius.Fuit Bernardi temporibus,qui diceret abſque actuali baptiſmo ſaluari poſſe neminem. Cuius errorem ad Hugonem ſcribens grauiter confutauit.Eſt itaque baptiſmus omnibus ad ſalutem neceſſarius, quem niſi re paruuli receperint,ab ingreſſu regni cœlorum arcentur.In adultis tamen(modò contemptus abſit)ſi baptizantis poteſtas non datur,voluntas prompta ſufficit.Indulgentius autẽ agitur in eo cum paruulis,quàm cum adultis,quòd illis hoc regenerationis beneficium non ſolùm non libentibus,verùmetiam reluctantibus quandoq; datur, nec fides in eis propria requiritur,ſed ſatis ad ſalutẽ eſſe fides Eccleſiæ creditur. Nam quod aſſerunt quidã,propria fide, quam ex auditu verborum formæ baptiſmatis concipiunt,iuſtificari paruulos,commentum id abſurdius eſt,quàm vt refelli oporteat, quandoquidem ſenſus etiam ipſe communis ſatis

Baptiſmus triplex.
Homil.in 7.lib. Iudicum.
Origi.
Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa.
Auguſt. in Pſal.103. cõcione 1.
2.Cor.8.
Ambr.in oratione funebri de obitu Valẽtiniani.
Bern. epiſ. 77.
Infantium fides in baptiſmo eſt eccleſiæ,ſiue parentum & ſuſceptorum fides.

satis refellere videtur: ac verissimũ illud esse constat, quod ab Augustino scriptum est: Eius muneris meritò iustificari paruulos, quod eis cum profuit nescierunt. Vsque adeò aũt nescierũt, vt vocibus etiã quibus possent, & motibus reluctari visi fuerint. Quã etiam causam esse scribit idem, quod eis non imputatur, atq; omnis hic eorum renisus nihili penditur, donec in eis sacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum est, expietur. In tantũ enim nesciunt quid faciunt, vt nec facere iudicẽtur. Quamobrem cùm fides in voluntate sit, paruuli autẽ rationis & voluntatis arbitrio nõ vtantur, portẽtosum quiddam esse videtur, fidem illis, quæ ex auditu est tribuere, cùm quæcunq; fiunt in paruulis, in Ecclesiæ, non in eorũ propria fide fiant. Mater enim Ecclesia, cuius brachijs ad baptismum feruntur infantes, cor maternum, vt est apud Augustinum, eis præstat, vt sacris mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde suo proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Sicut autẽ cor ad credendum, ita aures ad audiendũ, intellectũ ad capiẽdum, linguam accommodat ad confitendũ. Neq; verò id rationi & æquitati consentaneum non est. Nã cum aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij nascerentur, non iniquũ visum est, vt aliena quoq; fide intercedente mundarentur, quò filij gratiæ regenerarẽtur. Credit infans in altero, dicit Augustinus, quia peccauit in altero. Enarrans illum locum Euangelistę Beda venerabilis, vbi dixit Christus mulieri Cananitidi: Propter hunc sermonem vade: exijt dæmoniũ à filia tua, propter humilem, inquit, matris fidelemq; sermonem, filiã deseruit dæmonium, vbi datur exemplum catechisandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, aut aliquid agere possunt boni aut mali. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentiæ pars, cuius causa fides est, quam contritionem vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouã vitam inchoat: Consepulti enim sumus Christo per baptismũ in mortem, vt quomodo christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus.

August. Epist. 106

Idẽ epi. 57

August. de peccatorum meritis & remissione. lib. 1. ca. 15

Idem. De verbis Apost. ser. 14.

Mar. 7.

Pœnitẽtia in bapt. adultorũ necessaria.

Rom. 6.

Mori veteri vitæ peccati. Is autem veteri vitę peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quiq; deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam, cuius principium est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquã ingressus patet. Hoc est, quod ab Augustino dictum est. *August. in tracta. de vtilitate pœnitentiæ.* Nullus voluntatis suæ arbiter constitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Proptereà Petrum admonuisse baptizandos legimus, prius vt pœnitentiam agerent. *Actor. 2.* Quod etiam ab Augustino in catechisan do factum esse diligenter videmus. *Idem. In eodem quo supra libro.* Hæc autem pœnitentia, quæ requiritur in adulto baptizãdo, nihil est aliud, quàm odium & detestatio vitæ prioris. Atq; hæc quidem de suscipientibus baptismi sacramentum.

De ministro huius sacramenti.

CAP. XXXVI.

Hilarius. In Ps. 67. *Quis baptizet.* QVOD autem ad ministrum attinet, proprius est huius sacramenti minister sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc est, quod de Eunucho scribit Hilarius, quòd sacramentum baptismi adeò impatiẽtis cupiditate desiderij præuenerit, vt à Diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret. Baptismũ Apostolici, hoc est sacerdotalis officij ministerium vocat. Neq; verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus, qui baptizat: *1. Cor. 3.* Nam neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. *Ioan. 1.* Hic est, qui baptizat. Huius instrumentum est sacerdos. Cæterùm qui sanctificat, qui mundat lauacro aquæ in verbo vitæ (*Ephes. 5.* vbi minister videtur corporaliter operari) nõ nisi Christus est. *Ambro. in prologo librorũ de Spiritu sancto.* Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, nõ mundauit Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta. *Baptizantis dignitas non attendenda.* Neq; enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas, dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. *In oratione in sanctum lauacrum.* Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazanzenus: Ita considera, inquit, sint *Gregor. Nazan.*

an-

annuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterq; eadem regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud interierit? nihil. Discerne materiam in cera, etiamsi sapientissimus existas, dic quodnam ferri, quodúe sit auri signaculum? Sed quo pacto vnum est, quia inter materiam non characterem est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizator, qui tametsi conditione excellat, æqualis tamē baptismatis vis est, ac vnusquisq; tibi æqualis sit expurgator, qui fide eadem est formatus. Et ad Anastasium Augustum scribens Anastasius Papa: Baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum, quia vox illa, quæ per columbam sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur: hic est qui baptizat. Nam si visibilis solis istius radij cùm per loca fœtidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multò magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus, nulla ministri indignitate constringitur. Quamobrem siue à fideli, siue à perfido dispensatore baptismi sacramentum aliquis perceperit, spes ei omnis in Christo esse debet, cuius baptismum percipit, non in homine à quo percipit. Nam maledictus homo, qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir, qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptista fuit sanctius? cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc à Christo tributum elogium legimus, quòd inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: Quid contrà Iuda proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum, quod baptizauerit Paulus, scribitur: post Iudæ baptismum baptizasse quenquam non comperimus. Quid ita? Quoniā ille baptismus hominis erat Ioannis, per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium cōferri non potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptismus Christi, agni illius immaculati, qui tollit peccata mūdi. Porrò Christi baptismū cuiuscunq; tādē ministerio semel datū, iterari fas non fuit, adeò vt etiam si ab hæretico datus esset, eum repeti non liceret: quodq; maius est,

Anastasius papa.

Hier. 17.

Matt. 11.
Actor. 19.
D. Ioānis baptisma. Iudæ baptismo differt.

Ioan. 1.
Baptizati ab hæreticis non rebaptizādi.

etiam si non baptizatus baptizasset, modò formam debitã obseruasset, valere baptismũ nec eum iterandũ esse visum est. Verùm illud intereà scire oportet, baptismum esse quidem extra Ecclesiã posse, prodesse nõ posse. Ecclesia enim paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptũ est, indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiam foras largiter manauerũt: nominatim quippè cõmemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est: Nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quò illa flumina peruenerũt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso cõmemoratur: ita fit, vt cũ Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamẽ nõ sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autẽ beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam. Et sicut in Arca Noë, quæ & ipsa figura est Ecclesiæ, non alia, sed eadẽ aqua in arca positos saluos fecit & extra arcã positos interemit: sic nõ alio, sed eodem baptismo & boni catholici salui fiunt, & mali catholici vel hȩretici pereunt. Communis itaque nobis est cum hȩreticis baptismus, sicut & Euangeliũ cum illis est commune, verùm illis extra arcam positis, & Euangelium, & baptismus in damnationem, nobis verò vtrumq; est in salutem. Quamobrem redeuntes ad Ecclesiam hæretici rebaptizandi non sunt, verùm post abiuratã hæresim, per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad salutẽ, sicut copiosè de eo contra Donatistas scribens multis in locis disserit Augustinus.

Baptismus extra Ecclesiam non prodest.

Aug. lib. 4. de vnico baptis. cap. 1.

Gen. 2.

Gen. 7.

Similitudo.

De ritibus & cæremonijs baptismi.

CAP. XXXVII.

ADhibentur autem huic sacramento quȩdam cæremoniæ, non illæ quidem adeò necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si quis nulla vrgente necessitate solo contemptu prætermittat, cùm earum vsum antiquissimum esse constet: vt si quis

Ritus baptismi an sint necessarij.

quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & sacerdotum successionẽ nobis per manus esse traditas affirmauerit, minimè à vero aberrasse videatur. Meminerũt enim earum antiquissimi quiq; scriptores. Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, tribus potissimùm ex causis. Primò vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad sacramentum hoc accedatur, neúe communis ablutio quædam esse putetur, si citra solennitatem vllam fiat, atque ita sacramentum hoc contemni incipiat. Deindè, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minùs fructum huius sacramenti baptizandus percipiat. Postremò, quò per hæc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligentius instruantur, aut saltem excitentur ad hoc, vt instrui desiderent, quid sibi ritus isti velint, atq; ita quæ gerantur in baptismo cognoscant: nihil enim eorum vacat mysterio singulari. Quamuis autem hæc pluribus persequi non est præsentis instituti, quoniam tamen instigante Satana factum videmus, vt & cæremoniæ vetustate consecratæ à plerisq; contemnantur, breuiter quid sibi nonnullæ earum velint explicabimus. Principiò non statim baptizandus templum ingreditur: neque enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cùm non modò sit expers omnis sanctitatis, verùm adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcitia plenus. In hunc pro foribus templi constitutum insufflat sacerdos: neque id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insufflasse in discipulos legitur, Spiritum sanctum eius daturus. Propterea autem exufflantur paruuli & exorcisantur, dicit Augustin⁹, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret homines. Quã alio loco priscam esse traditionem scribit: Ac rectè: cùm & Dionysius Areopagita Pauli discipulus exufflationis & exorcismi meminerit. Insufflatione facta, sacerdos exorcisat: cuius moris meminit etiam Chrysostomus. Est autem exorcisare, nihil aliud, quàm per diuina verba spiritum immundum adiurando expellere: quod Apostolorum quoq; temporibus factitatum legimus. Dum exorcisatur baptizã-

Cur adhibeantur.

Statio ante fores.
Psal. 42.
Insufflatio
Ioan. 20.
Aug. de sym. ad catechumenos lib. 1. cap. 1.
Aug. de gratia & peccato originali, ca. 60.
Dion. eccl. Hier. ca. 1.
Exorcizare quid.
Chrysost. In homilia de Adã et Eua.
Rom. 16.

 dus,

Crucis signatio. dus, signat eũ sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primùm, vbi sedes est pudoris: deindè in pectore, vt intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux coutra eum accepit: neq; impedimento sit, quominùs qui baptizatur, & corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantum autem *Chrys. Homil. 40 in epist ad Corinthios.* exorcismo & catechismo, qui baptismum præcedũt, sancti patres tribuerint, vel ex eo Chrysostomi loco perspicuum esse cuiuis potest: vbi quæ præcedunt baptismũ vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles canones dogmatũ de cœlo transmissorum. Talia visa sunt priscis temporibus viris grauissimis: Nunc non desunt homines impij, qui cachinnis etiam ea prosequi non verentur. Post exorcis- *Oratio. Catechumenus quid.* mum leguntur super baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, hoc est, vt edoceri possit mysteriũ sacræ fidei, quæ cùm Dei solius donũ sit, ab illo petendam eam esse docemur, qui & adiuuat incredulitatem nostrã, & fidem *Marc. 9. Luc. 17.* adauget: qui nisi docuerit intus, frustrã vox hominis docentis foris perstrepit. Rectè autem atq; ordine fit, quòd præcedit catechismum exorcismus: priùs enim eripi vasa necessè fuit iniusto possessori diabolo, ac ita demùm in *Psal. 64. Sal & lutum.* pos[…]sionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem. Quòd verò sal in os infantis imponit sacerdos, ꝙ aures & nares posteà sputo linit: aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: sal missum in os, confessionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem *Ioan. 9. Marc. 7.* notitiæ eius, labia ad respondẽdum sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc sacerdos ad imitationem *Ambro. De sacrã. lib. 1. ca. 1.* Christi, quem legimus liuinisse lutum super oculos cæci, & iussisse abire vt ablueret: misisse deindè digitos in auriculas surdi, dixisseq;, Epheta, ꝙ est adaperire: expuentem *Euangelij lectio.* etiam tetigisse linguam muti. Huius autem linitionis minimè recentem vsum esse, vel ex Ambrosij scripris videre *Susceptorũ officiũ vt paruuli in fide instituãtur* licet. Legitur autẽ, dum catechisatur baptizãdus, Euangeliũ: admonentur posteà susceptores siue patrini, vt manus imponãt capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteãtur symbolũ & orationẽ dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruantur paruuli, cùm ad

ad vsum rationis peruenerint, de ijs, quæ ad fidem pertinent. Quos & Augustinus in sermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres charissimi, quicunque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperũt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideò semper illis solicitudinem veræ charitatis impendẽt. Quòd autem benedictiones cum impositione manuum inter catechisandum fiunt, causa hæc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur posteà baptizandus in Ecclesiam, ac interrogatus à sacerdote, respondet per susceptores suos (nisi fortè sit adultus, tum enim ipse loquatur necessè est) abrenunciare se Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Christo se cõiungi velle. in cuius etiam rei signum, ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenunciatione ita scribit Augustinus. In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcisatur in paruulis, eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantiũ, vt eruti à potestate tenebrarũ, in regnũ sui domini trãsferantur. Idem ad Valerium scribẽs, antiquissimã Ecclesiæ traditionẽ esse dicit, qua exorcisantur & sufflãtur paruuli. Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenũcio tibi Satana, si ipsam per opera exhibeamus. Hęc enim, inquit, vox, cõfœderatio cũ domino est, & sicut nos seruos emẽtes, ipsos qui venduntur priùs interrogamus, an nobis seruire velint, ita facit & Christus, quãdo debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelẽ tyrannũ dimittere & immitẽ, & à te fœdera suscipit. Non enim coactũ est ipsius imperiũ. Hortatur itaq; non modò cùm in forũ prodimus, verùmetiã cùm fuerimus egressi ianuę vestibulũ, ijs priùs verbis vtamur: Abrenũcio tibi Satana, & cõiungor tibi Christe: nec vnquàm absq; hac voce exeamus. Hęc sit nobis bacul[9], hęc armatura, hęc turris inexpugnabilis. Posteaquàm abrenũciauerũt diabolo, & Christo nomẽ dederũt, vngit eos sacerdos oleo, more athletarũ, q stadiũ iã ingressuri sunt, vt futuri iã christi athletę designẽtur, quib[9] colluctatio futura est, nõ aduersus carnẽ & sanguinem,

Serm. 163. de tẽpore. August.

Benedictio & manuũ impositio.

Abrenunciatio.

August. de nupt. & concup. lib. 1. cap. 20. Idem de nuptijs, & concup. lib. 2. cap. 29.

Homil. 21. ad populũ Antiochenum. Chrysosto. Similitud.

Vnctio.

Aug. Tract.33. in Ioan. guinē, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitię in cœlestibus. Qua de re ita scribit Augustinus: Christi nomen à Chrismate dictum est, Chrisma autem Græcè, latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores cōtra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoq; necesse est eū, qui sit baptizatus, vt accepto Chrismate & vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Quin & vetustissimi Dionysius & Tertullianus vnctionis meminerunt. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil est difficile: & inter scapulas, vt ad suaue iugum domini ferēdum tantò fiat rubustior. Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immersio, vt est apud Damascenum, tres dominicæ dies sepulturæ repræsentat, vel etiam trinitatem personarum. Ante Damascenum autem idem à Leone quoque pontifice annotatū est: Sepulturam, inquit, triduanā imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgētis ad instar est de sepulchro. Neq; verò id ita fieri necesse est, vt non vna immersione baptismus absolui possit, qua & vnum esse Deum, qui trinus est in personis, & semel tantum mortuum, nec deinceps amplius moriturum significetur. Quod etiam in concilio quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdā ita constitutum esse legimus, vt vna tantùm fieret immersio. Quin & ipsa immersio prætermitti rectè potest, ac vel sola aspersio, vel perfusio, qua multi nunc vtuntur, sufficit, quemadmodum Cyprianus etiam testis est. Baptizatum puerum signat cruce cum Chrismate in vertice capitis sacerdos super cerebrū, vt hoc signo illum admoneat, quandoquidem vetus homo crucifixus in illo est, atq; cū Christo consurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ sursum sunt quærat, vbi Christus est in gloria Dei sedens, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram: quandoquidem ex terreno cœlestis, ex Adæ filio, Dei filius factus est, vt iā non ad aliam illi magis, quàm ad cœlestem hæreditatem aspirare fas sit. Posteà dat illi vestem candidam, vt sit indicium, quemadmodum scribit Ambrosius, quod exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentiæ casta velami-

Cyprian. li.1.epi.12
Dion. eccl. hier. cap.7
Tert. de baptismo.
Matt.11.
Mersio trina Dama. li.4.ca.10
Epist.4. cap.3. Leo Papa.
Vna immersio propter errorē quendam ordinata fuit.
Perfusio et aspersio. Cypria. li.4. epist.7.
Chrismatis linitio. Col.3.
Vestis candida.
Amb. lib. de ijs, qui initiantur

lamina. Meminit etiam Socrates post Dionysium in Ecclesiastica historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua Ecclesia fuit mos, vt non baptizarentur nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida induti per octo dies, ac vocabantur albati, atque octauo demũ die vestem albam deponebant: vnde tractum nomen dominicæ. Quòd autem susceptores, quos Patrinos vocant, adhibentur in baptismo, qui quasi sponsores paruulorum voluntatis esse videntur, atq; instruere baptizatos de ijs, quæ ad fidem pertinent, obstricti sunt, est & hoc, sicut Dionysius testatur, Apostolicę traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptismo, recens non est. Antiquissimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illũ Pauli locum: Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hãc, inquit, cognationem vel consanguinitatem, arbitror esse ex baptismo contractam. Datur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quandoquidem sponsauit eum sibi Christus in fide, cùm venerit sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, sicut fatuæ illæ virgines, sed ardente, hoc est, cum fide, nõ illa mortua, sed quæ igne charitatis accensa, ociosa esse nõ potest. Hic perspicere licet, quàm nihil non sacrum, nihil non veneratione dignum sit in his cæremonijs, in quibus recondita sunt mysteria multa homini christiano cognitu cum primis necessaria, quæ vt scrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaq; temerè prætermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo seculorum tractu nunquàm intermissas, ad hæc vsque nostra tempora ex vetustissimis quibusque scriptoribus abundè liquere potest. Verùm nos reliqua persequamur.

mysterijs cap. 7. Dion. eccl. hier. ca. 2.

Dominica in albis. Eccl. Hier. lib. 7.

Cognatio spiritualis

Rom. 16.

Cereus ardens. Oseæ 2. Matt. 25.

De Sacramento confirmationis.

CAP. XXXVIII.

BAptismus intrantium est, vt diximus: confirmatio verò pugnantium. In baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atq; ad ineundum prælium cum

cum aduersarijs potestatibus præparamur, coronam acce-
2. Tim. 2. pturi, si victores euaserimus: Neque enim coronabitur quisquam, nisi qui legitimè certauerit. Est quidem ita, quòd si qui baptizatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verùm Christi, quem induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur: Sed cui iam vsum rationis adepto, post acceptum baptismum vitã Deus in hoc sęculo propagare dignatur, nõ est quòd existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismum, quàm vt credat ociosus: Imò persuasum sibi hoc habere debet,

Confirmationis causa & necessitas.

2. Tim. 4. se ad graue certamẽ vocari: Quod nisi certauerit bonũ hoc certamẽ, cursumq; consummauerit, nihil est, quòd se iustitiæ coronam, quæ non est reposita nisi legitimè certantibus, assequi posse speret. Neq; enim perindè oppugnat homines ante baptismum Satanas, atq; pòst: Nã qui non
2. Timo. 2. sunt baptizati, aut qui hęretici sunt, eos pro suis habet, & omnem in eos tanquàm sibi subiectos, potestatẽ exercet: Qui verò castra sua deseruerunt, atq; ad Christi vexillum confugerũt, eos è potestate sua ereptos dolet, atq; omni insidiarũ genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt
Matt. 4. anteà, captiuitatẽ conatur. Ipse etiã Christus documento nobis esse potest, quem non prius aggressus est tentare Satanas, quàm fuisset à Ioanne baptizatus. Quamobrem cùm in baptismo non ad fidẽ ociosam, sed ad pugnã periculosam vocati simus, ad quam rectè gerendã vires nostrę sufficere nequaquã possunt, dare nobis remediũ dignatus est Christus in sacramẽto confirmationis, in quo cõfertur cõfertur nobis is, cuius ope adiuti, facilè possumus & carnẽ, & mundũ, & eũ cui semel in baptismo renũciauimus, diabolũ superare. Is est spiritus sanctus, qui adiuuat infirmitatẽ nostrã: qui nisi pręstò nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atque hostibus nostris terga dare oporteret, quorũ maior est vis, quàm vt solis humanis virib' ei resistere queam'. Quamobrẽ sicut in baptismo spiritũ sanctũ accepimus in remissionẽ peccatorum, ita in cõfirmatione datur nobis idẽ spiritus sanctus in robur cõtra hostes nostros, quo adiuti atq, animati facilius impetũ eorũ propulsare queamus. Sacramenti huius meminit Petri successor

Confirmationis antiquitas.

Clemens

Clemens,ac absq; eo negat aliquem perfectum Christianum esse, aut sedem habere inter perfectos posse, si non necessitate,sed incuria aut volũtate remãserit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox subdit: Quod à Petro,inquit,accepimus, ac cæteri sancti Apostoli præcipiente domino docuerunt, sententiæ Clementis Cornelius quoq; subscribere videtur pontifex & martyr, ab Fabium scribens,cùm de Nouato,qui iam baptizatus fuerat,dicit: Nec reliqua consequutus est post morbum, quæ iuxta Ecclesiæ canonem consequi debebat,obsignationem videlicet ab Episcopo collatam. Cùm autem illa potius non sit,quomodo Spiritum sanctum est consequutus? Quæ epistolæ illius verba in libris Ecclesiasticæ historiæ Eusebij legere licet. Materia huius sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarũ & balsamo confectum. Forma est hæc, quòd præmisso nomine eius,qui cõfirmatur, dicit Episcopus: Signo te signo crucis,& confirmo te Chrismate salutis,in nomine patris & filij,& spiritus sancti, vt replearis eodẽ spiritu sancto,& habeas vitam æternã.Simul vt ad signum & elementũ visibile vnctionis,quæ fit in fronte Chrismate, verbũ accesserit,fit sacramentũ,hoc est, sacræ rei,nimirùm inuisibilis gratiæ,qua confertur spiritus sanctus,signum visibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, e uestigio datur ei Spiritus sanctus, qui tueatur eũ aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur suppeditet ad oẽs aduersarias potestates debellandas.Cùm itaq; tã sacræ rei signum sit confirmatio, & quidem efficax, nihil est quòd quisquam dubitare queat, ei sacramenti nomen tribuere, cùm ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra fuerit inter sacramenta numerata. Certè Augustinus vocat sacramentum Chrismatis: quod quidem, inquit, in genere signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Non minus id quàm ipsum baptismum sacrosanctum esse vult. Quod autem in hoc sacramento Spiritus sanctus conferatur aperta sunt scripturę testimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quòd imponebant manus super illos, qui DEI verbum in Samaria receperant, & erant baptisati in nomine domini Iesu, & accipiebant Spiritum sanctũ.Ac rursus alio loco de Paulo: Quo

Epistola 3. Clemẽs pa.

Obsignatio

Eusebius. Lib.6. ca. 43.

Materia.

Forma.

Confirmatio sacramentũ est.

August. Lib.2.cõt. literas Petiliani.ca. 104.

Actor. 8.

Actor.19. Quo facto imposuit illis manus. Neq; verò quia Chrismatis mentio non fit, ideò putandum est eius vsum non fuisse temporibus Apostolorum. Extat inter alia in libro cōciliorum epistola sancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orientales, in qua disertis verbis testatur, quòd pòstquàm cœnauit dominus cum discipulis suis, & lauit eorū pedes, Chrisma conficere docuit. Sicut, inquit, à sanctis Apostolis præcessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt. Et subdit: Ipsa enim lotio pedum, nostrum significat baptismū, quando sancti Chrismatis vnctione perficitur atq; confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chrismate. Sed & vtroque vetustior Dionysius Areopagita copiosè de eo multa scripsit, sanctiq; doctores passim in multis locis meminerunt. Ante mille centum annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo concilijs, posteà verò in Autisiodorensi & Bracarensi fuit constitutum, vt ne quisquam alius præter Episcopum Chrisma consecrare auderet. Quod etiam à Leone pontifice cautum est, dum ad Germaniæ & Galliæ scribit Episcopos. Est autem materia Chrismatis cum primis idonea ad exprimendam significationem eius rei, quæ nō modò significatur, verùmetiam confertur in hoc sacramento. Datur enim in hoc sacramēto plenitudo sancti spiritus ad robur spirituale, quod perfectæ iam ætati conuenit, ad quam cùm peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoque communicare, cum anteà sibi soli viueret. Gratia itaq; sancti spiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitur vnctus esse oleo lætitię, propter plenitudinem sancti spiritus, quam habuit. Admiscetur autem balsamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est, quod dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus. Quamobrem non quia non est expressè quicquam in scripturis de eo traditū, idcircò vsum eius fuisse negandum est. Rectè enim ab Augustino scriptum est. Non omnia, quæ facta sunt ab Apostolis, etiam scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cæteris documentis probantur. Fit autem vnctio in fronte Chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi

Chrismatis antiquitas & consecratio ex sancti Fabiano papa.

Diony. ca. 4. eccl. hierar.

Leo papa epist. 88.

Chrismatis materia.

Psal. 44.

2. Cor. 2.

Aug. epist. 108.

ne ipsi aquæ qua generantur, siue oleo quo Chrismate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Augustinus. Fit itaq; ideò in fronte tanquàm in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat: de illo glorietur: in illo fidat: ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi. Institutum autem est hoc sacramentum à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille cùm dixit: Ego mittam promissum patris in vos: Item Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit, neq; id sine causa: Nam cùm sacramentum hoc contineat in se plenitudinē sancti spiritus, quæ confertur omnibus, qui Chrismate consignātur, quamdiu Christus in hoc seculo versabatur, hæc plenitudo sancti spiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequàm in cœlum Christus ascendisset, dari plenitudo sancti spiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: Nondum erat spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Neq; verò propterea minoris authoritatis esse debet hoc sacramentum, quòd à Christo promissum tantùm, ab Apostolis verò est exhibitum. Nam nō minus ratum est, dicit Cyprianus, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramentum manuum impositionis Eusebius pontifex, nō est nisi Episcopus, quòd præter Apostolos nemo sacramentum hoc cōtulisse legitur: quēadmodum etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis pontificibus traditum est. Quin & in Aurelianensi & Meldensi concilijs idem est constitutum. Quò magis autem vis huius sacramenti cognosci possit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis Papę quam ille ante mille ducētos annos ad Episcopos Hispaniæ conscripsit. De ijs verò, inquit, super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrum maius esset sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptismus, scitote

August. Tract. 118. in Ioan. Idem in Psalm. 30. concione secunda.

Cōfirmatio à quo instituta.

Lucæ 24. Ioan. 14.

Ioan. 16.

Ioan. 7.

De consec. Distinc. 5.

Nota.

In sermone de ablutione pedū Cipria.

Episcopi est confirmare.

Eus. epi. 3. Epist. 4. Epi. 1. ca. 2 Leo epist. 88.

vtrunque magnum esse sacramentum: Et sicut vnum à maioribus fit, id est à summis pontificibus, quod à minoribus perfici nõ potest, ita & maiori veneratione venerandũ & tenendũ est. Sed ita cõiuncta sunt hæc duo sacramẽta, vt ab inuicẽ nisi morte præueniẽte nullatenus possint segregari, & vnũ sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum præueniente morte saluare sine altero potest, aliud aũt nõ potest. Vnde scriptum est, In diebus illis, dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem.

Ioel. 2.

Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei, quòd in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vuinersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & confirmatio ad baptismi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysterium confirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita, dilectissimi. Attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm imperator quemcunq; in militum receperit numerum, non solùm signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturũ: ita in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentũ militiæ. Nunquid prodest, si quisquã parentũ magnã pupillo conferat facultatẽ, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaq; paracletus regeneratis in Christo, custos & consolator, & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi dominus custodierit ciuitatẽ, frustrà vigilat, qui custodit eam. Ergo spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentũ pręstat ad gratiam. Et quia, in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismũ roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipien-

Psal. 126.
Confirmationis effectus ex Melchiade papa. Dist. 5. de consecra.
Nota.

cipiẽdos: confirmatio autem armat & instruit, ad agones mundi huius & prælia, reseruandos. Qui autem post baptismũ, cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortẽ, confirmatur morte, quia nõ potest peccare post mortẽ. Hîc si fortè illud etiã requirere velimus, post passionem & resurrectionẽ Christi, quid Apostolis profuerit aduentus spiritus sancti, ipse dominus eis euidenter exponit: Quæ dico (inquit) vobis, non potestis ea portare modò. *Ioan. 16.* Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiã & constantiã dilatatur. Itaque ante descensionem spiritus sancti, vsq; ad negationem Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsque ad martyrium contẽptu salutis armantur. Secundum hoc per Christum redimimur, per spiritum verò sanctum dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, consummamur, vt illam sancti spiritus vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris. *Psalm. 31.* De spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo *1. Cor. 2.* nõ percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonũ, malũq; discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris & fœdis indignisq; cupiditatibus resistamus. De spiritu sancto accipimus vitæ amorẽ, & gloriæ ardorẽ, vt succẽsi diuinitùs, erigere à terrenis mentẽ ad superna & diuina valeamus. Hæc ideò visum est ex epistola sancti põtificis adscribere, vt & dignitas & effectus huius sacramẽti iuxta eã doctrinã, quę fuit ante tot secula, cognosci posset. Porrò quæ ad chrismatis rationẽ pertinẽt, accuratius ea psequitur in tertia sua mystagogica Catechesi Cyrillus. *Cyrillus.* Quo etiã in loco nõ dubitauit ijs verbis vti. ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τὶς, κοινὸν μετ' ἐπικλήσεως, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον. i. Quẽadmodũ panis Eucharistiæ post sancti spiritus inuocationẽ, non amplius est panis cõmunis, sed est corpus Christi: sic

Quid per baptisma cõferatur.

Quid per confirmationem.

amplius est vnguentum nudum neque (si quis ita appellare malit) commune, postquàm iam consecratum est: sed est charisma, quod Christi & spiritus sancti, id est, diuinitatis eius præsentiam efficit. Persequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus & cęremonias quibus vtimur in baptismo, & hac, & duabus præcedentibus catechesibus.

De sacramento Eucharistiæ.

CAP. XXXIX.

PER baptismum exuto veteri homine, nouã quãdam vitam ingredimur, & Christi militiæ adscribimur. Quò fortius autem ac virilius hostium impetum propulsare queamus, in sacramento confirmationis chrismate vngimur: in quo nobis datur spiritus sanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur præstet ad hostes superandos. Cæterum cui non modò viuendum, verùm etiam pugnandum est, is alimonia si destituatur, nequæ viuere diu, neq; vires ad resistendum habere potest. Quare cum & vita, quam ingressi sumus baptizati, & pugna, quam gerimus chrismatis vnctione confirmati, vtraq; sit spiritualis: pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis, vt ne vires nostræ deficerent, de spirituali nobis alimonia prouidendum esse putauit. Qua in re singularem suam erga nos charitatem, maioremq; quàm vt vlla vis orationis eam satis explicare queat, nobis declarauit. Neq; enim vulgari aliquo & vsitato cibi genere, sed sui sanctissimi corporis, sui preciosissimi sanguinis alimento nos reficiendos esse putauit: quod angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò sic in vnam cum illo massam reduceremur: vnũ Christi corpus omnes, vna Christi caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor vnquã suis membris oues suas nutriuit? Quàm multas matres videmus, quæ non suis vberibus, quos pepererunt infantes lactauerunt, sed eos nutricibus alendos dederunt? At non ita dominus noster Iesus Christus. Nulla dilectio, non dicã verbis explicari, sed neq; cogitatione concipi tãta potest, quæ sit cum hac illius dilectione cõferen-

Eucharistia cibus est animã viuificãs, alens, sustentans nutriens.

Psal. 105.

ferēda. Proprio ille corpore suo, proprio sanguine suo nos alere, sibique coniungere & conglutinare dignatus est. Illud ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illū ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionē peccatorū nostrorum, nobis in cibum & potum dedit. Ipsum quidē, sed non eo ipso modo, quo fuit in cruce: Nam neque sub illa specie visibili, qua pependit in cruce: sed ipsum quidē inuisibile sub visibilibus panis & vini speciebus: neque quale fuit tum, quum esset cruci affixum, corruptioni & morti obnoxiū, sed prorsus incorruptibile iam, & immortale. Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducādum dedit, quod clauso tumulo resurrexit, quod per clausas ianuas in eū locum, vbi erant Apostoli, ingressum est: corpus spirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum. Aliud est igitur in hoc sacramento quod oculis cernitur, aliud quod sola fide comprehenditur. Et propterea vocatur sacramentum: sacræ rei signum, & quidem efficax. Sacra res, cuius est signum hoc sacramentū, est viuum & verum corpus, est viuus & verus sanguis domini nostri Iesu Christi: quod ita per species istas visibiles panis & vini significatur, vt simul sub illis re ipsa, quāuis inuisibiliter contineatur. Est præterea signum inuisibilis gratiæ, quæ confertur dignè accedentibus sub istis panis & vini visibilibus speciebus: qua de re posteà disseremus. Nam illud admonendum prius duximus, esse quoddam discrimen inter hoc sacramētum, & alia, quæ & ipsa materiam habent sensibilem. Nam Eucharistia continet in se rem sacram absolutè, nimirùm Christum ipsum, quo nihil magis est sacrosanctum: aqua verò baptismi continet rem sacram, quatenus ad alium illa refertur, & alij communicatur: continet enim virtutē ad abluendum, ad sanctificandum, ad iustificandum. Eadem est & chrismatis, & similium ratio. Quamobrem sacramentum Eucharistię perficitur in ipsa materiæ consecratione, alia verò non perficiuntur nisi in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum. Exempli gratia. Si benedicatur aqua baptismi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipsius transmutatio: neque sacramentum

In Eucharistia quale corpus.

Rom. 6.

Ioan. 20.

Discrimē inter Eucharistiā & alia sacramenta. Aqua baptismi cōtinet vim abluēdi, sātificādi, & iustificandi sui applicatione.

Transsubstantiatio. Chrysost. in Missa. Theoph. in cap. 14. Marci. Eucharistia nõ est in vsu tãtum. Thomas parte 3. quæst. 76.

dicitur, nisi cum homo abluitur. At in hoc sacramento simul vt ad elementum panis & vini, verbum accesserit, fit sacramentum: fit, vt Chrysostomus dicit, transmutatio, vel vt Theophylactus transelementatio, vel vt in magno illo concilio Lateranensi, in quo & Constantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchę pręsentes adfuerunt, definitum est, fit transubstantiatio panis & vini in corpus & sanguinẽ domini nostri Iesu Christi. Quamobrẽ audiendi non sunt, qui negant esse Christi corpus nisi cum sumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui scribens ad Calosirium Episcopum Arsinoitem, his verbis vtitur. Libet enim ea Gręca adscribere: ἀκούω δὲ, ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἀπρακτεῖν φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομένοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν· μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται χριστὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ, id est, Audio, inquit, quòd dicant, mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse: Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius est Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Quæ autem per Deum immortalem hæc est audacia atque amentia, Christi præsentiam in sacramento temporibus & momentis circumscribere velle? denique tanquã finium regundorum sis arbiter constitutus, inter sacramẽtum & non sacramentum fines & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit communicaturus, sit ita demùm sacramentum: ne sit autem, si non sumpserit. Quid si eo animo communicaturus accedat, vt statim sumat: quoniã verò non temerè dictum est illud, Multa cadunt inter calicem supremaq; labra, subito ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quidquid tandem eiusmodi euenerit, quod impedimẽto sit, quò minus sumere queat, quid dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? Continuòne Christum à sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat communicaturus, dum

resi i-

respiret, dum vires colligat ad sumendum? Quòd si pro sua benignitate Christus expectet aliquantisper, scilicet isti præscribent moræ terminum? vt vnam horam, mediã, aut quartam, communicaturum impeditũ expectet, duas ne expectet. Quis est qui statuere possit, absurdáne magis an impia sint hæc Satanistarum commenta, quæ non modò cum verbo Dei, verùmetiam cum ipso cõmuni sensu pugnare videntur? Ecquam scripturam proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libenter obtendunt, ex qua possint ostendere non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cũ sumitur sacramentum? Dixit Christus, hoc est corpus meum: Nunquid addidit quando sumitur? quod certè addidisset ille, qui tantopere fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionem Christum in hoc sacramento adoraremus. Indicare videtur Gregorius quoque Nisenus, Basilij magni frater, errorem hunc suo tempore fuisse, cùm dicit: ὁ ἄρτος καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν ἐς τὸ σῶμα γίνεσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, id est, Panis, vt inquit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per manducationem eò progressus, vt corpus fiat verbi, sed statim in corpus per verbum transmutatus: quemadmodum dictum est à verbo, quod hoc est corpus meum. Posset his rectè dici, quod illi populo dictum est quondam ab Elia: Vsquequo claudicatis in duas partes, Si dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Si Christum Deum agnoscitis, sequimini illum: credite illi dicenti, Hoc est corpus meum: non solùm cùm sumitur, sed statim etiam vt verbo Dei consecratur: cuius verbi Dei, non sumptionis meæ aut alterius virtute, quod erat ante consecrationẽ panis, fit corpus Christi. Neq; enim manducatio mea, sed sermo Christi, panis & vini substãtiam conuertit in substantiam corporis & sanguinis Christi. Sin autem non creditis Christo dicenti, hoc est corpus meum, quod reuera facitis, cur id obscure fertis? cur nõ apertè cõfitemini vos Baal sequi, & illius prophetis credere, qui dicũt: hoc nõ est corp⁹ meũ? nõ est verũ quod dixit Christ⁹:

Greg. Nisenus, ca. 37. sermonis catechetici.

3. Reg. 18.

 non

non eſt corpus, ſed ſignificat corpus: non eſt corpus, ſed eſt figura corporis Chriſti. Si ſic detecta perſona rem ageretis, quis non ſtatim agnoſceret angelos Satanæ? quis non, quo ſummo poſſet ſtudio, ab illis ſibi caueret? Sed verùm eſt quod dicit ſcriptura: Erat ſerpens callidior cunctis animantibus. Nulla eſt aſtutia, quæ cum illius aſtutia poſsit comparari. Intelligit ille, qui non aliundè conſtat niſi ex dolo & fallacijs, ſi ſe ſubito talem exhiberet, qualis reuera eſt, nihil ſe profecturum. Nam ſi ſtatim prorumperet per membra ſua, & diceret: Non eſt corpus Chriſti, ſicut ipſe dixit, ſed ſignificat modo corpus: eſt figura corporis: quis eſſet, qui quos tam impiam vocem proferre audiuiſſet, eos ferendos, ac non auferendos potius, atque extremis ſupplicijs afficiẽdos cenſeret? Quamobrem pedetentim callidiſsima beſtia in mentes hominum illabendum, ac per gradus quoſdam ad extremam hanc impietatem eos adducendos eſſe putauit. Principio verbi Dei ſpeciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via eſt) de ſpeciebus huius ſacramenti diſceptationem induxit, vt ſic, cuius rei ſymbolum eſt hoc ſacramentum, charitatem ex animis hominum tolleret, vnanimitatémque ſcinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandum, neque verum ſanguinem, ſed cruorem dari bibendum perſuadere conatus eſt, affirmando quòd ſub ſpecie panis corpus tantum ſine ſanguine, ſub ſpecie vini ſanguis tantum ſit ſine corpore. Hac ille arte cum effeciſſet, minus vt iam reuerenter ad hoc ſacramentum homines accederent, quòd fruſtra ab eo vita expectetur, in quo vita non eſt, progreſſus eſt vlterius: Neque tamen ſtatim negauit eſſe corpus Chriſti, ſed panem in ſacramento ſimul eſſe cum corpore Chriſti docuit, iampridem ſopitam Ioan. Vicleffi, & Ioan. Huſsi hæreſim renouans: cùm tamen Chriſtus non dixerit, hic panis eſt corpus meum, ſed, hoc eſt corpus meum. Explicans Auguſtinus illam inſcriptionem Pſalmi: Pſalmus Dauid, cum mutaret vultum coram Abimelec, & dimiſit eum & abijt: ac locum illum ex libris Regum, ſecundum editionem ſeptuaginta, pertractans, Ferebatur in manibus ſuis: Hoc verò fratres, inquit, quomodo poſſi fieri

Gene. 3. Aſtutia diaboli in hæreticis.

Panis & vinum an maneant. Auguſt. in Pſal. 30 1. Reg. 21.

fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literã non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meũ, Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Seipsum itaque ferebat Christus in manibus suis, quando dixit, hoc est corpus meum, non panem cum corpore, quod nunc per membra sua falsò docet Satanas: Qui post ea quàm id persuasit hominibus, manere panem cum Christi corpore, neque parum venerationis huic venerabili sacramẽto falsa hac doctrina sua detraxit, serpit bestia longius. Neque tamen adhuc audet profiteri quod sentit, verùm cõcedit esse ibi corpus Christi, sed non alio tamen tempore, quàm quo sumitur: qui verò extra sumptionem adorauerit eum idololatriæ reũ pronunciat. Hoc posito & concesso, tollit sacerdotium, tollit sacrificium, omnem Christi beneficiorum memoriam prorsus obliterare conatur, atque omni ratione diligenter cauet, ne qua in Ecclesia Dei summi illius & immẽsi beneficij, quo semetipsum Christus dedit redemptionem pro nobis, fiat repræsentatio. His ex animi sui sententia confectis, tum demum eò peruenit, quò tendebat initio, vt dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus: Non est Deus in hoc sacramento, non est in eo corpus Christi, merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, est idololatrã esse. Hoc si callida & truculenta illa bestia statim initio per membra sua dixisset, nullo negocio, semota quauis cunctatione fuisset obstructum os loquentium iniqua, neque facilè quenquam in nassam suam pertraxisset, vt tam impiæ voci auscultaret, eique fidẽ haberet. Verùm, vt dictum est, paulatim irrependum in animos hominum, atque ijs gradibus, qui iam enumerati sunt, incedendum esse putauit, quòd sciret extremè impiam doctrinam non ita subitò Christiano homini persuaderi posse. Quamobrem quicunque catholicam & orthodoxam fidem amplectitur, diligenter sibi caueat ab his serpentis insidijs, qui nunquam calcaneo nostro insidiari cessat. Cauendi autem

Psalm. 13. *&* 52.

hæc eſt ratio, ſi omnem diſputationem fugerit de hoc ſacramento, in quo ſtultam Deus fecit ſapientiam huius mundi. Nuſquàm enim Dei maior eſt tentatio, quàm in hoc ſacramento, in quo tentat nos Deus, vtrum credamus illi. Noluit Adam credere Deo dicenti: In quacunq; die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit ſerpenti decipienti cùm diceret: Aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij. Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam, quam ſerpens promiſit oculis non cernebat. Credidit ſerpenti diabolo, non credidit creatori ſuo Deo, quo illius peccato facti ſumus omnes rei mortis æternæ. Sacrilegiũ illud per iſtud euchariſtiæ ſacramentum emendari Deus voluit, vt ſine vlla dubitatione crederemus filio dicenti: Accipite & comedite: hoc eſt corpus meum: non autem crederemus ſerpenti dicenti, hoc non eſt corpus Chriſti, ſed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitum Adam guſtando è vita beata excidit, ſic nos quem Chriſtus præcepit cibum manducantes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amiſſam redire oportet. Quãobrem non quærat homo Chriſtianus cum Capharnaitis: Quomodo hic poteſt nobis carnem ſuam dare ad manducandum, ſed captiuet intellectum ſuum in obſequium Chriſti: Dicat quicquid velit omnis homo mendax, nos credamus ei, qui ſolus eſt verax, Deo. Ipſe dixit & facta ſunt. Ipſe dixit, hoc eſt corpus meum: ipſe dixit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Credamus veritati de veritate ſui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quomodo. Nõ eſt impoſsibile apud Deũ omne verbũ. Etiamſi angelus de cœlo nobis aliud annunciaret, quàm quod Chriſtũ Dei filiũ dicentẽ audimus, anathema ſit: nõ ei credamus. Non poteſt mentiri veritas. Verbum domini manet in æternum. Senſus noſtri falli poſſunt, Chriſtus, qui eſt veritas, neq; falli poteſt, neq; fallere. Viderat Petrus Chriſtum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatam, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi beneplacui, ipſum audite: & tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum ſermonem. Certius illi viſum eſt & firmius, quod à propheta ſcriptũ legerat, quam vox de cœlo

1. Cor. 1.

Fides probatur in Euchariſtia.

Geneſ. 2

Nota.

Corpus & ſanguinẽ Chriſti verè eſſe in Euchariſtia.

Ioan. 6.

Pſalm. 115

Rom. 3.

Pſal. 148.

Luc. 1.

Galat. 1

Eſaiæ 40.

alla-

allata, quam auribus audierat. Si propheticus sermo tam illi certus visus est, quãto nobis certior videri debet Christi sermo, qui prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius. Sermo Christi cõficit hoc sacramentum. Quis sermo Christi? Nẽpe is, quo facta sunt omnia. Iussit dominus, & factũ est cœlũ. Iussit dominus, & facta est terra. Iussit dominus, & facta sunt maria. Iussit dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tãta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperẽt esse quæ nõ erant: quãto magis operatorius est, vt sint quę erãt, & in aliud cõmutẽtur? Cœlũ non erat, mare nõ erat, terra nõ erat. Sed audi dicentẽ: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mãdauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respondeã, nõ erat corpus Christi ante consecrationem, sed post cõsecrationẽ dico tibi, quod iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factũ est: ipse mãdauit, & creatũ est. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris quòd Christi corpus accipiã? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quãtis igitur vtimur exemplis, vt probemus nõ hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremq́; vim esse benedictionis, quã naturæ, quia benedictione etiã natura ipsa mutatur. Virgã tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehẽdit caudã serpẽtis, & in virgę naturã reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatã esse naturã, & serpẽtis & virgæ? Ac post multa alia exẽpla eius generis ex veteri Testamento producta, subiungit: Quòd si tantũ valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa cõsecratione diuina, vbi verba ipsa domini saluatoris operãtur? Nã sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone cõficitur. Quod si tantũ valuit sermo Eliæ, vt ignem de cœlo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorũ? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, nõ potest ea, quę sunt, in id mutare, quod nõ erãt? Nõ enim minus est nouas rebus dare, quã mutare naturas. Sed quid argumẽtis vtimur? Suis vtamur exẽplis, incarnatiõisq́; exẽplo astruamus mysterij verita-

Ambros. Lib. 4. de sacram. cap. 4.

Psal. 148.

Idem de ijs qui initiãtur mysterijs. cap. 9.

Benedictionis maior vis quam naturæ.

Exod. 4.

4. Reg. 1.

rita-

ritatem. Nunquid naturæ vſus præceſſit, cum Ieſus dominus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare conſueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe dominus Ieſus partus ex virgine? Neq; diſſimilia his apud Ioannem Damaſcenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Cyrillus quoque Hieroſolymitanus Græcus (cuius catecheſes communicauerat nobiſcũ, Romæ cùm eſſemus, Guilhelmus Scirletus Protonotarius Apoſtolicus, vir pius & doctus, neque mediocri triũ linguarum peritia præditus) in quarta ſua catecheſi quam de hoc ſacramento conſcripſit, ijs verbis vtitur.

Cyril. c. 14

καὶ αὐτὴ τοῦ μακαρίου παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων, ὧν καταξιωθέντες, σύνσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἄρτι ἐβόα, ὅτι ἐν νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων. λάβετε φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν: καὶ αὐτοῦ τούτου διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα: εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιίαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται: ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, δίδοταί σοι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, οὕτω γὰρ καὶ χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδιγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ χριστὸς τοῖς ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγετέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νο-

μίζοντες

μίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ' ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν, ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος. καὶ ποτήριον σωτηρίου. ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησις σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω, μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφορόμ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος χριστοῦ καταξιωθεὶς, καὶ ὑπαγορεύει σοι δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας. τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμαζον, ἠλισγημένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως. ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν ἄνθρωπος λέγει θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξεναντίας, αντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίον ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανε σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου, διὰ τὴν σφραγῖδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα σφραγῖδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνόν σου τὸν πνευματικόν, οἶνος καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλήν σου ἐκχείσθω. ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντὸς ἔστω σου τὰ ἱμάτια λευκὰ, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ καλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκὰ, χρὴ λευσχημονεῖν διαπαντός. οὐ πάντως τοῦτο λεγόμενον ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεὶ, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖόν ἐστι περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον ἠσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ. καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν. εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ δαβὶδ, ψάλλων.

λων. καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει, τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ. στήριζε τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνε τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὃ γένοιτό σε ἀνακεκαλυμμένον ἔχοντα. ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ΑΜΗΝ. Quæ nos ita in latinã linguã conuertimus. Vel ipſa beati Pauli doctrina, abundè ſufficere videtur, vt certam vobis de diuinis myſterijs fidem faciat, quibus digni redditi, concorpores (ita vt dicam) & conſanguinei Chriſti facti eſtis. Ipſe enim nuper clamauit, quod in nocte, qua tradebatur dominus noſter Ieſus Chriſtus, accipiens panem & gratias agens fregit & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & mãducate, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agens, dixit: Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus. Cùm igitur ipſe de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc eſt corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipſe tam aſſeueranter dixerit, hic eſt ſanguis meus, quis vnquã dubitauerit, vt dicat non eſſe eius ſanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Chana Galileæ, quod cùm quandam habeat cum ſanguine propinquitatem, facilè in illum tranſmutatur. Et eum parum dignum exiſtimabimus, cui credamus, quod vinum in ſanguinẽ trãſmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multo magis ſic eum corpus & ſanguinem ſuum fruenda nobis donaſſe, perſuaſum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tanquam corpus ipſius & ſanguinem ſumamus? Nam in ſpecie panis dat nobis corpus, & in ſpecie vini dat nobis ſanguinem: vt cùm ſumpſeris, guſtes corpus & ſanguinem Chriſti, factus eiuſdem corporis & ſanguinis particeps. Sic enim efficimur Chriſtophori, hoc eſt, Chriſtum in corporibus noſtris ferentes, cum corpus eius & ſanguinem in membra noſtra recipimus: ſic ſecundum diuum Petrum diuinæ naturæ conſortes reddimur. Olim cum Iudæis Chriſtus diſſerens: Niſi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi, quæ dicta fuerant, non ſpiritualiter accepiſſent, offenſi abierunt retro: putabant enim quòd eos

Euchariſtiæ explicatio aurea Cyrilli.

ad

ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in veteri testamento panes propositionis, verùm illi cùm fuerint veteris testamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò testamento, panis est cœlestis & calix salutaris, quæ & animam & corpus sanctificant: Quemadmodum panis corpori congruit, sic sermo hic animæ competit. Quamobrem, non sic hæc attendas velim, tanquam sint nudus & simplex panis, nudum & simplex vinum: corpus enim sunt & sanguis Christi. Nam etiamsi sensus illud tibi renũciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex gustu: sed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quod sis dignus factus, qui corporis & sanguinis Christi particeps fieres. Cuius rei, quæ sit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. Hoc est autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum mensam dęmones hominibus parauerant plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica: sed posteaquàm tu aduenisti ô domine, parasti in cõspectu meo mensam. Quando dicit homo, parasti in cõspectu meo mensam, quid aliud significat quàm mensam, quam nobis Deus præparauit ex aduerso? hoc est, quæ planè sit aduersa & opposita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo. Impinguasti in oleo caput meum. Impinguauit caput tuum in fronte per signaculum quod habes Dei, vt per illud efficiare vas sanctificatum Deo. Et calix tuus inebrians, quàm præclarus est. Vides hic calicem vocari, quem cùm accepisset Iesus in manus suas, & gratias egisset, dixit: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Propterea Salomon quoque cùm gratiam hanc in Ecclesiaste significare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum spiritualem, veni ad salutarem, & quæ te beatum reddere possit vocationem, & bibe vinum tuum spirituale, vinum & oleum super caput tuum effundantur: (Vides quemadmodum alludat ad mysticum chrisma) & omni tẽpore vestimenta tua sint candida, quia Deo placent opera tua. Posteaquàm semel exuisti vetera vestimẽta, & induisti alba spiritualia, semper te can

didis

didis veſtitum eſſe oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo veſtimentis albis induare ſemper, ſed quæ verè nitida ſunt & alba, ea te induere oportet: vt cum beato Eſaia dicere queas: Exultet anima mea in domino. Hæc cum didiceris, & cum certo perſuaſum tibi fuerit, quod qui videtur panis, non panis eſt, quamuis talis guſtui videatur, ſed corpus Chriſti: & quod videtur vinum, nõ vinum eſt, quamuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Et quoniam de hoc dixit Dauid pſallens. Et panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo: confirma cor tuum, cùm illum ſumpſeris tanquàm ſpiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conſcientia videre tibi contingat ipſius gloriam, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Animaduerte lector diligenter, quod

Nota. non dicit in pane, vel ſub pane, vel cum pane, ſed ἐν τύπῳ, hoc eſt in ſpecie vel ſub ſpecie panis, dat nobis corpus. Non dicit in vino vel ſub vino, vel cum vino, ſed ἐν τύπῳ hoc eſt in ſpecie vel ſub ſpecie vini dat nobis ſanguinem. Verum & illud accuratius expende quod dicit. Qui videtur panis, non panis eſt, quamuis talis guſtui videatur, ſed corpus Chriſti. Et quod videtur vinum, non vinum eſt, quamuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Quaſi diceret. Eſt quidem ibi ſpecies panis & vini, ſed res ipſa nõ eſt. Manente enim ſpecie, res ipſa, hoc eſt panis, in ſubſtantiam corporis, & vinum in ſubſtantiam Chriſti ſanguinis, transformatur vel tranſelementatur. Vidimus autem & Gaudentij, qui fuit æqualis Ambroſij, librum ſermonũ quorundam, quem nobis legendum dederat amicus ille noſter Gabriel Faernus, in quo cum doctrina ſic vitæ certat probitas, neutra vt alteri concedere velle videatur: in quarum vna prĉlarè tractat hũc ipſum de Euchariſtia, deqúe ſacrificio Miſſæ locum. Cuius verba cum deſcribi feciſſemus, caſu quodam ea charta nobis intercidit: ſed ea tamen reperta iri exiſtimamus in ijs exemplaribus, quæ Lugduni fortaſſe iam ſunt excuſa, opera Franciſci Turnonij: qui non magis generis nobilitate, quam excellenti virtute, doctrina, pietateque ſua ſibi ſuffragante, eo progreſſus eſt honoris, vt nunc inter ſacroſanctæ Romanæ eccle-

ſiæ

siæ Cardinales principem locum teneat. Ei namque sub nostrum ex vrbe discessum, quod Viennæ fuit excusum typis exemplar, cum adscriptis omnibus ijs, quæ in eo desiderabantur, dederamus: cùm is facturum se recepisset, vt Lugduni, cuius ciuitatis est Archiepiscopus, typis mandaretur. Sed & Augustinus in sermone quodā. Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pepēdit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multo secus Ioannes Chrysostomus, qui fuit Augustini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit: Ne sic cogites. Quemadmodum enim, si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia. Atque Ioannes Damascenus cum plæraque scripsisset in eandem sententiam, sicut ex Ambrosio citauimus, subiungit posteà: Non est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum corpus domini deificatum: ipso domino dicente: HOC EST MEVM (non figura corporis, sed) CORPVS: & non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudæis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et rursus Qui manducat me, viuet. Ac Damasceno posterior Theophylactus: Attende, inquit, quòd panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, panis quē ego dabo, figura est carnis: sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem sancti spiritus, in carnem domini. Et hoc aliquot seculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiensis, qui vixit ante annos quadringentos. Nónne hic idem Euangelista Ioan. dicit in Apocalypsi? Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid verò minus timēda est hic illa maledictio,

Hanc æditionē nondum videre licuit.

Augu. ad Neophitos

Chrys. Homil. de Eucharistia in Encenijs.

Damascenus lib. 4. cap. 14.

Matt. 26. Ioan. 6.

Theophyl. in cap. 6. Ioan.

Rupertus in cap. 6. Ioan.

Apoc. vlt.

vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur? Hic est sanguis meus? Cùm enim illo dicente, hoc est corpus meum, nos subauditionem apposuerimus, dicentes figuratiuum, vel per similitudinem dictum, cum inquam illo dicente hoc est corpus, nos dixerimus hoc significat corpus, nónne multum est quod apponimus, vel parua demutatione detrahimus, & sensum generamus, quem tantus autor Deus & homo nunquam est loquutus, nec ascendit vnquam in cor eius? Nempè cum obijcit quis, suisq; scriptitat in schedulis, quòd itidem dixerit eadē veritas: Ego sum vitis, tam audacter quàm imperitè in argumentū mendosum illud attrahit: cùm statim subsequētia verba dicentis, sicut palmes non potest fructum ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me mā-seritis, manifestè per similitudinem dictum compellāt intelligi, præsertim cum non signanter dixerit, ego sum hęc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, apposita protinus descriptione verę proprietatis de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur, de sanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniāt super nos plagę nouissimę, neque apponimus, neque diminuimus quicquam diuinæ definitioni, vel descriptioni, quam incarnatum verbum ore proprio deprompsit. Imò quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quàm veritatis amore confitemur, quòd panis iste corporeus postquàm signauerit eum pater, & vinum hoc expressum acinis præsentibus, mox vt eodem signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi: vsq; in mei memoriā facietis, corp' & sanguis eius, qui huius traditionis author est, & hoc sacrificiū ipse Christus est: cuius passionis vt sacrificiū fieret à Deo patre in veritate signatū est. Docet idē, tres modos esse essentię, quibus Christi corp' est in Eucharistia, quarto autē differt re. Est enim nomine, re, atq; effectu. Est nomine, quia summus cœlorū pontifex, qui cū sit ipsa veritas, nomina nō vana reb' imponere solet, adeò fortiter hoc nomē impressit, vt nō solū diceret, hoc vocetur corp' meū, hic vocetur sanguis

Ioan. 15.

1. Ioan. 4.

Quomodo sit corpus Christi in Eucharistia.

guis meus, sed hoc est, inquit, corpus meũ: hic est sanguis meus. Est etiã re, quia nimirũ sanctũ sanctorũ est, quia verè in illa specie, qua traditus & lanceatus est, ipse sanctus sanctorũ est. Est nihilominus effectu, quia quã verè in illa specie, qua pependit in cruce, remissionẽ peccatorũ operatus est omnibus, qui illã expectabãt ab origine mundi cũ fide, sine legalibus fidei sacramẽtis à iusto Abel vsq; ad latronẽ, quẽ in cruce confitentem suscepit, tã verè in ijsdem speciebus panis & vini eandem remissionẽ operatur omnibus, qui sunt ingressi vel ingrediuntur ad eam fidẽ, postq̃ illa species hinc transiuit, & in cœlũ sese recepit. Quartò idem specie differt, quod & plurimum prodest: nõ modò ne color & sapor humani sanguinis horrorem sumentibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia parẽtum nostrorum curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo, quod non videbant, videlicet quod illi signo consequendæ diuinitatis effectiua virtus inesset, & comedentes mortui sunt. Credamus econtrà fideli saluatori Deo, in eo quod non videmus, scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguinis transiuisse substantiã: vt comedentes atq; bibentes viuamus in æternum. Ac reperiuntur quidem veteres, figuram, signum, similitudinẽ, exemplar, sacramentum hoc appellasse: verùm non ita, vt ideò veritatem in eo corporis & sanguinis Christi negarent. Nam & Paulus quòd Christus à morte ad vitã resurrexit, nostræ morte peccati, ad vitam gratię resuscitationis similitudinem esse vult. Nunquid ideò veram fuisse mortem, veram Christi resurrectionem negauit? Dicit idẽ Paulus de Christo, quòd sit in similitudinem hominum factus, num ideò non eum verum hominem esse dicimus? Vocat idem christum imaginem inuisibilem Dei, & figuram substantiæ patris, erit autem quisquam tam excors, vt propterea Christum Deum inuisibilem & eiusdem esse cũ patre substantiæ negare audeat? Itaq; nihil impedit, quò minus idem mysterium & sit veritas, & figura dicatur. Quemadmodũ pluribus id verbis Rabanus in suo libro, quem de Sacramento Eucharistiæ inscripsit, ostendere conatur. Proferunt Augustini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, & Algerus: Corpus Christi & veritas

Eucharistia nonnũquam figura, signũ, similitudo, & exẽplar dicitur.

Col. 1.
Heb. 1.
Rabanus cap. 12. de Eucharistia libr.

& figura est: Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius ex panis viniq; substantia efficitur. Figura verò, quòd exterius sentitur. Ex quibus Augustini verbis apertè videre licet id, quod ipsi quoque sensus nobis renũciant, aliud esse quod videtur, aliud quod intelligitur. Neq enim quę videntur species panis & vini, sunt ipsum Christi corp⁹, quod sub illis re aliter cõtinetur, sed rectè dici possunt figurę quędã sine exemplaria Christi corporis. Repræsentant enim nobis illud Christi corpus exãgue, quod in cruce pro nobis pepẽdit: simul & sanguinẽ, qui fusus est ibidem in remissionẽ peccatorũ nostrorum, quòd exangue corpus, & cruor ab illo separatus, nequaquàm sub istis speciebus continetur, sed est ibi verus & integer Christus, cum carne, sanguine, anima, & diuinitate sua. Reprę sentant præthereà istæ species mysticum Christi corpus, quæ est colligatio Christianorum ad inuicem, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiã Damascenus hæc mysteria exemplaria futurorum, verũ quo sensu, ipse interpretatur, dicens: Non quòd non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quòd nunc quidem per ipsa participes reddimur Christi diuinitatis, tunc autẽ videbimus eum sicuti est, facie ad faciẽ. Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panem angelorum sub sacramẽto mãducamus in terris, eundem sine sacramẽto manifestius edemus in cœlis, nõ ministerio corporali sæpè repetitis actionibus ad eundẽ reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia, qua proferet se palàm absq; vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis. Itaq; ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Augustini verba catholicis obiecta, quæ ex libro sententiarum Prosperi citant ijdem illi, quorum supra meminimus. Sicut ergo cœlestis panis, qui verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cùm re vera sit sacramẽtum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce positum est, vocaturq; ipsa carnis immolatio, quæ Sacerdoris manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non in rei veritate, sed significãte mysterio: Sic sacramentum fidei quo baptisma intelligitur, fides est.

In Eucharistia species quid repræsentẽt.

Damascenus lib. 4. cap. 14.

Cypria. in sermo. de cœna domini.

est. Vnde idem beatus Augustinus ad Bonifacium, Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento, non solum per omnes paschæ solennitates, sed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtiq; mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim sacramenta quādam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt non haberent, omninò sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, pleraq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secūdum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita sacramentum fidei, fides est. Quod ibi dicit Augustinus, secundum quendam modum, non excludit præsentiam realem corporis Christi, sed singulari modo quodam ibi veritatē adesse declarat. Quem alio quodā loco explicat, id est, non vt videatur, quia non hoc corpus, inquit, quod videtis comesturi estis, sed spirituali modo, non sensibus exposito, nec illo manifesto modo, quomodo in cœlo contemplabimur. Sed audiamus, quid ijs olim responderit Algerus. Notandum, inquit, est, immolationem, quā non rei veritate dixit fieri, sola similitudine sacramenti veram immolationem Christi repræsentantis mortem, passionē, crucifixionem ipso mysterio significante debere intelligi: sicque baptisma quod est sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidem dici. Quod verò veram carnem Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cum re vera sui ipsius sacramentum sit, non ita intelligendum, quasi non verè dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio: quia cum omne corpus sit visibile atque palpabile, solum corpus Christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale, sed spirituale, inuisibile, vt dictum est superius. Quòd verò dixit ad Bonifacium, sicut sacramentum corporis Christi secundum quendam modum corpus Christi est, ita sacramentum fidei, fides est, intelligendum est de forma panis & vini, quæ non verè, sed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum quod sacramentum fidei, fides diceretur, duas similitudines dedit, vna actualis sacramenti immola-

Algerus lib. 1. de sacrament. Eucha. ca. 18.

tionis scilicet imaginarię: altera verò realis, formę scilicet panis & vini, vt sicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi, sic sacramentum fidei scilicet baptisma figuratè vocatur fides. Notandum, quòd in altera harum similitudinum, cœlestẽ panem, qui verè Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia scilicet corpus illud non corporale, sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit: In altera autem sacramentum corporis Christi, id est, formam panis, absolutè secundũ quendam modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autem inuisibile corpus Christi sacramentum visibilis corporis Christi dixit, intelligibiliter tantum per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum sacramentorum visibilium, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit? Hæc Algerus. Guimundus verò eadem Augustini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere possumus dictum esse de manna, vel de pane vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerunt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus. Et ideò non satis attendit homo quid apponat. Nam si ex abundantia de sacramentis quoque altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cùm enim sacramenta nostra sint substãtiuè corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus his verbis. Hunc itaq; cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramen-

Guimundus contra Berengarium lib. 2.

August.

men-

mentis. Quia passus est, inquit, pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos: nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis, quod est Ecclesia: Non quòd ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis sacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodãmodo per figurã illud corpus Christi, cuius est sacramentum, quod est Ecclesia: Nec mirum, cùm ipse dominus per Prophetam dicit: Indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. *Esa. 61.* Se dicit sponsum, quia ipse spõsus est se dicit spõsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum, quod est Ecclesia, cuius ipse est sacramẽtum. Hanc intelligentiam nobis aptissimè similitudo sequuta cõmendat. Sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius sui corporis, quod est Ecclesia, sacramentum, sic baptismum visiblem, visibilis alterius inuisibilis scilicet baptismi cognoscimus sacramentum. *Duplex baptismus exterior & interior.* Est namq; baptismus exterior, aqua visibilis carnem abluens: est baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans, teste beato Apostolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. *Actor. 15.* Et iterum: Sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. *1. Pet. 3.* Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est sacramentũ corporis Christi, quæ est Ecclesia, secundum quendam modum corpus Christi est, illud scilicet cuius est sacramentum, id est Ecclesia: ipse enim sponsus, ipse secundũ quendam modum & sponsa: ita sacramentum fidei, id est, exterior baptismus pro eo, quòd fidei signum est, secundum quendam modum fides est. Ex his patrũ sententijs cuiuis perspicuũ esse potest, quę fuerit Ecclesiæ catholicę per vniuersum orbẽ diffusę iam inde ab Apostolorũ tẽporibus ad hæc vsque nostra tempora constans fides de veritate cor-

 poris

tionis scilicet imaginariç: altera verò realis, formç scilicet panis & vini, vt sicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi, sic sacramentum fidei scilicet baptisma figuratè vocatur fides. Notandum, quòd in altera harum similitudinum, cœlestē panem, qui verè Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia scilicet corpus illud non corporale, sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit: In altera autem sacramentum corporis Christi, id est, formam panis, absolutè secundū quendam modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autem inuisibile corpus Christi sacramentum visibilis corporis Christi dixit, intelligibiliter tantum per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum sacramentorum visibilium, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit? Hæc Algerus. Guimundus verò eadem Augustini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere possumus dictum esse de manna, vel de pane vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerunt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus. Et ideò non satis attendit homo quid apponat. Nam si ex abundantia de sacramentis quoque altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cùm enim sacramenta nostra sint substātiuè corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus his verbis. Hunc itaq; cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramen-

Guimundus contra Berengarium lib. 2.

August.

men-

mentis. Quia passus est, inquit, pro nobis, commendauit nobis in illo sacramento sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos: nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis, quod est Ecclesia: Non quòd ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis sacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodãmodo per figurã illud corpus Christi, cuius est sacramentum, quod est Ecclesia: Nec mirum, cùm ipse dominus per Prophetam dicit: Indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse spõsus est se dicit spõsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum, quod est Ecclesia, cuius ipse est sacramẽtum. Hanc intelligentiam nobis aptissimè similitudo sequuta cõmendat. Sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius sui corporis, quod est Ecclesia, sacramentum, sic baptismum visiblem, visibilis alterius inuisibilis scilicet baptismi cognoscimus sacramentum. Est namq; baptismus exterior, aqua visibilis carnem abluens: est baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans, teste beato Apostolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est sacramentũ corporis Christi, quæ est Ecclesia, secundum quendam modum corpus Christi est, illud scilicet cuius est sacramentum, id est Ecclesia: ipse enim sponsus, ipse secundũ quendam modum & sponsa: ita sacramentum fidei, id est, exterior baptismus pro eo, quòd fidei signum est, secundum quendam modum fides est. Ex his patrũ sententijs cuiuis perspicuũ esse potest, quę fuerit Ecclesiæ catholicę per vniuersum orbẽ diffusę iam inde ab Apostolorũ tẽporibus ad hæc vsque nostra tempora constans fides de veritate corporis

Esa. 61.

Duplex baptismus exterior & interior.

Actor. 15.

1. Pet. 3.

poris & sanguinis Christi: Contra quam ante Berengariū, qui vixit ante annos quingentos, nemo venire ausus est. Primus ille fuisse perhibetur, qui Christo aduersari non dubitaret dicenti, hoc est corpus meum, ac figuram significationemq́; corporis esse affirmaret. Cuius hic error in concilio Vercellensi primùm fuit condemnatus: in quo, cùm ipse persisteret nihilominùs, quòd in eo concilio præsens non adfuerat, Turonis iterùm generale conciliū congregatum est, in qua pręsidēte tunc venerabili Papa Gregorio Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio domini non vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu sacramento confirmauit. Sed accidit illi quod est in prouerbio: Canis ad suum vomitum reuersus est, & sus lota in volutabro luti. Itaque denuò Romæ concilio congregato, cùm esset apertissimis rationibus conuictus, libellos suos propria manu sub præsentia Papæ Nicolai coram omni synodo cremauit, errorem anathematisauit, & confessionem bonam, quam Turonis fecerat, præbito identidem propriæ manus sacramento renouauit, illis verbis, quæ in decretorū libro videre licet. Ac moriturus ingentem dolorem præ se tulit, quòd multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxisset. Contra hunc extat libellus Lanfranci Episcopi Canthuariensis, & piè & doctè scriptus: Guimundi Episcopi Auersani libri tres: Petri Abbatis Cluniacensis liber vnus. Sed & ante septingentos annos scripserunt de veritate huius sacramenti non pauca, Rabanus & Paschasius. Sed neque sequutus postea quisquam est errorem hunc, donec ad hoc nostrum infelix seculum vētum est, in quo nihil non audent homines, liceréque sibi quisque vult quamlibet occulta fidei mysteria pertractare, ac ore in cœlum posito secreta cœlestia rimari: Qua vna re nihil esse potest magis perniciosum: Siquidē homini Christiano credendum est: Non disputandum, non discutiendum, non quærendum, quomodo. Iustus ex fide viuit, dicit scriptura, non ex argumentis aut rationibus. Cœlestibus mysterijs fidem adhibendo, fit vt ad fidei præmia perueniamus, sicut scriptū est: Credite & intelligetis. Fide autē omissa in ratione cōprehendēdis ijs, quæ sensum oēm, &

Cōcilia de veritate corporis et sanguinis Christi in sacramēto

2. Pet. 2.

Christiano credendum est, et non disputandū quomodo fiat.

Abac. 2.

Esai. 7.

& intellectum humanũ superant, frustrà laboramus. Hoc est, quod sapiens nos admonet: Altiora te ne quæsiueris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ tibi præcepit Deus, ea cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessariũ ea, quæ sunt abscondita videre oculis tuis. Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Hæc de veritate corporis & sanguinis Christi in sacramento Eucharistiæ dicta sufficiant. *Eccle. 3.* *Prouer. 25*

DE MATERIA HVIVS sacramenti.

CAP. XL.

MAteria huius sacramenti panis est & vinum aqua mixtum. Neq; enim aliter illud conficere licet, cùm ita sit institutum à Christo, cuius institutionem ab homine violari fas non est. Quam etiam ita firmiter obseruauit semper & obseruat etiamnum Ecclesia Dei, nunquàm vt ab ea sibi discedẽdum esse putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut consecrare, aut post consecrationem offerre, aut oblatione facta sumere: nihil vt sit, quòd arguere quisquam Ecclesiam institutionis Christi violatæ iure possit. Verùm hic videre licet miram serpentis calliditatem: qui cùm intelligat inuictam esse rem concordiam simul iunctam, omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem scindat, vt coniunctos diuidat ac separet, quòd non aliter suis insidijs eos opportunos fore perspicit. Nam castrorum hanc aciẽ ordinatam perrumpere nulla ratione potest: sed qui deseruerint ordines, in his debellãdis nihil est ei negotij. Huc ergo vt adducat homines, quo segregẽt semetipsos, nihil curæ diligẽtiæ, laboris prætermittit. Quãobrem nõ statim orditur ab eo, quod solum habet maximè propositum, vt Christum tollat ex Eucharistiæ sacramẽto, vt corporis eius & sanguinis veritatem negare doceat: neque enim non intelligit versipellis ista bestia, quod hac ratione facilè deterreret omnes. Quamobrẽ captat initio beneuolentiam, cùm sit in artis Rhetoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit se Christi causam agere, illius iniu- *Eucharistia materia.* *Cant. 6.*

riam dolere : queritur huc audaciæ progressos homines, vt illius institutioni derogare, vt contra illam plebi calicē adimere veriti non sint: Esse diserta Christi verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum esse, cum populo calix est subtractus. Non esse ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantùm sibi licere volunt, vt Christi etiam institutionem violent. Vides Lupum, à quo vt caueremus monuit Christus, vestimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet scilicet iniuriam Christi, qui studium suum omne in hac vna re cōsumit, vt Christum tollat non ex hoc modò sacramēto, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera, quibus obuoluit se lupus, hoc est, è lege Dei prolatam sententiam, libenter amplectimur: grata nobis est lanarum hæc mollities, verùm intereà cauendum nobis est ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cùm de Ecclesia sermo nobis esset. Quoniam verò temporum horū peruersitas hoc in primis postulare videtur, inculcandum est etiam diligentius. Libet autem hic adscribere grauissimi doctissimiq; viri, cui perpetuum fuit cum hęreticis certamē, sententiam. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nunc non secundū scripturas prædicare ea, quę blasphemat, mētiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cùm legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius dum, quòd ego & pater vnum sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus per insanas fœminas suas Paracletum alium defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit: quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbum esse Dei credamus. Nō enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectum est, hoc verbum Dei censendum est. Diximus de Ario, quòd scripturam protulit. Pater maior est me: Sed quo sensu ille protulit, non erat verbum

Matt. 26. *Matt. 7.* *1. Cor. 11.* *Hæretici scripturam & verbū Dei prætexunt suis dogmatib⁹* *Hilarius in libro ad Constātiū.* *Ioan. 10.* *2. Cor. 4.* *Verbū Dei quid.* *Ioan. 14.*

Dei.

Dei. Neq; verò solus id Arius. Omnes propemodum hęretici scripturarum testimonijs ad errores suos confirmãdos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior, quàm si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur authoritas. Scripturã proferebat Nouatus, Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiã. Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba secundũ baptismũ, quod, sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbũ satis indicat, quæ in baptismi non in pœnitentiæ Sacramento cõfertur, Dei verbũ erat, neq; fas esset cuiquam homini Christiano contradicere. Quoniam verò non secundũ baptismũ per hæc verba, sed lapsis negari pœnitentiã intelligi voluit, tuũ hoc verbũ erat ô Satana per Nouatũ loquentis, non erat Dei verbũ. Nunquàm enim, quo dictante scripsit hæc Apostolus, spiritus sanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hæc accipi voluit, vt omnem veniæ spem præcideret, si post baptismũ in peccatũ prolapsi essemus. Profertur & nunc scriptura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunq; rationis compos est, cùm ad baptismum accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quam nisi attulerit, salutem consequuturus non sit, Dei verbum est omni veneratione amplectendum: Sin autẽ per hæc verba paruulos à baptismi Sacramento velis exclusos, quòd ij fidem non habent, quæ est ex auditu, tuũ est hoc verbũ Satana, qui saluti mortaliũ inuides, & quibus potes modis eã impedire conaris, non est verbũ Dei. Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortẽ pro omnibus, qui sanguinẽ suum æquè pro paruulis fudit atq; pro adultis, nũquam eos exclusos à regno suo voluit, ad quod dextra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cùm præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et: Nisi conuersi fueritis,

Hebr. 6.
Sacramentum pœnitentiæ nõ est auferẽdum ex D. Paulo.
Ambr. li. 2. de pœnitẽtia ca. 2.
Aug. in epist. ad Roman.
Marc. vlt.
Matt. vlt.
Hebr. 1.
Paruuli à baptismo non debẽt excludi.
1. Tim. 2.
Hebr. 2.
Matt. 19.
Matt. 18.

& effi-

& efficiamini, ficut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors dominus Ecclesię fidem, in qua cùm baptizātur, quoniam fidei sacramētum baptismus est, habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt, vt si eò ipso momento, quo baptizati sunt decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credantur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamen vita suppeditauerit, cùm ad vsum rationis peruenerint, exercebunt. Profertur ab alijs quoq; scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pōtifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno (alioqui oportebat eū frequenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et iterùm: Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: de cętero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Si quæ scripta sunt ab Apostolo, sic accipiantur, vt visibiliter & sensibiliter semel tantum Christi corpus in ara crucis oblatum fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo in spectante populo vniuerso mortem pro nobis oppetere dignatus est, quodq; deinceps eiusdem generis alia oblatio non sit expectanda (nam neque necessaria est, cùm ad redimendum genus humanum vniuersum, ad abluēdos omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad ad iustificandos omnes, vna illa hostia abundè suffecerit) Dei verbum est: Certum enim est & indubitatum, quod Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà nō dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Sed si ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud sacrificium (sic enim non à Gregorio modò

Heb. 9.

Hebr. 10.

Quomodo Christus se ipsum tantum semel obtulit, & quomodo quotidie offertur.

Rom. 6.

Christi oblatio duplex.

modò Nazanzeno, verùm & à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræsentatio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem nostrum dominum Iesum Christum, vt illud in Ecclesia deinceps ampliùs non esse celebrandum existimes : tuum est hoc verbum ô Satana, qui per impium Caluinum, & eiusdem farinæ non paucos alios id populo persuadere conaris : non est Dei verbum. Nunquam enim spiritus sanctus, quo suggerente Paulus hæc scripsit, sic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros cõmemorem, vel solus Ioannes Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locuples testis esse potest : qui scribens in illud caput ad Hebræos : Quid ergo nos, inquit? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius : Et vna hæc est hostia, non multæ. Quomodo vna est & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium, exemplar est illius: idipsum semper offerimus. Nec nũc quidem alium agnum, crastina aliũ, sed semper eundem ipsum. Proindè vnũ est hoc sacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam : sed vnus vbique Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora : ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quę tunc oblata quidem consumi nõ potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius, quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur. Quid dici potuit clariùs ad quotidiani sacrificij nostri rationem explicandam? & ad Pauli vel Spiritus sancti potiùs per Paulum loquentis sententiam explanandam? Primum discrimen ostendit inter sacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce semel est oblatum à Christo, nunquàm ad eundem modum ampliùs offerendum: quod illud in mortem oblatum sit, hoc fiat in mortis recor-

Gregor. Nazan. in libris carminũ.

Chrysost. Homil. 17 Sacrificiũ Christi & nostrũ vnum est.

Lucæ 22.

cordationem. Deindè eandem hanc & illam hostiam esse demonstrat: idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod semel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolationis veritas eadem non est. Propterea sacrificium hoc vocat exemplar illius, quod in cruce peractum est. Ibi enim verè oblatus, verè passus, verè mortuus est Christus: hic nihil aliud quam eorum, quæ ibi acta sunt, fit repræsentatio. Docet ad extremũ, quicquid eius facit Ecclesia eam ex Christi præcepto facere, qui quòd ipse corpus suum in mortem semel obtulit, à nobis in suæ mortis recordationem iugiter offerri iusserit. Verùm hac de re paulò pòst pluribus differemus, nam nunc ideò tantùm ista cõmemorare visum est, planũ vt omnibus faceremus, nõ esse statim tanquàm Dei verbum accipiendũ, quicquid è scripturis in prauũ aliquẽ sensum detortis profertur: Scriptura fuit ea quoq;, quã contra Christum ipsum tentans eum Satanas adduxit: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidẽ pedem tuum. Sed quo ipse sensu produxit, non Dei, sed ipsius fuit Satanæ verbũ, qui si se transfigurat in angelũ lucis, nõ est magnũ, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ: Non est magnum si fuerunt semper & sunt etiam nunc pseudoapostoli & operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Etiã ante natum Christũ non nisi sub verbi Dei prætextu Satanas per pseudoprophetas populum seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictũ: quòd currebant, cùm eos non misisset dominus: quòd subindè vociferabãtur, verbũ domini: os domini loquutũ est: Hæc dicit dominus: cùm tamen hæc dominus loquutus non esset, quæ ipsi dicerent. Iã qui Galatis aliud annunciabant, quàm quod à Paulo acceperãt, sub Euangelij titulo doctrinã suã populo venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangeliũ quod nõ est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi, inquit, diaboli fraus est, haudquaquàm nudos pro-

Psalm. 90 *Matth. 4.* *Scripturã peregrino sensu citat Satanas.* *2. Cor. 11.* *Hier. 23. 24. 27. & 29.* *Galat. 1.*

proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent: Desciscite à Christo Galatæ, vitassent eos velut impostores & corruptores: Nunc verò, sinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè summaq; audacia perfodiebant domum, videlicet ijs, quæ dixi obtentis velamentis, per hæc nomina celátibus parietum perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturam appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum nostro seculo sic sibi solis arrogauerunt, vt eius possessione Christianos omnes excluderent? adeò, vt nisi Lutheri quis amplectatur imposturam (hanc enim bona pars eorum, qui discesserunt ab Ecclesia, vocat Euangelium) Christianũ censeri nolint, quamlibet is Christi se doctrinam & eius Apostolorum sequi profiteatur & præ se ferat. Quibus nos rectè cũ Paulo dicere possumus: An à vobis Dei verbum processit, aut in vos solos peruenit? Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iam alias aliquot excussimus. Scriptum esse aiunt: Bibite ex hoc omnes. Hunc si sensum esse vis, vt quibus hoc dictum est, non licere putes sacerdotibus aut conficere, aut offerre, aut oblatione facta Christi corpus & sanguinẽ sumere, nisi sub vtraq; specie, Dei verbũ est: quod obuijs, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. Sic enim Christus instituit, sic vna, sancta, catholica, Apostolica semper obseruauit Ecclesia, neq; faciet vnquàm, vt istud Christi mutet institutũ. Sin aũt illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquàm Christi præcepto cuncti compellantur ad vtriusq; speciei cõmunionẽ, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuũ est hoc verbum ô Satana, qui per hanc viã & opinionũ, & animorũ in Ecclesia Dei dissidiũ excitare conaris: non est verbum Dei. Legantur quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratius expendatur, cuiuis erit perspicuũ, cùm in domo, vbi Pascha cũ discipulis suis Christus manducauit, alij quoque nonnulli fuerint, neminẽ tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim Apostolos, ac solis illis hæc verba dicta esse. Dicit Matthæus: Vespere aũt facto, discũbebat cum duodecim disci-

1. Cor. 14. Laicis sub vna panis specie communicandam. Bibite ex hoc oẽs.

Marc.14. discipulis. Dicit Marcus: Vespere autem facto, venit cũ
Luc.22. duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta esset hora discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Putásne temerè factum esse, quòd numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est? Præuidebant illi spiritu sancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum tanquàm à Christo præceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptum est nunq̃: atq; ideò in exprimendo numero tã cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum sacerdotes instituit Christus, verba hęc pertinere demonstrarent: vt illi necessariò sumerent sacris operantes, cæteri verò, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraq; specie sumẽdi, nulla essent necessitate adstricti. Quamobrem nihil adferunt isti ad institutũ suum probandũ ex eo loco, vbi cœna domini describitur. Nã quod prçceperat Christus, id ab Apostolis factũ est, attestante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab ijs, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morem, quo sub altera tantùm specie cõmunicatur, mutãtes, priuata sua authoritate sibi calicem vsurparunt, ex his verbis, Bibite ex hoc omnes, errorem suum confirmari nõ posse: quãobrem ad astruendũ illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannẽ, producenda putauerunt: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitã in vobis: Quę tamẽ verba, qui triginta his annis prodierunt, de spirituali non de sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiamsi de sacramentali manducatione accipiantur (sicut accipi rectè possunt de vtraq;) tamẽ in toto illo capite neq; calicis, neq; vini fit vlla mentio, magis vt ad receptũ Ecclesiæ morem, q̃ ad istorum errorem probandum, facere videantur. Quãobrem non modò præceptũ vbi dari iusserit, sed nec exemplum vbi dederit sub vtraq; specie Christus alijs, quàm Apostolis, quisquam in scripturis reperiet, cùm ostendi contrà possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc sacramentum sub altera tantùm specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed sacramen-

Cõmunio sub vna specie panis.

Luc.24.

mentum fuiſſe corporis & ſanguinis Chriſti teſtantur v-no ore Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hieroſolymis vnius tantum ſpeciei communionem in vſu fuiſſe, ex his, quæ de fractione panis in actis Apoſtolorum ſcripſit Lucas, diſcimus. Totum præterea Ioannis caput ſextum, ſicut paulò antè commemorauimus, nullam neq; calicis, neq; vini facit mentionem: nec obſcurè indicat, ſufficere ſolam ſpeciem panis, cùm dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod ſi ſpectes figuras, quibus hoc ſacramentũ in lege fuit præſignatum, agnum illum Paſchalem, & manna quod de cœlo Iudæis fuit ſuppeditatum, figuram illius geſsiſſe reperies: De ijs comedebant omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, conſiſtebant in liquidis, in vſum ſacerdotum omnino ceſsiſſe, neque ſibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vſurpaſſe: vt hæc quoque figura ad eum, quem retinet Eccleſia catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandũ non modò nihil profertur è ſcripturis, verùm etiam ex ijs ſanè intellectis cuiuis perſpicuũ eſſe poteſt, vtramq; ſpeciem ab ijs tantùm, qui ſacris operantur, alteram extra ſacrificium ab omnibus rectè ſumi. Quid ergò quiritaris ô Satana præceptum Chriſti violari, quod hac quidem de re nullum eſſe conſtat? Quid ſi ille ipſe, quo tu quaſi flabello quodam vſus es ad iſtos in Eccleſia Dei ventos & tempeſtates excitandas, cuius opera tam multos à Chriſto, & à corpore eius Eccleſia ſegregaſti, teſtimonium contra te feret, nihil eſſe de vtraque ſpecie ſumenda à Chriſto præceptum? Lege quæ ſcripſerit ad Boëmos, nondum in reprobum ſenſum datus: hæc illius verba reperies, Quoniam pulchrum quidem eſſet vtraque ſpecie Euchariſtię vti, & Chriſtus hac in re nihil tanquàm neceſſarium præcepit, præſtaret pacem & vnitatẽ, quam vbiq; Chriſtus præcepit, ſectari, quàm de ſpeciebus ſacramenti contendere. Lege quæ ſcripſit idẽ in Euchariſtiæ declaratione. Non dixi, inquit, neq; conſului, neq; eſt intentio mea, vt vnus aut aliquot Epiſcopi propria authoritate alicui incipiant vtramq; ſpeciẽ porrigere, niſi ita con-

Chryſoſt. Homil. 17 in Matth.
Auguſt. li. 3. de conſenſu Euãgeliſtarũ, cap. 25.
Beda in Lucã. li. 6.
Theophil. in Lucam.
Actor. 2.
Exod. 12.
Exod. 16.
Leuit. 4. 6 & 16.
Luth. ad Boemos.

ftitueretur & mandaretur in cõcilio generali. Sic ille non prorſus adhuc odio erga catholicam Eccleſiam excœcatus. Sed & poſtquàm argumenta illi per te Satana ſuppeditata ſunt, quibus ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium euertere, atq; ita redemptionis noſtræ per Chriſtum in cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, ſcripſit his verbis in libro, qui de formula Miſſæ inſcribitur: Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; potiri: imò tum primum in deſpectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquàm vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunq; authoritate talis concilij potirentur vtraque. Hæc iuratus ille tuus, æſtro tuo percitus: in cuius ſcriptis, vt facilè mendacem agnoſcere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua ſecum ipſe non pugnet. Cùm itaq; ſcripturæ pro recepto magis Eccleſiæ more, quàm contra illum facere videantur, cauſæ nihil eſt, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vſus in primitiua Eccleſia. Fuit, ſed non in vniuerſa. Dedit vtramq; ſpeciem Corinthijs Paulus: dedit alteram tantum Hieroſolymitanis Iacobus. Qua de re nullum extabat Chriſti præceptum, abundabat vnuſquiſque in ſenſu ſuo. Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis ſanctificati ſunt, Euchariſtia dabatur in Eccleſia primitiua, ſicut ex Dionyſio Areopagita, Cypriano, Auguſtino, Innocentio, & Sozimo Pontificibus abundè liquet. Neque id ſine obtentu verbi Dei fiebat. Nam ſiue illud proferas: Bibite ex hoc omnes, ſi ad alios etiam, quàm ad quos dictum eſt Apoſtolos, referendum exiſtimas: ſiue illud, niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, vtrumq; æquè ad paruulos atque ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminẽ excludit: excluſi ſunt nihilominùs infantes ab vtriuſq; ſpeciei, vel potius ab ipſius corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentali participatione, neq; tamen quiſquã eſt ex nouatoribus iſtis, qui propterea cœlum terræ miſcendũ putet. Quid aũt cauſæ eſt, quamobrem qua authoritate fecit Eccleſia, vt ab omni ſacramentali Chriſti corporis manducatione paruulos excluderet, eadem authoritate non li-

Communicandi mos vetus.

Infantibus data olim Eucharistia, & iã non datur.

Diony. eccl. hierar. cap. 7.
Cyp. tract. de lapſis 5
Aug. epiſ. 107. Et de peccatorũ meritis & remiſſiõe li. 1. ca. 20 Et contra

liceat illi iustis & grauibus ex causis, non ab ipsius Christi corporis & sanguinis, sed à speciei tãtum alterius vsu, eos, qui sacris non operantur, arcere, cùm sub vna æquè sit integer Christus, atq; sub vtraque? neque sit in specie salus, sed in eo qui sub specie continetur, domino nostro Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos oporteat, neque vel de altera, vel de vtraq; specie extra sacrificium sumenda, Christi præceptum extet vllum, verùm Ecclesiæ potestas concessa sit, quod ratio temporis postularet, ea de re statuendi. Quanquã & eius rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio postulabat, non modò ventum est sine peccato contra Dei præceptum, verumetiam illud ipsum sine expresso Dei mandato est abrogatum. Circumcisio & sabbatum, quin à Deo præcepta sint, inficias ire potest nemo: & tamen etiam sub lege & circumcisio in deserto, & sabbati sanctificatio bello ingruente sine peccato fuit à Machabæis intermissa: Quin etiam vtrumq; fuit paulò postquàm Christus fuit mortuus, Ecclesiæ authoritate abrogatum: Non quòd vtrumq; obseruare malum esset, sed quòd solicita de salute nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse cõmune voluit. Sed ad nostra sacramenta veniamus. Nónne Christus formam baptizandi præscripsit? In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Formam tamen hanc Apostolos non obseruasse legimus, quos in solius Iesu nomine baptizasse scribit Lucas, neq; tamen vociferabatur quispiã Christi institutionẽ violari, cõtraq; præceptũ eius veniri. Quod apertius certè est de hoc sacramẽto, q̃ de Eucharistia sub vtraq; sumẽda. Postulabat hoc illorũ temporũ ratio, vt Iesu nomen & eius virtus q̃ maximè inculcaretur fideliũ mẽtibus: tum & illud intelligebatur, quòd solius huius nominis appellatio, totius esset deitatis cõfessio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio legimus repetitũ. Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius speciei ademptione? quandoquidẽ vnius sumptio, totius est Christi cõmunicatio. Factũ est tamen posteà, vt quã Christus præscripsit formã, ad eam Ecclesia redeundum esse putaret. Deinde verò, Nónne præceptum à Christo videtur, prius vt doceãtur, qui baptizãdi sunt? Eũtes, inquit, docete

Iulianũ. l. 3. ca. 11. Et contra Pelagianos Hipognosticon li. 5. inno. epi. 26.

Præcepta Dei mutata.

Genes. 17. Exod. 20. Iosue 1. 1. Mach. 2.

Matt. vlt. Actor. 8. Baptizabantur in nomine domini Iesu.

Basilius ad Amphilochiũ ca. 12. Ambr. li. 1 de spiritu sancto c. 3

Anabaptistæ negāt paruulos baptizandos.

omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Velle videtur, vt fides quæ ex auditu est, baptismum præcedat. His scripturæ locis vrgēt maximè Anabaptistæ: clamant & ipsi, violari præceptum Christi baptizandis paruulis, qui doceri non possunt: Et tamen ab ijs, qui malunt Euangelici quàm Christiani vocari, quòd cuiussuis potius quàm Christi Euangelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hæreticis habentur. Neque videtur eis (& quidem rectè, nam hac in parte cum Ecclesia sentiunt) quicquam fieri contra Christi præceptum baptizandis paruulis, cùm ad solos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid est baptizare? Nónne immergere, & in aquam deprimere? Qué immergendi ritum religiose tenuit, & ad posteros etiam transmisit Ecclesia primitiua, neq; tamen continuauit posteritas.

Decūbentium in lecto aspersio efficax.

Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit obseruatus, vel ex eo colligi potest, quod cū clinici, hoc est, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatum est de perfusione illa, quæ nunc etiam in vsu est, vtrum pro baptizatis habendi essent, qui perfusi tantum siue aspersi fuissent.

Cyprian. Libr. 4. epist. 7.

Quam dubitationem discutiens Cyprianus, nihil referre scripsit, perfunderentúrne, an mergerentur, quòd in Sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo suam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse, sed fide potiùs excipi cœlestem munificentiam. Ecce in vno baptismi sacramento, quàm multa mutata sunt, non dicam contra præceptum Christi, sed quod negari certè non potest, contra scripturæ verba, nullos tamen ea res in Ecclesia Dei motus peperit, neq; est aliquis, qui tria verba cum quoquā hoc nomine cōmutanda esse putet. Quæ malùm est hæc amentia, quod de speciebus, in quibus non est salus, tāta est altercatio, cùm tamen neq; recens, neque perpetuum sit hoc Ecclesiæ de vtraque specie sumenda interdictum. Non desunt etiā ex eorū numero qui segregauerunt semetipsos, qui ante mille & centum annos in Ephesino concilio,

Nota.

quod est vnū ex quatuor illis, quæ tanquā quatuor Euange-

gelia à Christianis omnibus recipiũtur, fuisse scribunt decretum, vt sub specie panis tantum à laicis Eucharistia sumeretur. Inde traxisse putatur à nonnullis nomen laica communio, cuius in Sardicensis, & in Agathensis concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuisse creditur propter abolendam hæresim. Nestorij, qui sub specie panis carnem sine sanguine, hoc est cadauer: sub specie vini sanguinem absq; carne, hoc est cruorẽ, contineri blasphemabat. Hic error durat etiam nunc. Scimus enim vtriusque speciei vsum permissum fuisse alicubi quibusdam, cætera catholicis, hac verò sola in re ab Ecclesia segregatis, modò confiterentur, sub specie panis corpus & sanguinem, sub specie vini sanguinem & corpus contineri. Quorum sacerdotes cùm deliberandi spacium sibi dari petiuissent, postridiè in templis populum è superiore loco admonuerunt: dixisse Christum accepto pane, hoc est corpus meũ non addidisse & sanguis: accepto verò calice, hic est sanguis meus, non addidisse & corpus: hominem verò velle vt dicatur, hoc est corpus & sanguis: hic est sanguis & corpus. Quæsiuerunt deinde, vtri magis credendum sit, Christo ne Deo, Deiq; filio, an homini? magnosq; motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Ecclesiæ fecerunt. Non videtur autem hic error esse dissimilis errori Lucianistarum, simul & Apollinaristarum, sicut legitur apud Apud Augustinum. Qui cùm legerent, verbum caro factũ est, negabant animã in Christo fuisse, quòd nudè scriptum esset, verbum caro, non autem, caro & anima factũ est. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit scriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipsi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ sunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid esse ex toto fabrefactum hominem ipsum, eò quòd non particulatim compositionem totius animalis scriptura explicat. Quæ fuerit igitur causa secundum quosdam interdicẽdi speciei alterius vsum, iam diximus. Porrò sublata causa, non multò pòst cessauit hoc interdictum, & vtraque species vsurpari rursus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obseruabatur, quòd apud

Vrbanus Regius in priorib⁹ locis communibus.

Laica communio sub specie panis tantũ in concil. Ephesino præcepta.

Aug. de anima & eius orig. li. 1. ca. 18

Epiphan. in Ancorat.

Vsus alterius speciei inele-

alios vtriusq;,apud alios alterius tantùm speciei fuit vsus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum est: Quo ad Ecclesiæ gubernacula sedente, Germania Christi recepit Euangelium: ac ducentis post annis Polonia, & succedente tempore nonnullæ septentrionales aliæ nationes, apud quas vini vsus prorsus fuit incognitus. Nam & in Germania non multo amplius quàm trecenti anni intercesserunt, cùm excoli vineæ cœptæ sunt, quæ tamē & ipsa non vbiq; vini ferax est. Apud nos verò nunc quidē frequentior, parentū verò nostrorū & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vsus, ac minor etiam, quo tempore primū nostris maioribus Euāgelij lumen affulsit. Hoc itaq; Gregorio tertio Ecclesiæ vniuersali præsidente ante octingētos plus minus annos, tacito quodā populorum omniū consensu vtriusq; speciei cōmunio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cùm alios nuper ad Christi fidem conuersos propter vini penuriam vtraq; specie vti non posse viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd non vnus & idem apud omnes ritus obseruaretur in hoc præsertim Sacramēto, quod propriè symbolum est vnitatis, ab vtriusq; speciei vsū abstinendū sibi esse putauerunt, altera tantùm cōtenti. Ac durauit hęc sub vna tantùm specie cōmunicandi consuetudo sine cuiusquā interpellatione vsq, ad tempora Concilij Constantiēsis, quod fuit habitum ante annos cētum triginta sex: in quo etiam præsentes adfuerunt ex prouincia nostra Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniensis, & Nicolaus Plocensis Episcopus, qui fuit iudex commissarius ad audiendas omnes causas nomine nationis Germanicæ cōstitutus: ex terris Prusiæ Ioānes Varmiensis, Procurator Pomesaniensis, Culmensis, & Sābiensis Episcoporum. Ibi primum exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraque specie, etiam sumpto prandio, vel cœna, suscipere Eucharistiam debere. Qua de re cùm esset ad patres concilij relatum, qui ex toto orbe cōuenerant viri sacrarum literarum peritißimi, post maturā deliberationem habitam, decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populū sub vna specie tantū, & diutissimè obserua-

...uit sub Gregorio tertio. Germania sub Gregorio tertio Christi euangelium recepit, & Polonia ducentis post annis.

Sessiōe 13.

serua-

seruata, habenda est pro lege, quã non licet reprobare, nec sine Ecclesiæ autoritate pro libito mutare: quodq; dicere quod hanc consuetudinẽ obseruare sit sacrilegũ aut illicitũ, censeri debeat erroneum, & pertinaciter asserẽtes oppositũ, tanq̃ hæretici sint arcẽdi. Decem & septẽ annis post, habitũ est aliud conciliũ Basileę, cui & ipsi Andreas Posnaniensis Episcopus, tunc à sacro concilio nationis Germanicæ prę sidens designatus, & Franciscus Episcopus Varmiẽsis interfuerunt. In quo cùm itidẽ de vtraq; specie disceptaretur, decretũ est & declaratũ, quod fideles laici cõmunicãtes & non conficiẽtes, non astringantur ex præcepto domini ad suscipiendã Eucharistiã sub vtraq; specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, & cũ qua Christus est vsq; ad consummationẽ seculi, ordinare habet, quomodo ipsis non cõficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fideliũ viderit expedire. Siue autẽ sub vna specie, siue sub duplici quis cõmunicet (secundũ ordinationẽ seu obseruantiam Ecclesiæ) proficit dignè cõmunicantibus ad salutẽ. Nec vllatenus ambigendũ est, quod nõ sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantũ, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoq; consuetudo cõmunicandi laicũ populũ sub vna specie ab Ecclesia & sanctis patrib[9] rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinę legis, sacrarum scripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine autoritate Ecclesię ipsam immutare. Ecce duorum conciliorum decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ sub vna specie communicandi confirmatus est: in quibus præsentes etiam adfuerunt ex hac prouincia nostra Episcopi, à rege missi, qui regni totius nomine ad ea, quæ sunt in illis constituta suum assensum præbuerunt. Fingamus autem controuersum adhuc esse, num adstringamur ex pręcepto domini ad Eucharistiã sub vtraq; specie suscipiendã. Tibi sic, mihi secus videbitur: quis erit contentionis huiusnostræ finis? Iudex vt sit aliquis oportet. Postulari nũc à multis audimus conciliũ, atq; id liberũ: Quæ potuerũt autem esse concilia magis libera, q̃ hæc duo fuerunt in Germania

Sessiõe 30.

Matth. 28

congregata, in quibus ipsos etiam Pontifices loco suo motos legimus? Vt admiranda sit eorum vel inscitia, vel impudens comminiscendi quiduis audacia, qui pontificia tyrannide calicem ademptũ populo vociferantur, cùm non modò nullum ostendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verùm contrarium à nobis doceri possit. Nam post Ephesinum concilium, cùm interdicti causa cessasse videretur, ad intermissum sub vtraque specie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuisse videtur. Sed isti verum an falsum dicant, nihil sua referre putant, dum Pontifices quibuscunque confictis criminationibus exosos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano scriptum anteà commemorauimus, gubernatore sublato facilius circa Ecclesiæ naufragia se grassari posse. Quamobrem hoc laborat per membra sua, vt illius authoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abstrahat. Cæterùm quę tyrannis est tueri concilij decreta, neque permittere, quæ sunt Ecclesiæ totius authoritate constituta, vt absque eiusdem authoritate abrogtur? Si quæ per principem in comitijs de cunctorum regni ordinum assensu constituta sunt, contra eorum aliquid princeps ipse venerit, quàm durum id multis videtur? Si verò contraria constitutione aliqua, quod in maioribus regni comitijs summa voluntate omnium sancitum est, id extra comitia solus ipse, paucis in consilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id licebit monacho apostatæ, vt excœcatus erga monacham libidine, ac propterea sursum ac deorsum miscere volens omnia, tyrannidem hanc sibi vsurpet, vt quæ non de vnius alicuius regni aut prouinciæ, sed de totius orbis Christiani, de tot regnorum, prouinciarum, populorum, nationum assensu, doctissimis, grauissimis, sanctissimis viris in consilium adhibitis, in generali concilio, & eo quidem duplici, constituta sunt, ea priuata sua authoritate, quid dicam authoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam, abrogare conetur? Si quæ paulò grauior est causa, dicitur hic esse comitialis articulus: neq; principi fas

Leo pap. Ser. 4. in Quadrag.

Cyprian. Li. 1. epi. 3

fas esse putatur extra comitia quicquam de ea decernere: Et de Eucharistia statuere, articulus est monachalis, vt ipse cum sua Nonna decernat, num Constantiensis & Basiliensis concilij decreta rectè se habeant, necne? Quæ est, si non hæc est extrema dementia, tantam aut monacho apostatæ, aut Rhetorculo alicui tyrannidem permittere, vt is mihi de conciliorum decretis, déue sanctorum patrum scriptis ferat sententiam? vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud reijciendum esse pronunciet? Certè si quis hoc de regni comitiorum statutis facere tentaret, aut pro insano haberetur, aut sibi debitas pœnas non effugeret. Quid autem causæ est, cur sanctior esse debeat comitiorum, quàm conciliorum authoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hæc? Dicat quispiam, Legem in comitijs non rectè latam esse, ac suum iudicium omnium eorum, qui legem hanc sciuerunt in comitijs, iudicio anteponendum (neque enim deerunt illi rationes, modò non prorsus ingenio sit destitutus, quibus eam infirmare conetur) fortassis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem sanxerunt, declamabit, verè, an falsò, non multum sua interesse existimans. (Neque enim fuit maior vnquàm non modò dicendi, verùmetiam mentiendi quiduis impunitas & licentia, quàm sub isto Euangelio) atque ita seditionem concitet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? meritò commendatur ab Eusebio præclara Platonis illa sententia. Vobis quidem, inquit, si rectè constitutæ sunt leges, vna certè lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenũ quærere audeat, rectè ne an contrà, se leges habeant: sed vno omnium ore, vnaq; voce, rectè tanquàm à dijs positas cõcedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem si quid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne quærere quidem vir ille sapientissimus adolescentibus permittit, num Laconum, aut Cretensium lex rectè se an contrà habeat: Seni verò non plus concedit, quàm vt principibus referat: quò si iustas & graues aliquas causas attulerit,

Nõ esse iudicandum de decretis maiorum.

Nota.

Plato. li. 1. de legibus

Euseb. lib. 12. de præparatione Euangelica, cap. 1.

Iuuenum nõ est quærere an leges rectè ne, an contra se habeant.

lerit, per quos condita lex eſt, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorſus abrogetur. Vult autem id à ſene fieri, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magiſterio gubernari conſueuerit. Quam etiam ob cauſam Ariſtoteles, humanæ quoq; Philoſophiæ minus eos idoneos auditores eſſe cenſet. Notum eſt illud quoque ex Næuij ludo: Percunctantibus enim, Cedò, quì veſtram rempublicam tantam amiſiſtis tam citò? reſpondetur: Proueniebant oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli. Temeritas videlicet eſt florentis ætatis, prudentia ſenectutis. Nunc non alij de conciliorum decretis iudicant audaciùs ne dicam an impudētius, quàm oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli, qui ſimul vt alicuius locos communes perlegerint, ſtatim ſe Theologos profitentur: ac eiuſmodi Theologos, vt non illud modo, Super ſenes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, ſuper omnes docentes me intellexi: ſibi arrogare audeant. Adeò verum eſt quod prouerbio dicitur: Inſcitia confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit ſcriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Chriſti præcurſore, Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Nunc à filijs diſcunt parētes malè credere, aut nihil credere: illos interrogant, ab illis docētur, & per Antichriſti præcurſorem corda filiorũ in patres & patrum in filios conuertuntur: vt non hoc filij quod patres quondã eorũ, ſed hoc credant ſuperſtites patres, quod ab imperitis ſæpe adoleſcentulis filijs ſuis docentur. Quid eſſe poteſt magis abſurdum ac præpoſterum? Laconum aut Cretenſium leges haberi Plato vult tanquàm à Deo ſancitas, vt neque mutire quiſquam contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à ſpiritu ſancto latæ ſunt, qui concilijs præſidet, afflatuque ſuo fouet ac vegetat Eccleſiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modò quærere de ijs, verùm etiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adoleſcenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Auguſtinus, quanquam de ijs homines iudicant cùm eas inſtituunt, tamen cùm fuerint inſtitutæ & firmatæ,

Ariſtoteles lib. I. Ethicorum.

Adoleſcentium temeritas.

Pſal. 118.

Deut. 32.

Luc. 1.

Auguſt. De vera religio. ca. 31.

non

non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas. Quanto magis id obseruandum est in legibus diuinis, hoc est autore Spiritu sancto latis, cuius generis sunt, quæ feruntur in generali concilio legitimè congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque hæc quidem de vtraque specie. Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidem in hoc sacramento varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neque enim aliud ille agit, quàm vt hac de speciebus altercatione à Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quod segregatis facilè se cætera, quæ velit omnia persuadere posse credit. Decet autē fideles oēs expendere, quod sicut in hoc sacramento verū est & viuum Christi corpus, sic qui volunt illud sumere ad vitam ęternā & non ad mortē æternam, eos & ipsos oportet esse Christi corpus. Considerent quid sit quod agatur in hoc sacramento. Quid enim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors Domini annunciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israël, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ipse mortuus est ideò vt congregaret, tu propterea sub vtraq; specie sumendum asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod ille precioso sanguine suo collegit? Quid est, si hoc non est Antichristum esse? Quid hic est nisi sacramentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende, neque aliud esse velis, quàm quod per illa notatur. Neque enim sine causa Christus in specie panis hoc sacramentum esse voluit: Vnus enim panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc sacramento dominus, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit: indignè enim sumit, ac reus erit corporis & sanguinis domini: occisor Christi reputabitur: nec minus peccabit, quàm si CHRISTVM ipsum crucifixisset, si sanguinem eius fudisset. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex mul-

Concordia in hoc sacramento potissimū seruanda.

1. Cor. 11. *Ioan. 11.*

1. Cor. 10.

1. Cor. 11. *Panis vn' ex mul.*

tis

tis granis, Christianos unũ corpus ex multis mẽbris.

tis membris efficimur vnum corpus, corpus autem Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud, quàm denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Christum interficis? Qua crudelitate, quæ potest maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obtestamur per eum ipsum, cuius viuum corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tanta crudelitate sibi temperent, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortem corpore suo, simus & permaneamus huius & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis membra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli non permiserimus: si idipsum omnes dixerimus: si non fuerint in nobis schismata: si in eadẽ fidei regula permanserimus: si cum alijs de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrem non cõtendamus de speciebus, in quibus nihil est, quod aliquid fiduciæ quisquam collocet: in illo solo spes nobis est omnis defigenda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet, vereq; continetur. Neque enim quod videmus, salutem nobis adfert, sed quem oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehendere licet, dominus noster Iesus Christus, qui sub his, quæ videntur speciebus, inuisibilis ipse & immortalis verè continetur, ipse est & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cum æquè sit integer sub vna, atque sub vtraq; specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atque etiam nobiscum reputemus, quid alijs acciderit, qui cùm de vtraque specie primùm inter se contendissent, Christum ex vtraq; paulò post amiserunt. Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc sacramento, nisi merum panem, & merum esse vinum. Quæ quàm sit horrẽda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est, quod dixit quidam, quamuis ethnicus: Nimium altercando veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de hoc sacramento, dum altercationi studentes magis quàm dilectioni mutuæ, non credunt veritati, de veritate

Actor. 4.

tate

tate sui corporis disertè dicenti, hoc est corpus meũ. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quàm ei, qui publicè promissus & missus est Ecclesiæ vniuersæ. Posuerũt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. Quamobrem cùm nullum Christi institutum, nullũ præceptum videamus de calice cuiquam extra Missæ sacrificium dando, cùm Christum etiã ipsum & Apostolos absq; calice sub specie panis tantùm Eucharistiam dedisse legamus: cùm certò nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quàm sub vna specie contineri, sub qua æquè vt sub vtraque integer Christus accipitur, ac eadem gratia confertur: non altercemur cum inimicis crucis Christi: qui quæ pacificauit ille per sanguinẽ crucis, quæ per mortem suam congregauit, ea spargere conantur: non contendamus de speciebus, ne quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli consilium, in eo permanentes, idem sapiamus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem æternam corpus Christi verum sumamus, sed ad vitam æternam. Verum ad reliqua pergamus.

Matt. 26.

Epilogus.

Col. 1.

Phil. 3.

Quod hoc Sacramentum rectè dicatur sacrificium.

CAP. XLI.

INter omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob causam à Dionysio sacramentum sacramentorum, & hostia vocatur hostiarum. Nam cùm tria sint, quibus ritè Deus colitur, fides, spes, & charitas, baptismus fidei: ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei: per illud enim erigitur spes nostra, tutore nobis dato spiritu sancto: Eucharistia verò charitatis est Sacramentum: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationẽ & hostiam Deo patri pro nobis, vt sanguine suo nos emundaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate erga tam pium & beneficum seruatorem nostrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores

Dionys. Eccl. Hier. lib. 3.

Hier. 12.

Heb. 9.

tanti

tanti beneficij præstare possimus. Quare quanto est excellentior charitas, quàm sit fides & spes, tanto præstat hoc sacramentum alijs omnibus, quòd non modò significat & confert gratiã sicut alia sacramenta, sed eũ ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ verè in se continet, dominum nostrum Iesum Christum. Intelligit hoc Satanas, quod nullius sacramenti dignitas maior est, vel vtilitas, proinde nusquàm etiam grauius quàm in hoc sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore spoliatum ac prorsus contemptum esse cupit. Qua tamen in re, vt paulò ante diximus, nihil agit festinãter, sed illud molitur ante oĩa, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quo segregatos facilius eò, quo cogitat, perducat. Itaque primùm inijcit altercationẽ de speciebus, vt persuadeat hominibus, nõ hoc amplectẽdũ esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neq; illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: Quod posteaquã obtinuit, iam reliqua minore negocio persuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obstat, atq; iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiã obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquàm posse: quamobrẽ illud oppugnat maximè: Neq; tamen apertè, verùm astutè prorsus & callidè. Prædicationem illius permittit, à repræsentatione tamẽ abstineri prorsus vult, quod ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoq; succedente tempore languescat. Quamobrem hic neruos suos omnes exerit: neque satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat nõ esse à Christo aut sacerdotium aut sacrificium vllum institutum, verum affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quę ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquàm. Quare quæ sit Ecclesiæ hac de re sententia, & quàm multa, quàm falso illi per membra sua Satanas impingat, de eo nonnihil disserendum esse putauimus. Illud itaq; scire imprimis oportet, quòd cùm diuersę sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quorũ admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur præteritæ

Nota.

Satanæ conatus in euertendo sacrificio.

Eucharistiæ sacramentum maximũ & vtilissimum.

Eucharistiæ appellationes.

Christi

Christi passionis, quæ fuit longè gratissimum Deo sacrificiũ, quo nos ille Deo patri suo reconciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac non modò remissionẽ peccatorũ nostrorum nobis meruit, verùm etiam dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc sacramẽtum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum est. Passio Christi, est sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarũ actio, quòd in hoc sacrificio grata quadam recordatione prosequimur, cũ alia omnia, tum præsertim immensum illud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis Græcè, latinè communio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vnum reddimur, vt simus omnes vnum corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictũ est: Vnũ corpus, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremò eius, quod futurũ est, quod sicut in hoc sacramento Christo coniungimur & eo fruimur, non in sua, sed in panis & vini specie, ita posteaquàm, qui non habemus hic manentem ciuitatem, verùm aduenæ sumus & peregrini, ex huius vitæ diuersorio in cœlestem illam patriã, ad quã anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est, atq; illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hac ratione vocatur viaticum, quod viã nobis præbet eò perueniendi, quandoquidem in se verè continet eum, qui via nostra est, dominum nostrum Iesum Christum: Qui etiã est ostium illud, per quod solũ, & non per aliud, ad cœlestem illam gloriã ingressus nobis patet. Vt autem intelligi possit qua ratione sacrificium vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neq; cordis nostri visiones, verùm quæ doctissimis grauissimisq; viris iam inde à tot seculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cum principem locum teneat Augustinus, is vbi sacrificium definit, in hæc verba scribit: Sacrificium visibile, inuisibilis sacri-

Col. 1. *Sacrificiũ* *Cyprian. li. 2. epi. 3.* *Eucharistia.* *Synaxis seu cõmunio.* *Damascenus li. 4. cap. 14.* *1. Cor. 10.* *Hebr. 13.* *1. Petr. 2.* *1. Cor. 13.* *1. Ioan. 3.* *Psal. 60.* *Esaiæ 64.* *Viaticum* *Ioan. 14.* *Ioan. 10.* *Sacrificij ratio.* *Aug. li. 10 de ciuitate Dei ca. 5.*

Sacrificiũ quid. sacrificij Sacramentum, id est sacrum signum est. Quoniã verò erant ipsius quoque seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei dicerent, contra hos quoque his verbis loquitur. *Cor. 19.* Qui verò putant hæc visibilia sacrificia dijs alijs congruere, illi verò tanquã inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorique meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia: ꝑfectò nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocircà sicut orantes atq; laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerẽdum esse nouerimus, *Cap. 20.* quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Ac paulò post, de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere: per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesię sacrificium: cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tàm ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Huic summo veroque sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt. Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificiũ, de quo nunc disserimus. Est enim sacramentum, hoc est sacrum signum, illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit *Aug. Contra Faustũ lib. 20. cap. 18.* hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ quam Christus obtulit: vnde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosan*Cap. 21.*cta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi.

sti. Ac apertius etiam paulò post discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia. Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduētum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentū memorię celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum, & promissum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræsentatur, & oculis nostris subijcitur, vt iugis tanti beneficij sit memoria. Sacrificia priscorum, figura tantùm fuerunt & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, dominus noster Iesus Christus: qui posteaquàm in cœlum ascendit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia, quàm illius oblationis quæ in cruce facta est, memoria quædā & repræsentatio. Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc, de quo nūc agimus. Est enim sacrum signum, quo admonemur illius sacrificij, quod nō videmus, quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur præthereà ex his, quæ ex Augustino adduximus, quod ita demum sacrificium hoc visibile rectè Deo offertur, cum illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior, Amalarius Treuerensis Archiepiscopus, his verbis admonet: Illud intendendum est, inquit, in omnibus officijs immolationis, tali nomine censendum esse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est, quod fingunt inimici crucis Christi, docere Ecclesiam, quod cæremonia Missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptum fuit aliquando priusquàm segregasset semetipsum, id docuit, docet, & docebit semper Ecclesia, quod missa ex opere operato, id est, ex eo quod institutum domini est, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc est, ex merito ministri prodest: sed his, qui in illa communicant per fidē & charitatē. Hoc est, quod ex Augustino adduximus: Sacramentum quotidianum in cruce peracti sacrificij, esse sacrificium ecclesiæ, cum ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum

Cap. 21.

Amalarius Archiepiscopus Treuirē.

Opus operans et operatum.

August.

ſum, quam ipſe per ipſam ſuetus offerri. Quo in loco non obſcurè illud indicat, & Eccleſiam per Chriſtũ, & Chriſtũ offerri per Eccleſiam: quę niſi capiti ſuo Chriſto fide ſit & charitate cõnexa, ex ea oblatione, cuius repræſentatio fit in altari, fructus percipi poteſt nullus. Hoc eſt etiam quod

Bonauen. in 4. li. ſentent. diſ. 1. à Bonauentura traditum legimus: quod virtus ſacrificij dicitur ipſa fides, quæ faciebat ſacrificium valere: vel dicitur interna mentis contritio, quæ faciebat externũ ſacrificium virtuoſum. Sacrificiũ itaq; noſtrum non eſt aliud quàm illud, de quo dicit Paulus: Paſcha noſtrum immola-

1. Cor. 5. tus eſt Chriſtus. Nam quod Paſchæ nomine non ſolum illa diei ſolennitas, verùm & agnus ille ſignificatus fuerit, qui tùm iuxta ritũ legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis ea-

14. mus & paremus, vt manduces paſcha? Et alius apud Lucã,

22. Venit dies azimorum, in quo neceſſe erat occidi paſcha. Paſcha itaq; noſtrũ eſt ipſemet Dei filius: Hic eſt ille ag-

Hier. 15. nus, de quo dixerat Hieremias: Ego quaſi agnus manſue-

Eſai. 53. tus, qui portatur ad victimam: de quo prædixerat Eſaias: ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tõdente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum: Hic eſt ille agnus, quem venientem ad ſe quaſi digito Ioannes baptiſta demõſtrabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit

Ioan. 1. peccata mundi: Hic eſt ille agnus immaculatus, cuius pre

1. Pet. 1. cioſo ſanguine nos redemptos eſſe ſcribit Petrus: quem in

Apoc. 13. Apocalypſi ab origine mundi occiſum eſſe legimus. Quot quot enim ab origine mundi ſalutẽ conſequuti ſunt, quotquot deinceps etiam ad finem vſque ſeculi ſalutem conſequentur, non per alium conſequuti ſunt & conſequentur, quàm per agnum hunc pro nobis immolatum, qui pecca-

1. Pet. 2. ta noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Agnus

1. Pet. 3. innocẽs pro nocentibus, iuſtus pro iniuſtis fudit ſanguinẽ ſuum, crudelemq; & ignominioſam crucis mortẽ obiuit, atq; iſto corporis & ſanguinis ſui ſacrificio mundum Deo

Vmbræ ſacrificij Chriſti in veteri teſtamento. reconciliauit. Hoc eſt illlud ſacrificium, illud inquam vnicum & ſingulare ſacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa patrum ſacrificia, quæ & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iuſto, deinde per Noë, Melchiſedech, Abraham, ad ſacrificia lega-

lia

lia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum est, quàm vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli salus aliter, quã per huius hostię quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurũ expectabant, sacrificij memoriam in animis suis renouarent, fidem cõfirmarent, & credendo atque orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione prosequerentur: sic ecclesiæ suę Christus mundam & salutarem sui corporis & sanguinis oblationẽ sub speciebus panis & vini cõmendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriã in animis nostris subinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factæ perciperimus, eam nobis applicantes. Cæterùm quod obijcitur ab inimicis crucis Christi, nusquam præcepisse Christum offerri, sed manducari tantùm carnem, & bibi sanguinem suum iussisse, ac idololatriam esse, extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verum est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura, Quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë: Nam & ille quod præceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob: idololatræ fuerunt & alij nonnulli, quos obtulisse Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimus. Quod dicere quàm sit absurdum, quis non intelligat? Quàm falsum autem est, idololatram & impium atque ingratum Deo cultum esse, qui sine certo & expresso Dei mandato sit institutus, tam falsum est, eum cultum, quem vocamus Missæ sacrificium, sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbũ, Hoc facite in meam commemorationem: quo non illud modo præcipit Deus, vt distribuatur sacramentũ corporis & sanguinis eius, verùm etiam vt benedicatur siue consecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Habet autem hoc Hebræorum idioma, vt

Obiectio. Christum nusquam præcepit carnẽ suã. Cultus Dei sine verbo Dei, offerri, sed manducari aiunt hæretici.

Gen.4. Gen.8. Gen.12. Iob.1.

Sacrificiũ Christianũ esse ex verbo Dei.

Hebraice, Græce, & Latine. facere pro offerre dicat: ficut etiã è Marone legimus vsurpatũ. Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircũ pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hædum in libro Iudicum: facere holocaustum in libris Regum: facere septem arietes & septem vitulos in Ezechiele: legimus. Quod vsq; eò non eunt inficias illi ipsi, qui Missam sacrificium esse negant, vt cùm aliter elabi se non posse videant, hoc genere cauilli vtantur. Esse quidẽ apud Hebræos idem facere quod offerre: sed cum additamento, sicut dictum est facere holocaustum: facere hircũ: facere hædum: Quasi verò non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamẽto. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebræos facere significet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nunc est sermo? Nunquid hic additamentum non est cùm dicitur? Hoc facite. Præmiserat: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, subiunxit e uestigio: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas. Porrò nemini dubium est, fuisse Christum sacerdotem secundũ ordinem Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illum Propheta dicens: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Vbi autem hoc sacerdotio functus sit, in Euangelio nusquàm reperimus, præterquã in nouissima illa cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificium Melchisedech? Scribitur in Genesi: quòd panem & vinum obtulerit, Erat enim sacerdos Dei altissimi. Nónne Melchisedech Christum sacerdotem adumbrabat? qui & ipse sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit: in qua oblatione se sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech declarauit. Nã in ea oblatione, quę facta est in ara crucis, magis fuisse videtur sacerdos secundum ordinem Aaron, quàm secundum ordinem Melchisedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autẽ victimas offerebant sacerdotes secundum ordinem Aaron. At in nouissima cœna eandem illam hostiam corporis sui & sanguinis obtulit, sed sub ijs, quę Melchisedech obtulerat anteà, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm

Exod. 29. Leuit. 23. Num. 6. Iudic. 6. 3. Reg. 8. Ezech. 45.

Christũ sacrificasse. Hebr. 7. Psal. 109.

Sacerdotiũ Christi fuit duplex. Gen. 14.

Sacerdotio secundum ordinem Melchisedech, vsus fuit in vltima cœna Christus.

quàm panem ipsum & vinũ: at Christus corpus & sanguinem suum sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Christus, sacrificijs, quę sacerdotes Aaronitæ offerebant, finẽ imposuit, ita in nouissima cœna nouum sacerdotium, nouũ sacrificiũ instituit secundum ordinem Melchisedech. Constat etiam, quòd in illa cœna pascha cũ suis discipulis manducabat: Pascha autem nõ veruecinum, sed multò præstantissimum. Quemadmodum etiam Tertullianus testatur, dicens: Professus, inquit, Christus se concupiscentia concupisse edere pascha vt suũ, indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus: Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illũ fecit. Si autem quod in confesso est pascha cum suis discipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat soluere legem, sed implere, iuxta ritum legis celebrabat, iuxta quem immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas responderet, necesse fuit, vt quod pascha cũ discipulis suis manducaret Christus, prius offerret corpus suum & sanguinem Deo patri, posteà verò manducãdum traderet. Nam & illud certum est & indubitatum, quod agnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini nostri Iesu Christi: qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiam Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte respõdet rei gestę in ara crucis, sed magis ei quæ gesta est in cœna. Nam agnum ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Israël de seruitute Pharaonis, & eductus de Ægypto: At immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, nõ fuit facta in recordationem alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficium, fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrẽ necesse fuit, vt per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quæ per Christum in nouissima cœna facta est: quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam commemorationẽ, in passionis & mortis recordationem instituit. Præcepit Deus, cùm essent agnum illũ immolaturi Iudæi, filios vt suos docerent, quid sibi vellet hæc immolatio. Cũ

Rom. 10.
Finis sacrificiorũ sacerdotum Aaronitarum per Christum.
Tertul. lib. 4. aduersus Marcionem.
Matt. 26.
Matt. 5.
Exod. 12.
Exod. 14.
Exod. 12.

Agnū paſchalē manducādi religio & ritum. dixerint, inquit, vobis filij veſtri, quæ eſt illa religio? Dicetis eis: Victima tráſitus domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſraël in Ægypto, percutiés Ægyptios, & domos noſtras liberans. Huius beneficij ſui perpetuá memoriá in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non diſſimile quiddam fit in hoc altaris ſacrificio. Nam & hic ſi interrogentur filij Iſraël (non ſecundum carnem, ſed ſecundum promiſſionem) quænam eſt iſta religio? quid ſibi vult quòd ſacroſanctum corpus & ſanguis Chriſti ſub panis & vini ſpeciebus offertur in Miſſa? Rectè reſpódere poſſunt. Grata quædam fit commemoratio immenſi illius beneficij, quo Dei filius homo factus, corpus ſuum ex virgine aſſumptú pro nobis in mortem tradidit, ſanguinem ſuum in cruce fudit, vt mundum vniuerſum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret. Hic videre licet agni immolationem magis repræſentare eá, quæ fit in altari, quàm quæ facta eſt in cruce. Nam ſicut in paſchate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipſa præſens fuit redemptio. Quod etiam Chryſoſtomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in meam commemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam ſicut illud in rememorationem miraculorum, quę in Ægypto patres veſtri viderunt, faciebatis, ſic & hoc in meam facite commemorationé. Quam obrem cùm & mandatum Chriſti habeamus dicentis, hoc facite in meam commemorationem, & conſtet Chriſtum ſacerdotem fuiſſe ſecundum ordinem Melchiſedech, neque reperiatur in ſcripturis, vbi ſit functus hoc ſacerdotio, præterquàm in cœna: illud prætereà manifeſtum ſit, quod in illa cœna paſcha cú diſcipulis máducauerit, quod offerri priuſquàm máducari iuxta ritum Iudęorum cóſueuerat, quis eſt qui dicere iam audeat, ſine Dei verbo cultú hunc inſtitutum eſſe? quem non his modò ſcripturæ teſtimonijs verùmetiam Prophetarum oraculis aſtrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad ſacerdotes Iudæorú loquitur dominus: Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra: Ab ortu enim ſolis vſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.

Chryſ. Homil. 13. in Matthæú.

Malac. 1.

Sacrificiú miſſæ probatur.

Qui-

Quibus in verbis tria nobis consyderanda veniũt. Primũ, quod abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotiũ, quod erat secundum ordinem Aaron, quo solus vtebatur populus Israël. Deindè, quod illi succedere voluerit nouum & æternum sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertiò, quòd oblatio per sacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudęa Christum in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ei prophetę loco quadrare non possit. Si autem de contriti & humiliati cordis sacrificio, deq; puræ mentis & bonæ voluntatis officijs intelligendum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non est: ne id quidem procedet. Etsi enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari possit se mundum cor habere, atque illius oblationem mundam esse? cùm omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta velut pannum menstruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectè intelligi possit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis fit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium non magis huius Ecclesiæ, quæ sequuta est Christi passionem & mortem, quàm illius, quę præcessit, proprium esse videtur, vt æquè in lege atq; nunc offerri potuerit. Quin etiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuscunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud, quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prędixit, quid aliud intelligi rectè potest, quàm istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificiũ? quod vsq; ad consummationem seculi duraturum esse, dubitandum nõ est, quantumlibet nunc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Sed & similia, quæ pro mundatis à lepra solebat offerri ex more, quemadmodum à Iustino scriptum legimus, figuratè significabat panem Eucharistiæ, quem in memoriam passionis suæ purgantis ab omni peccato animas hominum,

In omni loco oblatio munda

Proue. 20.
Esaiæ. 64.

Iuge sacrificium.
Dan. 8.

Iustinus in colloquio quod habuit cũ Triphone Iudæo.

Iesus Christus dominus noster tradidit posteris, vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, cum cæteris, quæ hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati sumus à peccatis, principatibus ac potestatibus in vniuersum debellatis iuxta diuinum consiliũ. Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturę testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini speciebus Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici scribiúe potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscuret, ac precium redẽptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primùm quidem, quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanæ, Apostolorum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulosè excutere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarum: benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid existimãdum sit obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maximè valebat, id omiserit? Quàm ineptum autem hoc est argumentandi genus, non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de spiritu sancto, esse natũ ex Maria virgine, nunquid ideò negabimus ita esse? Non est obliuione lapsus Dei spiritus ô Satana, quin eo potius vsus est cõsilio, quo Christus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò. Clare hoc ipsa Pauli verba indicant, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorũ itaq; imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod nõ omnia, ea præsertim, quę captũ illorũ excedebãt, de Melchisedech Apostolus fuit persequutus. Quod etiam testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est & ininterpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est, Iudæis persuadebat, non iam fideli-

Melchisedech sacrificium.

Ioan. 16.

Hebr. 6.

Hieron. ad Euagrium

fidelibus, quibus passim proderet sacramētum. Verūetiā, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quanto magis nos vermiculi & culices, solam debemus scientiam inscitiæ cōfiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris: & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totūq; quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesiæ sacramenta sunt. Extat oratio Gregorij Nazanzeni, digna, quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo disserit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæq; res bona dicitur, si bene fiat. Neq; tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atque sapienter administratum futurū fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubrius, verba facturus, eam cum discipulis tantum seorsum communicandā esse putauit, quòd vulgo mysterium hoc rectè committi non possit. Permultum in eo positum est, quàm opportuno loco & tempore fiat aliquid, cùm etiam Deum ipsum, si quis consyderet diligentius, opportunitatem quandoq; spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dum luce suæ veritatis mentes eorum illustrare conatur. Nónne vetus Testamentum patrem apertè prędicauit, de filio verò loquutum est obscurius? At noua lex Deum filiū palam est professa: sancti verò spiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumētis explicauit: quæ posteà tamē intellecta & ipsa est. Neque verò non maxima ratione id ita factum est: sicut à Gregorio quoq; Nazāzeno legimus annotatum. Nam nondum patris diuinitate confessa, manifestè filium Deum prædicare: ac rursus nondum Deo filio declarato, spiritui sancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quàm infantibus lacte alendis solidum cibum manducādum dare? Fecit itaq; Paulus quod

Gregor. Nazan. de Theologia lib. 1.

Matth. 20

Idem li. 5. Theologiæ

Psalm. 111 propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tantùm proferret, quæ profutura putaret, cætera quamuis cognitu dignissima atque adeò necessaria in tempus aliquid magis opportunũ reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cùm sermonem apud Atheniẽses habuisset. Neque enim statim à primo destruendas putauit cæremonias idolorum: Statim namque sermonem eius *Actor. 17.* aures gentilium respuissent: verùm ab vno Deo operatore mundi, incipit dicens: Deus, qui fecit mundum, & cuncta, quæ sunt in eo. Negare non potuerant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit eo, quòd cœli & terræ dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri, argentique cassam materiam nequaquam verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remedium docens esse studium pœnitendi. Tunc venit ad *Ambros. li. 6. in Lucam.* Christum, nec tamen Deum maluit quàm hominem nuncupare, dicens: In viro, quo definierit omnibus fidem, suscitãs eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambrosius, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienses crederent, quia verbum caro factum est, & de spiritu virgo concepit, qui irridebant, quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid interest, quo quisque credat ordine? Non in prin- *Basil. li. de spiritu sancto, ca. 27.* cipijs perfecta quæruntur, sed de principijs ad ea, quæ perfecta sunt, peruenitur. Neque verò Paulus modò, verùm & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legimus, *Mysteria in silentio tradita.* mysteriorum reuerentiam & authoritatem silentio conseruandam esse putauerunt, ne si vulgo essent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quod ea occulta esse, neque in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam caussa fuit, quod literis *Idem.* non mandabantur, sed per manus tantùm tradebantur: Sicut de hoc ipso sacrificio loquens dicit Basilius: Inuocationis, inquit, verba, dum Eucharistiæ panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Quin etiam illum locum explicans, Tu

es

es sacerdos in æternum, Augustinus: Vident Iudæi pe- *August.*
rijsse iam sacerdotium secundum ordinem Aaron, & *Psal.* 109.
non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Fidelibus loquor: si qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere: scripturæ vobis intiment, quid est sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodenda mysteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quanto minus id factum oportuit à Paulo, cùm ad eos, qui recens ad fidem Christi conuersi fuerant, neque tanta mysteria capere adhuc poterant, scriberet. Non rectè itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, malè igitur ad Christi sacrificium refertur. Quod verò dicunt, Melchisedech panem & vinum obtulisse non Deo, sed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorum opinionem sequuti: Si fidem illis habendam putant potius, quàm toti cœtui sanctorum ecclesiæ doctorum, qui Deo dicunt oblatum in sacrificium, non Abrahæ in refectionem: credant eisdem affirmantibus, quòd Abraham susceperit à Melchisedech decimas diuitiarum eius, non Melchisedech ab Abraham decimas spoliorum: & incogitantiæ damnent Dei spiritum, à quo non fuit hoc animaduersum. Saltem verisimile aliquid comminiscerentur. Nam quod aut Abraham post deuictos hostes & opima spolia deportata necesse habuerit vinum & panem mendicare, vt se suosque reficeret, aut sacerdos Melchisedech tantum panis & vini in promptu habuerit, quantum ad alendos trecentos decem & octo sufficere posset, nullam habet verisimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non succedit: Quemadmodum nec illud, quod adferunt ex epistola ad Hebræos. Neque vt sæpe offerat semetipsum. Alioqui oportebat eum frequenter pati: Semel oblatus est ad exhaurienda multorum peccata: Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Nam quod à Paulo dictum est, libenter accipimus. Quod verò per

Argumentum hæreticorum. (margin, beside "Non rectè itaque colligitur")

Hebr. 9 (margin, beside "Hebræos. Neque vt sæpe")

Hebr. 10. (margin, beside "qui oportebat eum")

hæc

hæc verba Satanas intelligi vult, reijciendum esse putamus. Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factã, sanctificatos non obscurè ferimus: Quin illi veterum omnia sacrificia cessisse, quæ typum huius immolationis gesserunt, & vmbram eius fuisse, ab Ecclesia docti confitemur. Siquidẽ oblatione, hoc est, morte sua Christus illud ipsum perfecit & consummauit, quod hostiæ, victimæ, sacrificia veterum promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in assumpta carne, morte sua & profuso precioso sanguine suo, genus humanum redimeret: Quod vna illa oblatione perfectum est, quæ quamuis peracta semel, semper viget nihilominus, adeoq; perpetua est, quo ad efficaciam, atq; illius virtute, quod nunquàm excidit, æternum Christi sacerdotium, quo ministros etiã suos fungi voluit, fulcitur. Quamobrẽ cum Ioanne Chrysostomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa, quæ in cruce peracta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quòd offerendi modus non est idem. Ibi facta est oblatio in mortẽ, hic fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incruenta: Sic enim appellatur non modò à Gregorio Nazanzeno, Cyrillo in interpretatione anathematismi decimi, Eusebio, Athanasio, verùmetiã à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis, tum ab Ischirione Diacono in Chalcedonẽsi cõcilio. Quòd si, quid loquantur vetusti scriptores, ministri Satanæ morari se negant, minus morari nos debemus, quid ipsi heri & nudiustertius, quod aiunt, nati blaterent. Neque verò secus Augustinus sensit Latinus, quàm Chrysostomus Græcus, Cuius hęc verba legimus: Sæpe ita loquimur, vt pascha propinquante dicamus, crastinam vel perendinam esse domini passionem, cùm ille ante tam multos annos passus est, nec omninò nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit: cùm ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mẽtitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus, vt dicatur ipse dies? qui non est ipse, sed reuolutione temporis

Nota.

Hostia eadem diuerso modo oblata.

Chrysost. Homil. 17 in epist. ad Hebræos.

Hostia incruenta.

Greg. Nazan. in libris carminum.

Athan. li. de varijs quæstionibus, quæstio. 34. & 38.

Passio Christi, dies dominicus resurrectio-

ris similis eius? & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec vtiq; mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Paschasius inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione pro peccatis nostris filij eius, summi ac veri pōtificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam eandemq; mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quia profectò sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc prouidit. In eandem sentētiam scripsit propemodum æqualis Paschasij, vel qui paulò eum præcessit Rabanus, quiq; subsequutus est posteà Algerus. Ex eò facilè colligimus, quale sit hoc sacrificiū, de quo tractamus. Est enim idem cum eo, quod in cruce peractum est, nisi quòd nō eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus est dominus noster Iesus Christus, in altari incruento: Ibi passibilis & mortalis, hic impassibilis & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub speciebus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus remissionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hic non vt peccatorum remissionem, & animarum salutem imprimis ex eo, quod per sacerdotē fit, promereamur, sed vt pridem promeritā per Christū in cruce pendentē, per hoc sacrificium quod passionem & mortē eius repræsentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem externo hoc, quod in Ecclesia celebratur, sacrificio non modò non obscuratur illud, quod in cruce peractum est, verùmetiam illustratur magis. Neque enim aliò confugimus, quàm ad vnicū illud, quo defunctus est Pontifex noster Christus in cruce, quo corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri suo reconciliauit: quo sanguinem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorum. Hic iterum obganniunt isti: Si credis te reconciliatum, peccataq; tibi per sacrificium in cruce peractum esse remissa,

nis appropinquat quomodo intelligatur.

Paschasius de sacrificio altaris ca. 9

Rabanus ca. 22. de sacramentis altaris lib. 1. c. 16

Nota.

Christus oblatus est diuersis modis ad quid iam offertur.

1. Cor. 5.

Contra sacrificium missæ alia obiectio

Rom. 5.

Matth. 26

Semel re-

conciliati an opus habeant alia reconciliatione. missa, quid ergo denuò te reciõcilari, peccataq; tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum sufficiẽs videtur oblatio: aut de promissis Christi dubitas? Minimè verò dubitamus: quin illud potius libẽter cũ Paulo cõfitemur quod, omnis homo mẽdax, Deus aũt verax, atq; adeò veritas ipsa. Neque potest quicquam esse certius, quàm quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterùm qui dixit, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sæpe transgressos esse, à facie peccatorũ nostrorũ non est nobis pax, & à facie iræ eius spiritũ timoris concipimus, & cum propheta à iudicijs eius timentes qui reddit vnicuique iuxta opera sua, etiam de verbo ocioso rationẽ exacturus, illi reconciliari postulamus per Iesum Christum, quem posuit propiciatorem pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamobrem profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam subinde renouamus, ac quã ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sistimus, supplices orantes, vt illius contemplatione nobis placatus & propicius esse, suæque promissionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat Christus remissionem omnium totius mundi peccatorum sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam post obtentam illam suæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat petere secundum istos, quandoquidem semel iam per sacrificium crucis remissio nobis est obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios, Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem spem & fiduciam nostram non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Christus reconciliauit. Cæterùm intelligebat ille spiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere, quo fru-

Rom. 3. & Psal. 115.
Matth. 19.
Psal. 37.
Esai. 26.
Psal. 118.
Psal. 61.
Matth. 12.
Rom. 3.
2. Cor. 5.

fructum illius consequi possemus. Quamobrem non sunt audiendi, qui dicunt: oblatus est semel Christus ad exhaurienda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens precium redemptionis nostræ, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundẽ modum argumentari licebit: Orauit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinẽda omnia ad salutem nobis necessaria, nam exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaq; necesse est nos orare: tulit crucẽ Christus pro nobis, nihil opus est vt nos crucem feramus. Quæ q àm sit absurda collectio, quis non intelligit? Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat ecclesia, paucis de eo dissere mus: Sic enim rẽ accipi volumus. In Christi latere, quod in cruce pro nobis apertũ est, fontem esse aquę vitalis salientis in vitã æternã. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mũdatur: Per hũc enim fontẽ abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitã æternã sumus consequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quę salus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidẽ fons omnibus, & est ita copiosus, vt abluẽdas sordes omniũ, ad salutem omnibus conferendã abundè sufficiat: Sed nisi accedas ad illũ, nisi haurias ex illo, nihil est, quod alicui vsui fore tibi speres. Quàm multi sunt Turcæ, q̃ multi hæretici & infideles, quàm multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neq; salutẽ illis adfert. Atqui apertus est omnibus. Gustauit enim Christus mortẽ pro omnibus: dedit redemptionẽ semetipsum pro omnibus: factus est saluator omniũ, factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris aũt tantùm, sed etiã pro totius mũdi: Intereà tamen pereunt multi, non solẽ infideles, verùmetiam mali fideles, qui cõfitentur quidem se nosse Deũ, sed factis abnegant. Vident mensam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliam? Nisi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem con-

Hebr. 5.
Sacrificij oblati in cruce & quotidiani effectus
Ioan. 4.
Hebr. 2.
1. Timot. 2.
1. Tim. 4.
1. Ioan. 2.
Tit. 1.

Christus quidē abūde satisfecit & fons est copiosissimus et omnibus sufficiens.

confitemur, & quidem libenter cum Ecclesia Dei confitemur, quòd solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorū nostrorum remissionē, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cœlestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quod ad hæc omnia denuò promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificijs, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiā & oblationem Deo in odorē suauitatis, abundè nobis Christus promeruit. Hæc est clara & aperta confessio nostra. Dicet hic aliquis è Satanæ ministris. Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij vtilitas. Absit à nobis vt impiam Satanæ & ministrorum eius sententiam cōfirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut sacramentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti, quod noui aliquid nos promereri per hunc vsum persuasum habeamus: verùm vt quòd pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus: opus est nobis sacramentis: opus est nobis quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur. Quo magis autem intelligi possit quòd dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluēdas, ad sitim omniū sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas, abundè sufficiat. Num ideò tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certè nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neq; sordes ablueris, neque sitim sedaueris, neq; vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum ociosus, ac illius tantum copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus cōmunicatum, eius ad se quoq; partem aliquā deriuet: fistulas admouet, siue tubos, aut canales, per quos cōmunem aquam in suum quoq; priuatum

Christus nobis omnia promeruit ad salutem & vitam æternā necessaria, nos vero sacramenta & sacrificium missæ, orationes, ieiunia, eleemosynas nobis Christi merita applicamus.

& proprium vſum transferat. Non diſsimilis eſt ratio fontis huius vitę perennis, qui in latere Chriſti in cruce pendẽtis apertus eſt. Eſt fons perẽnis, fons copioſus & redũdans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad ſalutem omnibus mortalibus conferendam prorſus ſufficit. Sed ſi vis vſum aliquem huius fontis habere, ſi vis fructum ex eo conſequi, neceſsè eſt, vt ad Chriſti latus in cruce pendẽtis fiſtulam applices, & per eam, qui ſolus peccata noſtra abluit, ſalutemque nobis confert, Chriſti ſanguinem ad te deriues atq; attrahas: vt per eum ablutus & ſanctificatus, æternam beatitudinem adipiſci queas: non ipſius fiſtulæ ſiue canalis, verùm Chriſti ſanguinis te per canalem irrigantis, virtute. Hinc videre licet, quod omnia quæcunq; ad ſalutem noſtram pertinent, non niſi illi ſoli ſacrificio in cruce peracto, non niſi fonti apertus eſt in Chriſti latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non poſſumus, niſi qui fuſus eſt ex Chriſti latere, ſacro ſanctus Chriſti ſanguis, eum per inſtrumenta, & quaſi canales quoſdam ad nos deriuemus. Eiuſmodi canalis eſt baptiſmus: eiuſmodi canalis eſt quotidianum hoc ſacrificium, quam vocamus Miſſam, per quam illius in cruce peracti ſacrificij, & fuſi pro nobis precioſi ſanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falſo itaq; nobis impingunt ſatanę miniſtri, quod per quotidianum hoc ſacrificium, illud in cruce peractum obſcuretur, cùm illuſtretur magis. An nõ abſurdè facere cenſeretur, ſi quis baptizare ſe volentẽ inſimularet, quod is per baptiſmum obſcurare velit redẽptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem ſuam in aqua baptiſmi collocare potius, quàm in Chriſti ſanguine, quo ſolo redẽpti ſumus? cũ baptiſmo nihil aliud agatur, quàm vt redẽptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in ſe transferre queat. Atqui non minus abſurdè faciunt, qui nobis obiſciunt, quod per quotidianum iſtud ſacrificium, illud quod in ara crucis peractum eſt, obſcuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cùm nihil aliud agatur, nihil aliud quęratur à nobis in hoc quotidiano ſacrificio, quàm vt quod Chriſtus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos tranſferre,

Sacrificij & ſacramenti vſus.

Canales fontis Chriſti & paſſiõis ſunt ſacramenta & ſacrificium Miſſæ.

Sacrificiũ miſſæ quid conferat.

Q

ferre,& eo ad salutem nostram vti queamus. Cęterùm ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc sacrificio sententia, paucis adscribendũ esse putauimus. Ac primùm quidem, quòd his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium præceperit, testatur Ioannes Chrysostomus, epistolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum anteà cõmemorauimus. Qui etiam illa Apostoli verba enarrans, calix, cui benedicimus nõine communicatio sanguinis Christi est, in veteri quidem testamento, inquit: Cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis eos auertere, quod etiam inenarrabilis amoris signum erat: hic autẽ multò admirabilius & magnificentius sacrificium parauit, cùm sacrificiũ ipsum cõmutaret, & pro brutorũ cæde seipsum offerendũ præciperet. Ac vetustior etiã illo Cyprianus. Si Iesus Christus, inquit, dominus & Deus noster ipse est summus & sacerdos Dei patris, sacrificiũ Deo patri ipse primùm obtulit, & hoc fieri in sui cõmemorationẽ pręcepit, vtiq; ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificiũ verũ & plenũ tũc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundũ quod ipsum Christũ videat obtulisse. Ac vtroq; vetustior Irenæus. Suis, inqt, discipulis dãs consiliũ, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est meum corpus: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiẽs, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimẽta nobis præstat primitias suorum numerum in nouo Testamento: de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificiũ non accipiam de manibus vestris: Quoniã ab ortu solis vsq; ad occasum nomẽ meũ glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificiũ purũ: quoniam magnũ est nomen meũ in gentibus, dicit dominus omnipo-

Chrys. Homil. 17. & 24. in epistolam ad Corinth. *supra 89. fol.*

Cypr. li. 2. cap. 3.

Iren. li. 4. cap. 32.

po-

potens: Manifestissime significans per hæc, quoniã prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni aũt loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Eusebius quoq; : Post omnia quasi mirabilẽ quandam victimã, sacrificiumq́; eximium patri suo operatus, pro nostra omniũ salute obtulit, eiusq; rei memoriam vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. His aũt omnib⁹ paulò posterior Leo: Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendã mysticã cœnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramentũ, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Et qui sequutus est eum Theophilactus, manifestum esse scribit, quod Christus tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum: Tunc enim functus est sacerdotio secundum ordinem Melchisedech. Testatur hoc Hieronymus, dicens: Postquàm typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panẽ & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret. Testatur Augustinus cum ait: Tũc benedictus est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei excelsi, de quo in epistola, quæ inscribitur ad Hebreos, multa & magna cõscripta sunt. Ibi quippè primùm apparuit sacrificium, quod nũc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturq́; illud quod longè post hoc factum per prophetam dicitur ad Christũ, qui fuerat venturus in carnẽ: Tu es sacerdos in æternũ, secundũ ordinẽ Melchisedech: nõ scilicet secundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Complura sunt autem Augustini loca, in quibus figuram fuisse docet Melchisedech sacrificium, eius quod nunc offertur in Ecclesia. Verùm adducere singula longum foret, neq; necessarium. Vtroque autem vetustior Eusebius: Et sanè oculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectãt, per suos ministros perficiat. Nã queadmodũ ille, q sacerdos

Euseb. li. 1 demõstra. euangelica, ca. 10.

Leo ser. 7. de paßione.

Theophil. in cap. 28 Matt.

Hieron. in cap. 27. Matth.

Aug. li. 16 de ciuitate Dei, ca. 22.

Aug. li. 7. de ciuitate Dei, ca. 17. & 20. Epist. 95. in psalm. 33. & 106

Euseb. li. 5 demõstra. Euãgelica cap. 3.

 gen-

gentium erat, nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant: quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiã Moysi scriptura testificatur, vbi ait: Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi. Vide eundem libro octauo, capite secundo. Epiphanius. Visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, verùm ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit secundum ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in ecclesia viget à Christo & hucusque. Ioannes quoq; Chrysostomus Melchisedech typũ gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioannes Damascenus: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi: illa mensa, hanc mysticam præfigurauit mensam: Sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu es, inquit, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es sacerdos in æternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysterium panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Qui verò præcessit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert & vinum. Hoc est, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Christus rex Salem, id est pacis, rex inquam idemq; pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, sacerdotio suo functus est secundum ordinem Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: & sic obtu-

Epiph. li. 2. cõtra hæres. Hæresi 55.

Chrys. oratio. 4. contra Iudæos.

Damas. li. 4. cap. 4.

Arnobius in psalm.

Cypr. sermo. de cœna domini.

Rupert. li. 5. de trinitate ca. 12

obtulit ſemetipſum pro fideli Abrahã verum ſacrificium. Ac ne Iudæorum quoq; teſtimonia deeſſe putentur: Ante quingẽtos quinquaginta annos ſcripſit Rabbi Samuel ad Iſaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Chriſtum intelligit) ipſe eſt ille, cuius ſacerdotium in æternum erit ſecundũ ordinem Melchiſedech, qui fuit rex & ſacerdos Dei altiſsimi ante Aaron. Et attende domine mi, quanta ſit differentia inter ſacerdotium Aaron, & domini iuſti illius. Dixit dominus domino meo, tu es ſacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & ſacrificium iſtius iuſti domini, fuit panis & vinum, quod eſt ſecundum ordinẽ Melchiſedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifeſtè oſtendit, quod ſacrificium finiretur, quando inciperet iſtud ſacrificium in æternum: & ordinatio ſacrificandi ſecundum ordinem Aaron ex toto ceſſaret, quando inciperet ſacrificium in pane & vino ęternaliter duraturum. Malachiæ quoque locum, quem adduximus de hoc ſacrificio interpretatur, præter antiquiſsimum Irenæum, Auguſtinus his verbis. Hæc quippè Eccleſia eſt Iſraël ſecundum ſpiritum, à quo diſtinguitur ille Iſraël ſecundum carnem, qui ſeruiebat in vmbris ſacrificiorum, quibus ſignificabatur ſingulare ſacrificiũ, quod nunc offert Iſraël ſecundum ſpiritum, cui dictum atque prædictum eſt: Audi populus meus, & loquar tibi, Iſraël, & teſtificabor tibi, & cætera, quæ iam ſuprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iſte immolat Deo ſacrificium laudis non ſecundum ordinẽ Aaron, ſed ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. De eo enim dictum eſt: Iurauit dominus, & nõ pœnitebit eũ, tu es ſacerdos in æternum ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. Nouerunt qui legũt, quid protulerit Melchiſedech, quando benedixit Abraham, & ſi iam ſunt participes eius, vident tale ſacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarũ. Dei autem iuratio, incredulorum eſt increpatio, & quod Deum non pœnitebit, ſignificatio eſt, quia hoc ſacerdotium non mutabit. Mutauit quippè ſacerdotiũ ſecundum ordinem Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter eſt Iſraël. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & hoſtiam non accipiam

R. Samuel

Quãdo incepit ſacrificium in pane et vino, ceſſauit ſacrificiũ ſecundum ordinem Aaron in carnibus.

Mal. ca. 1.

Aug. cõtra aduerſarium legis et Prophetarum, li. 1 *cap.* 20.

Pſal. 49.

Pſal. 109.

Iuratio Dei quid.

Mala. 1.

piam de manibus vestris. Ecce quod est secundum ordinē Aaron. Cur autem hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech. Eusebius. Hæc omnia, quæ ab initio diuinitùs prædicta sunt in præsenti tempore per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, ab omnibus gentibus celebrantur, propheticæ voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificijs, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat, dicēs: Quoniā ab ortu solis vsq; ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium: sacrificamus nouo more secundum nouum Testamentum, hostiam mundam. Ac paulò pòst: Sacrificamus & incendimus aliâs quidem memoriam magni illius sacrificij, secundum eā, quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrātes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Ioannes quoq; Chrysostomus hunc ipsum Malachiæ locum adferens: Vides quàm luculenter, quamq; dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulò pòst: Vides quòd vbiq; concessum est angelicū illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circumscriptū, neq; altare, neque cāticū: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidē mystica mensa, cœleste summeq; venerandum sacrificium. Copiosius etiā ac magis disertè in secunda contra Iudæos oratione, cùm eundem prophetæ locū adduxisset. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Quando in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non possis aliud tēpus proferre, quàm hoc posteaquā Christ⁹ aduenit. Quod nisi de hoc tēpore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico, etiā legi repugnat prophetia. Nā cùm Moses vetet vllo alio in loco sacrificium fieri, præterquàm quem elegit dominus Deus, quumq; ille in vnū locum sacrificia illa concluserit: nimirùm Propheta dicens, quod

Euse. li. 1. demōstra. Euāgelicæ cap. 10.

Chrys. in Psal. 115.

quòd in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Mosi. Verùm nulla est inter eos pugna, neque dissensio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio pòst vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta sunt, tum ex alijs plurimis signis. Ac primùm ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Præterea ex sacrificij modò, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Non enim dixit, in Israël, sed in gentibus. Ac ne putares, quòd in vna, duabusúe, aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus instaurandum esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsque ad occasum: demonstrans, quòd quantum sol terræ aspicit, tãtundem Euangelium esset occupaturũ. Purũ autẽ dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, non quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerentium. Et ideò dixit: Incensum abominatio est mihi. Quanquam & alioqui si quis ipsum hoc sacrificium conferat cum illo, ingens discrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem solum hoc purum dici mereamur. Quodque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam: idem & hic iure dixerimus, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem redemptionis precia, sed per spiritus gratiam offertur. Remigius Antisiodorensis Episcopus ante septingentos propè annos locum hunc explicans, Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia. Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentum corporis & sanguinis redemptoris sui. Hæc olatio sic est munda, vt exterius nullum habeat cruoris horrorẽ, & interiùs siue inuisibiliter mundet cruentã omnis peccati pollutionem. Itaq; in gentibus talem oblationem offerẽtibus magnũ est nomen meum, &c. Et qui præcessit hos omnes longè vetustissimus, Iu-

Sacrificium Christi & missæ purum.

Remigius

Rupertus in Malachiam.

In colloquio quod habuit cũ Triphone Iudæo. ſtinus philoſophus & martyr, de ſacrificio, quod offertur in omni loco à nobis gẽtibus interpretatur Euchariſtiæ, tum pane, tum poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis profanatur, docet. *Rab. Samuel.* Rabbi Samuel ad Iſaac ſcribens capite vigeſimo. Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos à ſe, & ſacrificium noſtrum: ſed & acceptauit ſacrificium gentium, ſicut ipſe dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non eſt mihi voluntas in vobis dicit Deus, neque recipiam ſacrificium veſtrum, quoniam ab ortu ſolis vſq; ad occaſum eius, magnũ eſt nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo ſacrificium mundum. Ergo apud Deum ſacrificium gẽtium eſt mundius, quàm ſacrificium noſtrum. Et inſuper quia Deus priuauit nos omni ſacrificio, & mundo ſacrificio, vt alios doceret Chriſtianos, vt ipſi vitarent nos, vt non cõtaminarentur, ſicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo ſacrificiũ noſtrum fuit mũdum apud Deum & acceptum. *Concilia generalia pro ſacrificio miſſæ* Sed quid opus eſt omnium ea de re ſententias adferre? cum veterum ſcriptorum plenæ ſint omnes paginæ. *In Nicæno.* In ſacroſancto Nicæno concilio, ſimul & in Epheſino, quæ non minoris authoritatis habita ſunt, quàm ipſa Euãgelia, fieri ſacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad ſanctum concilium, quod in locis quibuſdam & ciuitatibus presbyteris ſacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his qui offerunt, corpus Chriſti porrigant. *In Epheſino.* Ex Epheſino verò ſcribunt ad Neſtorium patres concilij, annunciantes ei: Sicut ſecundũ carnẽ mortẽ vnigeniti filij Dei, id eſt Ieſu Chriſti, & reſurrectionẽ eius, & in cœlos aſcenſionẽ pariter confitentes, incruẽtam celebramus in eccleſijs ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes ſancti corporis & precioſi ſanguinis Chriſti, omniũ noſtrũ redẽptoris effecti. *Aug. lib. 10. de ciuitate Dei cap. 9.* Fuerũt Auguſtini tẽporibus, qui nõ putarent viſibilia Deo ſacrificia offerenda. Centũ annis pòſt fuerunt hæretici, qui ſacrificiũ hoc corporis & ſanguinis Chriſti, quod in Eccleſia celebratur, ſoli patri immolandũ exiſtimarent. *Fulg. li. 2.* Quorũ ſententiã ad Monimũ ſcribẽs grauiter Fulgentius

con-

confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimadum Arianum scribens: vbi docet, quod sicut patri, ita etiam filio non solùm Christianis temporibus, verùmetiam à prisci temporis sacerdotibus multis variisque modis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisque ex Daniele, ex Psalmis, & Euangelio Matthęi testimonijs, tādem ita concludit. Sacrificium itaq; quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solum Deo patri, sed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, nec filio sine patre sanciri. Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodum anteà meminimus, Henriciani & Petrobrusiani, qui & veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarent, & Missam nihil esse, nec celebrari debere contenderent. Contra quos, quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi, viro & eruditione, & vitæ sanctimonia præstanti, quoniam digna sunt, quæ legantur ab omnibus, visum est paulò altius repetita inserere. Loquens enim de sacrificio in cruce peracto: Hoc est, inquit, nostrum sacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Testamenti, hoc noui populi holocaustū, quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictum est) semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via se prębuit, per quam liberior sermo ad ostendendum & confutādum stultissimum errorem decurrat: audite, non me, sed dominum: non Christianum, sed Christum: non hominem tantum, sed Deum, audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu Deus noster, saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra: dic: respōde aduersarijs Testamenti tui, qui volunt rescindere, quod statuisti, eradicare, quod plantasti, destruere, quod constituisti. Dic: forsan acquiescent tibi, qui ecclesiæ tuæ resistunt, verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant mandatis, & si oues tuæ sunt, vocem tuam audient. Ignosce & mihi præsumptuosè interroganti, sed tamē pro ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quam isti violare conantur

Idacius Clarus.

Petrus Abbas Cluniacē. super. ca. 41. De missæ sacrificio.

Deut. 19.

Ioan. 10.

nantur zelanti. Planè isti redemptorem te negant, qui precium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt. Volunt rursum vincire à te olim solutum nodum captiuitatis, dum largitorem respuunt libertatis. Dic ergo domine, testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me, sed te, vt conuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cum discipulis tuis vetus pascha nouo cō mutans celebrasti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquàm cœnasti, dicens: Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra, quę oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiũt. Auditis hæc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite: Auditis eundem dantem corpus: Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria, & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hic subiacet, corp⁹ est. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendum omne aliud sensibile, vel insensibile corpus, postquã dixit, accipite, hoc est corpus, adiunxit, meũ. Suũ ergo non alterius corpus discipulis dedit. Rursum, ne fortè alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus, quod suum quidem esset, sed tamen quod ipse erat, nō esset, addidit quod pro vobis tradetur: Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, nō alterũ, non alterius, sed meum: non permutatum vel nouiter creatũ, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est, ait, sanguis: Non bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstrandam veritatem corporis

Matt. 26. Luc. 22.

Psal. 113.

Matt. 17.

Hoc est corpus meũ, & nō alienum quod pro vobis tradetur.

Hic est sanguis meus, non alterius bouis aut arietis

poris & sanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nónne & longè ante passionem commendans magnificum & salutare sacramentum discipulis & & Iudæis sæpe dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et: Panis quem ego dabo, caro mea est. Et: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cùm esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatione factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendum, quia vnicè complectendum est tantum tantæ misericordiæ opus, tacito sæpe nomine filij Dei, quod pro se est, nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis est. Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur: idcirco filij hominis, ne alterius quàm sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus transubstantiationem probat, quod panis in carnem, vinum commutetur in sanguinem, postquàm de iugi quoque sacrificio multa pręclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod non modo ab incredulis opponitur, sed à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cùm Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idem Christus offeratur, vidẽdum est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causa à Dei filio, qui est iuxta Apostolum Dei sapientia, factum & traditum est: quæ sapiẽtia, quia summè rationabilis, imo totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum suis tradidit, nõn absq; certa ratione, vt certũ est, fecit, quæ sola omnibus ratio satisfacit, quicunq; Christum huius sacramenti authorem Deum & Dei esse sapiẽtiam credunt. Placuit tamẽ largitori tanti muneris causam reddere tantę largitionis, quã causam dãdo ipsum sacramẽ-

tum

Ioan. 6.

Sacrificiũ missæ quare toties iteratur.

1. Cor. 1.

Causa curationis est memoria paßionis & mortis Christi.

tum aperuit. Nam postquàm dixit, Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causa sacramenti, commemoratio Christi. Nouerat saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem: nouerat singulare opus, quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat se hoc opere saluaturum hominem, sed absq; huius operis dilectione nullum saluari posse hominẽ. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum, sic mortalibus pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandũ erat, vtpote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitę ministrabatur. Hoc certè solenniter commendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei congruente, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis precium cogitaret, indeque redemptori agens gratias, fide, quæ per dilectionem operatur, nequaquàm se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mẽtibus humanis huius rei vtcunque absq; signo visibili inesse memoria, sicut multarum rerum tam diuinarum, q̃ humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendã,

Horatius in arte poẽtica.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus:

& res tanta erat, vt ad eam cogitandam, amandam, amplectendam, non segniter, sed insigniter humani animi mouẽdi essent, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria non tantùm auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idem quod signat. Hoc autem contra veteris sacrificij multiplicitatem, quæ in nullo erat idem, quod signabat, præter hoc, quod illud sacrificium erat, & istud sacrificium est: &

illud

illud Deo offerebatur,& istud eidem Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc, nostrum nostri temporis sacrificium, sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcirco non erat idem, quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum non aliud, sed ipsum est, quod signat. Ita verò est idem, quod signat, vt quantum ad corpus, id est ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus vt olim dolorem & mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cum, licet inuiolabiliter, in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum ijs & quibusdam alijs signis, in quantum fieri potest, mors domini maximè repræsentatur. Vnde, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idem, quod signat, quod tamen maximè signat: maximè autem dixi, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu, quem supra cõmemoraui. Quoties cunque, ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. Quare hoc? Quare non similiter ô Apostole Dei dixisti, incarnationem domini, natiuitatem domini, circuncisionem domini, baptisinũ domini, vel quod magis videretur resurrectionem domini, ascensionem domini? Quare dixisti mortem domini? quare illa, quæ gloriosa videntur, dimisisti, & quod erat ignominiosius elegisti? Vt, inquit, ostenderem, in morte domini singulariter constare salutem mundi: vt ostenderem istud opus eius præponderare omnibus operibus eius: vt ostenderem tormento illo requiem, ignominia illa gloriã, morte illa mortuis redditam vitam. Ita planè & iuxta Apostolum, quando manducatur panis domini, hoc est corpus domini: quando bibitur calix domini, id est sanguis domini, annunciatur, hoc est repræsentatur mors domini, quam passa est in cruce, non alia, sed eadem, quæ est præsens, caro domini: qua fusus est non alius, sed idem, qui sumitur sanguis domini. Quod cùm fit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quam possit excitari verbi domini admonitione, in amorem eius, quem non tantum audit, sed etiam videt & susci-

1. Cor. 11.

Quare sacrificium missæ magis sit ad memoriã mortis Christi, quàm ad memoriã incarnationis natiuitatis.

Ioan. 1.

suscipit, inardescat, & videns verbum carnem factum, vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter, & in se obliuisci iam nullatenus posset, quē fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit, quem quondā pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte illa vitam sibi paratam agnoscens, à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo domino suo immortaliter iam viuenti in sempiternum conuiuat. Hoc igitur ecclesiæ sacramentum, quoniam sic assidua sui repræsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatē confirmat, non superfluum, sed valdè necessariū est. Ea propter vt dictum est, dominus hoc in sui commemorationem fieri iussit, ea de causa mortem domini isto sacramento denūciari Apostolus docuit, vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret, sicq; quotidie per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitētibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem & plenè tollit peccata mūdi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcirco, vt dixi, superfluus est in altari oblatus. Et vt in teipso, à teipso hoc discas, aduerte quicunque hæc legis, teq; ipsum interroga, quando magis moueatis (si tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quando dicitur: Christus olim inter homines apparuit, aut quādo dicitur: Christus nunc inter homines conuersatur? quando dicitur: olim in cruce pependit: an quando dicitur: nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accēdat, eius prædicata absentia, an demōstrata præsentia? Sed scio, quia nō diffiteris, quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus, quàm absentibus rebus: mouetur igitur magis ad præsentē quàm ad absentem: mouetur magis ad visum, quam ad auditum Christum: mouetur ad admirandum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christum amor est, tanta est & indulgētia, ipso Domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit Luc. 7.

mul-

multum. Et cùm rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tantum operit charitas in proximum? Non est ergo, vt dictum est, superfluum Christi corporis & sanguinis sacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum: quia non tantùm per id, quòd Deus est, sed etiã per id, quòd homo est, nobiscum est vsque ad consummationem seculi. Non est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idem corpus suum reficit nos, vt redẽpti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacensis. Quid autem dici potuit magis piè, magis religiosè, magis etiam disertè, vel ad rationem huius sacramenti & sacrificij explicãdam, vel ad immensum illud redemptionis nostræ beneficium illustrandum, vel ad mentes hominum amore tam benefici redemptoris inflammãdas, quàm quod ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius nos libello propterea tam multa describenda, atque huic loco inserenda curauimus, vt quæ fuerit Ecclesiæ fides de hoc sacramento ante quadringentos annos, planum omnibus fieret: simul intelligi posset, quàm impudens commentum sit eorum, qui quadringentis his & ampliùs annis extinctam Euangelij lucem in Ecclesia Dei, Christique beneficia omnia obscurata esse, literarum monumentis prodere veriti non sunt. Cùm si vnquàm anteà, illo tempore vel maximè, clara, aperta, testataque fuerint omnibus: quemadmodum ex eorum scriptis videre licet, qui vixerũt illo seculo, quod ferax doctißimorum hominum fuisse constat. Nam intra centum annorum spacium tulit ætas illa viros insignes Anselmum & Lantfrancum Canthuarienses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auersanum, Algerum presbyterum & Petrum Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claræuallensem, Hugonem de sancto Victore, Richardum de sancto Victore, Petrum Lombardum, & fratrem eius Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis, quàm vitæ sanctitate claros & illustres. Atqui horum

1.Pet.4.

De⁹ nobiscũ est vsq; ad cõsummationem seculi, etiã per id, quod homo est.

Patrũ consensus de sacrificio.

horum omnium,& cum ea,quæ præcessit, quæ fuit ab ipsis Apostolis,& eorum successoribus,& cum ea,quę sequuta est ecclesia,vsque ad hæc nostra tempora,cùm de rebus alijs omnibus, tum de iugi hoc sacrificio mirus cōcentus, & incredibilis quædam est consensio. Nam quod Arnobio,Cypriano,Augustino, Fulgentio in Aphrica, idem visum fuit Irenæo,Remigio Antisiodorensi, & Petro Cluniacensi in Gallia: idem patribus in sacrosanctis Nicæno, & Ephesino concilijs, ex toto orbe Christiano congregatis, idem Ambrosio in Italia, Chrysostomo in Thracia,Theophylacto in Mœsia,Hieronymo & Ioanni Damasceno in Syria, Cyrillo in Ægypto,Eusebio in Palæstina,Lantfranco in Anglia,Epiphanio in Cypro,Amalario,Rabano,Bertramo, & Ruperto Tuitiēsi in Germania,Adalberto Gnesnensi Archiepiscopo, & Stanislao Cracouiensi Episcopo, qui nostræ gentis Apostoli fuerunt,in Polonia: qui Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quod ergò isti omnes,& qui eos vsq; ad hæc nostra tempora sequuti sunt,vnanimiter senserunt,prædicauerunt, literis etiam consignauerunt,atque ad nos transmiserunt,vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum: isti inquam omnes,in tam diuersis regionibus commorati, tanto & locorum & seculorum interuallo disiuncti, quòd nos tanto consensu docuerunt,non hominum hanc magis,quàm Dei per os Ecclesiæ suę loquentis,doctrinam existimare debemus.Quominùs ferendus est inflatus ille sensu carnis suę, qui nihil morari se scribit, quid tanto consensu loquantur
1.*Reg.* 17. vetusti scriptores. Scilicet tu ille es incircumcisus Phili-
1. *Tim.* 3. stæus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Ecclesiam vniuersam, quæ columna est & firmamentum veritatis, erroris arguere: qui grauissimum etiam idololatriæ crimen illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agno-
*Esai.*14. sci posset illius minister,qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum,ascendam super altitudinem nubium,& ero similis altissimo. Qui posteà ad infernum detractus est in profundum laci. Nisi quòd impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum spiritū suum, qui doceret Ecclesiam suam, & cum ea maneret in æter-

æternum: & iſte neſcio quis Sataniſta audet altiſſimum arguere mendacij, cum tot ſeculis Eccleſiam ſpiritu Dei deſtitutam, ac in idololatria verſatã eſſe impudenter aſſerit. Percurre Eccleſiam totius orbis vniuerſam: Italiam, Hiſpaniam, Galliam, Germaniã, Poloniam, Vngariam, Boëmiã, Inſulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ ſunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corſicam, Adde Græcos, Ruthenos, Moſchos, tametſi iam ſchiſmaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Chriſti nomen profitentur: adde poſtremò numeroſiſſimos Indię populos, toto propemodum orbe à nobis diſiunctos: in omnibus his regnis & prouincijs (præterquàm ſi qui alicubi ſe viginti aut triginta his annis à Chriſto & ab eius corpore ſegregauerunt) iuge hoc ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, & nunc ſacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes iſti populi Chriſtum cognouerunt, nunquàm celebrare intermiſiſſe reperies: Quod à Chriſto vt vt diximus inſtitutum, ab eius Apoſtolis per longam ſucceſſionem ſacerdotum & Epiſcoporum per manus traditum, & obſeruatum in Eccleſia fuit ad hæc vſq; tempora, & non prius intermittetur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Chriſtiani conſenſui vnius alicuius hominis fanatici, nihil ſibi non arrogantis, omnia ſanctis patribus detrahentis, omnem omnium conciliorum authoritatem eleuantis, ſenſum anteponemus? O Chriſte, qui es via noſtra, veritas noſtra, vita noſtra, prius fortunas noſtras omnes, prius vitam hanc noſtram mortalem, prius omnia, quæ ſunt in hoc ſeculo mortalibus chariſſima nobis eripe, quàm in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum eſt tantum diſcrimen, quod non alacriter ſubire: nulla tanta difficultas, quam non conſtanter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepidè nos prius offerre ſumus, & eſſe parati debemus, etiam ſi eundem illũ guſtare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amariſsimum bibere dignatus es, te vires ſuppeditante non modò non fugiendum nobis, verùmetiam expetendum eſſe putamus, priuſquam id faciamus, quod nos impij iſti facere iubent, vt te redemptorem negemus, vt redemptio-

nis nostrę precium sacrosancti corporis & sanguinis tui in ge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur. Verùm quòd sæpe monuimus, nihil est hoc virulento serpente callidius. Nam verbo quidem ille redēptionis nostræ precium aufferre se negat, quin illud potius prædicari velle simulat, cùm tamen re ipsa nihil agat aliud, neq; alia in re curas suas & cogitationes cōsumat omnes, quàm vt omnē tanti beneficij memoriam sempiterna quadam obliuione prorsus obruat. Contendere quidem primū illud modò videtur, vt ne sit externum vllum sacrificium. Scriptum est enim: Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Verùm posteaquàm hoc obtinuerit, serpet euestigiò longius, simul & prædicationē externā abolendam esse docebit. Scriptum est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatum: Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisq; fratrem suum, dicens, Cognosce dominum: quoniam omnes scient me, à minore vsque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc scripturæ locum externum verbi ministerium abolere conantur? Atqui eadē hoc authoritate, qua tu, faciunt, & æquè tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc, & in proximè subsequenti capite scripta sunt, & sacerdotium, & sacrificium externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumpserunt, idem de externa, quam vos in Ecclesia solam esse vultis, prædicatione sentiendi. Quî magis autem vobis vestro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis aūt vtriq; fanatici, qui vos à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atq; ideò tanta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quod vt diceres, dum fanaticos istos insectaris, ipsa abs te inuito veritas extorsit, Sanæ intelligentiæ lucem Ecclesiæ promitti: Ac rectè admones, peculiariter id notandū esse. Non est enim extra illam sanę intelligētię scripturarū lux, cui promissus & missus est spiritus sanctus, à qua cùm vltrò ipse te praecideris, mirandum non est, si sanæ intelligentię lux à te recessit. Scit Satanas, quemadmodum ab Augustino quoq; scriptum legimus, externū sacrificium Deo deberi, atque hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequijs discerni. Nā obsequia cætera, quæ

Hebr. 9. *Hebr. 8.* *Hier. 31.* *Lib. 1. contra aduersarium legis & Prophetarum cap. 18.*

quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbię fastu homines arrogare: Rarissimi autem commemorantur, qui sibi vt sacrificaretur, cum regia potestate possent, ausi fuerint imperare: Quicunque tamē ausi sunt, per hoc se deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quòd esset discrimen inter diuinam maiestatem, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio contendit & elaborat, vt externum tollat sacrificium, quo nulla vnquàm ætas ab orbe condito caruit, etiamsi nunc apud plures, nunc apud pauciores vsus eius fuerit: quò sic tandem dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Hic est scopus ad quem tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinam de externo sacrificio abrogando, (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquàm fecerat, & more captiuati illius populi sedebit absque lege, absque rege, absque sacerdotio, absque Ephot & Teraphin: cumque Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquàm fuit nec tempore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omninò de mūdo pereat: & qui Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum eius abijciens absque aliquo Deo prorsus esse videatur. Cùm itaque detectæ iam sint Satanę fraudes, cum quorsum tendat serpens hic astutus planum & & manifestum factum sit (neque enim aliud illi propositū est externo sacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ precium auferat, denique vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quantò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipso Deo institutum oppugnare fuerit adortus, tantò nos eum maiore pietate frequentemus, tantò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum nostrorum remissionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neque moueat quenquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iam enim antea satis docuisse videmur, non in eo quantum intelligamus, sed in eo quàm piè Deū colamus, salutem nostrā positam

Osee 3.
Cessante sacrificio Christi, alij pij cultus cessabunt.

Sacra an peragenda sint lingua cuiusq; vernacula.

 sitam

Matt.21. ſitam eſſe. An exiſtimandum eſt, intellexiſſe pueros Hebræorum quid agerent, cùm in templo clamarent, Oſanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hæc eorum quamlibet imperitorũ pietas ingrata Christo, adeò non aſpernatus eſt non intelligentiũ laudem, vt cùm principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixiſſent, Audis quid iſti dicunt? non obſcurè tulerit, ſe laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuiſſe prędictũ admonuerit: Ex ore infan- Pſal.8. tium & lactentium perfeciſti laudem. Qui vel ſolus ſcripturæ locus docere nos poteſt, non quę ab eorum ſupercilio proficiſcitur, qui ſibi nihil non arrogant, ſed infantium & lactentiũ laudẽ gratã eſſe Deo. Iam verò, quotuſquiſq; fuit in populo Iſraël, qui quid ſibi vellẽt ritus, cæremoniæ, ſacrificia veteris legis, perſpectum haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Phariſæos, vix milleſimus quiſq;, quid ea ſibi vellent, aſſequebatur, vt non temerè dictũ fuerit à Phariſæis: Turba hæc quæ nõ nouit legem, maledicti ſunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare viſa eſt, Ioan.8. non ex ſapientibus ſecundum carnem, elegit Chriſtus, per quos Euangelij ſui luce mundum illuſtraret: cùm interea qui de verbo Dei, de ſcripturarũ, de legis peritia tantopere gloriabantur, & ſibi ſolis earum intelligentiam arrogabãt, ſibi cum ſua arrogantia relicti, filij gehennæ facti ſunt. Nõ ſciſcitabantur curioſè, qui fuerant è turba, quid in ſacrificijs iſtis fieret: illud ſcire contenti erant, venturũ aliquando mediatorem, per quẽ ſalutem ipſis cõſequi liceret: illũ expectabant, illum coli, & adumbrari ſacrificijs iſtis per- Malac.2. ſuaſum habebant. In cæteris omnibus, maiorum ſuorum, hoc eſt eorum, ex quorum ore legem requirere iuſsi fuerant, fidem ſequebantur, in qua non pauciores proculdubio ex imperita multitudine & ſimplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris eſſe periti videbantur, ſalui facti ſunt. Non alia ratio exiſtimanda eſt eorum, qui Chriſtum ſequuti ſunt. Etiam ſi non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris ſacrificio, ſaltem nouerit Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, atque illud ſacrificium quo ſemetipſum in cruce Chriſtus obtulit hoſtiam Deo in odorẽ ſuauitatis, in altari repræſentari intelligat, tam facilè, ac facilius etiam in hac ſua ſimplici fide ſaluari po-

ri poterit, quàm qui anxiè disputant, verum ea iustitia quà Christus ipse iustus est, an ea quam nobiscum communicat, & suo modo nostram facit, nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina) ea, quæ Christi merito nobis communicata, nobis inhæret, iusti efficiamur. Cùm locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritū in nobis ita orare docet, vt sensus sine fructu sit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: Spiritus aūt, id est, virtutes illæ, quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes pascantur & epulētur in nobis? Si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse dominus noster Iesus Christus, si nos inueniat his vacantes, non solùm pasci & refici dignatur in nobis, verùmetiā si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarum virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atque precationibus sopitus serpens portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam, quam non intelligis, interim hanc primam suscipe vtilitatem, quòd solo auditu velut incantatione quadam noxiarū virtutum, quæ tibi insidiātur, virtus depellitur. Et iterùm post pauca: Hæc idcircò diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus: sed fiat nobis secundum fidem nostram credentibus quia omnis scriptura diuinitùs inspirata vtilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem, vel potum (verbi gratia) ad discutiendum caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cùm transierit visum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demum sentire incipimus, quia cibus ille, aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit: quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugantur. Quamobrem rectè populum institutum fuisse videmus

Orig. Homil. 20. in Iosue.

Scripturæ non intellectæ lectio etiā vtilis.

Eleuatio Eucharistiæ.

mus à maioribus nostris, cùm Eucharistiam sacerdos eleuat, quod est sacrificij signum (nam & in lege quæcunque sacrificabantur, eleuari consueuisse docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adorent: simul in memoriam redeant illius sacrificij, quo ille in crucem sublatus, se pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent etiam secum, quàm acerbos cruciatus, quàm ignominiosam mortem sustinuit, quodque his illius tam grauibus supplicijs non nisi peccata nostra causam dederunt. Quare iustum de commissis illis dolorem concipiant, atque modis omnibus ea sibi odio esse, seque vel maximè ea detestari declarent, & pectorum tunsionibus, & quibuscunque rebus alijs externis. Quoniam verò tam preciosa morte sua pro peccatis nostris omnibus Christus plenè satisfecit, nulla vt esse possint flagitia tanta, quæ per illam abolita non sint cōcepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cùm nostra merita non habeamus, quæ allegare possimus, allegent Christi merita, hoc ipsum corpus quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, Deo patri sistentes: ac supplices illum precentur, qui protector noster est, vt auertat faciem suam à peccatis ipsorum, & respiciat in faciem Christi filij sui vnigeniti: qui cùm esset speciosus forma præ filijs hominum, factus est nostra causa despectus, & nouissimus virorum, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: Ipse languores nostros tulit, ipse dolores nostros portauit: ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: ipse oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit. In huius itaque faciem respiciat, huius merito peccata remittat: atque concedat, vt quem fructum crucis illud sacrificium, quod in altari repræsentatur, toti mundo attulit, eum in se transferre queant. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quòd si nihil prætereà de hoc sacrificio intelligeret, vel hoc solùm intellexisse satis illi foret ad salutem. Quoniam tamen id horum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, vt è superiore

Leuit.23. *Hebr.4.* *Psal.36.* *Psal.44.* *Esai. 53.*

tiore loco doceatur populus de omnibus ijs, quæ ad Missæ sacrificium pertinere videbuntur. De quo cōscripti sunt sermones aliquot viri cumprimis docti & pij, vereque catholici Michaëlis Episcopi Mersburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atque manibus omnium teri cuperemus, quòd pro eo vt hæc tempora postulabant, nemo diligentius est omnia, quæ ad hoc argumenti genus pertinent persequutus. Neque tamen existimet aliquis temerè ac sine causa factum esse, quòd vna & sola latina lingua in occidentali Ecclesia sacra peraguntur, in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum, vt vna esset quasi catholica lingua communis omnium gentium & nationū, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe Christiano gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex ijs præsertim, qui sunt liberalius educati, qui linguam latinam si minus exactè, vtcunque tamen calleant. Ac si qua gens alia, nostra præcipuè permultos habet eius linguæ non omnino rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Ecclesia laudes Deo decantantes, ac verba latina vtcunque sonantes, eaq; præsertim, quæ cantantur in Missæ sacrificio intelligētes. Quā pulchrum autē & decorum est, cùm peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cum ea quasi propria sit gentis Christianę: si vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, easdem cæremonias obseruantes videat: vt vel ea res documento esse queat, totius quæ est in orbe Christiano multitudinis credētium esse cor vnum, & animam vnam: Cùm longè diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia discesserunt, apud quos sicut fides instabilis est neq; vna, sic ritus quoq; & cæremoniæ, quæ cum doctrina simul quotannis variantur. Neq; tamen suis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia. Iam anteà cōmemorauimus, quemadmodū etiā vulgaribus cantilenis, quàm maximè voluerit inculcata nobis Christi beneficia sitiens nostræ salutis mater Ecclesia: quod in festis Christi natalitijs, festis etiam Paschæ, & Pētecostes dudum recepto more fieri videmus, vt hac quasi

In sacrificio missæ linguæ latinæ vnitas Catholicæ fidei vnitatem adiuuat.

Poloni studiosi latinæ linguæ

Rom. 15.

Actor. 4.

Vernaculæ linguæ vsus in templis.

Supr. cap. 3.

nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad spiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Ecclesia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cæterum illud ferendum non est, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est authoritas, quin decet eum potius, ei qui potestatem hanc à Deo concessam habet in omnibus dicto esse audientem, is hoc sibi sumat, aliquid vt in Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere sibi putet, cùm ne ipsis quidem Episcopis eius rei plena potestas cōcessa sit. Vel Ozæ Regis exemplum deterrere prophanos debet, ne quid eiusmodi sibi arrogent. Longum autem foret omnia persequi, quę ad Missæ sacrificiū explicandum pertinere videntur, neq; est hoc præsentis instituti. Quamobrem hic finem faciemus. Quoniam verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è superiore loco prædicantem, an sacris operantem sacerdotem audire præstet: vicissim ab illis rectè quæri potest, Scire ne præstet, an facere voluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, sed factores legis iustificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, dicit Christus, & non fecit secundū voluntatē eius, vapulabit plagis multis: qui autē non cognouit & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porrò cùm sacerdotem audis è superiore loco scripturas enarrantem, fit vt intelligas, quæ sit voluntas domini, vt autem facias, id ab eo præstari non potest, qui prædicat: sed neque tu quicquam potes viribus tuis solius, opus est eius auxilio, à quo tanquā à fonte quodam perenni manet quicquid est rerum bonarum. Nam neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat: sed qui incremētum dat Deus. Hoc est quod ille dixit sapiēs: Vt sciui, quoniam aliter nō possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum, adij dominum & deprecatus sum illum. Huius exemplum diuinitùs inspirata sequi nos docuit Ecclesia, simul vt cognouissemus è superiore loco voluntatem domini, statim vt adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræsentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cum Augustino dicentes, Da quod iubes, & iube quod

Nouos ritus, cæremonias et cantilenas inducere priuato homini. imo nec plene Episcopo licet

2. Reg. 6.

Missa ne an concio præstet.

Rom. 2.

Luc. 12.

1. Corin. 3.

Sapien. 8.

Nota. Missa post cōcionem audienda vt voluntatem domini annunciatā impleamus.

August. li. 10. cōfessio. ca. 31. & 39.

quod vis: Da nō nostro merito, sed eius qui corpus suum pro nobis tradere, qui sanguinem suum pro nobis fundere dignatus est, cuius rei nunc repræsentatio fit in altari: Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam nostram instituere, & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus. Sic olim factitatum est in Ecclesia Dei, non vt hoc infelici seculo nostro: quo simul vt audita est concio, statim proruunt omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatem Dei, neq; facere sit necesse, vel si necesse sit facere, quasi ipse ex se satis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinā implorare oporteat. Libet hic adscribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chrysostomus. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tantaq; cum attentione sermonem audit meum, sæpenumerò tēpore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquā videre potui, atque ita me vehemens cepit suspirium, quod cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propius adsit, frequentes ad finem vsque dicendi patientissimè perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis magister & dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est, vacua desertaq; Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum, quo pacto isthæc veniam consequantur? Facit profectò vestra ista siue desidia, siue negligentia, vt laudem studij auscultandi illius omnē amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapsum cernat & vanidum? Nam si cum diligentia his quæ docuissem attenderetis, facto palàm studium faceretis vestrum, non verbis tenus corde habere monstraretis. Sed quod statim cùm audistis, discediti, & fugam, quasi vos hostis insectaretur, arripitis, coniectari omninò licet, nihil vos recepisse & recondidisse animo vtilitatis. Nam si quæ proposita sunt recondita in animis vestris seruarentur, prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent.

Chrysost. de incomprehensibili Dei natura contra Anomæos, Homilia. 3.

Oratio publica efficacior quā priuata.

Nunc verò quasi fidicinam audiretis aliquam, sic omni vtilitate vacui, simul ac factus finis dicēdi est, disceditis. Sed ô frigidam excusandi rationem, quam à compluribus reddi audio: Orare vel domi possumus, dicunt, sed homiliam doctrinamq; audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoq; datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cùm solus dominum obsecras, atque tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, sacerdotum clamores, præsunt enim ob eam rem sacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cœlum euehātur. Adde quod nihil aut parū, fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porrò sermoni oratio debet anteire. Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit cùm in exordijs suarum epistolarum orat, vt perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profectò si orare cum diligentia insuescas, nihil est quòd doctrinam tui cōserui desyderes, cùm ipse Deus sine vllo interprete mentē tuam abundè luce afficiat. Quòd si omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam, quæ ore multorum proueniat valere consentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multò audientia maior, quàm in domestica illa & priuata. Vnde id constat? Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quòd adhuc eripiet, vobis quoq; in oratione pro nobis subueniētibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerē euasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulò agebatur ad Deum. Quòd si Petro oratio Ecclesiæ profuit, & colūnam illam ac stabilimen nostræ religionis carcere liberauit, cur eius vim tu cōtemnis & negligis? Qua te posis purgare ratione? Deum quoque dicentem audi, quàm populo cū beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippe qui se excusans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento

Chrys.

Sermo cū oratione incipiēdus & finiendus, vt cor preparetur & à demone nō auferatur.

Act. 1. & .2.

Mat. 13

1. Cor. 5.

Act. 12.

Iona. vlt.

mento cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles ſuper cucurbita, in qua non laboraſti, neque feciſti vt creſceret. Ego non parcam. Niniue ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures, quàm centum viginti millia hominum? Non ſine re amplum populi numerum proponit, ſed vt intelligas, plurimùm eam pollere orationem, quæ cum cõſenſu agitur, & iugi cõcordia plurium hominum. Quod exemplo quoq; rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nonnulli ſunt, tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminiſſe arbitror. Fuit inter eos quidam dignitate ac principatu prę litus, qui cùm damnatus capite ad ſuppliciũ duceretur, populus motus miſericordia, vniuerſus prætorem adijt, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod ſi cùm iram terreni imperatoris velitis extinguere, vniuerſi cũ liberis & vxoribus feſtinatis, cur [illegible] ad cœleſtem illum imperatorem placandum, reddendumq; propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut cẽtum, ſed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris ſedetis, non vniuerſi concurritis, & eccleſiam penetratis, vt Deus veſtram reueritus atque exoſculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata abſoluat? Si in negocijs neceſſarijs non omni leone vehementius diſruptis omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad ſupplicationem communem, quam ſpem habere poſsis ſalutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater chariſsime, non ſolùm homines clamorem illum horribilem reddunt, ſed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant. Habent ſibi tempus id idoneum, habent ſacram illã oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges conſueuerunt, eoq; arboris genere miſericordiam commemorant & humanitatem: ſic angeli, tũc pro ramis oleaginis, corpus domini ipſum protendentes, rogant pro genere humano: Quaſi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexiſti, vt pro eorũ ſalute mortẽ obires, animã in cruce efflares: pro his ſupplicamus, pro quibus ipſe tuũ largitus es ſanguinem: pro
his

his oramus, pro quibus hoc corpus immolasti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Et alio loco. Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promisisti sacerdoti qui dixit: Sursum mentem & corda, Et dixisti, Habemus ad dominum? Non revereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueniris, Papè, mensa mysterijs instructa est, & agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te angitur: sanguis spiritualis ex sacra mensa refluit: Seraphim adstant sex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cum sacerdote intercedunt: ignis spiritualis de cœlo descendit: sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est: & non erubescis? non revereris? non confunderis? neq; Deum tibi propitium facis? non conscientia tua te iudicat ô homo? Centum sexaginta horas habente hebdomoda, vnã & solam horam sibijpsi segregauit Deus, & hanc in opera secularia, & in ridicula, & in cõuenticula insumis: cum qua posteà fiducia ad mysteria accedes? ô quàm polluta consciẽtia. Et paulò pòst: Quocirca fratres oro vos & obsecro, ne absimus ab Ecclesijs, neq; in alijs colloquijs occupati simus. Stemus trementes & timidi, demissis oculis, tenata autem anima, gementes sine voce, iubilantes corde, &c. Ante mille & centum annos in Agathensi concilio fuit sancitum, vt Missas die dominico seculares audirent, & ante benedictionem sacerdotis egredi populus ne præsumeret: Quod si fecissent, ab Episcopo publicè confunderẽtur. Quod ipsum etiam in Aurelianensi concilio tertio paulò pòst fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodũ videre licet, quòd ad eum non confugitur, qui solus faciendi, quod audimus, vires suppeditat. Verùm de his satis.

Chrysost. tomo 3. ser. de Eucharistia.

Missa dominico die audienda ex Canone 47. Communi Agathen. Canon. 28

DE

DE EFFECTV SACRAMENTI Eucharistiæ.

CAP. XLII.

CVM esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortē, quā vnà cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanū, seipsum Christus in nouissima cœna cibū fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis præceptum sanaremur: & vnde vulnus est ortum, inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacunq; die comedetis, morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum. Hoc ergò primùm nobis præstat hoc sacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus: est vita gloriæ, quam spe quidem consequimur manducantes corpus & sanguinem domini, re ipsa verò non prius adipiscemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatē. De vita gratię dicit Christus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnē, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eum dignè manducauerit, non spirituali modò coniunctione, verùmetiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria facta est, carnis, & preciosi sanguinis Christi: Quæ sumpta faciunt, vt & Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est Christus, qui præsens adest in hoc sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cùm corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus

Genes. 3 *Ioan. 6.* *Vita duplex per Euchariſtiam.* *1. Cor. 15.* *Hil. lib. 8. de Trinit.* *Cyril. lib. 10 in Ioā. cap. 13.* *1. Pet. 2.*

mus deinceps iustitiæ, quæ Christus est, vt cum Paulo
Philip.1. dicere possit vnusquisque nostrum, Mihi quidem viuere
Christus est, mori autem lucrum. Viuo autem iam non
Galat.2. ego, viuit verò in me Christus. Hanc vitam posteaquàm
consequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum
2.Tim.2. est) fieri non potest, quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu agimur, posteaquàm bonum certamen in hoc seculo certauerimus, cursum consummauerimus, fidē seruauerimus, concedat nobis coronæ loco vitam gloriæ, vt quæ ipsi tanquàm ei, qui natura est filius Dei, regni cœlestis hæreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuersorio migrantes, per adoptionis gratiam consequamur. Atque
Remissio peccatorū. hic primus est effectus huius sacramenti. Quoniam verò cùm illud sumimus, Christi passionis & mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa toti mundo fructum attulit, eius per sumptionē Eucharistiæ participes efficiamur. Fusus enim est de Christi latere in cruce pendentis sanguis in remissionem peccatorum nostrorum. Hanc nobis confert istud sacramentum. Quamobrē enarrans illū
Chrys. Homil. 84. Ioan.19. locū Ioannes Chrysostomus, Et continuò exiuit sanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortum habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquàm ab ipso latere hauriens accedas. Neq; tamen, quod de remissione peccatorum diximus, id ita accipi velimus, quasi eundē effectū Eucharistiæ, quem baptismi & pœnitentiæ sacramento, tribuamus. Remittūtur quidem in eo
Venialia peccata per cōmunionem remittūtur. peccata, sed venialia tantùm. Cùm enim in hoc sacramento insignis illa Christi charitas ante oculos nostros subijciatur, qua adductus semetipsum redemptionē dedit pro nobis, fit vt vicissim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinē peccatorū. Charitas aūt cum pec-
1.Pet.4. cato mortali consistere non potest. Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentiæ sacramentum, quam ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apostolus, corporis & sanguinis domini. Quare monet ille, vt probet se-
1.Cor. 12. ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

Qui

Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Verùm hac de re copiosius in proximè sequenti capite disseremus. *Tertius effectus.* Tertius effectus huius sacramenti est, quòd sumentes verum & viuũ Christi corpus, efficimur & ipsi corpus Christi mysticũ, de quo dicit Paulus: Vos estis corpus Christi, & mẽbra de membro. *Corpus Christi efficimur.* Ac significãtius alio loco: Vnus panis & vnũ corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. *1. Cor. 11.* *1. Cor. 10.* Huius rei quædam iudicia sunt species illæ, sub quibus latet hoc sacramentum, sicut & ab Augustino, & ante eum à Cypriano scriptum legimus. *Augustin. Tract. 26. in Ioan.* Nam dominus noster corpus & sanguinem suum in ijs rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Nã panis ex multis granis in vnũ constat, & vinũ ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc, quid significet hoc sacramentum, admoneri possimus. *Cypr. li. 2. epist. 6.* Significat enim, quod & nos ad eundem modũ cùm simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli aũt alter alterius membra. *Rom. 12.* Neque verò significat magis, quàm efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius sacramenti virtus & efficacia, si dignè sumptũ à nobis fuerit, vt vnum cum capite nostro Christo, vnum etiam ipsi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mundo migraturus patrẽ suum cœlestẽ præcatus est Christus, *Ioan. 17.* vt quos dederat sibi, eos seruaret, vt omnes vnũ essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre, vt & ipsi in vtroq; vnum essent, hoc perficitur in hoc sacramento. Vnũ enim efficimur cũ Deo patre, cui volũtate adhæremus: vnũ cũ Christo, cui tanquàm vnius corporis membra capiti connectimur. Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius: *Ephe. 1.* Vnum etiam ipsi inter nos, cùm simus mẽbra multa, quæ corpus vnũ efficiunt, cuius caput est Christus. Ad hoc autem Christi corpus non ij modò pertinent, qui sunt in hac vita superstites, verùm & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudijs perfruuntur, & ij simul, qui felicitatem quidem eandem expectãt, sed quoniã purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus nisi purgatis illis egredi, regniq; cœlestis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quę causa est, ꝙ cùm tremendũ illud corporis & sanguinis

nis Christi sacrificium peragitur, quò facilius obtineri posit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta est, concedi nobis petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi congregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manés, cui offertur, vnum ipse faciens eos, pro quibus offertur, vnus ipse qui offert & quod offertur: ipse & sacerdos & sacrificiũ, cuius passio & mors in altari repræsentatur, quam ille propterea dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erãt dispersi, congregaret in vnum. Est itaq; inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modò qui corporibus pręsentes adsunt, & hac vita mortali fruũtur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorũ societatẽ peruenire posint. Terribilis est hæc quasi castrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præsentem in altari Christum cum omnibus corporis sui membris, cuius ipse caput est: Quare cum aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunq; potest artibus & insidijs, vt solui posit hæc acies cõtendit & elaborat. Ac primum quidem caput ipsum petit: quod quamuis adesse in altari non ignoret, aliud tamen persuadere membris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut non alio tempore, quàm quo manducatur, esse concedat: oblationis etiam nomen ipsum ferre nõ potest. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc anteà quoque, quod nihil obstat æquè conatibus eius, atque vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominiosam oppetijt, vt congregaret dispersos: sic iste contrà nihil non facit, vt congregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cùm & ipsi membra sint eiusdem corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Christo triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriã prorsus abolitam, qui quamuis in fide & confesione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex

Ioan. 11.

Mortuorũ memoria in sacrificio.

eo migrantes, ad sedes beatorum recipi mereretur. Atqui non heri, quod aiūt, & nudiustertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio Missæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis. Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cęteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rursus alio loco: Ideò quippe ad ipsam mēsam non sic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis, vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigijs adhæreamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit non posse esse maiorem. Et clarius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitū in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior effectus exurgat ad acuendā charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratū esse sentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta omnia superata: quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc vsq; pugnantes. At illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quædam diuinitati propriè debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacri-

August. Homil. 17 de verbis Apostoli.

Sãctorum innocatio & cultus

Tract. 84. in Ioan.

Ioann. 15.

Li. 20. cap. 21.

Latria solus Deus colitur.

crificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animę, vel cuiquam angelo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate Dei. Atq; his verbis abundè declarat, quod sit discrimē inter cultum qui sanctis tribuitur, & eum, qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedāt orare possumus & debemus, sacrificiū aūt præterquàm soli Deo offerre fas non est. Quod propterea tantòpere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliquod discrimē inter Deū & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neq; verò solus Augustinus, verùm & ante eum Cyprianus cōmemorationis huius sanctorum, quæ fit ad altare per sacerdotem, mentionem facit, vt longè vetustissimum morem hunc fuisse facilè cuiuis conijcere liceat. Quemadmodū & illum, quò cæterorum quoq;, qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipso his verbis meminit Augustinus: Neq; enim piorum animæ mortuorū separantur ab Ecclesia, quę etiam nunc est regnum Christi: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in cōmunione corporis Christi. Et alio loco, cùm protulisset illud ex Machabæorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commēdatio mortuorum. Chrysostomus verò Apostolicum hoc esse institutum asserit, dicens: Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorū, qui hinc decesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu item sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum nō placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abcesserunt. Eadem repetit in Homilijs ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditum est memoriæ per Dionysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorum in

Li.8.cap.27.& lib.22.ca.10.

Cypr.lib.3.epistola 6.& li.4.epist.5.

Aug. lib.20. de ciuitate Dei cap.9.

In lib. de cura pro mortuis geren.ca.5

1.Mach.12

Chrys. in epist. ad Philip. Homil.3.

Homil.69

Missæ sacrificio, Apostolicam vult esse traditionem. *Eccl. hier. cap. 7.*
Ioannes verò Damascenus vtroque posterior, librum etiam scripsit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd sacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur: quem Ioannes Oecolampadius cùm adhuc esset catholicus, in Latinam linguam transtulit: In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his verbis: Diui autem Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepere prædicando verbum, quod suis oculis viderant, intremendis vitalibusque sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Extat Missa Basilij: extat & Chrysostomi: extat vtriusque in libro sacerdotali Græco explicatio. In vtraque sanctissimæ & intemeratæ, super omnes benedictæ dominatricis nostræ Dei genitricis & semper virginis Mariæ, sancti Ioannis præcursoris & Baptistæ, sancti etiam cuius dies celebratur, & omnium sanctorum, simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Cur autem ea fiat, rationem reddit Nicolaus Cabasilas in eo libro, quem de diuino altaris sacrificio inscripsit: Vbi simul & illud ostendit, plus ad sanctificationem prodesse sacrificium hoc animabus, quæ sunt solutæ corporibus: quòd eæ purgantur, & peccatorum remissionem accipiunt per orationes sacerdotis & domorum intercessionem, nihil minus quàm eorum qui viuunt. In eo autem sunt meliore conditione, quòd non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adijciunt, sicut faciunt vt plurimùm viuentium animæ. Hactenus de sacramenti huius effectu.

Nicolaus Cabas. cap. 33. 44 47. & sequētibus.

QVEMADMODVM AFFECTOS AD *hoc sacramentum accedere oporteat.*

CAP. XLIII.

Qualiter autem affectum esse oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Christi sanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim mãducat & bibit indignè, iudiciũ sibi mãducat

I. Cor. 11. Probatio sui ipsius ante synaxin.

& bibit. Quòd si in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quanto minùs illud licere debet in hoc sacramento, in quo verùm corpus, & verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quisq; conscientiam diligenter examinet, priusquàm ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est malè malus accipiat. Hoc est, quod fideles admonet Augustinus: videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel nõ sint mortifera. Antequàm ad altare accedatis. attendite quod dicitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, si eo tẽpore accipiat, quò debet agere pœnitentiã. In summa, quisquis ad salutẽ vult accipere corpus & sanguinẽ Christi, hoc inprimis eũ cõtẽdere & elaborare oportet, vt sit mẽbrum Christi, hoc est vt per fidẽ & charitatẽ Christo adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniã corpora vestra mẽbra sunt Christi? Tollẽs ergo mẽbra Christi faciã mẽbra meretricis? Absit. An nescitis, quoniã qui adhæret meretrici, vnũ corpus efficitur. Erũt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est. Ex hoc Pauli loco discimus, eius quemq; membrum esse, cui adhæret. Qui adhæret Christo, membrum est Christi: qui adhæret meretrici, membrum est meretricis: qui adhæret Satanæ, membrum est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, nihil est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Nõ est autẽ Christi membrũ, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptoriq; suo Christo. Nõ est membrũ Christi, qui fratrem ad Cristi corpus pertinentem odio habet. Non est membrum Christi,

Tract. 26. in Ioan.

Epist. 118. cap. 3.

1. Cor. 6.

2. Cor. 6.

sti,qui segregat semetipsum à corpore Christi. Denique quicunq; criminis alicuius capitalis reus est,nō est membrum Christi.Quamobrē si quis eius rei sibi conscius est, non prius ad sumendū viuum & verū Christi corpus accedat,quàm corporis eius mystici membrum factus fuerit, atque vndè auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit.Quòd ita demum futurum est,si & cum Deo,& cum proximo,qui eiusdem corporis membrū est,reconciliari studuerit,& offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans.Nam cùm omni immunditia atq; omni crimine vacare oporteat ad mensam hanc accessurum,nihil tamen æquè illi aduersatur,atq; diuisio, atq; voluntatis alienatio,atq; ira,odium,æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Augustino sacramentum pietatis, signum vnitatis,vinculum charitatis. Rectè idem admonet,quòd qui accipit mysteriū vnitatis,& non seruat vinculum pacis,nō mysterium accipit pro se, sed testimoniū contra se. Annunciatur in hoc sacramento Christi mors, dicit Paulus. Porrò Christus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo,vnum secum,vnum nosipsos inter nos faceret.Quisquis igitur hanc vnitatē rumpit, & vel à Christo se lethaliter peccando separauit, vel ab eius corpore, quę est Ecclesia,suo plus quàm illius iudicio tribuēdo,segregauit, vel à quocunq; eiusdē corporis mēbro per odiū & maleuolentiam se diuisit, quid aliud quàm rursus crucifigit sibimetipsi filium Dei,& ostentui habet?dum eadē illa designat, propter quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt,ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt.Atque ita fit,vt non ad vitam,sed ad mortem sumat vitam. Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est,non prius ad hanc mensam accedat,quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quòd à Propheta dictum est:Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem,& in scandalum. Quoniam verò reconciliatio eiusmodi,fit per pœnitentiæ sacramentū, de eo nobis dicendum deinceps restat.

Ante communionē cū Deo & proximo reconciliari oportet.

Homil. 26 in Ioan.

1. Cor. 11.

Qui indignè accedant.

Heb. 6.

Psalm. 68

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

CAP. XLIIII.

PER lauacrum regenerationis nouam quãdam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noster crucifigitur, neque viuit iam in nobis, nisi is, qui propter nos & propter nostram salutẽ homo fieri dignatus est, Deus & dominus noster Iesus Christus, quem baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & delicijs, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos datur nobis in sacramento cõfirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulsare posimus. Datur etiam ad sustentandos nos in Eucharistia non quiuis cibus, sed preciosi corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in prælijs vsu venire solet, vt sæpè grauiter ab hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrũ regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiæ suæ pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est, qui alleuat omnes, qui corruunt, & erigit

2.Cor.1. omnes elisos. Cuius tanta est benignitas & clementia,

Psal. 144. omnem vt humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri cœlestis bonitas. Quod hæc ipsius per Prophetam loquentis verba testan-

Esai.29. tur: Nunquid obliuisci, inquit, poterit mulier infantem suum, vt non reminiscatur filij vteri sui? etsi illa oblita fuerit, ego tamẽ, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille be-

Ioel.2. nignus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, quenquam de venia lapsum desperare, sed huic quoq; rei remedium instituit, pœnitẽtiæ sacramentum, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut baptismus intrantium, cõfirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium sa-

Ephes.6. cramentum esse dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt si in ista colluctatione, quæ nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarum harum, nos prosterni contigerit, non propterea statim animum abij-

abijcere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare possimus. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, sed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Ac paulò post: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israël? quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipse nos inuitat pius & misericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus: Pronior est ad miserendum, quàm nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazanzenus, quàm alij acceptant. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad dominum conuersus fuerit obuijs, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estq; maius gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis.

Matth. 9. *Ezech. 18.* *In oratione in sanctum lauacrum.* *Esai. 55.* *Luc. 15.*

De materia & forma huius sacramenti.

CAP XLV.

NEque verò dubitandum est, quin hoc ipsum pœnitentiæ sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hæc clarissima verba sunt ad Petrum: Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis: Tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terrã, erunt ligata & in cœlo, & quæcunq; solueritis super terrã, erunt soluta & in cœlo. Ac post resurrectionem ad eosdẽ: Accipite spiritum sanctũ, quorũ remiseritis peccata remittũtur eis, & quorũ retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis & materiã & formã huius sacramẽti satis expressisse videtur. Est autẽ duplex materia, propinqua & remota.

Pœnit. à Christo instituta. *Matth. 16* *Matth. 18* *Ioan. 20.* *Pœnitentiæ materia duplex*

Sicut statuæ propinqua materia est metallum, remota verò aqua: sic & in hoc sacramento, remota materia sunt peccata, non quatenus amplectenda, sed quatenus detestanda, ac quàm longissimè propulsanda sint, quorũ fit à Christo mentio. Proxima autem materia, sunt actus ipsius pœnitentis. Cùm enim aliquis iusto dolore concepto de peccatis admissis, firmo etiam proposito non modò cauendi deinceps, verùmetiam satisfaciendi pro illis, ea sacerdoti confessus fuerit, hæc ipsa confessio ad hunc modum facta, signum est visibile sacræ rei, hoc est inuisibilis gratiæ, qua sic confesso peccata remittuntur: & quidem efficax signũ. Nam simul vt ad confessionem huiusmodi verbum accesserit à sacerdote prolatum, Ego te absoluo, statim peccata omnia contrito & confesso remittuntur. Est autem in huius & aliorum sacramentorum materia, nonnullum discrimen. Nam in alijs substantiæ quædam exteriores materię locum obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatione chrisma, in eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione, & in ordine, vnguẽtum olei: in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quodq; fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarum. Sicut enim quędã sunt medicinæ, quæ in sola illius, qui curatur passione consistunt, cuius generis est sectio vulneris: quædam verò in actione, cuiusmodi est exercitatio corporis: Sic in sacramentis cernere licet alia, quæ consistunt in eius passione, qui sanctificatur, & non actione nisi per accidens, vt illa quinq;, quorum anteà meminimus: alia verò in actu eius, qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitentiæ, matrimonijq; sacramentum. Quamobrem actus isti, materiæ locum obtinent, qui sunt tres, contritio, confessio, satisfactio: formæ autem absolutio. Neque verò propterea reijci debet ea forma absolutionis, qua vtitur Ecclesia, quòd ea à Christo instituta aut præcepta esse non legitur: Nam eadem ratione baptismi quoque formam reijciendam esse dixerimus. Neqne enim alia authoritate dicit sacerdos: Ego te absoluo, quàm qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Christi verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, bapti-

Peccata sunt materia remota pœnitẽtiæ. Actus ipsius pœnitentis sunt materia proxima.

Matt. vlt.

baptizantes eos &c. sic & absoluendi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrum: Quodcunq; soluens super terram, erit solutum & in cœlis. Et ad Apostolos omnes: Quorum remiseritis peccata. Cæterùm in pœnitente veraciter tria consyderari scribit oportere Gregorius: conuersionem mentis, confessionem oris, & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confessionem, & satisfactionem. De singulis ordine disseremus: ac primum de contritione, siue conuersione mentis.

Matt. 16. *Greg. Lib. 6. cap. 1. in primum Regum.* *Partes pœnitentiæ tres.*

DE CONTRITIONE.

CAP. XLVI.

Contritionem rectè diximus iustum esse dolorem de peccatis conceptum, cum eorum detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessauerit. Propterea monet scriptura: Peccasti, quiesce. Fili peccasti? non adijcias iterum, sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur: Item de peccato propitiato noli esse sine metu, neq; adijcias peccatum super peccatū. Et in alia scriptura prius illud legitur: Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas: posteà adijcitur, & reuertatur ad dominum. Atque apud eundem Prophetam. Quiescite agere peruersè: deinde: Discite benefacere. Paulus etiam cùm esset hortatus Romanos vt induerent arma lucis, prius admonuit, vt abijcerent opera tenebrarum. Et Ephesios prius deponere iussit secundum pristinam conuersationem veterem hominem: deinde dixit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eū antehac iniurijs afficiebat, ab ijs deinceps iam abstinet, quò facilius redire possit in gratiam. Quæ autem est alia pœnitentiæ ratio, quàm vt reconciliemur Deo, remissione peccatorum nostrorum impetrata? Cessemus itaque à peccatis necesse est, in quibus quamdiu perstat aliquis, dolere de illis, eaq; ex animo detestari non potest. Primùm itaque cessandum est à peccatis: quod tamen solum non sufficit. Doleamus insuper oportet, ꝙ ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt anteà, sic deinceps detestemur & odio habeamus. Est quidem ita, quòd optima pœnitentia est, noua vita: verùm & illud verū est, quod ab Augustino dictum existima-

Contritio quid. *Gen. 4. secundum LXX.* *Eccle. 21. & 5.* *Esai. 55.* *Esai. 1.* *Rom. 13.* *Ephes. 4.*

Aug. Lib. de vtilitate pœnitentiæ cap. 1. stimatur, Neminem nouã vitam inchoare, quẽ veteris non pœnituerit. Quî namq; fieri potest, vt proponat deinceps aliquis, nihil se nisi benefacere velle, cui quæ præterierunt malefacta nõ displicuerint? nisi egeritis pœnitentiã, omnes simul peribitis. Quam latini pœnitentiã, eam Græci vocãt *Luc. 13.* Metanœan, quæ latine dici potest mentis mutatio siue re- *Tertul. li. 2. contra Martionẽ.* sipiscentia: ipso etiam Tertulliano teste, qui scribit in Grę- co sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione cõpositũ esse. Quę autẽ esse potest animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicent? Quomodo mutasse priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse, verùm in posterũ nihil eiusmodi patrare deliberatum habet? Quãob rem vel cõmunis ipse sensus indicat, ad nouam vitam inchoandam, opus esse detestatione vitę prioris & displicentia. Etiã homini si quis reconciliari vult, ostẽdit sibi displicere, quòd eũ aliquãdo offenderit. Quòd si delectari se offensionibus istis indicauerit, atq; eo nomine sibi placuerit, tantũ abest, vt in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiorem etiã vt iram sibi cumulet. Si ad hunc modum agi par est cũ homine, æquè vt nos mortali, quo ore ad Deũ accedemus? qua fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod offenderimus, quodque iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorẽ præ nobis ferentes? Quamuis autem ineptum sit ad hunc modũ colligere, Nõ est scriptum, ergo approbandũ non est: tamen & res & nomẽ ip- *Eze. 18. 33* sum contritionis è scripturis ostendi potest. Nã quod vnus ex Prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine, q̃ odium eorum & displicentiam, quæ prius placuerunt? Nam quem odimus, ab eo li- *Hier. 31.* benter nos auertimus. Iam verò ille locus: Postquàm conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquàm ostendisti mihi, percussi cor meum: confusus sum, & erubui, quoniã sustinui opprobriũ adolescentiæ meæ: nonne apertè vim cõtri- *Confusio temporalis* tionis demonstrat? in quo cõteritur & percutitur cor, fitq; vt confundamur & erubescamus de his, quæ patrata sunt *Aug. Concione 1. in Psal. 30.* per nos. De hoc genere confusionis dicit Augustinus. Est quædã confusio temporalis, vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrentis, horrore erubescentis,

bescentis,erubescentia corrigentis. Vnde dicit Apostolus. *Rom.6.*
Quam enim gloriam habuistis tunc in ijs,in quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc cōfusionem non formidet Christianus,imò si hanc non habuerit,æternam habebit. Neque minus clarus & manifestus *Ioel.2.* est ille locus,quo dominus non contentus dixisse: Cōuertimini ad me in toto corde vestro:addit insuper,in ieiunio, in fletu,in planctu: & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere,quando plangere,quādo scindere cor iubet,quid aliud quàm contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro conuerti ad Deum non posse videmur? Sed nō hoc modo quod significatur eo nomine, *Contritionis vox in scriptura.* verùm ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet.Quod apertè illa verba indicāt. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. *Psal.50.* Et illa alterius Prophetæ: Ad quem respiciam,nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & tre- *Esai.60.* mentem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Euāgelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde. Ex quo vel solo discere possumus,qui sanari vult per pœnitentiam,eum contrito corde esse oportere. Sanctorum verò doctorum vix quisquam est,qui ad contritionem compunctionemq; cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula etiam vnum illi inscriptum videre licet,de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœniten- *Cyp.serm. 5.de lapsis* tiæ partem hanc sublatam voluerunt: Agite,inquit,pœnitentiam plenā doloris, ac lamentantis animi probate mœstitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus,aut stupor vanus, qui cùm teneantur in tam grandi crimine,percussi sunt animi cœcitate,vt neque intelligant delicta,neq; plangant.Ac aliquanto pòst: Qui pœnitentiā criminis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa,vel creditur,spes veræ salutis adimatur. Sed & vetustior Cypria- *Tertul.in lib. de pœnitentia.* no Tertullianus scripsit librum de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologesi in hunc modum loquitur: Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis *Exomologesis.* disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ

ilicem:

ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animū mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Cæterùm pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoq; de pœnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recensentur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitentiæ. Chrysostomi verò complures de ea sunt Homiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidē etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitarentur: qui de pœnitentia quoque libros duos, & sermonem vnum conscripsit: neque alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt: Proijce abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, suppone lachrymas in putredine vulnerum. In tantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quę ad huiusmodi medicamētum proficiunt. Sic enim vult cœlestis medicus sanare vnumquemque, medicamentum diligens lachrymarum. Nihil est enim, quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequaq; detinet ægrotum, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitentiæ. Festina peccator priusquàm claudatur. Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter secundum Deum. Compūctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem delictorum nobis conquirit: compunctio fratres Iesum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum desyderamus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiam lachrymarum. Anna per lachrymas

Hieron. de viris illus.

Ephrem. de pœnitentia, cap. 1.

De extremo iuditio, cap. 5.

Compunctionis fructus.

1. Reg. 1.

mas à Deo Samuëlem prophetam accepit,ad sublimitatem & gloriationem animę suę. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Christo domino dimissa sunt,quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus est lachrymarum,multumque præualent lachrymę, quæ secundum Deum sunt. Fiduciam domini semper acquirunt lachrymæ, sordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ compunctionem cordis habenti. Gregorius quoque Nazanzenus vocat pœnitentiam baptismum lachrymarũ. Sic Abdias quoque de quodam: Vberrimis,inquit,lachrymarum suarum fontibus iterum baptizatur. Sic & Gregorius Nisenus, Lachrymarũ, inquit, effusio, baptismi vim habet: gemitusque reducit gratiam, quæ paulisper excesserat. Quamobrem & è scripturis, & ex consensu doctorum omnium Ecclesiæ, pars hæc pœnitentiæ probari potest. Quantum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis esse definire. Præclarè enim scripsit Leo põtifex, quòd misericordię Dei nec mensuras possumus ponere,nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi. Dic tu iniquitates tuas,vt iustificeris. Et iterum. Quia apud dominum misericordia est, & copiosa apud eũ redemptio. Sed & ante eum Cœlestinus papa: Salutem,inquit,homini adimit,quisquis mortis tempore pœnitentiam denegauerit, & desperat de clementia Dei, qui eum ad subueniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit. Perdidisset latro in cruce pręmium ad Christi dexteram pendens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cùm esset in pœna promittit, & per vnius sermonis promissionem, habitaculum paradysi promeruit. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est æstimanda,quàm tempore: Propheta hoc taliter asserente: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et æqualis eius Augustinus: Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur,non despicitur apud iudicem iustum Deum,qui cordis secreta consyderat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœ-

Luc. 7.

Nazan. in sermo. de sanctis luminibus Epiphaniarum.

Lib. 5. Gre. in Homil. quam scripsit ad eos, qui durim alios iudicant.

Pœnitẽtiæ temporis longitudinem nõ videtur esse hominis definire.

Leo epist. 89. ad Theodorum.

Ezech. 18.

Esai. 43.

Psal. 129.

Cœlestin. ad Episcopos Galliæ. epi. 2. cap. 2.

Luc. 23.

Au. serm. 66. de tempore.

Chrys. Homil. 27. in cap. 8. Geneseos.

nitentis pensat. Et qui præcessit hos Ioannes Chrysostomus, cùm esset hortatus populum, vt ablueret peccata, tū maximè, cùm adhuc relicta esset quadragesimæ pars, subdit. Hoc autem dixi, non quòd solum tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tātum magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratię innitamur. Nam & Niniuitę tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quàm trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduersus se lata erat, sententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neque breui hora. Tanta est erga nos Dei misericordia. Nam vbi viderit voluntatis nostræ firmū propositum, & feruenti nos desyderio ad se accedere, non retardat, neque differt, sed accelerat, suamque solitam liberalitatem exhibens dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum. Ac qui fuit omnibus his vetustior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœnitētiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serum est, quod verum, nec irremissibile, quod voluntarium, & quæcunq; necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horę extremitas, nec vitæ enormitas: si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes: & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinē in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum.

Nota. Exemplū insigne magnæ et breuis pœnitētiæ fructum.

Cyp. serm. de cœna domini.

Contra nouatum hæreticū omni tempore pœnitentes recipit Dei gratia

DE CONFESSIONE ET QVAE *illi respondet absolutione.*

CAP. XLVII.

CÆterũ pœnitentia hominis Christiani post lapsum, non solùm à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalis confessio, saltem in voto, suo tempore facienda: & sacerdotalis absolutio. Nam cùm Sacramentum hoc medicina sit à summo medico Christo instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferenda sacerdotis vtitur ministerio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum coram eo, quo ministro Deus in curando eo vtitur, non celare. Fortassis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris, vel flegmatis, stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Ac ne quis hoc de ea accusatione, confessioneque dictum interpretetur, quæ coram Deo fit, subdit mox. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cũ infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demùm, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius cõsilio, procurandũ est. Quem secutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres per illum dominum, quem occulta non fallũt, desinite vulneratam tegere conscientiam: Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidẽ corporũ partibus, etiã secaturos, etiã pusturos. Meminim' quosdã, remota etiã & verecundia mẽbrorũ non erubescẽtes in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate, durasse, & quan-

Confeßio.

Orig. Homil. 2. in Psal. 37.

Pacianus in parænesi ad pœnitentiam.

quantum est illud, quod homines præstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti manus domino vulnera male tecta subducet? Et habet aliquid, quod in illo erubescat, qui dominum læsit? An sic melius est illi perire? Ne tu pudore timidus sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? quod si fratrum oculos erubescitis consortes casuum vestrorum timere nolite. Neque dissimilia sunt, quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste: Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habenti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, qui percussus est, & non egerit pœnitentiā, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodesse nō poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat. Et æqualis eius Augustin⁹: Quomodo potest medicus vulnus sanare, quod ægrotus ostendere erubescit? Deus confessionem nostram desyderat, vt iustam habeat cognoscendi causam. Ante quem etiam Basilius: Confessio, inquit, peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus aliquod corporis vel passio, quæ medico demonstranda est. Si ergo non omnibus quis vicia vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed ijs tantummodo, qui summæ peritiæ testimoniū habent, & curæ ac medelæ disciplinam, ita confessio peccatorum fieri debet apud eos tantummodo, qui curare hæc præualent, & emendare secundum quod scriptum est: Vos qui fortiores estis, infirmitatem infirmorum portate, hoc est auferte & exportate per curationem. Et in eodem libro aliquanto antè. Necessarium, inquit, videtur ijs, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est in Euangelio: Quia Ioanni Baptistæ confitebantur populi peccata sua: & in Actis Apostolorum Apostolis ij, qui baptizabantur. Ex quibus verbis colligere licet, quanta sit confessionis antiquitas, quam à domino institu-

tam

Hieron. in Eccle. 10.

Au. serm. 65. de tempore.

Basil. in regula Monachorum, cap. 98.

Rom. 15.

Cap. 21.

Matth. 3.

Actor. 19.

tam esse scribit Tertullianus, ac Ecclesiæ consensus obtinet. Videtur autem illis verbis instituta, quibus Petro cete risq; Apostolis ligandi soluendique, remittendi retinendique peccata, potestas à Christo concessa est. Qua vti quēadmodum potuerint Apostoli, vel etiam nunc possint eorum successores, intelligi non potest, nisi prius cognouerint, cuius generis ea peccata sint, & quæ medicina sit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat quod nouit, iustitiæ iudex est. Verum est & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cùm itaque sacerdos, & iudex vice Christi sit, & medicus ab ipso constitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiusmodi sit ignorat, curabit? Deinde verò non sola remittendi, verùm etiam retinendi, neque sola soluendi, verùm etiam ligandi potestas illi data est. Quid autē retinere, quid remittere, quid ligare, quid soluere debeat, quis scire poterit, si non fuerit illi vulnus indicatum, si peccatum non fuerit manifestatum? Ac fatendum quidem est, quòd ab ignotis etiam nonnunquàm sacerdos absoluit, sed non ab his tamen, quæ sciens aliquis proferre nolit, verùm ab ijs, quę vel peccata esse nescit, vel eorum reminisci non potest. Verum est enim, quod ait propheta: Delicta quis intelligit? Neque rarò fit, vt etiam grauia peccata per ignorantiam committantur. Quin & illud ab eodem propheta non sine causa dictum est: Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifestanda, quę vel esse peccata nescimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquàm obligatus. Non est itaque dubitandum, quin sicut absolutio à Deo est instituta, ita & confessio, quæ fit per peccatorum enumerationem, Dei ministro sacerdoti factam. Quæ duo ita sibi mutuò respondēt, vt vbi non est confessio, ibi nulla esse possit absolutio. Sed si quis alium scripturarum locum à nobis exegerit, vbi Christus confessionem præceperit, præter ea, quæ per nos adducta sunt, ad Petrum & ad reliquos Apostolos dicta, ab eo vicissim exigere licebit, vt & ipse locum ostendat, vbi primū ecclesia confessionem præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certè nemine præcipiente susceptum à fidelibus vltrò fuisse, verisimile non est. Quin & illud diffi-

Tertul. li. I de trinitate.

Confeßionis institutio.

Matt. 16.
Matth. 18.
Ioan. 20.
Prou. 12.

Absolutio ignotorum peccatorū.

Psal. 18.

Psal. eodē.

cillè est creditu, hominis alicuius authoritate ad hanc rem tam grauem fideles adigi potuisse. Atqui ostendi non potest, quòd ea fuerit ab Ecclesia instituta, cùm ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra in vsu semper fuerit. Ex quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Christo tradita, cuius multo maxima dictorum & factorum pars mandata scripturis non est. Clemens Petri successor hanc Petri doctrinam fuisse refert, quam illum à magistro suo Christo accepisse dubium non est: vt si fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepserit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc ei, qui præest, vt ab ipso per verbum Dei & consilium salubre curetur. Quo facilius autem perspici possit, eum de occultis peccatis loqui, subiungit hæc verba. Abijcienda prorsus è corde est omnis intrinsecus latẽs amaritudo peccati, si qua fortè ex desiderijs iniquis, velut ex cibis noxijs, congregata est. Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata vestra: non tam institutam à Iacobo & præceptam sacramentalem confessionem, quàm eã, quæ pridem instituta esset & præcepta, promulgatam, rectè viri quidã pij & docti existimauerunt. Neq; mouere quenquã debet vox hæc alterutrum, vt putet eam ad sacramentalem confessionem, quę sacerdoti fit, referri non posse. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ sanctimonia Hugo de sancto Victore Bernardi æqualis: is cùm adduxisset hunc Iacobi locum: Quid est, inquit, alterutrum? Ac mox respondet, non solum homo Deo, sed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues pastoribus, subiecti prælatis, ij qui peccata habent, ijs qui peccata dimittere potestatem habent. Et certè communis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Episcopo, siue eius Vicario, Confiteare cui vis. Quæ tamen verba non ita accipiũtur, quasi non sacerdotibus etiam confitendi potestas permissa sit: verùm illud concedi verbis ijs videtur, vt nõ proprio sacerdoti, cui iure tenetur, verùm cuicunq; velit alij, modò sacerdoti, confiteri possit. Inter opuscula quæ adscribuntur Augustino, extant etiam duo de visitatione infirmorum. In eorum altero scribit his verbis. Sunt quidam, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil

Ioan. 21.

Clemens epist. 1.

Iacob. 5.

Hugo li. 2. de sacramẽtis, parte. 14. capit. 1.

Aug. ca. 4.

hil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue dedignantur ostēdere se sacerdotibus, quos tamē inter leprā, & leprā discernere per legislatorē cōstituit dominus. Sed nolo vt ipsa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri corā domini vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius humiliter subeundū est iudicium, quem dominus sibi non dedignatur vicariū. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorū confessio. Nos autem non denegamus, quin sit ad Deum frequenter conferenda peccatorum confessio: Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram, petra autem Christus est: Sed testamur, & testatur illud sana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum, salubri iudicio. Alioqui & sub lege & sub gratia, Ite & ostendite vos sacerdotibus, respōsum domini quomodo consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoq; diligens Augustini sectator, verba hæc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretatur, quam esse necessariam cùm alio quodam in loco, tum in libro quinquaginta Homiliarum, testatur Augustinus, dicens: Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deū ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictum est: Quæ solueris in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis, quod ille negat, nōne vos decipimus? Sed hæc de necessitate, vtilitateque confessionis, aut re, aut saltem voto, deq; eo quod à Christo sit instituta, dicta sufficiant. Cæterùm confessioni respōdet absolutio. Ac illa

Deut. 17. *Psal. 136.* *1. Cor. 10.* *Luc. 17.* *Iacob. 5.* *Beda in Iacobum.* *Confiteri soli Deo nō sufficit.* *Aug. Homil. 49.* *Matth. 19.* *Matth. 16.* *Absolutio sacerdotis est.*

Rom. 3. Ambrosi⁹ Lib. 1. de pœnitentia cap. 2. Chrys. lib. 1. de sacerdotio. Potestatē vinculi corporū et nō animæ dignitas terrestris habet, at animarū vincula sacerdotes soluendi potestatem à deo habēt. Hilarius Canone 16. in Mat. Absolutio est vera peccatorū & pœnarū æternarū remißio et nō tātū declaratio. Cypr. lib. 1 epist. 2. ad Cornel. Bern. ser. 1. in die Petri et Pauli.

quidem præcepta est omnibus, siue ij è clero sint, siue è populo, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluendi sicut ab Ambrosio quoq; scriptū legimus, permissum est solis sacerdotibus. Quamobrem crassus est error eorum, qui dicunt non magis absoluere sacerdotem, aut episcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerum (addere debebant psitacum quoque, nam & is æquè vt puer aut mulier doceri potest vt dicat, ego te absoluo) At non ita Ioannes Chrysostomus, vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctitate conspicuus, qui vel hoc nomine sacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam esse censet, quòd terrestres dignitates habent quidem vinculi potestatem, sed in corpora tantum: At sacerdotū vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos vsq; peruadit, vsq; adeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam dominus confirmet. Quam potestatem non modò nullis regibus & principibus, verùm ne ipsis quidem angelis aut archangelis datam esse dicit. De qua Hilarius quoq; Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix ecclesiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudiciū præiudicata authoritas fit in cœlo, vt quæ in terris aut ligata sint aut soluta, statuti eiusdem conditionē obtineant & in cœlo. Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quæ sit absolutionis vis, neq; enim hoc est absoluere, quod nonnulli somniant, absolutum ostendere, sed quod dixit Christus peccata remittere, simul etiā à pœnis, quæ illis debentur soluere. Quod prius in terris, quàm in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat dicens: Cùm permiserit ipse qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata essent, solui autem possent illic, quæ hic prius in ecclesia soluerentur. Quos sequutus Bernardus de Petro scribens ait, quòd claues regni cœlorum tam singulatiter accepit, vt præcedat sententia Petri sententiam cœli. Ac ipse quidem hoc authoritate sua Deus efficit, sed in ea tamen re ministerio sacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius sacerdos

cerdos facit, non sua propria, sed à Deo sibi concessa potestate facit. Hunc errorem notasse videtur Ioannes Chrysostomus his verbis. Corporis lepram purgare, seu verius dicam non purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorũ sacerdotibus solis licebat: Neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui absoluere interpretarentur, absolutos ostendere. Sed eos virij pij & docti, Hugo, & Richardus de sancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque solueris, hoc est, vt illi aiunt, solutum ostenderis, fuit solutum, sed erit solutum: quia sententiam Petri non præcedit, sed subsequitur sententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apostolis & eorum successoribus, quoniam omnibus ipsis dictum est: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c, continenter subdit: Vbi dixit, Si ostenderitis solutum fuit solutum. Nusquam dixit hoc: sed dixit, Si solueritis, erunt soluta & in cœlis. Richardus autem etiam acrius: Extat, inquit, quorundam de potestate ligandi atq; soluendi sententia, vt ridenda videatur potius, quàm refellenda. Putant enim & prædicant, sacerdotes non habere potestatem soluendi & ligandi, sed ostendendi homines esse solutos siue ligatos. Sed nunquid dominus dicit: Quodcunq; ligatum ostenderis, erit ligatum, & quodcunq; solutum ostenderis, erit solutum? Non ostendendi aliquẽ ligatum aut solutum, sed ipsa ligandi soluendiq; potestas sacerdotibus à Christo data est, quę clauium nomine appellatur. Scimus autem, quòd clauis instrumentum est, quo ostium aperitur & clauditur. Regni autem cœlorum ostiũ per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaq; nomine potestas significatur, qua obstaculum eiusmodi remouetur. Hæc potestas est in summa trinitate per authoritatem, vt rectè penes illam dicatur esse clauis authoritatis: in Christo homine fuit hęc potestas ad remouendum prædictũ obstaculum per meri-

2. Cor. 5.
Chrys lib. 3. de sacer dotio.
Hugo lib. 2. de sacramẽtis parte. 14. cap. 8. & in an notationibus elucidatorijs in cap. 20. Ioannis.
Ioan. 20.
Richard. cap. 12. de potestate ligandi & soluendi.
Claues re gni cœl.

tum pasſionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideò dicitur à quibuſdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Chriſti dormientis in cruce ſacramenta fluxerunt, quibus Eccleſia fabricata eſt, ideò in ſacramẽtis Eccleſia manet efficacia paſsionis: propterea miniſtris etiam Eccleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorũ, aliqua poteſtas ad prædictum obſtaculum remouendum eſt collata, non propria, ſed diuina virtute, & merito paſsionis Chriſti: & hæc poteſtas metaphoricè clauis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clauis miniſterij. Clauis authoritatis eſt penes Deum trinum & vnum. clauis excellentiæ penes Chriſtum hominem, cuius paſsionis merito, quæ clauſa fuerat anteà, nobis ianua regni cœleſtis eſt aperta. Clauis miniſterij eſt penes ſacerdotes, qui poteſtate vtuntur ligandi & ſoluendi ſibi à Chriſto conceſſa. Sed hac de re ſatis.

Triplex poteſtas in remittẽdis peccatis cõſyderari poteſt.

Clauis authoritatis, excellẽtiæ, miniſterij.

DE SATISFACTIONE.

CAP. XLVIII.

Tertia pœnitentiæ pars eſt ſatisfactio: quam ſi quis malit ſequelam appellare, nulla eſt litigandi cauſa. Nam quæ præcedebat olim abſolutionem, nunc ſequi plerumq; conſueuit. Fit autem ſatisfactio per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia: non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vna cum culpa remittitur, verum pro pœna tẽporali, quæ vt ſacræ literæ docent, nõ tota ſemper (vt in baptiſmo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quã acceperunt, ingrati, ſpiritum ſanctum contriſtauerunt, & templum Dei violare non ſunt veriti. Diximus initiò cùm de ſacramentis agere cœpiſſemus, quòd baptiſmus fidei, confirmatio ſpei, Euchariſtia charitatis eſt ſacramentum, pœnitentia verò refertur ad iuſtitiam, maximè in ea parte, quæ dicitur ſatisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam eſſe recompenſatio. Iam enim baptiſatis nõ perinde facilis, neq; tam liberalis & gratuita via patet ad miſericordiam diuinam, q̃ fuit ipſis baptiſmus, quem qui ſuſcipiunt, nulla requiritur ab eis ſatisfactio. Contrà autem eſt in hoc pœnitentiæ ſacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptiſmum Chriſto ſemel incorporatus, tãto ma

Satisfactionis opera & efficacia nõ pro æterna, ſed tẽporali, quæ aliquando relinquitur.

ior

ior illi difficultas impendet in misericordia diuina impetrā da: Vt iure merito Ioannes Damascenus verè laboriosum baptismum, pœnitentiam apellauerit. Iustum itaq; est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est. Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quantum se glorificauit & in delicijs fuit, tantū date ei tormentum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysostomus, maior sit lachrymarum tuarum torrens. Et æqualis eius Eusebius Emisenus: Non putemus tam facilè remitti posse iniusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota insistendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanq̃ sagittæ de conscientia euellantur. Non sufficit summis labijs dicere: Peccaui: parce: remitte. Saul dicebat, Peccaui, sed non obtinuit illā veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionem nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimātur, quibus mors æterna debetur. Nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus. Et iterū homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerāt, sed maculata corda purificāt, membris subtrahunt fortitudinem, sed conscientijs addunt nitorē. Nihilominus de contritione animi redimūtur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. At sic mortificatione pręsenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dum culpæ author humiliatur, culpa consūmitur, dumque exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractātes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: si verò in ossibus vulnus absconditum, aut in viscera profunda immersum est, austeriorē & fortiorem poscit vis

Damas. li. 4. cap. 10. suæ Theologiæ.

Deut. 25.

Apoc. 18.

Chrys. Homil. 22. ad populum Antiochenum.

Euseb. Homil. 5.

Homil. 10

occulta medicinam, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustione supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ęgritudine hominis interioris adhibenda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua reprehensibili voluptate, si oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandę, & priuata compunctione tergendæ sunt. Si verò quisquam conscientiam suam intus interrogans, facinus aliquod capitale commiserit, aut si fidem suam falso testimonio expugnauerit, ac sacrum veritatis nomen periurij temeritate violauerit? Si veram baptismi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atq; incantatores captiuum se diabolo tradiderit: hæc atq; huiusmodi commissa, expiari penitus communi & mediocri, vel secreta satisfactione non possunt, sed graues causæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorū ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quū in medullis feruere sibi sentiat morbum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quem inscripsit diuinorum decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia etiā, quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autē non, vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium & orationem, & laborem, facti peccati quantitati cōmoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, sanctum dare canibus, nec margaritas porcis. Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantū, verùm & totius mundi. Solus ille mortē moriendo destruxit, per eā pro peccatis nostris abundè satisfecit, per eam patri suo cœlesti nos reconciliauit. Non de hac itaque satisfactione nunc loquimur, sed de ea quæ in ijs maximè pœnitentiæ fructibus cōsistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna,

Nota.

Theod. ca. de pœnitētia.

Matt. 7.

Pro pœna æterna solus Christ⁹ satisfacit.

1. Ioan. 2.

Matth. 6.

ſyna, ſiue à nobis ea ſuſcepta, ſiue per parochos noſtros, ſacramentorumq; diſpenſatores nobis iniuncta ſit: quæ cũ ex fide & charitate peragitur, peccatorum cauſas excindit, peccati reliquijs medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat, denique & in exemplũ adhibetur. Eſt quidem ita, quod Chriſtus pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortẽ etiam ipſãm perferendo: ſed num ideò paſſus eſt? num ideò ſatisfecit, vt nos nihil iam patiamur, nihil faciamus pro peccatis noſtris, poſteaquã ſemel à gratia illa exciderimus, quam, illi commortui, per baptiſmum cõſequuti fueramus? Quin ille nobis exemplum dedit potius, vt eius veſtigia ſequamur, vt ſicut ipſe tulit crucem ſuam, carnẽ noſtrã indutus, verũ ab omni peccato prorſus immunis, ita & nos tot peccatis cõtaminati, tollamus & ipſi crucem noſtrã. Hoc eſt quod nos admonet dicens: Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Explicans illa verba Samuëlis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remanſit, pone ante te. Remanſit quidẽ, inquit, quia non omnia noſtra Chriſtus expleuit. Per crucem quidem ſuam omnes redemit: ſed remanſit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò reſiduum viderat, qui dicebat: Si compatimur & conregnabimus. Quaſi dicat: quod expleuit Chriſtus, non valet, niſi ei, qui id quod remanſit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apoſtolus dicit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplũ, vt ſequamini veſtigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in corpore meo. Dicit hic aliquis: Quid ergo mihi contulit crux Chriſti, ſi nihilominus opus eſt aſsiduè portare me crucem propriam, quaſi illa non ſuffecerit? Multũ adeò contulit. Nullus enim eſſet noſtræ crucis vſus, neque fructum ex ea caperemus vllum, niſi Chriſti crux præceſsiſſet, cuius merito valet noſtra crux, quicquid valet. Ad eundem modum & ſatisfactionis noſtræ pro peccatis nulla eſſet prorſus vtilitas, niſi Chriſti ſatisfactio præceſsiſſet, per cuius mortem & ſanguinem efficacia redduntur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in ſatisfactionem pro peccatis noſtris. Quod ergo prodeſt nobis noſtra ſatisfactio, nõ

Satisfactionis vſus.

1. Pet. 2.

Mat. 16.

Greg. li. 4. in librum Regũ. cap. 4.

1. Regũ. 9.

1. Petri. 2.

Coloſ. 1.

Nota. Satisfactionis vis à Christo.

aliter prodest, nisi virtute, merito, & efficacia Christi pas-
Ioan.15. sionis, quę fons & fundamentũ est omniũ bonorum ope
rũ nostrorũ, quæ iam non nostra magis sunt, quàm eius
qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, Christi, quia sine
Esa.26. me, inquit, nihil potestis facere. De quo dicit Propheta:
Domine, omnia opera nostra operatus es in nobis. Hũc
itaq; passionis, crucis & sanguinis Christi fructum habe-
mus, quòd quæ opera nostra quamlibet in speciem bona,
nihil nobis anteà fuerant profutura, ea posteaquàm Chri
sti sanguine tincta sunt, prodesse nobis incipiunt ad pla-
candam iram Dei, & ad satisfaciendum pro peccatis no-
stris. Noluit Christus passionem & mortem suam opercu
lũ esse turpitudinis & asylum iniquitatis nostræ, vt quo-
niam ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus
vt deinceps ventri iam liberè seruiamus, in omni pecca
torum cœno volutemur, atque omnia quæ libido nostra
fert faciamus. Non propterea passus est, non propterea
1.Pet.2. satisfecit pro nobis: sed sicut Petrus docet, ideo peccata
nostra, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debi-
tam, ipse pertulit in corpore suo super lignum crucis, vt
peccatis mortui, non modò non peccemus deinceps, ve
rùmetiã iustitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo tan-
Roman.6. q̃ ex mortuis viuentes, vt sicut exhibuimus anteà mem-
bra nostra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquita-
rem, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iu-
stitiæ in sanctificationẽ, ne tanti redemptoris mortem &
sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihi
lo habuisse videamur. Et hoc est, quod nos satisfactionẽ
vocamus, exhibere membra nostra seruire iustitiæ in san
ctificationem, sicut anteà exhibuimus ea seruire immun-
ditiæ & iniquitati ad iniquitatem: vt fiat illud quod est a-
pud Prophetam, Sicut fuit sensus vester vt erraretis à
Baruch 4. Deo: decies tantum iterũ conuertentes requiretis eum.
Hoc est enim satisfacere, quantũ offendisti Deũ peccan-
do, tantũ dare operã, vt eum tibi placatũ reddas, non tan
tũ à peccatis abstinendo, verùmetiã indebita quædã bo-
na opera faciendo, vt quoad eius fieri possit, infectũ red-
dere coneris, quod perperã factũ est, & præcedentis vi-
tæ studia in diuersum mutes. Qui furabatur iam non fu-
retur,

tur, dicit Paulus, magis autem laboret operãdo manibus quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem pa- *Ephe.4.*
tienti. Non furari eum qui furatus anteà fuerat, sed hone stis operibus se alere, est resipiscentiæ: Suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, satisfactionis est: non illius qua dominis ablata restituuntur, nam hæc restitutio vocari propriè consueuit, sed huius, quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrẽ Christianus homo non solùm aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriam patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesaurizet sibi in futurũ. Quid enim magnũ, aut cu ius meriti est ab alienis tẽperare? Faciunt hoc etiã ethnici viri boni: Illud verò ad meritũ proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit satisfactio Zachæi, qui *Luc.19.*
verè, & ex animo pœnitens dixit: Ecce dimidiũ bonorum meorũ Domine do pauperibus, & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tam grata Christo fuit, vt mox ei diceret: Hodie salus huic domui facta est. Ad talem satisfactionem inuitat nos Ambrosius, dicens: Nos *Ambr.ser.*
quoq; si tam graue peccatũ fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleũ, acrimoniamq; *15.*
ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim *Eccles.3.*
sanctus Propheta, Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccata. Magna est ergo eleemosyna, quæ ardentiũ criminũ globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorũ, vt quãuis offensus Deus, quamuis criminibus pro uocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodãmodo, dum cõpellitur pro actibus nostris mutare sententiã, & in vno eodemq; homine nũc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est cùm benè agimus, iudex noster est cùm peccamus. Cõpellitur ergo operibus nostris dominus, vt nobis misericor- *Matth.11.*
diã suã largiatur: atq; ideo ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnũ cœlorũ cogitur. Hinc perspicuũ cuiuis esse potest, quantum ei satisfactioni tri-

buat

buat Ambrosius, quæ fit per ieiunium & eleemosynam. Neque verò solus ille. Nam & Basilius, per ieiunium, inquit, satisfacite Deo. Et Eusebius Emisenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerũt, hic redimi possunt per emendationem prioris vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat. Est autẽ admirabilis eorum cæcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera satisfactoria meritis & satisfactioni Christi derogari. Nónne sicut ille pro peccatis nostris copiosè satisfecit, ita copiosè quoque nos ab illis redemit, perfectè nos patri suo reconciliauit, omnia peccata nostra pertulit in corpore suo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternam? Atqui nõ obstantibus ijs, fatentur isti, qui nihil iudicio suo non tribuunt, atq; illud Ecclesiæ totius iudicio anteponũt, nasci nihilominus paruulos iræ filios, & nisi baptizati fuerint, condẽnari: quin & adultos vt iustificẽtur, & fide & baptismo opus habere: iustificatis aũt, præcepta decalogi, lapsis pœnitẽtiam interiorem esse necessariam. Si nihil derogat plenissimæ Christi satisfactioni fides, si nihil derogat baptismus, si nihil derogat interior pœnitentia, cur secus iudicãt de exteriore pœnitẽtia, quæ interioris index est, deq; ijs operibus, quæ Christus ipse, qui est iustitia nostra, iustitię nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur: quæ tamen & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliundè precium habent, quàm ex Christi sanguine, quo respersa sunt: ad quem si referantur, non possunt Deo grata non esse. Quemadmodũ rursus si quis alio referat, nihil aliud sunt omnes iustitiæ nostræ, q̃ pannus menstruatæ. Verùm & illud ineptum est, quòd propterea satisfactionẽ reijciendam putant, quòd nomen hoc in scripturis non reperiri dicant. Non dissimili ratione reijciebãt vocẽ homousion Ariani, quòd eã in scripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, vt nihil reciperent, quod in scripturis non esset: quemadmodum fusius à nobis anteà scriptum est. Quasi verò de nomine magis, quàm de re laborandum sit. Atqui reperitur ipsa res. Quid enim aliud

Basil. in 1. oratione de laudibus ieiunij.

Matth. 6.

Esaiæ 64.

Satisfactio an in scriptura fundamentũ habeat.

sibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud sibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiam agerent & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc significant, quàm eam, de qua nunc loquimur, satisfactionem? Dignos fructus pœnitentiæ facimus, dicit Chrysostomus, siue quisquis ille fuit author operis imperfecti in Matthæum, cùm commissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoque coniugij vsu suspendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum castitate sæpius meditare: iniuria vel opere quenquam vel sermone affecisti, refer benedictionis verba: conuicijs te percutientem, nunc officijs, nunc beneficijs placare contende. (Neque enim vulnerato sufficit ad salutem spicula de corpore euellere, sed etiam remedia vulneribus oportet adhibere.) Delicijs anteà & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrumq; compensa, vt famem superes imminentem: Vidisti impudicis alienum decorem oculis, fœminam omnino iam non videas, maiore tactus cautione post vulnera. Cyrillus verò Hierosolymitanus, dignos pœnitentiæ fructus intelligi vult illud, quod ab eodem Ioanne Baptista dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ spiritus sancti, & non dignaris cibo sensibili pauperes. Magna petis, parua communicare non vis. Quam illius interpretationem sequitur etiam Augustinus. Præclarè Gregorius Nisenus, peccatorem pœnitentem cum ægroto morbo suo remedium adhibente comparat. Non est consentaneum, inquit, vt qui se ægrotare confitetur, eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi, qui prospera sunt valetudine. Quod cùm pluribus verbis demonstrasset, tandẽ ad peccatorem conuersus, Tu verò, inquit, cuius animus æger est, cur non ad medicum properas? cur non ei confitendo morbũ ostendis tuum? Quid pateris, vt depascatur, vt serpat, vt inflammetur? Tandem aliquando resipisce, & teipsum nosce. Deũ offendisti: Procuratorẽ tuũ irritasti: eũ qui & præsentis vitę potestatẽ habet, & futuræ dominus

Matth. 3.
Actor. 26.
Chrys. Homil. 10. operis imperfecti.
Cyril. Hierosol. in Catechesi 4.
Sermo. 5. de tempore.
Greg. Nisenus in oratione ad eos qui durius alios iudicant.

nus ac iudex est: Delicijs indulgens in morbum delapsus es, eum inedia & ieiunijs cura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrem incidisti, liberalitate & eleemosyna depellatur: hæc enim est nimium expletæ mentis curatio. Læsit te rerum alienarum direptio, quæ rapta sunt ad proprios dominos reuertantur: mendacium te proximè duxit ad interitum, veritatis studio periculum euitetur. Quid autem aliud est satisfacere, quàm quod his verbis exprimitur, quodq; Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere satisfactionis rectè intelligi, non modò Ioannes Chrysostomus, verùmetiam Basilius, Augustinus, Gregorius, Isichius, Christianus Druthmarus, & alij scriptum reliquerunt. Irenæus de primo parente nostro scribit in hunc modum. Per succinctorium in facto ostendit suam pœnitentiam, folijs ficulneis semetipsum contegens, existentibus & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulantẽ carnis impetũ: velut tale quid significãs, quoniam quam habui à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedientiam, & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in paradiso quodam genere satisfactionis primũ parentem nostrũ vsum esse. Cyprianus quoq; lapsos ad satisfactionem inuitat his verbis: Necesset, inquit, in agenda pœnitentia atq; in domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Confiteantur singuli quæso fratres delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotẽ, apud Dominũ grata est. Conuertamur ad Dominũ tota mente, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimẽtes, Dei misericordiam deprecemur: illi se anima prosternat, &c. modumque satisfaciendi pluribus verbis posteà persequitur. Quòd autem semel & iterum admonuimus, satisfa-

Luc. 3.
Chrysost. Homil. 41 & 80. ad populũ Antiochenũ.
Basil. in ethicis, & in regulis contradictionibus, quæ. 287.
Aug. li. 21 de ciuitate Dei, ca. 27 & ser. 50. cap. 66.
Greg. Homil. 20.
Isichius li. 4. in cap. 14. Leuit.
Druthma. in cap. 3. Matth.
Irenæus li. 3. ca. 35.
Cyp. tract. 5. de lapsis

satisfactionem hanc non ita velimus accipi, quasi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ sit abolitoria: soli Christo tribuendum est hoc, solus est ille, qui delet iniquitates nostras, solus est ille qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, solus est ille qui mortem æternam moriendo destruxit. Sed solet Deus in hac vita temporariam pœnam æternæ loco peccatis nostris infligere. Sic enim ait per Prophetam: Visitabo in virga iniquitates eorũ, & in verberibus peccata eorum, misericordiã autem meam non dispergam ab eis. Qui locus non obscurè indicat, quòd quam pœnam comminatus est dominus, ea non ad internecionem, sed ad correptionem vti voluerit. Multa in scripturis eius rei exempla reperire licet. Remissum est peccatum diffidentiæ Moysi & Aaron, non tamen est remissa pœna temporaria: neq; enim ingressi sunt in terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israël: hoc de Maria sorore Moysi: hoc de Dauid rege factum legimus: quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ tẽporariæ: Quas effugere nobis licet, quãdo ieiunio, oratione, eleemosyna Deum nobis placatum reddere conamur, sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab, & alios fecisse legimus. Hoc est, quod à Paulino dictum est: Niniuitæ probant quantum apud diuinam clementiam peccatori remedium sit, vt sibi ipsi non parcat, quandoquidem suffragio pœnitentię reconciliari Deo, meruerũt denunciatum euadere exitium; quià se spontaneis luctibus cruciando, diuinam sententiam pręuenerunt. Hoc etiam est, quod ab Eucherio Lugdunensi Episcopo scriptum est: Si peccatum Dauid tam detestabile dominus transtulit, quid est quòd omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei à domino dicta sunt, postmodũ tolerauit? sed proculdubiò dominus delet illud: sed sine vltione non deserit: Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire post conuersionem meruit: Dominus transtulit peccatũ tuum: tamẽ & multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatũ, quẽ perpetrauerat, exoluit. Si nos salutis vnda à culpa primi pa-

Esai. 53. 1. Ioan. 2.

Pœnam nõ semper cũ culpa simul remitti.

Psal. 88.

Nume. 11. Nume. 14. Num. 20. 1. Reg. 12.

Ionæ 3. Esa. 38. 3. Reg. 2. Paulin. ad Seuerũ, epist. 10. Euch. in li. 2. Regũ. cap. 8.

2. Reg. 2.

parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per seipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatū maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod ijsdem propè verbis in moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducentis plus minus annis posterior. Qui verò fuit proximus Apostolorum temporibus Iustinus philosophus, quærit, Cum omnium regum Israëlitarum & Iudæorum ardentissimum religionis studium præstiterit Iosias, quî factum sit, quod gentili gladio vitam violenter posuerit? Ac respondet, hoc ideò factum esse, quia non obtemperauit Hieremiæ pręcepto, qui denunciauerat ei iussu Dei, ne exiret obuiam Aegypti regi in prælium. Vt igitur eum purum à peccatis ex vita reciperet dominus Deus, propterea permisit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad docendum in posterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum quid sit illud. si iustus ægrè seruatur, improbus & impius vbi comparebit? Verum & Augustinus contra Faustum scribens, in eadem est sententia: Qui rectè colligit, si dimissa culpa nullus reliquus esset ad pœnam reatus, quòd neque mortuus Adam, neque fuisset alijs miserijs & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquàm, teste Salomone, eduxit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis alijs ærumnis huius vitæ subiecti non essemus, posteaquàm originale peccatum nobis in baptismo remissum est, si omnes in vniuersum pœnæ inflictæ pro peccatis simul cum culpa delerentur. Cæterùm videre licet, quòd ipsi sibi non constant, quodq; ipsi secū pugnant, qui volunt dimissa culpa simul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, sic nobis illud remitti per baptismum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in nobis maneat, neque vlla satisfactione, etiam Christi, possit impediri, quo minus propriè sit peccatum. Intereà tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitijs, quę re ipsa volun-

Greg li. 9. cap. 27.

Iust. in quæst. ad orthodoxos, quæst. 79.

1. Pet. 4.

Aug. de pec. mer. & remiss. li. 2. ca. 34

Sapien. 10

luntariè patrantur, nullum sequi reatum contendunt, qui non simul cum ipsis per satisfactionem Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autẽ hoc est aliud, quàm peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata existimare, quàm baptismum? Quæ quàm sint absurda, quis est qui non videat. Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur, ita demùm fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque testatur dicens: Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus (crede) parcet. Quem sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, per fidem Ecclesiæ, fratres, per solicitudinem meam, per communes omnium animas obtestor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat opportuna quã primum remedia salutis inuadere: deijcere mœroribus animum, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuare. Inquantum pœnæ vestræ non peperceritis, intantum vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodum æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsatõ, & inuito necessitas extorqueat pœnitentiã, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emẽdaueris, si te ipse correxeris, pius est De⁹ & misericors, q̃ vindictã teperet ab eo, qui illã pœnitẽdo præuenit. Ac qui fuit eiusdẽ cũ Tertulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in se seueritatem vnusquisque debet exercere, vt à seipso iudicatur non iudicetur à Deo: sicut Apostolus ait: Si enim nos iudicaremus, à domino non iudicaremur. Ioannes quoque Chrysostomus eundem illum locum adferens, Si nos ipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur: Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna liberat à pœna, quæ illic est. Et in ea homilia quæ proximè sequitur, post adducta eadem illa verba: Vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitamque explicet, cunctisquè commissis diligenter excussis; condemnet animam, quæ hæc patrauit, punitatq́ue cogitationem, affligat;

1. Cor. 11.

Ad virginẽ lapsam cap. 8. Tertulli. Lib. de pœnitentia.

Pacianus in parænesi ad pœnitentiam.

Orig. Homil. 3. in lib. Iudicũ.

Aug. de pœnitẽtiæ medicina. ca. 2.

Chry. de Lazaro cõcione. 3. 1. Cor. 11.

affligat,crucietq; suã ipsius mentẽ, suppliciũq; à seipso exigat pro peccatis per cõdemnationẽ,per diligenter actã pœnitentiã,per lachrymas,per cõfessionẽ,per ieiuniũ,per eleemosynã,per cõtinentiã & charitatẽ,vt possimus omnes omni modo hic depositis peccatis multa cum fiducia illuc proficisci. Qui sui iudex & tortor per pœnitentiã,nõ iudicatur à Deo,qui nõ iudicat bis in idipsum. Quare pœnitentes,quia à seipsis iudicatos suscipit, absoluit. Maximus : Omne peccatũ,inquit,cõmittitur propter aliquam voluptatẽ quæ extinguitur:aut ἀσκησᾶ,id est,dura quapiã exercitatione corporali:aut dolore volũtario per pœnitẽtiã:aut œconomicè illata aliqua calamitate, si eñ nos dijudicauerimus,nõ vtiq; dijudicaremur à domino. Bernardus quoq;: Vnũ est,inquit,si nosmetipsos iudicauerimus, nõ vtiq; iudicabimur. Bonũ iudiciũ,quod me illi districto diuinoq; iudicio subducit & abscõdit: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis : volo vultui iræ iudicatus præsentari,nõ iudicãdus : Spiritalis homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea,iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus,diluere lachrymis, punire ieiunijs,cæterisq; sanctę laboribus disciplinę: In bonis de me humiliter sentiã, & iuxta præceptũ domini seruũ me inutilẽ reputabo, qui quod facere debui tantum feci. Dabo operã nec lolia pro granis,nec paleas cũ granis offerre. Scrutabor ergo vias meas, & studia mea , quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis,nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat : neque enim iudicaturus est bis in idipsum. Ex his,& alijs multis, quorum verba longum foret recensere; colligere licet , remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrem rectè Sapiens admonuit : Fili peccasti,ne adijcias iterum. Et ne hoc solo securum se quisquam esse putaret : & de pristinis,inquit, deprecare,vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis , si præterita curare neglexerimus , idem quoq; ait de propitiato peccato,noli esse sine metu , neq; adijcias peccatum super peccatum, Neq; verò pœna tantum remanet dimissa culpa, verùm & ipsa culpa non ita per pœnitentiã aboletur, vt nõ illius aliquæ maneant reli-

Cypria. in ser. de passione.
Maxim. in 2. hecathõtad. ca. 41
Bern. ser. 55. in Can.
Heb. 10.
1. Corin. 2.
Luc. 17.
Sophon. 1.
Nahũ. 1.
Eccle. 21. & cap. 5.
Culpã non statim pe-

liquiæ quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo disci- mus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus transtulit peccatũ tuũ, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati re manserant, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundum multitudinẽ miserationũ suarũ deleat iniquitatem eius, atq; amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet curatum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinũ etiam decorẽ resti tui petit. Quod fieri videmus in baptismo, vt remisso ori ginalis peccati reatu, reliquiæ tamẽ eius maneãt, fomes ille concupiscentię, quem tota vita pijs exercitijs oportet mortificare: hoc & in penitẽtię sacramẽto euenit. Manẽt, quasi fomes quidã, quædã reliquiæ peccati, quas purgare satisfactione salubri necesse est: Cùm præsertim præteritũ peccatũ in cõsuetudinẽ abijt, quod quãtò fixerat radices altius, tãto maiore & lõgiore purgatione opus habet. Nã lauari quidẽ citò possumus, dicit Bernardus, ad sanan dũ verò opus est curatione multa. Athanasius hoc interesse scribit inter baptismũ & pœnitentiã, Quòd cùm pœ nitet homo, cessat quidẽ à peccãdo, sed habet vulnerũ ci- catrices. Cęterùm qui baptizatur, veterẽ quidẽ hominem exuit, renouatur aũt denuò renatus per spiritus gratiam. Et Basilius in Homilia de pœnitẽtia: Est spes etiam post peccatũ, est sanatio etiã post vlcus, sed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Nisenus, Si quo perturbationũ im petus duxerit, bestiarũq; pellẽ ad vicia ministrã & adiutricẽ habebit, aliud ei deinde ineundũ erit consiliũ vt ad bonũ perueniat: cùm è corpore egressus, cognita quæ inter virtutem & viciũ est differẽtia, nõ poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas, purgatorius ignis abstulerit. Ac paucis interiectis. Alijs aũt post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam, voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus. Et his omnibus vetustior Origenes: Transi nunc ab ista legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati vulnus accepit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricẽ vulneris residentẽ, quæ cicatrix non solùm à Deo videtur, sed ab ijs, qui acce-

nitus aboleri per pœnitẽtiam. *2. Reg. 12.* *Psalm. 50* *Chrys. Homil. 2. in Psalm. 50.* *Bernar. in serm. de cœna domini* *Athan. in li. de blasphe. in spiritum sanctum baptismi & pœnitẽtiæ differẽtia.* *Greg. Nisen. in oratione non esse dolendum ob eorum obitũ qui in fide decesserunt.* *Orige. Homil. 8. in Leuiticũ.*

ceperint ab eo gratiam, per quàm videre possint animæ languores, & discernere quę sit anima ita curata, vt omni genere vestigium illati vulneris abiecerit, & quæ curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia, quæ cùm sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis sanandisq; denuò remedia salutaria. Gregorius Nazanzenus in oratione, qua ad baptismum cohortatur: Præsertim cùm alia non detur regeneratio, neque refectio, neq; pristinum in statum restitutio, licet ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus, vt ego quidem sentio atque statuo, vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus. Et his omnibus vetustior Philo Iudæus: Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & vestigia nequitiæ pristinæ. Neque verò tantum in viuentibus, verùm etiam in vita functis manent & cicatrices quædā ac maculæ peccatorum per ignem purgādæ, & pœnæ per quas pro peccatis satisfit, venialibus tantum, pro quibus debita pœnitentia in hoc seculo peracta non est. Quorum vtrumq; necessariò credi oportere, grauissimis rationibus discimus. Primùm enim illud constat, quòd illa cum Christo triumphantium ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est & ruga: de qua scriptum etiam legimus, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatū. Nam & illud ad eam referri potest: quod via sancta vocabitur, nec transibit per eam pollutus. Quamobrē purgari necesse est cicatrices & maculas peccatorum, priusquàm ad Ecclesiam illā, quæ est sine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ liquet loco: Abluet dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachiæ loco, Ecce venit, dicit dominus omnipotens, & quis sustinebit diē introitus eius? aut quis ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit quasi conflans & emūdans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurū & quasi argentum, & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex vtroque hoc loco rectè id colligit Augustinus.

Cyp. ser. 1. de eleemosyn.

Philo. li. 2. de monarchia.

Purgatorium post hanc vitā.

Ephes. 5.

Apoc. 21.

Esaia 35.

Esaia 4.

Malach. 3

Qui

Qui simul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatũ in spiritum sanctum non dimitti, neq; in hoc seculo, neq; in futuro, docet esse quædam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in futuro seculo: Quod non tam de pœna peccati, quàm de ipso peccato rectè intelligi, cum ipse Augustinus, tum sequuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atq; alij complures, authores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, vt sit iustus nihilominus: neq; boni quicquam est, quod non remuneretur, neq; mali, quod pœna aliqua non prosequatur. Remittit itaq; pœnã æternam pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalem pro sua iustitia, ne sit malum prorsus impunitum. Quamobrẽ certò persuasum esse debet pijs omnibus, restare post hãc vitã pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorũ, qui dum viuerent ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolũ: Saluus erit tanquàm per ignẽ: vetustissimus Origenes, & eum sequuti, Augustinus, atq; Gregorius memoriæ prodiderunt. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur: Non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem: intelligi vult Ambrosius. Iam illa Apostoli verba: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: Et illa rursus ex Apocalypsi: Quòd nemo inuentus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terrã, qui dignus esset aperire librum: nunquid non apertè purgatoriũ indicant? Cui enim dubium esse potest, qui subtus terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua non flectere, quem iugiter potius blasphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt non de alijs intelligi locus hic possit rectius, quàm de ijs, quorum in purgatorio delicta expiãtur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur: rectè colligi potest, esse quædam abdita receptacula, in quibus eorum animæ detinentur, qui cum signo fidei in confessione Christi nominis ex hac vita decesserunt. Nã pro his qui sunt in cœlo nihil attinet Deũ precari, qui cũ summa beatitudine perfruãtur, gratiæ potius agẽdæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere digna-

August. lib. 20. de ciuitate Dei, ca. 25
Matth. 12.
August. li. 21. cap. 24. de ciuitate Dei.
Gregor. li. dialog. 4. cap. 39.
Beda in cap. 3. Marci.
Bernardus Homil. 66 in Cant.
1. Corin. 3.
Orig. Homil. 6. in Exo. & 8. in Leuiticum.
August. li. 21. cap. 26. de ciuitate Dei, et in Psal. 37. ser. 38. & 41. de sanctis.
Gregor. li. dialog. 4. cap. 7.
Ambros. in cap. 12. Luc. lib. 7.
Philip. 2.

August. Hom.71. de verbis Apostoli. in decreta. de celeb. miss. cap.6 Cū marth.

tus est, quàm vt orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit martyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni supplicijs destinati, pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque salubris est cogitatio pro defunctis exorare, neq; necesse est orare pro ijs, qui sunt in cœlo, quò nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum autem sit pro ijs orare qui sunt in gehēna, quid restat aliud nisi tertium esse locum aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui non satis purgati ex hac vita migrauerunt? Legimus in Genesi, flammeū gladium atq; versatilem ante paradisum esse collocatū. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quòd quicunq; deinceps admittendi sunt, illos transire per examinatoriū ignem oporteat, sicut Ambrosius, & eum sequutus Rupertus, locum hunc interpretantur. Quod si scripturis etiam probari purgatorium non posset, cùm tamen vnanimes vno ore sancti doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarū ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus etiā libros de cura pro mortuis gerenda cōscripserint, quis est, qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata. Cui qui contradixit Aërius ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus est, quòd superuacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrum, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrusiani: qui cùm ad eundem lapidem offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem confutati sunt. Libet autem vnicum hic Augustini locum adscribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per igneum: per fluuium igneum, de quo Propheticus sermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruentibus globis hor-

Gen.4.

Ambro. in Psal. 118. serm.20. Ruper. li.3 cap.32. in Genesin.

August. li.50. Homiliarum, Homil.16.

horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna deseuiet. Verùm nobis hoc loco propositum non est hoc argumenti genus tractare, obiter tantum illud significandum esse duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiunium, orationem & eleemosynam peccata nostra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, vt cum ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atq; à pœnis quas longè grauiores eramus cōmeriti, nos liberet. Atq; hęc est satisfactionis ratio, quę inter partes siue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorum remissionem. Quo magis autem intelligi possit, quæ sit indulgentiarum vis, sic accipi rem oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, saluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cùm transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaq; Christi non in solo Christo, imò passiones Christi nō nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo: Si autem Christum intelligas caput tantum, passiones Christi non in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam quæ desunt passionum Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Nónne ipse dixit, Consummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionum suarum nihil deesse, quia omnia quæ dicta de se fuerant, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabant adhuc & restant Christi passiones in corpore, in eo corpore de quo dixit alibi

Pœnas temporarias vel hinc vel in futuro sæculo, qui euadere volūt hic de se suppliciū per ieiunium, orationem, & eleemosynā sumant peccata expiaturi.

Indulgentiarū vis.

August. in Psalm. 61. & 86.

Colos. 1.

Ioan. 19.

1. Cor. 12.

1. Cor. 12. bi Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc est, in pijs hominibus, qui tanquam caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus. Nam vnusquisq; pioru pro modulo suo exoluit quod debet, & pro posse virium suarum quasi canonem passionum infert, quarum non erit finis, Actor. 9. nisi cùm seculum finitum fuerit. Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me persequeris? Membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interpretabatur. Quomodo solet lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguam nullus tetigit, cõpassione clamat, non attritione: Ita Christus, si quis membro suo faciat iniuriam, si quis illud persequatur, sibi fieri, quicquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facilè perspicere potest, quæ sint Christi capitis, quæ sint corporis & membrorũ eius merita. Nã sicut viuit Christus in mẽbris suis, ita patitur in mẽbris suis, ita meretur in mẽbris suis, ita satisfacit in Aug. in tractatu 25. in Ioannem. mẽbris suis. Vide quid Augustinus dicat: Corpus meũ viuit de spiritu meo, vis & tu viuere de spiritu Christi? esto & in corpore Christi, nũquid enim corpus meũ viuit de spiritu tuo? Meũ viuit de spiritu meo, & tuũ de spiritu tuo, non potest viuere corpus Christi, nisi de spiritu Christi. Hoc est ergo quod dicit Paulus, adimplere se quę desunt Christi passionũ in carne sua: non quòd cõgeries Christi passionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius ecclesiæ peccatis debebantur, sed quòd multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quæ est ecclesia, deest, priusquàm persequutionum Christi sit finis, quia vsque in finem seculi patitur Christus in suis membris. Hinc colligere licet, quòd meritum passionis & mortis Christi, ac sanctorum eius, in quibus patitur & patietur Christus vsq; ad consummationem seculi, multo fuerit & sit abundantius, quàm fuerint & sint & esse possint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta sanguinis sui satisfacere poterat. Nam si potuit dicere beatus Iob: Vtinã appẽderentur peccata mea, quibus irã me Iob 6. rui, & calamitas quã patior, in statera, quasi arena maris,

grauior

grauior hæc appareret: certè multo rectius de Christo dici potest, quòd calamitas, quā pertulit iustus pro iniustis, multo grauior est si in statera appēdatur, quàm sint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verùm etiam si dici possit multorum mundorum, pro quibus eam sustinere dignatus est, meritum vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & scelera totius orbis superare videatur. Ex hac itaque superabundantia meritorum & satisfactionum Christi & sanctorum eius, hoc est capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus, cuius dispensatio cùm ad alios Episcopos, tum ad summum Pontificem præcipuè pertinet, qui totius Ecclesiæ sub Christo capite caput est, cui Christus ipse peculiariter claues regni cœlorum commisit. Hoc est, quod dicit Apostolus: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi & dispensatores mysteriorū Dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Et rursus alio loco: Cui donastis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Effectus ergo, siue fructus indulgentiarum hic est, quòd per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentiæ iniungitur & præcipitur, satisfactionis fit remissio siue condonatio. Quoniam verò per iniunctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur & aufertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratū est, ex iustitia diuina debetur, consequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantum enim valent, modò dignè ac rectè administrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnę temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam sanctorum passiones & merita valere dicimus ad remissionem peccatorum, libet hic adscribere, quid ea de re vetustissimus & idem doctissimus vir senserit Origenes. Quod dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus qui Christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est, Apostoli & martyres, si poterimus, ex scripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expen-

Indulgentiarum efficacia ex superabūdantia meritorum et satisfactionum Christi & sanctorum.

Matth. 16.
1. Cor. 4.
1. Cor. 9.
2. Cor. 2.
2. Cor. 5.

Sanctorū merita & paßiones ad remißionē peccatorū valent.

Orig. Homil. 10. in Numer.

2.Cor. 12. expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio lo
2.Tim. 4. co: Ego enim iam immolor, & tempus regressionis siue resolutionis meæ instat. Pro his ergo quibus scribebat, expendi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur, peccata purgentur. De martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia animæ eorum, qui iugulati sunt propter nomen domini Iesu, adsistant altari: qui autem assistit altari, ostenditur fungi sacerdotis offi-
Origi. Homil. 24. in Numer. cio. Sacerdotis autem officium est, pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro. Vide, inquit, ne fortè sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionē ductus, & in sacrificiū altaris oblatus peccatorum remissionē vniuerso præstitit mundo, ita fortassis cæterorum sanctorū ac iustorū sanguis fusus est ad expiandū pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, posteaquam docuit, quòd etiam Paulus hostiam se obtulerit iugulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, & ideò cessauerūt cæteræ hostiæ, quia talis hæc fuit hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cęteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Detrahere itaq; meritis sanctorū, nihil est aliud, q̄ detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis, Christus est qui patitur in illis, Christus est qui meretur in illis, cuius fuso precioso sanguine fit, vt illorum quoque fusus pro Christo sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorū, quamuis hæc remissio non per alium detur, quàm per Christum. Sed hæc obiter de sanctorum meritis, quæ miro quodam consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præstantibus omnibus seculis in ecclesia celebrata, deque pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de sacramento extremæ vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extremæ vnctionis.

CAP. XLIX.

1.Tim. 1. Luca 19. MEdiator Dei & hominum, qui cùm venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redēptionem pro omnibus, non solum Iesus, verùmetiam Christus vocari

vocari voluit. At illud quidem nomen inde sortitus est, Matthæo etiam Euangelista teste, quòd ipse saluum factu rus esset populum à peccatis eorum. Neq; enim est nomē aliud sub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, præter nomen Iesu. Christus verò ex eo appellatus est, quòd cùm regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verū ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus domini vnxit me. Neq; verò propterea tantum Christus nominari voluit, quòd vnctus ipse, verūetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset. Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum esse. Primùm in domo patris sui. Hæc vnctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quæ & ipsa signum est, futuros nos regni illius participes, quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à constitutione mundi. Secundo vnctus est in Hebron, vt regnaret super domum Iuda, post quam vnctionem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat vnctionem in sacramento confirmationis, per quam nobis confertur spiritus sanctus ad resistendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitę nostrę tempus grauiter oppugnare nunquā intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, q̄ militia. Tertio iterum vnctus est in regem super omnem Israël. Post hanc vnctionem in pace regnauit. Hæc significabat vnctionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna. Quēadmodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo nostro serpens callidissimus insidietur maximè, neque vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandum est, quod etiam ob causam agon vocatur, quòd tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destitutos esse, verùm sacramentū hoc extremæ vnctionis instituit, per quod non solum ad sustinendos, verùmetiā ad propellendos

Matth.1. *Actor.4.* *Esaiæ.61.* *Dauid rex ter vnctus, & quid designet.* *1. Reg.16.* *Luc.1.* *2.Reg.2.* *Iob.7.* *2.Reg.5.* *Vnctio extrema.* *Agon mortis vnde dictus.*

dos

In extrema vnctione animæ & corporis robur confertur.

dos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrē sicut pœnitentia ad iustitiam, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animæ & corporis robur nobis confertur: Nam vtriusq; morbus propulsatur, animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli possunt esse morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo: quod tamen non semper euenit. Rectè igitur inter sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ, nimirum peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc sacramento: cuius principalis iste fructus est, vt anferatur peccatum eius, qui sacro oleo inungitur:

Esaiæ 27. Secundarius autem est corporis quoque sanitas. Legimus

Mar. 6. apud Marcum, quòd exeuntes discipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ęgros, & sanabantur. Quem locum

Beda. explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re testimonio, Vnde patet, inquit, ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione consecrato.

Theophyl. Theophylactus quoque locum eundem enarrans: Quòd vnxerant, inquit, oleo Apostoli, solus Marcus narrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica epistola

Iaco. 5. dicit. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatq; Dei misericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem spiritualem accipimus. Expresius autem Iacobus effectū huius sacramenti demonstrat: Cuius hæc verba sunt: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad sacramenti rationem pertinet. Est enim elementum siue signum visibile, quod materiæ locum obtinet, oleum pontificali benedictione consecratum, valdè accommodatum ad demonstrandum id, quod perficitur in hoc sacramento.

Quod enim olei natura præ se fert,hoc in huius sacramenti dispensatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam sicut oleum cōducit ad labores, & lucis fomentum,& hilaritatem,ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis,ex morbo,& animæ,ex peccatis contracto,lucemq;, gaudium, & spiritualem hilaritatem confert,modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum cùm accedit verbum,fit sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando presbyter vngens dicit:In nomine patris,& filij,& spiritus sancti,adiunctis pijs & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu,cæterisq; sensibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur,cum imprecatione pacis. Atque hæc est gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio remissioq; peccatorum. Qui verò secundarius est effectus huius sacramenti,eum quod non semper ægrotus consequitur, vel ideo fit,quòd animæ non semper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiscitur. Vbi enim fides magna est & ardens,facile quiduis à Deo impetrat,vbi verò modica fides est,aut nulla, nihil obtinet.Legimus quòd in sua patria Christus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrē non quæuis oratio,sed fidei oratio,quando quis orat in fide nihil hæsitans,ea demū quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei,modò ne quid ea res ęgrotantis animę saluti officiat, nihil dubitandum est,quin corporis quoque sanitatem per vnctionem hanc sit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita sancti Martini,quòd oleo sanctificato puellā quandam dira paralysis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat Ruffinus quoque non dissimilia de discipulis Antonij,quòd multos infirmos oleo perunctos curabant.Meminit huius sacramenti Chrysostomus,vbi tractat de sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoque ad Rusticum scribens, & Augustinus in locis aliquot: & eius synchronus Innocentius Epistola prima, quam scripsit ad Decentium capite octauo,vbi inter cætera scribit: Pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti.Nam

Matt.13.
Iacob.1.
Sulp.ca.21
Ruf.lib.2.ca.4.Eccl.Hist.
Chrys.li.3.
August.de visita.infirmo.li.2.ca.4.& de rectitudi-

ne Catholicæ cõuersationis. ti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur poſſe conçedi? Sed iam ad ſacramentum ordinis accedamus.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

CAP. I.

Rom.13. CVm quæ ſunt à Deo, ordinata ſint, non alibi magis requiri videtur, vt ſint ordinata omnia, quam in Eccleſia: quam à Deo eſſe dubiũ non eſt. Ipſe enim Deus & dominus noſter Ieſus Chriſtus collegit eam, & ædificauit *Ioan.11.* ſanguine ſuo, qui propterea mori dignatus eſt, vt filios *Ioan.10.* Iſraël, qui erant diſperſi, congregaret in vnum, vt eſſet vnus *Can.6.* paſtor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Cãticis caſtrorũ acies ordinata vocari legitur: Neq; alia magis re eſt aduerſarijs poteſtatibus terribilis, quàm eo ipſo quòd eſt or- *Ordinis effectus.* dinata. Eſt igitur ordo cũ primis in ea neceſſarius, de quo præclarè ſcriptum eſt ab Auguſtino. Ordo eſt, quem ſi te- *Li.1. de ordine ca. 9.* nuerimus in vita, perducet ad Deũ, & quẽ niſi tenuerimus in vita, non perueniemus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum, niſi ſit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, q̃ vt eũ deſeramus, ne ſi deſeruerimus, *Iob.10.* eo (quod abſit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & *Ordo ſacer ſacramentum.* nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Rectè autem ordinem, quatenus eſt Eccleſiæ ſacramentum, de quo nunc à nobis oratio ſuſcepta eſt, ſignaculũ Eccleſiæ quoddam eſſe dicimus, per quod ſpiritualis poteſtas traditur or- *Nota.* dinato, ad quam exercendam non licet cuiquam ſeipſum ingerere, verùm vocationem expectare neceſſe eſt, quę nihil aliud eſſe videtur, quàm ordinatio. Hoc eſt quod Pau- *Heb.6.* lus admonet. Ne quiſquam ſibi ſumat honorem, ſed qui vo- *Rom.10.* catur à Deo tanquam Aaron: Et rurſus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem nòn crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur? Quòd autem ordo, vel quod rectius dici poteſt, ordinatio ſit ſacramentum, vel ex eo liquet, quod eſt ſacræ rei ſignum efficax. Eſt enim viſibile ſignum, ſiue forma viſibilis inuiſibilis gratiæ, quę multiplex in hoc ſacramento cõfertur, cùm etiam ipſe ſit ordo multiplex, quem admodum

 paulò

paulò post docebimus. Signum seu elementum huius sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in sacerdotibus vnctio, siue manuum impositio, in reliquis attactus eorum quæ tangenda sunt. Ad quod elementum cùm accedit verbum, fit sacramentum. Nam non significatur modo, verùmetiam re ipsa confertur inuisibilis gratia, per quam fit vt tradita sibi spirituali potestate rectè fungi possit ordinatus. Quòd autem conferatur in hoc sacramento gratia, testis est Paulus, cùm Timotheum suum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quæ in te est, quę data est tibi per prophetiam, cum impositione manuũ presbyterij. Et iterum ad eundem dicens: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elemẽti visibilis manuum impositionis: meminit simul inuisibilis gratiæ, quæ per eam confertur. Quisquis enim eo, quo debet, affectu ad hoc sacramentum percipiendum accedit, is virtute diuina ad ardui numeris, quod ei mandatur, exequutionem præparatur & instruitur, simul etiam datur ei diuinitus authoritas & potestas, rata vt sint & efficacia, quęcunque sic ordinatus in eo, quod suscepit officio, iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesiæ institutionem, ritè gesserit. Nõ enim persona sacerdotis attendi debet, qui eadẽ est, qua cæteri infirmitate prędirus, verùm eius à quo missus est potestas, eius qui dixit, Sicut misit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & soluendi, qui consecrandę, distribuendę, & offerendæ Eucharistiæ, quique cæterorum mysteriorum suorum dispensandorum potestatem tradidit. Rectè itaque inter sacramenta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Augustino quoque tribui legimus, cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptismum quidẽ non amittit qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit: multis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrunque enim sacramentum est, & quadam consecratione vtrumq; homini datur, illud cũ baptizatur, illud cũ ordinatur: ideoque in catholica vtrumque non licet iterari. Nã si quando

Ordinis materia.

1. Tim. 4.

2. Tim. 1.

Heb. 5.

Ioan. 20.

Aug. lib. 2 cõtra epi. Parmeniani cap. 13.

ex ipsa parte venientes etiam præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinati, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vicium, quod vnitatis pace correctum est, non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt prępositi eorum venientes ad catholicam societatẽ, honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideoq́ue non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Ex quo loco illud discimus, æquè ordinationem sacramentum esse, vt baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quod ęquè in illa atque in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis, sacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Præter authoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerũt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur, non modò sacramentum esse ordinationem, verùmetiam gratiam in ea cõferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaq́; deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur sacerdotes, nisi præcedente ieiunio, vel quadragesimæ, vel eo quod vocatur quatuor temporum: quod ea etiam ex causa institutum esse videtur, vt vno animo, vnoq́ue consensu, placato per ieiunium & eleemosynas domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam.

Leo epis. 81.

Actor. 13.

Ieiunij quatuor tẽporum ratio.

Luc. 10.

DE DISTINCTIONE ORDINVM. CAP. LI.

Diuidun-

Diuidűtur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur: Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorcistæ, Acolythi: Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio quædam ad suscipiendos ordines. In qua quòd capillorum in modum coronæ quædam fit resectio, illud significat, cum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atque in regnum quoddã spirituale transferri. Ianitorum siue Ostiariorũ officium est, stare ad ostia templi, quos dignos esse sciunt admittere: quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignati' custodes appellat sanctarum portarum. Censebantur autem indigni pagani siue ethnici, catechumeni, hæretici, excommunicati, energumeni, flagitiosi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: sicut apud Chrysostomum & Ambrosium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apostolorum temporibus fuisse, & ab ipsis institutus esse: quandoquidem synchronus Apostolorum Dionysius, & qui non magno interuallo eos sequuti sunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur ostiario cùm ordinatur claues Ecclesiæ: simul admonetur ab Episcopo, sic agat quasi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs recluduntur. Officium hoc expressisse videtur Seruator noster, quando flagello de funiculis facto ementes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam ostium seipsum appellare dignatus est. Per me, inquit, si quis introierit, saluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, vt ex Ecclesiæ traditione legat in ea Prophetias & lectiones Apostolicas. In cuius rei signum traditur illi codex diuinarum scripturarum, simul admonetur ab Episcopo, vt accipiat, & sit verbi Dei relator: habiturus si officium suũ impleuerit partem cum ijs, qui bene ministrauerũt. Quod officium exhibuit dominus noster in propria persona, quã do in medio seniorum librum Esaiæ aperuit atque in eo legit: Spiritus domini super me, &c. Functos officio lectorũ legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazanzenum, Basilium, apud Socratem in Ecclesiastica historia, Ioannem Chrysostomum.

Ordines septem. *Prima tonsura quid.* *Ostiarij.* *Ign. epist. 8* *Chrys. Homil. 60. & 41. ad populum Antiochenũ.* *Amb. epist. 33.* *Dionys. cap. 3. Ecc. Hier.* *Ign. epi. 8.* *Tertul. aduersus hæreticos.* *Matt. 21.* *Ioan. 10.* *Lectores.* *Luc. 4.* *Esai. 61.* *Cyp. lib. 2. epist. 5.* *Li. 4. epi. 5* *Lib. 3. epi. 22.*

Nazan.li. 6.cap.3.in monodia in Basiliu. Exorcistae. Tertius est exorcistarum ordo, cuius est officium eijcere dæmones,& dicere populo, vt qui non communicat, det locum:ac aquam in ministerio fundere. Datur huic per Episcopum codex,in quo scripti sunt exorcismi. Dicitur illi, vt accipiat & commendet memoriæ, & habeat potestatẽ imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue cathecumenos. Hoc officio sæpè Christum & Apostolos eius functos esse legimus, quando dęmonia ex obsessis corporibus eiecerunt. *Acolythi.* Quarto loco ordinantur Acolythi, qui latinè vocantur ceroferarij, quòd accensos cereos ferũt cùm legitur Euangelium, vel cùm offertur sacrificium: nõ vt propellant tenebras has visibiles, sed vt sicut lumen visibile gestant manibus, quo noctis tenebræ propulsantur, sic luceat lux illorum coram hominibus, vt videant opera illorum bona,& glorificent patrem nostrum, qui in cœlis est. *Matt.5.* Hi cum ordinantur, accipiunt ab Episcopo candelabrum cum cereo: Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferariũ cum cereo,& sciant se ad accẽdenda Ecclesię luminaria mancipatos in nomine domini. Accipiunt simul vrceũ ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi. Hoc officium se testatur habere dominus dicens: *Ioan.8.* Ego sum lux mundi, qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Testamento, qui lucernas candelabri componebant,& accendebant igne cœlesti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriusque epistolæ ad Thessalonicenses fit Onesimi Acolythi mentio. Vnde colligi potest fuisse hunc ordinem, sicuti de alijs quoq; rectè creditur, Apostolorum temporibus. *Caius pap.* Extat epistola Caij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Ecclesiasticos accedant, quàm vt sit aliquis primo Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demũ Subdiaconus, deinde Diaconus,& postea Presbyter,& exinde si meretur Episcopus ordinetur. *Ordines ad episcopatũ vsque.* Sic gradatim ad Episcopi dignitatem perueniẽdum esse decreuit. Quæ etiam ratio est, quòd sacramentũ hoc, ordo vocatur. Æquum enim esse visum est, quod in gubernatore nauis obseruatur, vt id multo diligentius obseruetur in Ecclesiæ naui gubernãda. *Nota.* Sicut enim in illa nõ

statim

ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primùm adhibetur ad remos, poſtea in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarum experientiam conſequutus eſt, tãdem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, poſtea decurio fit, deinde centurio, ac poſteaquam ordines duxit aliquandiu, tandem ſi ſit repertus idoneus, dux & imperator militum deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummum gradum ſubito proſiliat, verùm in minoribus aliquãdiu ſe exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet Gregorius Nazanzenus. Sozimus verò Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini ſynchronus, etiam interuallum temporis deſcribit inter vnumquenq; gradum, ita vt inter lectores ſiue exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel ſubdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur accedat, in quo ordine quinque annis ſi inculpatè ſe geſſerit hærere debebit: exinde ſuffragantibus ſtipẽdijs per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri ſacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum pontificatum ſperare debebit. Hinc videre licet, quòd ſuo quiſque fungebatur ordine in primitiua Eccleſia, & erant certò numero ex vnoquoque ordine conſtituti: Sicut etiam ab Euſebio ſcriptum legimus, vbi recenſet Epiſcopum vnũ, Preſbyteros quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolythos quadraginta & duos, exorciſtas & lectores cum oſtiarijs quinquaginta & duos. Epiphanius vbi ordines enumerat, meminit Epiſcopi primò loco, deinde Preſbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & ianitorum. Ignatius verò ſalutari iubet primùm Preſbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas, atque Confeſſores, extremo verò loco cuſtodes ſanctarum portarum. Cæterum ordines ij minores inter ſacros non numerabantur, ſed hi tres tantum ad ſacros ordines pertinere credũtur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

Sozim. ad Iſichium cap. 3.

Ordo ad ſummum pontificatum.

Euſeb. lib. 6. cap. 20. Eccl. hiſt.

Epipha. in fine libri ſui de hæreſibus.

Epiſt. 8.

DE SACRIS ORDINIBVS, QVI MAiores vocantur. CAP. LII.

Subdiaconi officiũ. INter ſacros ordines, qui maiores appellantur, primum locum obtinet ſubdiaconatus. Eſt autem officium ſubdiaconi, aquã ad miniſteriũ altaris præparare, ac tantũ de oblationibus in altari ponere, quantum ſufficere poſſit populo Dei, tum epiſtolam cantare: In cuius rei ſignum accipit patenam & calicem vacuum de manu Epiſcopi, & admonetur, vt videat cuiuſmodi miniſterium ſibi tradatur, atq; ideò ita ſe exhibeat, vt Deo placere poſſit. Datur etiam liber epiſtolarum, diciturq; ei ab Epiſcopo, vt eum accipiat, & habeat poteſtatem legendi eas in Eccleſia ſancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Hoc officio dominus vſus eſt, quã-
Ioan.13. do facta cœna cum diſcipulis linteo ſe præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit, & linteo exterſit. Qui ſuſcipit hunc ordinem, ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictũeſt, Mũdamini, qui fertis vaſa domini. Æquũ enim eſt, vt ſeipſos
Eſai.52. exhibeant vaſa in honorem non in contumeliam, atque ab omni carnis inquinamento ſe contineant, qui altari appropinquantes vaſa illa ferunt, in quibus corpus & ſanguis
Cyp.lib.2. epiſt.10. domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerunt in Eccleſia Carthaginenſi, ſubdiaconorum, Meſſiæ, & Clemen-
Li.3.ep.21 tis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. Quin ip-
Li.3.ep.22 ſum Cyprianũ ordinaſſe legimus ſubdiaconum Optatum. Hunc ordinem ſequitur ordo Diaconorum, qui latinè poſſunt dici miniſtri. Hic ordo leuitarum appellabatur in ve-
Diaconi et eorum officia. teri Teſtamẽto. Præceperat enim dominus Moyſi, vt poſt ordinationẽ Aarõ & filiorũ eius, tribus Leui ad diuini cultus miniſterium ordinaretur, & conſecraretur Domino, &
Num.3. ſeruirent pro Iſraël in tabernaculo Dei coram Aaron &
Leuit.8. filijs eius. Legimus in Actis Apoſtolorum, ſeptem viros
Actor.6. boni teſtimonij ſpiritu ſancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmiſſa manus eis impoſitas eſſe. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus author ſectæ vnius omnium flagitioſiſſimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum interceſſit, vt in omni matrice

Eccle-

Ecclesia septem Diaconi circa Christi aram sublimiori gradu tanquam columnæ septem Episcopo assistant: habitiq; sunt Diaconi tanquam oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum verecundia actus totius Ecclesiæ: perscrutantes diligentius, si quem videant vicinum fieri præcipitio & proximum esse peccato, vt referant hæc ad Episcopum, vt commonefieri ab eo possit, sicut à Clemente scriptum est. Qui custodiebant etiam Episcopũ à maleuolis hominibus, & consensum eius præbebant sacrificio. Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Ecclesiæ dici: quòd speculatores vocentur: Diaconos autem cæterosque ministros mauult existimari manus, quoniam per eos opera spiritualia vniuersa geruntur: populum verò pedes. Tẽporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo, &, qui præcessit eum, Cypriano discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturque illis Euangeliorum liber, & potestas legendi illud conceditur: Neq; legendi modò, verùm etiam prædicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prædicandi potestatem Diaconis ademptam fuisse. Hos Apostolus vult esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysteriũ fidei in conscientia pura: quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus, quando post cœnam proprio ore & proprijs manibus sacramenta confecta dispensauit, & quando dormientes Apostolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

Clem. epi. 1. ad Iacobum fratrẽ domini
Orig. trac. 5. in Mat.
Acto. 6.
Ordinandi modus.
Orig. trac. 15. in Mat.
Chrys. in Homil. cõtra concubinarios.
Cyp. lib. 2. epist. 8.
Amb. in 4 ca. ad Eph.
1. Tim. 3.
Matt. 26.
Ibidem.

DE SACERDOTIO.
CAP. LIII.

VNus autem omnium excellentissimus est ordo sacerdotum, cui reliqui oẽs subseruiunt. Versatur eius officium circa corpus Christi. Est autẽ corpus Christi duplex: Verum, quod à sacerdote consecratũ offertur in altari, ac sumere volentibus distribuitur: Mysticum, est Eccle-

Sacerdotis officium.
Christi duplex corp⁹

sia, sicut iam antea non vno loco copiosè disseruimus.
1. Cor. 10. Vnus enim panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrunq; versatur sacerdotis officium, cui varia & multiplex potestas cōceditur. Nā quod attinet ad verū & viuum Christi corpus, datur illi potestas cōsecrādi, offerēdi, & ijs qui sumere voluerint distribuēdi: idq; ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima sacerdotes instituens secundum ordinem Melchisedech, ac
Matt. 26. dicens: Hoc facite in meam commemorationem: potestatem hanc illis largitus est, quēadmodum vbi de sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus. Quod verò attinet ad mysticum Christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas bapti-
Mar. 16. zandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: Datur potestas absoluēdi, quod illa Christi verba indicant, Quorum remiseritis peccata, remittuntur
Ioan. 20. eis. Datur potestas prædicādi: Dicit enim idem Christus:
Matt. 18. Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium
Mar. 16. omni creaturæ. Paulus Apostolus vocat sacerdotes mini-
1. Cor. 4. stros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quale sit
2. Cor. 5. autem sacerdotis ministerium, docet idem alio loco, cùm dicit: Quòd Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis, quoniam quidē Deus erat in Christo mundū reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorū: & posuit in nobis verbum recōciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tanquā Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mādauit Christus Apostolis & eorum successoribus, cum post iteratam salutationem, Pax vobis: Sicut me misit pater, inquit, & e-
Ioan. 20. go mitto vos. Quomodo enim vel ad quid misit filiū pater, nisi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo, si qui se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Chri
Nota. sto mundū reconcilians sibi. Quod vero subiungit, Ita & ego

ego mitto vos: idẽ est cum eo, quod idẽ dicit Apostolus: posuit in nobis verbum reconciliationis: pro Christo legatione fungimur. Et: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt insinuaret, & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis. Ex quo loco colligitur, sacerdotem nihil aliud esse, quàm Christi legatum, qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus domini exercituum. Quãdo autem Christi legatum dicimus esse sacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Christus, & caput est & corpus. Pro Christo capite legatione fungitur sacerdos, quando ex loco superiore verba facit ad populũ, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vicia sua detestati, atq; ab illis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quãdo stans ad altare, eam quæ per fusum pro nobis Christi sanguinem in cruce facta est reconciliationẽ, Deo patri offerens, atq; illius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc est, quod Hieronymus sacerdotem, Dei vocat sequestrum & hominum. Hoc est, quod Chrysostomus mediũ stare dicit sacerdotem inter Deũ & humanã naturã, illinc venientia beneficia ad nos deferentẽ, & nostras petitiones illuc perferentẽ, dominũ iratũ vtriq; naturæ recõciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientẽ. Hoc est, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatũ intercedere, deprecatoremq; esse apud Deũ dicit, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat, itaq; quasi mundus vniuersus illi concreditus, atq; omnium sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulò post: Cùm autem ille & spiritum sanctum, inquit, inuocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus

Mala. 2.

Hieron. in ca. 1. Mal.

Chryso. de verbis, Esaiæ Homilia.

Chrys. li. 6 de sacerdotio.

Sacerdos pro vniuerso terrarum orbe legatus & deprecator apud Deum intercedit.

in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Hoc est, quod Ambrosius quoq; Iesum alloquēs. Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officiū dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuū eorum salutis pereat precium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Hoc est, quod Gregorius quoque Nazanzenus scribit, esse speciale sacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominē. Et eius cognominis Gregorius Romanus pontifex: Quid antistes, inquit, ad dominū, nisi pro delictis populi intercessor eligitur. Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis constituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hęc ille scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Hoc est, quod à Cœlestino quoq; primo scribitur: Cùm sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, &c. Et à Cypriano multò ante scriptū est: Sacerdotibus maior labor incumbit in asserenda, propicianda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur, quàm, sicut Paulus dicit, reconciliationis minister. Fungitur aūt hoc ministerio, primùm quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentā, ac Deo patri nos esse reconciliatos: Deinde cùm eū admonet, quandoquidē facta iam per Christū sunt omnia, quæ ad reconciliandū Deo patri genus humanū pertinerēt, nihil vt ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisq; recōciliari Deo conetur. Neq; enim existimare quenquā oportere, quod hoc solùm sufficiat scire & credere, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: verùm necesse est, vt ipsi quoq; adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cru-

Ambr. in oratione priore præparatoria ad Missam.

Gre. Naz. in apologetico.

Ad Simpliciā hæreticam epistol. 88.

Greg. li. 1. epistolarū epist. 24.

Cœlest. epistol. 1. c. 11.

Pro infidelibus vt fidem recipiant, orat sacerdos.

Cypr. li. 1. epistola 3.

cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quę diuiserunt inter nos, & inter dominũ Deum nostrũ, quæ nobis illũ offensum reddiderunt, atq; ab illis auersi, conuertamur ad dominũ Deũ nostrũ in toto corde nostro, illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnẽ collocemus, illius amore inflãmemur, ac per fidem viuã & per sacramentorũ susceptionẽ, quæ ab illo sunt instituta, tanquàm instrumenta quædã salutis nostræ, deniq; per orationem ardentem, ac passionis & mortis illius iugem cõmemorationem, cuius in altari per sacerdotẽ sacris operantẽ repręsentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solum cùm prædicat Euangelium sacerdos, minister est recõciliationis, verùmetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentũ porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificiũ offert in omnibus his nihil aliud est, quàm reconciliationis minister, quam non modò verbis prædicat, verùmetiam habitu & actione repræsentat, ac quemadmodũ ea facta sit in cruce, sub aspectũ astãtis populi subijcit, atq; omnia facit, vt fidei suæ cõmissus populus reconciliationis in cruce factè fructũ cõsequi possit. Quã ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo. Illius enĩ corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti precij, quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum cõmonefacit, Ecclesiæq; totius nomine supplex petit, vt propter fusum filij sui sanguinẽ, cuius rei cõmemoratio fit in altari, oculis clemẽtiæ suæ eam respicere, atq; reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Qua tamẽ in re nihil aliud, quàm minister est sacerdos. Nam verus sacerdos, verus mediator & reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ille de quo scriptum est, quòd factus est propitiatio pro peccatis nostris. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est, qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est, qui cõsecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari, ipse &

Ioel. 2.

Reconciliationis minister sacerdos per sacramenta, sermonẽ, sacrificiũ, orationes.

Christus per sacerdotem omnia facit.

Psal. 109.

1. Ioan. 2.

Nota.

ſacerdos & ſacrificiũ, vnũ cum eo cui offertur, vnũ cum ijs pro quibus offertur. Sicut igitur in prędicãdo Euãgelio nõ eſt ſacerdotis niſi miniſteriũ: nõ eñ ſacerdos eſt qui loquitur, ſed ſpiritus patris cœleſtis, qui loquitur in illo: Quod etiã teſtatur Paulus dicẽs: An experimentũ quæritis eius, qui loquitur in me, Chriſti? Sicut in baptizãdo nõ eſt sacerdotis niſi miniſteriũ: ſolus enim verè baptizat, & à ſordibus abluit peccatorũ, de quo dictũ eſt in Euangelio: Hic eſt, qui baptizat, dominus noſter Ieſus Chriſtus: quod & Paulus indicat, cùm reprehendẽs eos, qui baptiſmũ ex miniſtrorũ dignitate metiebãtur, dicẽtes: Ego quidẽ ſum Pauli: alius aũt, Ego Apollo: Quid igitur eſt, inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox ſubdit, Miniſtri eius, cui credidiſtis, & vnicuiq; ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: ſed Deus incrementũ dedit. Itaq; neq; qui plãtat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementũ dat, Deus. Sicut in remittendis peccatis, non eſt ſacerdotis niſi miniſteriũ: Rectè enim illi dixerunt, Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus. Sicut in alijs quoque functionibus non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: nam quod virtutis eſt & efficaciæ, non præſtat niſi ſolus Deus: ſic in conſecratione, ſic in oblatione, ſic in Euchariſtiæ diſtributione, nõ eſt ſacerdotis niſi miniſterium. Teſtatur hoc Chryſoſtomus quoq;, qui poſteaquam duriter eos increpauerat, qui poſt admiſſa peccata non contriti, neq; confeſſi ad Euchariſtiã accedebant, (quod tamen ita faciendum eſſe docent noſtri temporis hæretici) cùm illa verba dixiſſet, Dæmonium patiente peior eſt, qui poſtquàm peccauit, accedit: Verùm & tu laice, inquit, cum ſacerdotẽ videris offerentem, ne tu ſacerdotẽ eſſe putes hoc facientẽ, ſed Chriſti manũ inuiſibiliter extenſam. Sicut enim cùm baptizaris, ipſe te nõ baptizat, ſed Deus eſt, qui tuum caput inuiſibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoq;. Ac alio loco. Non ſunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit: miniſtrorũ nos ordinem tenemus: qui verò hæc ſanctificat, & tranſmutat, ipſe eſt. Ac rurſus in ſuis in Paulum cõmentarijs: Sacra ipſa oblatio ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus,

Matt. 10. *1. Cor. 13.* *Ioan. 1.* *1. Cor. 3.* *Luca 5.* *Sacerdos tãtum miniſter eſt, Deus & homo Chriſtus gratiæ operator.* *Chryſ. Homi. 60. ad populum Antiochenum, et in Matth. 51. Hom. 83. in Matth. In poſteriorem ad Timoth. epiſtolam, Homil. 2.*

lus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quámq; sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia nõ hanc sanctificãt homines, sed Christus, qui illam anteà sacrauerat. Quemadmodũ enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoq; pronunciant, ita & oblatio eadẽ est. Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrans illũ Pauli locũ: Tu es sacerdos in æternũ, secundũ ordinẽ Melchisedech: Significat, inquit, sermo, quòd licet Christus non obtulerit carentẽ sanguine hostiam, siquidẽ suũ ipsius corpus obtulit, attamẽ qui ab ipso fungẽtur sacerdotio, quorũ Deus pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerent, nam hoc significat in æternum. Neq; enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in æternũ, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij. Hinc vel cæco perspicuum esse potest, quàm sit eorum sacrilega audacia, qui sacerdotiũ, qui sacrificiũ ex Ecclesia sublatũ esse volũt. Quid enim aliud illi, quàm Christi sacerdotiũ, Christi sacrificiũ ex ea tollere, ac redẽptionis nostræ preciũ nobis auferre conantur? Manus quidẽ mortalis, lingua mortalis, ministeriũ hominis est mortalis, verùm cõsecratio, verùm oblatio nõ est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, domini nostri Iesu Christi. Quẽadmodũ aũt nõ propterea non rectè dicitur baptizare minister, quia Christus ipse est, qui baptizat: non propterea non rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est, qui peccata remittit: nõ propterea nõ rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster, qui docet nos: non propterea nõ rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cui⁹ sanguis interpellat pro nobis: ita nõ propterea nõ rectè dicitur sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fungitur in altari Christus, q̃a seipsum hostiã offert Deo patri, sacerdos ille nũc quidẽ nobis inuisibilis, & immortalis, secũdũ ordinẽ Melchisedech. Neq; iustior est causa externũ in sacrificãdo, q̃ in prædicãdo verbo ministeriũ abrogãdi. Nã plures magistros fieri prohibet scriptura: sacrificare nõ modò

Oecumenium.

Sacrificiũ et sacerdotiũ in Ecclesia.

Ratiocinationis maliciosæ.

Iacob. 3.

Matt.26. dò non prohibuit vnquàm, verùmetiam præcepit Christus dicens, hoc facite in meam commemorationem. Quo minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quàm qui prædicādi Euangelij ministerium externum abolitum cupiunt. Habent enim ij, quas errori suo prætendant scripturas. *Iacob.3.* Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister *Matt.23.* vester. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio *1.Ioan.2.* eius docet vos. Non docebit vnusquisque proximum suū, *Heb.8. & Hier.31.* & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominū, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cum scripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris sui prætextum, cùm & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius, qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parū idoneus ille sit ad docendos nos, neq; citra ministerium hominis id præstare queat. Isti verò quam scriptu*Heb.7.*ram proferunt, qua sit sacrificium abrogatū? Certè Paulus nō sublatum, sed translatū esse dicit sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato sacerdotio, necesse est, vt & legis trāslatio fiat. *Matt.5.* Christus autem dicit, se non venisse legem soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit sacerdotium Iudęorum? quid aliud, quàm vmbra quædam & figura. Quid autem Christi sacerdotium secūdum ordinem Melchisedech, quo nunc ille fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas. Vmbræ corpus, figuræ successit veritas. In vmbratico illo sacerdotio & sacrificio, fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis Christi sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio, verum corpus & sanguis Christi fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, queadmodum de pēdentis latere sanguis in remissionem peccatorū nostrorum fusus fuerit, repræsentatur. Non igitur sublatum sacerdotium, sed translatū: non abrogatum, sed consummatum, sed in aliud multo augustius & excellentius est mutatum: crassa vt sit eorum impudentia, qui ex Apostoli verbis illud abrogatum esse colligere

Sacerdotium Christi non est abrogatū, sed translatum & mutatum in excellētius

colligere conantur: ac omne ſacerdotium & ſacrificium funditùs ac radicitùs euerſum & euulſum cupiunt, nullum vt inter laicos & ſacerdotes diſcrimen eſſe velint: quòd quicunque in Chriſto baptizari ſunt, eos eſſe ſacerdotes dicant. Neque verò deſunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum eſt enim, aiunt, & ad omnes in Chriſto credentes dictum: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gẽs ſancta, populus acquiſitionis. Et rurſus: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo. Et iterùm apud eundem: Redemiſti nos in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Adeò non deſunt Satanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exæquato & profanato ac in ordinem redacto ſacerdotio, quibus in prauum ſenſum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, ſi fieri poſſit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoque lege ſcriptum nõ eſt, & ad filios Iſraël dictum. Vos eritis mihi regnum ſacerdotale, & gens ſancta? Atqui num ideò nullum fuit ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron? num ideò nullum fuit inter plebem & ſacerdotes diſcrimen? Quamobrem ſancta quidem ſunt ſcripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil eſt eis verius: Cœlum & terra prius peſſum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed ſi hoc ex illis colligere vis, ex æquo ſacerdotes eſſe omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè abſoluere poſſe mulieres, pueros, adde etiam pſitacos & graculos, atque pontificem quemuis aut ſacerdotem: tuum eſt hoc verbum ô Satana, non eſt Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis confundere, qui cœlum terrę, qui ſacra profanis, qui ſurſum & deorſum miſcere conaris omnia. Quoniam verò conatibus hiſce tuis opponit ſe caſtrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis eſt, quàm quòd eſt ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ conſumuntur, vt ordinem ex ea tollere poſſis, vt ne ſit illud, quod Paulus præcepit, omnia honeſtè & ſecundum ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannem ſpiritus ſanctus,

1. Pet. 2. *Apoc. 1.* *Apoc. 5.* *Matt. 24.* *Exod. 19.* *Cant. 6.* *1. Cor. 14.*

ctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cuiuis de fece vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud istos, qui hęc à te docti tradiderũt, vsu venisse scimus) prædicare, consecrare, baptizare, absoluere, sacris operari, & quodcunq; alio recõciliationis ministerio fungi liceat, verùm illud ijs verbis significare voluit, qui Christo nomen dederunt, atque illius corpori per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari genus electum, & regale sacerdotium, quàm Hebræos, qui non aliundè magis gloriari solebant, quàm quòd secundum carnem ex Abraham essent propagati, qui neq; rex fuit, neq; sacerdos, cùm nos in Christum credentes, qui & sacerdos iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & rex mansuetus, iustus, & saluos faciens, multo rectius id nos vendicare possimus, sacerdotis illius & regis mẽbra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Dydimus, sic Basilius, sic Oecumenius, sic Augustinus, sic qui libenter eum sequitur Beda, sic qui non multò fuit illo posterior Rabanus, scripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Augustini verba adscribere: sic enim scribit. Quod aũt cùm dixisset: in istis secunda mors non habet potestatẽ, adiunxit atq; ait: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis: non vtiq; de solis Episcopis & presbyteris dictũ est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis: de quibus Apostolus Petrus, plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium. Quibus in verbis duo nobis consyderanda veniunt: primùm, quòd cùm vocat nos Petrus regale sacerdotiũ, non hoc vult quòd omnibus recõciliationis ministerijs æquè cuiuis è plebe fungi liceat, atq; ijs, qui legitimè sunt ad eam rẽ ordinati, sed illud modò indicat, omnes in Christũ credentes, fieri per baptismum vnius sacerdotis Christi membra: deinde quòd non alij propriè ministeria recõciliationis pertinent, cùm alijs è vulgo hæc appellatio non conueniat, nisi per metaphoram quandam. Tractat hac de re Hieronymus quoque contra Luciferianos scribens, quærit enim, quare laicũ venientem ab Arianis recipiat, Episcopum non recipiat? Respon-

Sacerdotes et sacerdotium regale.
Psal. 109.
Zach. 9.
Basi. serm. 2. de baptismo, ca. 8.
August. li. 20. de ciui. Dei, ca. 10.
Raba. ca. 24. de sacramento altaris.
Apoc. 20.
2. Pet. 2.
Hieron. contra Lucif.

Respondet Luciferanus: Recipio laicum, quia errasse se confitetur. Hieronymus cōtrà. Recipe & Episcopum, quia errasse se confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si errasse se cōfitetur, cur Episcopus perseuerat? deponat sacerdotium, concedo veniam petenti. Hieronymus verò: Respondebo tibi, inquit, & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus perseuerat? deponat sacerdotium laici, id est, baptismum, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum est enim: Regnum quippè nos & sacerdotes Deo patri suo fecit. Et iterum: Gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitum. Hic quoque non obscurè significat Hieronymus, longè diuersum esse sacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo presbyteri funguntur & Episcopi: Loquuntur enim illi de sacerdotio laico, quod est baptismus. Nam simul vt quisque baptizatus est, ex iræ filio Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis salutaribus monitus, ac diuina institutione formatus, dicat cōfidenter, PATER NOSTER QVI ES IN COELIS, ac exhibeat corpus suum hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, in odorem suauitatis. Atque hoc est sacerdotium laici, non autem prædicare, baptizare, absoluere, consecrare, & sacris operari, quæ ad solos pertinent Episcopos & presbyteros. Cæterùm quis est qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista verba, vt quotquot baptizati fuerint, veri sacerdotes censeri debeant omnes, futurum vt illud necessario sequatur, reges quoque, vt sint omnes. Nam qui dicti sunt sacerdotium, idem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque reges omnes, neque subiectum esse quenquam cuiquam oportebit. Hoc est quod maximè laborat Satanas, vt sublato ordine, quam maximè fieri possit perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi processerunt consilia sua apud vicinos nostros: quibus simul vt persuasit, nihil pontifici, nihil Episcopis & sacerdotibus esse tribuendum, quòd omnes regale sumus sacerdotium, excusso iugo pontificis & Episcoporum, quandoquidem non sacerdotes modo, verùm & reges esse omnes eadem scriptura docet, facilè persuasit,

Apocal. 1.
1. Pet. 2.

Laicus populus quo modo gens sancta & regale sacerdotiū.
Matt. 6.
Rom. 12.

sit, vt principum quoq;, legitimæque suæ potestatis iugum excuterent, seruili bello cōcitato, neq; multò pòst eò quoque perduxit amentiæ miseros, vt Christianissimi Imperatoris iugum excutere molirētur, quem iam scriptis suis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verùm Carolum à Gandauo appellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dominū suū, virum inter alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate religioneq; præditum, verbiq; illius propugnatorem acerrimum, q̃ anteà fuerant erga Romanum pōtificem, cęterosq; Episcopos & sacerdotes. Adeò videre licet, quòd mutuo sibi cohæret vtraq; dignitas, Regalis & sacerdotalis, ruere vt altera non possit, quin eodē motu labefactata cōcidat altera. Neq; alios in Regum & principū fama libellis, quos famosos vocant, proscindendis magis audaces esse, q̃ qui prius in laceranda pontificum & sacerdotum existimatione calamos suos & linguas exacuerūt, dubium erit nemini, si modò rem diligentius explorare velit. Hi sunt præclari scilicet fructus istius, quemadmodum ipsi vocant, Euangelij. Si Turcę Germaniam quamlibet numeroso exercitu peruasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quàm quātum cacangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores Erasmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro, quem scripsit in hos pseudeuangelicos, hoc de illis præbet testimoniū: At iste, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur detestabilis, quem ait seditioni natum: Quos subinde tumultus excitat? quoties quàm leuibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperās, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio tantum nō Deus erat illis Lutherus, nunc ijsdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, sentire quod cuique libitum est. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata, perturbationem inducat, vt fiat illud, quod scriptum est in libro iudicum: In diebus illis non erat rex in Israël, sed vnusquisque, quod sibi rectum

Caroli V. Imperatoris laus.

Iudic.17.

rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt ſimus ſine lege, ſine rege, ſine ſacerdotio, ſine ſacrificio: quod cùm perfecerit, ſimul & illud nullo negocio perfecerit, vt ſimus ſine Deo. Nam vbi non eſt ſacerdos & ſacrificium, ibi nullus Deus agnoſcitur: ſicut anteà quoq; copioſius de eo diſſeruimus. Ac ſatis iam planum feciſſe videmur, quandoquidem eſt Dei cultus in Eccleſia, eſſe in ea ſacerdotium, eſſe & ſacrificium. Quòd verò iſti dicunt, nuſquam reconciliationis miniſtros in libris noui Teſtamenti ſacerdotes appellari, ſed presbyteros tantum, demus hoc illis. Fieri enim poteſt, quamdiu durauit ſacerdotium Iudæorũ, vt ne quid cum illis habere commune Chriſtiani viderentur, quòd ſuos apellari ſacerdotes noluerint, ſed presbyteros, hoc eſt, antiquiores, ſiue digniores, vt auguſtius quoddam Chriſtianorum, quàm Iudæorũ ſacerdotium eſſe demonſtrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum foret. Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis ſiue presbyteros non reperimus in nouo Teſtamento vocari ſacerdotes, ergo non ſunt ſacerdotes? Nónne ad eundem modum argumentari viciſſim licebit? Nomẽ perſonæ non modò in noui, ſed ne in veteris quidem Teſtamẽti libris de Deo dictũ reperimus, non ſunt ergò tres perſonæ Deus vnus: Quin & ipſum trinitatis nomen in ſcripturis nuſquam inuenitur, non eſt ergo ſancta Trinitas? Quis non videt, quàm hæc abſurda ſint? Sit ita, non fuerit appellatio ſacerdotũ inter Chriſtianos ante euerſam Hieroſolymã, & prorſus abolitum Iudæorũ ſacerdotiũ: At ſimul vt illud eſt deletum, ſtatim à Clemẽte Petri ſucceſſore, à Dionyſio Areopagita Pauli diſcipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus alijs ad hæc vſq; noſtra tempora ſacerdotũ nomen in Eccleſia frequentari cœpit. Cùm aũt Eſaias futurũ prædixit, vt ex gentibus aſſumeret dominus ſacerdotes & Leuitas, qui quomodo ſolebant filij Iſraël, dum eorum ſtaret religio, & templi cæremoniæ ſeruarentur, offerrent victimas cum Pſalmis in domo domini, nónne clarè de Chriſti ſacerdotibus eſt loquutus? Verùm quorſum attinet de vocula diſceptare? Vbi fuit ſacrificiũ, ibi ſacerdotium quoq; fuiſſe nemo ſanus dubitat: *Eſaiæ 66.*

Nam hæc duo sic inter se coniuncta sunt, vt abinuicem separari non possint: Neque sacerdos sine sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote. Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus, si quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificantibus illis domino, & ieiunantibus dixit illis spiritus sanctus &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamē quod est in Græco λειτουργῶν, significantius vertit, cùm sacrificarent. Siquidem λειτουργὸς non simpliciter sonat ministrum, sed plerumque sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdotis pro alijs: & λειτουργεῖν non simpliciter ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris operari, siue sacrificare: & λειτουργία non quoduis ministerium, verùm illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est, quod Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt λειτουργίας, Sic autem appellatur Missa κατ' ἐξοχὴν tanquam vnum omnium excellentissimum Deoque gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles philosophus, Paulus vocatur Apostolus: Ad hūc modum sacerdos quoque minister: & sacrificium, quod offert, vocatur ministerium: Non quod alij quoque non rectè ministri dicantur, nam & principes Dei sunt & ecclesiæ ministri: Sic enim de illis Paul' loquitur λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc est, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, sed quòd illud longè præstantissimum omnium est ministeriū, quo fungūtur sacerdotes. Quòd autē λειτουργία sacrū ministerium siue sacrificium significet, indicat ille loc' apud Lucā: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc est, vt impleti sunt dies officij eius. λειτουργίαν trāstulit interpres officiū, nihil aliud intelligere volens, q̃ sacrificiū: Loquitur eīm de Zachariæ sacerdotis officio. Pontifices autē & sacerdotes ex hominibus assumptos, pro hominibus constitutos veteri lege fuisse in his quę sunt ad Deū, vt offerrent dona & sacrificia pro peccatis, cū à Paulo scriptum sit, nemo est tā proteruè improbus, qui negare audeat (quā quā illud temerè nonnulli negāt) ad nostri quoq; temporis sacerdotes hęc Pauli verba rectè referri posse. Cęterū aptè atq; appositè admodū etiā nunc sacrificiū vocatur officiū: Sic

Sacrificiū tēpore Apostolorū. Acto. 13.

Luc. 1.

Heb. 8.

Officium sacrificium rectè dicitur.

Sic enim dici solet, celebratur nunc officiū. Nā cùm officium rectè factum dicatur, nos autē nulla rectè facta proferre possimus, quæ quatenus nostra sunt, ad irā Dei placādam, & remissionem peccatorum obtinendā sufficere nobis queant, proferimus illud, quod omniū rectissimè factū est à saluatore nostro pro peccatis nostris abolēdis, proferimus corpus illius & sanguinē, qui factus est nobis iustitia & sanctificatio, & redēptio, factus pro nobis obediēs patri vsq; ad mortē, mortē autē crucis: simul supplices deprecamur, vt auertat faciē suā à peccatis nostris, & respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis secundum peccata nostra, non iudicet nos secundum actus nostros, non retribuat nobis secundū iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis secundum iustitiam filij sui, quam ille lucens obedientia sua peccatum inobedientię nostræ pro sua ineffabili misericordia nobiscum communicare, nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquàm semel ipsum per fidem & baptismum induti sumus. Estné quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim sunt officia? quæ sunt rectè facta nostra? quæ coram oculis Dei & domini nostri proferre, quibus illum, qui iustè peccatis nostris irascitur, propitium nobis & placatum reddere possimus? Certè nisi vni illi officio, quod ille nobis pro sua immensa bonitate in cruce moriens præstitit, innitantur, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij, tam à Christo auersi, qui nobis hoc quod solum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ ministri, quorum omne studium vna hac in re consumitur, vt immensum illud redemptionis nostræ beneficium, in quo solo confidimus, in quo solo gloriamur, sempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæq; perferre prius contingat, quàm vt tantū hoc flagitium patrari permittamus, quod ne sol quidem ipse æquis oculis aspicere posit. Verùm iusto dolore cōmoti ab instituto sumus nonnihil digressi. Nunc eo, vnde cœpit redeat oratio. Illud eīn orsi eramus dicere, quādo quidē sacrificasse constat Apostolos, quēadmodum clarè liber Actorum docet, sacerdotes re ipsa fuisse, etiā si detur illud,

1. Cor. 1. *Phil. 2.* *Psal. 50.* *Psal. 84.* *Act. ca. 13.*

Nam hæc duo sic inter se coniuncta sunt, vt abinuicem separari non possint: Neque sacerdos sine sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote. Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus, si quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificantibus illis domino, & ieiunantibus dixit illis spiritus sanctus &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamẽ quod est in Græco λειτουργῶν, significantius vertit, cùm sacrificarent. Siquidem λειτουργὸς non simpliciter sonat ministrum, sed plerumque sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdotis pro alijs: & λειτουργεῖν non simpliciter ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris operari, siue sacrificare: & λειτουργία non quoduis ministerium, verùm illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est, quod Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt λειτουργίας, Sic autem appellatur Missa κατ' ἐξοχὴν tanquam vnum omnium excellentissimum Deoque gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles philosophus, Paulus vocatur Apostolus: Ad hũc modum sacerdos quoque minister: & sacrificium, quod offert, vocatur ministerium: Non quod alij quoque non rectè ministri dicantur, nam & principes Dei sunt & ecclesiæ ministri: Sic enim de illis Paul' loquitur λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc est, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, sed quòd illud longè præstantissimum omnium est ministeriũ, quo fungũtur sacerdotes. Quòd autẽ λειτουργία sacrũ ministerium siue sacrificium significet, indicat ille loc' apud Lucã: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc est, vt impleti sunt dies officij eius. λειτουργίαν trãstulit interpres officiũ, nihil aliud intelligere volens, q̃ sacrificiũ: Loquitur eñ de Zachariæ sacerdotis officio. Pontifices autẽ & sacerdotes ex hominibus assumptos, pro hominibus constitutos veteri lege fuisse in his quę sunt ad Deũ, vt offerrent dona & sacrificia pro peccatis, cũ à Paulo scriptum sit, nemo est tã proteruè improbus, qui negare audeat (quã quã illud temerè nonnulli negãt) ad nostri quoq; temporis sacerdotes hęc Pauli verba rectè referri posse. Cęterũ aptè atq; appositè admodũ etiã nunc sacrificiũ vocatur officiũ:

Sacrificiũ tẽpore Apostolorũ. Acto. 13.

Luc. 1.

Heb. 8.

Officium sacrificium rectè dicitur.

Sic

Sic enim dici solet,celebratur nunc officiũ. Nã cùm officium rectè factum dicatur, nos autẽ nulla rectè facta proferre possimus,quæ quatenus nostra sunt,ad irã Dei placãdam,& remissionem peccatorum obtinendã sufficere nobis queant,proferimus illud,quod omniũ rectissimè factũ est à saluatore nostro pro peccatis nostris abolẽdis,proferimus corpus illius & sanguinẽ,qui factus est nobis iustitia & sanctificatio,& redẽptio, factus pro nobis obediẽs patri vsq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis:simul supplices deprecamur,vt auertat faciẽ suã à peccatis nostris,& respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis secundum peccata nostra, non iudicet nos secundum actus nostros, non retribuat nobis secundũ iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis secundum iustitiam filij sui, quam ille luens obedientia sua peccatum inobedientię nostræ pro sua ineffabili misericordia nobiscum communicare,nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquàm semel ipsum per fidem & baptismum induti sumus. Estné quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim sunt officia? quæ sunt rectè facta nostra?quæ coram oculis Dei & domini nostri proferre, quibus illum, qui iustè peccatis nostris irascitur, propitium nobis & placatum reddere possimus? Certè nisi vni illi officio, quod ille nobis pro sua immensa bonitate in cruce moriens præstitit, innitantur, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij,tam à Christo auersi,qui nobis hoc quod solum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ ministri, quorum omne studium vna hac in re consumitur, vt immensum illud redemptionis nostræ beneficium, in quo solo confidimus, in quo solo gloriamur, sempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæq; perferre prius contingat,quàm vt tantũ hoc flagitium patrari permittamus,quod ne sol quidem ipse æquis oculis aspicere posit. Verùm iusto dolore cõmoti ab instituto sumus nonnihil digressi. Nunc eo,vnde cœpit redeat oratio. Illud eñ orsi eramus dicere,quãdo quidẽ sacrificasse constat Apostolos,quẽadmodum clarè liber Actorum docet,sacerdotes re ipsa fuisse,etiã si detur il-

1. Cor. 1. *Phil. 2.* *Psal. 50.* *Psal. 84.* *Act. ca. 13.*

Liturgia quid, & quod ante 1300. annos cepit.
Fab. ep. 2. ad Orientales Episcopos.
Sacerdotes maxime proprium est Missas celebrare, etiam prædicare.
Chry. in 2. ad Corin. Homil. 13.
Prædicare cuius sit.
Poßid. ca. 5. de vita Augustini.
Socrat. li. 5. cap. 22.
Tempore Arij verbi ministeriũ presbitero non committebatur.
Episcoporũ propriũ ministeriũ olim fuit prædicare

illud, quod propter discrimen sacerdotum legis, ante euersam Hierosolymam & extinctũ Iudæorum sacerdotium, presbyteri, quàm sacerdotes apellari maluerint. Obiter autem explicauimus, quid sibi velit Liturgiæ nomen: Significare enim ministeriũ siue officiũ per excellentiam quandam, id quod nos Missam vocamus, siue sacrificiũ, vnde & sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorũ propriũ est munus & officium sacris operari, hoc est Missas celebrare, quod ante mille quoq; trecentos annos his verbis testatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes dominus sibi elegit, vt sacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam sententiam scripsit etiam pleraq; Chrysostomus, epistolam ad Corinthios explicãs. Nã etsi prædicare quoq; præclarũ sit ac Deo maximè gratũ officium, non tamen hoc sacerdotum quondam proprium fuisse videtur: quod ex Possidonio colligi potest, qui cùm fuisset auditor Augustini. Vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem Episcopum, ordinato in presbyterum Augustino, exultasse & Deo gratias egisse, suas exauditas à domino fuisse preces, quas frequẽtissimè fuderat, vt sibi diuinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei ædificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusq; Latina lingua & literis instructus, minus vtilem præuidebat. Dedit igitur potestatẽ eidem Augustino presbytero coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi, ac frequentissimè tractandi, contra vsum quidem & consuetudinem Aphricanarum Ecclesiarum, vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in sua Ecclesiastica historia, caussam etiam explicans, quamobrẽ verbi ministerio presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ nõ committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arius Ecclesiam turbauit. Ex his Possidonij & Socratis verbis cernere licet, quàm crassa sit istorum inscitia, qui putant ad hoc ordinari potissimum presbyteros, vt sint verbi ministri, cùm verbi ministeriũ propriũ olim fuerit in multis Ecclesijs Episcoporum, ad quod sacerdotibus aspirare non licuerit: non quod maior in eo sit dignitas, quàm in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis

tis iam docuisse videmur: verùm quod ad prędicandi munus non æquè quiuis est idoneus, atq; ad sacrificandum. Nam in ordinando Sacerdote non tam spectabatur excellens doctrina, quàm pietas & vitæ sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minimè sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ætatem suam omnem sine crimine transegisset: sed requirebatur prętereà, potēs vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicūt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant. Quòd autem ordo Sacerdotij sacramentū sit, vel ex eo cuiuis perspicuū esse potest, quòd quę requiruntur ad Sacramenti rationē, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacræ rei signū, & quidem efficax: est visibile signū inuisibilis gratiæ. Signum aut elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neq; tamen ea sola, præcedit enim illam benedictio & inunctio, sequitur aūt calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc Sacramento signū est, manuū impositio. Nam per benedictionem ordinandus diuinis officijs mancipatur: per vnctionem ad Christi corpus tangendum idoneus redditur: per calicis porrectionē officij, ministerijq; sui admonetur: per impositionē verò manuū, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius Sacramenti. Nam simul vt accedit verbū ad elementū, fit sacramentū, ac omnis ordinādo gratiæ plenitudo cōfertur, vt quæcunq; pertinent ad officiū Sacerdotis, ea efficaciter exequi possit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modò Sacramentis efficax est Sacerdotis ministerium, verùm etiā si quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quàm cuiusuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus. Etsi aūt nulla sit in libris noui Testamenti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, nō ideò tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, vt ordinandi Sacerdotes oleo inungantur. Apostolorum hanc esse non scriptam traditionem testis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Episcoporū authoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes, scruti-

1. Tim. 3.

Sacerdotij ordinē sacramentū esse.

Ordinis materia est manuū impositio.

Vnctio sacerdotum ex traditione.

Anacl. epist. 2.

Ordinandi modus.

nium diligēter agant, ieiuniumq; cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelijs, quę prædicaturi sint, imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraq; vnctione, exemplo Prophetarū & regum capita eorum, more Apostolorum & Moysi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Clemens quoq;: Omnis, inquit, pōtifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & præciosus hominibus oppidò esse debet, quem quasi Christi locum tenētem honorare omnes debent, eiq; seruire, & obedientes ad salutē suam fideliter existere: scientes, quòd siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christum redundet, & à Christo in Deum. Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius Areopagita: Scripsit & Cyprianus libello de chrismate edito: meminit Tertullianus. Neq; quisquam est veterùm penè scriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam subsannatione sacri huius vnguenti meminisse non possunt. Quòd si propterea putant esse reijciēdum, quòd Iudæorum quondam fuerit cæremonia genus hoc vngēdi, reijciant & manuum impositionem, quę & ipsa traxisse videtur ab Hæbris originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cùm aliquid commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filijs Ioseph: Sic super caput hostiæ immolandæ manus ponebatur. Verùm hæc de sacramento ordinis dicta sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutē, quæ prudentia dicitur: quandoquidem scriptum est, quòd labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiā in Euāgelio vocat dominus seruum fidelem & prudentē, quē constituit dominus suus super familiā suā, vt det illis cibum in tēpore. Hoc est, ꝙ Dionysius quoq; sacerdotum ordinē vocat illuminatiuū & luciducū, ꝙ eorum propriū est munus luce doctrinæ per salutis iter ducere proximos. Vos (ait scriptura) estis lux mundi.

Clem. epis. 2. ad Iacobū fratrē domini. *Dion. eccl. Hier. ca. 4* *Tertull. de carnis resurrect.* *Gen. 48.* *Leu. c. 1.* *Malac. 2.* *Matt. 24.* *Dion. eccl. Hier. ca. 5.* *Matt. 5.*

DE MINISTRO HVIVS SACRAMENTI. CAP. LIIII.

MInister huius sacramenti est Episcopus: cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem Episcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramẽtum est, verùm dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulò ante commemorauimus, ex presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui nõ reliqui magis gregis totius, quàm ipsorũ etiam presbyterorũ curam gereret. Ac in sacramentis quidem conficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & cõfirmatione, nihilo maior est Episcopi, quàm sacerdotis authoritas, nisi quòd ligandi soluẽdiq; potestas tanto maior est penes Episcopũ, quanto plus ad eam rem doctrinæ iudicijque requiritur: quibus præ cæteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipse reliquis rebus ijs præstat, vel adiũctos habet saltẽ lateri suo viros eruditione iudicioq; præstantes, vt, quòd vulgus sacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid ligandũ quidúe soluendũ sit, facilè discernere queat. Inde est illa casuum, vt vocant, reseruatio: quorum nonnulli ad ordinarij cuiusuis, alij verò, qui sunt grauiores, nõ nisi ad summi põtificis iudiciũ spectant. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè consecrat, æquè sacerdos absoluit vt Episcopus: In hoc ergo pares sunt Episcopus & sacerdos. Cæterùm quod in humano corpore fieri videmus, vt sit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem non eundem actum habeant, idẽ & in Christi corpore, quæ est Ecclesia cernere licet. Multi nãq; corpus vnũ sumus in Christo, singuli aũt alter alterius mẽbra. Hæc connexio totius corporis vnanimitatẽ requirit, sed præcipuè concordiã exigit sacerdotũ, quibus, vt à Leone põtifice verè maximo scriptũ est, etsi dignitas nõ est communis, est tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quędã discretio potestatis: & cùm electio par esset omniũ, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret. De qua forma Episcoporũ quoq; est orta distinctio, & magna disposi-tio prouisum est, ne oẽs sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres habere-

Episcopatus nõ est ordo.

Episcopi officia, quæ propria, et quæ communia cũ presbyteris.

Casuum reseruatio vnde nata

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Leo epi. 84

Episcoporum ordo.

Papæ seu pontificis max. eminentia.

In decretis dist.21.22 tur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vnquam à suo capite dissideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papã in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui non dissensionis, verum pacis & dilectionis Deus est, eum vt pax & vnitas in Ecclesia sua retineri possit, hanc rationẽ constituisse, vt non modò discretus esset ordo sacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipsos etiam sacerdotes & Episcopos, quamuis ordo generalis, non esset tamen dignitas communis. Nõ est enim alius Episcoporum, quàm sacerdotum ordo, verùm dignitas maior est Episcoporum. Inter Episcopos autem honoris quidẽ est similitudo, verùm discretio potestatis. Idem honos, eadem est dignitas Episcopi, qui infimo loco sedet, atq; vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiã põtificis, qui Papa, hoc est pater patrũ appellatur, qui nõ magis est Episcopus, quàm quiuis alius ex alijs, qui sunt extremo loco: Hoc tantum differt ab alijs, quòd illi in partẽ sunt vocati solicitudinis, penes hunc verò est plenitudo potestatis. Nam si ex æquo possent omnes omnia, retineri vnitas non posset. Quare sicut anteà docuimus, à Christo fuit institutum, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnũ illũ, qui sedet in Petri cathedra, pontificẽ Romanũ referretur, quod ab Apostolorũ tẽporibus ad hæc vsq; nostra semper quidẽ à Catholicis, sæpè etiam fuit ab hæreticis obseruatum. Si quis aũt secum diligentius expendat, q̃ admirabili consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere nõ poterit, quin dicat, à domino factũ est istud. Neq; enim humani ingenij, verùm diuinæ res est sapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res sacras nõ oportere nisi reuerẽter tractari. Quæ aũt adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuiuis è fece vulgi ad tractãdas illas aditus patebit? si baiulis & zonarijs, si carnificibus etiam, quod apud istos factũ videmus, qui volunt ordinem ex Ecclesia sublatum, si deniq; fœminis, quas ne loqui quidem in Ecclesia permittit Apostolus, verbũ Dei prędicare, baptizare, absoluere, cõsecrare licebit? De Marcione scribit Epiphanius, ꝙ is mulieribus fecerit po-

Iulius Papa ad Episcopos Orientales.

Papa quid & quo ab alijs Episcopis differat.

Cap. 28

Psal. 117.

1. Cor. 14.

potestatem baptizandi: mox subdit: Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud sunt apud istos, quàm ludibria sacramenta omnia, diuinaq; omnia, dũ ita peruulgantur ac profanantur, quæ non nisi maxima cum reuerẽtia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genus hæreticis scripsit Tertullianus. Ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces? quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nunc neophitos collocant, nunc seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate nõ possunt. Nusquam faciliùs proficitur quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est, & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem summa quadam, neq; humana sed diuina ratione institutum est, vt Ecclesiæ ministrorum ordo distinctus esset à laicis. Iam inter ipsos Ecclesiæ ministros & hoc prudenter admodum est excogitatum, vt ne de repentè cuiuis ad sacerdotij gradum prosilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo munere cùm rectè functus esset, dabatur ei potestas legendi prophetias, ac paulò post dæmonia expellendi. In quibus officijs cùm diligenter versatus fuisset, iam admittebatur intra cancellos, vbi mysteria peragebantur, non excludebatur cum cæteris: quin Episcopis & presbyteris præsto semper aderat, & eos continuè sequebatur, qua etiã ex causa acoluthos dictos existimant. Posteaquàm verò ex diuturna cum sacerdotibus consuetudine, ritum sacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouisse visus est, tum primùm ad ordines, qui sacri vocantur, promoueri licebat. Neque sic tamen statim sacerdos ordinabatur, verùm subdiacono facto, dabatur ei tantum potestas vasa sacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad sacerdotis vsum ferendi, ac epistolam cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prędicandum non admittebatur, nisi prius Diaconus esset ordinatus. Cùm verò Lector in scriptis Prophetarum, Subdiaconus in epistolis Apostolorum, Diaconus autem in Euangelijs legendis iustum tẽpus posuisset, ac per suprascriptos gradus omnes ritum omnem sacrorum peragendorum diligenter inspexisset,

Epiph. lib. 3. contra hæres. Hæresi. 42.

Tertull. de præscriptione aduersus hæret.

Nusquã faciliùs proficitur, quã in castris rebellium.

Ordinum sacrorũ ratio.

Acolyti vnde dicti.

Subdiaconi officia.

tum primum ad conficiendum & offerendum Christi corpus & sanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad sacramenta fidelibus ministranda admittebatur. Atq; ita omni ex parte perfectus tadem est ordo, quatenus est sacramentum, nondum tamen perfectus est, quatenus facit ad vnitatem Ecclesiæ tuendam & conseruandam, quę sine ordine constare non potest. Nam si par esset sacerdotum omnium authoritas & potestas, effugere schisma non liceret: Futurum enim esset, quod hoc infelici seculo nostro euenisse videmus apud eos, qui semetipsos segregantes, Euangelici quàm Christiani dici maluerunt, vt secundũ suũ quisque sensum scripturas interpretaretur, suo quisque iudicio atque arbitrio sacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos institueret, atque ita nõ esset iam Ecclesia terra vnius labij & sermonum eorundem, sed futura esset Babylon quędam, confusis prędicantium linguis, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui, qualis reuera est apud eos, apud quos omnis Episcoporum iurisdictio & authoritas est abrogata. Miserandam ibi videre licet Ecclesiæ faciem, non solùm quòd secus in vna ciuitate docetur, quàm in alia, quodque fidibus luditur, non fides vna retinetur, verùmetiã quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in tẽplo, aliud ille è loco superiore detonat: Huic ille Suermerus, ille contrà huic hæreticus est: atque ita præclarum istud, si dijs placet, Euangelium secum ipsum pugnat. Intereà verò, scinditur incertũ studia in contraria vulgus: Hic dicit, ego sum sancti Lutheri: alius, ego verò sancti Zuinglij, alius ego verò sancti Caluini, alius, ego verò sancti Balthasaris Anabaptistæ, alius, ego verò sancti Schuenckfeldij, alius, ego verò sanctorum omnium Suermerorum. Sic huic sanctum videtur, quod Lutherus, illi, quod Caluinus, vel alius quisquam hæreticorum scripsit, neq; minus habere id vult authoritatis, quàm ipsùm Apostolorum symbolum: neq; iam scripturarum canonicarum, sed alicuius ex hæreticis authoritate sententiam suam confirmare conatur. Quid hic aliud expectandum est in hac ipsorũ inter se, qui se à Christi corpore auulserunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictũ est. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem saluis ijs, qui errauerunt, primo

Hæreticorum dißidia ex ordinis abrogatione oriuntur.

Gen. 11.

Oseæ 10.

primo quoque tempore error ipse intereat. Huius itaque generis schismata ne orirentur in Ecclesia, aut si quæ orta essent, vt priusquam radices altius agere cœpissent, extirpari tempore possent, prouidere volens spiritus sanctus, posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti sunt, quòd omnes inspiciant, cunctaque speculentur, ac diligenter attendant non modò de populo, verùmetiam de clero, quomodo vitam quisque suam instituat: ac inprimis de doctrina cuiusque accuratius inquirant, quæ si sana non sit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentum iactum non est, quicquid superstruxeris, corruet. Quamobrem hęc prima & pręcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana vt in ecclesia doctrina conseruetur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Euāgelio populo venditare. Planum id anteà fecimus, verbi ministerium peculiariter ad Episcopos pertinere, quare non est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neq; enim alicuius profani magistratus munus est, arbitratu suo verbi sacrorumque ministros instituere, multo minus autem vulgi: de quo præclarè scripsit quidam, quòd nō est in eo consilium, non ratio, nō discrimen, non diligentia: semperq; sapientes ea, quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerūt: Ad solos Episcopos ea cura propriè pertinet. Legim⁹ Timotheū & Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequendus est, aut profanus magistratus aliquis constitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnium, nusquā reperiet quòd quicquam in hac parte sibi iuris vel populus, vel profanus magistratus vsurpauerit. Sed fuit aliquando penes populū electio. Fuerit: verùm hoc nunquam fuit, vt ipse sibi constitueret sacerdotem aut episcopum: ostendebat quidem, quē sibi dari vellet, verùm institutio sacerdotis non fuit nisi penes Episcopum, Episcopi verò penes Romanum Pontificem. Meminit Chrysostomus electionis, quæ fiebat per populum, verùm ita, minimè vt laudandam, quin reprehendendam potius existimet: his enim verbis vtitur. Ito iam

Episcoporū vsus in ecclesia.

Actor. 20.

Episcopi vnde dicti

Verbi Dei & sacrorū ministros instituere non est prophani magistratus, & populi, sed Episcopi & Pap.

Cicero pro Plan.

Titum 1.

Episcoporū electio, & institutio.

Chrys. lib. 3. de sacerdotio.

iam hinc, ac publica festa spectato, ea dico, in quibus dignitatum Ecclesiasticarum electiones de more fiūt,& tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum, quanta est tota illa subditorum multitudo, quibus eligēdi potestas concessa est. Hos omnes tam in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui sorte Episcopatus delatus est,conuenire videas: sed vnusquisque à suis vnius partibus stat, alius hunc, alius illum eligens:cuius rei causa hæc est,quòd idipsum non spectāt, quod solum spectādum fuerat,nempè animi virtutem, sed aliæ sunt causæ, quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus sit, in Episcopatus, inquit,ordinem cooptetur:ille quòd opibus abūdet,neque indigeat alimentis ex Ecclesiæ prouentibus quæsitis:alius quòd ab aduersarijs ad nos transfugerit: alius sibi genere propinquum ac necessarium,alius adulatorem cæteris anteponere mauult:Nemo est,qui eum,qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligēdi per populum ratio Chrysostomi temporibus. Neq; diuersa fuit in Aphrica: Qua etiam ex causa faciendum putauit Augustinus,vt quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic viuens Ecclesiæ suæ de successore prouideret, quòd sciret per ambitiosos & contētiosos homines Ecclesias perturbari solere. In quadam ad Cornelium epistola Cyprianus de Episcopi electione mentionem faciens, diuini primum iudicij, deinde populi suffragij, postremò coëpiscoporum consensus meminit. In ea verò quæ proximè sequitur, de vniuersæ fraternitatis suffragio, deque Episcoporum qui in præsentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Episcopatum scribit. Neque dubium est, quin quo tempore vigebat persequutio Christianorum, cùm episcopatum desyderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & constantia. Posteaquàm verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepsit ambitio, corrupto iam Ecclesiæ statu, commutata fuit ea ratio, ita vt sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi consensus tantum adhiberetur,quemadmodum ex Stephani, & Nicolai pontificum epistolis docemur,ita

In Episcopo eligēdo quid spectandū & quid vulgus spectat.

Aug.epist. 110.

Cyp.lib.1. epist.3.

tamen.

tamen, vt penes pontificem Romanum, aut certè Metropolitanum, constituendi episcopum potestas esset: qui nisi quid impediret, non inuitus cleri, plebisque consensum & desyderium sequebatur. Morem hunc describit Leo Pōtifex his verbis: Vota, inquit, ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus sacerdotum constituantur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciant omnes & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Sic in veteri quoque lege coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem. Hoc, inquit Cyprianus, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales nō nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima. Quamuis autem hoc nostrum seculum sit longè corruptissimum, obseruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præsente populo, cuius etsi suffragia non requiruntur, admonetur tamē is, vt si quid habeat quod obijcere possit contra ordinandum, dicat intrepidus. Quòd si tacuerint, omnes consensisse iam in ordinādum videntur. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesię præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quàm patronorum voluntatis & desyderij ratio nunc habetur: Hi quem dignum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotium, offerunt Episcopo, qui si cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipsius authoritate Ecclesiæ illius ministerio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Ecclesiæ ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui pater est patrum, Romanum pontificem: Sic vnitas in ecclesia retinetur: sic schismatibus obuiam itur: sic vt idipsum sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur, dum vnius diœceseos vnus est Episcopus, cui tāquàm patri, non reliquus modò grex à Deo ipsi concreditus, verùm & sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium autem

Stepha. ad Rom. Archiepisco. Rauēnat.

Nicola. ad Ioā. Rauēnat. Archiepiscopū.

Leo ep. 84

Orig. Homil. 6. in Leuiticū.

Num. 10.

Cyp. epi. 4 lib. 1.

Ordinationes sacerdotales populo aßistente fiebant.

Patroni ecclesiarum quid iuris habeant.

autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani prouincijs, vnus tãquàm cõmunis pater est Romanus põtifex, ex quo pendent, cuius authoritatem sequũtur, ad quẽ de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est spiritui sancto concordem in Ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel magistratui, vel populo cuiuscunque ciuitatis aut oppidi, iudicio suo, non relata prius re ad Episcopum, citra ipsius authoritatem constituere sibi presbyteros liceret, tot essent schismata, quot sacerdotes: ad sua quisque desyderia coaceruarent sibi magistros prurientes auribus: cum præsertim idem nunc de plerisque in prouincia hac nostra dici possit, quod de Atheniensibus in Actis Apostolorum scriptum legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quam aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaque de verbi ministris, deq; doctrina eorum, non aliorum esse, quàm Episcoporum adeò certum est & indubitatum, vt illi ipsi, qui non tam eorum, quàm Christi suaue iugum per eos ecclesiam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana diserte scripserint, Hanc Episcoporum esse iurisdictionem de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, simul etiam impios, quorum nota est impietas, excludere à cõmunione ecclesiæ. Tanta est vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus ijs, qui eam oppressam cupiũt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Verùm hic isti causificantur, esse plerosque indoctos Episcopos, vt de sana doctrina iudicare non possint. Quid si causificatores isti, nihil non suo iudicio tribuentes, multo ipsi sunt indoctiores? Neque enim nescimus: qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarũ omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulùm aliquid vltra prima elementa progressi videantur. Est autẽ Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit vnquam tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulsit, quo non habuerit Episcopos hæc nostra prouincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nonnunquàm inter eos aliquem non doctissimum: atqui prouidit huic quoque rei spiritus sanctus: Magna enim ex parte ita videre licet ecclesias dotatas, vt minimè desint Episcopis facultates, quibus

2.Tim.4. *Actor.17.* *Episcoporum iurisdictio secũdum protestantes.* *Ad Episcopum pertinet de doctrina cognoscere.* *Nota.*

bus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde ve rò sunt in vnaquaq; Cathedrali Ecclesia sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos vocant, qui sunt à consilijs Episcoporū, in quibus & ipsis reperiuntur sæpè non pauci doctrina prȩstantes. Quamobrem sicut Moyses cùm solus haberet potestatem præesse populo, septuaginta presbyteros elegit, quibuscum populū iudicaret: sic Episcopos quā uis principem in ecclesia locum teneat, adsciscit tamen & ipse presbyteros, quoties de re aliqua grauiore suscipi deliberationem oportet, sine quorum consilio etiā nihil agi fuisse solitum in ecclesia scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, vt cuiusuis potius, quàm Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sit alius quispiam neq; doctus, neq; virtute vlla prȩditus, quin ex omni viciorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum sanctæ catholicæ Ecclesiæ recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferunt quamlibet improbum & indoctū. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quam isti se tanquam Christianam amplecti non obscurè ferunt, & in eam se nōnulli conceptis verbis iurasse profitentur: quȩ certè iurisdictioné concedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Euangelio dissidenté reijciendi. Atq; hic necessario & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Verùm dissidet, aiunt, Episcoporū doctrina ab Euangelio. Quam autem sibi isti non constāt, quamq; secum ipsi pugnant. Docent Episcopis iurisdictionem competere de doctrina cognoscendi, & intereà doctrinā eorum, tanquàm ab Euangelio dissidentem, reijciunt & condemnant. Estné hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac non tibi potius hanc authoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio subiectum, qué haud aliter quàm seipsum te Deus audire voluit? Inde autem schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Episcopus, qui vnus est, & ecclesiæ præest, superba quorundam prȩsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi,

Canonicorū officium est Episcopo esse à cōsilijs.

Exod. 18.

Ambr. in cap. 5. epist. ad Timot.

Prou. 10.

Luc. 10.

Cyp. lib. 4. epist. 9.

animi,quę mentis inflatio,ad cognitionem suam præpositos & sacerdotes vocare:ac nisi apud te purgati fuerimus: & sententia tua absoluti, per te iam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs præpositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem,nec Deus sacerdotem.Subueniat Puppianus & sententiam dicat: & iudicium Dei & Christi in apertum proferat,ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi & spiritus sancti gratiam iudicetur: ne tot lapsis & pœnitentibus pax data,& communicatio nostra tui examinatione concessa iudicij authoritate soluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuæ vigore firmare: vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quòd per te sit antistes & rector altari eorum pariter & plebi restitutus. Apes habent regem,& ducem pecudes, & fidem seruant latrones mancipi,cui obsequio plenę humilitatis obtēperāt.Quanto simpliciores & meliores vobis sunt brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atq; inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quē factio perdita & nocens caterua consensit.Quod Puppiano sanctus pontifex & martyr Cyprianus,hoc sibi quoque dictum isti putent,in quibus tantus est superbiæ tumor, tāta animi arrogantia,tanta mentis inflatio, vt ad cognitionē suā episcopos vocare audeant,ac nisi apud eos purgati, ac eorū sententia sint absoluti,nō sex,quēadmodū scribit Cyprianus,sed sexcentis annis, neq; sacerdotes, neq; Episcopos,neq; sanā Euangelij doctrinā Polonia habuerit,neque Christū vnquā agnouerit. Non fuerit episcopus Adalbert⁹, non fuerit Stanislaus, qui Christi Euangeliū sanguine suo signatum nobis reliquerunt.Quid autem aliud illi docuerunt?quàm quod successores eorum docuerunt,quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirùm de quo initio scripsimus, Iesum Christum, & hunc crucifixum? Hunc non modò sermonibus & scriptis, verùm & certorum dierū obseruationibus, & signis, & imaginibus, &

Nota.

Polonia quamdiu Christiana sit.

Adalbertus & Stanislaus, Episcopi sancti.

Supr.cap. 1.3.

& habitu, & gestu, & actione, varijsq; cæremonijs, denique omni quacũq; fieri potuit ratione, non tantũ animis fideliũ infigere, verùm & rudium oculis ingerere conati sunt, vt si quis mente comprehendere nõ posset, vel manibus ei cõtrectare liceret. Istorúmne doctrina dissidet ab Euangelio, ac non vestra potius? qui, sicut anteà per nos fuit demonstratum, Christi crucifixi memoriam omnem ex omnium animis euellere, sempiternaq; obliuione obruere nixi estis, externis illis signis, quibus ea rudiorũ animis insculpebatur, abolendis: Vnde etiam ansa data est alijs, quãdoquidem externa omnia in contemptum adduxistis, externum etiam verbi ministerium abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, nouamq; sibi cathedram constituere, quàm à Christi corpore, quę est Ecclesia separari? Rectè enim præclarus idẽ pontifex & martyr Cyprianus: Illi sunt, inquit, ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærẽs. Vnde scire debes, Episcopũ in ecclesia esse, & ecclesiã in Episcopo, & si qui cũ Episcopo nõ sint, in ecclesia non esse. Cæterùm q̃ graue sit crimen ab Episcopo se velle secernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim sanctissimi martyris vtimur testimonio) cuius hæc verba sunt: Auersandus talis, inquit, atq; fugiẽdus, quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius vel plebis societate secernit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat: Hostis altaris aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis & Dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia prophanare, nec scire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuinà animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vendicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profundũ sinum patuit, stantes atque viuentes

Supr. cap. 3. & sequentib.
Schisma.
Cyp. lib. 4. epist. 9.
Ecclesia quid.
Cyp. tractatu 8. de simplicitate prælatorum.
Num. 16.

uentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui autores fuerant, Dei indignátis ira percussit, sed & cęteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & criminis: qui coagulati cum ijsdem simul ad audaciam fuerant, exiens à domino ignis properata vltione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruẽdam ordinationẽ Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias rex, cùm turibulũ ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtẽperare nolet & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ varietate in frõte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, vbi signantur, qui dominum promerentur. Augustinus grauius esse censet schismatis, quàm idololatriæ crimẽ inde argumẽto sumpto, quòd multo de schismaticis sumptum est supplicium atrocius, quàm de quibuscunque alijs quibuscunq; tandem flagitijs & sceleribus coopertis. Tẽpore, inquit, illo, quo dominus priora delicta recentibus pœnatum exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber ira regis cõtemptoris incensus, & schisma tentatum, Et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cęde, & peregrina captiuitate, schisma hiatu terræ, sepultis autoribus viuis & cęteris cœlesti igne consumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindicatum? Vel hinc discant, quãto se scelere obstringant, quamq; grauium suppliciorum se debitores constituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamque sibi cathedram constituere conãtur. Verũ hic dicet aliquis. Quid tu? Nunquid Episcopos non esse putas homines, qui & errare possint, & docere nonnunquam, quæ cum Euangelio palàm pugnare videãtur? Quàm multos autem non tantum Episcopos, verum & primi nominis patriarchas commemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fide? Nónne hoc Constantinopolitano, nónne Hierosolymitano, nónne Antiocheno, nónne Alexandrino patriarchis euenisse legimus? Num igitur si quis talis contingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, nũ eius doctrinę adhęrendũ est?

2.Par.16. *4.Reg.16.*

Schisma peius est idololatria

Aug. de baptismo contra Donati. li.2.ca.6

Exod.32. Hier.36. Num.16.

Nota.

Quid, si erret Episcopus.

est? Est ita vt dicis, homo est Episcopus, eadẽ infirmitate, qua cæteri mortales prædictus, vt & errare ipse, & alios in errorẽ inducere possit. Ac vidim⁹ nostra quoq; ętate quosdam Episcopos à fide discessisse. Verùm, quod anteà demõstrauimus, non sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propagari videtur, referre licet: quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hæreticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus, quem Archiepiscopum vocant, sunt synodi prouinciales, est postremò pater patrum omnium Romanus pontifex, sunt concilia Oecumenica: adeò multa remedia Deus instituit, ad quæ confugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæterùm vt tu ad cognitionem tuam voces Episcopũ, vt de doctrina illius iudices, vt eã priuato tuo iudicio condemnes, teq; ab illo propria tua authoritate segreges, sacrilegæ cuiusdam temeritatis insolentissimæq; ac minimè ferẽdæ est insaniæ. Sed hic iterum vsitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio suo Episcopos, & sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni vitiorum genere contaminatã. Atq; vtinam quàm est vsitata, tam esset falsa catilena hæc, verũ pròh dolor veriora sunt & omniũ oculis testatiora in plerisq;, quàm vt negari possit. Declinatum est ab officij religione, deflexum est de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti sumus: Deq; eo ordine, qui vnus est omnium nobilissimus atq; excellẽtissimus, rectè dici potest, Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Neq; tamẽ hæc iusta causa est, sicut anteà docuimus, propter vitia eorum qui præsident, ecclesiæ communionem deserere velle. Ac respõsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verùm hic quoq; non nostris, sed vetustissimorum, eorũq; & doctrina & pietate excellentissimorum virorum, Origenis & Ioannis Chrysostomi verbis respondere visum est. Quorum ille in Ezechiëlem scribens ita loquitur, explicans illum locũ: Accepisti vestimẽta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumẽtes viscera misericordiæ, benignitatis mã suetu-

Conseruandæ doctrinæ ratio.

Sacerdotũ praui mores.

Psal. 13.
Psal. 48.
Supr. cap. 29.

Ezech. 16.
Origin. Homil. 7.

ſuetudinis,longanimitatis ad ſufferendum inuicem. Has varias veſtes & pulchros amictus, quos nobis largitus eſt Deus,ſi laceramus atq; conſcindimus,ac circumdamus falſæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium eſt, quin varijs veſtibus operiamus idola. Intelliges autẽ hoc quod dicitur,ſi rem ipſam manifeſtius deſcribamus. Vide mihi aliquem Marcioniſtam,ſiue diſcipulum Valẽtini, aut certè cuiuſlibet hæreſis defenſorem,& conſydera,quomodo idola ſua,id eſt,figmenta,quæ ipſe compoſuit,manſuetudine & caſtitate veſtiat, vt in aures audientium facilius ex vitę bonitate ornatus ſermo ſubrepat:& cùm hoc fecerit, intellige eum aſſumpſiſſe veſtem variam morum, & conuerſationis optimæ, & idolis ſubieciſſe,quæ ipſe conſtruxit. Ac iuxta mei quidem animi ſenſum,multo nocentior eſt hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina ſua habet autoritatis,eo qui doctrinam conuerſatione maculat. Qui enim vitæ peſſimæ eſt,non facilè homines ad falſum dogma ſolicitat,nec poteſt per vmbram ſanctitatis audientiũ decipere ſimplicitatẽ: qui verò ſermone peruerſus eſt, & diſciplinis ſaluti contrarius,mores autẽ cõpoſitos & ornatos habet,nihil facit aliud, niſi accipit indumenta varia inſtituti boni & cõuerſationis quietæ,& circumdat ea idolis ſuis,vt magis decipiat audientes.Idcircò ſollicitè caueamus hæreticos,qui cõuerſationis optimę ſunt,quorũ fortè vitã non tam Deus,ꝙ Diabolus inſtruxit. Nam quomodo quaſdam illecebras eſcarum aucupes proponũt,vt facilius aues capiant per oblectamentũ gulæ, ſic, vt audacius dicam,eſt quædam caſtitas diaboli,id eſt decipula humanæ animæ,vt per iſtiuſmodi caſtitatem & manſuetudinem,& iuſtitiam,poſſit facilius capere, & falſis ſermonibus irretire.Diuerſis diabolus pugnat inſidijs,vt miſerum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes,& malam bonis induit conſcientiam.Mihi ipſi qui in Eccleſia prædico laqueos ſæpè tendit,vt totam Eccleſiã ex mea conuerſatione cõfundat,& ideò plus ij,qui ſunt in medio oppugnãtur ab inimico,vt per ruinam vnius hominis,quæ celari nõ poteſt,omnibus ſcandalum fiat,& impediatur fides per cõuerſationẽ peſſimã clericorũ. Omnia vt diximus diabol⁹ operatur,& ea quæ videtur eſſe bona nec ſunt

Doctus hæreticus bonam vitã fingens nocentior eo, qui doctrinam cõuerſatione maculat.

sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersus humanam commentatur animam. Vnde qui curã habet vitæ suæ, neq; mansuetudine hæreticorum capitur ad consentiendum doctrinę eorum, neq; meis delictis, qui videor in ecclesia prędicare, scãdalizabitur, sed ipsum dogma consyderans, & pertractans ecclesiæ fidem, me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet, secundum præceptũ domini qui ait: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: Omnia quęcunq; vobis dicunt audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippe, & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super cathedram Moysi quasi scriba & Pharisæus. Præceptum tibi est ô popule, si non habueritis accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab ecclẽsia dogmatum, cõspexeris verò meam culpabilem vitam atque peccata, vt non habeas iuxta docentis vitam tuam instituere, sed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandũ Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorũ, & Prophetarũ gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositũ solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandũ, vt cũ dicamus ille docet, & ijs quæ docet facit ipse contraria, aduersus præceptũ domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorũ magis cõsyderari debere, q̃ vitas. Ioãnes verò Chrysostomus alterã ad Timotheũ epistolã enarrans: Hoc nẽpè, inquit, est malorum omnium causa, quòd rectorũ authoritas perijt, nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis. At nunc peruersa & confusa sunt omnia. Neq; hæc præpositorũ gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi in quantũ obtemperantes habebunt, idq; pro vtilitate nostra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremq; damnationẽ inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: imò & meritorum illis accedit cumulus, atque defensio. Nostri deniq; causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quẽadmodum

Vitã suã, qui amat nec hæreticorum mãsuetudine, neque concionatorũ delictis capietur ad consentiendũ doctrinæ, sed dogma considerabit & suscipiet.

Matth. 23.

Doctrina quam vita docentiũ magis consideranda.

Chrys. Homil. 2.

Heb. 12.

Sacerdotes non sunt spernendi.

Nota.

1. Reg. 2.

dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui: siue iniurijs
1. Reg. 8. afficiantur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuē
lem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaq; illis contumelia
lucrum, honor verò onus est. Non ergo hæc illorum gra-
Sacerdotes, qui spernunt Deū sperner discūt tia, sed vestri causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deum
quoque honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sen-
sim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando contumelio-
sus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacer-
dotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum asper-
Matt. 10. nari didicerunt, quia Mosen cõtempsere, quia lapidibus il
Num. 11. lum impetebant. Nam qui piè sacerdoti afficitur, lõgè ma-
iori pietate Deū reuerebitur. Etsi enim malus fuerit sacer-
dos quispiã, attendit Deus, quòd sui causa illū etiã, qui di-
gnus honore non est, obsequijs foues, ipseque tibi præmia
Matt. 10. exoluet. Si enim qui prophetã in nomine ꝓphetæ suscipit,
mercedem prophetæ accipiet: profectò & qui cedit & ob-
temperat sacerdoti, mercede sua non destituetur. Nam si
vbi de hospitalitate agitur tantum, vbi quem suscipis igno
ras, tantum præmiorum accipis: si ei subijciaris, cui impe-
rat Deus, non multò magis mercede donaberis? Super ca-
Matt. 23. thedram, inquit, Moysi sederunt scribæ & pharisæi: omnia
Sacerdos est angelus domini. ergo quæcunq; dixerint vobis facere, facite, secundum au-
tem opera eorum ne faciatis. An ignoras quid sit sacerdos?
Angelus vtiq; domini est. Non ex seipso loquitur: Si despi-
cis, non illum despicis, sed Deum, qui illum ordinauit. Sed
vnde, inquies, constat, Deum fuisse illius ordinationis au-
ctorem? Nempè nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua
inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, ne-
que lauacrum habes, neq; mysteriorum particeps es, neq;
benedictionibus frueris. Nõ ergo Christianus es. Quid er
Per malos etiam operatur Deus go? Deus omnes ordinat, etiã indignos? Non omnes quidē
ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem popu
li moliens, non illorum intuens merita. Nam si per asinæ
Num. 22. os, si per Balaam scelestū hominem populi causa loquutus
est: multò magis loquitur per sacerdotem, plebis suæ gra-
tia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid nõ
loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam ope-
ratus est, & per prophetas quibus dicturus est: Non noui
Matt. 7. vos, discedite à me qui operamini iniquitatem: perque il-
los,

los,qui dæmones in nomine suo eiecerunt:non magis per sacerdotes diuino ministerio famulãtes operabitur?Namque si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus,peruersoque ordine naturali, quæ suprà sunt infrà esse volumus, vt superius pedes, inferius verò sit caput.Audi quid Paulus dicat: Mihi I.Cor.4.
autem pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano Rom.14.
die: Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, bene facis,peccasque ni facias: sin verò contraria præcipit, noli præsumere,neque ea coneris,quæ suprà te sunt.Insurrexerunt aduersus Aarõ, post vituli formatam effigiem, Core,Dathan, & Abiron.Quid Num.22.
ergo? Nónne illi periêre? Quilibet, quæ ad se pertinent solicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit, obaudire noli: sin verò recta docet,noli vitæ sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusque moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non bene dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpare antequàm discas. Reatum caue. Plurima quippè ex simplici suspicione iudicantur: Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem: Descendens Gen.18.
videbo, si secundum clamorem suum consummatur: sin autem, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non dominus es. Ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accusare præsumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: Nam si illi obtemperas, mercede priuaris. Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti.Non igitur aliena iudicemus: sua quisque discutiat, vitamq́; dijudicet suam. At debet ille, inquies,melior esse,quàm ego.Cur obsecro?Quia sacerdos est.Et quid non habet ille amplius quàm tu? Non labores,non angores,non ærumnas?Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi

sit melior, teipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vnde enim nosti illum te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? Cur teipsum per præcipitia impellis? Nempè si quis dixerit, ille purpuram habet, quamuis id scias, aurem obruis: & si arguere possis, protinus resilis, teq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Non carent reatu

Matt.12. hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum ociosum, quodcunq; loquuti fuerint homines, reddent rationem, de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magis ac pectus tundis, atque in humum respicis, imitan-

Luc.18. do fœlicem publicanũ? Etsi enim melior sis, tamen hac fœda existimatione tua cuncta perdidisti. Melior es, tace, vt persistas esse melior. Quòd si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si nõ putas, multum sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confessus est, iustificatus descendere meruit, qui peccator non est & esse se putat, quid oro non lucrabitur? quãtum ex ea humilitate suis adijciet commodis? Vitam tuã diligentius discute. Fur nõ es? at rapis, at violas, at innumera eiusmodi perpetras: Neque id, vt furtum probẽ, dixerim. Absit: imò illud valde execror, & eum, qui est eiusmodi defleo: Nam dici nõ potest q̃ sit sacrilegium malum: sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestram alios accusando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm esset innumeris peccatis obnoxius, Pharisæusq; id solũ diceret, Non sum sicut publicanus iste,

Nota. omnia perdidit: tu de sacerdote dicis, non sum sicut iste sacrilegus, & non omnia prorsus amittes. Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotum tantum gratia, sed vestri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur vestra, in iudiciumque decidatis. Audi

Gal.6. denique quid dicat admonens Paulus. Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantum habebit gloriam, & non in altero. Nam, dic oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An verò etsi ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas,

ras, dicisque, sanum illum esse oportuit medicus cùm sit? Quando verò sanus medicus nō est, abscedo, vulnus meū insanabile referens. Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? Nihil minus. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magister solum iam ordinem implet: Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neq; dicent, Agnosce dominum: Omnes enim agnoscent me à minimo vsq; ad maximum eorum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præsidet? cur præpositus est? Ne quæso, doctores nostros maledictis impetamus, vt ne nosmetipsos lædamus. Nostra, vt dixi, omnia discutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem, qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerenia conteget. Noli enim, inquiūt, gloriari in ignominia patris tui: neq; enim tibi tam gloria, quàm probrum est: Et si sensum amiserit, veniam habe: Longè hæc magis in patri spirituali dicenda sunt. Reuerere illum, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illū religio, cultusq; & obsequiū est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergo, atq; consydera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est. Et hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet: neq; tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neq; nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuisset? Non possunt, quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippè diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus est aperire os, cæterùm Deus cuncta operatur: symbolum iste tantummodo implet. Intuere quantum inter Ioannem & Iesum interest, & audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptizari. Et, non sum dignus soluere ipsius corrigiam calciamenti. Sed tamen cùm tantum interest, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes

Ioan. 8.

Eccle. 3.

2. Cor. 6.

Per vaccas salutē operabatur Deus.

1. Reg. 6.

Ioan.1. nes (de plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptizaretur, non ille descendit, neque Ioannes ipsum descēdere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, sacerdotem symbolum implere tantummodo. Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quā dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam ante sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem est

Actor.10. eademque baptismi ratio est, adeò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia prius alacritatem voluntatis ostenderat, fidemq; plenissimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christū esse, qui nunc etiam adest atque operatur. Ista vobis non absque certa ratione diximus, sed vt sententiam vestram sensumq; corrigamus, cautioresq; in posterum faciamus. His Origenis & Chrysostomi verbis abundè respōsum esse videtur ijs, qui cùm aliud non habeant quod obijcere possint, plaustris quibusdā conuitiorum in vitam & mores sacerdotum & Episcoporum inuehuntur: quorum vesana rabies pios mouere non debet, etiam si vera essent, quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta sunt & commentitia. Parēdum est nihilominus etiam ijs præpositis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipse contemnitur, audiendis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt præpositi, non vita sed doctrina eorum est amplectenda, de qua nihil est, quod arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporum. Vna est in vnaquaq; diocœsi Christi cathedra, vnde etiam Ecclesia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reueren

uerenter & obedienter audiendum est. Cōtra hanc si quis nouam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam atque etiam videat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inusitata supplicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciscendum putauit vnquàm atq; hoc, quod est vnum omnium atrocissimum. Sed nos reliqua iam persequamur. *Num. 16.*

DE SACRAMENTO MATRIMONII. CAP. LV.

DIximus iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis felicius Christo renascimur in vitam quandam nouam, qua non iam ipsi viuimus, verum viuit in nobis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod autem viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis: qua etiam de causa fidei sacramentum baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, posteaquàm in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam nos vocatos esse. Dolet enim Satanas ereptum sibi bolum è faucibus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à sponso nostro, cuius precioso sanguine subarrati sumus, abstractos, in suā nos rursus redigat potestatē. Contra quem cùm perpetuò nos in acie stare oporteat, neq; enim frustrà scriptum est, Militia est vita hominis super terrā, quò simus in prælio gerēdo fortiores, signamur in frōte signo crucis, & vngimur chrismate salutis, quo signo datur nobis spiritus sanctus, qui præsto nobis adsit, pugnātibus robur præstet, fiduciāq; resistēdi suppeditet. Itaq; vocatur cōfirmatio spei sacramentū, quòd per illud in bonam spē erigimur ex hostibus victoriæ deportandæ. Ostendimus posteà, quandoquidem qui non modò viuunt, verùmetiam pugnant, alimoniæ indigere videntur, quòd alioqui vires non essent suffecturæ, de hac quoque prouidisse nobis patrem misericordiarum Deum. Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in ijs omnibus non est spirituale. Spiritus enim est, qui viuificat: caro non prodest quicquam. Quamobrem non ea carne, quæ videri, quæ tangi, quæue sensu

Anacephaleosis sacramentorum. *Galat. 2.* *Baptismus est fidei sacramentū.* *Iob 7.* *Confirmatio est spei sacramentum.* *Ioan. 6.*

sensu aliquo cōprehendi possit, sed ea, quam fide sola complecti licet, sua ipsius vera & viua carne, suo ipsius vero & viuo sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cùm maximè sit illustris illius in nos charitas, qua nos vicissim ad amandum illùm inflammamur, qui prior dilexit nos, rectè dicitur Eucharistia sacramentum charitatis, per quod vnũ cum Christo capite, vnum etiam ipsi inter nos corpus efficimur. Illud quoq; demonstrauimus, quandoquidem nostra culpa fit, vt cum hostibus dimicantes aliquando succumbamus, grauiterq; sauciati prosternamur, hac quoque in parte de remedio nobis patrem nostrum cœlestem pro sua ineffabili bonitate prospexisse, pœnitentiæq; medicinam concessisse, qua sanati resurgere possemus. Quoniam verò non nisi nostra culpa fit, vt victi in nostris hostis potestatem recidamus, meritò nobis Deus irascitur, cui per hoc pœnitentię sacramentum reconciliamur: Neq; tamen iam omninò gratis sicut in baptismo, sed requiritur deinceps à nobis, si redire cum Deo velimus in gratiam, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio habeamus, vt corde contrito & humiliato, quod Deus non despicit, non solùm recogitemus in amaritudine peccata nostra, verùm etiam ministro reconciliationis sacerdoti ea confiteamur, & absolutionis ab eo beneficium petamus, deniq; vt per ieiunia, orationes, eleemosynas, & alia pia vitæ spiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera satisfaciamus, non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per sacramentum vel sacramenti votum vnà cùm culpa nobis remittitur, sed pro pœna temporaria, quæ non tota semper vt in baptismo fit, remittitur. Quare sacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iustitiam vocamus: iustum enim est, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum sanctum contristauit, & templum Dei violare non est veritus, non sine aliqua satisfactiõe recõcilietur. Illud præterea planũ fecimus, quòd nõ alio tẽpore grauius & periculosius certamẽ instat, q̃ cum graui morbo cõflictatis ex hac vita migrandũ est, quodq; ne tũ quidẽ deesse nobis dignata est Dei benignitas, deditq; sacramentũ vnctionis, quã extremã vocãt, quò vires tã corporis q̃ animi refocillari possint, vt ad congrediendum

Eucharistia est charitatis sacramentum.

Psalm. 50

Pœnitẽtia est iustitiæ sacramentum.

Vnctio extrema est fortitudinis sacramentum.

dũ cum tam potẽti aduersario illius gratia adiuti nõ omnino impares esse possemus. Hoc sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars est perseuerantia, quam huius vnctionis beneficio consequimur, fortes in pugna perseuerãtes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratum est & illud, quando sine ministris vita constare non potest, etiam de illis Deum Ecclesiæ suæ prouidere voluisse, non sine quodam ordine, qui non solùm ad decorem facit plurimum, verùmetiam ad concordiam & vnitatem retinendam. Dedisse minores quosdam, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acoluthos. Dedisse maiores quoq; ministros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò, sicut præclarè dictum est à Chrysostomo, vbi honoris est æqualitas, aut omnes principatum gerunt, ibi nunquam poterit esse pax, quòd ista verbotenus æqualitas, sicut anteà quoq; fuit à Philone scriptum, inæqualitatem rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere est inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum: Dedisse quosdam etiam qui cum quadã in ecclesia potestate versarentur, non solum cognoscendi de ijs quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere, verùmetiam flagitiosos coërcendi, & eos, qui doctrinam impiam sectarentur, ab Ecclesiæ septis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminãdi. Hos ordines per Paulum significatos putat Ambrosius, cùm dicit: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, quosdam verò pastores & magistros ad consummationem sanctorum in opus ministerij. Apostoli, inquit, Episcopi sunt. Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum: Euangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus: quamuis non sint sacerdotes, Euangelizare tamen possunt sine cathedra: pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: magistri verò exorcistæ sunt, quia in ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc sacramentum ad prudentiam, quandoquidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, quem constituit dominus super familiã suam, vt det illis cibum in tempore. Atque hæc quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam verò cùm vnius hominis

Ephes. 6.

Nota.

Chryso. in epi. ad Ephesios, Hom. 20.

Phil. li. 2. de monarchia.

Pax nõ est vbi honoris æqualitas & imperãtium multitudo sine capite

Ambr. in epi. ad Ephes. ca. 4.

Prophetæ qui.

Ordo est sacramentũ prudẽtiæ.

nis ætas longa non sit, breui defuturi erant, qui per baptismum renati, Christi se militiæ adscriberent, etiam huic rei Deus remedium prospexit, ac matrimonij sacramētum in ipso paradyso instituit, ex quo noui Christi milites conscriberentur: si modò, quod fieri dubitandum non est, non alia voluntate liberos parentes procrearent, quàm vt per baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translati, in eiusdem Christi militum album referrentur, atq; ijs, qui vita functi essent, noui semper succederent. De hoc itaq; sacramento nobis nunc dicendum est, quod antequam peccasset Adam, in officium tantum & ministeriū post admissum verò peccatum, iam nō in officiū tantū, verùmetiā in remediū est institutū. Quapropter ad eā virtutē refertur, quæ temperātia dicitur, vt esset incontinentiæ remedium. De hoc sacramento sic scribit Paulus: Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesię: Ipse est saluator corporis eius. Sed vt Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam: quia mēbra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrē suā, & adhærebit vxori suæ: & erūt duo in carne vna. Sacramentū hoc magnū est: ego aūt dico in Christo, & in ecclesia. Verùm tamē & vos singuli vnusquisq; vxorem suā sicut seipsum diligat: vxor aūt timeat virū suū. Nullū est è septē, de quibus nobis nūc sermo est, cui sacramenti nomen in scripturis Canonicis tribui legamus, pręter vnū hoc: quòd non modò sacramentū, verùmetiā magnū sacramentū vocat Paulus. Neq; desunt tamen, qui inter sacramēta matrimoniū numerari nolūt: Nā à Paulo qui Gręcè scripsit, nō sacramentū, sed mysterium vocari dicūt. Quasi verò aliud

Matrimonij causæ.

Matrimonium est sacramentum temperantiæ. Ephes. 5.

Matrimonij sacramentum.

sonet

sonet Græcis mysteriũ,quàm quod Latini vocãt sacramentũ. Cyprianus,Cyrillus, Chrysostomus Eucharistiã sępe vocãt mysteriũ,nũquid ideò sacramentũ nõ est? Ac latè quidẽ patet mysterij nomen,sicut & sacramenti,verũ & ea significatione, qua nũc vtimur,sacramentum appellari matrimonium à Paulo dubitandum non est,quandoquidẽ ita multis & disertis verbis omnia illi competere ostẽdit,quęcunq; ad sacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem anteà tria esse signorum genera: Nam & præteritarum, & præsentium & futurarum rerum per ea admonemur. Omniũ harum rerum nos admonet signũ huius sacramenti, siue quis materiam aut elementũ vocare malit, quæ est visibilis illa cõiunctio, quæ fit stipulatione verborum, data arra, iunctis dextris, alijsq; solennibus cæremonijs. Primum admonet præteritæ mysticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ: quomodo dñs noster Iesus Christus reliquit quodãmodo patrem suum Deum, posteaquàm exinaniuit semetipsum formã serui accipiẽs: reliquit matrem suam synagogam, ex qua secundum carnem natus est: reliquit domum suã: dimisit hæreditatem suam: dedit dilectã animã suã in manus inimicorum suorum. Quam tandem ob causam? Vt adhæreret vxori suæ Ecclesiæ, quam ex gẽtibus sibi copulauerat, vt quã fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutã, eam sanguine suo ablutã sanctificaret, ac exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. Huius præteritæ rei futuros coniuges primùm admonet signum istud visibile. Admonet autem non in hoc tantum vt mirentur, verùmetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores suas, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, vt neque patris neque matris amorem illius amori anteponẽdum esse putent: vt sicut Christus tradidit semetipsum pro sponsa sua Ecclesia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris suæ nõ dubitet vitæ quoduis discrimen adire. Sicut Christus adamauit immundam, & acerbissima quæque passus est, vt mundam & incontaminatam redderet, sic & vir si non vsquequaq; munda sit vxor, si qua sit vel corporis vel animi infir-

Ephe. 2.

Hiere. 12.

Nota.

Vir pro vxoris suæ vita pudicitia, fama quodnis vitæ periculum adire debet

Sicut Christus pro sua sponsa ecclesia patrem suum & matrē suam synagogā reliquit & passus fuit

infirmitate prędita, non statim abijciendam existimet, verùm infirmus infirmam tolleret, atq; omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi posśit. Huius rei coniunctionis Christi sponsi cum sponsa ecclesia sic signum est visibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantum, non autem eam efficiat: Cæterùm admonet prætereà præsentis rei, præsentis gratiæ, quam in hoc sacramento confert Deus, qui quod iubet non modò verbo, verùmetiam exemplo, idem etiā dat pro sua bonitate. Siquidem visibilis ista copulatio, quæ fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuisibilis gratiæ, quam largitur Deus. Nā simul vt ad elementū visibile accesserint verba, quæ præeunte sacerdote profert vterq; coniunx, fit sacramentum, per quod peculiare donū spiritus infunditur, quò & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robustiores ad pariter tolerandа huius vitæ incōmoda, & instructiores ad sobolem piis moribus educandam. Quod quidem donū sic demùm infunditur, si quemadmodum oportet ita sacramentum hoc susceptum fuerit. Nam si secus factū sit, sicut in alijs sacramentis, ita & in hoc, ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promisit hoc ita futurum, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ. Quod sacramentū etsi in viro quoque & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quòd aūt ad virū quoq; & mulierē pertineat mysteriū hoc siue sacramentū, testatur Chrysostomus, eū locū enarrās, his verbis: Reuera nanq;, reuera, inquā, mysteriū est, & magnū mysteriū: relicto parēte, eo qui genuit, eo qui aluit, etiā ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cùm consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ anteà neque visa sit, neq; aliquid cōmercij cum illa habuerit, atq; hanc etiā omnibus pręferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam, cùm ista fiunt, non offendūtur, sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expensis quoque pecunijs ac sumptu facto lætantur. Magnum reuera mysterium & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud supra præfatus

Matrimonij significationum explicatio

In matrimonij sacramento gratia infunditur, ex Dei promißione.

Gene. 2.

Chrys. ser. 20.

Nota.

dixit

dixit, in Christo & in ecclesia. Veruntamen non propter ipsum solum ita dictū est. Sed quid? Vt vxorem scilicet tanquam propriam carnem foueat, quemadmodum & Christus ecclesiam: vxor verò vt reuereatur virum. Neque dissimilia scribit Augustinus quoque: cuius hæc sunt verba: Quoniam non tantum fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verū etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus cōiugatis, vnde dicit Apostolus, Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiā: huius proculdubio sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in ęternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa, vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quòd si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis eorum, Israëlitis permisisse testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij: sicut etiam illa, si alteri nupsit: Et vsq; adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt, quàm cum his, quibus alijs adhæserunt. Ac aliquanto post, adducēs illa verba, Relinquet homo patrem & matrē. Quod magnum Sacramentum dicit Apostolus in Christo & in ecclesia. Quod ergo est in Christo & in ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis sacramentum. Ad eundem modum scripserunt Ambrosius quoq;, Theophylactus, Leo pontifex, & alij nonnulli: qui omnes eadem ratione qua septem reliquis, huic quoque sacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaque rei signum esse docuimus hoc sacramentum: præteritæ coniunctionis Christi cum

Aug. de nuptijs & cō cupiscētia. li. 1. ca. 20

Matt. 19.

Cap. 21.

Ambr. in epist. ad Ephes.
Theo. ibid.
Leo epi. 92

Matrimonium est signũ triplicis coniunctionis Ecclesia, & præsentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admonet modò, verùmetiam causa illius est, & eam efficit hoc sacramentum. Est etiam tertiæ rei signum: Admonet enim ista coniunctio visibili matrimonio copulandos futuræ coniunctionis cũ sponso nostro Christo, quandoquidẽ per vas suum electum loquutus est spiritus sanctus, *1.Tim.2.* quòd saluabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cũ sobrietate. Fuerunt apud gentes quoq; matrimonia, qui lege quadã naturæ mẽti diuinitus insita sanctam esse rem matrimonium, & maius quiddam, quàm vt humanũ inuentũ existimari posset intelligebant, atq; ideò vagos concubitus arcebant, ac de ijs, qui stuprum aut adulteriũ cõmisissent, pœnas capitis legibus sumebant, matrimonij tamen sacramentum apud eos non fuit, cùm liceret eis etiam nulla causa matrimonium rescindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit matrimonij sanctitas, fuit matrimonij sacramentum, eadem illa ratione, qua apud nos *Deut. 24.* sacramentum est, quibus & ipsis ob duritiam cordis per- *Matt.19.* missum erat vxores dimittere, quamuis leuem ob causam. Solum ergo Christianũ matrimonium sacramentũ rectè dicitur, & est: Cuius cũ tria bona recenseat Augustinus: primum dicit esse fidem, secundum prolem, tertium sacramẽtum. *Matrimonij bona tria: fides, proles, sacramentũ.* In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cũ altero vel altera concumbatur: Vxor enim non habet potestatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. *Aug. de gene. li.9. cap.7.* In prole vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur: Huius enim potissimum gratia contrahi debet matrimoniũ: Ita enim dicit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs esse. *De bono coniugali cap. 24. et de peccato originali contra Pelagium li.2.ca.34* In sacramento autem, vt coniugium ne separetur, & dimissus aut dimissa nec prolis causa alteri coniungatur. Hoc enim est Christi verbum: Dictum est, quicunq; dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit *1.Cor.7.* vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, *1.Tim.5.* & qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod Deus coniunxit, homo non separet. *Matt. 5.* Et sequutus magistrum *Matt.19.* suum Paulus: His, inquit, qui matrimonio iuncti sunt,

præcipio, non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, non alio sensu acceperunt, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes & Chrysostomus, ac qui sectator ipsius est Theophylactus, alijq; sancti doctores, quàm quòd per ea significari existimarent tanti sacramenti rem, esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidē viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit. Neque dispar est causa viri, quem non oportet esse meliore conditione, quàm sit mulier. Magna itaque est firmitas vinculi coniugalis, quam non designat modò, verumetiam efficit accedente verbo, visibilis illa, quæ fit per sacerdotem, copulatio. Cōfertur enim per illam donum perseuerantiæ peculiare, modò quis animum præbeat capacem, & eo quo debet affectu ad sacramentum hoc accedat. Qui qualis esse debeat, doceat nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ matrimonium susceptura sic orauit: Tu scis domine, quia nunquā concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cum ludentibus miscui me, neq; cum his, qui in leuitate ambulant, me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea consensi suscipere. Cōtracturus matrimonium concipere debet animo, quantum sit hoc sacramentum, nempe quòd Deo authore copulatur, neque aliter affectus esse, quàm si præsentem Deum videat, vxorem sibi copulantem. Ministerium enim sacerdotis est, Deus autem est, qui nexu quodam insolubili coniungit, iuxta illud quòd dictum est: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam animo secum reputare, quanta sit signi maiestas, quod similitudinem refert coniunctionis Christi sponsi cum Ecclesia sua sponsa. Hoc affectu, qui accesserit, dubitare non debet, quin gratiæ, quæ confertur in hoc sacramento, sit particeps futurus. Qui verò profano affectu sacramentū hoc percipiunt, tantum absunt à gratia percipienda, vt iram etiam sibi thesaurisent in die iræ. Neque enim alijs ex causis contrahendum est matrimonium, quàm propter sanctā societatem, religiosæ posteritatis amorē, ac fornicationis odiū ac detesta-

1. Cor. 7.

Ambro. in 1. Cor. 7. et li. 8. in Lucam.
Hieron. ad quæstiões Amandi presbyteri & in epitaphio Fabiolæ.
Augustin. de bono coniugali cap. 7.
Origenes in Matth. Homil. 7.
Chrys. Homil. 17. in ca. 5. Mat.
Tobiæ. 3.

Nota.
Matrimonium suscipiētes quomodo affectos esse oportet.
Vir & vxor auctore Deo copulantur.
Matth. 19.

testationem: vt dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia: Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio cõiugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum. Amen. Nam si qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos: ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod septem illis viris, qui cùm luxuriç causa Saram vxorem ducere voluissent, ordine omnes prima statim nocte propter incontinentiam suam à dæmonio sunt suffocati. Libet hic adscribere sancti pontificis & martyris Euaristi verba, de eo, quo ritu legitimum matrimonium contrahi oporteat. Legitimum, inquit, vt à patribus accepimus & sanctis Apostolis, eorumque successoribus, non est matrimonium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus, propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, vt mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis, vt consuetudo docet, custodita & sociata à proximis tempore congruo petita legibus detur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, vt bonæ soboles generentur, & domino suis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios nõ spurios, sed legitimos atq; hæreditabiles generabunt.

Tobiæ.8.

Tobiæ.6.

Psal.31.

Euaristus pap. Ep.1.

Matrimonij legitimi conditiones.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII. CAP. LVI.

SVnt quædam de essentia matrimonij, sunt alia, quæ sicut in cæteris sacramentis, ita & in hoc magis ad solẽnitatem quandam pertinent. Quæ sunt posterioris generis, contrahendum quidem impediunt matrimonium, sed non dirimunt contractum: Quæ verò prioris, non solùm impediunt contrahendum, verumetiam dirimunt cõtractum: De vtriusque, quò facilius memoriç commendari possent, hos versiculos, ante aliquot secula conscriptos, legimus:

Eccle-

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis:
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Nobis de duobus tantum dicere nunc est propositum, de quibus hoc tempore controuerti maximè videmus, de voto & de ordine. Venerem notæ fuisse incontinentiæ fœminam, adeò peruulgatum est apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obscœnitas & libido. Hæc prima fuisse dicitur in Cypro author mulierib⁹, vt vulgò quæstum corpore facerent. Quod ideò scribit eam imperasse Lanctantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur, quam tamen inter numina sua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quò & ipsi possent inter hæreticorum numina referri, numinis huius œstro perciti, violato iureiurando, quod præstiterunt, vt incœstam libidinem suam explerent, non quibusuis mulieribus, verùm eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis, siue quis Sanctimoniales appellare malit, quasi matrimonio coniuncti, authores fuerunt omnibus, qui corpora sua domino consecrassent, & perpetuam professi cõtinentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iurisiurandi sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ claustris, eadem se nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par crimen, non omnino tamen dissimilis causa fuisse videtur imperatoris Valentiniani: qui cùm alteram vxorẽ duxisset priore superstite, nec repudiata, quò leuius videri posset facinus à se patratum, si plures eiusdem culpæ affines facti essent, legem tulisse, ac eam promulgari passim iussisse legitur, per quam cuiuis simul duas vxores habere liceret. Martinorum itaque sacrilega audacia factũ est, vt in dubium illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autẽ nemini, qui catholicæ fidei est, dubiũ sit, quin & licitũ sit vouere castitatem aut continentiã, & quod semel quis vouerit, id ab

Venus.

Lactan. li. 1. cap. 19.

Lutheri et Buceri consilium.

Lutherus & Bucer⁹ monialibus coniugandis exemplo fuerunt.

Socr. li. 4. cap. 31.

Valentiniani factum, duas vxores ducere iussit Valẽtinianus.

eo præstari oporteat, quò tamen magis id persuasum esse queat etiam his, qui vacillare nonnihil videntur, paucis de eo disserendum esse putauimus. Quòd & vouere pium, & quod voueris præstare necessarium sit, apertiora sunt scripturæ testimonia, quàm vt negari possit. Sic enim per prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo vestro. Et iterum: Cùm votum voueris domino Deo tuo, nõ tardabis reddere. Quòd aũt cœlibatus votum, pium, Deoque gratum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, q & à Christo laudantur eunuchi, qui se propter Dei regnũ castrauerunt. Et apud Esaiam sempiternum se illis daturũ nomen Deus promisit, quod non peribit. Et de virginibus consilium dat Paulus: qui simul indicat ad Timotheũ scribens, quod quæ viduæ ex Ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebant. Et Philo testatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apostolorum æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui suam Deo castitatem desponderent. Quamobrem quod asserunt castitatis hostes & continentiæ, votum cœlibatus fieri contra mandatum Dei, tã apertè vanum est, vt refellere necesse non sit. Nullũ enim Dei mandatum proferre possunt, de non vouendo continentiam, quam Deo gratam & acceptam esse, tot locis nõ obscurè scriptura testatur. Sed hîc illi aliam æquè friuolam rationem adferunt, qua votum cœlibatus parum esse pium demonstrent. Displicere, aiunt, Deo infidelem & stultam promissionẽ: esse autem infidelem & stultam promissionẽ, vouere quod pręstare nõ possis: cuius generis esse volunt cõtinentiã: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquè non esse arbitrij sui, vt se à fœminæ cõmixtione seruaret, quam nõ est arbitrij sui, mas sit an fœmina. Adeò nihil puduit impudens istud os orbi toti suam incõtinentiã testatam facere. Quis autẽ non videt, si nihil vouendũ sit, quod à nobis tanquã à nobis præstari nõ possit, omnẽ iam vouendi rationẽ prorsus esse sublatam? Nã nõ modò facere, verùm ne cogitare quidẽ aliquid ex nobis tanquã ex nobis idonei sumus, vt rectè in altero concilio Arausicano ante mille & centum annos habito scriptũ sit: Nemo quicquã domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod si quia periculum

Psalm. 75. Deut. 23. Cœlibatus votum. Matt. 19. Esaiæ 56. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5. In libro de viris Apostolicis. Philo. Castitatẽ seruari posse. Eccle. 5. 2. Cor. 3. Ioan. 15. Cap. 11. Concilium Arausicanum.

periculum est in vouendo, vouendum non est, ergo nemo militet, inquit Ambrosius, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum. Locum illum ex Psalmis enarrans Augustinus, Vouete & reddite: monet vt quisque, quod potest voueat & reddat. Non sitis, inquit, pigri ad vouendum, nõ enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumetis, si autẽ de illo, cui vouetis, vouete securi, reddetis. Quo in loco cũ de alijs votis, tum de voto castitatis & continentiæ, tanquàm pio Deoque grato copiosè disserit. Quod etiam ad Pollentium scribens inter ea numerat, quæ rectissimè vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat sarcina cõtinentiæ. Leuis erit si Christi erit, Christi erit, si fides adsit, quæ impetrat à iubente, quod iusserit. Non eos frangat quòd videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniam vani sine damnatione ab ea deuiare non possunt, & qui in eam necessitatem cõtrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo à quo est bonum omne, confidunt. Qui etiam in confessionum libris ad Deum orationem conuertens, ait, Tota spes mea in magna valdè miseratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiã. Et cùm scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire, cuius esset hoc donum, adij dominum, & deprecatus sum illum. Quamobrem non modò non impossibile, verumetiam facile, iucundum, suaue nobis futurum est continere, illo adiuuante qui dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile, quin difficile fiat, si inuitus facias. Sed & illud verũ est, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Nihil est quod non superet amor cum desiderio: neque potest tam esse quicquam difficile, tam durum, tam molestum, quod non facile, iucundum, & suaue sit amanti. Sicubi vera est fides, non illa sola, quæ triginta his annis prædicari cœpta est, quã Iacob⁹ vocat mortuã: sed illa, de qua dicit Paulus, quæ per charitatẽ operatur, nihil credẽti & amãti difficile,

Ambr. de viduis.
August. Psalm. 75.
Vouere est vtile.
Aug. li. 1. cap. 24. de adulterinis coniugijs.
Aug. li. 2. cap. 19.
Da quod iubes, & iube quod vis.
Sapien. 8.
Matt. 11.
Amor omnia superat.
Chrys. Homil. 64. ad populum Antiochenum.
Iacob. 2.
Gal. 5.

atq; adeò nihil non erit cùm primis leue & suaue. Qui Pythia cantat, scripsit quidam, abstinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarũ desyderio tenentur, eorũ quanta sępè sit abstinentia, vel Hypoliti docemus exemplo. Postea verò, quàm ijdem in frigore & æstu perferẽdo patientes sunt, quæ non adeunt vitę pericula? Ab equis, à fossis, à præcipitijs, à fluminibus, à feris, quibus aliquãdo temerè sese committentes, immaturam quandoq; mortem obeunt, nullã tamen ex eo sentiũt molestiã, quin magis voluptatẽ maximã. Quem verò faciendæ rei tenet studiũ, dũ

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

nonne & illius videre sępè licet abstinentiam singularem? qui plurimis prætereà vitam suam exponit periculis & molestijs. Si tantum potest amor & desyderium ferarum capiendarum, si tantum potest amor & desyderium pecuniæ cumulandæ, quam tamẽ relinquat homo necesse est, cùm

Psal. 75. ex hac vita migrauerit, sicut scriptum est: Dormierunt somnum suũ, & nihil inuenerũt viri diuitiarũ in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desyderiũ illius, qui vita nostra est, & quidẽ vita sine fine beata? Quo cùm essent inflãmati sancti Apostoli & martyres, non ab vxorũ complexu tantùm abstinuerunt, verùmetiam cùm cæsi essent, ibant gaudentes à conspectu cõcilij, quia digni habiti sunt

Actor. 5. pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsq; eo durũ non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suaue ingũ Christi in cõtinendo, vt nõ modò carnis concupiscentias frenarent, verùmetiam vltrò pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cùm crucẽ sibi paratam esset conspicatus, exclamasse legitur. O bona crux diu desyderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto cõmori cupiens: Quò progrederis, inquit, sine filio pater? quo sacerdos sine ministro properas? cũq; extrinsecus arderet beatus martyr in craticula positus tyrãni seuientis incendijs, maior eũ intrinsecus Christi amoris flãma [illegible]rebat: & quãuis rex improbus ligna subijceret, ac grauiorib⁹ incẽdijs cruciaret, tamẽ sanct⁹ Laurẽtius has flãmas fidei calore nõ sensit, & dum Christi

præce-

præcepta cogitat, frigidum eſt ei omne quod patitur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepiſſet, ter virgis cæſus, ſemel lapidatus eſſet: Quis ergo nos, inquit, ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius, Sicut ſcriptum eſt: quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis: Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neq; inſtantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Hic mihi reſpondeant iſti delicati martyres, qui ſiue animi, ſiue corporis aliquo morbo laborent, nullum ſciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: vtrum ſit difficilius, vtrum ab homine præſtari minus queat, carnis vt ſtimulis reſiſtat, an imminentis mortis terrorem ſuperet, ac illos cruciatus nõ difficulter ferat, quos tot millia ſanctorũ martyrũ, etiam ex fragili fœmineo ſexu tãta animorũ alacritate legimus pertuliſſe? Certè ceſſare ſtimulos carnis fateamur neceſſe eſt, vbi vel metus tantum grauioris alicuius periculi impẽdet: adeò motus huius eſt & impulſio vehementior. Et tamen potuerunt illi, quæ ſunt multo grauiora, potuerunt non ſolum viri, verùmetiam fœminæ & ſexus & ætatis tenerioris: potuerunt autẽ in illo, qui confortat omnes in ſe ſperãtes, Chriſto. Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur in nobis & velle & perficere, quid eſt quod illo faciente vt faciamus, facere non poſſimus? Ipſe enim eſt qui in pugna noſtra congreditur. Conſidera, inquit Chryſoſtomus, præſente Deo te cum hoſte pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. Ac paulò poſt: In tua pugna dominus congreditur, dominus dimicat, domin⁹ præliatur, & victoria tibi adſcribitur: certamen tuũ, Dei certamẽ eſt: præliũ tuũ, Chriſti præliũ eſt. Quid trepidas? Quid formidas? quaſi tua virtute deuincas. Præhẽde arma, procede in bellũ, fortiter dimica, vt dimicanti adſit ille qui vinci nõ poteſt. Quem ſequutus Auguſtinus: Nõ enim, inquit, nõ habes vnde pugnes, Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi, ſpiritus Dei eſt.

2. Cor. 11. *Rom. 8.* *Pſal. 43.* *Nota.* *Phil. 2.* *Chryſ. tomo 3. in ſermo. de martyr.* *Aug. Homil. 43. de verbis domini.*

Athana. qui pugnat in te aduersus te: aduersus illud quod est in te cōtra te. Hoc est quod de Antonio scribit Athanasius: Adiuuabat seruum suum dominus, qui nostri gratia carnē suscipiens, victoriā corpori contra diabolū largitus est, vt singulis ita certantibus, apostolicū liceret proferre sermonē: Non ego autē, sed gratia Dei mecū. Hanc igitur cū habeamus, quæ adiuuet infirmitatē nostrā, cōfidenter dicat quilibet homo Christianus, claraq; voce pronunciet. Omnia possum in eo, qui me confortat. Continentiā iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modò carnis, verum etiā oculorū concupiscentiā superē? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à fastu quoq; me cōtineā? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciat⁹ pro tuo nomine perferā, vt vitā etiā cum sanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Omnia possum in te, qui confortas me. Sic dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neq; cū in acie fuerit contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, statim fugiat & clamet: Non possum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clypeo, sic adhortata legitur: Fili, aut hunc, aut super hūc. Laconica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clypeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur. Hoc sibi quoq; Christi miles, contra carnem, contra mundum, contra diabolum prælium initurus, dictum existimare debet, vt aut cum fidei scuto vincat hostes, aut in fide moriatur intrepid⁹: neq; dicat, non possum, sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti. & iterum atque iterum repetendo dicat cum Paulo, claraq; voce pronunciet, omnia possum in eo qui me confortat. Neq; dispiciat in qua re confortetur à Deo, qua non impiū est hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, oēs in omnibus æquè cōfortare, aut non possit, quē omnipotentē in fidei nostræ symbolo profitemur. Omnibus ad omnia semp præsto adest gratia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus, qui con-

Rom. 8. *Philip. 4.* *Iob. 17.* *Psalm. 20.* *Philip. 4.* *Plutarch⁹. in Apophthegma. Laconicis.* *Christi miles aut vincit aut in fide moritur.* *Marc. 9.* *Philip. 4.*

confortat eos, vt quo se sacramento inuicem obstrinxerũt, id inuiolatum obseruent, etiamsi vel per absentiam, vel per aduersam valetudinem alter alterius corporis potestatem habere non possit: idem & cœlibatum professis continētię donũ dat, & aduersus carnem pugnantes confortat, modò postulent ab eo qui dat omnibus affluenter: postulent aũt in fide nihil hæsitantes. Quòd si nō impetrāt, non Deo cul- *Iacob. 1.* pam assignent, quasi vel noluerit is, vel non potuerit, cum & velit omnia nostra causa, & possit omnia, sed se potius non eā fidem ad postulandũ attulisse putent, quæ potuerit impetrare. Paulus cùm hanc materiam tractaret, noluit dicere: Qui non possunt continere nubant, sed qui non con- *1. Cor. 7.* tinent: idq; Christi exemplo, qui & ipse non dixit: non om- *Orig. trac. 7. in Mat.* nes possunt capere: ne quis fati rem esse putaret, sicut Ori- genem secuti, Hieronymus & Chrysostomus annotarũt: *Hier. lib. 3 in Matth.* Sed nō omnes capiunt verbum hoc. Possumus enim in eo qui nos confortat, sed non volumus omnes: non adhibe- *Chrys. Homil. 63. in Matth.* mus illud studiũ, quod oportet, non accedimus ea fide, qua oportet, ad eũ precandũ, cuius hoc misericordia possumus. Non enim sumus sub lege bonum quidē iubente, nō tamē *Aug. de cōtinentia, cap. 3.* dante, sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet faciens nos amare, potest liberis imperare. Gregorius Nazāzenus explicans illũ locũ, Non oēs capiunt verbum hoc, sed qui- *Greg. Nazan. oratione 31.* bus datum est. Cũ audis, inquit, quibus datum est, adde, datum quidem his qui volunt & qui assentiuntur. Quem præceptorem suũ secutus Hieronymus, datũ est, inquit, his, qui *Matt. 19.* petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. *Hieron.* Omni enim petenti dabitur, & quærēs inueniet, & pulsan- *Matt. 7.* ti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tantùm, sed & cœlibi cuiuscunq; sexus, cuiuscũq; sit ordinis, omni petēti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petēti datũ iri, dicit alio loco: Quodcunq; volueritis, petetis, & fiat vobis. Quodcũq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Omnia quæcũq; orantes petitis, credite quia acipietis, *Ioan. 15.* & euenient vobis: nihil prorsus excludendo, cum omnia *Marc. 11.* quæ habemus dona sint illius, neq; boni quicquam, nisi dono illius habere possimus. Ioannes Chrysostomus. Non *Chrys. de virginitate. cap. 39.* dixit, si quadam libidinis vi cogantur, si trāsuersè agantur, si non possunt. Nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut

vim

vim allatam ostendat, aut venia dignum sit. Verum quid is inquit? Si verò se non continent, nubant: quod eorum voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat enim, ipsos rei facultatem habentes, ob id minus eam perficere, quod laborem defugiunt. Etiã pudicitiã coniugalẽ Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit, vbi de hac re loquens, ait: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Ecce & hoc, inquit Augustinus, donũ esse dixit à Deo, & si inferius quàm illa continentia, in qua volebat omnes esse sicut seipsum, tamẽ donum à Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud ostendi, q̃ inesse nobis oportere ad hæc accipienda, & habẽda, etiã propriã voluntatẽ. Non solũ carnis desyderia frenare, sed oculorum etiam concupiscentiam domare, fastum quoq; calcare, deniq; à quocunq; alio crimine abstinere Dei donum est. Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, sed penes Deum, qui mihi donum hoc non est impartiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapsi sunt isti, vt Deum malorum authorem, quin etiam impulsorem facere nõ dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quàm in stipite vel in trunco: Quorum etiam hæc est blasphema vox: Nõ minus propriũ opus esse Dei Iudæ proditionẽ, quàm Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetus ac pridem iam sopita Simonis hæresis & Manichæi resuscitatur. Intereà tamen qui hæc tam impia dicere veriti non sunt, tanquam idola quædam coluntur à multis, & quod scriptum ab illis est, quamlibet pugnet cum Euangelio, Dei tamen verbũ & Euangeliũ vocatur: neque alio iam loco, quàm quo scriptura Canonica habetur: Adeò sunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ. Sed nos ad institutum redeamus. Planum iam fecisse videmur, neq; aduersari Dei mandato votũ cœlibatus, nec esse eiusmodi quod homo Deo fretus præstare non possit. Est quidem ita, si nostras ipsorum spectemus vires, nos non posse: sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandum, q̃ simus nos ad petendum cũ vera fide.

Pudicitia coniugalis est Dei donum.

1. Cor. 7.

August. de nuptijs & concupiscẽtia, ad Valeriũ li. 1. Et de bono perseuerantiæ, cap. 14.

Blasphemia Phil. Mel.

Iudæ proditio impie dicitur Dei propriũ opus à Philipp. Melanth.

fide. Quem autem offendit, quod continere facile, iucundum, & suaue esse diximus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illum inspexisset, vbi contra eos declamans, qui similiter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem autem voluptatẽ habere non posse, vt qui bellum cum naturæ tyrannide sine intermissione gereret, vociferabantur. Imò contrà, inquit, res est, violentia nanq; & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sæuior: sic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congressum consistat, victus assiduè cadat, quemadmodum dæmoniaci malignis spiritibus agitati. Continens autẽ ille, prælio victor, hanc assiduè prosternit, nobilissima & infinities præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona & splẽdidissimis trophæis perpetuò fulgens. Itaq; dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam subijpsis concinnent, & pręmia, consuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, spẽ certã & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suaue. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re disserentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginitatis meę integritatem inde deducã? aut quomodo descendã in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? propè te est, inquit, & secundum naturam tibi ingeneratur virginitas: Neque igitur Maria transfretare, vt eam acquiras, tibi opus est, neque aërem immensum peruolare, neq; terrarũ tractus hanc inuestigando circuire, aut è terris euolare, cœlumq́; pro ea inuenienda lustrare: sed omissa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, teipsam vt te habeas diligentius inspice, atq; hãc in te per naturam opertam abditamq́; reperies. Quod secundum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid nõ voluptatis potius? Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatẽ nostram: qui simul vt sui charitatẽ diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile, quod non facile etiã statim fiat, iucundum & suaue: Quam facilitatem qui nondum

D. Chrys. in priorẽ ad Corint. Homil. 37.

Continẽtis & incõtinentis violentia.

Nota.

Basil. in libro de vera virginitate.

Rom. 12.

Rom. 5.

Cass. in collationibus patrũ, col-

dum est consequutus, extat apud Cassianum Ioãnis Chrysostomi discipulũ, Cheremonis consilium, quẽadmodũ ad eam peruenire possit: id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tẽpore possit acquiri & perfici castitas? Temerariũ est, inquit, super consummatione castitatis in tanta præsertim vel voluptatum diuersitate vel virium, certã temporis definire mensurã, rationem tamen obseruanti & temporis modũ quomodo eius possibilitas agnoscatur, cõstantissimè possumus præfinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis confabulationibus, & mortificatus ab omni solicitudine, curaq; mundana, duobus tãtum paximacijs fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ satietate subtracta, quietem somni trium, vel vt alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentiæ huius merito, sed miseratione domini eam se crediderit adepturum, quia sine hac fide vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quàm sex mensibus perfectionem ipsius impossibilẽ sibi esse cognoscat. Sed & ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduę, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur: Quod quia non facitis, nolite quæri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, sed non possumus: volumus continẽter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus satias, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & ad illecebras nutris. Verũ adduci multi credũtur, vt se voto cœlibat⁹ implicent, non vt quod vouerint præstent, sed vt, cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re solius Dei iudiciũ est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, de quibus id non verius quàm Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est autẽ illa Dei querela, quòd nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tẽpore quot Episcopi & presbyteri, tot fuerunt propè martyres, à Paulo scriptũ ad Philippenses legim⁹ his verbis: Spero inquit, Timotheũ me citò mittere ad vos, vt & ego bono sim animo cognitis quæ circa vos sunt: neminẽ enim habeo tã vnanimẽ, qui syncera affectione

Orig. Homil. 9. in Leuit. *Hier. 17.* *Malach. 1.* *Philip. 2.*

ctione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Quòd si verè dictum est illo tẽpore, nostro seculo multo verius dici potest, quò mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiã, qui Euangelici malunt appellari, quàm Christiani, quotum quenque reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuisse fertur cupiditas, vt expleri non posset, quam inflammauit magis vxorum, & qui sunt ex incœsto coniugio procreati liberorũ frequẽtia, vt inter alias causas, quamobrem interdicta sunt sacerdotibus matrimonia, videri possit hæc non postrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Cæterum quo quis animo sacerdos fieri velit, aut voto se cœlibatus obstringat, Dei solius est iudiciũ, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia: homo videre nõ potest, nisi ea quæ patẽt, dominus autẽ intuetur cor. Verũ vt demus hoc, Esse non neminem, qui dũ furijs ambitionis actus ad sacerdotiũ aspirat, hac sola de causa cœlibatum vouerit, nũ ideò tollendus est cœlibatus? Etiã ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, q̃ qua suscipi tantum hoc sacramentũ oporteret: Nã quotumquenq; reperire licet, qui illud spectet in matrimonio contrahendo, quod spectari solũ debet, ac non ad dotem, ad formam, aut aliò quocunque potius respiciat: num ideò dicemus, ne sit matrimonium? Sed nequit, aiunt, præstare, quod vouit. Hoc dicere, Simonis est, & Marcionis, ac Manichæi hæresim profiteri. Christiano dicere fas non est, nisi quod dixit CHRISTVS: omnia possibilia sunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, omnia possum in eo, qui me confortat: quod dixit Augustinus, leuis erit sarcina continentiæ, si Christi erit: Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Verùm non præstant multi. Nunquid in baptismo quoque Satanæ & pompis eius non abrenunciamus? Pręstatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hęc Apostolorum traditio, quæ mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Moysi legem nunquid omnes obseruabant Iudæi? num ideò fuit abroganda, quia præuaricatores eius erant plurimi, priusquam venisset finis legis Christus? An ideò tollemus præceptũ de non concupiscendo, quod magis

Heb. 4.

Votũ cœlibatus an sit relaxandum.

Marc. 9.
Phil. 4.
Aug. lib. 1. cap. 24. de adul. cõiu.

Rom. 10.

gis

gis videtur accendere concupiscentiã quàm extinguere, si Dei simus auxilio destituti? Nõ ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum: Sic & cœlibatus lex sancta est, iusta est, bona est, etiam si neq; sancti, neq; iusti, neque boni sunt, qui professi cœlibatum, ventri nihilominus & libidini seruiunt. Præclarè Ioannes Chrysostomus: Calumniantur, inquit, ebriosi fructum à Deo factum, dicentes: non sit vinum. At nos ipsis dicamus: non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus est. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Totidem verbis respondere licet his, qui dicunt: non sit votum cœlibatus, vt dicamus illis: nõ sit scortatio, nõ sint incœstæ nuptiæ: Votum enim cœlibatus, Dei: scortatio & incœstæ nuptiæ diaboli opus est. Non votum cœlibatus scortationem facit, ne quod à Deo laudatũ est accuses: verùm illius insaniam argue, qui quod promisit non præstat, non quia non potuit, sed quia noluit, quia non ea qua oportuit fide Deum præcatus est, vt sibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quòd fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt posimus sustinere. Non sunt laudandi, qui se temerè votis obstringunt, præstat enim longè non vouere, quàm quod semel voueris, in eo non persistere: sed cum animi cuiusq; coniectura sit difficilis, etiam si quis anteacto vitę suę tempore parum sit continenter vixisse visus (quamuis haberi delectũ oporteat, vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis communicetur) prohiberi tamen vix poterit quò minus quod sanctum est voueat, nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia: Vno momento ex publicano Euangelistam, ex persecutore Apostolum, ex meretrice vas electum, ex latrone paradysi ciuem factum esse legimus. Hęc est mutatio dextræ excelsi. Optandum tamen foret, vt quæ regula præscripta est ab Apostolo in constituendis Episcopis & presbyteris, ea seruaretur. Est autẽ Christianæ charitatis, non cogitare malum, nec temerè secus aliquid de proximo suspicari. Verè dictum est, à quodã ethnico, & à Gregorio Nazanzeno repetitũ: quod vt quisq; optimus

Rom. 7.

Chrys. Homil. 1. & 71. ad populum Antiochenum Et Homil. 58. in Mat.

1. Cor. 10.

Votum temere non est faciendum.

1. Tim. 5.
Luc. 5.
Actor. 9.
Luc. 7.
Luc. 23.
Psalm. 76.
1. Tim. 3.
Cicero epi. 1. ad Q. fratrem.
Naz. in oratione fu

timus

timus est, ita difficillimè alium improbum esse suspicatur. Contrà verò scriptum à Sapiente legimus: In via stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Ex suis quisque moribus libenter fingit alios. Sic Nero scribitur, cùm vnus esset omnium impurissimus, animum inducere non potuisse vt quenquam pudicum esse crederet. Verum vtcunq; res se habeat, reperiri videmus non paucos, qui cùm se voto cœlibatus obligauerint, non præstent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret, quàm vt sancta lex propter homines nõ sanctos antiquaretur. Sed hic à Bucero Cypriani nobis authoritas obijcitur, qui scriptum alicubi reliquerit cùm de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare nolunt aut nõ possunt, melius est vt nubãt. Fingamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studium, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quàm totius Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum, Congregatum fuit vnius omnium sanctissimi, doctissimi, grauissimiq; põtificis Leonis authoritate Chalcedonense Concilium, sexcentorum triginta Episcoporũ, aliquanto postquàm ad Christum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis nostri temporis hæreticis reijciuntur, à catholicis verò non aliter, quàm sicut quatuor Euãgelia recipiuntur: in eo disertis verbis contrarium est sancitum. Nónne totius orbis Christiani potius quàm vnius alicuius sequi sententiam oporteret? Quem tamen & ipsum existimandum non est id sensisse, quod isti volunt, vt quæ votum continentiæ solenniter esset professa, Deo dicatæ virgini nubere licitũ existimaret. Sed scripsit is Deo dicata. Scripsit: Sed quo sensu scripserit videamus. Postulauerat à Cypriano Pomponi*, vt sibi rescriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm semel statum suum continẽter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sunt posteà in eodem lecto pariter mãsisse cum masculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid huic rescribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verùm consultè fecisti, inquit, abstinendo diaconum: virgines autem inspiciantur ab obstetricibus diligenter, & si virgines inuentæ fuerint, accepta communione ad ec-

Eccl. 10. *Suetonius in Nerone.* *Cyprianus lib. 1. epist. In continẽtibus an post votũ nubere liceat. Epist. 11.* *Chal. cõci. Actio. 14. cap. 16.* *De virginibus Deo dicatis continere nolẽtibus à Cypriano, quid agendum sit Põponius petiuit.*

clesiam admittantur: si autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideò æstimato iusto tempore, posteà exomologesi facta, ad ecclesiam redeant: Quòd si obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam à nobis admitti in ecclesiā posse. Hoc est rescriptum Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodum asseruari virgines oporteat: ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant. Quæ nequaquam ita accipienda esse, tanquā eis posteaquā se semel Deo despondissent, nubere licere vellet, sed retrò potius trahenda, ad id tempus, quo nondū se Deo dicauerant, vt hic sit verborum Cypriani sensus. Si dicauerunt se Christo, perseuerent, & resistant fortiter libidini, si vero non habeant animū perseuerandi, nō dicēt se, sed nubant potius, nō enim vetantur nubere si se continere non poterant, quod vel sequentia, quæ iā commemorauimus, Cypriani verba manifestè declarant, vbi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulteram. Est ne autē credibile in hunc errorē tam impiū lapsum esse Cyprianū, vt virgini Deo dicatæ permittendum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas nō est, vt alij nubat, quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortalium nuptias contrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certè prius illud Augustinus nō matrimonium quod est cum altero superstite priore marito contractum, sed adulteriū appellat, sicut à nobis paulò antè cōmemoratū est, quanto magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauissimum adulterium, quod à Christi sponsa committitur, vbi non homini mortali, sed Deo data fides immortali violatur? Quamobrē longè ab ea sentētia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quòd Hieronymū & Ambrosium latinos, Basiliū & Chrysostomum Græcos, aliosque qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus, qui quæ virgines post

Aug. de nuptijs & concupiscē ti. lib. 1. ca. 10.

con-

consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iunctas, verùm adulteras & incœstas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ tantùmodo vellent nubere, damnationem habere scribit, & est verisimile Cyprianũ contra Pauli doctrinã hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaq; suffragatur istis Cypriani, quod adferunt testimonium. Eodẽ modo & Aug. de bono viduitatis cap. 9. & Epiph. loqui videntur quæ loca intelligi debent cum dispensatione voti propter carnis infirmitatem & sic dispensatæ melius est, vt nubant, ij alioqui contradicerẽt D. Paulo. 1. Tim. 5. ca. qui ait huiusmodi, habere damnationẽ, quia primã fidẽ irritã fecerunt, nã sine dispẽsatione voti cõiugatæ incestæ & adulteræ vocantur. Vtrum autem dispensari possit votum cœlibatus nec ne, nihil est quòd in præsentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quẽ pro sua sententia confirmanda testẽ citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solẽnisato per professionẽ religionis, nõ potest per ecclesiam dispensari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atqui tale est votũ virginum solenniter Deo dicatarum. Sed non est præsentis instituti, possit nec ne dispensari, de eo disserere: Satis fuerit illud scire, quòd per se licitũ est, dispensationis nõ egere. Verùm hæc de voto dicta sufficiãt. Quod autem ad ordinem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunque sacramẽtum est, à sanctis patribus didicimus: cæterùm quæ fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari nõ possunt, ea cum sacerdotio pugnare vehementer, ab Origene, Ambrosio, Hieronymo, Beda, cæterisq; viris non doctrina magis quàm pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirum id alicui videri debet, si matrimonij siue nuptiarum bonum à malo concupiscentiæ discernimus, quod aliquando fecisse Augustinum Pelagius, Iulianus, Cœlestius hæretici reprehendebant: cæterùm is, non solum ratione subtili, verùmetiam vulgatissimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieq; tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud discerni docuit. Quod enĩ, inquit, illi postea propagatione fecerunt, hoc est cõnubij bonũ: ꝙ verò prius cõ

1. Tim. 5.

Votum cœlibatus dispensationẽ non admittit secundum D. Thomam sed secundum alios quosdam doct. admittit dispẽsationẽ. 22. quæst. 88. art. 11.

Ordo & matrimonium an pugnent inter se.

Aug. de nupt. & concupisc. ad Valerium lib. 1. ca. 7.

fusione texerũt,hoc est concupiscentię malũ. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt,gloriantur,quia verò sine illo fieri non potest, erubescunt. Tanquàm si quispiam pede vitiato ad aliquid bonum etiã claudicans perueniat: nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonũ, bona est claudicatio, ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum libidinẽ laudare debemus. Bonæ sunt itaq; nuptiæ,sed sine qua bonum nuptiarum fieri non potest,mala est libido. Atque hæc est cui repugnat ordo,quæ tam turpis est,vt eã etiam ipsi turpes turpitudinem vocent·cuius licet sint amatores, ostentatores esse non audent. Cuius tanta est fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit causa liberorum,latebras ad subterfugiendum hominum conspectũ & remotũ ab arbitris cubile conquirat. Certè non qui benè,sed qui malè agit,odit lucẽ,dicit Christus,omnia verò rectè facta in luce collocari volũt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum sacerdotio maximè, cuius opera in luce collocari volũt. Quòd si illa sic exerceri possent,quẽadmodum ante peccatum ea primi nostri parentes exercuissent in paradyso, nihil vt aliud quàm liberorũ procreatio spectaretur,cũm sacerdotio non pugnaret. Nunc illorum peccato factum est, vt sine peccato (quod tamen nisi modum excedat non imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc est illud peccatum quod vocatur originis,de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus sum,& in peccatis cõcepit me mater mea. Qui verò sequutus est Augustinum Faustus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in paradyso à creatore concessum, & earum vsus extra paradysum iam sumpsit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiscentiam. Quicquid præceptio diuina constituit, hoc laudo: quicquid humana pręuaricatio adiecit,hoc reprobo. Quomodo si aliquis atro inquinamento candorem vestis aspergat,non displicet factura,sed macula vestimenti non amisit vsum,etsi perdidit dignitatem,futura enim erat indubitanter

In matrimonio quædam fiunt quæ sacerdotium nõ admitteret.

Ioan.3.

Psal.50.

Lib.1.de libero arbitrio.ca.2.

tanter casta & syncera generatio, si non intercessisset inimica transgressio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit,& per superbię spiritum,simplicẽ corrupit affectum,& sicut immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis.Non in querelã vocatur nuptialis gratia, sed obscœnæ passionis iniuria.Non aurũ in culpam venit,sed quicquid auro obriso adulterinum fraus ini quitatis admiscuit. Quòd si sacerdotem esse nihil esset aliud quàm prophetam esse, verbique ministerio fungi, ne sic quidem licitum illi futurum existimat Epiphanius, vt mariti officio fungatur: sic enim ille scribit: Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ?num impurum cubile?at à prophetis & pontificibus prohibẽtur propter maius ministerium. Nam postquam prophetauit Moyses, non amplius vxori coniunctus est, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis:habet enim vitam domino vacantem: Vacare autem domino non potest, qui mariti officio fungitur. Multò minus licitum essẽ videtur ei, qui sacrificium indesinens oblaturus est,quod impediri certum esse scribit Origenes his,qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Ac videtur ei quòd illius solius est offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.Si laicus & quicunq; fidelis, dicit Hieronymus,orare non potest,nisi careat officio coniugali, sacerdoti,cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia,semper orandum est,ergo semper carendum matrimonio.Nam & in veteri lege,qui pro populo hostias offerebant,non solùm in domibus suis non erant,sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare.Et alio loco.Quòd si indignè,inquit,accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, imò Episcopis, presbyteris, & diaconis, & vniuerso choro sacerdotali & leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Sic & Ambrosius enarrans illa verba:Diaconi sint vnius vxoris viri. Veteribus idcirco concessum est leuitis aut sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multum temporis ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio: multitudo enim erat sacerdotum,& vnusquisque certo tempore seruiebat diuinis cæremonijs,

Nota.

Epip.hær. 78. contra Antidico marianitas.

Prophetis & Episcopis ij propter maius ministeriũ nuptiæ prohibentur.

Orig.Homil.23.in Numer.

Hierony. cõtra Iouinianũ li.1.

Sacerdotes vet.legis purificabãtur ab vxoribus à vino & sicera abstinebant.

Hier.in apologia pro libris aduersus Iouinianũ scriptis.

Amb.in epist.ad Tit. cap.1.

monijs. Nunc autem ſeptẽ diaconos eſſe oportet, aliquantos presbyteros, vt bini ſint per Eccleſias, & vnus in ciuitate Epiſcopus, ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abſtinere debere, quia neceſſe eſt eos quotidie præſto eſſe in Eccleſia, omni enim hebdomada offerendum eſt, etiam ſi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis cauſa abſtinere ſe præcipit, vt vacent orationi: quãto magis Leuitis aut ſacerdotibus, quos die noctéque pro plebe ſibi cõmiſſa oportet orare? Mundiores ergo eſſe debent cæteris, quia actores Dei ſunt. Beda quoque venerabilis: Vicis ſuæ tempore pontifices templi tantum officijs mancipati, non ſolùm à complexu vxorum, ſed ab ipſo quoque domorum ſuorum abſtinebant ingreſſu, vbi noſtri temporis ſacerdotibus, quibus ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuò ſeruandæ caſtitatis exẽplum datur. Quia enim tũ ſacerdotalis ex ſtirpe Aarõ ſucceſsio quærebatur, neceſſario tẽpus ſubſtituendę ſoboli procurabatur, at quia nunc non carnalis ſucceſsio ſed perfectio ſpiritualis inquiritur, cõſequenter ſacerdotib⁹, vt ſemper queãt altari aſsiſtere, ſemper ab vxoribus continẽdum, ſemper caſtitas obſeruanda præcipitur. Nõ pugnat igitur eſſe maritũ & ſacerdotẽ: ſed pugnat inter quotidianos vxoris amplex⁹ verſari, & cœleſtia myſteria tractare, cùm prçſertim ſui corporis maritus poteſtatẽ non habeat, ſed vxor: quã quoties id exigit, ei fraudare fas nõ eſt. Porrò diuina myſteria liberũ hominẽ requirunt, qui ſuæ ſit nõ alienæ poteſtatis. Quãobrẽ non apud oriẽtales modò, verũ & in noſtra hac occidentali eccleſia nihil impedit, quò minus qui maritus eſt, fiat idẽ ſacerdos, modò conſentiente vxore, ac ſe quoq; ipſa Deo deuouẽte, quæ mariti ſunt, ea pſtare deſinat: His enim præſtandis ita totus animus & corpus impenditur, vt ſubmergi mens, & caro tota fieri videatur, ſicut ab Auguſtino quoque legimus annotatum. Corpus autem Chriſti quod ſacerdos conficit, cùm ſit ſpirituale, nihil eſt quod magis refugiat, quàm carnem: quòd vel illa Dei verba ſatis indicant: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt. Qui ſemel vxorem duxit, quoad illa vixerit, etiamſi diuortium factum ſit, maritus tamen illius eſſe nunquàm deſinit: caro viri, caro ſem-

Beda in 2. cap. Luc.

Aug. li. 4. cont. Iulianum cap. 14. & de ciuit. Dei. Lib. 14. ca. 16.

Gen. 6.

ſemper vxoris eſt: caro vxoris, caro viri eſt, neutrius vt po teſtatem tertius aliquis habere poſſit. Sed ſi ceſſerit vltrò coniunx iure ſuo, quod habet in viri carnem, ac ſuam quoque Deo carnem conſecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum ſe Deo dicare ſacerdotioq; fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quò minus Chriſti fieret Apoſtolus, ſed quòd eam tamen reliquerit Chriſtum ſecutus, vel hæc ipſius verba teſtantur, cùm dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſum⁹ te, quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex reſpõſo Chriſti colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel ſorores, aut patrem, aut matrẽ, aut vxorem propter nomen meũ, centuplum accipiet. An autem reliqui Apoſtoli cõiuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non eſt, videtur Hieronymo veriſimilius eſſe, quòd non habuerint. Quod autem eſt nouum hoc Apoſtolorum genus, qui cùm veri Chriſti Apoſtoli ductas vxores reliquerint Euangelij ſtudio, nec duxerint cùm nulli fuerit interdictum non putant ſe ſuum Euangelium profiteri poſſe, niſi contra eccleſiæ interdictum vxores duxerint? Inter ſeptuaginta diſcipulos, maritos fuiſſe nonnullos credibile eſt, quos tamen & ipſos poſteaquàm Chriſti diſcipuli facti ſunt, Petri exemplo, cũ vxoribus commercij deinceps nihil habuiſſe dubitandum non eſt. Ea res occaſionem dedit Corinthijs ex Paulo ſciſcitandi, quandoquidem videbãt Chriſti diſcipulos vxores ſuas relinquere, neque deerant, qui id ab omnibus in Chriſtum credentibus fieri oportere dicerent, num ſibi quoq; relinquendæ vxores eſſent, poſteaquàm ſemel in Chriſtum credere cœpiſſent. Quibus reſpondens Paulus: De quibus, inquit, ſcripſiſtis mihi, quærentes an ad fidem conuerſis cum vxoribus commercium habere maritis liceret: bonum eſt homini mulierem non tangere, hoc eſt ab vxore abſtinere: propter fornicationem autem vnuſquiſque habeat vxorem ſuam, & vnaquæque virum ſuum. Non dixit, ait Hieronymus, vnuſquiſque ducat, ſed vnuſquiſque habeat vxorem ſuam: ſuam, inquit, habeat, ſua vtatur quam habebat antequam crederet. Neque ſolus Hieronymus, verùm & ante eum, Tertullianus, & æquales Hieronymi, Ambroſius & Auguſtinus, & qui ſecuti ſunt vno & alte-

Apoſtoli Chriſtum ſequentes reliquerũt vxores.

Matth. 19.

Hier. lib. 1. contra Iouinianum

1. Cor. 7.

Vnuſquiſque vxorẽ ſuam habeat.

Hier. li. 1. contra Iouinianũ.

Tert. in li. de monogamia.

Ambr. in Paulum. Aug. in epist. 100. & in libr. 1. de serm. dom. in monte. Sixtus in lib. de castitate.

ro post seculo, Gregorius & Fulgentius latini, tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophylactus Graeci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt. Libet autem ascribere verbi Sixti in lib. de Castitate, quemadmodum à Francisco Torensi in 2. lib. dogmaticorum characterũ verbi Dei hoc ipso anno sexagesimo primo ab illo ædito, producuntur, is itaque cùm adduceret illa verba, Bonum est homini mulierem non tangere. Sed de qua (inquit) muliere illud dixisse credendum est? de aliena? non puto, neque enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarent an aliena eis liceret matrimonia violare, quod citra vllius disciplinam interdictum, etiam ipsa natura dãnabat, deinde subiungit, quasi in euangelicos istos, & in eorum similes intuens. Hoc propter eos dixi, qui nimio ardore libidinis, scripturarum veritatem peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergo ratio non concedit, vt de aliena dixerit, restat, vt de ꝓpria dixisse credatur, quod inde etiam probatur, quod in secũda parte ait, dico autem nõ nuptis, & viduis quibus si iam superius fuerat locutus, superuacuum fuit iterare sermonem, in tertia autem de virginibus, deinde subiungit, sed reuertamur ad primam, in qua non viduis & virginibus, vt quidam imperitè existimant, sed matrimonio iunctis propriè scripsisse manifestũ est. Bonum est homini mulierem non tangere, non dixit bonum est homini non ducere, qui de ijs qui iam duxerãt, disputabat, hactenus Sixtus. Sed momenta rationum, ait quidã, pluris facimus in disputando, q̃ authoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam pręclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta, ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cùm enim dixisset, propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquęq; suum virum habeat: vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virũ, statim subiungit: Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret, si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori vir debi-

Greg. libr. 6. cap. 1. in lib. Reg. 1. Clem. li 3. stromatũ. Chryso. in cõmentarijs. Epiphan. Hær. 78. Theod. in Epitome decret. Oecum. in commentarijs.

debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autem ambigi queat de quo debito dicat, subdit euestigio: mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedò quisquis es, qui te solum sapere, te solũ videre putas, cœlebs habeat sui corporis potestatem nec ne? Tum autem, quem fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem, cùm eius rei nemini sit debitor? Vel cæco appareat, non de alijs hæc verba dici quàm de coniugibus: hic vt sit germanus Pauli verborum sensus: commodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue est, neq; procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo sorores essent apud vos loco, ita vt in totum ab earum carnali cõmertio vobis temperaretis: quoniam verò periculũ est, ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisq; maritus habeat, hoc est, retineat vxorem suam, non dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet: neque enim hactenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare possit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, non discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad vsum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum est, nõ penes vxorem, quæ sui copiam negare marito non debet. Ex eo videre licet, quanta sit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuersam sentẽtiam colligere conãtur, quasi præcipiat is omnibus qui sunt cœlibes, vt vxores ducant, cùm tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphrasi locum hunc explicãs, de coniugatis eum interpretetur: Sic enim scribit: ad quæstiones de quibus me per literas cõsuluistis, paucis respondebo, quid faciẽdum ijs, qui matrimonio sunt irretiti, quid ijs qui in cœlibatu degunt, & viduis, item quid ijs, qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti, postremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quãobrem, quo quasi fortissimo telo vsi sunt rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeò contra ipsos

Theophil. ibidem
Fulge. epi. 2. ad Gallã de statu viduarum. Et in ea quæ proximè sequitur ad Probam de virginitate.

1. Cor. 7.

facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias: vt ne ijs quidem, qui matrimonio iam irretiti sunt, vsquequaq; liberum esse velit Paulus, quouis tempore præstare, quæ debent inuicem ex lege matrimonij seq; magis indulgere quàm præcipere scribat, vt mutuũ sibi præstent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex cõsensu ad tẽpus, vt vacetis orationi, & iterũ reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: hoc autem dico secundum indulgentiam, nõ secundũ imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat, vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidam somniat, nõ intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmet: Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exactò precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, sed ad intermissum vsum coniugij reuertamini. Non hoc dico præscribens aut præcipiens, cùm aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororum habere cupiam: sed dico hoc infirmitati vestræ condescendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam vocari debere, non præceptum. Augustinus verò: Posset, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum causa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apostolica authoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Augustinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et contra Iulianum ijsdem verbis citatis: Notatur, inquit, in ijs, etsi ignoscitur culpa. Et contra eundem scribens: Quod secundum veniam, non secundum imperium à tanto doctore dicitur, vtiq; ignoscitur, non iubetur. Datur igitur venia reddendi debitum, non abstinendi. Quamuis autem vel prolis procreandæ, vel stupri vitandi causa rectum sit vxorem ducere, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquàm sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus quum dicit: Tempus breue est, reliquum est, vt qui habent vxores tanquàm

Hier. li. 1. cõt. Iouin. Augu. in Enchirid. cap. 78. De peccato origina li cõtra Pelag. & Celestium li. 2 cap. 38. Libro. 2. Li. 5. ca. 7.

non

non habentes sint: nam & absque vsu cõiugali cõstare posse matrimonium, non solùm Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verùm etiã Ethnici docuerunt. Non enim deflo ratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis: deniq; quũ iungitur puella cõiugiũ est, nõ cũ virili admixtione cognoscitur, nisi fortè nõ fuit inter Mariã & Ioseph cõiugiũ, vbi nihil intercessisse carnalis commercij certum est. Negabat quidem coniugiũ id fuisse Pelagij sectator Iulianus, sed eum veritatis Euangelicæ apertissimo testimonio confutauit Augustinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quod beatiora coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint, quod neque contra illud præceptum fit, quo dominus dimitti coniugem vetat: non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter sed spiritualiter viuit, & illud seruatur, quod per Apostolum dicitur: Reliquum est, vt qui habent vxores, quasi non habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit, quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi causa. Verùm vt vnde deflexit eo redeat oratio. Non esse pugnantia docuimus matrimonium & sacerdotium, sed esse pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nũc etiam licitum non in orientali modo, verùm & in hac Ecclesia nostra sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in orientali Ecclesia, vt maritus cùm sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret, adeò visum id est ex diametro, quod aiunt, cum sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita sit, docet Hieronymus, quum de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primum vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, imò ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis eorum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid

Aug. Lib. 5. cõtra Iulian. ca. 8.

De serm. domini in mõte li. 1.

Matth. 19.

Idẽ potest esse sacerdos & maritus, si cõtinẽtiæ votum vtrinque interuenerit.

Hier. cõtra Vigilant.

Quid facient orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si vxores habuerint mariti esse desinunt. Hoc docuit dormitantius, libidini frena permittens, & naturalẽ carnis ardorẽ, qui in adolescẽtia plerunq; feruescit, suis hortatibus duplicãs, imò extinguẽs coitu fœminarũ, vt nihil sit quo differam' à porcis, quo differam' à brutis animãtibus, quo ab equis, de quibus scriptũ est: Equi insaniẽtes in fœminas facti sunt mihi. Docet, qui videtur ęqualis Hieronymi fuisse, Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cùm vxore quàm ante clericatũ legitimè duxit, dormierit, abdicator, cùm omnes qui præclari sunt in oriente abstineant, præcipuè verò in Thessalia, Macedonia, & Hellade. Cui suffragatur ad Anastasium Thessalonicensem Episcopũ scribens Leo pontifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem constitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectę continentiæ puritatem, ne subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent sint tanquam non habentes, & qui non habẽt, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, ac secundo, aut tertio seruandum est? ne aut leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius autem Epiphanius Constantiæ Cypri Episcopus, qui adducto eo loco: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Reuera, inquit, nõ suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs mortua ipsorum vxore secundis nuptijs coniuncti sunt, & hoc certè sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat: sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, sed eũ qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum, & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum, maximè vbi synceri sunt canones ecclesiastici. At dicis mihi. Omnino in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos & hypodiaconos: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus

Hiere. 5.

Socr. lib. 5. cap. 12. Eccl. hist.

Leo epist. 48.

Epiph. hær. 59.

Episcopus sit vnius vxoris vir & non bigamus.

elan-

elanguit. Quamobrem etiam apud orientales, vbi synceri fuerunt Canones ecclesiastici, fuisse legimus obseruatum, vt sacerdotes mariti deinceps à maritorum officijs abstinerent. Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, orientalium sacerdotes matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi synceri Canones non sunt. Et quãuis rideat Philippus glossatorem, quòd is interpretetur copulantur, id est, copulato vtuntur, hunc tamen, quem glossator vult, Stephani verborum sensum esse, certum est & indubitatũ. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba sint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratianus, non satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius epistolæ libris Conciliorum est inserta, nequaquàm tamen credẽdum est, quicunque tandem fuerit iste Papa Stephanus, adeò rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Christiani parte matrimonia contrahere sacerdotibus licuisse. Ac ex alijs nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuiuis manifestum esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi non posse, quàm sicut intellectum est à glossatore, nimirum copulato vtuntur, ac lege matrimonij, quod pridem initum est, carnaliter commiscentur. Adfertur ab eodem Gratiano rescriptum Nicolai pontificis ad Salonitanum Episcopum: cuius hæc verba sunt: Nosse desyderas, vtrum mulier, quæ viri alium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi quod est matrimonio iungi, quod iampridem factum fuisse verborum sequentium contextus indicat, sed carnaliter misceri. Qua significatione vsus etiam est verbo copulationis Augustinus dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi causa bonum est naturale nuptiarum, sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum secutus Gregorius: Postquàm copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti, & ex parte manere in seculo. Et alio loco: Dum vnum vtrorumque corpus coniugij factum copulatione, incongruum est par-

Stephanus Papa.

Sacerdotes orientales matrimonio copulabantur, quomodo intelligatur.

30. quaest. 1. Nosse.

Copulari aliquando est carnaliter misceri.

August. de nupti. & concupisc. li. 1. c. 4.

Greg. lib. 9. epi. 44.

Vno coniugum vouẽte, alterum in sæculo manere nõ conuenit.

Idem li. 5. epist. 149.

Anian. in Ho. 4. in Matthæū. partem conuerti, & partem in seculo remanere. Ad eundem modum Amanus interpres Chrysostomi: Habitare cum sponsis nondum sibi copulatis lege coniugij. Certè copulatio & copulari, in his locis non contractū, sed vsum significant matrimonij, quod etiam illa verba concilij Aure- *27. quæst. 2. Qui dormierit.* han. declarant, vbi vis dictionis eius copuletur, sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquam in coniugio copuletur, hoc est, nec propriæ vxori sibi licet reddere debitum, quā sibi reddidit illicitam sororem eius cognoscendo. Nónne manifestè hîc ostenditur, coniugio copulari non aliud esse, quàm reddere debitum? Sed fit non rarò, quòd quæ non *Steph. Papæ verborum explicatio.* intelligunt, rident imperiti. Hic itaque germanus est verborum Stephani sensus, quòd orientalium sacerdotes maritorum officijs funguntur, & præstant vxoribus ea, quæ debent ex lege matrimonij, occidentalium verò nequaq̄: verùm si qui sint etiam, quos vxores habere contingat, sunt iuxta Pauli consilium tanquàm non habentes, neq; deinceps quicquàm eis cum vxoribus est commercij Quod illis verbis indicatur, occidentalium sacerdotum, nullus licentiam habet coniugium sortiendi. Nam coniugium eo loco carnalem coniunctionem significat, quam vulgo copulam vocant, Quemadmodum in Synodo Turonensi secunda. Quosdam dicit Canon, 12. inhibita coniugia, id est, coniunctiones corporum veritas reperisse reperimus: Non habet itaq; licentiā cōiugiū sortiēdi, idē est acsi diceret, non habet licentiam, carnalem cum ea consuetudinem habēdi, nec aliter sacerdotis officio fungi potest, quàm se Deo continentiam illa suā vouerit, & in monasterio reliquum vitæ tempus transegerit. Hic sanus cùm sit *Apostolic⁹ Cano. 25. In sacris ordinibus constitutis nupt. prohibuit.* Stephani verborū intellectus, facilè apparet, quā nihil Philippum hic locus adiuuet, quo probare nititur, sacerdotibus aliquando matrimoniū contrahere licuisse, cùm etiā Apostolorū canonibus id vetitum esse legamus: extat ēm inter alios hic quoq;: Qui cū cęlibes essēt clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modò sic eis visum sit, matrimoniū contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quā quòd hypodiaconis, diaconis, & *Const. syn. Cano. 3.* presbyteris posteaquàm ordinati fuerint, vxorem ducere fas nō est? tales enim nuptias, vocāt patres sub Iustiniano

Im-

Imperatore in Trullo regij palacij Constantinopoli cõgregati ducenti viginti septem, illegitimas, & illegitimum eius modi contubernium solui iubent. Qua synodo ante annos propè noningentos habita, cũ posterior fuisse videatur Stephanus hic pontifex, quicunq; tandem is fuerit (nam primum non fuisse liquet) est ne verisimile eum aut canonem Apostolicum, aut istorum patrũ decretum ignorasse? quorum synodum, sextã quidem synodum vocat Gratianus, cũ eius decreta nõnulla producit, sed ex Nicæna secũda synodo, tũ ex actis quoque Florentini concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauam synodũ liquere potest, quod quatuor aut quinq; pòst annis fuerit cõgregata. Quã cum præcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas duxissent ante susceptos sacros ordines, rem habere sacerdotibus etiam orientalibus licitum non esse scripserunt, non potest ostendi tempus vllum, quo vel orientalium, vel quarumcunq; aliarum ecclesiarũ sacerdotibus matrimonium inire fas fuerit: ficulneum vt planè sit præsidiũ hoc Philippi, quo nititur ad incœstas magistri sui nuptias defendendas. Iam illud q̃ ridiculum q̃ ineptum, q̃ prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam, cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur, quem fuisse sacerdotem ex eo colligere volunt, quòd oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint sacerdotes, qui oblatiões offerant, aut quasi non sit alia oblatio præter eam, de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per sacerdotem in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusque consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Alyptes, Augur, Schœnobates, & quid non? poterat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligenter versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quòd omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Mosen dixit: Nõ apparebis in cõspectu meo vacuus: atq; inde discere, suas etiã laicos oblatiões habere, quas offerãt ad altare, quas etiam apud Catholicos nunc offerri vide-

Dist. 28. c. presbyterũ & 31. Quoniam, & 35. Dist. c. Si quis.
Nic. 2. syn. Actione. 6 tomo. 1.
Flor. conc. Sessiõe. 5.
Nota.
Nullũ tẽpus potest ostẽdi, quo sacerdotibus siue orientalib⁹ siue occidẽtalibus inire matrimoniũ licuerit.
33. quæst. 2 Latorem.
Laicorum oblatiões.
Grego. De consecrat. dist. 1. Omnis.
Exod. 34.

Pœnitētes criminosi repellebantur a quibusdā oblationibus offerendis. Cap. Oblationes.

videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Ab hoc genus obligationibus offerendis repellabentur pœnitētes, qualis fuit iste matricida, repellebantur fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium commisissent, & vi seruum suum ad ecclesiam profugum extraxissent, raptores, vsurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines, quemadmodum. XC. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Non ergo statim sacerdos est, si quis oblationem offert, quòd non viris, magis quàm fœminis licet, modò nē sint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum est. Hinc videre licet quàm anxiè quærendo, quàm nihil inuenire possint nouatores isti, quo demonstrent, aliquando sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quòd per mille quingentos annos nunquam in ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demùm licitum vt sit sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam sit breuius, quàm fuit illud quo Paulus etiam eos qui haberent vxores voluit esse tanquàm non habentes. Manifestum ergo iam est, sacerdotibus in ecclesia catholica neque licuisse vnquam, neque nunc etiam licere matrimonia contrahere. Quod verò adfertur ex Paulo: Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à sacerdotio, dictū esse sancti patres omnes vno ore testantur, quemadmodum apud Tertullianum, Originem, Chrysostomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuisse, sed esse oportere Episcopum vnius vxoris virum; atque eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se strenuum vereq; masculum in illis procreandis præstiterit, parum sit idoneus, qui Episcopi munus obeat. Quorum si sententiam recipimus, non erit sacerdos & Episcopus Christus non Paulus ipse, qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, non Timotheus, non Dionysius, non Ignatius, non Basilius, non Chrysostomus, non innumeri alij sacerdotes & Episcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis

Nota.

1. Tim. 3.

Sacerdotibus nunquā licuit neq; nunc inire matrimoniū.

Vnius vxoris vir ad excludēdū bigamos.

Tertul. libro priore ad vxorē de exhortatione castitatis, & de monogamia.

Ori. Hom. 17. in Lucam.

Chrys. Ho. 10. ad Ti. & Titum.

Epiph. hæresi. 59.

tis & cōtinentię laude cumprimis celebres fuiſſe legimus. Quid hac vna re dici poteſt abſurdius? Reclamant huic ſententiæ omnes omnium ætatū viri doctiſſimi ſanctiſſimiq́;, non Latini magis quàm ipſi Græci. Ac primùm Euſebius: Oportet enim, dicit ſermo diuinus, Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe: veruntamen eos, qui ſacrati ſunt, atq; in Dei miniſterio occupati, continere deinceps ſeipſos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montaniſtas ſcribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Eccleſia, etiamſi maximè ſacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiā nuptijs ſe continuerunt, & in virginitate vitam degunt, ſe ornaſſe præexpreſſit, velut etiam Apoſtoli ipſius eccleſiaſticā ſacerdotij regulam ordinatè ac ſanctè conſtituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, eſt ſanctum ſacerdotium, ex virginibus quidem vt plurimum procedens, ſi verò non ex virginibus, at ſolitariam vitā degentibus, ſi verò nō ſuffecerint ad miniſterium ſolitariam vitam degentes, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem ſeruantibus: nam eum qui ſecundas nuptias contraxit, non licet ad ſacerdotium ſuſcipere. Ioannes Chryſoſtomus: Tito dicit Paulus, conſtitue Epiſcopos, ſicut ego diſpoſui tibi: ſi quis eſt ſine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quòd id nunc in Eccleſia obſeruetur: oportet eñ omni prorſus caſtitate ſacerdotem ornatum eſſe. Idem in epiſtolam ad Timothæum: Nō hoc velut ſanciens dicit Apoſtolus, quaſi non liceat abſque vxore Epiſcopum fieri, ſed eius rei modū cōſtituēs. In eandem ſentētiā Gręcus ille ſcholiaſtes: vnius vxoris virū. Nō de hoc legem fert, vt vxorē omnino habeat Epiſcopus: ſed ſi ſit, inquit, ex mundanis, ne ſit tamen is qui ſecundis ſe nuptijs implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem eſſe legitimā ad ea præſtanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonij. Poſteaquam verò vocatus ad epiſcopatū fuerit, illud impleat quod à Paulo ſcriptum eſt, vt ſint qui habent vxores tanquam non habentes. Et: Volo omnes eſſe ſicut & ego. Neq; diſſidet ab his Theophilactus. Quinetiā ducenti viginti ſeptē patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo regij palacij ſub Iuſtiniano cōuenietes Canones ediderunt, inter cęteros hūc etiā conſcripſerunt:

Hier. li. 1. cōtra Ioui. & ad Tit.
Amb. li. 1. de officijs c. 50. & epiſt. 82.
Leo epiſt. 45. & 49.
Theoph. in 2. Tim. 3.
Euſeb. De mōſt. Euā. lib. 1. c. 9.
Epiphan. Hær. 48.
In compēdiaria doctrina de fide catholica.
Chryſ. Ho. 2. de patiētia Iob.
Idē Hom. 10.
1. Cor. 7.

Vxor eius qui ad episcopalem dignitatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit, communi sui viri consensu prius separata, postquàm in Episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediatur, quod ab ędibus Episcopi procul absit. Quid hi tot sancti patres, tam excellenti doctrina præditi nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Episcopus vnius vxoris vir sit, non intellexisse iudicandi sunt? per quos nulli vnquā Episcopo esse licuit nisi aut virgini, aut cuius vxor communi consensu Deo continentiā suam dicasset: quod etiamnū apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quāuis plus aliquid sacerdotibus permittāt, neq; eos ab vxoribus suis separēt, quas ante sacerdotiū duxerūt, tamen Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel continentes. Quorsum autem attinet Latinorū quoq; super hunc Pauli locum interpretationes adducere? quos nunquam eum aliter intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestum facit. Ne quis tamē de eo ambigat, ex multis paucorum testimonia proferemus. Extat epistola Syritij, ante annos mille ducentos propè scripta, cuius hæc verba sunt: Fortè quæritur, quia scriptum est vnius vxoris virum: non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter cōtinentiam futuram: neq; enim integros nō admisit qui ait, vellem autem omnes sic esse sicut & ego. Quæ verba repetit ad exuperium scribens, qui post Anastasium Syritio successit, Innocentius. Hieronymus quoq;: Non dicit Apostolus Paulus, Eligatur Episcopus qui ducat vnam vxorē & filios faciat, sed qui vnam habuerit vxorē. Et aliquanto post: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambrosius ad Vercellensem scribens Ecclesiam: Vnius vxoris virum esse præcipit Episcopum, non quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, neq; iterū vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur autoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apostolicam hanc esse traditionem, continentes vt sint sacerdotes, præsertim autē Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunq̄ aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatum fuisse. Quis igitur dubitabit, qui quidem sanæ

Const. cōc. cano: 48.

Nota.

Syr. epi. 4.

Innocent. epist. 3.

Hiero. lib. 1. contra Iouinian.

Ambr. epist. 82.

ſanæ ſit mentis, quin totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequatur potius, quàm vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentiſſimos patronos? qui dum ſuos inceſtos ac nefarios concubitus, omni religione ſpreta & conculcata, defendere moliuntur, ne ipſi in pietatem peccaſſe videantur, in idem in quod ſe præcipitauerunt impietatis baratrum reliquos etiam, quos poſſunt omnes, remis, velis, manibus ac pedib' obnixè pertrahere conãtur. Verũ adfertur aliud ex Paulo telũ: Qui nõ continent nubãt: melius eſt enĩ nubere q̃ vri. Sed hoc quoq;, modo ſanus adſit verborum intellectus, facile retunditur. Proferebat enim idem, ante mille ducentos annos monachus quidam, ad quem ſcribens beatus Ephrem. Sicut à Franciſco Torrenſi in ſecundo lib. eorum, quos inſcripſit de dogmaticis characteribus verbi Dei. Audi, inquit, Apoſtolum dicentem. Volo omnes homines eſſe, ſicut ego ſum, ſed vnuſquiſque proprium donum habet à Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic, ſcilicet diſtinxit duos ordines hominum βιωτικοὺς, καὶ ἀποταχτικοὺς, id eſt, ſeculares & renunciantes, cùm dixit vnuſquiſque proprium donum habet à Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic βιωτικοῖς quidem, id eſt, ſecularibus, permiſit, quod ait, propter fornicationem autem vnuſquiſque vxorem ſuam habeat, & rurſus, honorabile connubium & thorus immaculatus fornicatores autẽ & adulteros iudicabit Deus, ἀποταχτικοῖς, id eſt, renunciantibus, mãdat illud, quod idem ait: Omnis, qui in agone cõtendit, ab omnibus ſe abſtinet, & paulò poſt: Ergo vt ſuprà diximus, ſæcularibus quidem permiſit nubere legitimè, renunciantibus autem mandat cõtinere, & quidem continere legitimè, duos itaque ordines demonſtrauit apoſtolus. Tu autem monache vide, in vtro ſis poſitus, & quod ſignum, aut notam indueris, quæ vota feceris, & quæ pacta cum Deo conſtitueris. Secundum enim pactiones, & ſponſiones, rationem repoſcet Deus, ſicut ipſe dixit: Ex ore tuo te iudicabo. Deinde ſubiungit, Quod ſi omnibus permiſiſſet illud melius eſt nubere, quàm vri, nemo vnquam virtutem caſtitatis coluiſſet. Non Elias Theſbites, non Eliſſæus, non Ioannes, non cęteri omnes, quicunq; ſe caſtrauerũt propter regnũ cœlorũ, neq; Apoſtolus continẽs fuiſſet, niſi in præmiũ aſpexiſſet,

Qui nõ continent nubant.
1. Cor. 7.
Ephrem.

Ambro. ad virginem lapsam. cap. 5. De virginitate ca. 39. Epiphan. hær. 61. Hie. lib. 1. contra Iouinianum Au. de bono viduitatis ca. 8. & ad Pollētium de adulterinis coniugis lib. 1. cap. 15. Aug. li. 2. de adulterinis cōiugijs ca. 12. Remedia fugiendæ libidinis. 1. Cor. 9. Psal. 144. Luc. 11. Hebr. 6. Hebr. 4. Iacob. 1. 2. Cor. 12.

set. Ambrosius verò hoc dictum, ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam: Cæterùm quę se spopondit Christo, & sanctum velamen assumpsit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro, & iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Chrysostomus autem: Viduæ omnino si voluerit potestatem nubendi facit: At eam quæ coniuge mortuo se in reliquum tempus Deo castam fore promiserit, si postea nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidem quam Deo dedisset, fefellerit. Non ijs ergo, sed illis dixit, si se non continent nubant: melius est enim nubere quàm vri. Photius enatrās illud: Si nupserit virgo nō peccat. Virginē, inquit, hic intelligit, non illam Deo consecratā, sed innuptā puellam: illa enim quæ Deo iam cōsecrata sit, si nupserit, adulterum introducit Christo, cui nupta est. Ad eundem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronym' atq; Augustinus Latini, vt ad sacerdotes & eos, qui continentiam suā Deo vouerunt minimè referri possint. Cùm dixisset, inquit Augustinus, quòd si se non continet, nubat: melius est enim nubere q̃ vri: non dixit, melius est mœchari, quàm vri. Mœchatur autē, quisquis post votum factum cōtinentiæ ducit vxorē. Quamobrē necesse est, vt alia quęrāt remedia, nimirum ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suū, & in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigilijs, ieiunijs, laboribus carnem atterant. Postquā verò fecerint omnia, quæ ad frenanda carnis desyderia pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuāt, verùm omnē de suis viribus fiduciam prorsus abijcientes, in eo solo spem suam positam & defixam habeant, cuius hoc donū est, de quo cū scripsit Propheta: quod propè est omnibus inuocātibus se, cùm ipse etiam dixerit: Petite & dabitur vobis: omnis qui petit accipit: quoniam impossibile est mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eum supplices in fide nihil hæsitantes, facere non poterit benignus & misericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Sic fecisse Paulum legimus, cui & ipsi cùm datus esset stimulus carnis, qui eū colaphizaret, nō ad nuptiarum remediū sibi confugiendum esse putauit, sed cùm ter esset dominū de-

deprecatus, posteaquam audiuit, sufficit tibi gratia mea, nã virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter cõtra stimulũ carnis pugnauit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictũ, sic Bernardum, sic sexcentos alios, quos enumerare lõgum foret, fecisse nobis narrant historiæ. Quamobrem non hoc solum remediũ datum est his, qui tentantur libidine, statim vt vxores ducãt. Quid enim si quam semel duxerunt, eius propter diuturnã & insanabilem ægritudinem nullus sit vsus? Quid si lõgius maritus abesse cogatur, vel quòd legatiõe fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus, vel quacunq; tandẽ alia ex causa, num statim sibi dictum putabit, melius est nubere quàm vri, & ad quamcunq; ciuitatẽ peruenerit, aliam atq; aliam vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor continere voluerit, nunquid erunt admittenda incõtinentium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incœstarũ nuptiarũ authorib⁹ & propugnatoribus, à quibus etiam libelli scripti sunt, polygamiã approbantes. Verùm ea res in Ecclesia Christi magnæ semper fuit abominationi. Cæterùm quorũ Deus venter est, & qui diligenter colunt quæ sub ventre sunt, nihil pensi habent: nõ eos religio, nõ eos honestatis publicæ ratio mouet quicquã, dũmodo libidinem suam incœstam expleant. Fuerunt Augustini tẽporibus qui dicerẽt: Si quis dimisisset vxorẽ causa fornicationis, licere sibi superstite illa aliam ducere, ꝙ melius foret nubere quàm vri. Cæterũ Augustinus nequaquã id licere cõtendit, & eiusmodi non esse cõiugia, sed adulteria dicit. Quãobrẽ nõ vult, vt nuptijs incõtinẽtię suę medeãtur, sed suadet vt voto potius cõtinẽtię facto supplicẽt Deo, quò donũ eis pręstet cõtinẽtię. Neque carnalis infirmitatis excusationẽ admittit, sed muliebrẽ illis castitatem imitandã proponit, quę cùm æquè carnẽ habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolũt. Cùm, inquit, à fœminis vtiq; carnem habentibus tantam flagitant castitatẽ, vt quando ab vxoribus diutissime peregrinãtur, velint eas ab adulterino cõcubitu incõtaminatas seruorẽ trãsire iuuẽtatis, & plurimę pudicissimè trãsigũt, & maximè Syræ, quarũ mariti negociandi quæstibus occupati, iuuenes adolescẽtulas, deserunt, & vix aliquãdo senes ad ani-

Quid altero coniuge diu ægroto, vel absente faciẽdum est? debet orare, ieiunare, laborare, corpus in seruitutẽ & obedientiam Dei redigere, & nõ cõtrahere aliud matrimoniũ, nisi cõstet de cõiugis morte.

Aug. li. 2. ad Pollẽtium de adulterinis coniugijs ca. vlt.

Continentia & castitas Syrarum.

Nota.

aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt, non esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas virorum, multominus id posset sexus infirmior fœminarum. Vnde istos, qui virilem excellentiã non putant, nisi peccandi licentiã, quãdo terremus ne adulterinis coniugijs hærẽdo pereant in æternum, solemus eis proponere etiã continentiã clericorum, qui plerunq; ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsq; ad debitum finem domino adiuuante perducũt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini? nónne susceptum casti custodiretis officium? Sed hic quæritur ab istis vtrum sit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an matrimonium contrahere? Quasi verò vbi vtrunque malum est, ibi possit alterutrum esse melius, aut quasi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ matrimonium contraxissent, nihilo continentiores fuerunt, quàm videre nonnullos licet, in catholica cœlibatum professos. Possemus nos quoque non pauca istorum incontinentiæ exempla producere: sed qui vixit inter eos, Erasmi Roterodami testimonium adferre malumus: Sic enim ille loquitur scribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, sed innui nonnulos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castius colere cõiugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgo narrẽtur. Negat esse notissima cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum qui pro vna duxerit tres: noui sacrificum, virum alioqui probum, qui duxit vxorem, quam pòst comperit alteri nupsisse. Similia permulta de monachorum & monacharum coniugijs referuntur, qui ductas repudiarũt eodem iure, quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulterorũ? Quid Argentorati fiat nescio: quid alibi compertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus istis Euangelij præconibus, esse fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mũdo querẽtes præter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tum miserum,

Scortarine an matrimoniũ cõtrahere tolerabilius sit voto obligatis.

tum

tum graue, non posse viuere sine vxoribus, quas tam multi ob leuiores causas aut non ducũt, aut ductas nolent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophen comicam: Vbi cõtigit vxor, occinitur: valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quàm tot mala non possunt excutere? Vndè tanta rebellio in his, qui se iactant agi spiritu Christi? hæc Erasmus. Reprehéditur à Philippo Pighius, qui nõ verè magis quàm piè scriptũ reliquit: Minus peccare sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationẽ sit prolapsus, quàm qui nuptias contraxit, Turpis illi videtur hæc oratio: contra catholicis honestissima. Probat autem hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior seruus est, an qui grauatus seruitio fortasse negligentius aut incautius agens cadit sub onere, an qui iugũ in totum projicit? Quis peior discipulus, an qui ex præscripto ediscit nõ quidem vniuersum, quod fortè potuisset, nisi crapulæ & somno securius indulsisset, tamen partem: an qui scholam prorsus deserit? Quid in hac oratione turpe? quid nõ pium potius & honestum? Non dicit Pighius, Bonum est fornicari: Quod si diceret, turpis esset oratio: sed dicit, minus malum esse, quàm spreta & cõculcata iurisiurandi religione nubere. Quod non modò Pighio, sed Paulo etiam Apostolo tam graue visum est flagitium, vt non modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem turpem esse dicat Philippus, qui, quod isti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum docuerit, docens non modò nubere, verùm etiam velle nubere contra fidem iureiurando interpositam, esse damnabile? Sed quid in re sit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali sit in nuptijs, an in fornicatione eorum, qui se voto continentiæ alligarunt? An istis non rectè Comici verbis responderi poterit? Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ: Sunt incœsta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysostomo, Photio, sic ab alijs viris pijs & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationem habere potest incœstum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cũ cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorus

Albertus Pighius, sacerdos fornicans minus peccat, quàm contrahẽs matrimonium, contra Melancth. infra.

1. Tim. 5.

Sacerdotũ nuptiæ sunt incestæ.

Hebr. 13. immaculatus: Sed si contrahat sacerdos aut monachus, quid aliud rectè dicere possumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incœstu contaminatus? sic enim appellant eiusmodi nuptias sancti doctores, quorum supra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorum verba subscribere. Ac Cypriani quidem, Ambrosij, Photij, iam commemorauimus: Hieronymi verò verba sunt hæc: Virgines quæ post consecrationes nupserunt, non tam adulteræ sunt, quàm incœstæ. Basilius verò pluribus ea de re verbis differit, quæ vel ob hanc causam huic libro visum est inserere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit sanctorum patrum de Martinorum nuptijs iudicium. Horrendum vocat ille sacrilegium, si quis sub ministri nomine & habitu, Christi sponsæ adulter efficitur. Cùm enim, inquit, virginitatem domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quæ sponsi dextram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quę nequitiæ dans manus dereliquit, neq; eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulò post, Non se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia Pessimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit præuaricationisque malum: deinde, quia causa non est libera, neque est enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quòd solenne legitimumque connubium sponsus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & præterea processus ipse testatur, huiusmodi quippè nobilitata viro processit in publicum. Porrò si connubium istud & processu, & testibus, cunctis denique iudicijs illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris

Nota. Hier. li. 1. cōtra Iouinianum. Basi. de vera virginitate. Post votū continētiæ qui matrimonium cōtrahūt, sacrilegium, incæstum, & adulterium cōmittūt.

ac nequissimis semper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile domini conscendere, ac violare non metuat: Nempe ex rebus humanis eorum, qui sic delinquunt, pœnas cõiectare possumus. Quæso, quo cruciatu digna censeretur mulier, quę nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandã impudicè substerneret, ac seruũ insidiosè nequiterque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominam suam dominique cubile seipsum petulanter immisit? Sed enim vafræ istæ quid faciunt, quæ tantum impietis contra seipsas per carnis flagitia admittere non metuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, leuioresque suscipiant pœnas, verùm virginitatem insuper, quam anteà professæ fuerant, abnegant, quippe virginitatis limites trãsgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumque dedecoris non ignorantes, huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatẽ solari sese arbitrantur amissam, homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationẽ præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuique dederant dextras, eo quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerant, cùm hi quidem ex præcedente cunctisque cognito virginitatis instituto, quòd se illæ professas esse negant, vesaniam, summamque impudentiam auersentur atque oderint: Christus verò pręter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quàm vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acrius ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaque ne specioso charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram omnique mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem, quicquam ad excusationem proderit vmbra, solatiumque connubij: neque viuentem virum sub prætextu coniugij non soluta circumuenire, aut fallere poterit, cui mortalem hominem post eximios illos, quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec sanè incongruè his, qui sunt eiusmodi illud apostolicum

aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: nō coniugium, sed adulterium malè consummantes. Nullus itaq; seruus ad id impietatis erũpat, vt sponsam domini cōtingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatisque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impēdere cōsyderans, non vasa inanima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atq; incœstare præsumat: imò verò nullus adeò impius, atrox, impurusque sit, vt non inanimata templi vasa, sed ipsum domini templum, virgineum scilicet corpus, ipsamque omnium preciosissimam animam in templo Dei sacratissimi donarij vice locatam, libidinis facibus barbarica immanitate succendat. Verũ & si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaque simul & templum, & donaria, & charitatē sponsi, communionemque ac societatem regni, perniciosæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd si te renuente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: Ve autem illi per quem tradetur, vtile illi esset si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, qui virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit, oportet me viro coniugi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi, per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi nō esse natum, quàm socium tanti in dominum flagitij damnari. Non audis, quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur. Etsi enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur illi spacium non das, vt & de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissę pœnam emendationemq; miseratus, ad

1. Tim. 5.

Matth. 26.

Matth. 19.

Vxor dimissa relinquenda, vt agat pœnitentiam.

ad se rursus pr oprium reuocet membrum? Quid emendan di se spatium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte aut ad viuẽtem virum remeare meliorem factã mulierem, aut certè cùm neq; vidua, neque vxor sit, pro remisione culpæ, qua peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum suum, pro quo dimissa est, planè intelligere posit, eam ad cõiugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? Nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilemq; illi ad nequitiã reditum per connubium pandis. Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atque impius est, qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare præsumit, multo profectò funestius adulter atq; impius erit. Hęc aduersus Martinos Basilius, ac plura etiam, nisi quòd lõgum esset omnia adscribere: quæ ideò pluribus verbis in hunc locum transcribenda duximus, vt quæ fuerit sanctorum patrum de incœstis eiusmodi nuptijs sententia, cunctis constaret: simul illud planum omnibus fieri posset, non primum fuisse Pighium, qui tolerabilius esse peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm nuptias cõtrahere: cùm hoc expressis verbis à Basilio dictum videamus, qui maius esse scelus dicit, negationem virginitatis, nuptiasq; contractas, quàm lapsum virginis. Sed Ioãnem quoq; Chrysostomum eadem de re differentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipse confiteor. Honorabiles nuptię & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarũ: Angelorũ enim societate semel iunctũ, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est: quãuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamẽ & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neq; vllus tibi fortè persuaserit dicens, nihil de nõ accipienda vxore dominus præcepit. Nec me ignorare cõfiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomẽ accipiet, si volueris vnquã, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirũ si nuptiæ tales, vbi offenditur De⁹, adulterio cõparantur? maius longè audies. Homicida iustorũ laude donatur: & misericors plusq̃ homicida punitur, quoniam

Chrys. epi. 6. ad Theodorum monachum.

Num.25. niam hoc vetante fit domino, illud volēte. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset: Saulem autē Samuel sanctus Dei, in luctib⁹, lachrymis, precibusq; pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando hostium duci, quem debuerat trucidare, inuitò parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupere desiste: si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur. Sic apostolus Mattheus apud Abdiā, cùm de laudibus matrimonij multa dixisset, tandem conuersus ad Hirtacū regem, qui cupiebat virginem à se velatam Iphigeniā vxorem ducere: Si hodie, inquit, desponsatā regi seruus regis vsurpare audeat, non solùm offensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs: non ideò quidem quia duxerit vxorē, sed quia sponsam sui regis accepit. Ita etiam tu fili, sciens Iphigeniam filiam regis decessoris tui, sponsam regis cœlestis effectam, & sacro velamine consecratam esse, quomodo quæso poteris sponsam potentioris tollere, & eam tuo matrimonio copulare? Sed Augustinus, aiunt, vitæ sanctitate & doctrina istis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui post votum nupserint, & qui tales diuidant grauiter peccare asserit. Cuius hæc verba proferuntur non sicut ab illo scripta, sed sicut à Gratiano sunt in decretorū librū relata: qui citat hæc verba ex Augustino de bono coniugali: Quidā nubētes post votū asserunt adulteros esse: Ego autē dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Quid si in eo libro scripta non reperiuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid si liberis de bono viduitatis Augustini non est, verùm Iuliani potius, quēadmodū annotatū ab Erasmo legimus? Quid si palam Augustini sentētiæ aduersatur locus hic? cuius hæc verba alibi leguntur: Virgo quæ si nuberet nō peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Nunquid ipse sibi contradicit Augustinus? nunquid vnius huius quā omniū aliorum, quam etiā sua ipsius alio in loco plus valere debet autoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscunq; sit autoris liber hic, vt parem tamen, acsi ab Augustino scriptus esset,

1. Reg. 15. & 16.

Abd. de vitis Apost. lib. 7.

27. distin. Quidam.

Liber de bono viduitatis potius Iuliani, quā Aug. est.

In Psal. 83

esset, autoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius non truncatim excerpta, sed quò melius cognosci sententia possit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedente capite: Quæ se non continent nubant, antequam continentiã profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnãtur. Alio quippe loco de talib⁹ dicit: cũ enim in delicijs egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primã fidẽ irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidẽ, quã prius vouerant, quod perseuerãtia implere noluerũt. Mox paucis interiectis in proximè sequenti capite: Quoniam, inquit, sicut ait dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo capere capiat: quæ se non continet nubat: quæ non cœpit deliberet: quæ aggressa est perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur: Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cùm in delicijs egerint in Christo nubunt, sed nubere volunt, habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, tamen volendo, non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremò damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerũt: Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur: Sed cùm dixisset, nubere volunt, continuò addidit, habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint.

De bono viduitatis Cap. 8.

1. Tim. 5.

Matt. 19.

Nota.

Cap. 11.

desint. Ac paucis interiectis: Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas si nupserint, adulteria esse, non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur in eo, quòd exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum, vt à maritis separentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quãuis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, contra quem scripsit Augustinus, quam Augustini censeri possint, non minus tamen authoritatis habere patiamur, quàm si citra dubitationem vllam ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtranque partem authoritatibus nonnullis, loquitur Gratianus: Hic distinguendum est, quod vouentium alij sunt simpliciter vouentes, de quibus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt quibus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neque verò solus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quem omnis postea Theologorum est schola sequuta, hoc inter simplex siue priuatum, & solenne votum discrimen posuerunt, vt hoc matrimonium contractũ dirimeret, illud verò non. Illud solum votum debere dici solẽne (declarat Bonifacius octauus) quantũ ad post cõtractum matrimonium dirimendum, quod solennisatum fuerit per susceptionem sacri ordinis aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per sedẽ apostolicam approbatis. Vides igitur, quòd qua tu vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulterijs peiores, apertè Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetũ, clarif-

Nota.

Distin. 17. Presbyteris.

Lib. 4. sentẽ. dist. 38. cap. 1.

Inter votum solenne & simplex differentia.

Lib. 6. decretalium. Lib. 3. de voto & voti redemp.

clarissima Dei ciuitatis lumina, sub illius nomine lacerare,& quæ sectari fideliter debebas,ea non dubitas hostiliter insectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc esse Pighij orationem dicere, minus malum esse si fornicetur alligatus voto continentiæ,quàm si nuptias cõtrahat, blasphemã insuper vocas. Scilicet, blasphemi sunt Cyprianus,Hieronymus,Ambrosius,Augustinus,Basilius, Chrysostomus,de quibus non doctrinæ magis, quàm sanctimoniæ tam excellens est apud omnes opinio, quàm latè patet orbis Christianus?His tu talibus viris ore blasphemo tam horribile crimen obijcere audes?Fortasse vim vocis huius ignoras? Si scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intrasses, non tanta, quanta in isto cœtu tot sanctorum deberes verecundia coërceri.Hic enim certè tantò maior debet esse verecundia, quantò verior addiscitur sapientia.Tantò amplius reuerẽdi sunt tot venerabilium Episcoporum,quàm vnius Xenocratis vultus,quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide,quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus,quàm insano conuicio turbulẽtus eos blasphemos vocare non vereris,in quibus Christum ipsum loqui dubitandum non est. Neque enim Pighij, verùm istorum est, quam tu blasphemam vocas sententia,qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti:ipsi sunt qui nuptias eorum,qui continentiæ voto sunt alligati, & adulteria vocant,& adulterijs esse peiores affirmant. Quis autem est qui non grauius esse crimen iudicet adulterij,quàm fornicationis?Sed fac vtrumque esse adulteriũ, siue ducat vxorem alligatus voto continentiæ, siue fornicetur. Nunquid non grauius est quòd quis ex proposito dataque opera committit,quàm in quod ex humana sit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuũ,quàm quod intermittitur tamen, magis flagitiosum non est? Non sumus hi, qui sacerdotum & monachorum incontinentiæ patrocinari velimus: Procul à nobis absit hæc tam impura cogitatio: Quin eos disciplina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coërcendos esse censemus. Quæ quidem disciplina, per istud nuper natum Euangelium sic

est

est multis in locis abolita, vix vt vllum iam illius vestigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens esse flagitium & graui animaduersione puniendũ, fornicationes & concubinatus sacerdotum & monachorum: Sed intereà tamen, non possumus Augustini, Basilij, Chrysostomi, ac aliorum sanctorum doctorum sententias non probare, qui nuptias istorum esse multò sceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapsione carnis, agnoscit persæpe peccatum suum, & eius admissi pœnitet, quo fit, vt à patre misericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat, facilius misericordiam impetrare possit. At qui ducit vxorem, tantum abest, vt se peccasse confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum suum, vt glorietur in malitia, qui potens est in iniquitate, vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Nisi fortè non palliat suum flagitium virtutis nomine, qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei lumina non modò adulterium, verùm & incœstum & sacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimescunt. Quid est hoc aliud, quàm cum his, quibus Propheta væ sempiternum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid est hoc aliud, quàm in spiritum sanctum peccare, quod peccatum etiam ipse Christus tam graue esse dicit, vt nec in hoc, nec in futuro seculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius. Quærunt quid mali sit in nuptijs, quibus ipse Christus etiam interesse, & eas primo ædito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Viciſsim ab eis quæramus licet: Quid est mali in salutando? cùm hic communis vsus sit gratiæ, & tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Non hic salutationis officium & sedulitas aufertur, inquit Ambrosius, sed obstaculum impediendæ deuotionis aboletur, vt quando diuina mandantur, paulisper sequestrentur humana. Pulchra est salutatio, sed pulchrior quo maturior diuinorũ exequutio, quæ per moram sæpè traxit offensam. Ideò autem & honesta prohibētur, ne sollennis gratia obrepat officij, & impediat ministerium, cuius mora culpa sit. Quod de saluta-

Sacerdotũ & monachorum fornicationes & concubinatum grauiter puniẽdos esse.

Ezech. 18.

Esaia 3.

Psal. 51.

Esai. 5.

Matth. 12.

Bonæ res, malæ fiunt, si non ritè fiant.

Luc. 10.

Libr. 7. in Luc. Ambros.

lutatione dixit Ambrosius, hoc totidem verbis de nuptijs dici potest. De quibus ita loquitur Augustinus: Si licet, & bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere: id est, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis nesciat vnumquodq; suam legem habere? Est enim quod omnino generaliter omnibus nõ licet: est item quod alijs licet, & alijs non licet: & est quod aliquando licet, & aliquando non licet. Fornicari omnibus semper non licet. negociari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequã enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negociari: facto iã, non licet. Et Christiano cũ vxore sua conuenire aliquãdo licet, aliquando verò non licet. Propter dies enim processionis aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendum est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Vnde Apostolus, Ex consensu, ait, abstinendũ ad tẽpus, vt vacetur orationi. Nã secundum legẽ in ieiunio cædi & iurgari non licet, posteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei causis. Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante imperatorem licet? Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc antistitem eius puriorẽ cæteris esse oportet, ipsius enim personã habere videtur: est enim vicarius eius, vt quod cęteris licet, illi nõ liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicẽ agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere: Et non solũ huic concubitus nõ licet, verùmetiã & ministro eius: quia ipse mundior debet esse, quia sancta sunt, quæ ministrat. Nã sicut ad cõparationem lucernę tenebræ non tantũ obscuræ, sed etiã sordidæ sunt: ad comparationẽ aũt stellarũ, lucerna caligo est: ad solis verò cõparationẽ stellæ nebulosæ sunt: ad Dei autẽ claritatem sol nox est: Ita & quæ ad nos licita & munda sunt, ad Dei dignitatẽ quasi illicita & immunda sunt. Quanq̃ enim bona sunt, Dei tamẽ p̄sonæ nõ cõpetunt. Nũquid nõ tunica mediocris hominis, quãuis munda, imperatori tamẽ sordida & illicita est. Ac per hoc Antistites Dei puriores esse debent, q̃ cæteri: quia & Christi habent personam, & ministros Dei mũdiores esse oportet. Nemo enim imperatori ministrat, nisi vestimẽtis claris & mũdis indutus. Deus aũt quia natura clarissimus est, ministros eius natura magis, quàm vestibus mũdos esse oportet. Hæc ille in ipso calce

Aug in li. quæst. veteris & noui testamẽti in fine.

Ecclesiastico negociare nõ licet.

Christiano cum vxore propter dies processionis cõuenire non licet, & tempore sacræ communionis auctore Hier. cont. Iouinia.

Nota.

Cõparatio insignis, nostra licet mũda sint, tamen ad Dei dignitatẽ quasi immũda.

Sacras res laicis con-

trectare non licet. quæſtionum veteris & noui teſtamenti. Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentanda, quæ minari ruinam viſa eſt? an nō pietatis id potius videri poterat? & tamen qui ſuſtentauerat Oza indignante domino mulctatus eſt. Sic quod natura ſua pium erat, ratione perſonæ factum eſt impium. Quid mali eſt in adolendo incenſo? Certè ſcribens ad Demophilum Dionyſius, nihil inconueniens feciſſe regem exiſtimat, & tamen qui facere id aggreſſus erat Oſias rex, cùm quod ſacerdotum munus erat proprium, id vſurpare ſibi conaretur, lepra percuſſus moritur. Quid mali eſt in ſacrificando? Proprius hic eſt Dei cultus, & illi ſoli debitus: Core tamē, Dathā, & Abiron, cū id facere ſeorſum tentaſſent, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque viui in infernum operti humo: quin & ignis egreſſus à domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſilius: Fieri poteſt, vt ſit aliquid propria ſua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter perſonæ vel temporis rationem vſurpatur, iam Deo acceptum non ſit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incenſum offerre Deo: Verùm acceptum illi non erat, cū fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca ſuſtentanda, nihil in adolendo incenſo, nihil in ſacrificando mali fuit, ſed quoniam non ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniā in diuiſiōe fiebat, quę per ſe bona, quę ſancta fuit res, quia non bene facta eſt, mala facta eſt, & in perniciē ceſſit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ ſunt, ſed bonū quoq; malum fit, ſi non bene fiat, ſi fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd ſi verùm eſt, quod à Gregorio ſcriptum legitur, quod peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, ſed minoris culpę ſint quàm ſpiritualia, quod adeò verum eſſe credit Auguſtinus, vt audeat dicere, quod ſuperbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipſo, in quo ſe extollunt humilientur, Chryſoſtomus autem inuidum ſcortatore, fure, homicida deteriorem eſſe ſcribat: quis dubitabit affirmare, plus in nuptijs eorum eſſe culpæ, qui voto continētiæ ſunt alligati, quàm in fornicatione? Hoc enim carnis

2. Reg. 6. Arcam fe- deris laicus Oza ſuſtentās & attingens punitus morte.

Dionyſius epiſt. 8.

2. Par. 26.

Num. 16.

Baſil. in regulis cōtractioribus quæſt. 176

Greg. Peccata carnalia ſunt maioris infamiæ & minoris culpæ quā ſpiritualia

Aug. ſerm. 53. de verbis domini.

Chryſ. Homil. 30. in Ioan.

nis tantum est vitium, ibi verò carnis vitio simul adiunctum est illud, quod è spiritus vitijs vnum est omniũ grauissimum, nimirùm arrogantia: Siquidem abominatio domino est omnis arrogans. Quæ maior autem esse potest arrogantia, quàm si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus intelligere putet, quàm omnes omnium ætatum homines, qui fuerũt ex eo tempore, quo Christus homo fieri dignatus est, quibus visum est, vnanimiter omnibus, neque licere sacerdotibus vxores ducere, neq; deesse alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omniũ maximè est Deo abominabilis, hæc primum hominem de paradyso deiecit: neque enim gustando pomo grauissimè peccauerat, sed in hoc erat crimẽ maximum, quod contra Dei præceptũ venerat, quòd esse sicut Deus volebat, quòd serpentis consilium sequutus, quid è re sua foret, se melius quàm Deum intelligere sibi persuadebat. Hæc Luciferum quoq; de cœlo deturbauit. Neq; enim ob scortationẽ, aut adulterium, aut furtum deiectus est de cœlo, sed superbia illum indè præcipitauit infra ipsam abyssum, cuius hęc verba sunt: Ascendam & ponam solium è regione Dei, & ero æqualis altissimo. Et ob hæc verba deiectus est, inquit Athanasius, ignisque æternus eius hæreditas & portio factus est. Hæc est, quæ schismata semper generauit & nunc generat. Huius fons est cæcus amor sui, quãdo quis ita se, ita sua idola, hoc est, commenta suarum opinionum amat, ita sibijpsi placet, vt contemptis patrũ sanctorũ theorematis, sua illis theoremata non dubitanter anteponat. Hinc hęreses & schismata oriri Petrus etiam indicat, cùm dicit eos esse maximè cruciandos, qui post carnem in concupiscentia immundiciæ ambulant, dominationemq; siue potestatem contemnunt, audaces, inquit, sibi placentes, sectas non metuunt introducere. Cùm enim sibi placeant, cùm adeò seipsos ament, vt nihil nisi quod ipsi sentiunt rectum esse putent, ita fiunt in sententia sua pertinaces & præfracti, vt ab eo, quod semel in animum induxerũt, nulla ratione deduci posse videantur. Hinc existunt posteà sectæ: sequũtur enim, qui sunt hoc ingenio præditi, nõ quod vniuersæ Ecclesiæ, sed quod suo capiti videtur. Hinc ędificatur Babylon, q̃ ędificat, sicut ab Augustino scriptum est,

Prou. 16.

Gen. 3.

Esai. 14.

Luciferi superbia punita.

Athan. in lib. de virginitate.

Amor sui quid efficiat.

2. Pet. 2.

Amor sui Babylonẽ et cõfusionẽ ædificat.

Augu.lib. 14. de ciuitate Dei cap. vlt.

Schisma crimē grauißimum.

Cypr. de simp. prælatorum.

2.Reg. 11.

Num.16.

amor sui. Nam dum quisq; opinionē suam solitariā amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri se de ea patitur, fit Babylon: fit confusio linguarū & opinionum tanta, quantam nunc videre licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur, plus ne vitij sit in nuptijs, an in fornicatione voto continentiæ alligatorum, illud in quæstionem venire videtur, maior ne sit schismatis, an fornicationis culpa. Neq; dubitandum est, quin multò maior sit in schismate: quod Cyprianus tam graue crimen esse scribit, vt ne sanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrumq; tamen crimen remissum est illi, simul vt confessus est: De Core, Dathan, & Abiron, nihil eius generis cōmemoratur, nullius criminis affines fuisse leguntur: quin vt scribit idem Cyprianus, eundem cum sacerdote Aaron & Moyse Deū nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verū Deū, qui colendus atq; inuocandus fuerat, inuocabant, ob hoc solū facinus, quòd seorsum sacrificabant, quodq; loci sui ministerium transgressi, contra sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis segregauerāt, diuinitus percussi, pœnas statim pro illicitis conatibus pependerunt. Itaq; quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in sacramentis, sed in præcisione vitium est: hoc & nos istis rectè dicere possumus: non tantùm in nuptijs voto continentiæ alligatorum, quantum in separatione crimen esse, quando quis seipsum separat à Christo: Separat autem seipsum à Christo, quisquis ab eius corpore, quę est Ecclesia, se segregat. Etenim totus Christus, quemadmodum ab eodē Augustino scriptū legimus, caput & corp⁹ est. Caput est vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia: sponsus & spōsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur, in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus: Quicunq; de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia: quia de Christi corpore, quod est ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui nō credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut in

Idem li.1. epist.6.

Aug. cōtra epist. Parmeniani. li.2. ca.13.

Idem de vnitate ecclesiæ cap. 4.

Ephes.5.

in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtiq; sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesię non tenent, quod est Christus Iesus: nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimonijs contradicunt. Item quicũque credunt quidem, quòd Christus Iesus, ita vt dictũ est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deũ, & cũ patre vnum & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Ecclesia. Ex his Augustini verbis discimus, quòd quisquis vnitati Ecclesiæ nõ communicat, Christo non communicat: quòd à Christo se separat, quisquis ab eius corpore sancta Catholica Ecclesia separat. Nunquid autem is communicat vnitati Ecclesiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes, iam inde à mille quingentis annis, continentiæ voto alligatis nuptias contrahere fas non esse, contra id venire, & contrarium asserere audet? Nunquid non apertè à Christi corpore se præcidit, qui quòd tam constanter Christi membra sancti Catholici & Orthodoxi doctores oẽs tot seculis docuerunt, id oppugnare non dubitat? Est non nemo, qui propterea minus peccare putat sacerdotem si ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quàm in legẽ Ecclesiæ. Et citatur Augustinus, qui dixerit, Gratiano referẽte: Copulam sacerdotalem vel consanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apostolica authoritate prohiberi. cùm tamen neq; scripserit hoc alicubi Augustin[9], neq; ex Augustini, verùm ex sua ipsius sentẽtia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam sacerdotalẽ interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiusmodi venit, ideò minus peccat, quia non in aliud, quàm in Ecclesiæ legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Augustinum, non Hieronymum, nõ hominũ quenquã, sed ipsum Deum & hominem Christum, huius peccati grauitatem

Extra ecclesiã, qui sunt.

Gratianus 26. quæst. 2. Sors.

Ecclesiam qui nõ audit, infidelis est.

Matth.18. demonstrantem: Si non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi *Aug. tra-* tanquam ethnicus & publicanus. Nunquid leue tibi vide *ctat.89.in* tur crimen ethnicum esse? nunquid non multò grauius, *Ioan.* quàm fornicatorem aut adulterum esse? Quid est autem *Contra du* ethnicum esse, nisi infidelem esse? in Christum non crede*as episto-* re? Potest autem extra Christum spes esse salutis vlla? Cer*las Pela-* tè peccatum infidelitatis tantum esse vult Augustinus, vt *gianorum,* sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia *li.3.cap.3.* contineri. Et sicut cùm dicimus, Apostolus, etiamsi nõ ex-*Peccatum* primatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Pau-*infidelita-* lus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamsi non exprimatur *tis omnia* quod peccatũ, non intelligitur nisi infidelitatis. Quod etiã *reliqua in* illa Christi verba videntur indicare, cũ dicit de spiritu san-*se includit* cto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi expo-*Ioan.16.* nens: de peccato quidem, quòd nõ crediderunt in me. Itaque tantum esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum sit. *Lib.4. con* Quod cùm ita sit, cùm ecclesiam non audire sit ethnicum *tra Iulia-* & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquam poterit, *num ca.3.* quin multò sit flagitium grauius, in Ecclesię cõtemptum, *Hæresis* continentię voto alligatis nubere quàm viri? Certè nullum *schisma et* est vitium hæresi, schismate, infidelitate deterius. Conge-*infidelitas* rantur, inquit Erasmus, in vnũ sacerdotem luxus, libido, *sunt pecca* ambitio, auaritia, & si quid prætereà criminum est, om-*ta grauissi* nem hanc vitiorum lernam vna superat hæresis. Eadẽ est *ma.* & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cùm de *Rotero. ad* traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vbe-*fratres in-* rior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubiũ & tho-*ferioris ger* rum immaculatum, nos cum Paulo prędicare: sed ecclesię *maniæ.* contemptum, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicis-*Heb.13.* mum execrari. Quare, quicunque non ita credit sanctam catholicam Ecclesiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eius legibus tanquàm à spiritu sancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est & publicanus. Nec est quòd existimet, nõ in aliud se peccare quàm in legem Ecclesiæ, peccat in Christũ ipsum. Neq; enim sponsus à sponsa sua, neque caput à corpo-*Luc.10.* re suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit:

qui

qui vos spernit, me spernit. A Christo itaq; separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contrà, qui permanet in Ecclesiæ vnitate, quālibet grauibus sit flagitijs coopertus, quacunq; tamen hora ingemuerit, nihil est quòd dubitet, quin posteaquàm ex animo patratorum criminū eum pœnituerit, remissionem peccatorum cōsequutus, ad vitam peruenire possit æternam. Neque enim est alibi remissio peccatorum & æternæ vitæ consequendæ spes, quàm in ea, quæ corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia.

August. epist. 150.

DE IIS QVAE RESTANT EX SYMBOLO, *Peccatorum remißione, Carnis resurrectione, & vita æterna.*

CAP. LVII.

ATque hæc est causa quamobrem in symbolo, posteaquam credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus, peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis, sine quibus nemo nascitur mortaliū: Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare possit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est ab inquinamentis eiusmodi mundari per peccatorum remissionem, quam assequi non licet, nisi in sancta catholica ecclesia, idq; per sanctorū, hoc est sacramentorū communionem. Remissis autē peccatis, non est dubitandū homini Christiano, quin sit compos futurus vitæ æternæ. Atq; hic est scopus ad quē omnes tendimus: hic est finis, propter quem omnia illa credimus, quæ sunt in hoc libro commemorata. Quoniam verò totum Deus hominē saluandum suscepit, constat autem homo ex anima & corpore, ex eo factum est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore verò loco vitam æternam nos credere profiteamur. Quę carnis resurrectio cū in Christo præcesserit, licet sperare corpori, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrum surrexit, in cœlum ascendit: vbi caput, illic &

Ordinis in symbolo ratio.

Apoc. 21.

Resurrectio carnis

 mem-

Carnis nomine quid intelligendum. membra. Carnis autem nomine, corpus humanum, resurrectionis, reuiuiscētia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandum est: quandoquidem, vt à Ioanne Chrysostomo scriptum est, qui docendus est esse resurrectionem, is profectò non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nam & pijs in hoc mundo afflictis præcipuum solatium, & impijs terrorē adfert: qui sine modo in omnia collaberētur vitia, si post hanc vitam non sua cuiusq; factis merces tribueretur. Prçclarè Cyrill⁹ Hierosolymitanus. Radix omnis bonę operationis, est resurrectionis spes. Nam expectatio retributionis, attrahit mentem hominis ad bene operandum. Paratus est enim omnis operarius ad perferendos labores, cùm perspexerit, laborum suorum mercede se fraudatum nō iri. Hæc est basis totius fidei nostræ, quam solidā esse oportet: quę si vacillet, reliqua penè frustra creduntur. Cur autem vacillet causa nō est, quandoquidē resurrectionem hanc vel reuiuiscentiam quotidie videmus in seminibus, quæ spargimus in terram, à quorum similitudine probat etiam Paulus carnis resurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicit aliquis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore venient? Insipiens tu, quòd seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid seminas? Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuique seminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse præstare Deum in resuscitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu, inquit, semen aridum aut mortuum conijcis in terrā, ibi rursus putrefactum interijsse videtur, atque ita demum exiliens è terra velut renascēs & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granū frumenti, nisi cadens in terrā mortuum fuerit, ac alia multò specie renascitur, quàm in scrobe conditum fuerat. Pusillū, vile, nigrum, ac siccum granulū infoditur humo, id putrefactum in limo, suo tempore velut reuiuiscens in teneram herbā erūpit, mox culmi, dein aristæ. At nihil horū apparebat in illo granulo, quod terræ tradidisti. Sua cuiq; semini vis inest, ea se ꝓfert, vbi rursus emerserit,

Resurrectio quid.

Chrys. Homil. 44. in Ioan.

Cyrill. Cathesi. vlt.

Resurrectio ex mortuis fidei nostræ basis.

1. Cor. 15.

Resurrectionis carnis probatio.

Ioan. 12.

rit, vt iam aliud omnino videatur cùm idē conspicias, sed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur? quæ radicis ambages? quàm latè sparsi rami? quę pompa frondium? quæ florum amœnitas? quæ fœtuum vbertas? Nihil horū erat cùm tu vile illud ac minutum granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo sperare fretus illius omnipotentia? Hac similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ euidentior est, quàm vt de ea dubitari debeat. Est autem duplex resurrectio: Nam procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij, id est condemnationis. Quod & Daniel testatus est dicens: Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æternam, ij autē in opprobrium & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem: Et qui bona egerunt, ibunt in vitam ęternam, qui verò mala, in ignem æternum. In Apostolorum autem symbolo neque ignis, neque opprobrij, neq; iudicij fit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox concluditur, & vitam æternam. Etsi autem animę impiorum æquè vitam æternam habebunt atque piorum, impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æterna in scripturis dicitur. Vnde & Paulus. Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Neq; vnquam in scripturis vita æterna nisi in bonam partem accipitur: in qua quid non sit, quam quid sit dicere facilius est. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est lassitudo, non est infirmitas, non est fames, non sitis, non æstus, non corruptio, non indigentia, non tristitia. Vis nosse quid ibi fit? Dicit Esaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis nō ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni immunditia, vt possit eum videre, qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi

Resurrectio duplex.
Ioan. 15.
Daniel. 12
Impiorum immortalitas mors potiꝰ æterna quàm vita dicenda.
Rom. 8.
Aeterna vita semper in bonā partem capitur.
Esaiæ 64.
2. Cor. 3.
Aeterna vita quid.
Ioan. 17.
2. Cor. 3.

consummabitur quum reuelata facie gloriam domini speculabimur. Quòd vt nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, dicamus omnes, Amen.

DE SPE.
CAP. LVIII.

Fidei obiectio. PORrò ad Deum piè colendum nõ est quòd quisquam existimet solam fidem sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem non modò promissionibus, verùmetiam comminationibus Dei. Quoniam verò peccatorum nostrorum nobis conscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum salubris est, quando spe misericordiæ sustentatur. *Fidei & spei cõparatio coniunctio & officia.* Hæc igitur indiuidua fidei comes esse debet. Hæc est enim, quæ accipit, quod fides credit. Adeò sunt hæc duo sibi inuicem coniuncta, vt altera sine altera stare non possit. Nam quemadmodum à Chrysostomo præclarè scriptum est, fides gloriam inchoat, spes sustinendo consummat: *Chryso. tomo. 4. iuxta finem. Ho. de fide spe & charitate.* Illa fundamentum ponit, hæc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit ad summũ. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad consummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur credit, hæc quod sperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. *1. Cor. 3.* Nec enim quisquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit consummare. Vt enim sine fide non habet firmitatem spes, ita sine spe fides non habet mercedem. Hæc est quæ filium prodigum ad pœnitentiam erexit: *Luc. 15.* De hac per Prophetam dixit dominus: Quoniam sperauit in me, liberabo eum: *Psal. 90.* De hac scripsit Paulus: Spe salui facti sumus: *Rom. 8.* Hanc vocat galeam salutis: *1 Thess. 5. & Eph. 6.* quòd quemadmodum galea præcipuum corporis nostri membrum tuetur & conseruat, dũ caput circumdat & vndique tegit, ita & spes cogitationem nostram non sinit concidere, sed capitis instar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. *Spes galea & anchora salutis.* Hanc alibi comparat anchoræ, *Hebr. 6.* quòd sicut anchora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licet innumeri venti

commoueant, sed iactam fixam reddit & immobilem, ita spes fixam reddit animam in Deo, quantiscunque tentationum procellis ac tempestatibus ea iactetur, atque agitetur. Hæc est quæ nos petere facit, vt accipiamus. Neque enim satis est credere daturum Deum, quæ promisit, sed oratione contendendum est, vt accipere queamus. Orandi autem formulam præscripsit nobis magister noster, dominus noster Iesus Christus: cuius explicationem non ita multò pòst ex Cypriano subiungemus. Verùm ita Deus à nobis orandus est, nihil vt hæsitemus, ac plenam in eo spem ac fiduciam collocemus. Quum enim pater noster sit, proculdubio non committet vnquàm, aliquid vt neget à se petentibus, ijs, quos nimia charitate in filios adoptauit: quum præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite & accipietis. Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impossibile autem est mentiri Deum, qui veritas est: Deinde quum sit omnipotens, nihil est quòd dubitemus, quin præstare queat, quæ petiuerimus. Quando itaque certò nobis constat, quòd & vult & potest ea præstare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis est ad thronum gratiæ & misericordiæ eius, indubitata spe, certaque fiducia quæ petiuerimus obtinendi. Quò plures autem accesserimus, hoc facilius impetrabimus. Verè enim scripsit Hieronymus, quòd impossibile est multorum preces nõ exaudiri. Quamobrem non ipsi modò Deum deprecemur, verùm etiam sicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem sanctorum: Sicut Paulum quoque nõ semel fecisse videmus, vt se fratrum orationibus peteret adiuuari: sic & nos adiuuari nos sanctorum intercessionibus postulemus: non eorum tantum, qui in hac lachrymarum valle nobiscum degũt, sed magis etiam illorũ, qui cũ Christo felicissimè viuunt. Nã qui corpus hoc mortis circumferunt, cùm & ipsi non sint absq; peccato, vt necesse habeant nobiscum vnà dicere, Dimitte nobis debita nostra, non possunt ipsi de se quoque non esse soliciti. Quare fieri nequit, vt pari sint erga nos affectione, similiterq; res illis nostræ curę sint atq; ijs, qui cùm sint absq; macula iam & ruga, omni cura & solicitudine de se vacui, ea iam

Orandi ratio.
Matth. 6.
Ioan. 1.
Matth. 7.
Ioan. 15.
Hebr. 6.
Ioan. 14.
Hebr. 4.
Hie. in ca. 18. Matt.
Preces multorum nõ exaudiri impossibile est.
Iob. 5.
Rom. 15.
Colos. 4.
Sãctorum intercessio & innocatio.

ad quam nos anhelamus cœlesti patria sunt potiti. Qui cùm fratres nostri, cùm eiusdem, cuius nos corporis membra sint, atque ideo nos non diligere non possint, quum præsertim fides & spes cessatura sint in patria, charitas autem non modò non cessatura, verùm etiam tum demum perfecta sit futura, facere nulla ratione poterint, vt salutis nostræ cura ne tangantur. Preces autem eorum tãto plus apud Deum ponderis obtinere dubium non est, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de ijs certo sciri vix potest, qui nondũ sunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi non sunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem Ecclesiæ iudicio condemnato, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: posteaquàm verò mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda est oratio. Nam sicut verè scriptum est ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo, Si Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se debent adhuc esse soliciti: quanto magis post coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verùm nec eos audiamus, qui mortuorum hanc vocant inuocationem: quin ipsum potius Christum veritatis magistrum audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Iacob, Deus Isaac, non est mortuorum Deus, sed viuorũ. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui sunt, vitæ restituuntur? Nostra hæc, mors potius quàm vita dicenda est. Nam quotidie morimur, neque est hora vlla, qua non fiat aliqua vitæ nostræ diminutio: illorum autem vita sempiterna cùm sit, nulli iam est morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis verè mortui dici possimus. Iam verò quod dicunt, inuocatione sanctorum Christi gloriam obscurari, tantum abest vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fiducia, quàm in Christum transfertur. Nisi forte si quis parum sibi bene conscius, atque adeò regis conspectum reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum esse gratiosos existimet,

Vigilantij error quod hic viui tantum pro se mutuo orent, & nõ sancti in cælo.

Hier contra Vigilã.

Sãctorum nõ est mortuorum inuocatio.

Matth. 22

Sancti viuunt.

Inuocatione sanctorum nõ obscuratur gloria Christi.

Simile.

is quoniam ipse non adijt, regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor hominis, quo cùm suam indignitatem agnoscit, tum regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et fit non raro, vt princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt, quibus gratiam authoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nōnunquàm ipsum etiam regem regum & dominum dominantium non est incredibile: qui vsqueadeò suę gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horū faciet. Sic visum est illi gloriam suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnum suum, quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret, ideò non exhorruit formam serui suscipere, carnē nostram indutus. Neque verò non præstitit, quod credentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborās. Magnū fuit hoc: Sed maius illud, quod vmbra Petri sanabat ægrotos: quòd sudarijs & semicinctijs, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmonijs plerique liberabātur. Quæ res tantū abest vt aliquid Christi gloriæ detraxerit, magis etiam vt illustrem eā reddiderit. Neq; enim ad alium, quàm ad ipsum Christum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apostolis miracula fiebāt. Sed hic obijcitur nobis Dei verbum. Scriptū est, aiunt: Gloriam meam alteri nō dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptū est: Dominum Deū tuū adorabis, & illi soli seruies: Quamobrē impiè faciunt, qui contra Dei verbum ita clarū & manifestum, Deo debitum cultū in homines transferunt. Scriptum est ô Satana: sed non hoc est Dei verbum, quod tu persuadere membris tuis conaris. Neque enim secum ipse pugnat Dei spiritus, qui per Paulum alibi locutus est: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est & illud, quòd Iacob adorauit septies obuiantem sibi fratrem: quòd Iudith Holofernem in conopæo sedentem: Quod Nathan, quòd Bersabææ regem Dauid: quòd Nabuchodonosor

1. Tim. 6. Ioan. 14. Miracula maiora in potestate Dei apostoli fecerūt quam Christus. 2. Pet. 1. Philip. 2. Mat. 9. Actor. 5. Actor. 19. Obiectio. Honor Dei & Sanctorum. Esaiæ. 42. 1. Tim. 1. Deut. 16. Matth. 4. Honor, gloria & cultus soli Deo. Solutio. Rom. 2. Genes. 33. Iudith. 10 3. Reg. 1.

Daniel.4. donoſor Danielem: quod Abraham & Ioſue angelos ado
Geneſ.19. rauerunt. Audebis ne ſanctos hos Patriarchas & Prophe-
Ioſue.5. tas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipſe ſibi cõtraria ſit loquutus, affirmare? Qui cùm dixerit vno loco, Soli Deo honor et gloria, dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de ſcriptura cõtrouerti inter nos, ſed de eo, quẽadmodum quod Dei digito ſcriptum eſt, intelligi oporte-
1.Cor.8. at. Abſit opinio ſcientiæ, quæ inflat: adſit charitas, quæ ædificat, non deerit nobis, ſicut aliarum, ſic & harum ſcripturarum ſanus intellectus. Quòd ſi verba captioſè ſcrutatus fueris, cùm dicitur. Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies, nunquàm ex illis colliges ſolum Deum eſſe adorandum, verùm illud potius, ſoli Deo eſſe ſeruiendum. Ex quo conſequens illud erit, hominem homini ſeruire non debere. Nullus ergo ſeruiet alteri, niſi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò non pro-
Epheſ.6. hibet hominem homini ſeruire, vt etiam de eo, quemad-
Coloſ.3. modum ſeruire oporteat, præcepta dederit. Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti: Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt ſeruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam ſeruos dominis carnalibus quàm ipſi Chriſto voluerit obedire, Quæ verba ſi quis inflatus ſenſu carnis ſuæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quàm idololatriam docuiſſe Paulum colliget? qui non alio loco dominos à ſeruis haberi voluerit, quàm quo Chriſtum ipſum. Verba ſunt clara & aperta: Sed nunquàm id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines tranſlatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aſpergi infamia, qua nũc Eccleſiam vniuerſam ab his qui ſegregauerunt ſemetipſos aſperſam videmus? quæ vel errare cũ Paulo ſatius ducit, q̃ cum iſtis rectè ſentire. Certa enĩ eſt, quod neq; Paulus errare, neq; poſſunt iſti rectè ſentire, qui ſe à cõpage Chriſti corporis
Ioan.8. auulſerunt, atq; ita ex membris Chriſti facti ſunt membra diaboli, qui mendax eſt & pater eius. Qui, quemadmodũ iam

iam antè docuimus, quò facilius incautis ouibus obrepat, sese diuinę legis sententijs, velut quibusdã velleribus obuoluit, subinde vociferãs, scriptũ est enim. Sed de eo quid scriptũ sit, nõ est vlla nobis dubitatio, de eo verò, quẽadmodũ quod scriptũ est accipi oporteat, controuertitur. Rident isti qui nihil sibi nõ arrogant, nihil Ecclesiæ nõ detrahũt, tanq̃ à scholasticis Theologis inuentum, quod de duplici cultu, siue adoratione, seu seruitute, traditum ab illis legimus: quum tamen id non trecentis his annis, quod isti volunt, ab illis excogitatum, sed ante mille propè ducentos annos ab Augustino literis mandatum esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendã attulerimus, quemadmodum defendi posśint, quin ipsę sibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In scholis itaque Theologorum hæc à priscis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quisquam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non personuerint, esse duplicem cultum, adorationem, seruitutem: vnam latrię, duliæ alterã: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præstari voluit, latriæ verò nequaquam. De quo duplici cultu in secunda Nicæna synodo multa scripta sunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cùm crucem viuificam salutamus, conuenienter canimus: Crucẽ tuam adoramus domine: quæ sanè adoratio nihil aliud est quàm salutatio, siue amplexum malis dicere, & est vox multæ significationis. Adoratio enim est quùm venerationem, desyderium, & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidiśsimum imperium adoramus. Est adoratio quæ tantummodo timorem significat, quemadmodum Iacob adorauit Esau: est quæ gratiam notat, quomodo Abrham pro agro, quem accepit à filijs Heth, in sepulchrum Saræ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant rant beneficium se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmadum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiã pro cultu adorationis in spiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quod Græcè est latreuseis, Adorabis, absolutè ponit, neque adijcit soli, vt significetur vox diuer-

Cultus duplex.

Aug. li. 8. de ciuitate Dei c. 27. & lib. 10. ca. 1. & 3.

Latria soli Deo, dulia hominib⁹ etiã rectè tribuitur.

In epi. Tarasij & vniuersæ sanctæ synodi ad Imperetares, quæ est in fine 7. actiõis.

Adoratio quid.

diuersę notionis & æquiuoca: cultum autem exhibebis siue seruies, quòd Græcè est latrufeis, soli adijcit, quam ob causam latriam soli Deo tribuimus, ad illumq́; referimus. Et in secunda actione: Qualis verò est iste adorationis honor? profectò non alius, quàm is, quo nos peccatores quoq; inuicem prosequimur, salutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostrorum. Et in ea epistola, quam præposuit actis synodi Tarasius: Soli Deo latriam exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ dominæ nostrę sanctæ Deiparæ, sanctorum item angelorum, omniumq́; sanctorum. Extant autem tres libri Ioannis Damasceni aduersus eos, qui sanctis imaginibus & sanctorum inuocationi detrahunt, scripti, in quibus adorationis modi diligenter explicantur: & quæcunque vel contra imaginum, vel contra sanctorum venerationem obiiciuntur, præclarè diluuntur. Verùm vt res omnis vel cæco perspicua esse quæat, neque sit quisquam, qui non intelligat, quàm falsò isti, qui quòd ne milites quidem impij, qui Christum in crucem egerunt, facere ausi sunt, Christi tunicam inconsutilem in tot iam particulas consciderunt, vnam, sanctam, catholicam, apostolicam Ecclesiam idolatriæ vnius omnium grauissimi criminis insimulent, propter eum quem sanctis tribuendum esse docet honorem, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè transferri queat, paucis disserere. Triplicem Deo cultum deberi, mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorem & inuocationem. Ex ijs præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deos propiciari, bonus esto: Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Augustinus verò summam religionis esse dicit, imitari quem colis. Hunc adeò requirit à nobis Deus, vt filium suum vnigenitum de cœlo descendere, & in terris cum hominibus versari voluerit, quô in illo homine facto, quemadmodum nos imitari Deum oporteret, disceremus. Neq; enim propterea tantum incarnari Christus voluit, vt esset vita nostra, verùm etiam vt esset via, per quam ad vitam peruenire nobis liceret: Non ideò tantum homo factus est, vt (quod solum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis no-

Ioan. Damascenus in tribus libr. de imaginib' & inuocatione sanctorũ agit.

Ioan. 19.

Cultus Dei triplex.

Seneca.

Aug. li. 8. De ciuitate Dei, ca. 17.

Christus incarnatur vt sit vita, & via & exemplum.

nostris satisfaceret, mortemq; nostram moriẽdo destrueret, verùmetiam vt seipsum viam nobis & exemplum viuendi proponeret: vt sicut ipse ambulauit, & nos ambularemus, neq; satis esse putaremus, si crederemus quòd vita nostra factus est, quodq; satisfaciẽdo pro peccatis nostris nos à morte liberauit: atq; ita omni cura soluti, in vtranque quod aiunt, aurem dormiẽtes, ocio iã & voluptati vacaremus: verùm vt aspicientes in authorem fidei & consummatorem Iesum, eadem qua ille via incederemus, si veritate cognita vitam consequi vellemus. Cõdiderat Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: hanc ille cùm propemodum amisisset vitio suo, Deus homo fieri dignatus est, vt eam sic deformatam in nobis vt amissa videretur, restauraret. Quantũ igitur eum esse cultum existimare debemus, propter quem Deus de cœlo descendere, & in hac lachrymarum valle carnẽ nostrã indutus cũ hominibus versari dignatus est? Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes cùm ait: Qui dicit se in Deo manere, debet sicut ipse ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipse, qui via nostra, qui simul & ostium & ostiarius noster fieri dignatus est, dominus Iesus Christus. Sic enim loquitur: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ac rursus alio loco: Ego sum ostiũ, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur? Nunquid nefas esse putabimus, præcipuum cultum hunc, propter quem Deus homo fieri, ad quẽ toties & ipse per se, & per Apostolos suos nos inuitare dignatus est, ad homines transferre? Hoc si nefas est, nefariũ scelus cõmisit Paulus, qui dixit: Volo aũt oẽs vos esse sicut meipsum. Ac rursus clarius in eadem epistola repetitis vicibus: Imitatores mei estote. Et in alia: Estote sicut ego. Quid ais ô Paule. Christus ideo venit in mundum, vt imaginem & similitudinem Dei, quam inobedientia sua primus parens noster propemodum amiserat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis restauraret, Christus dicit: Ego sum

Heb. 12. *Genes. 2.* *Ephes. 5.* *1. Pet. 2.* *1. Ioan. 2.* *Ioan. 14.* *Matth. 16.* *Ioan. 10.* *Sãctorum imitatio.* *1. Cor. 7.* *1. Cor. 4.* *Gal. 4.*

via: ego ſum oſtiũ: qui vult venire poſt me, ſequatur me: non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciſcum: & tu dicis, Eſtote ſicut ego, Volo omnes eſſe ſicut me: Imitatores mei eſtote. Quẽ temetipſum facis? Nunquid tua in nobis imago reſtaurari debet? nunquid tu es via noſtra, qua nobis incedendum, nunquid tu es oſtium noſtrum, per quod nobis ad vitam ingrediendũ eſt? Quid eſt, ſi hoc non eſt Dei ſibi gloriam vendicare? ſoli Deo debitum cultum in ſe transferre velle? qui præcipuus Deoque multò gratiſsimus in imitatione conſiſtit. Hic facile quiuis perſpicit, ſi quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri pròh dolor, videmus) à nefario ſcelere defendi Paulũ non poſſe. Sed non ita ſoli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Non itaque tranſtulit in ſe Dei gloriam Paulus, neque ſoli Deo debitum ſibi cultum arrogauit, quin potius, quemadmodum hanc, ad quam inuitat, imitationem ſui vellet intelligi, declarauit, cum pòſt ea verba, Imitatores mei eſtote: ſtatim ſubiunxit: ſicut & ego Chriſti. Hactenus imitari ſe quemque voluit, quatenus ipſe Chriſtũ imitatus eſt: nõ quatenus fuit perſequutor, blaſphemus, contumelioſus, verùm quatenus miſericordiam Dei conſequutus: non ipſe iam viuebat, ſed in ipſo Chriſtus, quatenus ipſi mundus & ipſe mundo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Chriſtum in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quòd rectè cultus hic ſanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Chriſtum in ſanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad ſolum illum, qui via noſtra, qui oſtiũ noſtrũ eſt dominũ Ieſum Chriſtũ, redundare videatur. In illo perfectiſſimũ nobis pietatis exemplar editum eſt. Sed quoniã dicere poſſit aliquis: Quid eſt homo, vt poſſit ſequi regẽ factorem ſuũ? Quomodo præſtare poſſum ego puluis & cinis, vt incedã veſtigijs creatoris mei? Vt ne quis exiſtimaret ſibi nõ eſſe poſſibile, quod propter nos homini facto Deo fuit poſſibile, pueri proponũtur homines, vt in illis Chriſtũ viuentẽ & operantem imitemur, neq; deſperemus eà nos præſtare poſſe, quæ eadẽ qua nos infirmitate præditi viri ſancti quandoq; præſtitiſſe cõmemorãtur. Sic à Baſilio ſcriptũ legimus. Reſpicientes igitur

1. Tim. 1. Gal. 2. Gal. 6.

Imitari Paulũ eſt Chriſtũ in Paulo viuentem & agentem imitari.

Eccle. 2. Gen. 8.

in Christum, animi nostri alacritatẽ glorioso imitandi studio intendamus, vbi verò sanctos cōsyderamus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum consyderationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum Domini ad mortem vsq; seruemus, atq; ita in vitam æternam ingrediamur, regnū cœlorum hæreditate possideamus, quemadmodum pollicitus est qui mentiri nescit dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quod est in Christo Iesu, sanctis imitandis, ac augetur potius illius gloria, quàm minuitur. Sed hæc de primo & pręcipuo cultus genere dicta sufficiāt. Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaq; Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi cōtradicit? Minimè gentiū. Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atq; ad solum illum esse referēdum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudendos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contrà per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viuentem & operantem in illis? Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazanzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum est virtus omnis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam sanctum: qui verò ignominia afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonos conseruos (sanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ significationem apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis synodi sanctæ secundæ Nicænæ repetitum legimus. Neq; dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto templū Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri: In Petro quis ho-

Basil. Ser. 2. de baptismo cap. vltimo.

Nota. Sāctorum veneratio

Ezech. 36. & Ro. 1.

Naz. in ora. in Athana.

Iacob. 1.

Epiphan. Hæres. 26.

Basil. in 40. martyres.

Damas. li. 4. Actione. 4.

Aug. in Psal. 44.

honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: Sumus enim Christiani non Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quòd Apostoli, quòd martyres, quòd imitatores Christi fuerunt, non plus illis honoris debetur, quàm vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ sanctimoniam ab his, qui Græcorum historias conscripserunt, plurimum esse legimus commendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantum abest, vt honorandis illis obscuretur Christi gloria, nihil vt magis ad eam illustrãdam pertinere videatur, quàm ea quæ sanctis præstatur veneratio. Sed hac de re, dicunt isti qui segregauerunt semetipsos, non est nobis vobiscum controuersia, de inuocatione contendimus, quam soli Deo deberi censemus: atq; ea qua fungimur vsurpata nobis authoritate, si quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem est & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cùm se Christus, non Petrum, non Paulum sequi iusserit, se, non sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorificandis illis, cum disertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo: quid esse criminis poterit in illis inuocandis? non tanquam largitoribus, hoc enim solius Dei proprium est, sed tanquam deprecatoribus. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem nõ crediderunt? In sanctos autem non credimus. Quid si in illos quoque rectè credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes sanctos: Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in symbolo dici posse: Credo in sanctam catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cùm solenne sit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam Ecclesiam credidisse eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In nostram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum, Credidit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moysen refertur & in Deum:

Sanctorũ inuocatio. *Obiectio.* *Mortuos inuocare non licet ergo.*

Esa. 42.

Rom. 10.

Credere in sanctos, & sanctã Ecclesiam. *Paulus in epistola ad Philemo.* *Hier. Aduersus Luciferianos.* *Hier. in epi. ad Philemonem.* *Exod. 14.*

vt populus qui credebat in dominum , æquè credidisse dicatur in seruum . Hoc autem non solum in Moyse, sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunq; credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitate tenuatur: Sed & Chrysostomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quòd ei coniunctus est Moyses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par Deo, sed vt minister Dei. Origenes quoque, recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primo quidem omnium in dominum nostrum Iesum Christum: consequenter verò etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo rectè credimus in sanctos, rectè etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum autem aliter in sanctos credimus quàm Deum, sic aliter etiam eos inuocamus quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quæsumus, præsta quæsum', largire quæsumus, tribue quæsumus: Sāctos inuocātes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cœlis cum Christo triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus. Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quòd aduocatus noster Christus etiam nunc ad dextram sedens patris interpellat pro nobis: verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit vnquam, ne cum Ario creaturam esse Christum sentire, aut aliquid eius potestati detrahere videretur, quasi non æquè largitor ipse sit vt pater, aut spiritus sanctus. Et enim quatenus est homo, Pontifex est noster pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis est patri, non tam preces fundit, quàm precantes exaudit: Cùm enim sit vnus ex diuersa substania, ipse est, inquit Claudianus, qui quodam modo petit, ipse est qui se quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifestū faceret mater Ecclesia, nullū se diuinum honorem in sanctos transferre,

Chrysosto. Tomo. 3. in ser. de fide & lege naturæ.

Fides nostra primo omniū in dominū nostrū Iesum Christū deinde in oēs sanctos.

Deum inuocam' vt præstet, & sanctos vero vt orēt pro nobis & intercedant.

1. Ioan. 2.

Nemo catholicus Christū inuocauit vnquā vt oret pro nobis.

Claud. de sta. animæ, lib. 1. cap. 3.

ferre, in illa solenni supplicatione, quam litaniam vocant, quid creatori, quidq; creaturæ tribuendum sit, disertè docet, dum aliter Deum vnum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium, aliter sanctos, qui Dei creaturæ sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritus sancte Deus, miserere nobis. Ad sanctos vbi ventum est, non misericordiam, sed intercessionem tantum ab illis postulat, sicut ab alijs in hoc seculo nobiscum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Sic in concilio Toletano octauo, quod secundam Nicænam synodum præcessit, vbi forma præscribitur orãdi: Solo Deo, aiunt, creatore suo adorato, inuocet sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Vides iã quisquis es, qui cum Saulo Christum in membris suis persequi, quàm eorum quæ pro nobis solicita sunt ad Christum intercessione cum Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius honos in litania sanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum sedes translatis, quam ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, ais, Christi gloriæ derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dum à sanctis intercessio postulatur. Derogabat igitur Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus. Alios scilicet præter Christum mediatores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta confitetur Ecclesia, vnum esse mediatorem Dei & hominũ hominẽ Christũ Iesum: sed tantũ abfuit, vt propterea sanctorum inuocationem esse putauerit excludendam, vt in eo ipso capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro regibus & pro omnibus, qui in sublimitate constituti sunt obsecrationes fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem se fuisse Moyses testatur inter Deum & populum Israël, quum dicit: Ego medius & sequester fui. Talem vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret, nunquàm ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Sed audiamus Cyrillum

Inuocare Deum & aliter sanctos docet sancta Ecclesia.

In conc. Toletano. Cap. 7.

Obiectio per inuocationẽ alius mediator quæritur.

Mediatores etiam sancti.

Rom. 15. 2. Cor. 1. Colos. 4. 2. Thess. 3.

Obsecrare pro aliquo

Deut. 5.

Mediatorem esse.

rillum ea de re loquentem: Mediator, inquit, Dei & hominum, Iesus Christus est, non solùm quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna substantia est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit: Nam aliter quomodo vnum mediatorem Christum Paulus dixisset: multi enim sanctorum mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Moses quoque mediator fuit, ministrauit enim filijs Israël legẽ datã à Deo. Mediator etiã fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum: Recordare mei stantis corã te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fuerunt, Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominum Christus? nisi noua inauditaque in alijs mediatio sua sit. Sed modum quoque perstringere non alienum est. Quòd igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab vtroque necessario tangitur, & hoc modo diuersa per medium coniunguntur. Est autem Christus mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniungitur. Verùm & ipse Paulus qualem vnum & solum mediatorem Christum intelligi vellet, mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: mox illa subijciens: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Vides nullam hic intercessionis, verùm solius redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui precioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus, Sic enim docti sumus à Leone pontifice, quòd quamuis in conspectu Domini multorum sanctorum preciosa sit mors, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederũt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ: Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere soluit: quum inter filios hominum solus dominus noster Iesus extiterit, in quo oẽs crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt suscitati: de quibus ipse dicebat: Cùm exaltatus fuero, omnia trahã ad meipsum.

Cyril. li. 12.

2. Cor. 5.

Gal. 3.

Mediator & de Christo & aliter de sanctis dicitur.

1. Tim. 2.

Leo. ser. 12 de passiõe domini. Epipha. 83. & 34.

Cyr. li. 11. in Ioã ca. 34.

Sic & ante Leonem à Cyrillo ſumus inſtituti, quod vnum mori oportuit, ſufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum eſſe putaret, Apoſtolorum mortem ad deſtructionem interitus aliquid contuliſſe: Cum liberatis enim ab interitu etiam Apoſtoli iure connumerantur: vnius enim nobiſcum illos naturæ fuiſſe conſtat, in quos imperium mors ſuum exercuit. Sic æqualis eius Auguſtinus. Solus Chriſtus pro nobis ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, vt nos per illum ſine bonis meritis conſequeremur gratiam. Et rurſus: Etſi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remiſſionem nullius martyris ſanguis funditur, quod fecit ille pro nobis. Sic & qui præceſſit hos Hilarius: Domino, inquit, ſeculi motus tempeſtateſque calcanti, non eſſe quiſquam paſſionis particeps poterat: Solus enim paſſurus pro omnibus, omnium peccata ſoluebat, nec ſocium admittit, quicquid vniuerſitati præſtatur ab vno, ita quum eſſet ipſe redemptio vniuerſorum, erat etiam Petrus antè redimendus ad redemptionis iſtius fidem, cùm in Chriſti martyrem reſeruatur. Sic poſt hos quoque aliquot ſeculis docuit Petrus Lombardus: quem authorem quadringentis his annis ſecuti ſunt, quotquot ſacræ Theologiæ profeſſores dici & eſſe voluerunt. Chriſti paſſio cauſa eſt noſtræ ſalutis, quod non eſt paſſio alicuius ſancti: Nullius enim paſſione redempti ſumus, niſi Chriſti. Profuerunt quidem non modò ijs, qui paſſi ſunt, verumetiam alijs fidelibus ipſorum paſſiones, veruntamen noſtra redemptio non ſunt, hoc enim paſſio illius ſola potuit, qui Deus eſt & homo. Ambroſius libro ſeptimo, in Lucam. Nullius ſanguis profuit, ſicut ſanguis Chriſti, neque enim redimere potuit ſanguis prophetarum. Neque redemit nos Petrus aut Paulus. Chriſti ſolius paſſione rẽdépti ſumus, ſolus ille nos redimere morte ſua potuit, qui & Deus eſt & homo: quod qui purus homo fuiſſet, præſtare nunq̃ valuiſſet. Vtcunq; ſanctorum quoq; paſſiones nobis, verùm iam redemptis proſunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem eum, nunquam agnouit aliũ vna, ſancta, catholica, apoſtolica Eccleſia, quàm vnum & ſolũ do-

Augu. ad Bonifa. li. li. 4. ca. 4. Tract. 84. in Ioan.

Hilarius Cap. 14 in Matth.

Petrus Lomb. Lib. 1. Sẽt. diſt. vlti.

Amb. li. 7 in Lucam.

dominum nostrum Iesum Christum in cruce pro nobis mortuum: à quo docta, vt in ipsius nomine patrem peteret, simul à Paulo admonita, vt per Christum hostiam laudis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vocant, ad patrem ferè dirigens, concludit, non per Petrum, neq; per Paulum, neque per alium quempiam sanctorum, sed per dominum nostrum Iesum Christum: per solius illius passionis & mortis meritum, qua nos redemit, quę petit, omnia concedi sibi postulat. Vides ergo Satana, quod non ignorat mediatorem Christum Ecclesia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimiũ credulæ persuadere conatus es: quodq; iuxta sanam Pauli doctrinam non alium redemptorem agnoscit & confitetur, quàm dominũ nostrum Iesum Christum, etiamsi cum eodẽ Paulo sanctorũ sibi putat intercessionibus vtendũ. Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum intercessiones confugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius conspectu fruuntur præ quibus nos rectè mortui esse censeri possumus. Tum autem, vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, sanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorum intercessione vti prohibet? Sed nusquam id faciendum esse præcipit, neq; vllum eius rei in scripturis extat exemplum. Non præceperit: Verùm ille tamen scripturæ locus, quo benedicẽs Iacob filijs Ioseph, ait: Inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac: quid aliud quàm sanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam sunt, inuocationem confirmare videtur? A qua nõ abhorret etiam illud, quod à Mose dictum est: Quiescat ira tua, & esto placabilis super malitia populi tui. Recordare Abrahã, Isaac, & Iacob, seruorũ tuorũ, quibus iurasti per temetipsum dicẽs, &c. Quodq; dixit Daniel: Ne auferas à nobis misericordiam tuam Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruũ tuum, & Iacob sanctũ tuum. Chrysostomus diuinæ humanitatis exemplum adducens, Quando, inquit, inter viuos homines quibus loquendi fiducia sit, quique peccatores restituere possit, nullos prorsus inuenerit, tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto, Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tutor vrbem, Dauid etiam fi-

Ioan. 15. *Heb. 13.* *Sãcti mortui inuocãdi.* *Gene. 48.* *Exod. 32.* *Daniel. 3.* *Chrys. Homil. 5. in homil. de virtutibus & vitijs.*

4.Reg. 20 lij mei causa, qui ab hac iampridem vita discessit. Aspice, sanctorum, quanta sit virtus: Neque enim sua verba tantum aut corpora, sed ipsa etiam corporum tegmina semper omni possessione sunt augustiora. Heliç siquidē leonina pellis Iordanem discindere fecit: Trium puerorū calcei per ignes ambulauerunt. Helisæi lignum potuit vndarum mutare naturā, quas quidē superficie sua quasi tergo ferrum sustinere coēgit: Mosis virga mare rubrum dehiscere iussit, petram disrumpere valuit: Pauli vestes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt sanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non desunt itaque scripturæ testimonia, quibus & intercedere pro nobis sanctos, & ad eos rectè nos confugere doceri possit. Verùm fac ita esse, quòd nusquam id scriptum sit. At si nihil quod scriptum est, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in scripturis nusquam continetur. Enumerauimus autem iam antea pleraque de voce homousios: de diuinitate sancti Spiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptismo paruulorum: deque alijs nonnullis, quæ Arius, Macedonius, Eluidius, Donatus, reijcienda esse putauerunt, quod è scripturis probari non possent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus istud collectionis, Non est scriptum, igitur amplectēdum non est, cum ipsis illis authoribus hæreticis, quorum semper proprium fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non scriptas etiam traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus. Non est quisquam ferè sanctorum Patrum, qui à Christo in cœlum translato ad hæc vsq; nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorū cum Christo triumphantium intercessio non fuerit approbata, Neque fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in litanijs vtimur. Origenem lōgè vetustissimum ita legimus orantem: O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes sanctos, vt mihi, nō audenti petere Deū propter nimietatē peccati, succurrāt. O sancti

4.Reg.2. Dan.31. 4.Reg.7. Exod.24. Exod.17. Actor.19. Actor.5. 1.Thess.3.

Orig.li. 2. in beatum Iob. In lamēta Orationes ad sanctos

cti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordijs eius pro me misero. Beatus Ephrẽ Edissenę Ecclesię diaconus, ante mille trecentos annos in sermone de laudibus sanctorum martyrum: Precamur, inquit, beatissimi martyres, qui pro Domino tormenta subijstis, atque ideò familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanque es spes apud Deum Christianorum. Gregorius quoque Nazanzenus, quem Theologum Gręci vocant: Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et eius discipul' Hieronymus: Vale, inquit, ô Paula, & tui cultoris vltimam senectutem orationibus iuua: Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas impetrabis. Ac synchronus huius Augustinus: Orate Dominum, orate pijssimi, orate omnia agmina sanctorum. Et qui sequutus Augustinum, eodem vixit seculo, Victor. Deprecamini Patriarchę, de quorum stirpe nata est, quæ nunc laborat in terris Ecclesia: orate sancti Prophetæ cognoscentes afflictam, quã antea vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quàm vt congregaretis, vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cursitastis, præcipuè tu Petre beate, tu sancte Paule gentium magister, vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli: Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista, quæ venerunt nobis non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit pro inimicis Iudæis: prostrati rogamus, vt nõ spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Et æqualis eius Antonius Episcopus Constantiensis ad Arcadiũ scribẽs: Qualis eris, inquit, cùm Petrũ & Paulũ, quos rogare solebas, vt patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudẽtius, ad Laurentiũ verba faciẽs. O Christi dec', inqt,

Audi

Ephrem in serm. de laudibus martyrũ.

Greg. Nazan. in monodia Basilij.

Hier. in Epitaphio Paulæ.

August. In meditat. cap. 23.

Vict. lib. 3. de persequutione Vãdalica.

Antonius Episcopus.

Prudẽtius poëta.

Audi poëtam rusticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua. Indignus agnosco & scio, quem Christus ipse exaudiat: Sed per patronos martyres, potest medelam consequi, & Paulinus Celsum alloquens. Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum viuere, si nostri sis memor ad dominum (& paucis interpositis) Celse iuua fratrem socia pietate laborãs, vt vestra nobis sit locus in requie. Porrò Basilius adeò non reprehendendam putat sanctorũ innocationem, vt scribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis. Quos etiam ipse postea inuocat. Quẽ imitatus Gaudentius, de ijsdem & de alijs nonnullis scribẽs: Supplices, inquit, ad eorum vestigia concurramus, vt ipsis intercedentibus vniuersa quæ poscimus, adipisci mereamur. Sed & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo, dicemus idololatras fuisse Origenem, Basilium, Gregorium, Nazanzenum, Ioannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephrem, Prudentium, qui ad sanctorum intercessionem & confugerunt ipsi, & alijs vt confugerent authores fuerunt? Nos verò multò rectius eos idololatras esse censebimus, qui commenta opinionum suarum sic adorant, & quod semel in animum induxerunt, id mordicus adeò tuentur, vt ecclesiæ totius consensum, quæ columna est & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei sui cordis visiones anteponant: Cui cùm resistunt, non hominibus resistunt, sed ipsi spiritui sancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in sanctis suis coli, sequũtur deos alienos: Sic enim in veteri Testamẽto nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appell. .., quòd non secus ab hæreticis ipsorum commenta quàm ab ethnicis dij sui obseruentur. Tanta fuit priscis illis seculis sanctorum, & eorum reliquiarum veneratio,

Paulinus in panægyrico de obitu Celsi

Gaudentius in ser. quem habuit in dedicatione Basilicæ cõcilij sanctorum.

Chrys. Homil. 66. ad populũ Antioch.

Hier. 3.
Oseæ. 3.
Reliquiæ sanctorum venerãdæ.

vt ad martyrum sepulchra non nisi cum tremore quodam & horrore homines accederent. Quemadmodum cùm alijs in locis, tùm vbi vitã beati Babilæ persequitur, à Chrysostomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiam alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autem de sanctis: Qui ducebantur & circumducebantur: qui contẽpti erant & vincti: qui innumera patiebantur dum viuebant, vbi defuncti sunt, regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romę, quę vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & reges, & præsides, & milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnã gratiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorũ ostiarij reges: neque hinc in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi & eorum nepotes. De Theodosio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugenium prælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. De reliquijs Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quãta per eos miracula Deus ediderit, scribit Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in tẽplo, quid quisq; beneficij accepisset. Suo quoque tempore factum esse refert Theodoritus, vt votorum rei dona persoluerent: atque alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro argentóue confecta. Denique sub ipsa propemodum Apostolorum tempora tantus fuit honor sanctorum martyrum reliquijs habitus, vt beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerẽt, quẽadmodum ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Itaq; non est nouum hoc, quod infelici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idolatriæ insimulentur. Iam indè à multis seculis factitatum id esse narrat Augustinus, cùm à Fausto Manichæo, tùm à Maximo Madaurensi, tum ab alijs nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter singularem cultum, quo sanctos

Chry. tom. 3. in demõstr. aduersus gent. quòd Christus sit De⁹

Ruff. li. 2. ca. 32. eccl. hist.

Aug. li. 22. de ciuitate Dei, ca. 28

Theo. li. 8. de curatio. Græc. affect.

Eus. eb. lib. 4. cap. 15. eccl. hist.

Aug. cont. Faustum, li. 21. ca. 21

Lib. 8. de ciuit. Dei,

ctos

cap.vlti. *Lib.10.ca.* *1.epist.43.* *inter epistolas Augustini.* *Libr. 20. cap.21.* *Nota.* *Sancti ad quid honorantur.*

ctos martyres prosequi videbātur. Quorum errorem refellens Augustinus: quamuis reuerenter colerentur sancti, negat illis tamen vllum honorem diuinum tribui. Sic enim loquitur contra Faustum scribens: Populus Christianus memorias martyrum religiosā solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorū consocietur, atq; orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrū, sed ipsi Deo martyrū (quāuis in memorias martyrū) constituamus altaria. Quis enim antistitū in locis sanctorum corporū assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorū, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectiōis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quātò securius post incerta omnia superata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc pugnantes. At illo cultu qui grecè latria dicitur, latinè vno verbo dici non potest, cū sit propriè quædā diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colēdū docemus nisi vnū Deū. Cùm autē ad hunc cultū pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorū qui hoc etiā idolis exhibēt, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerēdū præcipimus, vel cuiquā martyri, vel cuiquàm sanctæ animæ, vel cuiquā angelo. Nunquid nō perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco, qui cultus, quæúe seruitus propriè diuinitati debeatur, quæ cōtra mortalibus quoq; tribui rectè posʃit. Imitatio, honor, inuocatio, debētur quidē Deo, verùm non ita propriè, vt non etiā ad homines rectè transferri possint: Cæterùm offerre sacrificium ita est propriè diuinitati debita seruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere nō possit. Sicut etiam ex quarta & sexta actione secundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus hæc seruitus non tribuitur in Ecclesia nisi soli Deo. Imitari verò sanctos, honorare sanctos, dicere sancte Petre ora pro nobis, & licuit in ecclesia Dei semper, & licebit:

Latria cultus soli deo tribuitur. *Sacrificiū offerre soli Deo debet.*

Neque

Neque alij sunt, qui cultum hunc deberi sanctis negant, quàm qui sacrificium propriè diuinitati debitam seruitutem ex Ecclesia sublatum prorsus esse cupiunt. Sic suum prius ministris vel amicis, aut filijs potius Dei honorem auferre conantur, quo faciliùs posteà, qui soli Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant, vt omni sacrificio atque sacerdotio spoliatos nos absque Deo esse faciant. Et hoc est quod paulatim Satanas molitur, Primum vt amicos filiosq; Dei, & membra Christi corporis, deinde vt Deum ipsum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam sempiterna quadam obliuione obruat. Verùm hoc, aiunt, est diuinum honorem in homines transferre: quod solius Dei proprium esse videtur, qui dixit: Ego dominus scrutans corda, & probans renes, id hominibus tribuere, quasi possint aut audire sancti petitiones nostras, aut motū cordis eius, qui precatur, iudicare. Cæterùm si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturam arguat, quæ tribuit Elisæo, quod is absens cognouerit, quæ Giesi discipulus eius fecerat, cùm à Nahaman Syro munera accepisset: quòd omnia verba quæcunq; locutus esset in cōclaui suo Syriæ rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, missum esse ab rege Israël, qui caput suū præcideret. Tribuit eadem & Petro, quòd sciuerit is Ananiam & Saphirā fraudasse de precio agri. Paulus quoq; ita loquitur, nā etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscū sum gaudēs & videns ordinē vestrum, & alio loco, ego quidē absens corpore, præsens autē spiritu iā iudicaui, vt præsens eū, qui sic operatus est. Quòd si diuini latini vocātur, qui vel præterita vel futura cognoscūt, cur hoc diuinitatis genus non rectè tribuatur sanctorū spiritibus, quando corpus etiā Elisæi mortuū, ossa Ioseph, quæ visitata fuerāt, post mortē prophetasse legimus? Quid autem aliud est prophetia, q̄ quod à Cassiodoro scriptum est, inspiratio siue reuelatio diuina? Est ne autē verisimile, q̄ pleraq; reuelata sunt Elisæi cadaueri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Elisæo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt alijs quoq; sanctis in terris adhuc agētibus, & nō reuelabitur eorūdē, aut aliorū etiā sanctorum spiritibus, in beatorū sedes receptis, quid à se petant,

Sācti quomodo cognoscant preces viuentium in terra.
Hier. 17.
4. Reg. 6.
Helisæus quid absens ageret Giesi, cognoxit.
Actor. 5.
Diuini quid dicti.
Col. 1.
1. Cor. 5.
Eccle. 48.
Eccle. 49.
Prophetia quid.

quæ

quæ degunt adhuc in hac vita membra corporis eiusdem,
Luc.16. de quorum salute cumprimis illos constat esse solicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerent, quos
Dæmõ vnde dictus. in hoc seculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabũt spiritus cœlestes, quid agant, quid à se precentur fratres, corruptibile corpus hoc adhuc circumferentes? eruntq; meliore conditione dæmones, quos nõ omnino latere cordis nostri cogitationes, & singulari quadã rerum scientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt.) Augustinus, & apud
Aug.li.9. de ciuitate Dei.ca.20 & 22. *Cas.Colla. 7.cap 1.* Cassianum Serenus memoriæ prodiderunt, quàm animæ beatorum suauissimo Dei conspectu fruentium? Ipsam animarum vim subtilitate sua pleraque peruidere, maximè
Greg.li.4. dialogo. cap.25. *Aug. de gen.ad lit. li.12. cap. 26.* cùm à sensibus corporis abstrahuntur, Gregorius & ante eum Augustinus testantur: Quantò plura præuisuros certum est, cùm eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbunt omnia, quæcunque Deo visum fuerit eis reuelare?
Matt. 22. Quòd si verum est, quod dixit veritas, quæ mentiri nescit, quòd in resurrectione erimus sicut angeli in cœlo: angelos autem non modò scire quid precentur in hoc seculo
Zachariæ & Tob.1. & Apo.5. degentes, verumetiam Deo preces eorum offerre manifestè scriptura docet, quid est quòd iam dubitet quisquam, quin animæ piorum desyderatissimo Dei conspectu fruentes, non ignorent quid à se petant fratres in terris agẽtes,
Dion.cap. 4. cœlest. Hierar. siue reuelantibus angelis, quod Dionysio visum est: siue
Hier.cõt. vigilant. quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm similes angelis facti sint: siue quia videntes vidẽtem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim est, in-
Greg.li.4. dial ca.32 & lib.12. moral. ca. 13. quit Gregorius, quod ibi sanctorum animæ nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Quis ibi aliquid nesciat, ait ante Gregorium Dionysius, vbi omnes fontem scientiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credẽdum est, quia foris aliquid sit quod
Dion.cap. 11.cœlest. Hier. ignorent. Verùm vt qui semel à via recta deflexerunt, eos in alium atque alium errorem incurrere videre licet, sic in ijs qui à verò semel aberrauerunt, error alius alium trudit.
Sanctos iã esse cum Christo. Neque enim desunt, qui cùm falsam opinionem suam de non inuocandis sanctis alia ratione confirmare non possint, eo tandem audaciæ atque amentiæ prorumpant, vt asseuerare non dubitent, nondum esse potitos sanctos eius

con-

conſpectu ſuauiſsimo, in quẽ angeli proſpicere deſyderãt, ſed adhuc in abditis quibuſdã receptaculis, extremũ expectare generalis iudicij diẽ, in quo redditurus vnicuiq; ſit Deus iuxta opera ſua. Hoc verò eſt mediatorem Chriſtũ negare, hoc eſt alium cum Iudæis Meſsiam expectare, qui de nouo quodam limbo defunctorum animas iterum educat: hoc eſt dicere, Ergo Chriſtus gratis eſt mortuus. Nam ſicut ſuperius à nobis dictũ eſt, quis erit fructus paſsionis & mortis Chriſti, ſi non melior nunc eſt noſtra cõditio, quàm fuit patrum, qui Chriſti paſsionem & mortẽ præceſſerunt? Si æquè vt illis, clauſa nobis adhuc eſt cœli ianua, quã nos illius morte nobis apertam eſſe perſuaſum habemus? Quæ autem fuit cauſa quamobrem vel illi tantopere deſyderarent venturi Meſsiæ incarnationem, vel nos de eo, quòd is tandem aduenerit, vna cum illis adeò lætaremur, ſi carendum nihilominus, & illis, & nobis eſt eius viſione, neq; prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic iſtorum inſaniæ manifeſtè ſcriptura reclamat & veteris & noui Teſtamenti, quę ſimul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas cum debitas perſoluere, vel ſi nihil in eo ſit quod purgandum reſtet, eueſtigiò cœleſtis regni præmia conſequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt. Mortuus eſt diues, ait Chriſtus & ſepultus eſt in inferno. Latroni cõtra in cruce pendenti dicit ipſe quoq; cruci affixus, Hodie mecum eris in paradyſo. Rurſus alibi ſcriptura loquitur: Vincẽti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradyſo Dei mei. Porrò Paulus cùm dixiſſet: Id quod in præſenti momẽtaneũ eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternũ gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplãtibus nobis quę videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna: Subiungit ilico: Scimus autem, quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, ſed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat, quòd ſimul vt ex diuerſorio corporis huius anima migrauerit, ad æternã illã cœleſtẽ domũ eueſtigio tranſfertur?

1. Pet. 1.
Gal. 2.
Iob. 21.
Luc. 16.
Luc. 23.
Apoc. 2.
2. Cor. 4.

fertur? Quòd si quis contenderit, spe tantum id fieri tum, non autem re, quid aliud ex eo cōsequetur, q̄ quòd nihilo melior futura sit animæ conditio iam à corpore separatæ, quam eiusdem adhuc in corpore permanentis? Quorsum igitur attinebat dicere: Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quandoquidem etiam illa non dissoluta, per æquè sperare nobis domum illam cœlestem licet? qui (quod ab eodem Paulo dictū est alibi) spe salui facti sumus. Verùm & hunc scrupulum exemit nobis Paulus, & omni prorsus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis ita loquitur. Audētes igitur semper & scientes, quoniā dum sumus in hoc corpore peregrinamur à dño: (Per fidē enim ambulamus, & non per speciē) audemus autē, & bonam voluntatē habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominum. Quid magis dilucidè dici potuit ad id, quod volumus, ostendendum? Sicut mercenarius præstolatur finē operis sui: sicut desyderat ceruus ad fontes aquarum, sic sitiebat anima Pauli ad Deū fontē viuum, atq; ideò cupiebat ab isto corpore peregrinari, vt illius præsentia frui posset, quē tanto ardore videre gestiebat. Hoc est quod alio quoq; loco dixit. Habere se desyderium dissolui & esse cū Christo. Quorsum autē peregrinari à corpore, quorsum dissolui cupiebat, si nihilominus tā desyderato Christi aspectu fruendum illi non erat? si dissolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, quò primū ei videndi Christi potestas fieret? Quis non videt q̄ inepta, quàm absurda sit hæc opinio, etiāsi Græci quidam non ignobiles in ea fuisse videntur. Quāuis Cyrillus contrarium non obscurè senserit, sic scribens ad reginas libro secundo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominum in subterranea receptacula dimittebantur implētes mortis promptuaria, vbi autē Christus spiritum suū patri commendauit, etiā hanc nobis præparauit viam: non enim ingredimur in infernum, absit, sequemur autē potius, secundū hoc ipsi & fideli conditori nostras commendatas animas in bona spe, suscitabit enim omnes Christus. Iidē & Basilius. An non extremi stuporis est, inquit, sanctos fateri cū Christo non esse, quandoquidem Paulus peregrinās à corpore præsens est

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Animæ beatorum in cœlo, quàm hic in corpore fœliciores sunt.

Iob. 7.

Psal. 41.

Phil. 1.

Cyrillus li. 2. de recta fide.

Bas. de spiritu sancto ad Amphilochium.

est apud dn̄m,& resolutus iam est cū Christo: istos verò non concedere spiritui sancto quantum in ipsis est, vt vel eodē modo,quo homines cum Christo sit. Verùm hic isti quærūt,quis generalis iudicij sit vsus futurus, si ante illud mercedem quisque suam recepturus est? Respondet huic quæstioni Gregorius, quòd hoc animabus crescit in iudicio,quod nunc animarū sola,postmodum verò etiam corporum beatitudine perfruuntur, vt ipsa quoq; carne gaudeant,in qua dolores pro dn̄o cruciatusq; pertulerūt. Pro hac quippè geminata earū gloria scriptū est, in terra sua duplicia possidebūt. Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est: Datę sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conseruorū & fratrum eorum. Qui itaq; nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modò animarum tantum, tunc autem animarum simul & corporum gloria lætabuntur. Crescit & illud in iudicium, sicut Chrysostomus docet,explicans illum Pauli locum: Non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur: quòd augetur electorum gaudium & glorificatio, cùm fratres quoq; suos coronari simul vident. Si enim corpus vnū omnes sumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cum simul & cōmuniter coronatur, & non per partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum scribente. Extat præclarus quidam sermo Theodoriti: in quo docet: Quandoquidem in certamine quod in hac vita sustinuit anima, socium corpus habuit, non esse rationi consentaneum, vt vel si vicerit sola coronetur, vel si non sit victoriam consequuta, sola puniatur. In quo sicut animam hominis damnati querentē de carne inducit, cū illius impulsu peccauerit, vt socium illud habeat in cruciatu postulantē: sic vicissim carnē iustum illum indicē deprecātem: quādoquidem illa ministra vsa est anima in ijs omnibus faciēdis, quibus æternam beatitudinē est assequuta, vt sicut laborū, sic etiā esset gloriæ particeps. Sed hæc ad probandum sanctorum inuocationē, simul ad ostendendū quòd orationes nostras sancti cognoscant, dictā sufficiant. Nunc Cyprianum orationem

Indicij generalis vsus.

Greg. li. 4. dial. ca. 24

Apoc. 6.

Chrys. Homil. 28. in epist. ad Hebræos cap. 10.

Orig. Homil. 7.

Theod. de prouidentia ser. 9.

tionem dominicam explicantem audiamus: cuius hunc librum cõmendans Augustinus, hortatur vt eum diligenter legant, & quantum dominus adiuuerit intelligant, memoriæque commendent.

De gratia & libero arbitrio cap. 13.

EXPOSITIO DOMINICAE ORATIONIS *authore beato Cypriano martyre.*

CAP. LIX.

EVangelica præcepta, fratres charissimi, nihil sunt aliud, quàm magisteria diuina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, prę sidia obtinendæ salutis: quæ dũ dociles credentiũ mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa & per prophetas seruos suos dici Deus voluit & audiri: sed quanto maiora sunt quæ filius loquitur, quę Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? non iã mandans, vt pararetur venienti via, sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce & rectore domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quibus populo suo consuluit ad salutem, etiã orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxit. Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate scilicet qua & cętera dare & conferre dignatus est, vt dũ prece & oratione ea, quã filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prędixerat horã venire, quando veri adoratores adorarent patrem in spiritu & veritate, & impleuit quod ante promisit, vt qui spiritum & veritatem de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoque eius verè & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quàm quæ à Christo nobis data est, à quo nobis & sanctus spiritus missus est? Quæ vera magis apud patrem precatio, quàm quę à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare, quàm docuit, non ignorantia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reijcitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis? Oremus itaq; fratres dilectissimi, sicut magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est

Oratio dominica cæteris anteferenda.

Matt. 15.

est Deū de suo rogare,ad aures eius ascendere Christi ora tionē.Agnoscat pater filij sui verba,cū precē facimus.Qui habitat int⁹ in peccatore,ipse sit & in voce. Et cùm ipsum habeamus apud patrē aduocatū pro peccatis nostris,quan do peccatores pro delictis nostris, petimus, aduocati nostri verba promamus.Nā cùm dicat:Quia quæcūq; petieritimus à patre in nomine eius dabit nobis,quāto efficacius impetramus si quod petimus in Christi nomine,petamus eius oratione?Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nā vt impudētis est clamoribus strepere,ita contra cōgruit verecundo modestis precibus orare.Deniq; magisterio suo dn̄s secretò nos orare præcepit,in abditis & secretis,vel semotis locis, in cubiculis ipsis,quod magis conuenit fidei,vt sciamus Deū vbiq; esse præsentē, audire omnes & videre,& maiestatis suæ plenitudine abdita quoq; & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego Deus approximās, & non Deus de longinquo.Si abscōditus fuerit homo in absconditis, ego ergo nō videbo eū?Nónne cœlū & terrā ego impleo?& iterū:In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos.Et quando in vnū cū fratribus conuenimus,& sacrificia diuina cū Dei sacerdote celebramus,verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus:Non passim ventilare preces nostras incōditis vocibus,nec petitionē cōmendandā modestè,Deo,tumultuosa loquacitate iactare. Quia Deus non vocis,sed cordis auditor est.Nec admonēdus est clamoribus,qui cogitationes videt,ꝓuocante dn̄o & dicēte:Quid cogitatis neq̄ in cordibus vestris?& alio loco: Et sciēt oēs ecclesiæ,quia ego sum scrutator renis & cordis.Quòd Anna in primo libro regnorū ecclesię typū portās custodit & seruat,quæ Deū nō clamosa petitione,sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras ꝑcabatur.Loquebatur prece occulta,sed manifesta fide.Loquebatur nō voce,sed corde:quia sic sciebat Deum audire, & impetrauit efficaciter quod petijt,quia fideliter postulauit.Declarat scriptura diuina,quæ dicit:Loquebatur in corde suo,& labia eius mouebātur,& vox eius non audiebatur,& exaudiuit eam dn̄s

Ioan.16. *Oratio qualis.* *Hier.23.* *Prou.15.* *Sacrificiū.* *Luc.5.* *Hier.17.* *Anna ty. p⁹ ecclesiæ.* *1.Reg.1.*

Psal. 4. Deus. Itē legimus in Psalmis: Dicite in cordibus & in cubilib⁹ vestris & transpungimini. Per Hieremiā quoq; hæc eadem spiritus sanctus suggerit & docet, dicens: In sensu

Hier. 29. autē verbi debet adorari dn̄s. Adorans autē fratres dilectissimi nec illud ignoret, quemadmodū in templo cum Pha-

Orādi adorandique modus. risæo & Publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlū oculis, nec manibus insolēter erectis, sed pectus suū pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxiliū. Et cùm sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic rogauit, qui spē salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cùm innocēs nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoscit. Quod, dominus in Euāgelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum orare, vnus Pharisæus & alter Publicanus: Pharisæus autem cùm stetisset, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia nō sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas do omniū, quæ possideo. Publicanus autē de longinquo stabat, & neq; oculos volebat ad cœlū leuare, sed percutiebat pectus suum dicēs: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus magis in domū suā, quàm ille Pharisæus. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectione discētes, post quā cognouimus, qualiter ad orationē accedere debeamus, cognoscamus, docēte dn̄o, & quid oremus. Sic, inquit, orate: Pater noster qui es in cœlis. Sācti ficetur nomē

Pater noster. tuū. Adueniat regnū tuū. Fiat volūtas tua sicut in cœlo & in terra. Panē nostrū quotidianū da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittim⁹ debitoribus nostris, Et ne nos inducas in tentationē, sed libera nos à malo, Amen. Ante oīa pacis doctor atq; vnitatis magister singularis noluit priuatim precē fieri, vt quis cū precatur, Non pro se tantū precetur. Non dicimus, pater meus, qui in cœlis es: nec panē meū da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantū vnusquisq; debitū postulat, aut vt in tentationē non inducatur, atq; à malo liberetur, pro se solo nō rogat. Publica est nobis & cōmunis oratio: & quando oramus, nō

pro

pro vno,ſed pro toto populo oramus,quia totus populus *Oratio ſit*
vnũ ſumus. Deus pacis & cõcordiæ magiſter, qui docuit *communis*
vnitatẽ,ſic orare vnũ pro omnibus voluit, quomodo in v- *et publica.*
no oẽs ipſe portauit. Hãc orationis legẽ ſeruauerunt tres *Dan.7.*
pueri in camino ignis incluſi,conſonãtes in prece,& ſpiritus
cõſenſione cõcordes. Quod declarat ſcripturæ diuinæ
fides,& cũ docet,quomodo orauerint,tale dat exemplum,
quid imitari in precibus debeamus, vt tales eſſe poſſimus.
Tunc,illi tres,inquit,quaſi ex vno ore hymnũ canebãt, &
benedicebant Deũ. Loquebantur quaſi ex vno ore, & nõdũ
illos Chriſtus orare docuerat, & idcirco orantibus fuit
impetrabilis & efficax ſermo, & quia promerebatur Deũ,
pacifica,& ſimplex,& ſpiritualis oratio: Sic & Apoſtolos
cũ diſcipulis poſt aſcẽſum dñi inuenimus oraſſe: Erant,in- *Actor.1.*
quit,pſeuerãtes oẽs vnanimes in oratione cũ mulieribus
& Maria,quæ fuerat mater Ieſu,& fratribus eius. Perſeuerabãt
in oratione vnanimes, orationis ſuæ & inſtantiã ſimul
& concordiã declarantes. Quia Deus qui inhabitare *Pſal.67.*
facit vnanimes in domo, nõ admittit in diuinã & æternã
domũ,niſi apud quos eſt vnanimis oratio. Qualia aũt ſunt
fratres dilectiſſimi orationis dñicæ ſacramenta, q̃ multa,
quàm magna,q̃ breuiter in ſermone collecta, ſed in virtute
ſpiritaliter copioſa? vt nihil omnino prætermiſsũ ſit,qđ
non in precibus atq; orationibus noſtris cœleſtis doctrinę
cõpendio comprehẽdatur. Sic,ait,orate: Pater noſter,qui *Matth.6.*
es in cœlis. Homo nouus renatus,& Deo ſuo per gratiam
eius reſtitutus, Pater, primo in loco dicit,quia filius eſſe iã *Ioan.1.*
cœpit. In ſua,inquit,propria venit,& ſui eũ nõ receperunt. *Patrẽ cur*
Quotquot autẽ eũ receperunt,dedit illis poteſtatẽ, vt filij *appellam'*
Dei fierẽt,ijs qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit *Deum.*
in nomine eius, & factus eſt Dei filius,hinc iã debet incipere,vt
& gratias agat,& profiteatur ſe Dei filiũ,dũ nominat
patrem ſibi eſſe in cœlis Deũ: conteſtetur quoq; inter
prima ſtatim natiuitatis ſuæ verba renunciaſſe ſe terreno
& carnali patri,& patrem ſolũ noſſe,& habere cœpiſſe,qui
ſit in cœlis,ſicut ſcriptũ eſt. Qui dicunt patri & matri, Nõ *Deut.33.*
noui te, & filios ſuos non agnouerunt, hi cuſtodierunt
præcepta tua,& teſtamentum tuum ſeruauerunt. Item dominus
in Euãgelio ſuo præcepit,ne vocemus nobis patrẽ *Matt.23.*

Matth.8. ſuper terram, quod ſcilicet ſit nobis vnus pater, qui eſt in cœlis. Et diſcipulo, qui mentionē defuncti patris fecerat, reſpondit: Sine, vt mortui ſepeliant ſuos mortuos: dixerat enim patrē ſuum mortuū, cùm ſit credentium pater viuus. Nec hoc ſolum fratres dilectiſſimi animaduertere & intelligere debemus, quòd appellemus patrem, qui ſit in cœlis: ſed coniungimus & dicimus: Pater noſter, id eſt, eorū qui credunt, & eorum qui per eum ſanctificati, & gratiæ ſpiritalis natiuitate reparati, filij Dei eſſe cœperunt. Quæ vox etiam Iudæos perſtringit & percutit, qui Chriſtū ſibi per Prophetas annunciatū, & ad ſe prius miſſum non tantum ſpreuerunt infideliter, ſed & crudeliter necauerunt. Qui iá non poſſunt patrem Deum vocare, cùm dn̄s eos confundat & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre eſtis, & con- *Ioan.8.* cupiſcētias patris veſtri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas non eſt *Eſai.1.* in illo. Et per Eſaiam Prophetam Deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipſi autem me ſpreuerunt. Agnouit bos poſſeſſorē ſuum, & aſinus pręſepe dn̄i ſui, Iſraël au- *Ibidem.* tē me non cognouit, & populus me non intellexit. Vę genti peccatrici, populo pleno peccatis, ſemini nequam filijs ſine lege. Dereliquiſtis dn̄m, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël. In quorum exprobrationem Chriſtiani, quando oramus, Pater noſter primo in loco dicimus, quia noſter eſſe cœpit, & Iudæorum (qui eū reliquerunt) eſſe deſijt: nec peccator populus poteſt eſſe filius, ſed quibus remiſſa peccatorū datur, eis filiorū nomen aſſcribitur, eis æternitas repromittitur, dn̄o ipſo dicente: Omnis qui facit *Ioan. 8.* peccatū, ſeruus eſt peccati. Seruus autē non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quanta autē eſt domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui ſic nos voluerit orationem celebrare in conſpectu Dei, vt dominum Deum patrem inuocemus, & vt eſt Chriſtus Dei filius, ſic & nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo noſtrum in oratione auderet attingere, niſi ipſe nobis ſic permiſiſſet orare. Meminiſſe itaq; fratres dilectiſſimi & ſcire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quaſi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, ſic ſibi

pla-

placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, vt Deum in nobis cõstet habitare. Nec sit degener actus noster à spiritu, vt qui spiritales & cœlestes esse cœpimus, nõ nisi spiritalia & cœlestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus dixit. Eos quia clarificant me, clarificabo: & qui me spernit, spernetur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit: Non estis vestri, empti enim estis precio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, ideò petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus, perseueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, vt qui quotidie delinquimus delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat, dicens: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neque masculorem appetitores, neque fures, neq; fraudulenti, neq; ebriosi, neque maledici, neq; raptores regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio vt in nobis permaneat oramus. Et vt quia dominus & iudex noster sanato à se & viuificato comminatur, iam noli delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio & viuificatio quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus, sicuti & nomen eius, vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire à Christo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum,

1. Reg. 2.

1. Cor. 6.

Sanctificetur nomen tuu n.

Leuit. 20.

Delinquimus quotidie.

1. Cor. 6.

Adueniat regnum tuum.

vt qui in sæculo ante seruiuimus, postmodum Christo do-
Matt. 25. minante regnemus, sicut & ipse pollicetur & dicit: Veni-
te benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis pa-
ratum est ab origine mundi. Potest verò fratres dilectis-
simi & ipse Christus esse regnum Dei, quod venire quoti-
die cupimus: cuius aduentus vt citò nobis repræsentetur
optamus. Nam quum resurrectio ipse sit, quia in ipso re-
surgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in il-
Regnū cœ- lo regnaturi sumus. Benè autem regnum Dei petimus, id
leste, terre- est, regnum cœleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui
stre. renunciauit iam seculo, maior est & honoribus eius, & re-
gno, & ideò soli se Deo & Christo dicat, non terrena, sed
cœlestia regna desyderat. Cōtinua autem oratione & pre-
ce opus est, ne excidamus à regno cœlesti, sicut Iudæi,
quibus hoc promissum prius fuerat, exciderunt, domino
manifestante & probante. Multi, inquit, venient ab Orien
Matth. 8. te & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Ia
cob in regno cœlorum. Filij autem regni expellentur in
tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium.
Ostendit quia ante filij regni erant Iudæi, quando filij Dei
esse perseuerabant. Postquàm cessauit circa illos nomen
paternum, cessauit & regnum. Et ideò Christiani, nos qui
in oratione appellare patrem Deū cępimus, & nos vt re-
gnum Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dici-
Fiat volū- mus: (Fiat voluntas tua sicut in cęlo & in terra) non peti-
tas tua, mus vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus,
&c. quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quò minus quod
velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quò mi-
nus per omnia noster animus atque actus Deo obsequa-
tur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ
vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius &
protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei in-
dulgētia & misericordia tutus est. Deniq; & Deus infirmi-
tatē hoīs, quam portabat, ostēdens ait: Pater si fieri potest,
Matt. 20. transeat à me calix iste. Et exēplum discipulis suis tribués,
vt non voluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens:
Veruntamen, non quod ego volo, sed quod tu. Et alio lo-
co dicit: Non descendi de cœlo, vt faciam voluntatem
meam, sed eius qui me misit. Quòd si filius obaudiuit, vt
face-

faceret patris voluntatem, quanto magis seruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem? sicut in epistola sua Ioannes quoque ad faciendam voluntatem Dei hortatur & instruit dicens: Nolite diligere mundum, neque ea, quę in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi: & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum. Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus est, voluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei est, quam Christus fecit & docuit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facere non nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quòd pater est, timere quòd Deus est, Christo nihil omninò præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere, quando de eius nomine & honore certamen est, vt exhiberet in sermone constātiam qua confitemur, in quæstione fiduciam, qua congredimur, in morte patientiam qua coronamur: hoc est cohæredes Christi velle esse, hoc est præceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere. Fieri autem petimus voluntatem Dei vt in cœlo & in terra, quod vtrunque ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet & salutis. Nam cùm corpus è terra, & spiritum possideamus è cœlo, ipsi terra & cœlum sumus, & in vtroq;, id est, & corpore & spiritu, vt Dei voluntas fiat oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio inuicem & discordantibus aduersus se quotidiana congressio, vt non quæ volumus, ipsa faciamus, dum spiritus cœlestia & diuina quærit, caro terrena & secularia concupiscit: & ideò petimus inter duo ista ope & auxilio Dei concordiā fieri, vt dū & spiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eū renata est, anima seruetur. Quod apertè atque manifestè Apostolus Paulus sua voce declarat: Caro, inquit, cōcupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē.

1. Ioan. 2. *Voluntas Dei.* *Sicut in cœlo & in terra.* *Colluctatio carnis & spiritus* *Gal. 5.*

Hæc

Hæc enim inuicem aduersantur sibi, vt nō quę vultis, ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus sunt charitas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Et idcircò quotidianis, imò cōtinuis orationibus hæc precamur & petimus, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc est voluntas Dei, vt terrena cœlestibus cedant, spiritualia & diuina præualeant. Potest etiam sic intelligi fratres dilectissimi, vt quoniā mandat & monet dominus etiam inimicos diligere, & pro ijs quoque qui nos persequūtur orare, petamus & pro illis qui adhuc terra sunt, & necdū cœlestes esse cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quā Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cùm discipuli ab eo non iam terra appellentur, sed sal terræ, & Apostolus primum hominem vocet de terræ limo, secūdum verò de cœlo, meritò & nos qui esse debemus patri Deo similes, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic Christo monente oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus, vt quomodo in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas Dei facta est, vt essemus de cęlo, ita & in terra, hoc est in illis non credentibus fiat volūtas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiant esse cœlestes ex aqua & spiritu nati. Procedentes ex oratione postulamus & dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quod potest & spiritualiter & simpliciter intelligi, quia & vterque intellectus vtilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est, sic & panem nostrum petimus, quia Christus noster, qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in

Math. 5. *1. Cor. 15.*

Panem nostrum quotidianum.

in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dũ abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monẽte: Ego sum panis vitę, qui de cœlo descendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panem autem, quẽ ego dedero, caro mea est pro seculi vita. Quomodo ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, & manifestum sit eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt, ita contrà timendum est & orandum, nedum quis abstentus separatur à Christi corpore, separatus remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christi carnem dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus. Potest verò & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fide gratiæ abiecimus, cibum nobis tantum petamus & victum, cùm instruat dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundum vocem magistri sui renuncians omnibus quæ possidet, diurnum debet cibum petere, nec in longum desyderia petitionis nostræ extendere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. Meritò ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino die cogitare prohibetur, quia & cõtrariũ nobis est & repugnãs, vt quæramus in seculo diu viuere, qui petimus regnũ Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apostol⁹ monet, formãs & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundũ, verùm neq; auferre quid possumus: Habentes itaq; exhibitionẽ & tegumentũ, his cõtenti simus. Nam, qui volunt diuites fieri, incidũt in tentationẽ & muscipulas diaboli, & desyderia multa & nocẽtia, quæ mergũt hominẽ in perditionẽ & in interitum. Radix enim omniũ malorũ est cupiditas, quã quidã appetentes

Ioan. 6.

Aliàs abſens.

Ibidem.

Aliàs Christi carnẽ.

Alia interpretatio.

Luc. 14.

Matth. 6.

Aliàs quia & contrariũ sibi sit & repugnans.

1. Tim. 6.

Cupiditas malorum radix.

tes naufragauerũt à fide, & inseruerũt se doloribꝰ multis. Docet nõ tantũ cõtemnẽdas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicẽ omniũ malorũ blãdientiũ, cœcitatem mentis humanæ occulta deceptione fallentiũ. Vnde & diuitẽ stultũ seculares copias cogitãtem, & se exuberantiũ fructuum largitate iactantem redarguit Deus dicens: Stulte hac nocte expostulatur anima tua, quæ ergo parasti, cuius erũt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contrà autem dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, atque in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad Deum ante præmissas ipse quoque comitatur. Ad quod vt possit vnusquisque nostrum parare se, sic discit orare, & de orationis lege, qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cùm scriptum sit: Non occidet dominus fame animam iusti: Et iterum: Iunior fui & senui, & non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem. Item dominus promittit & dicit: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit enim pater vester, quia horum omnium indigetis. Quærite primũ regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei sint omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu iussu regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esuriẽtes & parcẽtes homo dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga, & in solitudine coruis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atq; ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas: feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiantur & sæuiũt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi petitur & venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat, nec tãtum præsenti & tem-

Luc.12. *Matt.19.* *Christũ sequi & passiõis dominicæ gloriam imitari potest, qui sua bona pauperibus distribuit.* *Proue.10.* *Psal.36.* *Matth.6.* *Dan.14.* *3.Reg.17.* *Remitte nobis debita nostra.*

temporali vitæ, ſed & æternæ cõſulatur, ad quã veniri po-
teſt, ſi peccata donẽtur, quę debita dominus appellat, ſicut
in Euãgelio ſuo dicit: Remiſi tibi omne debitũ, quia me ro
gaſti. Quàm aũt neceſſariè, quàm proui dẽter & ſalubriter
admonemur, ꝙ peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare
cõpellimur, vt dũ indulgẽtia de Deo petitur, conſcientiæ
ſuæ animus recordetur. Ne quis ſibi quaſi innocens pla-
ceat, & ſe extollẽdo plus pereat, inſtruitur & docetur ſeſe
peccare quotidie, dũ quotidie pro peccatis iubetur orare,
Sic denique Ioãnes in epiſtola ſua ponit dicens: Si dixeri-
mus, quia peccatum nõ habemus, nos ipſos decipimus, &
veritas in nobis nõ eſt. Si autẽ confeſſi fuerimus peccata
noſtra, fidelis & iuſtus eſt dominus, qui nobis peccata di-
mittat. In epiſtola ſua vtrunq; cõplexus eſt, quod & ro-
gare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgẽtiã cũ
rogamus. Ideò & fidelẽ dixit dominũ ad dimittẽda pecca-
ta, fidẽ pollicitationis ſuæ reſeruantẽ. Quia qui orare nos
pro debitis & peccatis docuit, paternã miſericordiã promi
ſit & veniam ſecuturã. Adiunxit planè & addidit legẽ, cer-
ta nos cõditione & ſpõſione perſtringens, vt ſic nobis di-
mitti debita poſtulemus, ſecundum quod & ipſi debitori-
bus noſtris dimittimus: ſciẽtes impetrari non poſſe quod
pro peccatis petimus, niſi & ipſi circa debitores noſtros
paria fecerimus. Idcircò & alio loco dicit: In qua mẽſura
mẽſi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui ſeruus poſt di-
miſſum ſibi à domino omne debitũ, cõſeruo ſuo noluit ip-
ſe dimittere, in carcerẽ relegatur. Quia indulgere conſer-
uo ſuo noluit, quod ſibi à domino indultũ fuerat, amiſit.
Quæ adhuc fortius Chriſtus in pręceptis ſuis maiore cẽ-
ſuræ vigore proponit. Cùm ſteteritis, inquit, ad orationem
remittite ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & pater ve-
ſter qui in cœlis eſt, remittat peccata vobis: ſi autem vos
non remiſeritis, neque pater veſter qui in cœlis eſt remit-
tet peccata veſtra vobis. Excuſatio tibi nulla in die iudicij
ſupereſt, cùm ſecundũ tuã ſententiã iudiceris, & quod fe-
ceris alijs hoc & ipſe patiaris. Pacificos enim & concor-
des atque vnanimes eſſe in domo ſua Deus præcepit, &
quales nos fecit ſecũda natiuitate, tales vult renatos perſe
uerare, vt qui filij Dei eſſe cœpimꝰ, in Dei pace maneamꝰ:
&

Peccata debita vocantur.

Matth. 18.

Nemo sine peccato.

1. Ioan. 1.

Matth. 7.

Ibid. 18.

Marc. 11.

& quibus spiritus vnus est, vnus sit animus & sensus. Sic nec sacrificium Deus recipit dissidentis, & ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus Deus possit esse pacatus. Sacrificium Deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & vnitate patris & filij & spiritus sancti plebs adunata. Neq; enim in sacrificijs, quę Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocẽter, docuit & cæteros quãdo ad altare munus offerunt, sic venire cum Dei timore, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ergo illę dũ in sacrificio Dei talis est ipsi postmodum sacrificiũ Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam passionem, qui & iustitiã domini habuerat, & pacem. Tales deniq; à domino coronãtur, tales in die iudicij cum domino iudicabunt. Cæterum discordans & dissidens, & pacẽ cũ fratribus non habens, secundũ quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimẽ dissentionis fraternæ poterit euadere, quia sicut scriptũ est: Qui fratrẽ suum odit, homicida est, nec ad regnũ cœlorũ peruenit, aut cũ Deo viuit homicida. Nõ potest esse cũ Christo qui imitator Iudę maluit esse, quàm Christi: Quale delictũ est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? Quale crimẽ est quod martyrio nõ potest expiari? Illud quoq; necessariè admonet domin9, vt in oratiõe dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationẽ. Qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio atq; obseruatio ad Deum conuertatur, cùm in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur: probat scriptura diuina, quæ dicit, Venit Nabuchodonosor rex Babilonię in Hierusalẽ, & expugnabat eã, & dedit eã Dominus in manu eius. Datur autem potestas aduersus nos maloꝰ, secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israel eis, qui prædabantur illũ? nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neq; audire legẽ eius, & superduxit super eos

Gen. 4. *1. Ioan. 3.* *Ne nos inducas in tẽtationẽ.* *4. Reg. 24.* *Esa. 42.*

iram

iram animaduersionis suæ?& iterum: Salomone peccãte, 3. Reg. 11.
& à præceptis & à vijs domini recedente sic positum est: *Tentatiõis*
Excitauit dominus satan ipsi Salomoni: Potestas verò ad- *causæ.*
uersus nos dupliciter datur, vel ad pœnam, cùm delinqui- *Diabolo*
mus, vel ad gloriam, cùm probamur. sicuti de Iob factum *dupliciter*
videmus, manifestante Deo & dicente: Ecce omnia quæ- *potestas*
cunque habet, in manus tuas do, sed ipsum caue ne tan- *datur con-*
gas. Et dominus in Euangelio loquitur tempore passio- *tra nos ad*
nis: Nullam haberes aduersum me potestam, nisi data ti- *pœnam &*
bi esset desuper. Quando autem rogamus, ne in tentatio- *gloriam.*
nem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis *Iob.1.*
nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne *Ioan.19.*
quis sibi superbè atque arrogãtur aliquid assumat, ne quis
aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat, cùm
dominus ipse humilitatẽ docens dixerit: Vigilate & ora- *Mar.14.*
te, ne veniatis in tentationẽ. Spiritus quidem promptus
est, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & sum-
missa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter
cum timore & honore à Deo petitur, ipsius pietate præ-
stetur. Post ista omnia in consummatione orationis venit
clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta
breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: sed li- *Sed libera*
bera nos à malo: Comprehendentes aduersa cuncta, quæ *nos à ma-*
contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus po- *lo.*
test esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si depre-
cantibus atq; implorantibus opem suam præstet. Quando *Deo prote*
autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet, quod vl- *gente secu*
trà adhuc debeat postulari, cùm semel protectionem Dei *ri & tuti à*
aduersus mala petamus, qua impetrata cõtra omnia, quæ *diabolo &*
diabolus & mundus operãtur, securi stamus & tuti. Quis *mundo sta*
enim ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est? *mus.*
Quid mirũ, fratres dilectissimi, si oratio talis est, quã Deus *Esai.10.*
docuit, qui magisterio suo oẽm precẽ nostram salutari ser- *Orationes*
mone breuiauit? Hoc iam per Esaiam Prophetã fuerat an- *oẽs sua v-*
tè prædictũ, cùm plenus spiritu sancto de Dei maiestate ac *nica ora-*
pietate loqueretur: Verbũ consummans, inquit, & breuiãs *tione Chri*
in iustitia, quoniã sermonẽ breuiatum faciet Deus in toto *stus cõple-*
orbe terræ. Nã cùm Dei sermo dñs noster Iesus Christus *xus abbre-*
omnibus venerit & colligens doctos pariter & indoctos, *uiauit.*

 om-

omni sexui atq; ætati pręcepta saluris ediderit, pręceptorũ suorũ fecit grãde compẽdiũ, vt in disciplina cœlesti discentiũ memoria nõ laboraret, sed quod esset simplici fidei necessariũ, velociter disceret. Sic cùm doceret, quid sit vita ęterna, sacramẽtum vitæ, magna & diuina breuitate cõplexus est dicens: Hęc est autem vita æterna, vt cognoscãt te solum verũ Deum, & quem misisti Iesum Christũ. Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima & maiora decerperet: Audi, inquit, Israël, dominus Deus tuus, Deus vnus est, Et diliges dominum Deũ tuũ de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primũ: & secundum simile huic: Diliges proximum tuũ tanquã te: in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ: & iterum: Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Prophetæ. Nec verbis tantũ, sed & factis orare nos dominus docuit ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptũ est: Ipse autem fuit secedens in solitudinem & adorans: & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem dominus & rogabat non pro se (quid enim pro se innocens precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum: Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum, ego autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem solis rogo, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbũ ipsorum in me, vt oẽs vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnũ sint. Magna dñi propter salutẽ nostrã benignitas pariter & pietas, vt nõ cõtentus ꝙ nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogãtis aũt desyderiũ videre quod fuerit, vt quomodo vnũ sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneam*, vt hinc quoq; possit intelligi, quãtũ delinquat, qui vnitatẽ scindit & pacem, quũ pro hac & rogauerit dominus, volẽs

Ioan. 17. *Deut.* 6. *Matt.* 7. *Luc.* 9. *Matt.* 14. *Mar.* 6. *Luc.* 22. *Ioan.* 17.

sci-

ſcilicet plebem ſuam ſaluum fieri vt viuere, cùm ſciret ad regnum Dei diſcordiam non venire. Quando autem ſtamus ad orationem, fratres dilectiſsimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis ſecularis & carnalis abſcedat, nec quicquam tunc animus, quàm id ſolũ cogitet, quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes dicendo: Surſum corda, vt dum reſpondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud ſe quàm dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, vt ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis adire patiatur: Obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens preces noſtras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, quãdo intentione ſyncera Deum debeat non vocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare: Quæ autem ſegnitia eſt alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cùm Deũ deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, q̃ id quòd cũ Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cũ teipſe nõ audias? Vis eſſe Deum memorẽ tui cùm rogas, cũ tu ipſe memor tui non ſis? hoc eſt ab hoſte in totum non cauere, hoc eſt, quando oras Deum, maieſtatẽ Dei negligentia orationis offendere, hoc eſt, vigilare oculis & corde dormire, cũ debeat Chriſtianus & cũ dormit oculis, corde vigilare. Sicut ſcriptũ eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico canticorũ: Ego dormio & cor meum vigilat: Quapropter ſolicitè & cautè Apoſtolus admonet dicẽs: Inſtate oratiõi vigilãtes in ea: docẽs ſcilicet & oſtẽdẽs eos impetrare quod poſtulãt de Deo poſſe, quos Deus videat in oratione vigilare. Orãtes aũt nõ infructuoſis vocibus, nec nudis precibus ad Deũ veniam⁹. Inefficax petitio eſt, cũ precatur Deũ ſterilis oratio. Nã cùm omnis arbor nõ faciẽs fructũ excidatur, & in ignẽ mittatur, vtiq; & ſermo nõ habẽs fructũ, promereri Deũ nõ poteſt, quia nulla eſt operatione fęcundus. Et ideò ſcriptura diuina inſtruit dicens: Bona eſt oratio cũ ieiunio & eleemoſyna. Nã qui in die iudicij pręmiũ pro operibus & eleemoſynis redditurus eſt, hodie quoq; ad orationẽ cũ operatione venienti benignus auditor eſt. Sic deniq; Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri.

Cogitatio carnalis abijcienda.

Surſum corda.

Cant. 5.

Coloſ. 4.

Oratio infructuoſa.

Mat. 3.

Tobiæ. 12.

Cornelius centurio.

Acto. 10. Fuit enim faciens multas eleemoſynas in plebẽ,& ſemper orans Deum: huic circa horam nonam oranti aſtitit angelus teſtimonium reddens ſui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemoſynæ aſcenderunt ad memoriam corã Deo. Cito orationes ad Deum aſcendũt, quas ad Deum merita noſtri operis imponũt. Sic & Raphaël angelus *Tobiæ.* 12. Tobiæ oranti ſemper, & ſemper operanti teſtis fuit dicẽs: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum eſt. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis veſtræ in conſpectu claritatis Dei. Et cùm ſepelires tu mortuos ſimpliciter, & quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abijſti & condidiſti mortuum, & miſſus ſum tentare te. Et iterum: Me miſit Deus *Raphaël angelus.* curare te, et Saram nurum tuam. Ego enim ſum Raphaël vnus è ſeptem angelis iuſtis, qui aſsiſtimus & conuerſamur ante claritatem Dei. Per Eſaiam quoq; dominus ad- *Eſa.* 54. monet & docet ſimilia conteſtans: Solue, inquit, omnem nodum iniuſtitiæ, reſolue ſuffocationes impotentiũ com- *† Aliàs cogitationẽ.* merciorum, Dimitte quaſſatos in requiem, & omnẽ † cõſignationem iniuſtam diſsipa. Frange eſurienti panem tuum, et egenos ſine tecto induc in domum tuam. Si vide- *Eſai.* 58. ris nudum veſti, & domeſticos ſeminis tui non deſpicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & veſtimenta tua citò orientur, & præibit ante te iuſtitia, & claritas Dei circũdabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te, *† Aliàs adeſſe te dicit.* dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adſum. † Adeſſe ſe repromittit & audire & protegere ſe eos dicit, qui iniuſtitiæ no- *Philip.* 4. dos de corde ſoluentes, & eleemoſynas circa domeſticos Dei ſecundum eius præcepta facientes, dum audiunt quę Deus præcepit fieri, ipſi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apoſtolus Paulus in neceſsitate preſſuræ adiutus à *† Aliàs munus.* fratribus, opera quę fiunt, ſacrificia Dei dixit eſſe. Saturatus ſum, inquit, percipiẽs ab Epaphrodito ea, quæ à vobis *Orationũ horariarũ tertia, ſexta. nona, matutina, veſpera.* miſſa ſunt, odorem ſuauitatis, ſacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miſeretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat † minimis, Deo donat, ſpiritaliter Deo ſuauitatis odorẽ ſacrificat. In orationibus verò celebrãdis inuenimus obſeruaſſe tres cũ Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horã tertiam, ſextam, nonã,

ſacramento ſcilicet trinitatis quòd in nouiſſimis tẽporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiã veniẽs conſummatũ numerum trinitatis oſtendit. Itemq; ad ſextam à tertia procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à ſexta nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum ſpatia iam pridem ſpiritaliter determinantes adoratores Dei, ſtatutis & legitimis ad precem domino temporibus ſeruierant, & manifeſtata poſtmodum geſta res eſt, ſacramentum olim fuiſſe, quòd ante ſic iuſti precabantur. Nam ſuper diſcipulos hora tertia deſcendit ſpiritus ſanctus, qui gratiam dominicæ repromiſſionis impleuit. Item Petrus hora ſexta in tectum ſuperius aſcendens ſigno pariter & voce Dei monentis inſtructus eſt, vt omnes ad gratiam ſalutis admitteret, cùm de emundandis à ſe gentibus antè dubitaſſet. Et Dominus hora ſexta crucifixus, ad nonam peccata noſtra ſanguine ſuo abluit, & vt redimere & viuificare nos poſſet, tunc victoriam ſuam paſſione perfecit. Sed nobis fratres dilectiſſimi præter horas antiquitùs obſeruatas orandi, nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt. Nam & manè orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spirit' ſanctus deſignabat in Pſalmis, dicens: Rex meus & Deus meus, quoniã ad te orabo Domine manè, & exaudies vocem meam, manè aſſiſtam tibi, & contemplabor te. Et iterùm per Prophetã loquitur Spiritus ſanctus: Diluculo vigilabunt ad me, dicẽtes: Eamus & reuertamur ad dominum Deum noſtrum. Recedente item ſole ac die ceſſante, neceſſariò rurſus orandum eſt. Nam quia Chriſtus ſol verus eſt, & dies verus ſole ac die ſeculi recedente, quando oramus & petimus, vt ſuper nos lux denuò veniat, Chriſti precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Chriſtum autem diem dictum, declarat in Pſalmis Spiritus ſanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: à domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Iſte eſt dies, quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quòd ſol appellatus ſit, Malachias Propheta teſtatur, dicens: Vobis autem, qui timetis nomen domini, orietur ſol iuſtitiæ, & in alis eius curatio

Manè orãdũ eſt, vt reſurrectio domini celebretur.

Pſal. 5.

Orandum veſperi.

Pſal. 117.

Malac. 4.

tio eſt. Quòd ſi in ſcripturis ſanctis ſol verus & dies verus eſt Chriſtus, hora nulla à Chriſtianis excipitur, quò minus frequenter ac ſemper Deus debeat adorari, vt qui in Chriſto, hoc eſt in ſole & in die vero ſumus, inſiſtamus per totum diem precibus & † oremus, quando mūdi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta ſuccedit, nullum de nocturnis tenebris eſſe orantibus damnum poteſt, quia filijs lucis & in noctibus dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumen in corde eſt? Aut quando ſol ei & dies non eſt, cui ſol & dies Chriſtus eſt? Qui autem in Chriſto, hoc eſt, in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Sic Anna vidua ſine intermiſſione rogans ſemper & vigilans, perſeuerabat in promerendo Deo, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Non recedebat, inquit, de templo, ieiunijs & orationibus ſeruiens nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui necdum illuminati ſunt: vel Iudæi, qui deſerto lumine in tenebris remãſerunt. Nos vero fratres dilectiſſimi, qui in domini luce ſemper ſumus, qui meminimus & tenemus, quid eſſe accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus ſemper in lumine: non impediamur à tenebris, quas euaſimus. Nulla ſint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua diſpendia. Per Dei indulgētiam recreati ſpiritaliter, & renati imitemur quid futuri ſimus, habituri in regno ſine interuentu noctis ſolem & diem. Sic nocte quaſi in die vigilemus, oraturi ſemper & acturi gratias Deo, hic quoque orare & gratias agere non deſinamus.

Chriſtus dicitur dies, ſol.

† Alias orationib⁹.

Luc. 2.

EXPLICATIO SALVTATIONIS Angelicæ.

CAP. LIX.

SIc moribus receptum eſt in ſancta Catholica Eccleſia, neque recens fuiſſe videtur hoc inſtitutum, vt orationi dominicæ, virginis Mariæ ſalutatio ſubiungatur: quam etiam in Liturgia ſua Ioannes Chryſoſtomus, nō ſine præfatione quadam inſerendam eſſe putauit. His enim verbis Mariam affatur: Vt verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitus incontami-

Chryſo in Liturgia.

mi-

minatam Dei nostri matrem: honoratiorem Cherubin,&
gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corru-
ptionem Deum peperisti, verè Deiparam te magnifica-
mus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedi-
cta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui,
quoniam saluatorem animarum nostrarũ peperisti. Quid
ni glorificemus autem? quid ni magnificemus eam? quam *Mariæ encomium.*
electam à seculo, quam ab altissimo præcognitam, sibi-
que præparatam, quam longè antè patribus nostris cœli-
tus promissam, quam typis mysticis adumbratam, quam
Prophetarum oraculis videmus esse prænunciatam? Hæc *Gen. 3.*
est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordijs
conditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulie-
rem, quæ calcaneo lethiferi serpentis caput protereret:
Hæc est noui Adæ noua Eua: non nouerca, quòd illa ve-
tus, quæ suos fœtus, prius etiam quàm pareret, extinxit:
sed mater: neque mater morientium, quòd illa, sed reui-
uiscentium: quæ mysterio quodam ineffabili, quod nul-
la possit humana mens comprehendere, de cuius osse ge-
nita fuerat, eum ipsa de sua carne vicissim genuit, nec ab
alio fœcundata, quàm quem peperit: vt inextricabili quo-
dam ænigmate, simul eadem fuerit, & filia, & sponsa, &
mater. Quid autem nobis aliud illa virga sacerdotalis ad- *Num. 17.*
umbrabat, quæ sine radice germinauit? quam huius virgi-
nem fęcunditatem, quæ neque mortali manu consita, ne-
que terreno succo irrigata, & cęlitus concipiendo floruit,
& sine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam
& niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ siccæ me- *Iudic. 6.*
dio maduit, cuius alius præfigurabat simulachrum, nisi
Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio semota, ve-
rùm cęlesti rore ter complura, trinitatis opificio Deum
pura concepit, pura enixa est, pura post editum partum
permansit. Cuius obtineat imaginem, nisi mariæ diuini va *Ezech. 44.*
tis insignis illa porta, non ad Aquilonẽ, vnde panditur om *Apoc. 21.*
ne malum, sed ad exortum spectãs, vnde sol oritur nouus,
& nouator omnium? cuius integritatis claustra Princeps
pacis, non modò nõ violauit, vel ingrediens vel egrediẽs, *Esai. 9.*
verumetiam consecrauit. Verba Prophetæ sunt: Porta quæ
prospiciebat ad oriẽtẽ, clausa erit, & vir nõ trãsibit per eã, *Ezec. 44.*

quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam : eritque clausa. Clausa fuit in Maria virginitatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Israël, & per ipsam processit, & in æternum porta virginis clausa seruata virginitate permansit. Hanc denotabat signum illud magnum, quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes : Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquam vestimento, fuit induta iustitiæ solem, eum de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum: in illo manebat, & ipse in ea: vestiuit illũ, & vestita est ab illo. vestiuit illũ substãtia suæ carnis & vestita vicissim est ab eo, gloria maiestatis eius: vestiuit nube solẽ, & est ipsa vestita sole. Certè signũ hoc magnũ est, mulier illęsa manẽs amicta sole: sed non est hęc mulieris potentia, non modò non humana, verùm ne angelica quidem, sed sublimiore quadam virtute factum est, ea nimirum de qua dixit ângelus. Spiritus sanctus superueniet in te. Quoniam verò poterat respondere: Spiritus Deus est : Deus autem noster ignis consumens est, quasi occurrens ait: virtus non mea, non tua, sed virtus altissimi obumbrabit tibi: Nihil vt sit mirum, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustineatur amictus. Mysticus quoque Moysi rubus flagrare visus, prægnantem huius virginitatem portendebat, quæ sola mortalium nomen est puerperæ promerita, cum vxoris officium nunquã pręstitisset : Hãc præcludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodam & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virum circundedit citra virilem operam. Siquidem Iesus Christus, ante Luciferum genitus, ex hac sumpsit carnis initium, & quem cœli cęlorum nõ capiunt, qui implens omnia, cùm sit in omnibus, ab ijs tamen non capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouum & inauditum, ait Cyprianus, quod in vteri materni angustia circũdedit intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerum, cursumq; naturæ mutauit sapientia Dei, & vbique est dilatata, plenitudinem sui, vasi infundens exiguo : sic est circundata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedẽs cũcta, intra se omnia continens, extra

Apoc. 12.
Psal. 103.
Rom. 13.
Luc. 1.
Ioan. 4.
Deut. 4.
Exod. 3.
Hier. 3.
Psal. 109.
2 *Para.* 2.
Cyp. ser. de natiuitate Christi.

extra vniuersa complectés. Mons etiam ille magnus, quẽ vidit Daniel, vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraq; vnum, cui nititur omnis ædificatio, non cessura tempestatibus huius seculi, in quẽ quisquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius nisi Mariæ typum gerebat? quam præ cæteris Esaias quoque, nunc de radice Iesse virgam orituram, nunc euidentius virginem parituram esse prædixit. Quam & Salomon requirere visus est, cùm diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quàm fragile corpus, quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promisisse legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminam vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret: Si de manu fœminæ sic pendet & salus nostra omnium, & innocentiæ restitutio, & de hoste victoria, cumprimis esse fortem oportet, quæ tantum ad opus hoc esse queat idonea. Quã ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse, & mysticæ Synagogæ typicas imagines deliniasse, & facũdos Ecclesiæ doctores suis postea virtutibus exornasse, suisque coloribus depinxisse videmus, quid ni laudes illius decantemus? quid ni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus? Quòd si qui sunt, qui nobis obstrepãt, dicentes: Nunquid non sufficit vnus Christus? Respondet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Christus, siquidem omnis sufficientia nostra ex Deo est, sed nobis bonũ non erat, hominem esse solum: congruum magis vt adesset reparationi nostræ sexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuisset: Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem, Deus autem noster ignis consumens est. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei? Opus est itaque mediatore ad mediatorem istum, nec alius nobis vtilior quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit, sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum &

Dan.2. *Esai.11.* *Esai.7.* *Prou.13.* *Bernard.* *in sermõe de virgine Maria.* *2.Cor.3.* *Gen.2.* *1.Tim.2.* *Heb.11.* *Psal.57.* *Gen.3.*

viris & mulieribus propinauit. Illa ministra fuit seductionis, hæc propiciationis: Illa suggessit præuaricationẽ, hæc iniecit redemptionem. Ac in alio sermone. Quicquid illud est, quod offerre Deo paras, Mariæ cõmẽdare memẽto, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neq; enim impotens erat Deus, & sine hoc aquæ ductu infundere gratiã prout vellet, sed tibi vehiculũ voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenæ aut infectę muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti, ideò modicũ illud, quod offerre desyderas, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis manibus offerendũ tradere cura, si nõ vis sustinere repulsam. Neq; verò solus hoc Bernardus ita sensit. Nam & multis ante seculis beatus Ephrem Deiparam virginẽ, conciliatricẽ, & aduocatã vocat. Andreas quoq; Hierosolymitanus, qui vixit ante annos prope millè, in sermone, quẽ scripsit in hanc ipsam salutationem Deiparæ virginis, vocat eã diuinã cum hominibus reconciliationẽ. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenæus. Quemadmodũ Eua per angelicũ sermonem, inquit, seducta est, vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius, ita Maria per angelicum sermonem euangelizata est, vt portaret Deum, obediens eius verbo: Et sicut illa seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc suasa est, obedire Deo, vti virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata: Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiã. Quę postrema verba citantur etiam ab Augustino contra Iulianum scribente. Quin & alij pleriq; sancti patres Deiparam virginem & inuocarunt ipsi, & cæteris vt inuocarent authores fuerunt, quemadmodum vbi nobis de sanctorum inuocatione sermo fuit, pluribus verbis demõstratum est. Vnius tantum Athanasij locum hic adscribemus, qui sic virginem hanc alloquitur: Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quæ etiam à partu virgo permãsisti, & retribue nobis pro exiguis istis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum: tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuum encomium vtimur, si quando

De natiuitate Mariæ virginis.

Iren. lib. 5. contra hæreses.

Libr. 1.

Inuocatio & intercessio B. Mariæ.

Atha. in euangeliũ de sanctissima Deipara.

do hymnus, si quando laus tibi siue à nobis, siue ab vniuersa creatura effertur. Tibi, inquam, gratiosæ dominę nostræ reginæ, heræ, matri Dei, arcæ sanctuarij. Ac interiectis nonnullis: Ab istis, inquit, hierarchijs cœlestibus, deinde nos hierarchiæ terrestres exaltationes Dei in gutture ferentes, siue quod didicimus, siue quòd mutuò hæc verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes: Aue gratiosa, dominus tecum: intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Cæterùm si quis alius, certè Bernardus is fuisse videtur, qui cùm alijs in in rebus, quod illi ipsi confitentur, qui segregauerunt semetipsos, tùm quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel sanctis tribuendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola, quā scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui videmus. Quamobrem nihil est quòd huius authoritatem quisquam sequi dubitet in re præsertim tam vetusta, receptoque totius Ecclesiæ more confirmata. Si qui diuos colit, Christum in diuis colit: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui sanctos inuocat, Christi per sanctos auxiliū inuocat: qui sanctos imitatur, Christū imitatur in sanctis: qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quanto magis idem quisque facere credendus est in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrem, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colēdus, glorificandus, imitandus, inuocādus, adorandus. Quę quidem omnia si suo modo quodā sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis. Verùm nos ad salutationem Angelicam, de qua nobis initio sermo fuit, redeamus: quę tanto nobis debet esse commēdatior, quòd non ab hominis ingenio profecta, verùm de cœlo per angeli præconiū in terras est delata: tū autē, ita breuis est & succincta, vt in ea ediscēda nihil esse queat

Bernardus epist. 172.

Sāctos qui colit, laudat, inuocat, imitatur, id omne Christo in sanctis contribuit.

nego-

negocij: & verborum in ea numerum, sententiarum superat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur salutatione, fœlicis illius horæ statim admonemur, quæ prima post infœlicem parentis nostri casum humano generi læta cumprimis illuxit, Qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, fœminam sibi delegit, cuius ministerio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamq; vita sempiterna commutaret. Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus, Is ad Mariam virginem ingressus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua

Aue in græca voce multò significantius.

quidem hæc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse, Græca vox, quę legitur apud Lucam, non saluere tantum vel auere, verùm etiam gaudere significat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita. Siquidem quæ veræ voluptatis authorem conceptura, & quem Eua miseris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio commutatura, quo nam alio quàm gaudij vocabulo salutatam eã oportuit? Quamobrem rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex salutationis officiũ. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cùm ex ea natum iri Saluatorem renunciauit. Legimus autẽ & de Stephano, quòd fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quòd repleti fuerunt spiritu sancto: neq; tamen propterea credẽdum est, quòd similiter vt Deipara, gratia vel spiritu sancto repleti fuerint: Nam neque conceperunt illi de spiritu sancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quẽadmodum in Maria, cui quæ per partes alijs est pręstita singulis, totam se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ descendit in eam sicut pluuia in vellus. Vellus cùm sit de corpore, nescit corporis passiones: ita virginitas cùm sit in carne, carnis ignorat vitia. Cœlestis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ

Orig. hom. 6. in Luc.

Chrys. sermo. 140.

Luc. 2.

Gratia plena.

Act. 6.

Luc. 1.

Act. 2. et 4.

carnis

carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet. Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorem domini, nullam prorsus cùm de peccatis agitur, haberi quæstionem, non modò Augustinus, verùmetiam vniuersa voluit Ecclesia: quod vel indè sciri possit, ad vincendum ex omni parte peccatum plus ei gratiæ collatum esse, quia concipere & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Etenim hac vna virgine excepta, si sanctos alios omnes & sanctas cùm hic viuerent congregare licuisset, & interrogare, num fuerint absque peccato, quantalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctàter vna voce cuncti clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: Nec humilius id quàm verius respondissent. Plenior itaq; gratia fuit Maria, quàm omnes alij, cùm sola sit, quàm omni peccato fuisse vacuam, persuasum habemus. Scriptum autem est de Christo quoq;, quod sit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine tanto longius abfuit Maria, quàm abfuerunt à Mariæ plenitudine sancti reliqui, quãto maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum discrimen est immortalem. Siquidem Christus ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quàm alij sancti: quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Petrus abbas Cluniaceñ. Gratiam, qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi, qua illam præ cæteris excelluisse, scripsit: Posteaquàm Angelus Mariam gratia plenã salutauit: subdit DOMINVS TECVM. Quid autem aliud angelus, quàm à domino missus est nuncius? Erat ergo cum virgine, qui misit ad virginem: præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit. Locis teneri nõ potest, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus est, sine quo nihil totum est. Gedeonem quoque legimus ijsdem verbis ab angelo salutatum. Sic enim est eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortissime: verùm aliter cum Gedeone fuit dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem elegit dominus, vt esset saluator Israëlis de manu Madian: Mariam elegit, vt non Israëli tantùm, verùm orbi

Aug. de natu. & gratia ca. 36.

Maria virgo cæteris omnibus plenior gratia, quia omni peccato vacua fuit.

1. Ioan. 1.

Ioan. 1.

Petrus abbas Cluniaceñ. lib. 5. epist. 1.

Dominus tecum.

Indic. 6.

1. Ioan. 2.

orbi saluatorem ederet vniuerso, qui esset propiciatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de Satanę potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei patris sui filios & hęredes faceret. Hunc talem virgo sacratissima virginali vtero suo cõplexa, cœlo maior, terra fortior, orbe & latior. Quem enim non modò terrarum orbis vniuersus, sed ne cœli quidẽ cœlorum capiunt, eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autẽ angelus, Dominus in te: Nam cùm in omnibus quæ sunt, quatenus sunt, Dominus sit, soli tamẽ boni sunt, in quibus ita est dominus, vt etiam cum eis sit propter concordiam voluntatis: Cæterùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum sanctis alijs omnibus, cum qua tanta fuit consensio, vt eius non modò voluntatem, verùm & carnem sibi copularet, ac sic de sua, deque virginis substantia Christum vnum efficeret, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamẽ Dei, & totus virginis esset, nec duo filij, sed vnus vtriusq; filius. Subdit angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabeth, eodem spiritu sancto repleta, BE-
Luc.ca.1. NEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quæ verò sequuntur. ET BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI: non iam ab angelo, sed à sola dicta sunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideò benedictus fructus ventris tui, sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Fructus vẽ
Psal.20. tris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gẽ
Gen.22. tes, de cuius plenitudine tu quoq; benedictionem accepisti cum cæteris, etsi differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, sed in mulieribus. ille verò benedictus, non in hominibus, non inter angelos: verùm, vt ait Apo-
Rom.11. stolus, super omnia benedictus in secula. Verè itaque benedictus, qui fons est benedictionis, & autor omnis gratiæ, fructus est ventris tui, qui te suæ benedictionis ita fecit participem, nullus vt mortaliũ similiter, vt tu fuerit benedictus. Siquidem sola maledictionem illam generalem effugisti, de qua dictũ est: In tristitia paries filios: Et aliã,
Gen.3. de qua scriptũ est: Maledicta sterilis in Israël: & es benedictionẽ consequuta singularẽ: vt quamuis esse virgo, & propterea

pтereà ſterilis elegeris,ſalua tamen virginitate,neque ſterilis permaneres,neq;cum dolore pareres. Ac non ipſa modò maledictionem effugiſti,verùm & à nobis eam repuliſti,ędito in lucem fructu ventris tui,qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Fructus autẽ istius nomen non expreſſit Elizabet,verùm addidit Eccleſia IESVS CHRISTVS. Ieſus,quoniã ipſe ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eorum. Christus quoniam cùm ſit rex noſter & pontifex noſter,vnctus eſt à DEO,nõ oleo communi,ſed oleo lætitiæ:nec ſicut participes ſui, id eſt, illi,qui in imagine præceſſerunt,ſed præ participibus ſuis, virtute ſpiritus cœleſtis conſecratus. Cuius vnctionis nos quoq; facti participes,à Chriſto Chriſtiani vocamur. Nã qui rex & ſacerdos noſter eſt,qui, quæ nunquàm ſatis eſt prædicanda bonitas illius,non ſua tantum omnia nobiſcũ communicare,ſed ſe etiam ipſum nobis eſt impendere dignatus,poſteaquàm nos redemit in ſanguine ſuo ex omni tribu,& lingua,& populo,& natione,fecit nos quoq; regnum & ſacerdotes Deo, vt regnantes ſuper terram,& animi noſtri cunctis affectionibus imperãtes,exhiberemus noſmetipſos hoſtiam viuentem,ſanctam, Deo placentem in odorem ſuauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in ſecula ſeculorum,Amen. Quòd ſi quis diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationem IESVS CHRISTVS, legat Euſebium in libris Euangelicę demonſtrationis,& Cyrillum Hieroſolymitanum,qui præ cæteris accuratiùs id feciſſe videntur.

Gal. 3. *Matt. 1.* *Pſal. 44.* *Apoc. 5.* *Rom. 12.* *Euſeb. lib. 4. ca. 15. et 16. Catechе. 10.*

QVOD IVSTITIA NOSTRA NON ſit ſola fides.

CAP. LX.

IVſtitiam,qua ſola rectè colitur,qui factus eſt nobis iuſtitia, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſolam eſſe fidẽ arbitrati ſunt,eorum ab vna,ſancta,Catholica, & Apoſtolica Eccleſia iampridem eſt exploſa ſententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuiſſe ſcribuntur Anomœi quidam hæretici, quorum principes commemorantur Aëtius & Eunomius: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipſum ſolum cognoſce-

1. Cor. 1. *Iuſtitia Chriſtiana*

cognoſceremus: cuius etiam adeò ſibi notitiã arrogarunt, vt non ſibi ſe magis eſſe notos dicerent, quàm ipſi Dei naturam perſpectam, & exploratam haberent: ac tantum illi cuius authores ipſi fuerunt, fidei tribui volebant, vt ſi quis eam eſſet amplexus, etiam ſi grauiſſima quæque ſcelera patraſſet, ac non modò patrare non intermitteret, verùm ſubindè grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: quemadmodum ab Epiphanio & Auguſtino memoriæ proditum legimus. Quin multo etiam antè, cùm adhuc eſſent Apoſtoli ſuperſtites, fuiſſe refert Auguſtinus, qui non intelligentes, quod ait Apoſtolus: Arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis: putauerunt eum dicere, ſufficere homini fidem, etiamſi malè viuat, & bona opera non habeat: Cùm, vt hæc ſentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquàm: qui non aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt ſe per fidem iuſtificari quiſque ſciret, etiamſi legis opera nulla præceſſiſſent. Hoc eſt, quod alio loco dicit, quod magno cũ applauſu audiri à nonnullis videmus: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere poſſumus, quod à Cypriano ſcriptum legimus: corruptores Euangelij, atque interpretes falſi, extrema ponunt, & ſuperiora prætereunt, partim memores, & partim ſubdolè corrumpentes: vt ipſi ab eccleſia ſciſſi ſunt, ita capituli vnius ſententiam ſcindunt. Niſi quòd ipſi ſuperiora ponunt, & quæ proximè inſequũtur, prætereunt. Nam, quemadmodum Auguſtinus quoq; monuit, vidit Apoſtolus, putare poſſe homines hoc ita dictum, quaſi neceſſaria non ſint opera bona credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat, quod iſtis tam perſuaſum eſt, q̃ quod maximè: quam etiam ob cauſam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis, nõ ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum eſſe bonorum operum fructum. Vidit hoc ſpiritu ſancto plenus Apoſtolus: vidit ſimul & hoc, poſſe homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant: Itaq; mox addit, quod iſti ſilentio prętereunt, ipſius enim ſumus figmẽtum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in

Epiph. li. 3 hæreſ. 36.
Aug. de hæreſi. hær. 54.
De gratia et libero arbit. cap. 7. & de fide & operib' cap. 14.

Eph. 2.
Cyp. de ſimplicitate prælatorum, ſiue de vnitate eccleſiæ.
Au. de gratia & libero arbitr. cap. 8.

illis ambulemus. Quid est hoc, inquit Augustinus, quòd, cùm Dei gratiam commẽdans dixisset: Non ex operibus: ne fortè quis extollatur: cur hoc dixerit, rationem reddẽs: Ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictum, tanquàm tuis ex teipso tibi existentibus, sed tanquã ijs, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua ergò in Christo noua creatura, vetera transierunt, & eccè facta sunt omnia noua. Fingimur ergò, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaq;, charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubiò, & vita æterna quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia est, hæc autem, qui illę datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquã merces pro iustitia, vt verùm sit, (quoniam verùm est:) Quoniam reddet vnicuiq; Deus secundum opera eius. Ex his Augustini verbis, facilè perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit exclusa: nimirùm ea, quæ fiunt extra fidem: quæ etsi disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniam tamen sine fide impossibile est placere Deo, mereri primam gratiam non possunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis pręcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui gratia iã non est gratia. Nulla igitur merita nostra præcesserunt, sed sola Dei beneficia iustificationem nostram præuenerunt. Hoc est, quod à Fausto scriptum legimus, cùm eundem ex Pauli Ephesios epistola locum produxisset: Prima, inquit, vocatio cõpendium fidei requirit à nobis, sequentis verò temporis gratia, redemptis, ablutis, innouatis, sedulitatem operis & curam laboriosæ seruitutis indicit, vt quod sine labore acce-

Quæ opera nõ conferant ad iustitiam.

Creatio duplex.

Psal. 50.

2. Cor. 5.

Rom. 2.

Gratia pro gratia.

Heb. 11.

Sup. ca. 34

Rom. 11.

Faust. lib. de libero arbit. ca. 7

Fide actuosa pro gratia conseruãda opus est.

pimus, opitulante adiutorio, cum labore seruemus, Apostolo commonente: Videte ne in vacuum gratiã Dei recipiatis. Agnosce distinctos esse gradus vocationis & consummationis. Fidem expectat à paruulis, opera autẽ cum fide à confirmatis requirit. Ita tamen vt sedulitatis affectũ proficiẽtibus augeat, & laborantibus adiutor quotidianus existat. Quamobrẽ non ad ea opera, quę præparauit Deus, vt ambularemus in illis, postquàm cor mundũ creauit in nobis, postquàm nouę creaturæ facti sumus: verùm ad ea, quæ nondũ exuto veteri homine fecimus excludenda, hęc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus: Qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, reijcere voluisse Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrũ, Ioannem, Iacobum, Iudã, epistolas suas scripsisse putat: quodq; meminit Petrus, esse quædam in epistolis Pauli difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suã ipsorum perditionem: id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iustitia tractat, referendũ esse putat, quòd nunq̃ ea Pauli mẽs fuerit, quam isti corruptores Euangelij fuisse volunt, nihil ad iustitiã, nihil ad salutem cõsequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipsa luce clariora, quæ huic errori aduersantur Pauli verba. Quòd compati oportet, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus: quodq; non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Declarat autem ipse Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, qua vel iustificamur, vel coronam illã immarcessibilem assequimur. Nã ad Galatas scribens, disertis verbis illud planũ facit, quòd non de qualicunq; fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Christũ esse remissa, sed de ea, quę per dilectionem operatur. Illam verò solã fidem, quam pleriq; cùm ad iustitiam, tùm ad salutem sufficere volunt, adeò nihil prodesse asseuerat, vt non dubitãter dixerit: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem nõ habuero, nihil sum. In quam sententiam à Iacobo quoq; dictum est: Quid proderit, fratres mei, si fidem dicat quis se habere, opera autem nõ habeat, nunquid poterit fides saluare eũ? Quamobrem quàm volent isti sibi placeant, deq; sola fide glo-

Psal. 50. *2. Cor. 5.* *Aug. de fide & operibus cap. 14.* *2. Pet. 3.* *Rom. 8.* *2. Tim. 2.* *Fides iustificans.* *Galat. 5.* *Sup. ca. 1.* *1. Cor. 13.* *Iacob. 2.*

glorientur, quod ea iustitiã, quod salutem adferat, nobis illud certũ & indubitatum esse debet, quòd per organum suum spiritus sanctus loquitur: Nolite errare: neq; fornicatores, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neque auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. *1. Cor. 6.*

QVOD PECCATO QVOLIBET MORtali fides non amittatur.

CAP. LXI.

VErum hic isti, quo rimam habere queant per quam elabi liceat, fieri posse negant, vt hæc insint fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet asseuerant. Quòd si ità est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Christus eos, qui in ipsius nomine prophetabãt, dæmonia eijciebant, virtutes multas faciebant: quæ tam eximia, sine fide certè præstare non poterant? Cur idem viro stulto cõparat eum, qui verba sua audiret, & ea non faceret, cùm fides ex auditu sit? Cur multos ex principibus in Christum, ait, credidisse, scriptura, verùm eos magis hominũ, quàm Dei gloriã dilexisse? Cur alio loco dicit: Seruus sciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis? Cur à Iacobo scriptum est: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Quid autem est aliud scire voluntatem domini, scire bonum, nisi credere spiritui sancto, per amanuenses suos Prophetas, Apostolos, & Euangelistas nos docenti, hanc esse domini voluntatem. Et cum hac tamen fide, peccatum dicit esse scriptura, quando non fit, quod creditur. Quare falsum est, quod ab istis asseritur, per peccatum fidem amitti, aut si remaneat, non esse veram fidem, aut eum, qui fidem habeat sine charitate, non esse Christianum. Falsum est, quòd solam incredulitatem esse peccatũ, solam fidem esse iustitiam, tàm peruicaciter asserunt. Nam si nullum est peccatũ, nisi incredulitas, si nulla est iustitia nisi fides, quorsum igitur illud extremũ erit iudiciũ? quod nõ esse futurũ de infidelibus, illa Christi verba nõ obscurè videtur indicare: Qui nõ credit, iã iudicatus est. Futurum est ergò iudicium de fidelibus, quos nõ ideò collocatos à sinistris, incorruptus ille index

Fides & spes quolibet peccato nõ amittuntur. *Matt. 7.* *Matt. 7.* *Rom. 10.* *Ioan. 12.* *Luc. 12.* *Iacob. 4.* *Fides sola non est iustitia.* *Fides sine charitate potest alicui inesse.* *Ioan. 3.* *Fideles cõdemnabũtur, quia pietatis opera non exercuerũt*

viuorum & mortuorum, in ignem æternum ire iussurus
Matt.25. est, quia non crediderunt, sed quia pietatis opera facere
Eccles. 16. neglexerunt. Hoc est, quod à Sapiente dictum est: Omnis
Psal.16. misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum
Rom.2. operum suorum. Hoc est, quod à regio Propheta scriptũ,
1.Cor.5. & est ab Apostolo repetitum: Tu reddes vnicuiq; secundũ
opera sua. Ad Corinthios quoq; scribens idem Apostolus,
ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,
vt referat vnusquisq; propria corporis: non dicit, prout cre
didit, sed prout gessit, siue bonum, siue malum. Sed & in
Apoc. 22. Apocalypsi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecũ
est, reddere vnicuique secundum opera sua. Quin & ipse
Ioan.15. Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurre-
ctionem vitæ, qui verò malè egerunt, in resurrectionem iu
dicij. Plena est scriptura hoc genus sententijs, futuram es-
se retributionem, futurum esse iudicium, non secundũ fi-
dem, sed secundum opera. Quorum autem opera? num
infidelium? Minimè gentium: nam ij, veritate ipsa attestan
Ioan.3. te, eo ipso, quòd non credunt, iam iudicati, iam condem-
nati sunt. Fidelium igitur opera ea sunt, secundum quæ re-
tributio, secundum quæ futurum est iudicium. Quamob-
rẽ longè alia fidei & spei, alia charitatis, per quã fides ope-
ratur, est ratio. Hæc enim indiuidua comes est gratiæ, nec
vnquàm ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris æter-
Prou.8. na sapientia: Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui di
Ioan.14. ligit me, diligetur à patre meo. Quamobrem, q̃ sunt inter
se pugnantia, peccatum & gratia, tã pugnant inter se pec-
catum & charitas: fides autem & spes, etiã ijs inesse que-
unt, qui cum Deo non sunt in gratia. Quemadmodum igi
1.Cor.13. tur, si quis furtum admisit, exclusit is quidem charitatem,
quæ non modò non concupiscit aliena, verùm etiam pro
eo, vt benigna est, libenter impertit sua, sed interim nihil
impedit, quò minus in eo maneat habit⁹ castitatis: Ita nul
la est ratio, quę impediat, quò minus, qui fur est, idẽ amis-
sa charitate, fidei retineat habitũ, & spei: quãuis & fides &
Fidei & spei vita est charitas. spes, quarũ vita est charitas, nullum habenti, fructum sine
allaturæ si vita sua fuerint destitutæ. Sola igitur est hære-
sis, aut apostasia, per quam excluditur habitus fidei, ita, vt
si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnius san-

ctæ,

ctæ, catholicæ, apostolicæ Ecclesiæ sensu & cõsensu, is habitũ amisisse fidei rectè dici possit. Est igitur vera fides etiã in ijs, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenẽtur, si cùm alios articulos fidei, tùm sanctam credant Ecclesiã catholicã. Neq; credendus est Dauid rex, postquàm adulterio commisso, cædem quoq; patrauit, e uestigiò fidem simul amisisse, siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis cum propitium fore propter Christum confidimus: quod tamen alterum spei magis, quàm fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauid, esse Deũ grauem peccatorum vltorẽ, non ita grauiter animo perpulsus fuisset, non tantũ de sceleribus patratis dolorem concepisset. Rursus, nisi benignum eundẽ & misericordem, patientẽ & multæ misericordiæ, ac præstabilẽ esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore, vt propter nomen suum, propter vnigenitũ filium suum, propitiaretur peccato suo, nunquàm ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiuniũ confugisset, nunquã supplici prece, placatum eum sibi reddere studuisset. Petrum negasse Christum legimus: non desunt tamen, qui illo ipso passionis tempore, fidẽ eũ in Christum habuisse contendant, propter illa verba Christi potissimùm, quæ non multò àntè prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. Non excluditur itaque per mortale peccatum vera fides, etiamsi viua fides cum eo consistere non possit: quæ non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cùm qui mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligentiùs expendas, longè diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quòd & homo moritur, extincto spiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita nostra est, Deus habitat in nobis, quæ ipsa est Deus, verũ fides habet se instar corporis, charitas instar animæ: est enim anima fidei charitas. Quamobrẽ sicut cùm ex corpore migrauerit anima, verũ nihilominùs corpus pmanet, etiãsi spiritu destitutum sit, neque deest illi quicquã, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatẽ: sic amissa charitate,

1. Reg. 11. *Dauid cõmisso adulterio non amisit fidẽ aut spem.*

Ioel. 2.

Psalm. 24.

Matt. 26. *Ambr. lib. 10. in Luc.* *Petr. Lõb. li. 3. dis. 24* *Petr' Christũ negans fidem non amisit neque spem.* *Iacob. 2.* *Fides mortua quæ.*

Charitas anima fidei.

tate, remanet nihilominus vera fides, neq; deest illi quicq̄ eorum, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur, nimirùm, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, assentiatur.

QVOD FIDES A SPE ET CHARITATE, *non modò vocabulo, verùmetiam rationabili differentia distinguatur.*

CAP. LXII.

SVnt igitur distincta inter se fides, spes & charitas, neq; ita sibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem separari non possint, quas non modò vocabulo, verùmetiam rationabili differentia distingui, in Enchiridio suo docet Augustinus. Verùm quis potest huius rei locupletior esse testis, quàm ipse Paulus, qui cùm dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum: nónne videtur apertè fidem à charitate secreuisse? Nam quòd hæc Paulí verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in scripturis nusquàm legimus. Gratia sanitatum, donum linguarum legimus in scripturis, fides sanitatum aut linguarum nusquàm reperimus: Verùm de verbo nihil est quòd disceptemus: Scimus enim vno atq; altero loco, signorũ atq; miraculorũ fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eo multò posteriorem Bernardũ. Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quæcunq; alia: nimirùm ea, qua non solum assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutem æternã consequendam, necessaria, quaq; certam fiduciã de misericordia Dei, deq; promissis eius concipimus, verùmetiã qua tanta ferimur in Deũ, vt eam etiã signa sequantur & miracula. Certè Origenes, Basilius, Gennadius, Theophylactus de perfecta, deq; solida atq; integra fide, Pauli verba hæc interpretantur, quæ satis esse queat, etiã ad montes transferendos. De qua etiã dictũ est à Christo, Si habueritis fidẽ, & non hæsitaueritis, etiã si monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare: fiet. Quã idem Christus alio loco sinapis grano comparauit, non propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniã, qualem in modico sinapis grano videre licet. Certũ est igitur,

Aug. in Enchir. ca. 8.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12
Chrys. Homil. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. & 13. in epis. ad Ephes.
Ber. in paruis ser. ser. primo.
Origen. in tract. 4. in Matth.
Basil. in regula de instit. monachorũ cap. 4. in scholijs.
Matth. 21.
Matth. 13.

tur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non modò reuelatis à Deo creditur, verùmetiã certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omninò liberaliter concessurũ. Cæterùm quorsum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiusdem parte, tria doceat esse distincta, fidem, spem, & charitatem: maiorem autẽ horum charitatem. Poterítne cuiquàm esse dubium, quin loquatur de charismatibus, deq; ea fide, qua Christiani sumus? quæ si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quòd sine charitate fides potest quidem esse, sed non & prodesse. *Fides potest sine charitate esse, sed nõ prodesse.* *Aug. libro 15. de Tri. ca. 18. et in serm. super gestis cum Emerito.*

QVOD FIDEI, VT PRODESSE QVEAT, *Spem & Charitatem iungi necesse est.*

CAP. LXIII.

CÆterum, quò prodesse queat, spes vt illi iungatur, necesse est: quam quidem eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verùm spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus, cuius vnigeniti filij passione & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem consecuti sumus. Ad hãc igitur domini nostri Iesu Christi passionẽ & mortẽ, quę prora, quod aiũt, & puppis est salutis nostræ, cõfugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre nos reconciliari: simul æternæ vitæ concedi nobis hæreditatem, accedentes ad thronũ illius gratiæ, supplices precemur. Quæ tamẽ & ipsa spes vana prorsus erit & inutilis, si nõ ad eã opera charitatis accesserint. Nam frustrà crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustum de patratis illis dolorẽ conceperit, nisi detestatus & confessus illa fuerit: nisi dignos fructus, digna opera pœnitẽtię fecerit: Quare cõiuncta sint oportet, sperare, & benè agere, vel saltem studium aliquod ingẽs ad benè viuendũ adhibere. Cuius rei, nõ vno in loco nos admonet sanctus Dauid: Spera, inquit, in dñо, & fac bonitatẽ. Ac rursus: Sacrificate sacrificiũ iustitiæ, & sperate in dño: Sic demũ spes in dño nobis est *Matth. 3.* *Psalm. 36.* *Psalm. 4.*

profutura, si fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacrificium iustitię, si per charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autem nihil aliud, quàm credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & à iustitia longè remoti fuerimus, & ad illā vitam nobis aditus non patebit, ad quā si vellem⁹ ingredi, mandata seruare iussi sumus.

Matt.10. Neq; enim existimare quisquam debet, datum nobis esse

Christus legislator. à Deo Christū, vt redemptorē tantùm, cui fidamus, & non simul vt legislatorem, cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ

Esai.2. verba, dicentis: Ex Syon exibit lex, & sermo dn̄i ex Hierusalem. Quæ in libro, qui inscribitur de cognitione Dei,

Greg. Nissenum. cuius author esse fertur Gregorius Nissæ pontifex, sic explicata legimus: Dominus, inquit, noster Iesus Christus,

Lex quā tulit Christ⁹, est lex & doctrina euāgelica, cui obedire oēs oportet nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalē versans, legem & doctrinā Euangelicā tradidit. Neq; enim de Mosaica lege Propheta nūc loquitur. Quomodo enim id fieri queat, cùm ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multò antè, quàm natus esset Esaias: quemadmodum Euāgelica multo post ipsum Esaiam tempore promulgata fuit. Quapropter apposite dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iam exierat. Apertius autē, idem propheta Esaias, alio loco de Christo lo-

Esai.33. quens: Dominus enim iudex noster, dn̄s legifer noster, dominus rex noster, dominus ipse saluabit nos. Et per alium

Hier.31. Prophetam dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Ia-

Iacob.4. cobus de Christo. Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi

Cyril. li.3. de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantùm,

Ephrem in oratione de transfiguratione domini. verùm & legislatorem esse Christum. Beatus Ephrem in in oratione de trāsfiguratione domini. Iesus est, inquit, dominus non seruus: dominans & non parens imperio legislator, & non is, cui lex datur: filius, non verna: natura & non adoptione. Est quidem ita, quod is factus obediens

Phil.2. Patri vsq; ad mortem, mortem autē crucis, factus est om-

Hebr.5. nibus causa salutis ęternæ. Nunquid autem omnibus credentibus tantùm in se? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus, omnibus mandata sua seruantibus.

bus. De ijs verò, qui non obediunt Euangelio domini nostri Iesu Christi, tantùm abest, vt eis Christum factũ esse dicat causam salutis ęternæ, vt non dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu æternas. Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Omnis huic sententiæ scriptura reclamat. Cõpati nos oportere, si conglorificari: cõmori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus, monet Paulus. Verùm apertius multò Christus ipse: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, supernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis nostris imparem. Præclarè vir ille, singulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quasdam describens, vitam Christianam complectentes, postea quàm non minus laboriosam vitam docuisset, quæ est secundum mundum, quam sit via virtutis: stultum esse, dicit, credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum & mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot pòst seculis Bernardus. Non recti planè, sed peruersi est animi, antè quærere gloriã, quàm exercere virtutẽ, & velle coronari, qui legitimè non certauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustrà ad celsitudinem nititur gloriæ, qui prius non claruit virtute: frustrà fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari, nisi in gloria illorũ, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, sed virtutis eorũ gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ:

Rom. 8.
2. Tim. 2.
Math. 19.
Ioan. 13.
Luc. 24.
Idiota.
Ber. in natali sancti Victoris, serm. 1.
Psal. 88.
Virtus ad gloriã gradus est.

Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa non parturiuit: sola virtus est, cui iure gloria debetur, & securè impenditur. Sed & Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura, luxuq; & lasciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœlestis aula suscipit, ad quam duris laboriosæ virtutis gradibus ascenditur. Hi verò, quibus fluida delicijs membra soluuntur, regni cœlestis extorres, intra mundi huius habitacula consenescunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Difficilè, imò impossibile est, inquit, vt & præsentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de delicijs transeat ad delicias. Ante quem etiam Athanasius: Qui habet requiem suam in hoc mundo, ne speret æternam requiem se posse consequi: Regnum enim cœlorum nō eorum est, qui hîc ociantur, sed eorum, qui in multa tribulatione & angustia vitam transigunt. Non enim id gratis accipiunt, sed cum ingenti labore & magnificis sudoribus illud adepti sunt, quotquot eo digni habiti sunt. Ad eundem modū Basilius quoque: Quomodo cum vitæ secundum mandatum Domini instituendæ, eam, quæ voluptatum est præferamus, æternæ vitæ felicitatem & conuersationē ei, quæ sanctorum est, conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur? Stolidi certè animi sunt talia phantasmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo sum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quæsiui? quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illorum nō sum secutus? Quis athleta ita iudicij expers est, vt ijsdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquàm spoliorum partem cum ijs, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus: verùm & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est: Benè fac Domine bonis: Declinantes autem in obliquationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Misericors est: at & iudex: Diligit enim misericordiam, inquit, & iudicium dominus. Quapropter dicit, Misericordiam

Amb. li. 5. in Luc.

Hie. ad Iulianum.

In vtroq; sæculo deliciari impossibile est.

Athan. de virginitate.

Basilius.

Psal. 124.

diam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Augustinus: Manducant homines fungum malum & moriuntur. Ecce in qua fragilitate est vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa sic pugnare, vt tu relinquaris. Vita nostra Christus est. Christum attende, pati venit, sed & glorificari: contemni, sed etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere. Opus te terret, mercedē vide. Quare vis peruenire delicatus ad ęam rem, ad quam non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas argentum tuū, quia ad argentum tuum cum labore magno peruenisti. Si ad argētum tuum, quod quandoq; vel moriens amissurus es, non peruenisti sine labore, ad vitam æternam sine labore vis peruenire? Et his omnibus vetustior Origenes: Nemo potest in carne & in spiritu habere delicias: sed si quis in carne deliciatur, sicut ille diues, carebit gremio Abrahā, & delicijs: qui verò in pręsenti seculo pane afflictiōis vescitur, sicut & ille pauper, cū hinc abscesserit, in delicijs erit.

Aug. ser. 6. de verbis domini.

Nota.

In carne & spiritu nemo potest deliciari.

Orig. in Psal. 36.

QVOD NIHIL IMPOSSIBILE Deus præceperit.

CAP. LXIIII.

VErum hic isti, Si nos ad mandata remittis, aiunt, vt nisi ea obseruemus, esse iusti non possimus, actū est de nobis: Nā in hac vita, quæ præcepit Deus implere, possibile non est: in qua legi satisfacere nemo potest. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autē dici quicquam, aut cogitari magis blasphemū, quàm hoc sit? Quis præcipiat his, qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo pręstari posse videat: nisi aut prorsus insanæ sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suam in illos crudelitatē expromere queat. Atqui talem isti nobis Deum fingunt, præclari, si Dijs placet, gloriæ Dei vindices, quam tot seculis obscuratam, nunc demùm asserere se, rudi plebeculæ persuadere conantur. Quid autem? an nō reclamat huic eorum blasphemiæ scriptura? In Euāgelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meū super vos, & discite à me, quia mitis sum,

Matth. 11.

&

Mandata Dei amantibus difficilia non sunt cõtra hæreticos. *1. Ioan. 5.* & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. In Cacangelio suo dicunt isti, Iugum Christi durum & acerbũ, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod ferendum Christus inuitat, ab eo deterreut isti, ne venire quisquam ad Christum audeat: qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Dei spiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non sunt. Dicit Satanæ spiritus per membra sua: *Patres prisci quomodo populũ instituerũt* Mandata Dei non modò grauia, verùm etiam prorsus ad implendum impossibilia sunt. Nimirùm hoc est illud purum Euangelium, quòd à zonarijs, baiulis, figulis, tantoperè vidimus expetitum, quum ex diametro, quod aiunt, *Hie. ad Damasum in expositio. symboli.* cum Euangelio Christi pugnare videatur, quo virtutis omne studium eneruatur, omnis faciendi mandata Christi conatus impeditur. At non ita prisci patres illi sancti, qui, si quis impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum anathema pronunciauerunt: quòd *Bas. in verba illa Moseos, Attẽde tibiipsi.* impium esse dicerent, affirmare, quæ à spiritu Dei mandata profecta sunt, ea esse credentibus impossibilia. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chrysostomus appella- *Chrys. Ho. 8. de pœniten. ser. de charitate, & Ho. 19. in epist. ad Hebr.* tur, adeò nihil impossibile mandasse Deum, affirmat, multos vt fuisse dicat, qui plus etiam vltrò præstiterunt, quàm à Christo mandatum est, tantum abest, vt eius mandata non impleuerint. Nam quum neque virginitatem, neque paupertatem Deus vnquàm mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniussi, vltrò vtrunq; amplecterentur. Quin & illud non vno in loco persuadere populo conatur, mul- *Ho. 39. in Matth. & Ho. 2. ad Philip.* tò grauius esse iugum seculi, quàm sit iugum Christi: Quòd illud iugum est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum est libertatis, iugum spiritus & gratiæ. Origenes: Qui dicit, implere non possum, quæ mandãtur à Deo, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, *Iugũ seculi grauius quàm iugũ Christi.* quæ nihil virile possunt, esse numerandus? Locum illum enarrans Hilarius: Latum mandatum tuum nimis: Latum, inquit, mandatum Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt non difficile sit, si voluntas adsit, præce- *Ori. in Iosue. Ho. 9.* pto Domini obtemperare: quum & latum & diffusum sit *Psal. 118.* ad placendum, officiosæ religionis varietate: neque solùm latum, sed vehementer latum. Etiam Prophetis longè grauis-

uissimum visum est onus iniquitatis, quàm sedere quidam ait super talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Quamobrem duriora multò sunt, quemadmodum etiam à Basilio scriptum legimus, quæ vel insanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Christus præscribit. Vt non ineptè dictum sit à Ioanne Gersone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad malè agendum, quàm requiratur pœna ad regnum paradisi lucrandum: Siue quis obscœno sit amore captus, siue rei faciendæ studio teneatur immodico, siue misera vexetur ambitione, quas non perfert molestias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus? vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant, potiri student. At in Deo piè colendo, atq; illius contemplationi vacando, quid tandem est molestiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potiùs, cum animi summa tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpusculo, repræsentari videtur. Initia fortassis aliquid habent difficultatis & molestiæ. Quò longiùs autem progressus fueris, hoc faciliora, iucundiora, suauiora sunt omnia. Sic prisci populum instituebant: sic de superiore loco, mentes eorum ad virtutum studia, quæ nos amplecti Christus voluit, oratione sua inflammabant. A quibus, quid aliud isti, quàm deterrere prorsus videntur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen posset, verùmetiam prorsus impossibilia Deum præcepisse blasphemant. Ex quorum hac impia doctrina, quam ipsi nihilominùs verbum Dei vocari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo vt vnquàm tempore, quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè posit, vt aut eum Deum colat, quem impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animum adijciat, quæ impleri non posse credat?

Iniquitas grauissimũ onus. *Zach. 5.* *Psal. 77.* *Basilius.* *Gers. parte quarta in ser. de omnibus sanctis.* *Matt. 24.*

QVOD

QVOD NON TAM NATVRA MANDATOrum, quàm nostra fiat ignauia, vt implere mandata non poßumus, cùm quæ timori grauia sunt, leuia sint amori.

CAP. LXV.

SEd hîc isti nobis obijciunt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quàm ea tu videri vis, cur igitur dixit Christus, quòd angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam? Cur vias Domini duras appellat Propheta? Nos verò non nostris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauissimi, doctissimi, sanctissimiq; sunt habiti, verbis, ad hęc respondebimus. Ac primo quidem loco, quòd laboriosa via Dei, quòd eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natura mandatorum, quàm nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tamen amarum persæpè videtur: Num quòd natura tale sit? Minimè gentium, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex onerosa, non tam sua natura, quàm nostra fit pigritia. Ac vt insit etiam aliquid in ipsius legis natura difficultatis & molestiæ, tamen si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera cædesque militibus, si pugilibus ictus plagæq; grauissimæ leues adeò videntur & tolerabiles, vt voluntarij magna cũ alacritate se discriminibus istis & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorum, quæ mox peritura sunt: quáto magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmium in cælo positum est, non momẽtaneum, sed æternum: cùm nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascẽderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt illum: vt verè dictum sit à Paulo: Quòd in præsenti momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non vidẽtur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneum, quod est in præsenti tribulationis: at isti non satis habent, si dicãt esse difficile, verùm prorsus impoßibile, prorsus volunt esse

Matt. 7.
Psal. 16.
Chrys. Ho. 8. de pœni. Hom. 2. in epist. ad Phil. Homi. 16. in epist. ad Hebr.
Mandata Dei sua natura grauia non sunt, sed nostra pigritia & timore fiunt onerosa & dura.
1. Cor. 2.
2. Cor. 4.

onus

onus importabile, cui ferendo nemo ſit mortalium. Intereà tamen purum putum Dei verbum haberi volũt, quod iſti loquuntur & ſentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur. Diuus Auguſtinus, cùm & ipſe locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: pluribus verbis laborioſiorem eſſe docet huius mundi amorem. Et in Pſalmos commentatus: Bonum opus, inquit, non multũ laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Pſalmo: Propter verba labiorũ tuorum, ego cuſtodiui vias duras: Duæ ſunt, inquit, timori, leues amori. Omnia quippè ſunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt: quin ea potius eſt ipſa illa ſarcina, quæ leuis eſt. Itaq; quę dura ſunt laborantibus, eiſdẽ ipſis miteſcunt amãtibus. Nam quę ſęua ſunt etiã & immania, prorſus facilia & prorſus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis eſt, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iuſtitiæ: Quis aũt neſcit, cùm præceptũ ſit generale charitas, quia finis præcepti eſt charitas, & plenitudo legis eſt charitas, non eſſe graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant aũt in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorẽ, & facit præcepti ſarcinã leuẽ. Ac paucis interiectis, dicit: charitati Dei non eſſe graue mandatũ Dei, nõ humanæ voluntati, cui plus dando q̃ oportet, ignoratur iuſtitia Dei. Et explicãs illud ex Pſal. 30. Statuiſti in loco ſpacioſo pedes meos. Certe anguſta, inquit, eſt via: laborãti anguſta eſt, amanti lata eſt. Eadem quæ anguſta eſt, lata fit. In ſpacioſo, dicit, poſuiſti pedes meos, ne anguſtati pedes mei irent in ſe, & incurrendo in ſe, deijcerent me. Ergo quod ait, Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos, plane feciſti mihi facilem iuſtitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc eſt, Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos. Quem ſecutus Gregorius quoque loquens de præcepto dilectionis: Hoc eſt, inquit, pręceptum Domini, hoc iugum eſt diuinæ ſuauitatis: Quid enim leuius, aut vnquàm gratius, q̃ amor, fertur? quid præthereà graue nõ leuiter tolerat, qui amat? Quicquid enim diligitur, cũ magna deuotione portatur: Poteſt hoc amor huius mun-

Au. li. 5. de Muſi. c. 14 & ſer. 9. de verbis domini.

In Pſal. 29

De nat. & gratia, capi. penult. & vltimo, & ſer. 48. de templo. & ſer. 12. de verbis Apoſt.

Idem.

Cap. 17.

Greg. li. 9. c. 2. in primum libr. Reg.

mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & non possit multò magis, quò nihil est fortius, amor Christi? Quòd si soli nos essemus, si nostris ipsorũ viribus lex nobis implenda foret, fortasse nostræ nobis imbecillitatis conscij, de difficultate, atq; adeò impossibilitate ipsius non immeritò queri possemus. Nunc autem qui viuit in nobis Christus, qui per fidẽ habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur omnia in omnibus: ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere: ipse est, qui facit in nobis, quod placeat coram se. Hoc est, quòd cùm scribens ad Corinthios, gloriatus fuisset Paulus, quòd plus alijs omnibus laborasset, ne sibi suæq; virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipsum Deus operatus fuerat, subiunxit e uestigio. Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quæ tamẽ verba nequaquàm ita sunt accipienda, quasi cùm dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecisset mecũ, si præueniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me, quemadmodum annotatum est à Bernardo: sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præsumens se non solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodò socium per consensum. Ac si diceret, abundantius laboraui, non ego, sed & ego: In eo enim, quòd solo Dei dono præuentus sum, non ego: in eo autem, quòd donũ voluntate subsecutus sum, & ego.

Ephes. 3. 1. Cor. 12. Phil. 2. Heb. 13. 1. Cor. 15. Bern. in li. de gratia & libero arbitrio.

QVOD OPERATVR BONA DEVS IN NObis, non ipsis nihil agentibus, verùm consentientibus, & simul operantibus nobis.

CAP. LXVI.

QVamobrem execrandus est eorum impius error, qui nihilò plus hominem asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarum portenta deuenisse tandem videmus, vt eum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Nõ Deus volens iniquitatem, tu es, eum etiam malorum authorem fa-

Math. 19. Psal. 5. Deus non est mali operator.

faciant,neque bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala,impudenter affirment: quòd haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patraut crimina, quàm habet se gladius,quo iugulatur proximus. Neq; minus esse proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditioné,q̃ Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere,quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem solicitudinem,prouidentiam,ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitùs omnem euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam,& pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Deniq; quorsum illud pertinet,quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis pijs promittit,gehennæ verò pœnas impijs cõminatur, si omnia, siue bona, siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis,quàm agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præsentia refutare propositũ non est, à quo non aures modò,verùmetiam cogitationes piorum abhorrent omniũ, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit author Deus. De eo tantum breuibus disserendum esse putauimus,quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba,quòd à Deo gressus nostri dirigun tur, quodq; omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verùm intereà non minus certum est & hoc,nos facere cùm facimus, quamuis ille faciat vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati,qui dixit: Faciã vt in iustificationibus meis ambuletis,& iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. Quẽ Prophetæ locum adducens Augustinus: Cùm dicit,inquit,faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis, & dabo cor carneum, vndè faciatis? Et hoc quid est, nisi auferam cor durum, vndè non faciebatis, & dabo cor obediens,vndè faciatis. Ille facit,vt faciamus,cui dicit homo: Pone Dñe custodiam ori meo: Quod beneficiũ Dei iam fuerat cõsecutus,qui dixit:

Blasphemia Phil. Melanct. docentis Dauid adulteriũ esse Dei opus.

Psal. 36. *Esaiæ. 26.*

Ezech. 36.

Augu. de gratia & libero. arbit. ca. 16.

Psal. 140.

mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & non possit multò magis, quò nihil est fortius, amor Christi? Quòd si soli nos essemus, si nostris ipsorũ viribus lex nobis implenda foret, fortasse nostræ nobis imbecillitatis conscij, de difficultate, atq; adeò impossibilitate ipsius non immeritò queri possemus. Nunc autem qui viuit in nobis Christus, qui per fidẽ habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur omnia in omnibus: ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere: ipse est, qui facit in nobis, quod placeat coram se. Hoc est, quòd cùm scribens ad Corinthios, gloriatus fuisset Paulus, quòd plus alijs omnibus laborasset, ne sibi suæq; virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipsum Deus operatus fuerat, subiunxit euestigio. Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quæ tamẽ verba nequaquàm ita sunt accipienda, quasi cùm dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecisset mecũ, si præueniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me, quemadmodum annotatum est à Bernardo: sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præsumens se non solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodò socium per consensum. Ac si diceret, abundantius laboraui, non ego, sed & ego: In eo enim, quòd solo Dei dono præuentus sum, non ego: in eo autem, quòd donũ voluntate subsecutus sum, & ego.

Ephes. 3. *1. Cor. 12.* *Phil. 2.* *Heb. 13.* *1. Cor. 15.* *Bern. in li. de gratia & libero arbitrio.*

QVOD OPERATVR BONA DEVS IN NObis, non ipsis nihil agentibus, verùm consentientibus, & simul operantibus nobis.

CAP. LXVI.

QVamobrem execrandus est eorum impius error, qui nihilò plus hominem asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarum portenta deuenisse tandem videmus, vt eum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Nõ Deus volens iniquitatem, tu es, cum etiam malorum authorem fa-

Math. 19. *Psal. 5.* *Deus non est mali operator.*

faciant, neque bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quòd haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet se gladius, quo iugulatur proximus. Neq; minus esse proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditioné, q̄ Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem soli citudinem, prouidentiam, ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitùs omnem euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Deniq; quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis pijs promittit, gehennæ verò pœnas impijs cōminatur, si omnia, siue bona, siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præsentia refutare propositū non est, à quo non aures modò, verùmetiam cogitationes piorum abhorrent omniū, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit author Deus. De eo tantum breuibus disserendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba, quòd à Deo gressus nostri dirigun tur, quodq; omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verùm intereà non minus certum est & hoc, nos facere cùm facimus, quamuis ille faciat vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciā vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. Quē Prophetæ locum adducens Augustinus: Cùm dicit, inquit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis, & dabo cor carneum, vndè faciatis? Et hoc quid est, nisi auferam cor durum, vndè non faciebatis, & dabo cor obediens, vndè faciatis. Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone Dn̄e custodiam ori meo: Quod beneficiū Dei iam fuerat cōsecutus, qui dixit:

Blasphemia Phil. Melanct. docentis Dauid adulteriū esse Dei opus.

Psal. 36. *Esaiæ. 26.* *Ezech. 36.* *Augu. de gratia & libero. arbit. ca. 16.* *Psal. 140.*

Psal.38. Posui custodiam ori meo. Quando igitur legimus in scri-
Esaiæ.26. pturis, quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis,
Philip.2. quòd operatur & velle & perficere, quòd operatur omnia
1.Cor.12. in omnibus, quòd facit in nobis, quòd placeat coram se,
Heb.13. nequaquàm in eo sensu accipiendum est, vt sic agi nos, cum agimur spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit serram, sed potiùs quemadmodum sessor agit equũ. Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus. Quãquàm vt velimus sine nobis operatur, inquit Au-
Augu.de gratia & libero arbit.ca.12. gustinus: ab ipso enim præparatur voluntas nostra: cùm autem volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscũ cooperatur: sine illo tamẽ, vel operãte vt velimus, vel cooperãte cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.
De gratia Dei cõtra Pelagiũ & Celestinũ, li.1.ca.25. Et alio loco: Non solùm, inquit, Deus posse nostrum donauit atq; adiuuat, sed etiã velle & operari operatur in nobis: nũ quia nos nõ volumus, aut nos nõ agimus, sed quia sine ipsi⁹ adiutorio nec volum⁹ aliquid boni, nec agim⁹. Et in Psal.30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multũ & totũ sine nobis, & nos nihil si-
Guil. li.de meritis. ne ipso. Præclarè Guilielmus Parisiẽsis: Opera, inquit, nostra, opera sunt etiã Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiã per nos. Nõ quidẽ tanq̃ per organa quædã aut instrumentũ: tunc enim, nec ad laudẽ, nec ad vituperiũ, nec ad culpã, nec ad meritũ imputãda essent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpã aut meritũ de citharizantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera sua & nostra, non tam præstando virtutem, facultatem, & opportunitatem, quam etiam excitando, & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & interiùs inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Æquum est autem vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati, non quòd nihil agamus ipsi, sed quòd nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quod non illius beneficio possimus, velimus,
Iacob.1. agamus, aut simus, à quo solo proficiscitur omne datum
1.Cor.3. optimum, & omne donum perfectum. Neque enim suffi-

cien-

cientes ſumus, vel cogitare ſaltē aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficiētia noſtra ex Deo eſt. Quēadmodū igitur à Paulo dictum eſt: Viuo autem iam non ego, viuit aūt in me Chriſtus: ita qui cum Paulo per fidem & baptiſmum eidem Chriſti corpori ſumus inſiti, cuius etiam ſpiritu vegetamur, ſi, quòd ſubindè nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quiſque noſtrum cum illo poterit: viuo aūt iam nō ego, viuit aūt in me Chriſtus: laboro aūt iā non ego, laborat aūt in me Chriſtus: operor aūt iā nō ego, operatur aūt in me Chriſtus: mereor aūt nō iā ego, meretur aūt in me Chriſtus: modò ſanus adſit horum verborū intellectus. Neq; enim ea ſic oportet accipi, quaſi nō viuamus, nō laborem⁹, nō operemur, nō mereamur ipſi quoq; quinimò nos ſumus qui viuim⁹, nos ſumus qui laboram⁹ qui operamur, qui meremur: ſed vt viuamus, facit vita noſtra Chriſtus: vt operemur, facit qui & voluntatem inſpirat, & vires ad operandū ſuppeditat, adiutor noſter Chriſtus: vt mereamur facit, qui merita ſua nobiſcum communicat, redemptor noſter Chriſtus. Sic Auguſtinus ad Bonifacium ſcribens: Nos quidem ambulamus, verum eſt, nos obſeruamus, nos facimus, ſed ille facit vt ambulemus, obſeruemus, vt faciamus. Hæc eſt gratia Dei, bonos faciens nos, hæc miſericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, ſed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, ſed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt pium, hoc verum, vt ſit humilis & ſubmiſſa confeſsio, & totum detur Deo. Quando itaq; dicit homo Chriſtianus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: hoc dicere videtur: viuo autē ego, non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: verùm qui ſum ex aqua & ſpiritu ſancto Dei filius renatus, qui ſum in baptiſmo veterem exutus, & nouum hominem indutus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor ſpiritu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatē impellit, & facultatē ſuggerit: hic efficit pro ſua inenarrabili bonitate, vt qui dum natura filius eſſem iræ, nihil mereri poterā, niſi gehēnæ ſupplicia,

Galat. 2.

1. Co. 4. 11

Aug. cōtra duas epiſt. Pelag. lib. 4. ca. 6.

De bono perſeuerantiæ, ca. 13.

Pſal. 50.
Ioan. 3.
Galat. 3.

Rom.8. factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres, iam deinceps mereri possim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Christum induto debentur, vt quicquid mereor, non tam meo, quàm ipsius, quem indui, Christi merito merear. Meum nanque meritum quatenus purè meum, extra Christum factum, non erat nisi meritum supplicij: Postquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunq; à me profectum, illius aspersum sanguine precioso, precium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cœlestis præmij, non sua quidem ipsius, verùm Christi viuentis, operantis, & merentis in me virtute dignitateq́uè: qui, quæ est illius immensa benignitas, merita mea, quæ sunt ipsius dona, non tanquàm merita mea, sed tanquàm dona sua coronat. Nam & ab ipso manãt, & ex ipsius morte precium acquirunt. Hic sanus est & pius horum verborũ intellectus. Nos ergo sumus, qui viuimus: nos sumus, qui operamur: nos sumus, qui viuentes in fide filij Dei, legem implemus, qui quæ mandata sunt ab eo perficimus: verùm non sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus: illius adiuti gratia, nihil non possumus: qua fretus nemo est ex ijs, qui credunt in Christum, qui non confidenter dicere queat: Omnia possum in eo, qui me confortat.

Ioan.15.

Philip.4.

QVOD SEMEL IVSTIFICATVM GRATIA sua Deus non deserat, si non ab eo deseratur: quodq́ue charitati non modò non impossibile, verùm nec difficile quicquam sit.

CAP. LXVII.

Au. de natura et gratia, ca.26. & in cõfutatione articulorũ, qui falso sibi sunt impositi, articulo.7 Et ser.88. de temp. Ambr. lib. 2.ca.4.

EST autem, quod ab Augustino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quem semel iustificauit impiũ, gratia sua nunquàm deserat, si non ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quò minus piè semper iusteque viuere queat. Quod etiam ab Ambrosio, aut quisquis ille fuit author libri, qui inscribitur de vocatione gentium, animaduersum legimus. Qui certissimum esse vult, nullum fidelium à Deo non discedentem relinqui, neque cuiusquã ruinam ex diuina esse dispositione dispositam, sed multis, qui

qui iam iudicio rationis vtuntur, ideò liberum esse discedere, vt non discessisse sit pręmium, & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verùm testatur hoc etiam Propheta, dicens: Dominus vobiscum, quia fuistis cũ eo: Si quęsiueritis eum, inuenietis: si aũt dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & misericordiæ, nunq̃ nos deserit, nisi prius à nobis deseratur. Cæterùm, si nobiscum & pro nobis Deus, quis cõtra nos? quid erit, quod præstare non possimus, illo per fidem in cordibus nostris habitante illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quod rectè volumus, faciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur: Nulla nanque voluntas maior esse potest, quàm sit voluntas charitatis, quæ tanta est, nihil vt sit, quod ei resistere queat: quandoquidem non solùm fortis est vt mors dilectio, quemadmodum à Sapiente scriptum est: verùmetiam fortior ipsa morte: nõ ea re tãtùm, quia, quos diuidit mors, nõ diuidit charitas, verùmetiam quòd, cum à corpore per mortem anima separatur, tùm verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, fit perfecta. Sẽsit vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptũ est: Quia propter te mortificamur tota die, ęstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eũ, qui dilexit nos. Certus sum enim, quòd neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundũ, neq; creatura vlla, poterit nos separare à charitate Dei quę est in Christo Iesu Domino nostro. Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffusa est per spiritum sanctum, huic iugum Domini verè suaue, huic onus eius verè leue est. Quamlibet enim asperum aliquid & durum esse videatur, si tamen hæc magna voluntas accesserit, non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem, quin potiùs iucundum erit & suaue. Verum enim est, quod ab Augustino scriptum est:

2. Par. 18.

Rom. 8.

Charitas voluntas maxima & morte fortior.

Cantic. 8.

Rom. 8.

Psal. 43.

Rom. 5.

Augu. de gratia & libero arbit. ca. 17.

Sarcina illa quæ grauis est infirmitati, leuis est charitati. Documento sunt, tot tã sæui terribilesq; cruciatus quos tot milia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu, deinde tenerioris etiam ætatis, amore sponsi sui Domini nostri Iesu Christi inflammati, non maiore constantia, quàm animorũ alacritate pertulerunt. Qua in re se tales præstiterunt, minùs vt alacres ad epulas pleriq;, quàm isti ad vitam suam pro Christi nomine cum sanguine profundendam festinarent. Vt nullam nunc Origenes mentionem faciamus, quẽ tanto martyrij studio flagrasse puerulum adhuc Ecclesiastica narrat historia, multum vt negocij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suã in apertum discrimen offerret. Vt multos etiã alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur Edissenæ mulieris exemplum: Quæ cùm esset facta certior, ciuitatis Edissenę præfectum, ad campum, in quem Christiani conuenerant, proficisci, posteaquam vidit frequentiorem solito Christianorum populum eò tendere, currere præcipites, ac festinare, tanquã vererentur, ne quis deesset ad mortẽ, & ipsa suis ex ædibus properè prorupit, cùm nec ostiũ clausisset, nec, vt mulierum habitum decet, se diligentius operuisset: infantem quoq; paruulũ secum attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine, festinauit. Quã cùm ita festinantem præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit, simul percunctatus est, quónam infelix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad campũ, inquit, quò catholicorũ populus cõuenit. Tum ille, Non audisti, ꝙ præfectus eo pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit mulier, & ideò festino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit præfectus, paruulũ istum trahis? Vt & ipse, ait illa, martyrium consequi mereatur. Tantum potuit amor Iesu Christi, non solùm apud viros, verumetiã apud fœminas, vt non modò non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res asperas, nec vllos mortis terrores extimescerent, verumetiã quã natura mortales oẽs mortẽ fugiunt, ea sit illis adeò non fugienda, adeò non horrẽda visa, vt expetendã etiã vltrò ducerẽt: nec magis dulcè quicquam & iucundũ eis accidere posset, quàm, si cuius morte se

Euse. li. 6. cap. 3.
Origenes puer martyrium appetiuit.
Ruff. li. 2. cap. 5.
Socr. li. 4. cap. 18.
Theodo. li. 4. cap. 17.
Martyrij desideriũ in muliere Edissena.

Ad martyriũ puerũ mater secũ trahit.

se salutem assecutos, & ab æterna morte liberatos esse, me minissent, pro eius nomine mortem vicissim oppetendi facultas & occasio daretur: Cuius amore sic inflammati pleriq; fuerunt, vt sensum etiam doloris omnem amitterent, & cùm carbonibus incensis nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrum per carbones illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandũ. Cumque flagris & neruis cæderentur, vt triticũ, nisi benè excul catũ & purgatũ in horreo, sic animã in cœlo, nisi sic excussam & perpurgatam, dignè stare non posse dictitarent. Scilicet ijs durum fuit aliquid ex iis, quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrem percepisse legimus. Ijs fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltrò præstiterunt, quàm à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deũ ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, vt cùm deprehensi fuerimus, mortem prius, in eius nominis confessione, simus occumbere parati, quàm vt eum negemus: hoc certè, quod ab istis factum est, non exigit, vt vltrò se discrimini quisquam offerat: quemadmodum à Gregorio Nazanzeno diligenter legimus animaduersum. Quid autem est, quod præcipit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quòd ipse est. Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum impertit nobis, mansionem facit apud nos, ita vt nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquàm tamẽ prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quòd nos deserit, culpa nostra, quòd mansionem in nobis facit, ipsius fit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiendum, quàm simus nos ad recipiendam: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia.

Deut. 6.
Matth. 22.

Nazã. ora. 6. in Monodia Basilij.
1. Ioan. 4.

QVOD CHRISTIANA IVSTITIA CHARItas est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

CAP. LXVIII.

Iustitia Christiana est Charitas non ficta.

VErum, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Nō sola fides iustitia nostra est, neque si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra: Dæmones quoq; fidem habent, & contremiscunt: Neque enim non credebant, cùm Christum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi Iesu fili Dei. Hæretici quoque spem habent & fiduciam, neq; soli Lutherani, verùm & reliqua fex hæreticorum, Sacramētarij, Anabaptistæ, ac quibuscunq; alijs nominibus appellantur, se certos esse gloriantur, sibi propter Christum esse peccata remissa, seque esse apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promissam sibi regni cœlestis hæreditatem consecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici non possunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hæc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hæc prodesse queant: extra quam, si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnem, si scientiam omnem, si fidem omnem, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat, si corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tantum abest, vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligēter in quarto libro stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergò charitate, cùm, sicut omnes alij hæretici & schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui nō diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quæ habebant omnia, quicquam illis vel ad iustitiam vel ad salutem profuisse: Nam cætera frustrà habet omnia, qui vnā charitatem non habet: quicunque totam legem seruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus, quia contra præceptum illud facit: in quo pendēt omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: hoc est vinculum perfectionis: hæc via Dei ad homines: hæc via hominum est ad Deum: Per hanc è cœlo descendit Deus in terrā: per hanc ex ista valle lachrymarū ascendere

Math.8.

Fidē & fiduciam iactant hæretici.

Au. in ser. super gestis cum Emerito, tomo.7.

1.Cor.13.

Clemens Alexand.

Iacob.2.

Matt.22.

Rom.13.

1.Tim.1.

Colos.3.

nos oportet in cœlum, vbi Christus est in dextra Dei sedens: vt sit, vbi dominus ibi & minister eius. Charitatē habeto, dicit Augustinus, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendēt vniuersa. Sola est quę vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quæ vbicunq; fuerit, ad se trahit omnia. Hæc omniū arx est virtutū: hæc promissio regni: hæc præmiū est sanctorū: absq; hac nihil est quòd se quisquam bonum aut iustum fieri posse speret. Hinc est quòd cùm quæritur, vtrum quisquam sit homo bonus, nō quæritur, dicit Augustinus, quid credat, aut quid speret, sed quid amet. Nā qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiam si sint vera quæ credit, inaniter sperat, etiamsi ad veram fœlicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Qui etiā alio loco: Interroget se quisq; inquit, quid amet, & inueniet vndè sit ciuis: verbi gratia: Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis est Babyloniæ, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis est Ierusalem: bonus est, iustus est, neq; dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in illa die coronā iustitiæ. Itaque propria piorum & bonorum virtus est charitas, sine qua cæteræ virtutes & bonis inesse possunt, & malis. Habere baptismū, & malus esse potest: habere prophetiam, & malus esse potest, accipere sacramentū corporis & sanguinis domini, & malus esse potest: habere nomē Christi, id est, Christianus vocari, & malus esse potest: habere sacramenta omnia, & malus esse potest: habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas est, quàm habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus: ad solos hæc virtus pertinet catholicos quā si habere possent hæretici, hæretici esse non possent: neq; enim scinderent vnitatem, cuius vinculum est charitas. Ex quo facilè perspici potest falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solam fidem iustificare, quam æquè malis atq; bonis inesse posse cōstat. Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicunque iustus est. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea de-

Ioan.12.
Au.tract. 32.in ioā.
Aug. ser. 53.de tempore in Enchi.ca.117
August. in Psal.64.
Au.tract. 7.in epist. ioan.
Charitas ad solos catholicos pertinet, et eam nō habent haeretici.
Charitate vere aliis iustus est.
Aug.de natura & gratia, ca. 38.42. & 70.

mùm verissima, plenissima, pfectissimaq; iustitia est: Charitas inchoata, inchoata iustitia est, charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare, quòd quātò amplius diligimus in hac vita Deū, tantò sumus iustiores, ac tum demùm piam veramque iustitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Quod pluribus etiam verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Omnium summa virtutū, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus proximusq; diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, quā ob causam vocabulū hoc, quod est spiritus sanct⁹, propriè adscribitur personę huic? Et mox respondet, nimirùm quia tota personæ huius operario, nihil aliud, nisi sanctificatio est. Hæc operationum distinctio diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factum est, per filiū fecit: & omne quod sanctum est, per spiritum sanctum sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor eius? & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorē, potuit vnquam vel potest sanctificari? Igitur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, rectè tamen hæc sola persona, spiritus sanctus debuit nuncupari, cuius operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec angelus sanctus, nec homo sanctus est: Quē non habens Angelus, Diabolus est: quē non habēs homo, Antichristus est, vel mēbrū diaboli est. Hic sanctificationē, quæ eadē iustificatio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Cuius ęqualis Petrus abbas Cluniaceñ. Hæc est, inquit, illa charitas non tantū faciens, sed omnino perficiens iustitiā, ad quā cæteræ virtutes, iustitiæ cooperantes, velut ad matrem filiæ respiciunt, de cuius radice exoriuntur, de cuius stipite velut fructuosissima arboris ramorum infinitas speciosa dependent: ibi castitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi sinceritas, ibi obediētia, ibi omnis iustitia. Charitatē autem cùm dicimus, nō eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuò dilexit nos, & miserans attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiens:

Idem. li. 3. cap. 7.

Charitas iustificat & sanctificat.

Leo in ser. de sanct. Laurentio

Rup. lib. 1. in Matth.

Sanct⁹ cur magis deo spiritui tribuatur quā patri & filio.

Ioan. 4.

2. Cor. 3.

Pet: Abbas Cluniaceñ li. 5. epis. 1.

Charitas Dei & nostra.

Hier. 31.

ficiens: Nos autem nunc de formali loquimur, nimirùm de ea, quam Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquàm in templis suis, non corporaliter, hoc est, non secundum substantiã suam: Solus est enim Christus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: Verùm per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus nostris. Quemadmodum etiam Hilarius testatur, dicẽs: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens illic tantum quò se intulerit insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis labibus corda permittit, seseq; luminis modò, in patentibus innocentiæ foribus, mẽtes illuminaturus, infundit. Sic & à Cyrillo scriptum est: Etiamsi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cũ sentimus, quod caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicitur, & in Christo istam factam esse habitationem definimus: sed quod secundum naturam vnitum, non tamen in carnem conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habere dicitur corpore. Quamobrem cùm in omnibus iis, quæ creata sunt, quatenus & sunt, & creata sunt, per præsentiam, potentiã, & essentiam suam Deus esse dicatur, solæ sunt mentes piorum, in quibus non solùm esse, verùmetiã habitare per gratiam: solus autem est Christus, in quo per vnionẽ substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus: Fatendum est, Deũ vbiq; esse per diuinitatis præsentiam, sed non vbiq; per habitationis gratiam. Deus enim qui vbiq; ęqualiter totus est per suam simplicem substantiã, aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Bernardus, quàm in cæteris: & ipsarum, aliter in bonis est, q̃ in malis, per efficaciam. Ita sanè est in irrationalibus creaturis, vt tamen nõ capiatur ab ipsis, à rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionẽ, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, vt etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari spiritus sanctus intelligitur, qui patris

Rom. 5.
Deus habitat in nobis per charitatem et fidem non autem per suã substãtiam.
Col. 2.
Hilar. in Psal. 131.
Cyr. li. 10. cap. 14. in Ioannem.
Deus quomodo est in rebus creatis.
Aug. epist. 57. ad Dardanum.
Deus vbique & quomodo.
Bern. Homi. 3. super Missus est.

patris amor est & filij quando sui nos huius amoris reddit participes, vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vna substantia, sic nos adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur. Atq; hoc est, q iustificari, quòd iustũ fieri dicimus. Neq; enim id aliud esse videtur, quàm quòd à Propheta dictum est: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Deus est enim iustitia nostra: ipse iustus, ipse iustificans nos: cui quantò magis adhęserimus, tantò magis participes iustitiæ fuerimus. Hoc est, quod ab Augustino quoque scriptum legimus: Ea iustitia, quæ viuit in seipsa, proculdubiò Deus est. Sicut autem cùm sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita, cùm eius efficimur participes, ita cùm in seipsa sit iustitia, etiam nobis fit iustitia, cùm ei cohærendo iustè viuimus, & tantò magis minúsue iusti sumus, quantò magis illi, minúsue cohæremus. Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cyrillus testatur his verbis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, veram Dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius seruare facit. Qui enim me diligit, is inquit, mandata mea seruabit. Qui ergò per fidem Christo solummodo coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi. Nã fides absque operibus mortua quædã res est. Huiusmodi autẽ palmites agricolæ falx seuerissimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet. Si igitur iustitia est, per quam adhæremus Deo: Deo autem per charitatem adhæremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quantò perfectior est, tantò perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoq; scriptum legimus: Quis est, qui perfectè adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquàm dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cùm vndique inhærent sibi homo & Deus: inhærẽt autem vndiq; intima mutuaque dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, & hominem in Deo esse, haud dubiè dixerim. Quãobrem diligendo Deũ, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicissim diligat

[Margin notes: *2. Cor. 6.* (beside "est Deus, vna substantia"); *Psal. 22.* (beside "cum eo spiritus"); *Au. ep. 85.* (beside "stino quoque scriptum"); *Cyri. in li. 10. ca. 14. in Ioannẽ.* (beside "autem illi charitatis"); *Bern. Homil. 71. in Cant.* (beside "est, tantò perfectior")]

gat

gat nos,qui dixit: Ego diligentes me,diligo. Si quis diligit me,diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meũ seruabit,& pater meus diliget eum,& ad eum venimus,& mansionem apud eum faciemus. Porrò vbi mansionem facit Deus,ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quod autẽ dicimus diligendo Deum effici,vicissim vt ipse diligat nos,nequaquàm ita velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deum, quin cum Ioanne potiùs libẽter profitemur,quòd in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos: ipse elegit nos ante mundi constitutionem: ipse misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios,vt faceret pios: nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos: nisi dilexisset ęgrotos,vt faceret sanos: nisi nimia quadam nostri charitate flagrans misisset filium suum propitiationem pro peccatis nostris,qui & immensis beneficijs præstandis nos ad vicissim diligendum excitaret, & verbo doceret,& exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquàm possemus. Ipsius itaque misericordia fit, vt diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsius misericordia pręuenit nos: ipsius misericordia subsequitur nos. Hoc est quod ab Ambrosio quoq; scriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsiuerunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara sunt ea de re Bernardi verba,quæ visum est ascribere: Nemo se,inquit, amari diffidat,qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum,quem pręuenit,subsequitur. Nam quomodo redamare pigebit,quos amauit,& nec dum amantes? Amauit, inquam, amauit: Habes enim dilectionis pignus spiritum,habes & testem fidelem Iesum & hunc crucifixum. O geminum ipsumq; firmissimum Dei erga nos amoris argumentum: Christus moritur & meretur amari: Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur,iste vt ametur: ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat: & in illo cernimus

Can.8. *Ioan.14.* *2.Cor.6.* *1.Ioan.4.* *Eph.1.* *Psal.58.* *Psal.22.* *Ambr. de vocatione gentium, li.2.ca.9.* *Bernar. epist.107.*

mus quod amemus: ab isto sumimus vnde amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctu, qui datus est nobis, amati amamus, amãtes amplius amari meremur. Est itaq; iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, sed Dei, charitas non terræ, non cœli, sed eius qui fecit cœlum & terram: charitas vt est apud Paulũ, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala cõscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationẽ. Hæc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demùm perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cum Timotheo suo dixisset: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox, fidem, spem, & charitatem.

Rom. 5. *Rom. 13.* *1. Tim. 1.* *Col. 3.* *1. Tim. 1.* *August. in Psal. 31.* *Consciẽtia pro spe à Paulo posita.* *Iustitia perfecta est vbi fides, spes & charitas, coniunguntur in vno homine.* *2. Tim. 2.*

QVOD PER FIDEM, SPEM, ET CHARItatem, quæ propemodùm obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.

CAP. LXIX.

Gen. 1.

Legimus hominem ad imaginem & similitudinẽ Dei factum esse: Quam quoad incontaminatam retinuit, iustus erat: Simul vt verò post admissum peccatum, hæc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verùm obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desijt, atq; suam hanc iniustitiam, ex inobedientia contractã, in vniuersam posteritatem suam primus parens noster propagauit, ac per eius vnius delictum, diuinũ iudicium processit in omnes homines in condemnationẽ. Est autem non secundũ formam corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundum rationem mente præditam. Quod cùm alij plerique omnes, tùm longè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indi-

Rom. 5. *Imago dei in homine est anim' seu mens.* *Clem. in o-*

indicat: Eſt enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa, verbi autem imago eſt homo, vera mens quę eſt in homine, qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem propterea factus eſſe dicitur, prudētia quę eſt in corde diuino verbi aſſimilatus, ea ratione verbi rationiſque particeps. Verùm indicat hoc etiam ipſa ratio: Nam cùm Deus ſpiritus ſit, non alibi conſentaneum eſt imaginem eius eſſe, quàm in ſpiritu hominis. Sed ipſius etiam Apoſtoli declarat hoc authoritas, cùm dicit: Renouamini ſpiritu mentis veſtrę, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt. Quòd dixit: Induite nouū hominem, illius videtur explicatio eſſe, quod antè dixerat, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ: Quod mox addit, Qui ſecundum Deum creatus eſt, id alio loco quaſi declarans, dixit: Ad imaginem Dei: quum alijs verbis idipſum præcipiens: Expoliātes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induētes nouum, eum qui renouatur in agnitionē Dei, ſecūdum imaginē eius, qui creauit eum. Ibi ſecundū Deū, hìc verò ſecundum imaginem, inquit, eius, qui creauit eū: vt creatum eſſe ſecundum Deum, nihil aliud intelligi poſſit, quàm eſſe creatum ſecundum imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Auguſtino videmus. Factus eſt igitur homo ad imaginem Dei in ſpiritu, quæ mens noſtra eſt: factus eſt autem ad imaginem totius Trinitatis, quod ex voce, noſtram, colligit Auguſtinus. Quæ cùm ſit pluralis numeri, non rectè diceretur, ſi homo ad vnius perſonæ fieret imaginem: ſiue patris, ſiue filij, ſiue ſpiritus ſancti. Habet itaq; mens noſtra, ſicut ab eodem annotatum eſt, ſuam quoque Trinitatem: Eſt enim in ea memoria, eſt ratio ſiue intellectus, eſt & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine ſana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quò minùs in recolenda Dei potētia, ſapientia, bonitateq; verſari ſemper poſſet, nec rationi deeſſet aliquid ad diſcernendum inter bonum & malum, verum & falſum, commodum & incommodum: nec eſſet quod obſtaret voluntati, quò minùs, quæ ſola eſt Chriſtiana iuſtitia, per charitatem adhærere Deo poſſet. Cæterùm poſt infœlicem

ratione ad hortatoria ad gentes.

Ioan. 4.

Ephes. 4.

Col. 3.

Homo factꝰ ad imaginem trinitatis.

Aug. li. 12 de Tri. capit. 2. et li. 12. cap. 16.

Lib. 12. de Trin. ca. 6.

Lib. 14. de Trin. ca. 8. & lib. 15. cap. 20.

Imago dei post lapsū in homine plane deformata.

eius

eius casum, in cōtrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quā vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alius rei cogitatione cōsumeretur potiùs, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, sed ipsi tantum terræ visa sit adhærere: nihil vt aliud propè mens humana tota, q̃ terra, quàm caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis: eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirùm ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarū Deus: qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationē inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Post filium spiritus quoq; sanctus missus est, per quē in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrē redeundi spes facta est: atq, ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum: Credite nanque & intelligetis, dicit scriptura: Spes erexit memoriam: charitas purgauit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigiū appareret, renouari cœpta est, quæ renouatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur. Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginē hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestis. Nam quemadmodum anteà quoque dicere nos meminimus, errant, qui iustitiam nostram non

Gene.3. *Gen.6.* *Psal.48.* *Imago dei in homine quomodo restituta.* *Actor.15.* *Luc.11.* *Renouat intellectū seu rationem fides, memoriā spes, voluntatem & affectum charitas.* *Esai.7.* *Renouatio nostra quādo incipiat*

aliud esse putant, quàm peccatorum remissionem: quandoquidem non solùm remittuntur nobis peccata, quando iustificamur, sed renouamur prætereà spiritu mentis nostrę, induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo venit, dominum nostrum Iesum Christum, in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi dicit esse fidem, quæ per charitatem operatur. Nam quòd dixerat, in christo Iesu, neque circumcisio valet aliquid, neq; præputium, sed noua creatura, id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In Christo Iesu, neq; circumcisio valet aliquid, neq; præputium, sed fides quæ per charitatem operatur: facilè vt appareat, quòd per nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidē non ociosam, non solā, vt nostri tēporis contēdunt hæretici, sed quæ per charitatē operatur, per quam, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodū esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Augustinus. Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet Deus imaginem suam.

Iustitia nostra non tantū peccatorum remissionē, sed animæ renouationem per fidem, spem & charitatem.
Ephes. 4.
Rom. 13.
Gal. 6.
Per nouā creaturam quid intelligi voluerit Paulus.
in Psa. 48

QVOD IVSTITIA DEI IVSTI SVMVS, *non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit.*

CAP. LXX.

CONstitutum itaque iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filijs diaboli discernimur. Charitatē autem, Augustinum secuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui, qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremus. Quamobrem audiendi non sunt, qui iustitiam nostram esse quiddam extra nos affirmant, nihil vt in nobis esse velint, vndè iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligētes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis, parietem album esse, nō ea quę

1. Ioan. 3.
Au. de spiritu & litera, cap. 32.
Iustitia inhærente qua nos iusti sumus iusti et charitate interna Deum diligimus, quam ipse nobis infundit.

ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit, albedine. Aquam feruentem calidam esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potéstne dici quicquã absurdius? Quis vnq̃ ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formam esse diceret, quæ ipsi rei non inesset? Pugnat itaq; cum ipsa ratione, si quis dicat iustitiam Dei, quę nobis nõ inest, causam esse formalem iustificationis nostræ: neque minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ecclesiæ doctrina: quę docuit nos quidem, ꝙ iustitia Dei iusti sumus, sed nõ hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verùm ꝙ hoc ipsum, quod in nobis est, quo iusti sumus, non ex nobis est, verùm Dei donum est. Quod in libro de spiritu & litera, quem falsò pro se facere nouatores isti cõtendũt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiam adstruit, enarrans illud ex Psal.no: In tua iustitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideò autẽ Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadem verba in alio Psal. explicans: Cùm ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data, iustus ero: & sic erit mea, vt tua sit, id est, mihi abs te data, Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solùm qua ipse iustus est, sed quã dat homini cùm iustificat impiũ. Et iterũ alibi: Ignorãtes Dei iustitiam, id est, quã dat hominibus Deus, qui solus est iustus & iustificans: & suam volẽtes constituere: id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitã: iustitiæ Dei nõ sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primũ virga dicta est Aarõ. postea verò virga Moysi: Sicut dicitur spiritus Eliæ, qui est spiritus Dei, cuius particeps fuit Elias, sic illa potuit dici. Dicitur etiam Dei iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo, de qua loquens Apostolus Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiã, & suam constituere volentes, tanq̃ à se sibi paratam: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepisti? Eundem etiam Pauli locũ explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifacium scribens: Non enim propterea iustitia Dei dici-

Aug. de spiritu & litera, cap. 9. 11. 18. et 31
Psal. 30.
Psal. 70.
Idem lib. 14. de Trinit. ca. 12.
Rom. 10.
Aug. quæstio super Exo. ca. 25
Exod. 7.
Rom. 10.
Iustitia dei est, quã Deus dat homini vt sit iustus non ea iustitia, qua De⁹ dicitur iustus.
Tract. 26. in Ioan.

dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est. Et producens illum est Psalmo locum: Exaudi me Domine in tua iustitia: hoc est, inquit, non in mea: Si diceret, Exaudi me iustitia mea, tanquàm meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suã iustitiam, sed sic meliùs discernit, quia & suam quando dicit, datã dicit: quomodo dicim⁹ panẽ nostrũ quotidianũ da nobis hodie. quomodo nostrum: quomodo da. Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quædam subiungit: Hinc cùm exieris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipienda quæ egisti: tunc Deus coronabit, non tam merita tua, quàm dona sua. Atq; iterùm alio loco, qui crediderit in eum, non habebit suam iustitiã, quæ ex lege est, quamuis sit bona lex: sed implebit ipsam legẽ non sua iustitia, sed data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis. Et vndè ista charitas? diffusa est in cordibus nostris, non vtiq; à nobis, sed per Spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Hic, quod alijs quoq; locis semel & iterùm fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem, nõ à nobis profectam, sed per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixisset, Noli velle habere iustitiam tuam: Iustitia, inquit, fit, sed ex gratia fit, à Deo tibi fit, non tua fit: Sacerdotes, inquit, tui induantur iustitia: vestis accipitur, non cũ capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur: hanc prædicat Apostolus Paulus. A Deo tibi fit: geme vt impetres: plora vt impetres: crede vt impetres. Ac iterùm post pauca: totũ, inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt nõ conemur, non quasi vt non velimus: Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatẽ tuã. Demonstratum est quid agere debeas: iussit lex, non facias illud aut illud, fac hoc aut illud: demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertũ est tibi: si tibi est cor, intellexisti q̃d facias, roga vt facias. Et iterũ paucis interiectis: Qui fecit te sine te, nõ te iustificat sine te: ergò fecit nescientẽ, iustificat volẽtẽ: tñ ipse iustificat: ne sit iustitia tua, ne redeas ad dãna, ad detrimẽta, ad stercora: inueniare in illo nõ habẽs iusti-

Cõtra duas Epist. Pelagianorum, li. 3. ca. 7.
Serm. 69. de tẽpore.
Ser. de verbis Apost.
Rom. 13.
Rom. 5.
Psal. 131.
Aug. ser. de verbis apostoli.
Phil. 3.

iustitiam tuam quæ ex lege est, sed iustitiam per fidem Christi, quæ est ex Deo: iustitiam ex fide, ad cognoscendum eũ & virtutem resurrectionis eius, & communicatio nẽ passionum eius, & ipsa virtus tua erit: cõmunicatio passionum Christi, virtus tua erit. Quid autẽ erit in communicationibus passionũ Christi, si charitas non erit? Ac paulò pòst: Non poteris communicare Christi passionibus sine amore: sed quæro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi communicatio passionum Christi, charitas adsit. Vndè tibi charitas? ô mendicissima infirmitas. Vndè tibi charitas Dei? vis ostendi tibi vndè sit tibi? ipsum interroga horrearium dominicum. Si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & eris verus martyr: In quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vndè ergò tibi? Habemus thesaurum istũ in vasis fictilibus, ait ipse Apostolus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex nobis. Ergò vndè tibi charitas? nisi quia diffusa est in cordibus nostris per Spritum sanctũ, qui datus est nobis. Ex his & alijs plerisq; locis hanc Augustini sententiã esse cognoscimus, quòd nostra quidem iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neq; enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem nõ à nobis, verùm ab eo qui creauit nos. Ipse fecit nos, & nõ ipsi nos, vt nõ minùs ipsius opus sit, quòd iusti sumus, quã quòd homines sumus: Melius enim est iustum esse, quàm hominem esse. Quòd si nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, meliùs aliquid facimus nos, quàm fecit Deus: Quod cùm vel cogitare cùmprimis absurdum sit, tenendum est illud firmiter, quemadmodum quòd homines sumus, ita & quòd iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus, ipsius opus est, vt amemus. Atq; hęc est iustitia nostra, fides quæ per charitatem operatur: hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse, cùm ex his quæ per nos adducta sunt, tum ex alijs nonnullis locis, manifestius est, quàm vt quisquam inficias ire queat. Neque diuersum

Charitas à cupiditate distincta est.

1. Cor. 13.

2. Cor. 4.

Iustitia nostra à Deo nobis per Christum facta et donata, intrinsecus iusti sum⁹ secundùm Aug. sententiam.

Quod homines sumus & quod iusti sumus & fideles, Dei donũ est.

senti-

ſentire videtur,qui fuit æqualis eius Hieronymus : cuius hæc verba legũtur.Hæc hominis eſt ſumma iuſtitia,quicquid potueris habere virtutis , non tuum eſſe putare, ſed domini,qui largitus eſt. Quamobrem nemo ſe palpet, inquit Auguſtinus , de ſuo Satanas eſt, de Deo beatus eſt. Quid eſt enim de ſuo,niſi de peccato ſuo ? Tolle peccatũ quod eſt tuum,iuſtitia,inquit, de meo eſt.Quid enim habes,quod nõ accepiſti? Nunc videamus, num ſecus ea de re Græci ſenſerint. Neq; verò neceſſarium eſſe putamus, omnium proferre ſententias.Cyrilli maximè viſum eſt au thoritate niti,viri longè doctiſſimi grauiſſimiq;,cui cũ Arrianis,Eunomianis,Neſtorianis perpetua fuit cõflictatio, cui tributum etiam hoc elogium ab Euagrio legimus, quòd clariſsimus præco,& fortis rectorum dogmatũ propugnator decantetur atq; prædicetur. Is Pauli locũ adducens:Eum qui non nouerat peccatum,Deus pro nobis peccatum fecit,vt nos efficeremur iuſtitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in ſimilitudine carnis peccati factus, ipſe peccatum eſſe factus dicitur: ſic & nos reformati ad ipſum per fidem,iuſtitia Dei dicimur facti, quæ propriè filius eſt;nos enim naturalium bonorum Chriſti per Spiritum ſanctũ participes ſumus, ipſe autem ſurſus in ſeipſo humana ſuſcipit ad diuinam pulchritudinem,naturam noſtram in ſeipſo reducens. Ac non ita multò poſt : Omnia quæ naturaliter diuinæ inſunt naturę,non poſſunt naturaliter ac propriè creaturis ineſſe,ſed per gratiã innata ſunt. Quid enĩ habes,quod nõ accepiſti? Paulus clamat.Quare ſanctitas quoq; ſoli Deo ineſt naturaliter, in alijs per gratiã:à Deo enim ſanctificata,quaſi à fonte ſanctificationem accipiunt, & ideò ſanctificare non poſſunt:id autem Chriſtus facit:Sanctificauit enim eccleſiam.Nunquid non pulchrè cũ Auguſtino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud,quàm negat natura nos eſſe iuſtos, negat naſci nos,verùm fieri dicit iuſtos,atq; id non à nobis, verùm ab eo qui ſolus iuſtus eſt & iuſtificans:cui quod eſſe, hoc ipſum eſt iuſtum eſſe:ab eo qui factus eſt nobis ſapiẽtia,& iuſtitia,ſanctificatio, & redemptio, domino noſtro Ieſu Chriſto:in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter:de cuius plenitudine oẽs nos accepimus,de plenitudine

Hier.li.1. contra Pelagianos.
Au.tract. 49.in Ioã.
Cyr.lib.12 Thesau. cap.3.
Euag.li.1. ca.7.Eccleſia.hiſto.
2.Cor.4.
Cap.5.
Ephe.5.
1.Cor.1.
Col.2.
Ioan.1.

tudine

tudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipse est enim ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, vt sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante cũ aliquot in locis author est Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt: quod certè facit. Habitaturũ enim se in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergò clemẽs & bonus est Deus, vt bonitas sua per filium in Spiritu sancto ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris verò participatio per filium in spiritu decenter & propriè fit: nam & sole per splendorẽ, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis Spiritus sancti imaginem gerit. Et iterùm alio loco: Bonus, sanctus, cæteraq; huiusmodi de hominibus quandoq; per participationem veri boni & sancti dicuntur. Ex his & alijs Cyrilli locis nõ dubiè colligitur, quòd nos sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus: verùm non natura, sed per participationem tantùm, hoc est, quatenùs Dei participes efficimur, qui non tã bonus, q̃ ipsa bonitas, non tam sanctus, quàm ipsa sanctitas, non tã iustus, quàm ipsa est iustitia. Cæterũ ad hanc participationem Solis illius iustitiæ, qui lucem habitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues est in misericordia, dominus Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, vt eum qui splendor est ipsius gloriç, filium suum vnigenitum, è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione suç diuinitatis ipso largiẽte participes fieri possemus, in hac lachrymarum valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris caliginem depellens, nobis demonstraret. Neq; enim in hũc mundum veniendi sola Christo causa fuit hęc, vt pro peccatis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret: verùmetiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare,

Dion. li. 4 cap. 1. cœlestis Hier. ca. 4. & de diuinis nominibus cap. 4.
Leuit. 26.
Ioan. 14.
Bonus sanctus & cætera huiusmodi de hominibus per participationẽ veri boni & sancti dicuntur.
Cyril. li. 7. Thesau. cap. 4.
1. Tim. 2.
Luc. 1.
Ephes. 1.
Heb. 1.
Christus cur in mũdũ venerit

lare,hoc eſt, in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus no- *Rom.6.*
ſtris DEO ſeruire oporteret,in corpore mortis noſtrę,ſe no *Luc.1.*
bis exemplum proponeret.Quod quidem corpus propte-
reà geſtauit, ſicut Baſilius quoq; ſcriptum reliquit, vt nos *Baſ.de vi-*
ipſius vitæ conuerſationem, quantū poſſibile eſt imitare- *ta ſolitaria*
mur.Fact⁹homo,inquit Fauſtinus,obſeruare voluit quod- *cap.1.*
cunq; docuiſſet,vt cæteros inuitaret,magis autē dixerim, *Fauſti in*
vt cęteros ſubleuaret.Itaque vita eius nobis viuendi regu *libris de fi*
la,mors à morte fuit redemptio. Illa vitam inſtruxit,mor- *de contra*
tem iſta deſtruxit,Mors Chriſti, mors fuit mortis noſtræ, *Aria.ca.3.*
quoniam ille mortuus eſt,vt nos viueremus. Quēadmo- *Oſeæ.13.*
dum autē peccatis mortuos, iuſtitiæ nos viuere deinceps *1.Pet.2.*
oporteret,inter nos aliquandiu verſatus,exemplo ſuo nos
docuit. Idcircò nanq; in carne apparuit, dicit Gregorius, *Gre.Paſto*
vt non ſolùm nos per paſſionem redimeret, verùmetiam *ral.curæ,*
per conuerſationem doceret, exemplum ſe ſequentibus *lib.1.ca.3.*
præbent,ante quem etiam Paulinus,ad hoc venit (inquit) *Paulinus*
Chriſtus,vt vitā ſuam nobis informandam,& ſpeculum vi *ad Seuerū*
tæ proponeret. Quamobrem cauſa meritoria iuſtificatio- *epiſt.2.*
nis noſtræ,morte ſua nobis factus eſt Chriſtus: omni au- *Chriſtus*
tem vitæ ſuæ genere, factus eſt cauſa noſtræ iuſtificatio- *qualis cau*
nis exemplaris: vt veriſſimè dicatur, ipſius nos iuſtitia iu- *ſa iuſtifica*
ſtos eſſe.Nā ſiue quis meritum ſpectet, mortis ipſius me- *tionis no-*
rito fit vt iuſti ſimus: Niſi enim dediſſet ſemetipſum pro *ſtræ.*
nobis,vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret
ſibi populū acceptabilē,ſectatorem bonorum operū, nos
iuſti ſectatoresq; bonorū operum nullo modo eſſe potuiſ
ſemus: Siue quis ipſam conſideret iuſtitiam, non eā aliun *Tit.2.*
dè,q̄ ab ipſo Chriſto habemus:qui niſi factus eſſet nobis
iuſtitia,niſi nobis & verbo & exemplo iuſtitiæ viam com-
monſtraſſet,nobis ad eam aſpirare nunquàm licuiſſet: in
tenebris adhuc verſaremur, omniq; prorſus orbi lumine,
in via iniquitatis errantes, à via iuſtitiæ procul abeſſe-
mus,niſi nos paternę ſplendor gloriæ Chriſtus illuminaſ-
ſet.Huius itaq; ſplendoris,qui Chriſtus eſt, quiſquis parti
ceps eſt,is demùm iuſtus eſt: vt nihil ſit aliud iuſtum eſſe,
quàm Chriſti participem eſſe: Quemadmodum etiam à
Paulo dictum eſt:Participes Chriſti facti ſumus.ſi tamen *Hebr.3.*
initium ſubſtantiæ eius,vſq; ad finem firmū retineamus:

 Quicun-

Hilar. *Ambr.* *In Psalm. 118. ser. 8.* Quicunq; in nouitate vitę ambulauerit, dicit Hilariũ secutus Ambrosius, quicunq; tramitem iustitiæ tenuerit, Christi particeps est. Christi autem participem esse, est Christianum esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. *Christianum esse quid sit.* Porrò fiunt non nascuntur Christiani, sicut à Tertulliano scriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. *Tert. in Apologetico.* *Hil. lib. 12 de Trinit.* *Hier. in epist. ad Lætam.* Quantò magis autem aliquis Christi particeps fuerit, tantò magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leonis magni verba: Crux Christi, quæ saluandis est impensa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana. Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. *Serm. 2. de resur. dom.* Nam si mundana sapientia ita in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisq; ducẽ elegerit, eius opiniones & mores atq; omnia instituta sectetur: quæ nobis erit communio nominis Christi? nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinuauit, via, veritas, & vita? *Ioan. 14.* Via scilicet conuersationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis sempiternæ. *Sal. li. 3. in fine.* Sed & à Saluiano rectè scriptum est: Nihil prodest nomen sanctũ habere, sine moribus: quia vita à professione discordans, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actuum vilitatem. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participem esse: Quod tum efficitur quisq;, quando Christũ induit: *Christianism⁹ quid* Quid est Christianismus, quærit Basilius? ac mox respondet: *Bas. in Hexameron, homil. 11.* Similitudo Dei, quò ad eius humana capax est natura: Si Christianismum amplexus es, stude similis fieri Deo: indue Christũ. Quomodo illum indues? Qui baptismum non accepit, quiq; vestẽ incorruptionis non induit, similitudinem Dei repudiauit. Ac paulò superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comitatem, vt Christũ induas: Quibus enim modis sympathiam assumpseris, iisdem & Christum indues, & per Christi cognationem Deo quoq; coniunctus eris. *Greg. Nisenus.* Quem imitatus frater eius Gregorius Nisenus: Suscipe, inquit, viscera misericordiæ, beneficiũ exerce, vt induas Christum. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christũ induis, Christiq; necessitudine & cõiunctione cũ Deo coniũgeris & deuinciris. Ac paucis

paucis interiectis, Quoniã accepisti, vt esses Christianus, operam da, vt sis Deo similis: indue Christum. Quo autẽ pacto illum iudues? nisi eius figneris nota, nisi baptismũ suscipias, nisi capias incorruptionis indumentum. Hæc ille, explicans verba illa scripturæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterùm Basilius in Asceticis: Christianismi, inquit, finis hic est, vt Christum *Greg. c. 1.* pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusq; vocationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet fra *Basi. c. 43.* ter eius Gregorius Nisenus, ad Olimpium monachũ, per- *Christia-* fecti hominis Christiani formam describens: quam nihil *nismi finis* aliud esse vult, quàm Christi imitationem. Ex quibus Basilij Gregorijq; Niseni scriptis colligere licet, quod ab Au *Aug. li. 5.* gustino quoq; scriptum est: duobus modis nos Christum *de baptis-* induere: per baptismi susceptionem, & per morũ eius imi- *mo paruu* tationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas *lorũ c. 25.* scribens: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum *Christũ in* induistis. De posteriore meminit, cùm Romanos iam pro *duere duo* culdubiò credentes, & per baptismum Christum indutos, *bus modis* hortatur, vt induãtur Dominum nostrum Iesum Christũ. *contingit* Priorem igitur iustitiam, credentes in baptismo cõsequi- *per baptis-* mur, vbi complantati facti similitudini mortis Christi, ve- *mũ et Chri* tere simul homine crucifixo nouum induimus, qui secun- *sti imita-* dum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Quo quidẽ *tionem.* tempore non solùm peccata nobis omnia remittuntur, *Gal. 3.* passionis & mortis Christi merito, quod nobis credenti- *Rom. 13.* bus in baptismo communicatur, haud aliter ac magis etiã *Rom. 6.* quã si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atq; ad eundẽ modum mortui essemus: verumetiã infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarũ largitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: vt si quem, simul atq; lauacro regenerationis ablutus est & sanctificatus, ex hac vita migrare statim contigerit, dubium esse debeat nemini, quin is Christũ indutus, & quod Christus est natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis euestigio consequatur: etiam si nõ modò nulla bona, verùmetiam opera multa mala baptismum eius præcesserint. Cæterũ, si posteaquàm fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei viuendi spacium Deus suppeditare

sit dignatus, nequaquàm suffecerit, quòd per gratiam adoptionis, quam adeptus aliquis est, credens & baptizatus,
1.Ioan.3. Christum indutus, filiusq; Dei factus est. Neque enim sine causa dictum est à Ioanne: Charissimi, filij Dei sumus, & nondum apparauit quid erimus: fieri enim potest, vt qui per baptismum & fidem Christum indutus, filius Dei per
Hebr.6. adoptionis gratiam factus est, postea quàm gustauit semel donum cœleste, particepsque factus est Spiritus sancti, contristet voluntariè peccando Spiritum sanctum, quem accepit, & quod ipse factus est, templum eius violet, atque ita duplo quàm anteà gehennæ filius efficiatur: quòd melius illi fuerat nō cognoscere viam iustitiæ, quàm post ag-
2.Pet.2. nitionem retrorsum conuerti. Nescimus igitur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fuerimus, imaginē ipsius hic portando, crucem eius ferendo, membra nostra, quæ super terram sunt mortificando, cùm apparuerit, simi-
Rom.8. les ei erimus in gloria: si compassi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannis verborum sensum, vel ex eo colligi potest, quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spē in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Quod verbum diligenter est obseruandum. Neq; enim dixit Ioannes, Qui habet hanc spem, Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto habet, non imputando ei peccata sua, propter fidem & spem: nam non loquitur ibi de sanctificatione & iustitia, quam supernè accepimus, mundati lauacro aquæ in verbo vitæ: sed de ea qua sanctificati iā & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti sumus Christum per sacramenti susceptionē, eum induimus per vitæ ipsius imitationem: vt quemadmodum ei similes esse cupimus in gloria, sic prius ei pro modulo nostro similes esse contendamus in sanctitate & iustitia: ea iustitia, de qua scribit idem Ioannes alio loco:
Apoc.22. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Tūc autem iustificatur, qui iustus est, cùm qui per lauacrum regenerationis, non ablutus tantùm à sordibus peccatorū suorū, verùmetiā iu-
Heb.12. stificatus est & sanctificatus, aspiciens in authorē fidei & consummatorem Iesum: quòd, quum baptizaretur professus est, omni genere vitæ suæ præstat: sacris Iesu vestigijs incedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipse

quo-

quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit: *Ephes. 5.* Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione. Hoc est igitur iustum esse, Christum induere, Deiq; filium fieri, non modò per susceptionem sacramenti, verùmetiam per imitationem illius vitæ sanctissimæ, citra quam salui esse non possumus. Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scriptum est: Deus maximè desyderat salutem nostram, quæ nobis nisi deificatis contingere non potest. Deificatio autẽ est ad Deum quantùm possibile est, & similitudo & vnitas, quæ quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Si quidem similitudo, causa dilectionis, sicut contrà dissimilitudo, causa est displicentiæ & disiunctionis. Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quam ostendit in faciendis miraculis? num in sapientia? num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulate, inquit, in dilectiõe, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est, omnis iustitia nostra non aliud esse videatur, quã dilectio: Verùm in hac quoq; Deũ imitari perdifficilè est. Quid est enim homo, vt possit sequi regem factorem suum? Infirmiores reuera sumus, quàm vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verùm data est tibi diuinitus potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similẽ fieri. Noli expauescere hoc audiens: Timendum enim tibi potiùs est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit. † Ex quo videre licet, quàm apposité dictum sit à Cyrillo: quòd iustitia, siue bonitas patris, per filium in spiritu sancto transit ad omnes. Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij, quod exemplo quoq; planum facit, dicens: Nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritus sancti imaginẽ gerit. Sol iustitiæ Deus pater est, splẽdor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quiq; nobiscum in terris degens, viã iustitiæ

Dion. c. 1. Eccl. Hier.

Deificatio quid.

Similitudo causa dilectiõis, contra dissimilitudo est discordiæ.

Eccl. 2.

Chry. Ho. 79. in Ma.

Aug.

† Idem & Aug.

Cyril. li. 4. Thesauri cap. 5.

Idem. li. 6. de Trinit.

no-

nobis commonstrauit: calor spiritus sanctus: qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mẽtes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiam consequuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in epistola ad Serapionem de Spiritu sancto: Sicut ex patre per filium est gratia, quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in Spiritu sancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem. Ex his cuiuis perspicuum esse potest, quo modo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia. Dei dicitur, quoniã à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, nõ solùm quia Christi merito fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modò nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verùm etiam quia non aliter iusti efficimur, quàm si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est, participes reddamur. Cuius cùm nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquàm satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna, quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Porrò nostra dicitur iustitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ Christus est, pro modulo nostro, quemadmodum dicit Augustinus, tanquàm particulas nostras: secundum mensuram, quam spiritus sanctus partitur singulis sicut vult, & secundum proprium cuiusq; dispositionem, & cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate, quæ quãto maior fuerit, tanto maior erit iustitia nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia posteaquam semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, sancti-

Iustitia Dei, Christi, & nostra.

Apoc. 1.

Rom. 8.

Ephes. 4.

August. de gratia & libero arbitrio. c. 9.

1. Cor. 12.

ctificamus nos & iustificamus, ambulantes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem est iustitiam consecutus. Nostra ergò est iustitia, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quòd ab illo donata est. Nisi fortè quis dicat & vestem propterea nostrā non esse, quòd eam ab amico donatam habemus. Nostrū est, inquit Augustinus, quòd à nobis habetur: nostrum est & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus: quem nouatores isti secum facere gloriantur. Iustum, inquit, me dixero, sed illius iustitia. Quænam ipsa? Finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti: Deniq; qui factus est nobis, inquit, iustitia à Deo patre. Quæ ergò mihi iustitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Et sanè multo tutior donata, quàm innata. Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa autem cùm sit salutis efficax, materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet responsum accipiam: Quid enim habes, quod non accepisti? Quòd si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quàm illud ipsum asserit, quod ab Augustino, quodque à Cyrillo scriptum anteà retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit iustitiam: negat nasci, sed fieri dicit Christianos, hoc est iustos. Non quia factus est mihi iustitia Christus, ideò, inquit, iustitia mea nō est: Etiam vita factus est nobis Christus: Sic enim loquitur Paulus: Cùm Christus apparuerit vita vestra: Sic loquitur ipse Christus: Ego sum vita & resurrectio: Ego sum via, veritas & vita: nunquid ideò nostra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur & sumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? si modò rectè dici potest moueri Deum. Posset ne dici quicquam absurdius? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verùm quam Deus produxit in nobis: Sicut aër clarus est, non ea luce, quæ est in sole, sed ea, quam accepit à sole: Sicut aqua feruet, non eo calore, qui est in igne, sed quem recipit ab igne, & inest illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus, quæ est in sole iustitiæ

Iustitia nostra est, quā nobis Deus donauit & ea verè menti inhæret.

Aug. in li. 50. Ho. 14

Bernar. in Epi. 190.

Rom. 10.

1. Cor. 1.

Iob. 10.

1. Cor. 4.

Coloss. 3.

Ioan. 11.

Ioan. 14.

Actor. 17.

ſtitiæ Deo,ſed quã accepimus à ſole iuſtitiæ Deo, & ineſt nobis. Qua de re ſic à Gregorio quoque ſcriptũ legimus: Iuſtitia noſtra dicitur, non quæ ex noſtra eſt, ſed quæ diuina largitate fit noſtra. Sicut in Dominica oratione dicimus: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & noſtrum dicimus, & tamen vt detur oramus: Noſter quippè fit quum accipitur, & tamen Dei eſt, quia ab illo datur. Et Dei ergò eſt ex munere, & noſter fit veraciter per acceptionem. Hoc ergò ſentiendum eſt de noſtra, & de Dei ſiue Chriſti iuſtitia, quòd nos iuſtitia iuſti ſumus quæ eſt in nobis, ille verò eſt ipſa iuſtitia: nos capaces tantùm iuſtitiæ ſumus, ille, ſicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verùm capabilis: Nam qua iuſtitia nos iuſti ſumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à ſemetipſo habet quòd iuſtus eſt, & eſt (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quædam iuſtitia. Deus, inquit Ambroſius, vniuerſitate bonus eſt, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, eſt iuſtitia iuſtificans: in nobis eſt iuſtitia iuſtificata. Nos iuſtitiam ſimilitudine tantùm, Chriſtus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iuſtitiæ, nos non plenitudinem, ſed gratiæ portionem accepimus: mentes noſtræ de plenitudine acceperunt, mens Chriſti plenitudinem ipſam comprehendit: Quin ipſe Chriſtus plenitudo eſt, nam hoc ei nomen Cyrillum tribuiſſe legimus. Siquidem homo non eſt capax omnium, inquit Chryſoſtomus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apoſtoli? num omnes Prophetæ? num omnes habent dona ſanationum? In carne autẽ Chriſti omnia dona fuerunt ſecundum ſubſtantiam carnis. Cuius æqualis Baſilius: Filius, inquit, Dei iuſtitia vocatur, nos verò participatione illius iuſtitiæ iuſti ſumus. Et eius frater Gregorius Niſenus: Vna & eadem eſt, quæ in Chriſto, & quæ in mentibus noſtris conſpicitur puritas: Sed illa in fonte naſcitur, hæc indè manat, & in nos deriuatur. Quod ante fratres hos ſic ab Origene ſcriptum eſt: Sicut participatione iuſtitiæ ſaluatoris iuſti efficimur, & participatione ſapientiæ eius ſapientes, ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Eſt ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire poſſumus & patientiam & ſapiẽtiam,

Gre. li. 33. mora. c 2.
Dydi. lib. 1 de ſpiritu ſanct.
Victo. li. 1. &c. 5. cont. Arrium.
Iuſtitia iuſtificãs eſt Deus, ſed iuſtitia iuſtificata nobis intrinſecus inhæret.
Am. li. 8. ca. 17. Lu.
Gre. li. 18. mora. c. 33
Coloſſ. 2.
Cyril. li. 1. ca. 3. in Ioannem.
Chryſo. in Ho. 85. ſancto & adoran. ſpir. Tomo. 7.
1. Cor. 12.
Baſilius.
Greg. Niſenus.
In libr. de perfecti Chriſtiani hominis forma.

&

& iustitiam,& omnia quæcunque sunt virtutis bona,si tamen bona,digna,& pura vascula nostra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hierosolymitanus. Vere vnus Deus dicitur sanctus, qui natura sanctus est. Nos vero sancti,non natura,sed participatione & exercitio,& voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus,idem frequẽter inculcat Dionysius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi consubstantialis illi est, est & caliditas,quã communicat aquæ,& alteri cuipiam consimili: sic & spiritus sanctus, & in se vitam habet, & qui participes ipsius fuerint, vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœlestem consequuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisititium, ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex Deo promanantem eiusdem cum eo substantiæ: quæ verò ex spiritu profluunt,ipsius esse operationes. Quod eadem vox aliter creatori & aliter creaturæ attribuatur, declarat Innocentius.3. in generali con. Lateranen. Volo,vt ipsi sunt vnum nobis: sicut & nos vnũ sumus: & hoc nomen vnum pro fidelibus quidẽ accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia, pro personis verò diuinis, vt attẽdatur idẽtitatis vnitas in natura: vt alibi veritas ait, Estote perfecti,sicut & pater vester cœlestis perfectus est, ac si diceret manifestius. Estote perfecti perfectiõe gratiæ, sicut pater vester cœlestis perfectus est perfectione naturæ, vtraq; videlicet suo modo,quia inter creatorẽ & creaturã nõ potest tãta similitudo notari: quin inter eos maior sit dissimilitudo notãda. Leo quoq; magn⁹. Nemo hoĩm veritas,inquit,nemo sapiẽtia, nemo iustitia est,sed multi participes sunt veritatis, & sapiẽtię atq; iustitiæ: Solus aũt Deus nulli⁹ participationis indignus est: de quo quicquid dignè vtcũq; sentimus,non qualitas est,sed essentia. Incõmutabili eñi nihil accedit,nihil deperit,qa esse illi quod est sempiternũ, semper est propriũ. Ante quẽ Ioẽs quoq; Chrysost. explicãs illud ex Psal. Bonitatẽ fecisti cũ seruo tuo Dñe: Non aliundè docet ascendere virtutes, nisi à bonitate boni, nec aliam vult esse bonitatem Christianorum, nisi quã Deus infundit bonis, vt ex malis essent boni. Et ante Chrysostomũ Origenes:

Ori. in Ps. 36. Ho. 2.
Cyrillus In 5. catechesi mystagogica.
Dionysius
Bas. Ho. de spiritu sa.
Nomina eadem de Deo substãtialiter & de creatura accidentaliter dicuntur.
Innocẽt. 3. in cõ. Later. in decretalibus de summa Trinitate ca. 2. Dãnamus.
Leo epi. 93 cap. 5.
Chrys. in Psal. 118.

Sola

Orige. Ho. 11. in Numeros. Sola Trinitatis substantia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura fit sancta. Omnis verò creatura, vel dignatione sancti Spiritus, vel meritorum ratione sanctificata, sancta dicitur. Sic ergò & scriptum legimus. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Non continuò similitudo sanctitatis in Deo atque hominibus ponenda. de Deo enim dicitur, quia sanctus est: homines autem quasi qui non semper fuerint, iubentur, vt sancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifestum ergò est, quòd qui sanctificat, sanctus est, quia semper sanctus est, qui autem sanctificantur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt.

Sãctus aliter Deus & aliter creatura.

Prosper. Prosper etiam Aquitanicus diligens Augustini sectator, Leonis æqualis, vbi de libero arbitrio disserit: Virtus, inquit, principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quàm esse virtutem: cuius quum participes sumus, habitat Deus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia: habitat fides, spes, & charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteræque virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Discedente enim pulchritudine, quid succedat, nisi deformitas? abeunte sapientia, quid residea nisi insipientia? non regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas? Virtutum itaque semina, quæ beneficio creatoris inserta sunt, præuaricatione primi parentis euersa sunt: nec haberi queunt, nisi eo restituente qui dedit: Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum, quæ habuit, capax est, vt per mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, in eo ipso, quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit: Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiæ & iustitię, & misericordiæ non sapientia, neque iustitia, neque misericordia, sed sapientes & iusti & misericordes sumus: Quæ bona, quãuis rationale nostrum vitijs occupatum sit, & præuaricantibus nobis Dei templum spiritus immundus inuaserit, possunt tamen rursum in ipsum rationale confluere, per eum, qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vasa eius rapit, fugatoq; mundi huius spiritu, dat spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis.

Nota bene.

Animus rationalis virtutis habitaculum est.

Et

Et qui videtur non multo fuisse posterior Faustus: Cùm Deus, inquit, iustus ac iustitia, misericors ac misericordia, pius & pietas sit, homo iust⁹ esse potest, iustitia esse nō potest: misericors esse potest, misericordia esse non potest, pius esse potest, pietas esse non potest: quia non naturaliter habet ista, sed largiter. Verbi gratia: Ille aurum est, homo autem deauratum vas videri potest: & in homine gratia est, quod in Deo natura est: & in hoc creatum est, quod in illo probatur ingenitum. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit, dum suæ iustitiæ participes reddit. *Faust. li. 2 de lib. arbit. ca. 7.*

QVOD NON SOLA IVSTITIAE CHRIsti imputatione, sed verè realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus.

CAP. LXXI.

Iustitiæ imputatiuæ opiniones absurdæ.

VErum hìc alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negare nostram esse iustitiam, qua iusti sumus: esse enim, aiunt, & Christi & nostram: Christi, quòd in ipso non in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniã accepta nobis fertur. Ita non verè nos iustos esse, sed imputatione, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenùs Christi iustitiã per fidem possidemus: Hanc enim solam esse volunt nostram iustitiã, non quatenùs ea nobis à Christo communicatur, sed quatenùs in Christo ipso residens, posteaquàm per fidem eam apprehēdimus, nobis perindè ac si nostra esset, imputatur. Docent igitur nos reputari iustos, hoc est acceptos, non propter propriam qualitatem, hoc est, non propter gratiã, quam de plenitudine Christi accepimus, sed propter aliud extra nos, scilicet propter mediatorem filium Dei per misericordiam. Verùm hæc quoq; non minùs quàm illa prior absurda est opinio, & eodem propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoq;, q̃ quòd ea qua Christus iustus est, non autem ea, qua nos verè iustos facit, iustitia iusti sumus, quandoquidem extra nos esse volunt id, quo iusti sumus? Quòd si Paulus audiendus est, qui prophanas vocũ nouitates deuitare iubet, noua certè vox

Imputatiua iustitia.

Imputatiua iustitia vox antiquis omnibus inaudita & noua Catholicis. *1. Tim. 6.*

est,& his quę nos pręcesserũt seculis inaudita,imputatiuę iustitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse, cui non imputauit dominus peccatum: propter Christum non reputare nobis Deum delicta nostra, legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptũ inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, coniũctionis, copulationis nominibus, vsi quandoque patres reperiuntur: verùm imputatiuæ iustitiæ vox, noua est, & catholicorum auribus hactenùs inaudita. Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, nec à catholicis vsurpatam: Sed sicut veteres licere sibi voluerunt essentiæ, personæque nominibus vti, quãuis in scripturis ea nõ legãtur, sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuam vocent iustitiã, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hæc vox nunquàm fuerit à quopiam vsurpata. Vti se dicunt hoc locutionis genere, quò planioribus verbis edisserant ea, quæ captui nostro in scripturis perplexa impeditaque sunt. Intereà tamen, quam sibi dari postulant, eam catholicis veniam nõ concedunt, à quibus simul vt aliquid prólatum fuerit, quod illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato hæreticis collectionis genere, quia nõ est scriptũ, reijciendũ esse censent. Nostras autem aures, vocis hæc nouitas nõ offenderet, si quod isti se facere videri volunt, ad explanãda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verùm tantum abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa, contrarium vt potiùs illis afferatur. Aperta sunt scripturæ verba: per obedientiam vnius Christi, iustos constitui multos. An cum hac scriptura non pugnat, qui non constitui, sed reputari tantùm nos iustos asseuerat? Quid autem hoc est aliud, quàm Christi meritis derogare? quàm gloriã illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adam patratum est, vt verè nos peccatores & iniustos constitueret: vt illius peccato non solùm per imputationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideò pœnam illius sustineamus, quia & cul-

pæ

Gen. 15. Rom. 4. Psal. 31. 2. Cor. 5.

Nouæ voces, vt imputatiua iustitia.

Rom. 5.

pæ rei sumus Et non erit secundi Adā Christi iustitiæ tanta vis, vt ea nos verè iustos constituat? Vbi est igitur quod dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et paulò antè: Sed non sicut delictum, ita & donū: Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christianus, quod à Bernardo scriptum supra cōmemorauimus: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Si peccato primi Adæ, non per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati à me exigeretur pœna, sed ideò pœnam illius sustineo, quia & culpæ reus sum: cur & iustitia secundi Adam, non per solam imputationē iustificor, ac si alienę iustitiæ merces mihi daretur: sed ideò præmiū illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ mihi non innata, sed per Christi meritū est à Deo donata? Dicat cū eo, qui multis antè seculis præcessit Cyrillo. Absurdum est, nos quidem hæredes factos supplicij primi parentis, corruptione per inobedientiā immissa, non aūt fieri participes iustitiæ secūdi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Estne autem verisimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, propterea carnem indutum, propterea factum esse patri obedientē vsq; ad mortem, mortē autē crucis, vt nos imputatione tantū, non autem verè iustos faceret? Atqui cùm esset ad mortē iturus, patrem pro suis discipulis, proque omnibus qui essent in se credituri precatus: Pater, inquit, sanctifica illos in veritate: Isti verò non veritate, sed imputatione sanctificari nos dicunt & iustificari: non verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè: vel nō iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. At isti: non eritis, aiunt, verè liberi, sed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis nō imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est. Isti, si Dijs placet, Euangelici, nō qui facit iustitiam, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dixit idem in eodem capite: Videte qualem charitatē dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur & simus: Isti verò, Nō est verū, aiūt, quod dicit spirit⁹ Dei per Ioēm:

Rom. 5.

Cyril. li. posteriori ad reginas de recta fide.

Phillp. 2.

Ioan. 17.

Ioan. 8.

Ioan. 3.

non sumus filij Dei, verùm nominamur tantùm & reputamur. Nisi fortè possunt esse filij Dei, qui iusti nō fuerint.
2. Cor. 6. Atqui reclamat spiritus Dei per Paulum, dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Idem
1. Cor. 6. Paulus quum recensuisset fornicarios, idolis seruientes, & alijs id genus criminibus infames: Et hæc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis. Isti autem fuistis, aiunt, hæc & estis adhuc, nisi quòd non imputatur vobis: iustitia autem Christi, imputatur vobis ad iustitiam. Nimirùm hoc est planioribus verbis edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis: hoc est, purum Euangelium docere, quæ cum Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari: hoc est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt per eam verè iustificati, verè sanctificati, verè per eam abluti simus, & à peccatis liberati, verè ex filijs iræ filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt isti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Christi beneficia non obscurare modò, verùm etiam ex omni hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligūt, inquam, isti se pugnantia dicere. Neque enim non lege-
Esa. 59. runt, peccata nostra esse, quæ diuidunt inter nos & Deū:
Sap. 14. Odio esse Deo impium, & impietatem eius: quî igitur fieri potest, vt non imputet, quod odio habet, cùm ipsum etiam imputationis verbum odium quoddam significare videatur? Quamobrem explodēda prorsus est istorum, & de manente quidem in nobis, sed non imputato peccato, & de non inhærente nobis, sed imputata tantùm iustitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo Dei qui non dixit: Ego
Esaiæ. 43. sum qui non imputo, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recorda-
Ioan. 1. bor. Et in Euangelio loquitur de Christo Dei spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat. Verùm à sancto Dauid, aiunt,
Psal. 31. scriptum est: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Scriptum est, verùm non eo sensu, quo volunt nouatores isti, neque hoc verbis istis Dauid significare voluit,

luit,peccatum,quod quidem veri peccati rationem habet, quodque sempiternæ mortis reum facit hominem, eatenùs tantùm remitti, vt non imputetur, non autem vt non sit. Longè abfuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potiùs voluisse videretur. Beatum eum esse, in quo sic peccatum deletur, vt eius etiã omnis memoria prorsus extinguatur, quasi nunquam admissum fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: Omnium iniquitatum, quas operatus est, non recordabor. Iustinus Philosophus & martyr, proximus Apostolorum temporibus, cùm hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui nõ imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non sicut prædicatis, vosmeipsi fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant, etiamsi peccatores fuerint, modò Deum norint, non imputabit eis peccata Dominus. Videtur autem Propheta quasi gradus quosdam constituere, quiddam vt amplius esse velit tegere peccata, quàm remittere: Rursus maius quiddam non imputare, quàm tegere: quemadmodum à doctissimo Origene, & ab Eutimio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectũ venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eò vsq;, vt nullum in eo vestigium possit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoque Psalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptismum: tegi per charitatẽ, de qua scriptum est, quòd operit multitudinem peccatorum: non imputari per martyrium. Quibus verbis non obscurè videtur indicare, maius quiddam significari, quum non imputari, quàm cũ vel remitti, vel tegi peccatum dicitur: Quamobrem cùm legimus, non imputari nobis peccatum, sic accipere debemus, vt cum puluisculo, quod aiunt, ablatum, nec vel vestigium vllum deinceps eius in nobis reliquum esse factũ persuasum habeamus. De iustitia verò, Christo potiùs & Apostolis eius fidẽ habeamus, qui verè nos sanctos, verè liberos, verè iustos esse constitutos, ac filios Dei non modò nominari, verùmetiam esse dixerunt: quàm nouatoribus istis, per quos non aliam ob causam hanc de ficta & im-

Peccatum nõ imputari, est peccatũ sic deleri, vt eius etiã omnis memoria prorsus extinguatur & remissũ sit.

Ezech. 18.

Iusti. in coll. cũ Triphone Iudæo.

Orig. Lib. 4. in epist. ad Rom.

Hieron. in Psal. 31.

1. Pet. 4.

Peccatum non imputari maius quiddã est quã remitti vel tegi.

imputata iustitia, quam ipse commentus est Satanas, doctrinã disseminauit, quàm vt homines veræ iustitiæ prorsus expertes faceret. Venisse nunc reuera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus, in quod se quoque incidisse questus est olim Hilarius: Erit, inquit Apostolus, tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desyderia, coaceruabunt sibi magistros, seruientes auribus. Quid enim non videntur nunc quoque dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures delicatæ, ferre nõ possunt, vt retributio fieri dicatur secundum opera, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum: sed volunt vt retributio fieri dicatur secundum illa, non quæ gesserunt ipsi mala, sed quæ gessit Christus in corpore suo bona, vt si ipsi probi non sunt, sufficiat Christum tamen probum fuisse. Quamuis de recens baptizatis, si subitò ex hac vita eos migrare contingat, non absurdè dici queat, retributionem futuram, secundum ea, quæ Christus gessit in corpore suo bona: de his verò nequaquàm, qui post baptismum aliquandiu superstites, in peccatorum cœno sunt volutati. Fuitne tempus vllum, quo maior esset magistrorum aceruus, auribus hominum seruientium, quàm sit istud, in quod incidit ætas hæc nostra? Nisi fortè non titillat hoc aures nostras, non est auditu mortalibus vel maximè gratum & iucundum, quum dicitur: nulla nostra sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi iustitia nos saluos esse: quicquid sit de nostris operibus, vnumquemque certum esse debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi remissa, quodque Deo acceptus & vitæ sit hæres æternæ. Ac videtur hic esse temporum horum status, haud facilè vt quisquam possit, in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardentior: neque enim in his audiendi, quàm in illis placẽtia loquendi, maius est studium: adeò se vltrò ingerunt auribus etiam auscultare nolentium, vt vel indè facilè quisquam perspiciat, quòd ex eorum numero sunt de quibus Propheta scribit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, nec loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Et planè impletum est quod ab eodem Propheta scriptum est: Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabãt men-

2. Tim. 4. *Hilarius. Lib. 10. de Trinitate.* *2. Cor. 5.* *Auriũ pruritus in isto seculo.* *Hie. 23.* *Hier. 5.*

mendacium, sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina, quam isti parum sani, sanam haberi volunt, quamq; sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat. Non eunt hoc inficias ipsi seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & contaminatissimam, nihiloq; meliores nunc esse q̃ ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia sequi mundum, & eius cupiditates, omniaq; sibi permittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quã Christiani vocari, vir amœno cumprimis ingenio, neq; mediocri iudicio, dicendiq; suauitate quadam admirabili prædi-tus Erasmus Roterodamus: Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquàm fuit in rebus humanis, quin malorũ admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas: mihi adhuc neminẽ contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterùm paulò pòst: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisq; se illi iungebat: Hãc doctrinam non ferè nisi leuissimus quisque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ scribens, de quodam sacerdote narrat, qui cùm virgis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere, & extra portam, cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquàm illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Et in alio quodam libro, adeò per hoc quod ipsi vocant Euangeliũ, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores, nec fieri, vt peccare desinant, sed vt peccẽt impunitius. Ac verè quidem ille. Quis enim non peccet impunitius, cùm ab istis, hominum sceleribus blandientibus, & seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audiuerit, adeò vt etiam renati ex aqua & spiritu sancto, nõ possimus nõ peccare: quum cuius impulsu fit vt peccemus ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnũ dæmonem, quàm omnes homines.

Eras. in epist. cõtra Pseudo euãgelicos.

Lutheri doctrina homines fieri deteriores.

Hyperaspiste secũdo.

Deus vn⁹ fortior est & eo adiuuante oēs dæmones effugere licet.

Quasi non contra fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere possumus, quàm omnes dæmones: Quem tamen & ipsum, quæ cacangelicorum istorum insignis est & horrenda blasphemia, peccati faciunt authorē: vt ab eo nos ad peccatum agi blasphement. Quis non peccet impunitius, cū nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluum fore persuasum habuerit? Quis non peccet impunitius, si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur, etiam eorum, in quibus à Deo creati sumus? Quæ Deus ipse operatus est in nobis: quæ non aliundè precium, non aliundè meritum habent, quàm ex precioso Christi sanguine, quo respersa sunt: quemadmodum à viro quodam docto preclarè scriptum est: Quòd iustitia meritorū Christi fulget in virtutibus sanctorum, sicut sol in gemmis, quę magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum & rem damnatam crediderit? atq; adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quo quisq; turpior est, eò citiùs illi Deus gratiam impartiatur? Sed quorsum attinet aliundè quærere testimonia: modò non ædita voce clamat hoc res ipsa: quod ipse quoq; princeps & architectus huius temporis hæreseon fatetur, se corruptiores expertum esse mores Germanorū, posteaquàm, quod ab eo traditum est, quintum Euangelium, acceperunt, quā fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor tantùm recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnum sunt. Qui etiam alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Interea tamen, quæ miseranda est istorum hominum cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ fenestram patefecit: quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces tanquàm Sirenum cantiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquàm quòd omne studium virtutis eneruant, dum si minùs ipsi probi sumus, sufficere docent, quòd Christus probus fuerit, atq; illius nos sola iustitia contētos esse oportere, etiā si minus ipsi iustè viuamus:

Alber. Magno dist. 20. in. 3. li. sent.

Lutherus.

non-

nondum inter ipsos, qui de via regia declinauerunt, hoc est, ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarunt, de ratione iustificandi satis conuenit: nec ipsi modò dissident inter se, & inuicem sibi sunt hæretici, seq; mutuo iudicio condẽnant, verum etiam secum ipsi non raró pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, Philippum Melanchthonem in iustificationis negotio quaterdecies variasse. Sic istorum oratio, sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quomodo, cùm semel extra veritatem deducta sit, ad multiplicia periculosaq; inconuenientia per quandam seductionis consecutionem efferri. Nam qui semel de rectæ fidei religionisque curriculo deflexerunt haud aliter, atque ij, qui à recto itinere aberrarunt, alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionis ducem sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, alia ex alijs erroris & impietatis diuerticula ingressi, nullũ errandi finem faciunt. Miscuit enim Deus in medio eorum spiritum vertiginis, & immisit illis operationem erroris: Obscuratum est insipiens cor eorum, vt non intelligãt, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic fit vbi suo quisque præfidit ingenio, sibique hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur: vt cæteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cæciores, se verò solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cũ imputatiua sua iustitia missos faciam⁹, & Augustino credere potius animum inducamus: qui verè nos & realiter esse iustos docet, cũ per illũ, in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiã exemplum imitantibus præbuit, dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Itaque iustificari in Christo, qui credunt in eum, dicit Augustinus, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis adhæret domino

Varietas doctrinæ inter hæreticos.

Osiãder in Nicticoragce.

Philip. Melanthon quaterdecies in iustificatione sentẽtiam variauit.

Basil. li. 2. cõt. Euno.

Esai. 19.

2. Thess. 2.

Rom. 8.

1. Tim. 1.

Au. de peccatorũ meritis & remis. libr. 1. cap. 9.

Ibidem cap. 10.

no vnus spiritus est. Hæret autem quisq; domino per charitatem, qua vna, sicut in alio libro dicit idē Augustinus, verè iustus est, quicunq; iustus est: cuius charitatis habitus inest etiā paruulis, vt cùm adulti fuerint, actu eam exercere possint. Non igitur sola peccatorū remissione, verùm etiam cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione, nostra constat iustitia, quæ renouatio fit, quemadmodum ex Augustino iam docuimus, per occultā quandam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis. Quā etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cùm scribit ad Consentium. Quid est aliud iustitia in nobis, quā interioris hominis pulchritudo? Neque verò dissidet ab Augustino latino, Græcus author Eusebius Cæsariensis Episcopus, siue quis Emisenum esse malit, quòd ex hoc libello pleraq; citant Petrus Lombardus & Gratian⁹ sub Emiseni nomine, qui vbi docet quod nemini nouum & impossibile videri debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia nimirùm panis & vinum commutantur: Teipsum, inquit, qui iam in Christo renatus es, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subitò initiatus Christi legibus & salutarib⁹ mysterijs innouatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, hoc Eusebius vocat occultam puritatem. Et mox subdit. In mensura visibili permanēs, maior factus es teipso inuisibiliter sine quātitatis augmento: cùm idem atq; ipse esses, multò alter fieri fidei processibus meruisti. In exteriore nihil additū est, & totum in interiore mutatum est, ac sic homo Dei filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergò sine corporali sensu, præterita vilitate deposita, subitò nouam indutus es dignitatē, & sicut hęc, quæ in te Deus læsa curauit, infesta diluit, maculata detersit, non oculis, sed sensibus sunt credita, ita & cùm reuerendū altare cibis satiandus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinē fide respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiori assume. Quàm clarè docet

Aug. de natura et gratia, ca. 38.

Iustitiæ nostræ vis.

Aug. epist. 83.

Eus. de corpore et sanguine domini.

docet hic Eusebius, nō imputatione iustitiæ nos iustos, Deiq; filios nominari & esse, sed occulta quadā puritate, sed mutatione in virum aliū. Quemadmodū etiam scriptura dicit, Mutaberis in virū aliū. Quę verba Gregorius explicans: Amor, inquit electæ mentis, quid est aliud, quàm immutatio vetustatis? Natura enim nostra per lapsum primi hominis sic damnata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veterascat. Sed qui in nobismetipsis deficimus, cùm in nos ille spiritus insilit, renouamur, quia statim quod non eramus efficimur. Tepidus erat quis, sed repentè visitatus à spiritu feruens efficitur, incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virū ergo alium mutatus est, quia esse cœpit, quòd ante insilientem spiritum in se esse non potuit. Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remissionē, an sequatur, curiose magis quàm fructuose quæritur. Scribit quidem Dionysius, ꝙ quibus insinuat se diuinitas, eorū animos purgat primū, deindè illuminat, posteà conformat ad Deiformē perfectionē. Cæterùm si quis hæc omnia simul & eodē puncto tēporis fieri dixerit, à verò nihil aberrauerit. Nescit enim tarda molimina sancti spiritus gratia: ac tria hæc nō tam re ipsa, quàm ratione distingui videntur. Siquidem vnus & idem actus, quatenùs repurgat mentē hominis ab inquinamētis & peccatis, dicitur purgatio: quatenùs eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio: quaten' verò sic amore Dei accēdit, vt præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quāquam si causa prior est effectu suo, gratiæ communicatio prior esse videtur, quàm sit culpæ remissio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, sicut sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaque natura sit inspiratio gratiæ posterior, quòd ea locum non habet, nisi propulsa sint peccata, quoniam tamen causa est peccatorum propulsionis, natura prior esse dicitur: Sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarum, quamuis non prius incipiunt radij splendescere, quàm tenebræ fuerint propulsatæ. Quamobrē anxia disquisitione omissa præcedat, ne an sequatur gratia culpæ remissionem, an quòd verisimilius est, simul vtcunque fiat, persuasum illud habeamus, esse in nobis

1. Reg. 10.
Greg. li. 4. capit. 4. in lib. Reg.
Dion. Ecc. Hier. ca. 5.

nobis iustitiam. Quemadmodum etiam alio loco scriptū est ab Augustino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum nō habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidem habemus, iā aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quantum est? Iustus ex fide viuit. Et paulò pòst: Beati prædicti sumus, & de iustitia nihil habemus: Venit dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est: non venit ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus, grati simus ex eo quod habemus, vt addatur, quod nō habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de sola fide loqui putaret: Ad fidem, inquit, quid pertinet? Credere. Sed ait Apostolus Iacobus: Et dæmones credunt & contremiscunt. Si tantùm credis & sine spe viuis, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt & contremiscunt. Quid magnum est? Dicis Christum filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerūt dæmonia, & audierunt, Obmutescite. Ille beatus, nam dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus, qui in cœlis est: Illi autem audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicunt & repellūtur. Vna vox est, sed dominus radicem interrogat, nō florem. Vnde dicitur ad Hebræos: Ne qua radix amaritudinis sursum germinans molestet, & per illam contaminētur multi. Prius ergò discerne fidē tuam à fide dæmonis. Vnde eam discernis? Dæmones hoc dixerunt timendo: Petrus amando: Adde ergo fidei spē: & quæ spes est, nisi de aliqua conscientiæ bonitate? spei'q; ipsi adde charitatem. Discernite fidem vestram, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis. Paulus Apostolus dicit: Neque circumcisio aliquid valet, neque prępotiū, sed fides. Dic adhuc Apostole, adde, discerne, quia & dęmones credunt & contremiscunt: Ergo adde: Dæmones enim credunt, & contremiscunt quod oderunt. Distingue Apostole & circumcide fidem meam, & discerne causam meam de gente non sancta. Planè distinguit, discernit, circumcidit:

Au. ser. 16 de verbis Apostoli. *1. Ioan. 1.* *Abac. 2.* *Iustitiæ nihil nos habere dicentes mentimur.* *Psal. 17.* *Iacob. 2.* *Matt. 16.* *Luc. 4.* *Heb. 12.* *Credunt aliter dæmones, & aliter homines.* *Gal. 5.*

dit: Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnusquisque ergò, fratres mei, inspiciat se intus, appendat se, probet se in omnibus factis suis, bonis operibus suis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei. Fides ergò quæ per dilectionem operatur, si est in vobis, iam pertinetis ad prædestinatos, vocatos, iustificatos. Ergò crescat in vobis. Quibus verbis, quàm his Augustini, potuit apertius demōstrari, quòd sit in nobis iustitia, quodque ea iustitia sit fides nostra, non sola, sed quæ per charitatem operatur?

EORVM CONFVTATIO, QVAE CONTRA verè & realiter inhærentem nobis iustitiam à quibusdam producuntur.

CAP. LXXIII.

VErum hic iterum reclamant isti, qui iusti & salui esse volunt, iustitiam autem habere nolunt: Si nos ad nostram remittis iustitiam, quò nos alio quàm ad gehēnæ pœnas remittis? Siquidē non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriā. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus mēstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ: Omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Nam & magister noster nos docuit: Cùm feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite, Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Psalmo: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. Producitur & Augustini sententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Gregorij quoq;, quamuis & Romani pontificis & monachi, hac in parte multū valet authoritas, quo tamen Ecclesiæ præsidente, iam indè à mille propemodum annis extinctam Euāgelij lucem de vera fide, deq; veris cultibus esse volunt: Quem etiam, quæ est eorum sacrilega audacia, manifestam ethnicorum idololatriam in ecclesiam introduxisse mentiuntur, neque dubitant ei viro impietatis notam, impij nepharijque homines

Rom. 8.
Esai. 64.
Psal. 13.
Luc. 16.
Psal. 142.
Aug. li. 9. cōf. ca. 13.
Meritorū ad præmium comparatio.

mines

mines inurere, cuius pietas, vitęq; sanctimonia singularis, totius est orbis Christiani testimonio cōprobata. Sed hic nihilominus plurimum authoritatis illi tribuunt, quod scriptum ab eo legatur: Quantalibet iustitia polleant nequaquam sibi ad innocentiam vel electi sufficiunt, si in iudicio districtè requirantur. Et alio loco: Omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districtè iudicetur. Hic & alterius monachi Bernardi vox laudatur: Æternam vitam nullis potes operibus promereri. Quod ante eum totidem propè verbis ab Augustino scriptum legimus. Neq; verò noua sunt hæc, quæ ab istis obijciūtur: Suo quoque tempore quæsitum fuisse scribit Algerus ante quingentos & amplius annos, quî fieret, quòd æternitas fœlicitatis vel pœnæ retribuatur temporalibus meritis reatus vel iustitiæ: Ac respondet his verbis, Gregorij & Augustini sententiam secutus: Deus non temporalē actionem, sed perpetuam boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem, quæ, si in ęternum viueret, in æternum in suo proposito maneret. Ideò iustè æternitatem retributionis æternitati voluntatis appendit: vndè etiam cùm, vt ait Apostolus, passiones huius temporis non sunt condignę ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi vsq; ad finem, non modò quis pro Deo laboraret, sed & pateretur, non tamen esset condignum, vt hoc temporali commercio æternitatem mercaretur: Ne tamē malo diutiùs liceret peccare ad maiorem sui pœnam, nè etiam bonos in mùndi exilio tæderet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos, nę prauorum afflictione, vel nimio suo labore deficerent, & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur dispendium. Ipsius præcursoris sui vitam, quo nemo maior, ipso teste, surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit: Suam etiam ipsius, qui super omnes est, eodem numero consummauit, vt quia Deus non curat, ex quanto tēpore, sed ex quanto corde, sibi seruiatur, perfectionem meriti non tempori adscriberet, sed virtuti. Ante Algerum verò multis seculis Eusebius Emisenus: Totis licet animæ & corporis laboribus desudemus, totis licet obedientiæ viribus exerce-

Greg. li. 8. mor. ca. 23 Lib. 21. mora. cap. 15.

Bern. ser. de annunciatione.

Algerus li. 2. de sacrament. Eucharistiæ cap. 7.

Greg. li. 4. dial. ca. 44

Aug. epist. 44.

Rom. 8.

Dies abbreuiātur malis, ne maiorem pœnā commercātur, & bonis, ne hic eos viuere tæderet.

Matth. 11.

Euseb. Emisenus Homil. seu cap. 3.

cea-

ceamur,nihil tamen condignũ merito pro cœlestibus bonis compensare & offerre valebimus.non valent vitæ præsentis obsequia æternæ vitæ gaudijs comparari,Lassescant licet mẽbra vigilijs,pallescant licet ora ieiunijs,non erunt tamen condignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriã,quæ reuelabitur in nobis. Pulsemus ergò charissimi in quantũ possumus:quia non possumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri potest,æstimari non potest. Nisi enim cũ auiditate,nisi cum bona voluntate,cũ lætitia opera Dei egerimus,Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiã vetustior Antonius,sicut eius vitam describens narrat Athanasius,cùm hũc ipsum Pauli locũ produxisset:Omnis, inquit,terra ad infinitatem comparata cœlorum,breuis ac parua est. Si ergò nec vniuerso orbi renunciãtes dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus, se vnusquisq; cõsideret, & statim intelliget,paruis iugeribus agri & portionibus,vel modica portione auri contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit, nec tædere quasi parua sit recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmam ad centum aureas dragmas conquirẽdas, ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplũ de melioribus præmijs in sublimi sede recipiet. Ex his Eusebij Emiseni & Algeri verbis facilè quisque perspexerit, in remunerando vel puniendo discutere Deum quid quisq; voluerit,non quid potuerit: non attendere facultatem,sed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatẽ, inquit Augustinus, vbi non inuenit facultatẽ:Sola volũtas est,quod etiam à Bernardo scriptum est, quæ retributionẽ meretur, cuius alio quoq; loco,digna vox est,quæ celebretur:Sola voluntas, quoniam pro sui ingenita libertate aut dissentire sibi aut præter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturam constituit: prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit. Cuius æqualis etiã Petrus Abbas Cluniacẽsis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper aut remuneratur aut condẽnatur. Et qui vixit ijsdem temporibus, Anselmus Hauelburgensis Episcopus. Intentio, inquit,bona siue mala,operi nomen imponit,

Voluntatẽ Deus spectat non opus.

Athanas. in vita D. Antonij.

Voluntatẽ, affectum, electionẽ, seu intentionem, nõ opus seu facultatẽ respicit Deus

August. in Psal. 51.
In Psal. 83
In Psa. 103
Ber. de præcepto et dispẽsatione.
Ber. de gratia et libero arbitr.
Pet. de veneratione sanctæ crucis.
Ans. lib. 1. contrapositio. cap. 10.

Chrys. Homil. 26. imperfect. in Matt.
Aug. epist. 49. quæstio. 4.
Hilar. in Psal. 118.
Bernar. in Psal. 118.
Pœna & præmium ex voluntate, potius quā ex opere seu facultate pēsatur.
Aug. de tēpore serm. 59.
Hug. lib. 2 de sacramētis parte 14. ca. 6.
Hugo alter Augustinus.
Aug. de libero arbit. li. 1. ca. 14.
Et lib. 50. Hom. Homil. 8.
Luc. 19.
Luc. 2.

ponit, & siue meritum siue supplicium iustæ tributionis acquirit. Sed ante vtrunq; Chrysostomus: Voluntas remuneratur non opus: Quia voluntas ex nostro arbitrio procedit, opus autem per gratiam Dei consummatur. Augustinus quoque: Voluntas, inquit, omnium factorum meritorumque mensura est. Ex qualitatibus quippè voluntatum, non ex temporū spacijs siue rectè facta, siue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deijcere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuissimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, si perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cum illo actum quàm dignus fuerat diceretur: quamuis in spacio temporali longitudo pœnæ cum breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. Et qui præcessit hos omnes Hilarius: quid dico Hilari⁹? Vniuersa semper ecclesia docuit, vniuscuiusque aut pœna, aut præmijs affici electionem. Falso igitur sibi persuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Æternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ proximè citata sunt verbis, liquere cuiuis potest: Non enim opus est quod meretur, sed voluntas in credentibus, quæ si mala est, mortem æternam, si bona est, meretur vitam æternam: Non virtus, dicit Augustinus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Hoc est quod Hugo quoque dixit, æqualis Bernardi, sentētiam Augustini sequutus, in quo tam diligenter versatus est, vt sui seculi Augustinus vocaretur: Totum, inquit, meritum in voluntate est. quantum vis, tantum mereris. Si ergo magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatē, magnam fiduciam. Tantum mereris, quantum vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus, qui diues erat & multum habebat: Vidua illa, quæ duo minuta misit, parum habuit & parum dedit: imò tantum dedit, quantum Zachæus: minores facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vndè dederint, paria inuenies. Non autem pensat Deus, quantum detur, sed ex quanto detur: Si ergò vbi plus datur, & vbi

minus, differens meritum non est, si æqualis vtrinq; voluntas habeatur: ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differens meritum esse non potest, si æqualis vtrinque voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt non desperes: Si facultas deest, adsit bona voluntas: Quantum vis, tantũ mereris. Fac ergò voluntatem magnam, si vis habere meritum magnũ. Benè hoc sciuit peccatrix illa, quę quia multum habuit, quod dimitteretur, non attulit substantiam magnam, sed dilectionem magnã: multum contra multum. Si multa pecunia magis quàm charitate multa iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent, quàm pauperes, & securè peccare possent quandiu vellent, & quantum vellẽt: in ipsis enim esset redẽptio peccatorum suorum: quãdo vellent, darent pecuniam & haberent iustitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo posuit redemptionẽ nostram, vbi nullus, nisi ipse velit, egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper, etiam si pecuniam æqualiter dare nõ possunt: Dilige multùm, si vis vt multùm tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Et ante hunc multis seculis Ioannes Chrysostomus, explicans illum ex Euangelio locũ: Qui dederit calicem aquæ frigidæ. Non quia aliquid est, inquit, quod dat, ideò habet mercedẽ, sed ob id quia magnus est, propter quem dat. Quid enim si aliquis voluit dare & nõ potuit: Nunquid iustum est, vt secundum modicum angustetur larga voluntas? Melius est ergò vt opus ostendatur secundum voluntatem, quàm larga voluntas angustetur secundum opus. Ex his Hugonis & Chrysostomi quoque verbis discimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur: Quæ si mala est, à nobis est, & stipendium illius mors est. si bona est, à Domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus nostris charitas, atq; huic retributio datur æternæ vitæ, vt rectè Ioannes Gerson admoneat, tenendũ esse pro regula, quòd qualis est in cognoscendo & amando Deum Christianus, talis est sibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit sponsus, & ego illi, & ad me cõuersio eius. Quamobrem nemo dicat, non habeo, non possum: charitas non de sacculo erogatur, dicit Augustinus:

Luc. 7.

Chrys. Homil. 26. in Matt. ca. 1.

Nota.

Rom. 6.

Phil. 2.

Gers. in Anag. de verbo et hymno gloria partitio. 4.

Can. 2.

August. in

Psal.103. quia quicquid dicimus, & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Clemente quoque Alexandrino scriptum est: Quòd eundem honorem consequentur hi, qui voluerunt, cum ijs, qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, etsi alij superent facultatibus. Paulinus quoque, non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur à nobis. In nobis est, vnde soluamus, res enim potestatis nostræ est, noster affectus, hunc domino impendamus: & soluimus, denique Dauid liberatus de manu omnium inimicorum suorum pro salutis suæ plena securitate non regni opibus, sed animi soluens ait: Diligam te domine virtus mea, addo etiam amplius, eum qui creditor est, debitorem fieri, si illi precium bonitatis suæ, quã nobis indebitam præstat gratuita diligentes animo, pensione, soluamus. Quò magis autem intelligi possit, quæ de meritis operum, ecclesiæ doctrina sit, operæpreciũ nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re dissereremus. Primũ igitur hoc semper in ecclesia catholica docebatur, docetur, & docebitur, quod ab Hieronymo quoq; legimus annotatum. Priusquã fidem christi quis recipiat, & in eo spiritus sancti fundamenta iaciantur, nullũ audire posse. Est merces operi tuo. Siue ille Iudæus sit, siue hæreticus, siue gentilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Christi fecerit, mercedem eũ sui boni operis non habiturum: Posteaq̃ verò conuersus ad Christum & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum statim auditurum Apostolum proclamantem: Vnusquisq; accipiet propriam mercedẽ iuxta opus suum. Proindè & illud semper obseruatũ, obseruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit: Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitùs exhortemur ad fidẽ, qua Christiani fiant, & eius nomini subijciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam Christiani sunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus & præmiorũ laudibus erigantur: Ita sanè vt non solùm ad bonas actiones, verùmetiam ad pias orationes, eos exhortari meminerimus, atque hac instruere sanitate doctrinæ, vt & illi

Clem. Alexand. li. 4. stromatum.

Paulinus epist. 4. ad Seuerum.

Hier. li. 2. in Zachar. caput. 8.

Opera sint meritoria quæ ex fide viua fiunt.

2. Par. 25.

Hier. 31.

1. Cor. 3.

Docẽdi ratio in ecclesia à fide.

Aug. de natura et gratia, ca. 68

gratias agant, cùm instituerint benè viuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus & misericordię promptis operibus facilitatem à domino impetrare persistant. Et cum sequutus Faustus, difficultatem, quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque secus in Ecclesia fidelibus: secus est prędicatum infidelibus. His nihil est inculcatum præter fidem, extra quam impossibile est placere Deo, quamlibet multa in speciem bona opera feceris: Illi contrà sunt admoniti, quandoquidem Christianam fidem iam semel essent professi, vt se Christianos esse, nõ tam verbis, quàm factis ostenderent, neque lingua magis, quàm moribus & bonis operibus Christum confiterentur, quòd fides sine operibus mortua sit. Quod verò ad ipsa opera attinet, discrimen inter ea factum est, quòd quædam eorum præcedant, quædam sequantur gratiam. Gratiam autem vocare visum est, reconciliationem, siue amicitiam cũ Deo, quę fidelibus contingit per baptismi vel pœnitentiæ sacramentum. Hanc gratiam quæcunque præcessissent opera, nullius apud Deum esse meriti. Quamobrem ne bona quidẽ ea vocare dignatur Augustinus, quamlibet rectè laudabiliterq; facta videri possint. Quid enĩ est, inquit, boni operis ante fidem? cùm dicat Apostolus: Omne quod nõ est ex fide, peccatum est. Et iterùm: Non sunt bona opera, nisi ex fide: Iustus enim ex fide viuit: & omne quod non est ex fide, peccatum est: & sine fide impossibile est placere Deo. Et alio loco: Nemo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas, quid homo faciat, sed quid cùm facit, aspiciat, quò lacertos optimę gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse bona opera. Nam nec bona illa appellauerim quãdiu de radice non bona procedũt. Et

Faust. li. 1. de libero arbitrio, cap. 5.

D. Pauli epistolarũ difficultas ex persona rum vel operum distinctione tollitur.

Heb. 11.

Iacob. 2.

Operum duplex genus quæ gratiã præcedunt nõ sunt meritoria.

Aug. trac. 86. in Ioã.

Rom. 14.

De præde st. sanct. cap. 10.

Heb. 11.

In Psal. 31.

iterùm: Per fidem etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuit. Sine ipsa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatū est. Et sectator eius Prosper: Non sunt bona opera, nisi quæ per fidē & dilectionē fiunt. Et Paulinus Aquileiensis Episcopus, contra Felicem & Eliphandū scribens, Nihil esse boni docet omne quod videtur bonum, nisi fuerit super fidei fundamentum firmiter radicatum. Et tamen alio loco dicit Augustinus: Ad salutem æternam nihil prosunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoque: Absque fide quamuis bona opera sint, mortua computantur. Quid igitur dicimus? Num inter sanctos doctores parum hac de re conuenit? aut num secum ipse pugnat Augustinus, qui non diuersis, verùmetiam eodem aliquando in loco, impij, hoc est, infidelis, & bona & non bona opera esse dicit? Nulla dissensio, nulla pugna est: verùm quod alicubi dicit Augustinus: Vbi fides non erat, bonum opus non fuisse: nequaquam sic intelligere voluisse credendus est, quasi quod hęretici nostri temporis faciunt, opera omnia infidelium esse verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementiæ prolapsos videmus, vt in omni bono quoque opere iustum peccare contenderent. Non hæc fuit Augustini sentētia: verū ipse declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non esse bona, cùm ait: Ea ipsa opera, quæ dicuntur, ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus cælerrimus præter viam. Sensit igitur Augustinus, quemadmodum ipse contra Iulianum scribens, pluribus verbis explicat, esse quidem ea bona, hoc est, laudabilia apud homines, non esse autem bona, hoc est, esse inania, cùm neq; gratiam siue iustificationem, neq; vitam æternam nobis mereri possint. Solum enim hoc affirmat, se bonum opus dicere, per quod solum homo potest ad æternū Dei donum regnumq; perduci. Quod eodem Pauli loco allato: Omne quod non est ex fide, peccatum est, pluribus etiam verbis demonstrat Origenes, aut quisquis fuit author commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chrysostomus, Cornelij opera, bona quidem vocat & admirabilia, sed mortua tamen, eò quòd fidem nō haberent. Mittit

Prosp. in sent. ex August. collectis.

Aug. de spiritu & litera, ca. 28.

Opera bona extra fidem.

Sup. ca. 34

Operū præcedentiū fidem Augustini sententia explicatur.

Aug. li. 4. cap. 3.

Orig. li. 1. in Iob.

Chrys. de fide & lege natura.

igitur

igitur Deus, inquit, angelum, operibus ad acquirenda prę-mia ministrãtem, ita vt benè certando ob fidem coronari possit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ ascẽderũt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita est petitio, & eleemosynæ meæ acceptæ sunt, quid mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accersc Simonẽ, qui agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus saluaberis tu, & tota domus tua. Itaq; non poterãt opera saluare. Nã si his, quæ Petr⁹ prædicat, saluatur & ipse & domus sua, nondum habuit Cornelius ex operibus salutẽ, donec operibus suis fides acquirendũ præmium offerret. Quid aliud his verbis Chrysostom⁹ quoq; q̃ quòd Augustinus, ciuiliter quidẽ bona fuisse, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt scholastici, quæ reprehendi non possent, quin laudem potius apud homines mererentur, quoniam verò fides non aderat, fuisse inania, vt quę nihil ad salutem & vitam æternam consequendam prodessent. Si quidem vita æterna, gratia, & ex gratia Dei est, hoc est, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita. Quoniam verò legitur apud veteres non rarò mereri peccatores iustificationem, mereri peccatorum remissionem: indè natæ sunt illæ scholasticorum distinctiones, de merito congrui deq; merito condigni, quod in impijs, hoc est, in ijs, qui nondum per lauacrum regenerationis credentes abluti, vel iam abluti crimine se aliquo capitali contaminassent, meritum esse congrui dicerẽt, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorum prætermisissent, quæ ad conciliandam Dei gratiã pertinere putassent. Nõ quòd eorum opera fidem præcedentia digna essent, quibus Deus placaretur, sed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorsus eos aspernari & reijcere, qui tanto studio demereri sibi gratiam eius contendissent. Tale meritum, sunt qui putent etiam in Cornelio fuisse: quin ab Erasmo quoque contra Lutherum scribente, meritum istud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum, sed de meritis impiorum. Neque tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorsus reijciendũ esse putarent, ne quid habere cum Pelagianis commune videremur. Quòd bis iam est inchoatum Tridẽti concilium (vtinam

Ioan. 3. *Actor. 10.*

Meritũ cõgrui & cõdigni. *Sup. ca. 34 & annotatione in fine apposita.*

Meritũ cõgrui, poti⁹ dispositio seu præparatio ad gratiã vacanda. *Eras. Hiperaspiste 2. in fine.*

nam perfectum aliquando videamus)in eo disertis verbis illud esse sancitum legimus, iuxta patrum decreta, quòd nihil eorũ, quæ iustificationẽ præcedunt,siue fides, siue opera,ipsam iustificationis gratiam promeretur. Verissimũ enim est, quod ab Augustino dictũ est:Sciat se quisq; per fidem iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint: sequũtur enim iustificatũ, non præcedunt iustificandũ.Quã obrem quæ præcedunt iustificationẽ opera bona, dispositiones vel præparationes ad gratiam, quàm qualiacunque tandem merita patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt, ne quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretur, cùm pugnent inter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiam ait.Si autem gratia,iam non ex operibus,alioqui gratia iam nõ est gratia:non est enim quo intret gratia,vbi meritũ iam occupauit. Explodendũ igitur nonnullis visum est omne meritũ congrui, solumq; condigni meritum retinendum, quod iam fidelium est,& eorum,qui crimine nullo capitali commisso Dei voluntatem à se abalienauerunt, quiq; cum eo sunt in gratia constituti: cui gratiæ tribuitur, quicquid est meriti, quod condignum vocatur. Hęc enim est iustitiæ principium:hæc bonorum fons,& origo meritorum:hanc si excluseris,nullum erit meritum. Hoc est, quod in Canonibus concilij Arausicani secundi scriptum reperitur: Debetur merces bonis operibus,si fiant: sed gratia, quæ non debetur,præcedit vt fiant.Hoc est,quod Bernardum quoque dixisse legimus. Nolo meritum, quod gratiam excludit: horreo quicquid meum est, vt sim meus:nisi quòd illud magis forsitan meum est, quòd me meum facit. Gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à seruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, sed excludit indignitatem:cùm gratia sit, quæ dignitatem operibus nostris adfert,quæ in honorem ea adducit: Quorum si naturam spectes,nihil est eo verius, quod ait Apostolus: Non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam.Neque est quòd sibi quisquam hoc arroget miser homuntio, Pauli sententiã hanc vt probabiliter tueri velit. Non opus habet spiritus sanctus, vt quod ipse per Paulum loquutus est, id sibi tuendum homo sumat.

Aug. de fide & operibus, cap. 14.
Operum iustificationẽ præcedentium vis.
Rom. 11.
In cõci. Arausicano secundo.
Bern. in sermo. 67. in Cantica.
Rom. 8.

mat. Non modò probabili defensione, verùmetiam quauis certissima demonstratione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas. Vndè igitur, dices, est ista dignitas in operibus, siue passionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd non ex operum ipsorum natura, sed primùm ex promisso Dei liberali, qui fallere nescit, cuius tanta est bonitas, vt quæ natura sua digna non sunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, præter omne meritum nostrum conferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? Quòd CHRISTVM induimus, quòd filij Dei facti sumus. Magna reuera dignitas est, esse Christum, esse Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt, sed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia esse merita potuerunt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis CHRISTVM induimus, quòd filij Dei facti sumus, meræ gratiæ, meræque bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hanc gratiam nulla merita præcesserunt, nisi quis forte dispositiones & præparationes ad illam, vocare merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quam ex ea consecuti sumus, nullum opus nostrum, quantacunque laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudicabitur. Sed posteaquàm semel gratuita Dei bonitate dignitatem illam consequuti, Christum induti, filij Dei facti sumus, dummodo, quod facti sumus, esse non desierimus, iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui vocem illam omnibus exoptandam audiamus: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Nō quòd quæ facimus opera, quatenus à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quòd qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster IESVS Christus, vnus est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur, cùm præsertim propter hoc ipsum passus sit & mortuus, vt ea, quæ natura sua tanti non sunt opera passionesque nostræ, passionis & mortis ipsius merito tanti esse possent. Neque verò quoniam operatur & mere-

Operum dignitas est ex Dei bonitate et grat. ca. 34

Matt. 5.

Operatur De⁹ et nos opera bona.

meretur Christus in nobis, ideò non operamur neq; mere-
Matt.10. mur nos. Dixit Christus: Non enim estis vos, qui loquimi-
2. Cor.13. ni, sed spirit⁹ patris vestri, qui loquitur in vobis. Dixit Pau-
lus: An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me
Actor.6. Christus. De Stephano quoq; scriptum legimus, quòd qui
cum eo disputabant, non poterant resistere sapientiæ & spi-
ritui, qui loquebatur: Nũquid quia spiritus, quia Christus
in Stephano loquebatur & in Apostolis, ideò non ipsi lo-
quebantur? Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus
Actor.4. spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, &
Pauli, & aliorum Apostolorum orationes multas ibidem
insertas videre licet. Quid igitur? Pugnant hæc inter se? tu
non loqueris, sed spiritus? & Petrus loquutus est plenus
spiritu sancto? Nequaquàm pugnant: loquebatur enim spi-
ritus sanctus in Apostolis, verùm sic, vt simul ipsi loquerẽ-
Spiritus S. quomodo in Apostolis loquutus. tur obtẽperantes spiritui. Quos cùm non loqui dixit Chri-
stus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipsi, sed quòd ipsi
non fuerint principales sermonis authores, quodq; quic-
quid efficaciter & cum audientium fructu loquebantur,
id omne fuit illius qui dixit: Aperi os tuum & ego adim-
Psal.80. plebo illud: Cuius nisi pręsens virtus adfuisset, nisi per eo-
rum ora spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nunq̃ duo-
decim humunculi, omni humano præsidio destituti, tam
breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem
sub imperium Christi subiunxissent. Sicut igitur non pro-
ptereà non loquebantur Apostoli, quia Christus loqueba-
tur in illis, ita non proptereà non operamur aut meremur
nos, quia Christus operatur & meretur in nobis. Alioqui
nec viuere diceremur nos, quia Christus viuit in nobis,
Abac.2. cùm tamen digito Dei scriptum sit: Iustus ex fide viuit. O-
peramur itaq; nos, sed quòd fructũ aliquem operũ nostro-
rum consequimur, illo fit operante, illius passionis & mor-
tis merito intercedente, qui si non operaretur, si non me-
reretur in nobis, opera nostra, qualiacunque tandem es-
sent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futurã glo-
riam condigna esse non possent. Quamobrem non tã no-
stræ, q̃ ipsius passiones sunt, quibus in cœlo copiosa mer-
ces est reposita, vt quod illis detrahitur, ipsi Christo detra-
hi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & corona-
tur

rat in nobis: ipse caput nostrum est, nos membra sumus eius: ipse dolet in membris suis: ipse gaudet in membris suis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in membris suis? Quando Saulo dixit Christus: Saule Saule, quid me persequeris? nunquid non patiebatur tum? Nunquid non dolebat in membris suis? Neque enim Christum tum persequebatur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergò passiones, sunt passiones nostræ, quæ tanquàm nostræ, condignæ nō sunt, tanquàm Christi passiones condignæ sunt ad futurā gloriam. Neque quia Christi sunt, propterea nostræ non sunt, sed Christi sunt, quoniam ipse & præparat ad passiones voluntatem, & confert illis dignitatem: nostræ sunt, quia non fiunt nisi volentibus nobis. Sic Augustinus cùm de iustitia, continentia, pietate, castitate loqueretur. Hæc, inquit, Dei dona sunt, & vestra quidem sunt: sed nō ex vobis: Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquàm in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis non esse: Nam & panem quotidianum dicimus nostrum, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc genus esse videntur, Christus viuit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis, is quē alium, quàm spiritum sanctum per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid autē sicut rectè dicimus, viuere Christum, operari, mereri, quin & coronari in nobis, ita rectè dicere queamus, credere Christū, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augustinus: Dicit Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nusquam autem dictum est: Deus credit omnia in omnibus. Quòd ergò credimus, nostrum est: quòd autem bonum operamur, illius est, qui credentibus in se dat spiritum sanctum. Quē locum retractauit, dicens: Profectò, inquit, sic non dicerē, nisi scirem, etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet se de te, id est, ad amorem suū moueat te, accedat te, illuminet te, excitet te. Cæterùm cū dixit Paulus, Non sunt condignæ passiones, videtur dice-

Actor. 9.

Augu. ad Iul. Epist. 143.

Virtutes nostræ quidem sunt, sed non ex nobis, Dei enim dona sunt.

Au. in expositione quarundā propositionū in epi. ad Romæ. ca. 23. primi libri retract.

Ser. 43. de verbis domini.

re voluisse, quòd nõ sunt æquales vel comparabiles. Quis autem est, qui hoc ire inficias audeat? inter passiones siue merita nostra, quatenus nostra sunt, & à libero arbitrio nostro profecta, & futuræ gloriæ præmium, æqualitatem esse nullã? cùm hæ leues & momentaneæ sint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà sit ęternũ. Cæterùm sicut iustitiam duplicem esse legimus, sic & æqualitatem esse duplicem intelligimus. Est iustitia cõmutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter cõtrahentes, vt emptorẽ & venditorem: hæc pendet ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem arithmeticam, quæ est quantitatis, hæc geometricam, quæ est proportionis. Si quis iustitiam spectet commutatiuam, certum est, neque iustum esse, neque dignum, vt pro passionibus huius temporis detur æterna gloria, cùm inter leues & momentaneos labores & præmium illud æternum nulla sit æqualitas, sitque hoc, quàm illud infinitis partibus maius & præstantius. Si quis verò spectet distributiuam, est aliqua tamẽ æqualitas, quę vocatur proportionis, inter opera, quę charitate sunt informata, & futuram gloriam, quæ merces est charitatis: quæ licet quantitate maius quiddã sit, ꝙ gratia & charitas, quibus meremur, nõ est tamẽ maius virtute. Quod vel exemplo planũ facere possumus. Semen arboris multò minus est, quam sit arbor ipsa, si quantitatem spectes: si virtutem, minus non est, quandoquidem in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eundem modũ gratia sancti spiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non sit æqualis gloriæ, est tamen æqualis virtute: quia sicut in semine tota est arbor virtute, sic in nobis per gratiam spiritus sanctus, qui causa est efficiens vitæ æternæ, cùm sit fons aquæ salientis in vitam æternã: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis nostræ. Summa doctrinæ de operibus hæc in Ecclesia semper fuit, & est, & erit. Quòd si substantia spectetur operum nostrorum, ac ipsa tantum in se considerentur, fieri posse mortem vt mereantur ęternam: vt mereamur vitam ęternam, fieri non posse. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri necessariò putauerunt, vt & à Christo proficiscerentur, & ad Christum referrentur Si viuit Christus in nobis (viuere autem

2. Corint. Cap. 4.

Iustitia & æqualitas duplex.

Vita æterna est in gratia sicut arbor in semine.

Gratia spiritus sancti fons aquæ salientis in vitã æternã est pignus nostræ hæreditatis futuræ.

Ioan. 4.

Ephes. 1.

Operũ vis & ratio.

non poteſt, niſi & operetur in nobis) ſi nihil ad oſtentationem, ſi ad illius gloriam referimus omnia, ſi illius amore facimus quicquid facimus: quæ ad hunc modum facimus, non poſſunt non eſſe digna vita æterna, non propter ipſorum operum, ſed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatem, & propter finem, ad quem referuntur, Chriſtum: quum idem eſt & effector & finis eorum. Verum eſt enim, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Non actibus, ſed finibus officia penſari. Et præclarè ſcriptum eſt à Maximo, quòd non ad opera, ſed ad ſcopum operum, diuinum iudicium intẽtos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, ſcopus ad Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Quodque ſcriptum eſt à Gregorio Niſeno, vt quicquid non eſt ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planè poſſumus affirmare: quæcunque non reſpiciunt Chriſtum, ſeu verba, ſeu opera ſint, ſeu cogitationes, illa omnia ad id omninò ſpectare, quod Chriſto aduerſatium eſt. Quamobrem admiranda eſt iſtorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negant Euangeliũ pati poſſe, vt prædicetur de illis: ouiculam Chriſti horrere, vbi prædicari ea audit: fidem nullum opus bonum poſſe iuxta ſe ferre: eos qui bonis operibus cooperti ſunt, vix poſſe cœlum penetrare, quòd ea iuſtificationem etiam conſequentia impura ſint, cùm opus optimè factum peccatum ſit: peſtilentes eſſe magiſtros & radicem germinantem fel, qui in nouo Teſtamento operibus conſcientias vexant: non eſſe in eccleſia ſimul magiſtrum fidei, & operum: Deum non reſpicere opera, non curare: non valere, non placere coram Deo opera: nihil ea prodeſſe, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hæc tã abſurda qui docent, admirabilis eſt eorum cæcitas: quandoquidem de Chriſtianorum operibus loquuntur: quod non intelligũt, ſe non operibus noſtris detrahere, ſed illi à quo hauriuntur, illi ad quẽ tanquàm ad finem referũtur, domino noſtro Ieſu Chriſto, quem ſi tollas ex operibus noſtris, reuera tanquàm pannus menſtruatæ ſunt, vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Quandoquidem, ſicut ex Alberto paulò antẽ commemorauimus, in ſanctorum virtutibus, nõ fulget niſi

Aug. li. 4. contra Iulianum.

Max. cẽturia. 2. c. 37 & cẽturia 3. cap. 48.

Greg. Niſenum, in libr. de perfecti hominis Chriſtiani forma.

Lutherana dogmata de operibus.

Alb. in li. 3. ſenten. diſt. 20.

nisi meritorum Christi iustitia, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem contenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur: Christus est, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans olim Zachariæ locum, scribit Hieronymus, & eũ sequutus Rupertus. Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu Iosedech sacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorum dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis saluator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omnium sanctorum corona. Sed cum sola sit Ecclesia catholica, cui sanæ intelligentiæ lux promissa est, non est adeò mirandum, si qui segregauerunt semetipsos ab ea, percussi sunt à Domino amẽtia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpẽt in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris, & in summa errorũ caligine versentur. Hæc autẽ eorũ improbitas ferẽda nõ est, quòd Ecclesiam Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, nõ autẽ ꝓpter Christũ remitti nobis peccata: propter opera nostra, non autem propter Christum, donari nobis vitam æternam. Nónne videntur isti quoq; dicere. Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus, qui cùm ista tam apertè falsa cõminiscuntur, non aliundè, quàm ex mendacijs & calumnijs esse conflati videntur? Vel vnum aliquem proferant ex Ecclesiæ doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Christum facta, aut aliò quàm ad Christum relata, vel remissionem peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri: extra Christum inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando terebantur, quos hortulos animæ vocãt, docere possumus, etiam nouissimis his temporibus, quibus isti extinctam Euãgelij lucẽ fuisse mentiuntur, non aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quàm quòd ea sola opera prodesse nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri. Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribitur, quem pueri legebamus, modus confitendi descriptus. Enumerãtur in eo species & filiæ peccati cu-

Zach. 6. Hier. li. 2. in Zacha. Rupertus.

Deut. 28.

Esaie. 28.

Ecclesiæ catholicæ & doctorũ doctrina est quod opus meritoriũ ex Deo & in Deũ referatur.

cuiusque mortalis. Superbiæ quatuor species ex Gregorio recensentur: quarum prima est, si quis à semetipso se bonum habere iactat: secunda si datum sibi quidem desuper esse credat, pro suis tamen hoc se meritis accepisse putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recensentur hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iustitiam quam habemus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partam, non esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla esse potuerunt, sed ex mera gratia liberalitateq; Dei patris, per Christi meritum nobis cõmunicatam, vt & acceptum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriam spectemus. Quòd si secùs à nobis factum sit, ea ipsa quæ bona viderentur, non esse nobis bona futura, ac mortem potiùs, quàm vitam sempiternam allatura. Nunquid malum est habere bonum? Quis vsque eò est ab omni menti desertus, vt hoc existimet? Et tamẽ si hoc ipsum, quod habet, bonum, non ad authorem Deum referas, qui mentem bonam donat vt recta conetur, & vires vt conata perficiat: si non Dei gloriam, sed humanam laudem vel commodum aliquod ex eo vitæ degendæ quæsieris, iam hoc ipsum quod habebas bonum, factum est tibi malum, factum est tibi crimen capitale. His ergò præceptis pueri sumus imbuti, non propter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere: non propter operum nostrorum, quatenus à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum operibus nostris vitam æternam donari, à quo cum authore proficiscuntur, cumque non ad alium finem, quàm ad ipsum pertendunt, quod leue & momentaneum est tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, sic docet, sic docebit semper vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia. Sic ab Augustino quoque scriptum legimus, quod vita æterna merces est bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus, verùm propter Christum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christũ, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis: Pro-

Gre.li.27. mora.c.7.

Bonũ si nõ ad Dei gloriam referas, fit malũ, humanã laudẽ vel vitæ huius commodũ quærendo.

2.Cor.4.

Au.in Enchiridio ca.107.

Procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: propter Christum, de quo sæculis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gentis lingua, quòd nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri. Nā nisi factus homo, lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quæ est igitur istorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot sæculis nunquam docuisse se fide intuente non nostrā dignitatem, sed mediatorem, & accipiente remissionem peccatorum & hæreditatem æternę vitæ propter Christū. Quod, cùm dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris. Aut isti nunquàm Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim vnquàm Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocantur, aliter docuit, quàm quòd illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, qui in fide mediatoris sacta sunt? Nónne pater scholasticæ Theologiæ fuisse videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerisque sententijs in medium productis, quòd sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius, nullus mortalium saluus factus fuerit. In quem quum commentati sint omnes ferè, qui posteà sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse sensisseque cunctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit: apud quos etiam illas distinctiones de explicita, de implicita fide, deque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Sed quò magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum, in his asserendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologiæ scholasticæ principes fuisse constat, vt quæ fuerit eo-

Matth. 5. Ioan. 5. Apoc. 1. Tit. 2. Esaiæ. 16. Lib. 3. sen. distinct. 25 Epist. 157. Greg. Ho. 17. in Ezechielem. Scholast. theolog. sententia de meritis bonorum operum.

rorum de meritis operum sentẽtia, cuius perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cumprimis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur. Si consyderetur opus hominis meritorium secundum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum non est: Sin autem specte tur, quatenus procedit ex gratia Spiritus sancti, dignum est, non propter suam, sed propter Spiritus sancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum est: Erit in eo fons aquę salientis in vitã æternã. Addit & hoc: Attendi precium operis secundum dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ consors factus, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes. Scribit prætereà: Deũ ex promisso debitorem nobis fieri, quòd ipse benè agentibus præmium promisit, vt mereri dicamur, quoniam promisit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatoris? Qui quum reconciliauerit nos Deo patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus, & per eum adoptionem filiorum Dei cõsecuti, atque ita hæreditate regni cœlestis digni facti sumus. Sed & præceptor eius Albertus Magnus an oblitus est mediatoris? cùm dixit: Iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum. Ante quẽ etiam Innocentius tertius Romanus pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ, iustitia, fortitudo, prudentia, tẽperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomen vsurpant, & ad verã beatitudinis gloriã nõ perducunt. Æqualis autem Alberti Bonauentura, quum demonstrare conatur, quòd nobis lapsis incarnato Christo maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributum fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset: Quia mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro sua reuerentia, vndè quum appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quòd maius munꝰ gratiæ tribuatur nobis, quàm

Tho. prima secundæ quæst. 114. Art. 3

Ioan. 4.

2. Pet. 1.
Rom. 8.
Tho. quæst. 3. in. 27. dist. Petri Lomb. sen. lib. 2.
Rom. 8.

Alb. art. 3 q. 2. in. 29. distin. Pet. Lomb. lib. 2. sentent.
Inno. mysteriorum missæ lib. 1. cap. 63.
Bon. art. 3. quæst. 2. in 29. dist. Petri Lõb. sent. lib. 2.
Heb. 5.
Heb. 9.

quàm si non fuisset incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac præter ea quæ scribit copiosius, in vigesimam septimam distinctionē secundi libri Petri Lombardi, in eo libro quē inscripsit Compendium Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, est efficacia doni Spiritus sancti cooperantis in meritum. Secunda, veritas Dei promittētis Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij cōsentiētis & finaliter perseuerantis. Quarta, difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quod glorificari debet in membris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis, quem nō decet parua reddere. Septima, obsequium sibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantum ponderatur in conspectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, & ideò non potest sufficienter, nisi à summo bono, remunerari. Num & hic nullam Christi mediatoris, nullam promissionis fecit mentionem? Et æqualis horum Guilhelmus Episcopus Parisiensis: Diligens Deum & seruiens ei, Deū sibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel seruitij, sed magis ex promissiōe diuina, qua se obligauit benè negociantibus in talentis sibi cōmissis. Ac nonnullis interiectis: Nostris meritis solis Deū nobis in aliquo facere non possumus debitorem, sed meritis nostris, & promissione sua simul. Qui verò centum annis posterior fuisse videtur Guilhelmus Durandi: Quia in iustificatione plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo, tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali quàm boni, nisi quodā modo esset à Deo per gratiam preuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, posteaquàm docuit, nullum actum hominis, secundū strictam iustitiam esse dignū æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate, quā habet ex suis principijs: atq; ideò rectè dici, quòd Deus semper præmiat vltra meritum cōndigni, vniuersaliter quidē vltra dignitatem actus qui est meritum: demonstrat simul quomodo actus aliquis condignū meritum censeatur: dicens, quòd ille actus est condignū meritum, hoc est vltra meritum & bonitatem actus intrinsecam ex mera gratuita diuina

Bona li. 5. ca. 15. cōp. theol.

Causæ octo quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam.

Guilh. in lib. de meritis.

Dur. in rationali diuinorū officiorum lib. 4. ca. 38.

Scot. dist. 27. lib. 1. sent.

diuina acceptione, ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiscatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel parentum nostrorum memoria, meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt sit amicus requiri, nam inimicus nõ est dignus præmio, sed pœna. Quamobrem quandiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non est quòd præmium expectet, sed pœnam, est enim inimicus Dei: cùm scriptum sit: Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius: Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei: nam si quis etiam in gratia existens aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmium, requiritur acceptatio, siue ordinatio actus sic eliciti, vel imparati ad tale præmium, ita vt præmium iustitiæ in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio æterno dignum, nõ innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinseca & principijs suis naturalibus, sed diuinæ ordinationi, quæ est quædam conuentio siue promissio & pactum: debent autem pacta & promissa seruari. Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eã exponens Gabriel, promissionem, vocat, siue cõuentionẽ & pactum, vt quod opus ex se dignum non erat æternæ vitæ præmio, dignum fiat propter promissionem Dei, sic illud ex liberalitate sua tanquàm dignum acceptantis, quemadmodum in libro Hester legimus: Hoc honore dignus est, quemcunq; Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullam fecit de promissione mentionem? Idem Gabriel Biel missæ Canonẽ explicans: Nullum, inquit, foret nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Christi mediatoris oblitus est? Dionysius verò Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabrielem præcessit, his verbis vtitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritus sancti, & ex supernaturalibus præstantissimis gratiæ donis, & charitatis procedens, talis est dignitatis, quòd nullum temporale bonum potest esse condigna aut sufficiẽs merces eius: ideò secundum valentiores doctores Scholasticos,

Gabr. li. 2 distin. 22.

Sap. 14.

Sap. 4.

Hester. 6.

Gabr. in can. missæ lect. 86.

Dio. Cart. in. libr. 2. sen. distin. 27. quæst. 2.

sticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imò & secundum Augustinum, Gregorium, Bedam & alios sanctos, in omnibus promissionibus Mosaicæ legis, in quibus temporalia bona pro præmio actuum virtuosorum promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autē omnia bona quæ habemus, sint dona Dei, attamen benè & laudabiliter vti eisdem est meritorium. Et quoniam quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & ipse super-gloriosissimus Deus omnia in sapientia fecit, atq; in cunctis operibus suis misericordiam iustitiamque suam contemperat, ipsemet sic ordinauit, & ita instituit, vt rationalis creatura per viam non solùm misericordiæ, sed etiam iustitiæ ad summam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos in fide, spe, & charitate, & ad laborandum idoneè, indefessè, & feruidè, dignatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, non solùm asserendo, sed & promittendo, & iurando prænunciare, sicq; se quodammodo ad id agendū constrinxit, & debitorem constituit. Vndè ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, benedicam tibi: Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit: Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Hinc & Iacobus dixit Apostolus: Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam quum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumque Apostolus Paulus: Quam promisit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypsi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt: Sicque de condigno hoc meruerunt: nihilominus, totum originaliter ex mera syncera bonitate & munificentia superbeatissimi Dei fluxit. Hactenus Dionysius. Nunquid autem & hic de promissione tacuit? Sed quorsum attinet aliorum omnium testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, siue Scotum esse ferè secutos? vt ab horum sententia minimè discrepare videantur. Libet nihilominus hic adscribere verba Petri Aliaci, & Ioānis Gersonis, qui vixerunt ante centum quadraginta annos: Quorum ille

Rom. 3. *Psal. 103.* *Nota.* *Genes. 22.* *Luc. 1.* *Iacob. 1.* *Tit 1.* *Apoc. 3.* *Petr. de Aliac. in Psal. 30.*

ille sic scribit, enarrans illa verba: In iustitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iustitiam meam damnas me, ideò in iustitia mea non liberas. Nam iustitia hominis est, quæ suis viribus putat se iustificari, non credens gratis saluari. Absit à me hæc iustitia, heu verius iniustitia, sæuissima contra te ferens arma. Sit, sit in me potius illa humilis confessio: Gratia Dei sum id quod sum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea non præcesserunt, sed beneficia tua præuenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorum, quæ coronet, sed demerita malorum quæ damnet. In hac ergò iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me, quia hæc sola liberat dū iustificat impium à sua impietate, & iniustum à sua iniquitate conuertit. Ioannes verò Gerson sic: Spes, inquit, ad certam beatitudinis expectationem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quòd est aliqua talis beatitudo: iungit, quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quosdam prædestinat, & eligit: addit, quòd ad consequutionē eiusmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia varijs modis, sine numero: inter quæ medium præcipuum est gratia, quæ ideò dicitur vita æterna, quia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus est, nisi per medium mediatoris Dei & hominum, quam gratiam pro omnibus meruit ad sufficientiam, sed non efficaciam, nisi incorporatis sibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualē & habitualē, quæ per dilectionē perseueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tēpore legis scriptæ, quàm in Apostolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obsistat fortassis antiquus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustum esse, vt alienis precibus, & non proprijs operibus quisquam saluetur, ad verbum illud fateor expauescerem, nisi magna merita mea recognoscerē. Habeo autem duo merita magna & valida, & meritò pro ijs ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. Et primùm quidem est Domini mei passio: secundum verò, mei est & ipsius operatio: etiamsi vel minimum quid operatus fuero, etiamsi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. Primum opus operatus est

Gers. de cō solatione Theologiæ lib. 1. Prosa. 4.

Gratiā meruit Christus pro omnibus quantum ad sufficiē tiā, sed nō efficaciā.

Idē in ser. de verbis domini: Venite ad me omnes parte. 2.

Psal. 41.

Merita duplicia.

Ezec. 18.

Dominus meus pro me, & sine me, & quia merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum, & in me, & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit: atq; ita verum est, quod electi Deo dicunt: Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primum meritum ianuam mihi regni cœlestis reserat: secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est: Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabūt super terram. Item, Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. Et magister Petrus in sententijs: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti: cuius tanta fuit humilitas & patientia, vt merito eius patuerit in eū credentibus regni aditus. De secundo scriptum est: vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et alibi: Cuius misericordia locum vnicuique tribuit, secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis eius. Benè autem dicitur, secundum intellectum peregrinationis eius: quia secundū quod magis aut minus se hic peregrinum esse quisquàm intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, secundū hoc magis aut minus in regno claritatis habebit. Attamen qui vel vltimus erit in regno, vtpote, qui illud sibi coquisierit vno solo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, scimus quòd tantam gloriam habebit, quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterùm alio loco loquens inimicis animam in desperationē inducere volentibus: Nec opus est, inquit, vt mihi mea peccata cōmemoretis inferētes hinc, me cœlestibus præmijs esse penitùs indignum: id enim scio: sed scio, quòd pius ille meus pater Iesus Christus meū debitum soluit, & mea omnia, quotiescūq; mihi displicuerint, delebit peccata, mihiq; suo preciosissimo sanguine cœleste regnum lucrifecit & emit: & hoc titulo, & nullo alio possessionem eius rei prestolor. Et paulò pòst ad eosdem. O nequam & desperati, non quidem dico mihi hanc adesse fiduciam, vt absq; obseruantia diuinæ legis saluari præsumam: esset hoc indubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quamplures,

Esaiæ. 26. *Apoc. 15.* *1. Pet. 3.* *Petrus Lomb. Lib. 3. sen. distin. 18.* *1. Cor. 3.* *Eccl. 16.* *Matt. 10.* *1. Cor. 2.* *Gers. de mendicitate spirituali, parte. 2.* *Desperationis consolatio & remediū.*

plures, qui sine pœnitentia & correctione malæ vitæ Deum eos saluaturum arbitrantur: dicentes, non ideò eos Deum fecisse, vt condemnet. Absit vt sic spem meam insti tuam: quin imò summè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id autem faciendum mihi confido præstari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea responsio: quòd cœlestium bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei gloriosi redemptoris Iesu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit: & ob id suam mihi impertiri misericordiam precor, qua in primis à peccatis meis ex mera sua gratia suam auertat faciẽ, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat suæ legis factricem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerson. Quoniam verò, vt suprà diximus, hos ferè Scholastici Doctores reliqui secuti sunt, nec aliud scripserunt, aut senserunt omnes sancti monachi, Dominicani, Franciscani, Carthusiani, & cuiuscunque tandem alterius ordinis: quin & quotquot alij fuerũt scriptores, qui Petrum Lombardum sequuti sunt ad hæc vsq; nostra tempora: quis est incircuncisus iste Philistæus, qui sic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quasi nihil in ea tot sæculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia mediatoris dictum sit? Videtur hic non modo Theologos non legisse vnquàm, sed ne templa quidem Christianorum ingressus aliquando: Vidisset in his Iesu Christi mediatoris nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spẽ nostram omnem defixam habeamus, admonemur: & cùm alia pleraque animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptum est à nobis, tum illud audiuisset, quòd in ijs orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgo collectas vocant) preces omnes ad Deũ patrem ferè dirigimus: neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quàm per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum: vt dicere fuisse mediatorẽ orbi Christiano tot sęculis ignotum, nõ sit aliud quàm dicere: nil intra est oleam, nil extrà est in nuce duri. Verùm isti qui dici volunt (si dijs placet) Euangelici, verum an falsum dicant, nihil sua referre putant: dum quos Christus *Cap. 11.*

precioso sanguine suo collegit, eos dispergere: & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, Satanæque lucrifacere queant. Quam ad rem cùm non aliam esse viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot seculis fuisse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, qui dedit semetipsum redemptionē pro omnibus: nihil de promissionibus, nihil de beneficijs eius dictū esse, verùm hoc actū potiùs, vt ea q̄ maximè obscura essent omnibus. Atq; interim hæc ab imperitis nō legūtur modò magna cū admiratione, verùmetiam non minore leuitate creduntur. Sed iam quæ sit Ecclesiæ sententia de meritis operum, & quàm sint ab omni veritate longè remota, quæ matri nostræ per filios desertores affinguntur, satis planum fecisse videmur. Ex his autem quę iam dicta sunt, ad ea quæ per istos obijciuntur, facilè fuerit respondere. Nam & nos cum Paulo nō inuiti fatemur, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Quin & illud addimus: Si fieri posset, vt quis ab eo die quo conditus est orbis, ad extremum vsque iudicij diem viueret, ac per omne tempus id non modò laboraret, verùmetiam extrema quæq; supplicia pro Deo pateretur, nondum essent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ prēmiū redderetur. Quamobrem ipsa quidē operū natura, siue substantia, digna non est: verū dignus est Deus, qui operatur ea in nobis: digna est Christi passio, per quam quæ indigna fuerant ex se, digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributiōe: digna est denique charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, quæ cùm finem nesciat, non est huius temporis, atque ideò nullum temporale, sed æternum præmium illi pro dignitate tribui potest. Sed nec illud imus inficias, quod facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emundauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo? nunquid non agam potiùs gratias infinitæ bonitati illius & miseri-

Merita bonorum operum.

Solutiones ad obiectiones.

1. Ioan. 1.
Tit. 1.

cordiæ: per quam factum est, quòd iustitiæ meæ, quæ natura sua tanquam pannus menstruatæ fuerunt, sanguine illius ablutæ, factæ sunt mundæ, factæ sunt acceptæ Deo, factæ sunt per hanc illius acceptationem dignæ præmio vitæ æternæ: quòd fulget in illis iustitia meritorum Christi: quæ si non adesset, si nō fulgeret in illis, essent adhuc quales fuerunt, tanquam pannus menstruatæ. Sic à Ruperto Abbate scriptum legimus: Quem tu erudieris Domine, ille scit, quòd iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi testimonium habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi, cuius sanguis cum aqua fluens de latere eius nisi iustos omnes emundasset, immundæ, & sordidæ essent omnes iustitiæ. Confitemur & illud non magis humiliter, quàm & veraciter & libenter, quòd cùm fecerimus omnia, quæ nobis præcepta sunt, serui sumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid si ille iam nō dicit nos seruos, sed amicos? quid si non tantùm amicorū, sed etiam filiorum suorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœlestis regni debetur hæreditas? quid si tanta liberalitas eius est, qui fons est perennis totius bonitatis, vt vltrò se obliget: vt cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorem constituat? Debitor enim factus est, inquit Augustinus, non aliquid à nobis accipiēdo, sed quod ei placuit promittēdo. Illo ergò modo possumus exigere Dn̄m nostrū, vt dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod iussisti, & hoc tu fecisti, quia laborātes iuuisti. Quē secutus Fulgentius: Ecce qualis est, inquit, domin⁹ noster, vt donādo debeat: & quā-to magis donat, tanto magis eum debitorem esse non pigeat: In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur: nec eum potest aliquis debitorem habere, nisi in eo, quòd ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Hanc igitur illius inenarrabilem beneficentiam nunquid non obuiis vlnis amplectar potiùs, quàm vt parum illi me gratum præstem? Scio quòd bonorum meorum non eget: Scio me nihil habere, quod ab eo non acceperim: Scio quòd illius sunt omnia, neque possum illi dare quicquam, quod de manu eius non acceperim: Scio verissimū esse, quod à Philone scriptū est: Cùm ne parentibus

Rup. li. 2. in Math.

Ioan. 15.
Rom. 8.
Deus debitor nobis factus est nihil à nobis accipiēdo, sed liberaliter promittendo.
Au. de verbis Apost. Ho. 16. & in enarratio. Psal. 109.
In prologo liberorum quos ad Monimū scripsit.
Psal. 15.
1. Cor. 4.
1. Par. vlt.
Phil. li. 2. allegoriarum.

quidem dignā referre valeamus gratiā, multò minus posse nos Deo vicem reponere mutuam: qui omnia ex nihilo condidit, qui virtutem omnem largitur: Scio, quòd illius munera sunt, si quæ sunt merita mea: ac si quid valet opus aliquod meum, Christi passionis & mortis merito valet: quòd iustitia meritorum eius fulget in virtutibus meis si quæ sunt: omne meritū illius vt sit proprium, neq; debere mihi quicquam possit. Sed quid faciam illius immensæ bonitati? Nunquid oculus tuus nequam est, quoniam ille bonus est? Agnosco quæ dicis omnia, vera esse confiteor, cū digito Dei scripta sint. Sed quis ego sum qui modum ponā diuinæ benignitati, quæ tanta est, vt etiam pro ijs, quorum nomine ipse debeo, se mihi debitorem Deus constituat: vt suis ipse donis mercedē promittat: vt suis ipse muneribus coronā tribuat: quę mihi certè iam debetur, nō ex operis mei per se consyderati dignitate, sed ex immensa promittentis Dei liberalitate. Quis vnquàm prædicare satis poterit admirandam hanc illius bonitatē? quā quantò mihi Satan magis inuidet, tantò magis de illa gloriabor, tanto maiores illius authori gratias agā, tanto sūm in illa perpetuò prædicanda futurus diligentior, & cùm Propheta dicam: Misericordias domini in æternum cantabo. Qui cum & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. Nam quemadmodum etiam Ioannes Gerson admonuit, aliter cum Satana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quādo opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omne meritū illis detrahere conatur, quò segniores nos ad benè operandum reddat: aliter agimus, cùm sistēdi sumus in conspectu diuinæ maiestatis. Tunc enim nos cum sancto Abraham cinerem & puluerē esse recognoscimus, tunc nos miserrimos peccatores & omni suppliciorum genere dignos profitemur, tunc qua summa possumus animorū nostrorū submissiōe veniā deprecamur, tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cū Diabolo, quasi in cœlo volantes, extensas tenemus, vt semper & erecti coram Diabolo, & humiles coram Deo reperiamur. Quod etiam Bernardum fecisse scribit Guilhelmus, qui cùm extremū iam spi-

Matt. 20.

Deus suis donis mercedē promittit.

Psal. 88.

Psal. 142.

Gers. ser. super verba Christi, Venite ad me omnes

Genes. 18.

Corā Deo semper humiles, et corā diabolo semper erecti per Christi merita.

ſpiritum trahere videretur, in exceſſu mentis ſuæ ante tribunal domini ſibi viſus eſt præſentari. Affuit autē, inquit, & Satanas ex aduerſo, improbis eum accuſationibus pulſans. Vbi verò ille omnia fuerat ꝓſecutus, & viro Dei pro ſua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non ſum dignus ego, nec proprijs poſſum meritis regnum obtinere cœlorum: Cæterùm duplici iure illud obtinens dominus meus, hæreditate ſcilicet Patris, & merito paſſionis, altero ipſe contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono iure illud mihi vendicans non cōfundor. In hoc verbo confuſus inimicus, conuentus ille ſolutus, & homo Dei in ſe reuerſus eſt. Sed & Anſelmus Archiepiſcopus Cātuarienſis interrogationes quaſdam præſcripſiſſe dicitur infirmis in extremis conſtitutis: inter quas extrema eſt: Credis te non poſſe niſi per mortem Chriſti ſaluari: Reſpōdet infirmus, etiam. Tum illi dicitur. Age ergò, dum ſupereſt in te anima, in hac ſola morte fiduciam tuam conſtitue: in nulla alia re fiduciam habe, huic morti te totum committe, hac ſola te totum contege, totum immiſce te in hac morte, totum confige, in hac morte totum inuolue. Et ſi dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti obijcio inter me & tuū iudicium, aliter tecum non contendo. Et ſi tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, ꝙ meruiſti damnationem, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti obtendo inter me, & mala merita mea, ipſiusq; meritum offero pro merito, quod ego debuiſſem habere nec habeo. Si dixerit, quòd tibi eſt iratus, dic: Domine, mortē domini noſtri Ieſu Chriſti oppono inter me & iram tuam. Quamuis aliorū etiam exempla ſanctorum commemorare liceat, qui cùm iam eſſent morti proximi, non omninò ſuis operibus diffidere viſi ſunt. Sic Ezechias rex, cùm dixiſſet illi dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuerſa facie ſua ad parietem, orauit dominum & dixit: Obſecro domine, memento quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm delibaretur, & tempus reſolu-

Guil. in vita D. Bernardi capite. 12.

Christus duplici iure regnum cœlorum obtinet & paterna hæreditate & paßionis merito.

Anſelmus.

Conſolatio pro infirmis & morituris.

Eſai. 34.

2. Tim. 4.

resolutionis eius iam instaret: Bonum, inquit, certamẽ certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiã ex hac vita migraturum, vsum fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hylarione quoq; narrat, quòd cùm iã modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquã viui hominis superesset, hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruiuisti christo, & mortem times? atq; in hæc verba spiritum exhalauit. Sed quotum quenq; reperire licet, his præsertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transegerit, vt per æquè confidenter vt isti loqui possit, ex diuersorio corporis huius æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutiùs fuerit, vt cum sancto Iob vereamur omnia opera nostra, cùm non sine causa videamus in Ecclesia Catholica semper obseruatũ, vt qui morti iam sunt proximi, diligenter admoueantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quò propriæ iustitiæ diffisi, in vna Christi iustitia spem suam & fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cœlesti repræsentent, illi vni innitantur. Sic enim futurũ est, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum authorẽ & consummatorem nostræ iustitiæ Christum profitemur: & ipsius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas quę tunc occurrunt tentationes superandas. De Ambrosio scribit Possidonius, quòd moriturus dixerit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum dominũ habemus. Quæ verba senex Augustinus, tanquam elimata ac librata, sit admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonum dominum habemus, ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quòd verò præcessit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere, ad illud respicientem dixisse, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono domino, quàm de meritis se dicit magis confidere. Vocẽ autẽ hanc Ambrosij non solùm admiratus, verùm & imitatus

Hier. in vita eius.

Iob. 9.

Mos Christianus circa morituros.

Poßid. de vita August. ca. 27

Aug. cõtra Crescon li. 3. cap. 80.

tus esse videtur Augustinus, cùm contra Cresconium scribens ita loquitur: Ad existimationem humanam magna testium qui me nouerunt suppetit copia, ad Dei verò conspectum sola conscientia: quam contra vestras criminationes cùm intrepidam geram, non me tamen sub oculis omnipotentis iustificare audeo: magisq; ab eo effluentẽ misericordiæ largitatem, quàm iudicij summum examen expecto: cogitans quod scriptum est: Cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Quanquã illa Psalmographi verba, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, non ita doctores sancti accipienda putauerũt, vt negari per ea crederent, iustificari quenquam in extremo iudicio: Certũ est enim, quòd omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, quodq; iudicium ibi futurũ sit de operibus, vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonũ siue malum. Quáobrem si nemo tum iustificaretur, si nemo referret propria corporis, prout aliquid boni gessit, neq; glorificaretur quisquam, nec essent quibus rectè dici posset: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Quæ verba proferens Augustinus, quærit: Quibus meritis? Et statim subiungit: Esuriui enim & dedistis mihi manducare, &c. Quem eundem locum adducens etiam Gregorius Nisenus: Audio, inquit, quid ipsi respondeant Regi: Denique pro suis quenque meritis ornatum cerno: illis qui boni, benigniq; fuerint, atque optimè vitam egerint, summa & perpetua quies tribuitur in regno cœlesti: Inhumanis autem & improbis supplicium ignis. Erit igitur iudiciũ & retributio secundum opera, erit iustificatio secundum opera cuiusq;. Ibunt qui bona egerunt in resurrectionem vitæ. Cæterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit simpliciter: Quia non iustificabitur omnis viuens, verũ addidit, in conspectu tuo. Hoc itaq; dixisse videtur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nunquid homo, Dei cõparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatẽ: quãto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut

Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuẽs.

Matt. 25.

Aug. ser. 49. de verbis domini Ioan. 15.

Gregorius Nisenus in oratione de pauperibus amandis.

Iob. 4.

Iob. 9. velut à tinea. Et alio loco: Verè scio, quod ita sit, quòd non iustificabitur homo compositus Deo. Et iterùm alio loco: *Iob. 25.* Nunquid iustificari potest homo compositus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in cõspectu eius: quãto magis homo putredo, & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius: Humana, inquit, iustitia, diuinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. Et rursus; Homo quippè Deo non compositus, iustitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis authori bonorum se comparat, bono se quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos nostram iustitiam? percipit, inquit, iustitiam non compositus, amittit compositus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo, est aliqua iustitia nostra, comparata illi mera est iniustitia? Sicut est aliquis lucernæ splendor in tenebris, cęterùm si ponatur in solis radio, meræ sunt tenebræ. Quod indicat etiam Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est sanctus, sicut dominus. Si scriptum esset, inquit, non est sanctus, nisi dominus, consequens erat omnes nos renunciare nobismetipsis ab hac spe, vt sancti efficeremur: nunc autem necessaria distinctione vtitur, & dicit: Non est sanctus sicut dominus: hoc est: Etsi sint sancti multi, sed nullus ita sanctus est, vt dominus. Possunt ergò multi sancti fieri: sicut & mandatum Dei dicit: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum: sed quantumcunque quis in sanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus homo non potest, sicut dominus: Quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor: Ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator: ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector, & ideò nõ est sanctus, sicut dominus. Hoc & ab Hilario dictum aliquot antè seculis his verbis legimus: Quanquam verò eam esse infirmitatem humanę naturæ meminerimus, vt ex comparatione diuinę bonitatis bonus nemo sit, sed incomparabilis illa diuinitatis exceptio non interclusit bonitatis officium, vt secundũ comparationem hominum inter homines bonus nemo sit. Ad eun-

Iustitia hominis, Dei iustitiæ cõparata iniustitia est

Greg. li. 4. mor. c. 26.

Idem li. 9. cap. 5.

Orig.

Hilar. in Psal. 52.

eundem modum Ioannes quoq; Chrysostomus: Quemadmodum hora vespertina quis stellam alijs comparatam lucidam vocat, quam sole fulgente lucidam nemo diceret, quòd excellens splendor solis, fulgorem stellæ obtegit: ita & hominem veracem ac bonum esse dicimus, quando eũ cum alijs hominibus conferimus: cæterùm quando eum cum Deo comparamus, nõ est verax: Omnis enim homo mendax. Et qui fuit vtroque posterior Beda presbyter explicans locum Euangelij: Vos cùm sitis mali, nostis bona data dare hominibus: Apostoli, inquit, qui electionis merito bonitatem generis humani multis excesserunt modis, supernæ bonitatis intuitu mali esse dicuntur: quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nihil bonum nisi Deitas sola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hoc per suam naturam, sed per creatoris sui participationem & gratiam consequuntur. Non modò iustitiam non habere, sed ne esse quidem dicimur comparati Deo, sicut in libro de diuinis nominibus non vno loco docet Dionysius, & post eũ Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est præter te. Sed & Augustinus: Omnia quæ creata sunt, quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamen comparata, nec bona sunt: cui comparata, nec sunt: Qui Prophetæ locum hunc adducens in eodem libro: Hoc est, inquit, ne intres in iudicium cum seruo tuo: noli me iudicare secundum te, qui es sine peccato, quia nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quòd ait, non iustificabitur, ad illam perfectionem retulit, quæ in hac vita non est. Neque secùs interpreratus est Arnobius, qui centum plus minus annis Augustinum præcessisse videtur: Non intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo: Hoc ergò voluisti dicere, iustitia tua est, vt dominus in iudicium intrare cum seruo contemnat: Quis enim ad comparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum & electum & mundum, & laudabilem in cõspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente deformis est: omnis fortitudo te præsente infirma: omnes diuitię te præsente mẽdicitas: omnis iustitia te præsente iniustitia.

Chrys. in Psal. 115.

Beda li. 3. in cap. 11. Luc.

Au. de perfectione iustitiæ.

Arnob. in Psal.

Ad

Euthymi⁹.

Ad eundem modum Euthymius quoq;: Non dixit simpliciter,inquit, non iustificabitur : sed in conspectu tuo non iustificabitur: hoc est,si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illam exquiratur. Eandem interpretationem adferunt Bernardus , Hilarius , Hieronymus & alij Psalmorũ interpretes. Quò magis autẽ intelligi queat,ita rem accipiamus: Est iustus Deus,est iustus Dei filius dominus noster Iesus Christus,quaten⁹ homo, sunt iusti Angeli,sunt iusti & alij Spiritus beatorũ in cœlis degentiũ: sunt iusti & homines in terris agẽtes. Deus ita iustus est, vt sit ipsa iustitia: Christus quatenus homo, plenitudo est iustitiæ: In angelis cæterisq; spiritib⁹ beatis est quidẽ perfecta iustitia, sed quæ lõgius abest à perfectione, si cũ Dei iustitia cõparetur. Nos autẽ in hac vita degentes de plenitudine Christi, si qui iusti sumus, accepimus oẽs pro modulo nostro, tanq̃ particulas nostras perexiguas: quæ si examinẽtur, quales ipsæ sunt in se, certũ est ꝙ immundę sunt, ꝙ nomen iustitiæ non merẽtur, quòd æternæ beatitudinis ꝑmio dignę nõ sunt. Sed quoniã de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manuũ ipsius sunt, quoniam illius precioso sanguine conspersa sunt, ex eo fit, ꝙ acceptantur à Deo tanq̃ æternæ beatitudinis præmio digna: totũ vt sit bonitatis & misericordię diuinę. Illa est, quę preuenit nos: illa est, quæ subsequitur nos: illa est quæ nobis adhæret: siue cũ conuertimur, siue cũ prœliamur, siue cũ coronamur: quẽadmodũ à Dauide scriptũ legimus: misericordia eius præueniet me. Et iterũ: Misericordia eius subsequetur me. Præuenit nos eius misericordia, quando qui prior dilexit nos, fidẽ nobis largitur, quę per charitatẽ operatur. Subsequitur nos, quãdo, quæ munera nullis nostris meritis præcedentibus ex mera sua liberalitate largitus est, ea quoniã nõ sumus aspernati, tanq̃ nostra merita coronat: Coronat aũt in misericordia & miserationibus. Huc respexisse videtur Gregorius, dicẽs: Nõ bonitate nostra, sed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœlestibus perfruatur: Donũ quippè Dei est, non ex nobis. Et alio loco, illam sanctorũ fœlicitatẽ misericordiã esse dicit: Quoniã & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominari, quia ꝓ illis operib⁹ datur, quę sine præuentu diuinæ misericordiæ nemo assequitur: quia qui-

Bernar. de verbis Esaiæ. ser. 7.

Hie. lib. 1. contra Pelagianos.

Iustitia Dei et creaturarum diuersa.

Iustitiam perfectam habent angeli & spiritus beati.

Psal. 78.

Psal. 102.

Greg. li. 5. in 1. Reg. cap. 2.

Gre. in 7. Psal. pœnitentialem.

quib' misericorditer tribuit, vt in hac vita benè operétur, eis misericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hęc est gratia quam pro gratia dandam sanctus Apostolus perhibet: vt quibus in hac vita diuinit' datur gratia sanctificationis eis in futuro detur gratia æternæ fœlicitatis. Et tamen hæc ipsa bonitas, hæc ipsa misericordia Dei iustitia est: Iustū est enim, quòd misericordia motus per Prophetam dixit pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis: in quacunq; hora ingemueris, saluus eris, vt illud præstet, promisitque sui memor, vel extremum peccatoris gemitum coronet in misericordia & in miserationibus suis multis. Quod etiam in latrone præstitit, propter facinora sua in crucem acto: Qui simul vt dixit: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum, statim audire meruit: Hodie mecum eris in Paradyso. Atque hoc est fortassis, quod à Propheta scriptum legimus: Exæquabit gratiam gratiæ eius: Hoc est, quod Ioannē quoq; dicere voluisse scribit Augustinus: qui posteaquàm dixit: De plenitudine eius accepimus omnes: mox adiecit, & gratiam pro gratia: pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus: Gratia autem Dei vita æterna. Quē sequutus Rupertus: Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & pòst in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia benè expensa, retributionis æternæ præmia recompensat. Et ęqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans: Gratiam pro gratia: Triplicem, inquit, gratiam diuinitùs accepimus. Vnam qua conuertimur: aliam qua in tētationibus adiuuamur: tertiā qua probati remuneramur. Et prima quidē beneplacitum est: secunda meritū: tertia pręmium: De prima dictum est: De plenitudine eius omnes accepimus. de duabus reliquis dictum est, & gratiā pro gratia, id est, munera gloriæ æternæ pro merito tēporalis militiæ, & qui fuit eodem illo sæculo Petrus abbas Cluniacensis: Perfacile (inquit) erat gratiam à gratia, laborem à retributione, meritū à beatitudine discreuisse: quod autem dixi, gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum

Gratiā pro gratia. *2. Cor. 1.* *Ezech. 18.* *Luc. 23.* *Zach. 4.* *Aug. trac. 3. in Ioan.* *Ioan. 1.* *Gratiā pro gratia.* *Rup. li. 12. in Apoc.* *Ber. ser. 5. de assumptione.* *Gratia triplex.* *Gratia vocatur vita æterna quia meritis ex gratia datur.* *Pet. Abbas Cluniacēs li. 5. epi. 1.*

ritum à beatitudine, hæc verba non nunc primum à me proferuntur, sed in euangelio Ioannis leguntur, Nos ait omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia, quid est gratiam pro gratia? accipiunt enim sancti eius geminam ab ipso gratiam, ita vt ex præcedente gratia sequatur & alia, primo enim hic accipiunt gratiam sanctificationis, ac pro ipsa alibi gratiam glorificationis. Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, sicut scribit Augustinus, nisi quòd gratis datur: nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur: vt cũ Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quàm dona sua: quàm ea, quæ non despicit, opera manuum suarum. Cuius etiã alio loco verba sunt hęc: Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia cõtulit homini. Rectè quippè ipsa intelligetur, quæ gratia in Euãgelio legitur, gratiã pro gratia, id est, pro his meritis, quæ cõtulit gratia. Qua de re sic antè Augustinum quoque scripsit Basilius: Quis adeò rudis est, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iustorum est spiritus sancti donum siue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum spiritualis gloria fuerit vnicuique distributa. Neque hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quòd sua dona coronare in nobis dignatur, magis etiam in hoc insignis est, quòd vnigenito suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte turpissima condemnandum: vt passionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atque hæc illa videtur esse misericordia, de qua dicit Augustinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradidit pro nobis, oblationem & hostiam Deo: nisi sanguis eius interpellaret, nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans, væ foret quamlibet laudabili vitæ nostræ, si re-

Aug. ad Sixtum Epistol. 105.

Psal. 137.

Au. de correptione et gratia, cap. 13.

Basi. de spiritu sancto, ca. 16.

Rom. 8.

Aug. li. 9. *cõf. ca.* 13.

Ephe. 5.

Hebr. 9.

mota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundum hanc misericordiam iudicari petamus, vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi sunt & terra, non iudicentur opera nostra qualia sunt in se: (actum enim erit de illis, si secundum naturam, siue substantiam ipsorum iudicium factum fuerit) sed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuum illius, tanquàm (quæ nunquàm satis est prædicãda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta, vt iam nõ possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquàm Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquàm ex nobis profecta consideret, reuera digni non sumus, quibus tam excellens præmium detur, & sunt omnes iustitiæ nostræ tanquàm pannus menstruatæ. Sed quid si pater ille misericordiarum dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius eius vnigenitus pati, crucifigi, mori dignatus est, vt nos qui eramus inimici, & natura filij iræ, efficeremur ciues sanctorũ & domestici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur non amici modò, verùmetiam filij Dei: si filij & hæredes: hæredes quidem Dei, fratres autem & cohæredes Christi: vt quæ opera nostra per se fuerunt immunda, ea sanguini ipsius abluta, munda & grata redderentur in conspectu Dei, æternæque beatitudinis præmio digna. Præclarè Athanasius: Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quæ Dei sunt per verbum accepit. Omnia enim quę homo accepit, verbum dicitur accepisse: vt quamuis indignus sit homo, quantum ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepisse monstretur. Discutientur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed non remota misericordia Christi, qui non solùm author eorum & effector est, verùmetiam quæ natura sua fuerunt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud effecit, vt quod illis deest, suæ passionis & mortis precio compensetur: vt rectè cùm Bernardo dicere possimus. Pauperes sumus, parum dare possumus, attamẽ reconciliari possumus pro paruo illo, si volumus: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est, id si dedero

Col. 1.

Rom. 5.
Ephes. 2.

Rom. 8.
Atha. li. 5. contra Arrianos.

Opera nostra per se & suã substantiam immunda, Christi sanguine abluta, fiunt nunc & grata Deo & vitæ æternæ meritoria.

Ber. Ser. 1. in Epiph.

satis est: Si quo minus, addo & corpus ipsius: Nam illud de meo est,& meum est. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi: De te domine suppleo, quod minus habeo in me. Cuius alio loco de meritis,hæc est sententia: Sufficit ad meritum scire, quòd non sufficiant merita: sed vt ad meritum satis est,de meritis nõ præsumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porrò infantium renatorum nemine carere meritis,sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere nõ nequiuerint, sed neglexerint, quod quidem periculum iã adultę ętatis est. Merita proindè habere cures,habita data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam. & omne periculum euasisti paupertatis,ingratitudinis, præsumptionis. Periculosa paupertas penuria meritorum: Præsumptio autẽ spiritus,fallaces diuitiæ:& ideò,Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Fœlix ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest: Habet vnde præsumat, sed non merita: habet merita,sed ad promerendum, non ad præsumendum: Ipsum non præsumere nónne promereri est? Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, siue cuiuscunque tandem alterius recens baptizati, alia adulti,post baptismum aliquandiu superstitis: Ille non habet sua,sed sola Christi merita,& secundum illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus verò Christi meritis iungit sua quoque, quæ si bona sunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quòd non merita, sicut nouatores contendunt, sed præsumptionẽ de meritis excludere videtur,sicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum est non laborare, tantum periculi de labore pręsumere. Quàm frequens autem illud est apud Chrysostomum,vt ne alijs in rebus vllis, q̃ in bonis operibus confidamus? Sic in Matthęum scribens monet, vt vnusquisq; nostrũ nulla in re spem suã, nisi post Dei misericordiam,in sanctitate morũ constituat. Cuius in his quoque Commentarijs,quę in Genesin edidit,hęc verba sunt. Habenda est salutis expectatio in omni virtutis ope-

Esai.9.

Ber.in Cãtica ser.68

Prou.30.

Merita alia paruuli, alia adulti.

Faust.li.1. de libero arbit.ca.1.
Chrys.Homil.5 in Matth.
Operum fiducia.
Chrys.Homil.21 in Gen.

operatione, & neque in appellatione sublime sapere, neq; in cogitatione sanctorum virorum, neque in aliquo, sed in fiducia bonorum operum, imò neq; in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cum magnas virtutum diuitias cōgerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiem9, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite, Serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus nostros humiliemus, & discamus modesti esse, & non extolli in bonis operibus, & scire maximam virtutum esse, in bonis operibus modestè atq; humiliter se habere. Non reprehendit hic fiduciam operum Chrysostomus: qui super eundem librū commentatus, opera multæ nobis fiduciæ esse fulcimenta scribit. Et iterum, In proprijs bonis operibus cum superna gratia spem salutis nostræ habendam docet. Et in alio quodā libro, vnū duntaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operum, quo qui caruerit, aliundè nusquā, inquit, saluti locus est. Et rursum in Paulū scribens: Oramus, inquit, vt post baptismum etiam, vitam honestā habeamus. Tu contrà studes, vt hinc migres absque bona vita. Quid autem refert, si iustus fias, sed sola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Non reprehendit igitur sobriam operum fiduciā Chrysostomus: Sed sicut ab eodē scriptū est, aut quisquis ille fuit author operis imperfecti: In omni re, ex ipsa re nascitur, quod exterminet rē: vtputa in ligno, ex ipso ligno nascitur vermis, qui exterminat lignū: ex vestimēto nascitur tinea, quæ comedit vestimentum: ex oleribus nascitur vermis, qui olera vniuersa corrumpit. Sic & in spiritualibus, ex ipso proposito eorum spirituali, accipit occasionem inimicus, vndè eis retia texit, ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeāt, sola superbia etiā in rectè factis cauēda sit. Præclara est Paulini sententia, quod per viam, qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quam superba iustitia. Hanc igitur à nobis emoliri studet his verbis Chrysostomus. Quod apertius etiam alio loco demonstrat, dicens: Caueamus de nobismetipsis dicere gloriosè: Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abomina-

Fiducia in operibus, sed nō præsumptio seu superbia habenda est.

Chrys. Homil. 1. in Genes.

Homil. 43 in Gen.

Homil. 11. in Ioan.

Hom. 2. in posteriorē ad Cor. ep.

Homil. 43 in Matth.

Superbia & humilitas.

Similitudo.

Paulinus ad Seuerū epist. 101.

Chrys. Homil. 3. in Matth. & 38. ad populum Antiochenū.

biles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, tanto de nobis minora dicamus: Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriam consequemur: nec solùm gloriam, quę à Deo est, verùmetiam mercedẽ retributionemque plenissimam. Noli ergò mercedem reposcere, vt merearis accipere: Tu saluari te Dei gratia confitere, vt se ille tibi debitorem fateatur: nec modò pro operibus tuis, verùmetiam pro hac grata humiliq; sententia: Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum procùl dubio debitorem, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipsa, quæ facimus. Minimum itaq; de se sensisse, tam magnum est, quàm maximas res fecisse: quod si non adsit, nec illę poterint esse laudabiles: Nam nos quoq; famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cũ bona gratia in omnibus obsequuti, nihil se grande arbitrãtur egisse. Itaque si bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna esse non possunt: Sic enim

Matth. 8. Centurio dixit: Non sum dignus, vt intres sub tectũ meũ: & propterea dignus effectus, supraque omnes Iudæos iu-

1. Cor. 15. re mirabilis. Sic etiam Paulus ait: Non sum dignus voca-

Ioan. 1. ri Apostolus: & omnium primus inuentus est. Sic & Ioannes: Non sum, inquit, dignus soluere corrigiã calciamenti eius: & idcircò amicus factus est, & manum Christus, quæ indignam se calceamentis esse ducebat, à pedum ob-

Luc. 5. sequio ad caput suum subleuauit. Sic etiam Petrus ait: Exi à me Domine, quia homo peccator sum, & propterea factus est Ecclesiæ fundamentum. Nihil enim sic est amicũ Deo, quàm si quis se minimis annumeret: Hoc est enim caput totius Philosophiæ atq; fastigium. Et iterùm explicans illum locum ex libro Paralipomenõ: Elatum est cor

2. Par. 26. Oziæ: Nihil, inquit, perindè gignit superbiam, vt bona cõ-

Chrys. Homil. 3. scientia, nisi aduigilemus: Vnde Christus sciẽs, quòd post benefacta nos hic morb⁹ adoritur, dicebat discipulis suis:

Consciẽtia bona superbiã gignit, nisi vigiletur. Cùm omnia feceritis, dicite, inutiles serui sumus. Cùm enĩ hæc noxia bestia parat inuadere vos, tunc inquit, per hæc verba fores illi occludite: Neq; dixit, cùm omnia feceritis, inutiles estis: sed, vos dicite, inutiles sum⁹. Dic: ne metuas; non ex tuo iudicio fero sententiã: Nam si tu teipsum

dice-

dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et iterũ alio loco: Non igitur in superbiã intumescamus, sed dicamus nos ipsos inutiles, vt in partem vtilium trãseamus. Si enim te laudandum esse dixeris, reprobus effectus es, etiãsi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te esse fatearis, factus es vtilis, etiamsi fueras antè culpabilis. Explicans eundem locũ Faustus, qui non multò fuit Chrysostomo posterior: Aduerte, inquit, quia non exclusit operis studium, sed operantis requirit obsequium: nec laborem seruitutis recusat, sed humilitatem mentis insinuat. Vitium ergò, quòd laborem imperitissimè refugiendum putas, non in opere, sed in corde consistit. Totis ergò viribus laboro, sed quicquid de superna largitate percepero, gratiæ, non industriæ deputabo. Beneficium vocabo, non precium: donum testabor esse, non meritum: remunerationem, non retributionem. Ex his Chrysostomi & Fausti locis videre licet, quẽadmodũ quæ Christi verba nostri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, ijs non modò nõ extenuari, verùm amplificari potius ea sint interpretati, modò vt, quæ sequi solet in rectè factis, periculosa vitetur arrogantia: Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit: Seruus sum: & seruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, serue bone & fidelis. Et, Iam non dico vos seruos, sed amicos: quin & pro seruis fratres appellat, & qui se vocant seruos inutiles, Deus appellat filios suos: atque ipsi, qui se nunc vocant seruos inutiles, audiunt à Domino: Venite benedicti patris mei: & audiunt commemorari sua benefacta, quę ipsi se fecisse nesciebant. Neque verò solus Chrysostomus, verùmetiam æqualis eius Basilius, vsque eo non reprehendit fiduciam operum, vt disertis etiam verbis scriptum reliquerit: Mulctaris, sed diuitijs cœlestibus & thesauro, quem per bona opera tibi reposuisti, intende. Et alio loco: Exhibe opera, & tum demùm exige retributionem. Iterùm alio loco, hominem saluum fieri dicit per iustitiam operum. Et in Homilia, quam scripsit in initium Prouerbiorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mercatores sumus, per opera mandatorum nobis possessionem cœlestiũ comparantes. Quo sensu dictum etiam est ab Augustino:

Chrys. Homil. 4. in Matth. & 38. ad populum Antiochenũ. Faust. li. 2. de libero arbit. ca. 4

Merita operum arrogãtiam excludant, non antẽ fiduciam.

Matt. 25. Ioan. 12. Ioan. 1.

Matt. 25.

Basili. in ser. de gratiarũ actione.

Bas. in ser. ad diuites. Idẽ de spiritu sancto ad Amphi. cap. 24.

Regnū cœlorum venale est & labore emitur, & misericordiæ operibus.

August. in ser. de verbis Apostoli, ser. 22.

In Psal. 93

Ambr. de Helia & ieiunio cap. 20.

Dan. 4.

Prou. 13.

Luc. 16.

Chrys. Homil. 9. de pœnitētia.

Matt. 10.

Chrys. Homil. 12. in Matth.

Chrys. Homil. 78. in Matth.

Chrys. Homil. 36.

Greg. Nazan. in oratione de baptismo.

Chrys. sermone. 8.

no: Auaritia te ad Indos misit ad deportandum aurum: ego tibi ante ostium Christum posui, à quo emeres regnū cœlorum. Et alio loco. Venale est regnum cœlorum. Dicis illi, Quantum valet? Precium ipsius labor est. Et ab Ambrosio: Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuū: non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: vilis pecunia, sed preciosa est misericordia: Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et à Ioanne Chrysostomo: Precium non appono, ne obijcias inopiam: quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme cœlum, non quòd venale sit cœlum, sed quòd clemens est Dominus: non habes denarium, da calicem aquæ frigidæ: Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ propter me, non perderet mercedem suam. Mercatura negotiatioque cœlum est, atque ipsi pigritamus: da panem, & accipe Paradysum: parua da, & magna suscipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et alio loco: Pro paucis iugeribus, & exiguis habitaculis non modò aurum, sed proprium quoque sanguinem frequenter impendimus: vt vero cœlum nobis emamus ipsum, ne hæc quidem, quę nostris vsibus superant, erogamus: & hoc cùm & exiguo illud precio emere possimus, & in perpetuum possidere, si semel emerimus. Et iterùm alio loco: Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. Et in Homilijs ad populum Antiochenum: Vide quanta sit Dei misericordia temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem: Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam: illam tibi vendo, non hanc: non illudo tibi. In quam sententiam & à Gregorio Nazanzeno, & à Petro Chrysologo pleraque scripta legimus: Præclarè autem Chrysostomus: Eme, inquit, cœlum, non quòd venale sit cœlum, sed quòd clemens sit Dominus: Quis enim nescit, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quodque nostris operibus, quatenus nostra tantùm

tùm sunt, ea comparari non possit? verùm tanta est Dei clementia, vt quæ per se digna non sunt, ea intercedente filij sui sanguine, quo respersa sunt, pro dignis habeat, quibus regni cœlestis præmium largiatur. Cæterùm numisma nostrum charitas est, quæ precium imponit actibus nostris: per quam, sicut à Ioanne Gersone scriptum legimus, non ex illorum dignitate, sed ex dignissima seu dignantissima condescensione Dei, mereamur cum eodem de regno cœlorum, cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quæ damus, sint de suo, & suscepimus ea de manu sua, & ita dare propriè nequimus quid pro quo, nihilominus ipse totus desiderabilis acceptat bona nostra valore huiusmodi numismatis, tanquàm nostra essent appropriatè, & non sua: reddit quoque absque vlla commutatione ciuili, sed emptione gratuita, vinum compunctionis, lac deuotionis, imò & seipsum & regnum cœlorum. De hoc numismate charitatis ita scribit vetustissimus autor, Origenis præceptor, Clemens presbyter Alexandrinus: Ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute iustum precium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis, si velitis preciosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate, & fide vitæ: quod quidem est iustum precium. Iustum precium salutis esse dicit Clemens charitatem. Cum autem dicit Ioannes Gerson, numisma nostrum esse charitatem, cumque multis ante seculis iustum salutis nostræ precium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quasi sola charitate, non autem simul operibus ex illa procedentibus, regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterùm quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem est omnis, non tamen effectus ipse combustionis, qui penes ignem est & materiam lignorum: sic habere se videtur charitas, tanquã ignis, quæ radix est merendi, opera verò ex illa procedentia, sunt tanquàm ligna. De quibus & ipsum etiam Augustinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differentem audiamus: Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, nisi per opera sua: nemo glorietur se habitaturum ibi, si dicit se seruum Dei, & opera non habet: Non enim

Numisma nostrum charitas est.

Gers. de vita spirituali animæ, lectione 3.

Clem. Alexan. in oratiõe exhortatoria ad gentes.

Charitatis opera sunt iustũ precium salutis nostræ.

Similitudo egregia

August. in Psal. 101.

habitabunt, nisi filij: Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram viuentium & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiseris, talis & sequeris. Et alio quodam loco: Nihil te adiuuabit, quod hic non feceris: vnumquenque opera sua iuuabunt: aut opera sua pressura sunt. Et sermone 25. Da petenti, vt possis accipere: Tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, vt tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem esurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantum habueris. Et in Psalmum 110. Quid potentius, inquit, quam vt regnum cœlorum non solum Zachæus emat dimidio rerum suarũ, sed & vidua duobus minutis, & tantundem vterq; possideat? Quid potentius, quam vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiã enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicẽ aquæ frigidę, &c. Regnum cœlorũ, inquit, venale proposuit, & precium eius calicem aquę frigidæ esse voluit. Et ęqualis eius Paulin⁹, Salubriter, inquit, præsentiũ oneri decoctione fecisti, fragilis substantiæ prætio, cœlũ, Christumq; mercatus. Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiẽdam eleemosynam accendit, Saluianus Episcopus Massiliensis: vbi inter cætera sic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad emendam beatitudinem: si non damus, ne damnemur, demus saltẽ vt muneremur: si non habent sancti quæ redimant, habẽt tamen quæ emant. Atque hæc quidem secundo libro. In eo autem qui præcessit: Neque homo, inquit, Deo præstat beneficium, in his quæ dederit, sed Deus in his homini, quę acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac domini sui munus est, ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non suum reddit, Dominus suum recipit. Itaque cùm offert Deo quisquam facultates suas, non offerat quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate

Idem ser. 21. de verbis domini

Regnũ cælorũ emũt diues & pauper.

Aug. in li. 50. Hom. Homil. 13.

Paulin⁹ ad Seuerum epist. 6.

Saluianus Episcopus oratione de eleemosyna.

sol-

ſoluentis: nec abſoluere ſe peccata ſua credat, ſed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, ſed cum ſupplicationis officio: nec quaſi totum debitum reddens, ſed quaſi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam ſi tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorſus excludendam, ſed arrogantiam repellendam, quæ ſequi ſolet in rectè factis, veteres exiſtimauerunt: qui meritis operum plurimum tribuiſſe videntur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibuſdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi: Spes certa eſt expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus: Sine meritis enim ſperare, nō ſpes, ſed præſumptio dici poteſt. Quæ tamen ſpei definitio, nō Petri Lombardi, ſed Haymonis eſt: qui Petrum quadringentis & amplius annis præceſſit, vir minimè vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam his verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus: Ille ſperat, qui bonam conſcientiam gerit: quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem: Vt ergo ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam: & vt habeat bonam conſcientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei eſt: quod operatur, charitatis eſt. Sed ante Auguſtinum Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Feci iudicium & iuſtitiā, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placētia Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus ſe tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium poſtulatur: fit enim primum quòd placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur, oratur. Idem in Matthæum ſcribens: Diuinæ bonitatis præmium atq; honos, præſentis, inquit, vitæ operibus eſt merendus, atque ita per hāc ſpiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cœlorum erit noſtrum. Et in eo qui proximè ſequitur Canone: Regnū, inquit, Dei, vitæ noſtræ ſtipendijs quæramus. Et iterùm: De noſtro eſt beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de theſauro abſconſo: Per ſimilitudinem, inquit, theſauri in agro, ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit, quia Deus in homine ſit repertus, in cuius

Petrus Lombar. Lib. 3. ſen. diſt. 26.

Haymo.

Spei explicatio.

Augu. in præfatiōe Pſal. 38.

Hilarius. Pſal. 118.

Hil. Canone 4. in Matthæū.

Canon 6.

Canon. 13.

habitabunt, nisi filij: Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram viuentium & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiseris, talis & sequeris. Et alio quodam loco: Nihil te adiuuabit, quod hic non feceris: vnumquenque opera sua iuuabunt: aut opera sua pressura sunt. Et sermone 25. Da petenti, vt possis accipere: Tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, vt tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem esurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantum habueris. Et in Psalmum 110. Quid potentius, inquit, quam vt regnum cœlorum non solum Zachæus emat dimidio rerum suarũ, sed & vidua duobus minutis, & tantundem vterq; possideat? Quid potentius, quam vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiã enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicẽ aquæ frigidę, &c. Regnum cœlorũ, inquit, venale proposuit, & precium eius calicem aquę frigidæ esse voluit. Et æqualis eius Paulin⁹, Salubriter, inquit, præsentiũ oneri decoctione fecisti, fragilis substantiæ prætio, cœlũ, Christumq; mercatus. Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiẽdam eleemosynam accendit, Saluianus Episcopus Massiliensis: vbi inter cætera sic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad emendam beatitudinem: si non damus, ne damnemur, demus saltẽ vt muneremur: si non habent sancti quæ redimant, habẽt tamen quæ emant. Atque hæc quidem secundo libro. In eo autem qui præcessit: Neque homo, inquit, Deo præstat beneficium, in his quæ dederit, sed Deus in his homini, quę acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac domini sui munus est, ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non suum reddit, dominus suum recipit. Itaque cùm offert Deo quisquam facultates suas, non offerat quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate

Idem ser. 21. de verbis domini

Regnũ cœlorũ emũt diues & pauper.

Aug. in li. 50. Hom. Homil. 13.

Paulin⁹ ad Seuerum epist. 6.

Saluianus Episcopus oratione de eleemosyna.

sol-

ſoluentis: nec abſoluere ſe peccata ſua credat, ſed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, ſed cum ſupplicationis officio: nec quaſi totum debitum reddens, ſed quaſi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam ſi tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorſus excludendam, ſed arrogantiam repellendam, quæ ſequi ſolet in rectè factis, veteres exiſtimauerunt: qui meritis operum plurimum tribuiſſe videntur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibuſdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi: Spes certa eſt expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus: Sine meritis enim ſperare, nō ſpes, ſed præſumptio dici poteſt. Quæ tamen ſpei definitio, nō Petri Lombardi, ſed Haymonis eſt: qui Petrum quadringentis & amplius annis præceſſit, vir minimè vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam his verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus: Ille ſperat, qui bonam conſcientiam gerit: quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem: Vt ergo ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam: & vt habeat bonam conſcientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei eſt: quod operatur, charitatis eſt. Sed ante Auguſtinum Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Feci iudicium & iuſtitiā, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placētia Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus ſe tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium poſtulatur: fit enim primum quòd placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur, oratur. Idem in Matthæum ſcribens: Diuinæ bonitatis præmium atq; honos, præſentis, inquit, vitæ operibus eſt merendus, atque ita per hāc ſpiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cœlorum erit noſtrum. Et in eo qui proximè ſequitur Canone: Regnū, inquit, Dei, vitæ noſtræ ſtipendijs quæramus. Et iterùm: De noſtro eſt beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de theſauro abſconſo: Per ſimilitudinem, inquit, theſauri in agro, ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit, quia Deus in homine ſit repertus, in cuius

Petrus Lombar. Lib. 3. ſen. diſt. 26.

Haymo. Spei explicatio.

Augu. in præfatiōe Pſal. 38.

Hilarius. Pſal. 118.

Hil. Canone 4. in Matthæū.

Canon 6.

Canon. 13.

Paulin⁹ in epistola de Gazaphilatio. precium omnes seculi vendendæ sunt facultates, vt vestitu, cibo, potuq; indigentium æternas cœlestis thesauri diuitias cōparemus, & Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipsi⁹ inferamus, bonis operib⁹ cœli claustra frāgentes. Ad eundē modum Ioēs Chrysostomus, *Chry. Homil. 15.* aut quisquis fuit author operis imperfecti: Sicut oleū, inquit, *Ambr. in commētarijs Paul. 2. Cor. 3.* accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Sed & Ambrosius: Opus est, inquit, vt crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. *Basilius.* Basilius episcopus Seleuciæ Isauriæ, in oratione de transfiguratione domini, post factam extremi iudicij mentionem: Huius, inquit, terrorem reputantes, mores mutemus, ante id tempus bonis actionibus fiduciam comparemus, & ante tempus iudicij meditemur defensionem. Itaq; non Petrum Lombardum, sed Haymonē, sed Augustinum, sed Ambrosiū, sed Hilarium, sed Cyrillum Hierosolymitanum, sed Chrysostomum, sed reliquum orthodoxorū scriptorum chorum omnem reprehendunt, qui spei definitionem hanc reprehendunt.

QVOD PRAECEPTVM CHARITATIS, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest.

CAP. LXXIIII.

HActenus veterum orthodoxorum testimonijs demōstratum à nobis est, quòd Dei quidem iustitia, sed nō ea qua ipse iustus est, verùm qua nos iustos facit, quodq; non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè, & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus, quæ quidem iustitia nostra charitas est & dilectio, quam solam præcepisse nobis Christus videtur: *Matt. 22.* ita vt omnia mandata sint vnum charitatis mandatum: Hinc pendet vniuersa lex & Prophetæ. *Au. de spiritu & litera. c. 36.* Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omninò iustitiam impleri, scribit Augustinus: qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iustitiæ. *Charitatis mandatū an impleatur.* Cæterùm sunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri posse. Quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impossibilia Deum præcepisse blasphemāt? Nos verò Christo potiùs credamus dicenti: *Marc. 9.* Omnia possibilia sunt cre-

denti. Et cum Paulo quisq; nostrũ glorietur, dicens: Omnia possum in eo, qui me confortat Christo: Incredulis, dubium non est, quin ea, quæ Christus præcepit, factu sint impossibilia: Cæterùm qui fidem habemus in Christum, qui regenerati spiritum sanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem nostram, dicere, quòd nihilominus explere Christi præcepta non possumus, quid fuerit aliud quàm spiritum sanctum imbecillitatis arguere? Quàm virtuti passionis & mortis Christi detrahere? quasi parum efficax ea fuerit ad promerendum nobis vt possimus? Siquidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone magno scriptum esse iam antè commemorauimus, vt eam sequi possit imitatio. Testatur hoc Augustinus quoque, iustitiæ perfectionem etiam in hac vita esse possibilem, quia omnia possibilia sunt Deo, siue quæ facit sola sua voluntate, siue quæ cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus à se fieri posse constituit. Quanquã illud intereà fateri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri. Verùm non est ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præstare nequimus: facilè in eo acquiescit, si, quod facultas nostra fert, faciamus. Est quædam perfectio viæ, est alia perfectio patriæ: cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoq; meminit in his libris, quos de officijs inscripsit: & eum sequutus Augustinus in libris de doctrina Christiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitę nostrę paruis & malis, eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quoad corpus hoc, quod corrũpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non possumus ab officij religione quandoque non declinare, quin sæpè potius in multis offendimus omnes, atque ideò necesse habemus quotidiè dicere, sicut nos magister noster docuit: Dimitte nobis debita nostra. Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quamobrẽ sicut ab Augustino scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia, imperfecta est: præcipuè, si

Phil. 4. Rom. 8.

Mãdatũ de dilectione qui nos implere cum gratia spirit⁹ sancti negant, arguunt impotētiæ spiritum sanctum.

Leo ser. 2. de resur.

Au. de spiritu & litera, ca. 5.

Perfectio duplex: perfecta & imperfecta.

Amb. li. 1. ca. 48. & lib. 3. ca. 2.

Aug. lib. 1. cap. 39.

Gen. 42.

Ephe. 5.

Sap. 9.

Iacob. 3.

Matt. 6.

1. Ioan. 1.

Au. de peccat. mer. et remiss. lib. 2. cap. 13.

si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cœlesti patria commorantium iustitia, comparetur. Neque tamen propterea iusti non sumus, quod peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato, dicit Augustinus: nec tamen ex hoc desinit esse iustus & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem: siquidem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Vsque adeò prorsus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horum deuient & exorbitent, hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores: Discunt enim, quòd in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare, non sibi arrogando tanquàm de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua non mouebor in æternum, propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Neque enim ait: Et ne veniatis ad viam iustam, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse commonitos, qui iam ambulant in via iusta, vt in timore Deo seruiant? id est, non altum sapiant, sed timeant. Non ergo statim iustus esse desinit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iustitiæ nomen amisit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iusti vocabulum possidet. Septies in die cadit iustus, dicit scriptura. Iustum vocat etiã, cùm ceciderit: Cùm ceciderit, inquit, iustus, nõ collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Pręclarè Hieronymus: Si cadit, quomodo iustus? si iustus, quomodo cadit? Sed iusti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Ad eundem modum Theonas quoque referente Casiano: Quid enim aliud est, inquit, cadere quàm peccare? & tamen quum dicatur septies cadere, nihilominus pronunciatur iustus, nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ. Vbi posteaquàm quædam interposuit de eo, quantum intersit inter sancti & hominis peccatoris lapsum, subiungit ad extremum: Nec enim sanctus esse desinit post ruinam, qui quum se fiducia operum suorum iustificari non posse cognoscat, & à tantis peccatorum nexibus credat sola Domini gratia

Aug. de Ecclesiast. dogmat. c. 86
Iustus & sanctus etiã dicitur peccator, dũ retinet cũ affectu iustitiã & sanctitatẽ et ad eã resurgere studet.
Rom. 6.
Au. de gratia & correcti. c. 9.
Prou. 2.
Psal. 29.
Psal. 2.
Rom. 11.
Hier. li. 2. aduersus Pelagian.
Prou. 24.
Psal. 36.
Hier. in epi. ad Rusticum.
Cass. collatione. 22. cap. 13.

tia liberandum, cum Apostolo proclamare non desinit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Gregorius quoque: Iustorum casus, quodammodo status eorũ est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeāt fortius stare: permittuntur vt in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant: hi profectò, & si verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiam quum in leuiora peccata prolapsi sumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quòd si nec illud fortasis effugerimus, modò lapsi per pœnitentiam resurgamus, non ideò statim iusti nomen amittimus: & erit iustitia nostra, si præsertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in suo nihilominus genere perfecta, etiam si collata cum iustitia spirituum beatorũ, valdè futura sit imperfecta: cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos scribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit: Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Quum enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantum abest, vt vlla creatura posit exæquare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat: Esse deinde iustitiam spirituum beatorum, siue ij sint Angeli, siue ex hominum piorum cœtu in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam assecutus iudicari posit, noluit neque secundum priorem illam, neque secundum posteriorem hanc iudicari: Sed iudica, inquit, me secundum iustitiam meam: hoc est, secundum eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere. Addit deinde: Et secundum innocentiam meam super me. Innocentiam interpretatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, simplicitatem, inexperientiam, & ignorantiam eorum, quæ necessaria sunt cognitu: sicut in prouerbijs dicitur: Innocens omni verbo

Rom. 7. *Greg. li. 6. cap. 2. in 1 Regum. Sup. ca. 34* *Hier. li. 1.* *Psal. 7.* *Iustitia hominis. Secundum iustitiam meam iudica me. Iustitia triplex.* *Basilius.* *Pro. 14.*

bo credit. Quoniam itaque nos mortales per ignorantiam & inexperientiam nostram in multis offendimus: rogat Propheta Deum super innocentia veniam: Iudica me, inquit, secundum iustitiã meam, & secundum innocentiã meam in me existentem: id est, secundum iustitiam humanæ fragilitatis, & secũdum morum meorum simplicitatẽ: Quasi diceret: Scio me parum esse consyderatum, neque satis in mundi negotio circumspectum: Quamobrem noli me iudicare secundum iustitiam tuam: hoc est, qua tu iustus es: Nam si secundum illam iudicaueris, actũ est de me: siquidem omnis humana iustitia, cũ tua comparata, mera est iniustitia. Sed neq; iudica me secundum iustitiã spirituum beatorum, nam & hanc, quoad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas assequi non potest: (Ac verè dictum est ab Augustino, quòd etiam filij Dei comparati sibi ipsis: quales in illa perfectione æterna futuri sunt, ita boni sunt, vt adhuc & mali sint.) sed iudica me secundum iustitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanæ, quæ non potest ab omni prolapsione prorsus esse libera, ita vt sępè cadere, sępè etiam resurgere necesse habeamus. Sic ferè locum hunc Psalmi Basilius interpretatur. Dicitur itaq; iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriæ iustitiam, quæ verè perfecta est, sed qui quo maximè potest studio contendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiæ pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quædam venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, quominus ad vitam æternam peruenire queat. Est igitur perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitas etiam in hac vita, sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionẽ in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere non videtur. Est quidem eadem numero viæ charitas, quæ patriæ: sicut idem numero est homo, qui cùm puer fuerit, factus est posteà vir, neque alius est factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur vt paruuli, sapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quando au-

Iustitiæ perfectio.

Au. de spiritu & litera, c. 28.

autem facti fuerimus viri tunc euacuabimus ea, quæ erãt paruulorum, & perficietur in nobis, quæ fuit in hac vita degentibus inchoata charitas. Quamobrem nihil impossibile præcipitur, cùm ex toto corde nostro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur? Quamobrem in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam, quòd à nobis rectè perfici potest, etiam in hac via: est aliud, quod non potest, nisi quum ad patriam nostram, cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios deos impendamus, quis est, qui non videat hoc nullo negocio ab homine Christiano præstari posse? Atque hunc esse verborum horum sensum, præter alia multa scripturæ loca, vel ex hoc vno satis colligi potest, vbi Samuel populum Israëliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri. Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, quum nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neq; nobis præter vnum Deum alium constituimus vllũ, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse, quod à nobis hoc præcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præcessit, liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, néue colamus sculptilia, sed solum illũ adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti præstare non modò nõ impossibile, verũ ne difficile quidẽ esse, quis est qui

Psal. 118.
Esaiæ. 38.
3. Reg. 8.
1. Reg. 7.
Diligimus Deum ex toto corde.

qui non intelligat? Cæterùm si quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirùm summus amor Dei comparatione rerum cæterarum, vt is diligat Deum ex toto corde, anima, & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis etiam vitæ & morti, si casus inciderit, vt aut sit offendendus Deus, aut mors oppetenda, ne sic quidem adhuc impossibile præcipitur aliquid, cum quod à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum possit. Quod si verò quis hunc esse verborum horum sensum velit, vt præcipi nobis existimet, quo sic amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factique nobisipsis tanquam vas perditum, toti per-
Psal.30. gamus in Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo spi-
1. Cor.6. ritus efficiamur, vt cùm Propheta dicere nobis liceat, De-
Psal.72. ficit caro mea & cor meũ, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: hoc vero quin arduum sit & difficile, negari non potest. Te enim quodammodo perdere, tanquàm qui non sis, & omninò non sentire teipsum, & à temetipso exinaniri, & penè annulari, cœlestis, inquit Ber-
Ber. in.li. nardus, conuersationis, non humanæ res est affectionis:
de diligen. videtur enim id esse hominem exuere, & Deum induere.
Deo. Nam queadmodum exigua aquæ gutta, multo vino infusa, deficere in se tota videtur, dum vini & saporem induit & colorem: quẽmadmodum ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina propriaq; forma exuta: quemadmodum solis luce perfusus aër, in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus, quam ipsum lumen esse videatur: Sic in eiusmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est à semetipsa liquescere, atque in Dei penitus trãsfundi voluntatẽ: Alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quicquã superer it? Quamobrem fateri necesse est, cũ primis id esse ma-
Colos.3. gni negotij. Neq; tamen propterea vel semel in vita præstari non potest. Nisi fortè non fuit ab illo præstitum, qui postea quàm se Christo confixum esse cruci dixerat, excla-
Galat.2. mauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chri-
Phil.3. stus: qui propter Christum omnia deterimentum fecit, & arbitratus est vt stercora, vt eum lucrifaceret, qui tanto

in

in eum amore ferebatur, vt desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo: Mihi enim, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum: qui denique quasi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persequutio? an gladius? Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Nunquid aliquid huic defuit ad iustitiæ charitatisq; perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymatũ valle peregrinantibus, vel maxima requiri potest? Certè Clemens Alexandrinus, cùm dixisset Paulus, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus, hoc eum dicere voluisse scribit: quod cùm esset in carne, sic viueret, vt in cœlo versari videretur, cœlestemq; vitam in terris adhuc degens repræsentaret. Qua in re ne cæteri quidem Apostoli multò videntur inferiores fuisse, quorum etiam sectatoribus hoc testimonium tribuit Philo Iudæus, quod vsque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi deditì, vt abiecisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpusculi (per continuos dies aliquot obliti prorsus esse viderentur, vix vt quandoque sexto aut septimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Christus lumina mundi constituerat, quique vniuersum orbem diuinæ sapientiæ sale condire debebant. Neque verò ipsi soli fuêre diuinitatis cõtemplatores, sed quos in fide Christi instituerant, eos quoque spiritualium donorum speculatores esse cupiebant. Tales etiam suo tempore fuisse monachos narrat Chrysostomus, qui carnis illecebras respuentes, ab omni studio mundanarum rerum auersi, suos amores in cœlestibus optandis, ac in illa cum Deo gratia coniunctioneq; ponentes, nullis vel carnis desyderijs, vel quarumcunq; aliarum affectionum motibus perturbarentur, quæ ex mundanis curis excitari solent, sed cœlestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræsentantes, ad iustitiæ diuinæ similitudinẽ quàm proximè accederẽt.

Phil. 1.
Rom. 8.
Cle. Alex. lib. 4. stromatum.
Phil. in li. de vita cõtempl. siue de supplicibus.
Ieiunabãt aliquando sex aut septẽ diebus sine cibo.
Chrysost. in Ho. 70. & 71. in Mat.

Tales nullo vnquàm ſeculo defuiſſe, ac ne nunc quidẽ deeſſe credendum eſt. Verùm hic dixerit aliquis. Si tantã iuſtitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliã legẽ in mẽbris ſuis repugnantẽ legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in lege peccati, quæ eſt in membris ſuis? Cur ſe vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat ſe iam accepiſſe, aut ſe iam perfectum eſſe, ſed ſe ſequi tantũ dicit, ſi quo modò comprehendat? Quod ad priorẽ Pauli locũ attinet, quid ſi veteres Orthodoxi complures negẽt illic eum loqui de ſe, ſed ſub ſua perſona de quouis homine, qui victus à concupiſcentia, iam ſeruiat peccatis? Nec enim Apoſtolus cùm hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatũ inuentum eſt ad mortẽ, qui legis fuit obſeruãtiſſimus: neque carnalis erat, neq; venundatus ſub peccato, neq; malũ, quod non volebat, faciebat, neq; erat infelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet: verùm docendi gratia peccatoris in ſe perſonam recepit, vt oſtenderet à peccatis neminem poſſe fieri liberũ niſi per gratiam Euangelij. Quid ſi ijdẽ veteres, nõ de peccato originis, quod omnes cõtraximus, ſed de conſuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & volũtas, verba hæc Pauli interpretantur? aut ſi quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adſcribunt aſſuetudini vitiorum, quam in Paulo fuiſſe, dici verè non poteſt. Verùm demus hoc iſtis, vt à qua ſententia nõ abhorruit Auguſtinus, ſub ſua perſona Paulus dixiſſe credatur: Video aliam legem in membris meis, repugnantẽ legi mentis meæ: non ideò tamen ab ea perfectione iuſtitiæ ſiue charitatis remotus fuiſſe putandus eſt, quæ à nobis in hoc fragili corpore noſtro exigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò ſimus in ſolius Dei contemplatione defixi: nihil vt prætereà cogitemus vnquàm, nullã vt carnis noſtræ, nullam amicorum noſtrorum, nullam rerum ad vitam hanc ſuſtentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiuſquam cupiditate ſeu deſiderio tangamur. Nam etſi dictum eſt: Non concupiſces: quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens: Non regnet peccatum in veſtro mortali

Obiectio.

Phil. 3.

Infelix ego, &c.

Aug. cont. duas epiſt. Pelagianorũ ad Bonifaciũ li. 1. cap. 10.

Non cõcupiſces, quomodo intellig.

cor-

corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Docet & Sapi- *Exod.20.*
ens, cùm ait, Post concupiscentias tuas non eas. Non con *Deut.5.*
cupiscere, nõ est nostræ fragilitatis, qui dum sumus in isto *Rom.6.*
corpore, peregrinamur à domino : sed eorum est, qui cœ- *Eccl.18.*
lesti iam patria potiti, præsentis eius aspectu fruuntur, in *2.Cor.5.*
quẽ angeli prospicere desiderant. Cæterũ non ire post con- *1.Pet.1.*
cupiscentias, non obedire concupiscentijs, nostrũ est, & à
nobis præstari potest, spiritu nostram infirmitatem adiu-
uante. Vt non concupiscat aliquis, ad cœlestis patriæ per-
fectionem pertinet: in hac verò lubrica via, quam insiste-
re aut ingredi sine casu aliquo & prolapsione non possu-
mus, nõ alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non ea-
mus post concupiscentias nostras, vt nõ obediamus illis.
Quam etiam ob causam Paulus, cùm nondum se perfectũ
esse, paulò antè dixisset, subiunxit e vestigio: Quicunq; er- *Phil.3.*
go perfecti sumus: duplicem nobis perfectionem insinua-
mus, vnã patriæ, quam se nondum accepisse confessus est:
alteram viæ, quam sibi cum alijs optimo iure vendicat. O-
stẽdit, inquit Augustinus, secundũ istius vitæ modum esse *Aug.cont.*
quandam perfectionem, eiq; perfectioni hoc deputari, si se *duas Epi.*
quisq; nouerit nondum perfectum esse. Et in eodem libro: *Pelag. ad*
Licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ ca- *Bonif.li.3.*
pacitate iustitia perfecta dicitur, parua tamen est ad illam *cap.5.*
magnam, quam capit æqualitas Angelorũ. Quã quia non- *Cap.7.*
dum habebat Paulus, & propter illam, quæ iã inerat, per-
fectũ, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se
esse dicebat. Ac aliquanto superius in eodem capite: Tunc
est secundũ hanc infirmitatẽ pro suo modulo perfecta ista
parua iustitia, quando etiã quid sibi desit, intelligit. Ideoq;
Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfe-
ctum scilicet cogitando, quantum illi ad iustitiam desit,
cuius plenitudinem hunc esurit & sitit: Perfectum autem, *Au. de pec*
quòd & suam imperfectionem confiteri erubescit, & vt *cat. meri-*
perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fu- *tis & re-*
isse perfectum viatorem, & si nondum fuerit ipsius itine- *miß.li.2.*
ris perfectione peruentor. Scripsit autem Gregorius Ni- *cap.13.*
senus orationem quandam de perfectione hominis Chri- *Greg.Ni-*
stiani, quam ita concludit : Ea enim verè perfectio est, *senus.*
vt qui augetur in melius, nunquàm consistat : nunquàm

terminis vllis perfectionem existimet esse conclusam. Sic in Euangelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut magister eius: nō quod quisquam par sit Christo, sed q̄ in eodem virtutis genere, quamuis longè impari successu, versetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: non quòd vllus hominum, aut etiam angelorum ad perfectionē Dei possit accedere, sed q̄ in aliquo virtutis genere nihil impedit, quominus aliqua ex parte referre patrē cœlestem queat, nimirùm in benignè faciendo non amicis modò, verùmetiam inimicis. Clemēs quoque presbyter Alexandrinus in pædagogo suo Pauli locum hunc explicans: Ego me nondum existimo comprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat, quòd à priore vita liberatus sit: meliorem autem persequitur, non tanquàm in cognitione perfectus, sed tanquam id quod perfectum desiderans: & ideò subiungit: quicunque ergò perfecti, hoc sentimus: perfectionem dicens renunciasse peccatis, & in fidem eius, qui est perfectus, esse regeneratos, posteriorum peccatorum oblitos. Et iterum: Solum, inquit, credidisse & regeneratum esse, est in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adscribere, ex quibus planum fieri possit, quis sit verborum Pauli sensus: Explanās enim illa: Velle adiacet mihi, posse autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum id facio: Quasi dicat, inquit: vellem esse in carne non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut angeli Dei in cœlo: sed hoc posse non inuenio, quia quamdiu mors quoq; peccati absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus, quā his verbis recitat Prosper: Iustitia, secundum quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliqpibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia, facit meritū, maior illa, facit

Luc. 6.

Cle. Alex. li. 1. ca. 6. in fine

Phil. 3.

Nota.

Ibidem ab initio.

Greg. li. 5. ca. 1. in li. Regum.

Rom. 7.

Prosp. senten. 313.

præmium. Vndè qui istam non sequitur, illam non assequitur. Ex his facilè cuiuis liquere potest, fuisse Paulum perfectū ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, non autem ea quam desiderabat, qua angeli in cœlo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, dubium tamen nō est, quin adeò fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpè remotus, vt iam non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus, in quem tota mente cunctisq; animi sui viribus ferebatur. Quòd si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad summā præcepti de diligendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti nō continuò transgressor existimandus est, qui non ad plenum forte præstitit: quum semper augendæ dilectioni superesse locus videatur: Quòd si nos, quod in nobis est, præstamus, amplius à nobis Deus non exigit. Quamobrem audiendi non sunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negant expleri posse. Nam quatenus præceptum est, expleri potest: quatenus aūt expleri non potest, nobis adhuc à domino peregrinantibus minimè præceptum, verùm quò contendere, quóue currere nos oporteat, via tantùm est commonstrata: quemadmodum in libro quoque de perfectione iustitiæ docet Augustinus: Certè grauis author Basilius, adeò non impossibile putat, vt ne difficilè quidem esse dicat, his qui volunt suscipere dilectionem erga iustitiam, & odium aduersus impietatem: Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione directi, virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè de hoc ipso diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, iidem statim in prima nostri constitutione, & diligendi facultatem vnà nobis insitam adepti sumus. Vsque eo Basilius non esse difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè consentaneum, & animis ab illa nostris insitum esse dicat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius sententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus inesse dicit Dei notitiam, nec quenquam sine Christo nasci, & non habere

Basil. in Psal. 44.

Bas. in Asceticis. c. 2.

Hier. in c. 1. ad Gal.

semina in se sapientię & iustitię reliquarumque virtutum. Vndè multi absque fide & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè, vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant: magisque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in se principia virtutum & Dei semina, non credunt sine eo, sine quo esse non possunt. Vetustissimus quo-
Iustin. ad orthodoxos, quæst. 103. que scriptor Iustinus philosophus & martyr: Quid est, inquit, tota legis iustitia? Diligere Deum plusquàm seipsum, & proximum vt seipsum. Quod dicit igitur non iustificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia non possunt impossibilia, sed quia nolunt possibilia. Voluntate enim ad possibilia vtimur, non ad impossibilia. Et hoc vetustior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduum, sed
Phil. in libello de victimas offerētibus. simplicia quædam & facilia: videlicet vt eum tanquam benemeritum diligas, si non libet revereri, vt principem ac dominum: vtque incedas per vias ei placitas, colasque eum non obiter, sed ex tota mente referta pijs opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in precio. Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria: Siquidem viso, sicut à philosopho quoque traditum legimus, amoris est causa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus nisi per
10. Ethicorum. speculum & in ænigmate. Quum ventum erit ad cœlestem patriam, videbimus facie ad faciem. Quanto tunc
1. Cor. 13. eum plenius cognouerimus, tanto plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quamdiu peregrinamur à domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus: Imperfectum meum viderunt oculi tui domine. Hoc est, quod à venerabili quo-
Psal. 138. que Beda scriptum legimus: Hęc est in hominibus sola fi-
Beda. li 5. in Luc. cap. 17. dei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint: & quandiu peregrinantur à domino, semper inesse sibi mala, quæ defleant, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante, proficiant. Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnēt, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium

exple-

expleuit: huc enim spectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaque plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ sunt artis & disciplinæ militaris prætermisit, non est nihilominus quod cupiebat assecutus, vt hostem prælio superaret, nunquid is non explesse ducis mandatum existimandus est? etiamsi per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad optatum illum finem, quem non modò dux, verùm ipse miles etiam sibi propositum habebat, non peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo spiritus efficiamur, quod quoad corpus istud mortis circumferimus, à nobis plenè præstari nequaquàm potest. Nam vt omnibus curis alijs vacui, solius Dei contemplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformati, vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas non permittit. Cæterùm si omnia fecerimus, vt quàm proximè ad istam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit isto corpore. Nam vt verè cum Deo comungamur, & vnus verè cum eo spiritus efficiamur, non in hoc, verùm in illo seculo futurum speramus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen intereà tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes, ac prout quisque profecerit, sic eum, postea quã ex hac vita migrauerit, coronat in misericordia & miserationibus suis multis. *1. Cor. 15.*

EXPLICATIO PRAECEPTI DE DILIgendo Deo & proximo.

CAP. LXXV.

HAbemus ergò iam quæ sit iustitia nostra: Est enim fides, spes, & charitas, aut si quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, iustitia nostra est charitas: quæ vbi est, quid est, quod possit deesse? vbi non est, quid est, quod possit prodesse? Nam fides haberi potest absque charitate, cum dæmon credat, nec diligat: *Iustitia nostra quæ.*

Iacob.2. venia quoque quamuis frustrà, sperari tamen potest ab eo, qui non diligit. Cæterum qui ex animo diligit, facere non potest, quin & credat, & spem atque fiduciam suam in eo collocatam habeat, quem diligit. Cùm autem iustitiam nostram charitatem esse dicimus, quemadmodum anteà quoque semel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo, vicissim amamus eum, & amantes, amplius amari meremur. Illorum quoque iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc, in hac vita expleri à nobis posse negant: Siquidem propterea Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati, vt quod legi præstare fuit impossibile, posteaquàm de peccato damnauit peccatum in carne, iustitia legis impleretur in nobis. Quomodo autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulantibus. Hoc est, quod dicit Clemens presbyter Alexandrinus, de Christo scribens: Non id quod erat, visus est ijs, qui non poterant capere propter imbecillitatem carnis. Quum ergo carnem accepisset sensibilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorum vires, vt possint obedire mandatis. Lex præcipere poterat: cæterùm infirmior erat caro nostra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præstare posset. Indutus carnem nostram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobisque Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento esse possent, quo melius iustitia legis in nobis impleretur: quæ iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impletur: Christo non modò & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verùmetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, vt iustitiam faciamus, ipso diligente nos, vt vicissim eum, ipsius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iustitia legis est vna dilectio, & hoc vno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos: Quod præceptum vnum quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur: Iubemur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima,

Rom.5.

Clem. li.5. stromatũ.

Diligere Deũ quid?

ex

ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra: ita, vt præ illius amore post putemus omnia, neque sit in hoc mundo res vlla, in quam pari nostræ voluntatis inclinatione propēdeamus: non honores, non aurum aut argentum, non possessiones, aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, denique ne vitam quidem nostram tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia, simus alacri animo deserturi propter Christum, si forte vsus veniat: quin ea potius vt stercora reputemus, modò lucrifacere Deum liceat. Deinde verò non alia vlla in re præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostram omnem positā habeamus. Non speremus in incerto diuitiarum: non in curribus & in equis, non in filijs hominum in quibus non est salus: verum ex Dei solius benignitate toti pendeamus: inde salutem, inde rebus nostris afflictis pręsens auxilium expectemus. Postremò, contemplando illi toti vacemus, omnes vt sensus nostri, cogitationesque nostræ non aliò referantur, quàm ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuò contēplandam. Hoc est, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere. Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deū interpretantur, quādo rationem siue intellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium Dei: ita vt non quod ratio nostra dictat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitùs inspirata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratione siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mente tum Deum diligi, cum in memoria nostra non alia res versatur magis, quàm vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei pertinet: ita vt in eius solius meditatione omnis nostra cogitatio consummatur. Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis citra contradictionem vllam Deo addicta est, vt summa cum alacritate iussis eius omnibus obtemperet: vt nec vel prosperis rebus elata, nec aduersis fracta, committat vnquàm aliquid, quo voluntas eius offendi possit, quin potius in eo tota sit, vt eius mandata pro virili sua expleat.

Deut.6. Matt.22. Marc.12. Luc.18.

Phil.3.

1.Tim.6. Psal.19.

Ex toto corde.

Ex tota mente.

Ex tota anima.

Cap.69. Meminimus in superioribus nos de eo disserere, quéadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus, quæ quidem imago cum peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus anteà imaginem terreni, sic portare
1. Cor. 15. deinceps possimus imaginē cœlestis hominis. Hanc autē
Imago Dei imaginē in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo,
in homine sic in illa quoq; trinitatē quandā. Deus vnus est, tres psonæ, pater, filius & spiritus sanctus. Sic anima cuiusque nostrū vna est, tres autē vires, siue potentiæ: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit spiritus sanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valde fuit, vt diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt, ad quem vicissim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa, nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mādata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditæ forma Deus, cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm sigillo quod signatum est, imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem, per quā solam Deo similes efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certè apud Deum nihil est impossibile, modò prompta voluntas adsit, spemque nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deindè ipsi quoque manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: citò sentiemus per gratiam esse facilè, quod per naturam non modo difficile, verūmetiam impossibile fore videbatur. Est aliquo prodire tenus, si non datur vltra. Nec ille tantùm perfectus

homo

homo dicitur, qui tanta est mole corporis, quanta in homine esse maxima potest: quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non posit, nihil tamen ei deest eorum, quæ hominis natura requirit. Eadem est & dilectionis ratio: Si non possumus ad eam aspirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro nostra, cum spiritu nostro, bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus: in multis offendimus omnes, & seculi domesticarumque rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eum ferri, & quod maximè proprium dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus) si igitur non possumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones saltem in terris: Quātominus nobis satisfecerimus, tanto sibi magis ille satisfactū esse iudicabit, etiā si sit minimè satisfactum. Porrò proximū iubemur diligere, tāquàm nosipsos, ita vt Dei dilectio superet, proximi autem exæquet nostram ipsorum dilectionem. Proximus autem est omnis homo, fidelis præsertim, qui cùm sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine sua vel honoratur, vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non potest hominem odisse, qui DEVM amat: non potest Deum amare, qui hominem odit: scriptum est enim, si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est: Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Quis honorat regem, & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginem, & authorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptum pendet ex altero, primum vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundum. Quamobrem proximi dilectioni tantum tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximum tuum sicut teipsum: Dixit autem hoc à magistro suo doctus, qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pēdere legem vniuersam &

Diligere proximū. *Proximus quis.* *Deus in imagine vel honoratur vel contēnitur* *1. Ioan. 4.* *Rom. 13.* *Gal. 5.* *Matt. 22.*

Pro-

Prophetas affirmasset, alio loco quasi explicans, quid sit
Matt.7. proximum diligere, ijs verbis vsus est: Omnia quæcunq;
vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac
mox addit: hæc est enim lex & Prophetæ: Vbi tantum tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtrique dilectionis mandato. Siquidem vnum absque altero constare non potest, atq; in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, si propter Deum proximo benè velis, & in eum suauiter sis effusus. Iubetur autem quisque diligere proximum tanquàm seipsum. Porrò qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Quemadmodum itaq; non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cùm sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est: Si malus est, corripiendus est malus, sed nihilòminus diligendus est homo, verùm in hoc tantum, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximum: qui tum rectè diligitur, cùm propter Deū diligitur, vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut medicus cum diligit ægrum, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: Sic cum diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutem proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

Diligere proximum sicut seipsum quid.

Psal.10.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

CAP. LXXVI.

Decalogi diuisio.

Ioseph. li.3 antiquit. cap.6.

Orig. Homil.8. in Exod.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pēdet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas, Moysi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conscripta referunt. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuitiensis, quatuor in priore

(nam

(nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Augustinus verò, quem vt in alijs ferè omnibus, ita in hoc quoque sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent, quemadmodum Augustinum sequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: qui neque impleri, nisi per charitatem, neque ad alium finem præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet. Quamobrem in vtriusque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quàm quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiscatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ: charitatis vna, quam plantat agricola Christus: cupiditatis altera, quam plantat Diabolus: Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quæ malum igitur intemperiæ istos agitant? qui eam insimulare audent, quòd tot seculis secundam tabulam tantùm & opera politica sit intuita, primam nihil curauerit: quasi nihil pertineret ad rem: aut certè tantùm externos cultus requisiuerit: illam æternam legem, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorsus non considerauerit? Cùm nō obscurè falsitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò ante commemorauimus, sententia: quem authorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, non quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeò, vt si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulantes ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eò, quo tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac

Rup. lib. 3. in Exod. cap. 32.
Aug. super Exo. quæst. 71.
Li. 3. sent. distin. 37. Distin. 36. lib. 3.
Charitas finis præcepti.
Boni et mali radices, duæ in corde, altera ex Deo, altera ex diabolo.
1. Cor. 12.
Charitatis laus.

hac nemo Deo placuit, cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitem siue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeò vt persuasum habeamus, proximos quoque diligendo, nisi propter Deum, & in Deo charos eos habeamus, non modò nos officio nostro functos non esse, verùmetiam peccati grauis reos factos. Hoc est, quod à Thoma quoque scriptum Aquinate legimus: Quod omnium actuum humanorum regula lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula non est bonum, nec rectum.

Prosp. li. 3. de vita cō tépla. ca. 3

Thom. opusculo 4.

DE PRIMO PRAECEPTO.

CAP. LXXVII.

PRioris tabulæ tria tantùm vt essent præcepta, propterea visum est Augustino congruentius, quòd trinitatem diligenter intuentibus insinuare videntur. Primū enim quòd Deum vnum colere iubemur, ad patrem: Secundum de iuramenti veritate, ad filium: Tertium de spirituali vacatione, ad spiritum sanctum pertinere videtur: ita vt tribus his præceptis tres personas vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut principes non sunt in terrorem benè operantium, sed malè: mittuntur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis: est enim posita, propter transgressionem: Deus autem quoniam cùm iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos curandos susceperat: quod facere solet diligēs agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primum vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet: hoc sibi quoque faciendum esse putauit: vt non prius charitatem præ-

Aug. super Exo. quæs. 71.

Ratio triū præceptorum.

Rom. 13. 1. Pet. 2. 1. Tim. 1.

præcipiendo in mentibus hominum insereret, quàm radicitùs extirpasset omnia, quæcunque videntur impedire, quòminus ea radices agere queat. Cùm itaque de diligẽdo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiã præceptis transgressionem hanc prohibet: Primo eam, quæ fit corde: secundo quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinẽ aliquã. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis deos alienos coram me: nõ facies tibi sculptile, neque omnem similitudinẽ, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt aquis sub terra: non adorabis ea neque coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partem alicuius alterius amor occupet. Est enim Dominus Deus noster zelotes: non modò non præferri, sed nec exæquari sibi quicquam in amore patitur. Quod ab Esaia dictum est: Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non potest: de cordis humani strato rectè dici potest, quod tam angustum & arctum est, vt ipsum etiam Deum solum, pro eo, vt debet, capere non possit. Quemobrem excidit is euestigio de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit. Hoc est, quod Apostolus dicit: Non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ domini esse participes, & mensæ idolorum. Quod à Christo quoque dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi scultile, aut aliquam similitudinem. Sunt qui inter deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spiritualem per illos & internam, per hoc verò crassam & externam idololatriam significari velint. Est enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cæterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc deos alienos, nunc idola

Præceptũ dilectionis diuinæ tribus modis transgredimur.

Exod. 20.

Deus non patitur sibi quicquam anteponi.

Esai. 28.

1. Cor. 10.

Matt. 6.

Differẽtia inter deos alienos & sculptile.

Idololatria duplex.

Phil. 3.

2. Cor. 4.

voca-

1. Cor. 8. vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de ijs, quorũ
Gal. 5. Deus venter est, vbi de Deo huius seculi, vbi de Dijs, &
Ephes. 5. dominis multis, mentionẽ facit. Denique vbi auaritiã semel & iterùm idolorum seruitutem vocat. Hinc est, quod ab Hieronymo quoque scriptũ legimus: Vnusquisq; adorans vitia sua atq; peccata, Deum habere cœpit, à quo victus est, dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur, huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penẽ & Beelphegor colit, lasciua mulier, quæ cùm sit in delicijs, viuens mortua est, adorat Venereas voluptates. Qui etiam alio loco nõ ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gẽtium argentum & aurum, opera manuũ hominum, rectè vocari docet idola, verumetiam hæreticorum peruersam doctrinam, quæ quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoque locum enarrãs Esaiæ: Repleta est terra idolis, opera manuũ suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neq; secus intelligi vult, quod ab Ozea scriptum est: Argentũ suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirẽt. Augustinus quoq;, posteaquã de simulachris manu factis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior simulachrorum cultus, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illum etiam Iosue locum exponit: Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominũ Deum vestrum. Itidem & illum Ezechielis locum: De auro meo & de argẽto meo, fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia sacramenta, & verba sanctorũ librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, propterea & illa sacramenta & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cùm Dominus dicat: De auro meo & de argento meo &c. Vincentius quoq; Lyrinensis aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentũ Deos alienos appellare scribit, quòd ab hæreticis ipsorum

Vitia & peccata & hæreses, doctrinæ falsæ sæpe idola et Dij alieni vocantur.
Hieron. in Amos ca. 2
2. Pet. 2.
1. Tim. 5.
Hieron. in Zac. ca. 13.
Psal. 113.
Esa. 2.
Ozea. 8.
Aug. de vera religione, cap. 38.
Au. quæst. 29. super Iosue.
Iosue. 23.
Aug. lib. 3. de Baptismo contra Donatist. cap. vlt.

ipſorum opiniones haud aliter obſeruentur, quàm à gentilibus Dij ſui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si ſurrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit ſignum, atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus, & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, nõ audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima veſtra: Per Deos alienos, extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdam & inauditos, quos propterea ſpargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet conſtantiam noſtram in diligendo ſe, & in adhærendo ſanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam à Paulo ſcriptum eſt: Oportet & hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreſeôn non ſtatim eradicantur authores, vt probati manifeſti fiant: id eſt, vt vnuſquiſque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei ſit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum: tunc ſine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorſus euolant, alij verò tantummodò excuſſi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucij, ſemineces & ſemiuiui: quippe qui tantam hauſerint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat. Ex his perſpicuum eſſe poteſt, quòd non tunc ſolùm peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel aſtra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorantur idola manufacta, verùmetiam cùm adorantur idola vitiorum, multoque deteriorem eſſe ſimulachrorum cultum, quo ſua quis phantaſmata colit, & quo ſuas impoſturas pro verbo Dei populo venditat, quàm ſit is, quem ſuis gentes præſtant ſimulachris. Nam quòd primo hoc præcepto prohiberi quidam putant ſanctorum inuocationem, & imaginum venerationem: quandoquidem non alia ratione ſancti, qui cum Deo viuunt, quàm qua ij, qui conſtituti ſunt adhuc in corpore mortis huius, innocantur, hoc eſt, non tanquàm largitores, ſed tanquàm interceſſores: quemadmodum vbi de ſpe diſſeruimus, pluribus

Deut. 13.

Dij alieni, errores extranei ſunt

1. Cor. 11.

Hæreſes et errores quare patitur Deus.

Peccatur contra primum præceptum.

Sup. ca. 38

verbis planum fecimus: deinde verò qui tribuitur honos imagini, non aliò, quàm ad prototypum refertur: sicut etiam à Basilio legimus annotatum: cùm nemo tam sit lapis, vt lapidibus & lignis inesse putet sensum: nihil contra præceptum hoc peccatur, si sanctis & eorum imaginibus debita veneratio præstatur, modò ne in homine, neuè in statua, aut depicta tabula aliqua, sed in solo Deo spes omnis & fiducia collocetur. Vnde sanctam Synodum septimam exclamasse legimus: Quicunque sententias sacræ scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Christiani, vt Deos adorent, anathema. Quod similiter in octaua factum reperitur. Cæterùm hominis alicuius verbum, contra receptam Ecclesiæ totius doctrinam pleraque omnia docentis, tanquàm Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo scriptum est, seque coram eo incuruare, quæ est, si hæc non est ipsissima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quàm quod scribit Hieronymus, pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium: statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt alij quoque hæretici: mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbo, proque Christi Euangelio miseri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remisque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cum vnaquæque secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt hæresiarchæ? quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum scriptis, in quibus cum doctrina certabat vitæ sanctimonia, non aliundè iam ferè, quàm ex impurissimi alicuius hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore authoritate, quæ ab illo dicta, quàm quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas hominum mentes, præstigijs dæmonum adductas esse videmus. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua phantasmata, & coli

Bas. in lib. de spir. sancto ad Amphil. ca. 18

Synod. 7. Actio. 7.

Synod. 8. Actio. 10.

Idololatria horrenda quod falsam doctrinā pro euāgelio recipit & adorat aliquis

coli volunt ab alijs, tanquàm idola, & quod ipsi sentiunt Dei verbum vocant, & Euangelium: vt sic eueniat, quod à Propheta scriptum est: Vocauerunt in terris nomina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinionem affectant, quàm fecisse scribit olim in Lybia Psaphonē quendam, Tyrius ille Maximus, qui q̄ plurimas aues cepisse dicitur, vocales & humani sermonis dociles, easque sonare docuit hæc verba: Magnus Deus Psaphon: atque ita doctas emisit in montes: illæ vero quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Porrò Lybes cum ignorarent commentum, credentes id diuinitùs accidere, Psaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerunt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorum numerum referri, verbo suo verbi Dei titulum prætenderunt, atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt: à quibus iam pro Dijs quibusdam eos coli videmus. Neque verò ipsi tantùm hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recensere: quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij: ab illis hæc peti possunt. Verùm hoc tamen silentio prætereundū non esse duximus, grauissimè contra præceptum hoc peccare, qui Missæ sacrificium, propriè diuinitati debitam seruitutem, sicut ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim isti aliud quam Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus, siue ij constent imitatione, siue adoratione, siue inuocatione, non ita Deo propriè debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, sicut alibi docuimus, rectè transferri possint: Solus hic est, quo diuina seruitus ab humanis obsequijs discernitur, neque potest alius vllus Deo præstari gratior. Nā quod de Deo ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur, id aut hic, aut nusquàm alibi, quatenus in hac peregrinatione fieri potest, perfectè præstatur. Hic enim sacerdos mentem ab omnibus alijs cogitationibus abstractam, & in diuino-

Psal. 48. *Hæretici diuinitatis nomen affectant.* *Max. Tyr. Serm. o. 19. quis sit finis philosophiæ.* *Hæretici & qui eorum errores sequuntur idololatræ sunt.* *Missā abrogantes grauißimè peccāt.* *Missam celebraturus quid facere debeat.*

rum beneficiorum contemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tanto erga Deum amore inflammatur, vt sui prorsus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, vt cùm agendis Deo gratijs pro hac immensa illius beneficia mentem ad eum cogitationemque tollit, illicò mentis hanc ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusq; sequãtur, vt quod mens cogitat, idẽ vultus, oculi, manus, totum deniq; corpus actione repræsentet. Quibus rebus ad idem faciendum, qui præsentes adsunt, omnes inuitantur, quo & ipsi cum sacerdote in eorũdem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes versentur, simul patrem illum misericordiarum supplices deprecentur, vt quod filius eius dilectus pro mundi totius dilectione, sacrosancti corporis & sanguinis sui sacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei sit in altari repræsentatio, eius in se fructum faciat redundare. Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum esse negant: cum & hic sit cultus Deo longè gratissimus. Non enim qui dicit mihi, domine domine, introibit, inquit, in regnum cœlorum, Sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Opera Deus à nobis exigit, non verba. Si filij Abrahæ, inquit, estis, opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi discipulus: Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. Quamobrem vocem Euangelij negant, qui Deum operibus colendum esse negant, cum à Paulo quoque scriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: Talibus enim hostijs promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum est: Vis Deos propiciari? bonus esto. Clamet aliquis ad rauim vsque: Credo in Deum, ac non non modò iactet habere se, verùm etiam habeat re ipsa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat, quanta maxima haberi potest, nisi dilexerit Deum in proximo suo, nisi dilectionem hanc suam non verbo magis, quàm opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo se Deum prosequi gloriatur.

Nota.

Missa quo modo audienda.

Operib' bonis Deũ colendũ esse negantes peccant.

Matt. 7.

Ioan. 8.

1. Ioan. 3.

Heb. 13.

Seneca.

DE SECVNDO PRAECEPTO.
CAP. LXXVIII.

PRimo loco, corde, secundo prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus: Non assumes nomen domini Dei tui inuanum: nec enim habebit insontem Deus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustrà. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius nisi reuerenter, & cum quadam etiam honoris præfatione. Cùm itaque præ cunctis alijs diligere nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus, quin & ipsi summa cum reuerentia nomen eius vsurpemus: neque id in alios, quàm tantam decet maiestatem, vsus conferamus. Quod faciunt ij, qui necromantijs, incantationibus, sortilegijs, diris deuotionibus, & id genus alijs rebus impijs Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire faciunt: qui per iocum Deum aliquãdo nominant: qui scripturis iocularìter vtuntur: qui mendacij sui testem Deum nonnunquàm citant. Is autẽ cum sit veritas, nulla potest ei fieri maior contumelia, quam si quis eum sui mendacij testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum, quod non vel Dei gloria, vel fratrum vsus necessariò postulet. Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntariè iurat. Nam si quis iuret exigente magistratu, sibique iuramentum deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat. Nam quòd prohibuit Deus ne iuretur, illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appetenda sicut bona, iuratio, nec tamẽ fugienda tanquam mala, cum est necessaria. Cùm igitur non in bonis, sed in necessarijs iuratio sit habenda, refrenet se quisque, quantum potest, vt ea non vtatur, nisi cum necessitas postulauerit: Si quando videt difficiles homines ad credendum, quod eis expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatẽ in veritate, iudicio & iustitia iusiurandum præstatur, non modò contra præceptum hoc nihil

Ioan. 14.

Iurare quatenus liceat.

Hier. 4.

Matt. 5.

Iusiurandum quale prohibitum.

August. de mẽdacio, cap. 15. Et de sermon. domini in mõte. li. 1.

hil fieri, verum illud magis impleri credendum eſt, quod in Deuteronomio ſcribitur: Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis.

Deut.6.

DE TERTIO PRAECEPTO. CAP. LXXIX.

DIligere Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam vtroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonſtratum eſt: Reſtat nũc, vt quemadmodum opere Deus diligendus & colendus ſit, breuibus de eo diſſeramus: Hac enim de re, tertium hoc eſt mandatum, cuius hæc verba ſunt: Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo verò die ſabbatum domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Eſt in hoc præcepto quiddam, quod ad cæremoniam, eſt quod ad mores quoque pertinet. Quod ſeptimus dies vacationi fuit aſſignatus, erat cæremoniæ: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt ſabbatum meum cuſtodiatis, quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris. Quod autem in contemplandis Dei beneficijs, in hymnis, precationibus, & ſacrificijs dies ille conſumebatur, morale fuit: ſublata cæremonia, remanſit, quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apoſtolus, ne videamur obſeruare cum Iudæis dies, annos, & tempora, non iam ipſa tempora, ſed res, quarum illa ſigna ſunt, obſeruamus: Repudiamus cum illo temporum obſeruationem, intereà tamen temporalium ſignorum intelligentiam, cum eodem Apoſtolo, ſicut Auguſtinus quoq; ſcribit, retinemus. Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum ſignificationem. Vnam, quæ ad mores pertinet, ceſſationem à peccatis, & ab ijs omnibus, quæ ſunt impedimento, quòminus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere poſſit. Aliam, quæ ad allegoriam, quietẽ Chriſti corporis in ſepulchro. Tertiam, quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis om-

Sabbati præceptũ ad cæremonias & ad mores pertinet.

Exod.31.

Galat.4.

Aug.cont. Adimantum, ca.16

Sabbati Iudaici ſignificatio triplex.

omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruersè agere. Secundum expletum iam est in Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorũ onere, quo premimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrum Christus præcessit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua sabbatum est ex sabbato, Sabbatum delicatum & sanctum Domino. Cùm igitur figuræ successerit veritas, quodque fuerat externa Sabbati obseruatione significatum, Iesum Christum dominum nostrum, & siti & inedia, & multis molestijs grauissimisque corporis cruciatibus, quos vltrò nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaque morte confectum, die septimo tandem in sepulchro quieturum, id reipsa sit expletum, nihil fuit necesse figuram deinceps amplius obseruari. Sicut enim adueniente sole cessat vmbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura. Itaque septimus dies in octauum est mutatus: Nam pro Sabbato diem feriatum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur. Mutatus est autem Apostolorum authoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quẽadmodum eorundem authoritate constitutum est, si quis ante æquinoctium vernale sanctæ Paschæ diem cum Iudæis celebraret, episcopus aut presbyter, vt abijceretur. Quin & illud cautum esse videtur, quamdiu durabat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis Apostolorum temporibus fungebantur, non sacerdotes, verùm presbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid Christiani Catholici, non modò cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem haberent commune. Sic Ioannes Chrysostomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent ijsdem diebus, quibus à Iudæis solenniter ieiunabatur. Sic in Ephesino Concilio, cùm Nestorius Christotocon, non autem Theotocon esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocõ auderet appellatione: Non quòd hoc nomine rectè vocari non potuerit aut

Esai.1.
Heb.4.
Esai.66.
Esai.58.
Sabbatum mutatum.
Cano.8.
Paschæ cebratio ab Apostolis.
Chrys. tomo.3.aduersus Iudæos oratione.1.

possit. sed quòd obuiandum errori putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoque quarto, propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simpla teneretur baptismi mersio: ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Quòd autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus est, propterea factum est, quòd is præ cæteris multis est Dei beneficijs insignis: cuius præconia Leo pontifex his verbis recenset: Tantis est, inquit, hæc dies diuinarum dispensationum mysterijs cõsecrata, vt quicquid à domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionem & mors interitum, & vita sumpsit initium: in hac apostoli à domino prędicandi omnibus gentibus euangelij tubã sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac, sicut beatus Ioannes euangelista testatur, cum congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos dominus introijsset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum. In hac denique promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentius eũ assignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium, quod creati sumus, qui non eramus: sed multò maius illud, quòd restituti sumus, qui perieramus, per eum ipsum, per quem creati sumus, dominum nostrum Iesum Christum. Quapropter meritò diem hunc celebramus, meritò dominicũ appellamus, in quo verè se dominum Christus declarauit: non solum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verumetiam quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quòd potestatem haberet ponendi animam suã, & sumendi eam. Meritò cantat in eo chorus Ecclesiasticus. Hæc est dies, quam fecit dominus. Est quidem ita, quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorum contemplationi, ad quam

Dominic⁹ dies.

Leo ep. 81.

Dominicæ diei beneficia.

Mar. 16. et Matt. 28. Ioan. 20.

Sabbati vna seu prima est dies resurrectionis Christi.

Sabbatum diem dominicum vocam⁹, quia in eo se vere dominũ declarauit Ioan. 10.

Psal. 45.

quam ipse nos inuitat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculi negocijs, & in sancto ocio & quiete videte, quod ego sum, qui creaui vos. Ego sum, qui, cum vitio vestro, quod eratis per me creati, perdidissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuò per eum vos quasi creaui, vt iā in filio meo sitis noua creatura, & sicut portastis quondam imaginem terreni, ita nūc portetis imaginem cœlestis hominis, neque sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes Christi: Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autem vestris meritis præcedentibus præstita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicissim ex toto corde vestro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes, & oneratos ad se venire iubet, quòd in eo simus animabus nostris requiem inuenturi, hoc nobis nunquam non faciendum, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare, non aliò cunctas animi nostri vires, & sensus nostros omnes oportuit referri, quam ad videndum & contemplandum Deum tam beneficum, tam liberalem, tam nostri amantem, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatum celebrare, sic totos Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non est huius seculi, non est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animā, quod deprimit sensum, ea quæ sursum sunt, cogitare volentem: haud aliter, quam si quis passerculum pede alligatum in sublime se tollere cupientem in terram funiculo detrahat. Sabbatismus hic, siue vacatio hæc, & requies, nō huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tanta firmitate animi præditus, tantò virtutis robore munitus, tamque sibi admirabiliter & inuictè constans, qui non aliquo lapsu aliquando, aliquoq; deflexu ad carnem, & carnis desideria protrahatur, quem nulla vnquàm animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet: vt in vna illa Dei consideratione perpetuò consistere humanæ menti

Gal. 6.
1. Cor. 15.
Matth. 11.
Rom. 8.
Sap. 9.

datum non sit: quam sæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ istæ induuiæ de cœlo ipso deducunt, atq; eijciunt, ac fidei complexu in Christo Iesu hęrere cupientem, proturbant inde tamen, diuelluntq; à beata cura, & ad inquinatas & sordidas cogitatiões detrahũt.

Exod. 8. Cùm nec Cyniphes Ægyptijs perinde molestæ fuerint, subitò in oculos eorum incursantes, & quoties abactæ fuerant, iterùm atque iterùm recurrentes, quàm sunt sæpè nobis molestæ seculi curæ, carnisq; nostræ desideria, quibus non possumus quandoque non à Dei contemplatione auocari. Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fi-

Hebr. 2. delis pro nobis pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignatus est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modò peccatum non importarent) assumpsit. Quamobrem quasi digito commonstrare contentus, quo nobis contendendum est, non tam exactè Sabbatum hoc sempiternum,

Sabbatũ quomodo sanctificandum. hoc est, perpetuam animi tranquillitatem, ac in se, suisque beneficijs contemplandis vocationem à nobis exegit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis nostri, vel eorum, qui nobis aut genere, coniuncti, aut quocunque tandem alio necessitudinis genere sunt deuincti, cura & solicitudine sine aliqua sui grauiore offensione patiatur. Quamobrem non imperauit, quòd à nobis minimè præstari posse videbat: sed optandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura solicitudineque remoti, soli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaque perpetuo mentem vestram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem nostram, peccati tamen expertem indutus, quæ sit illius fragilitas didici, non exigo, quod præstare non potestis: Est aliquo prodire tenus, si non datur vltrà: Prima sequentem, etiam in secundis & tertijs consistere honestum est. Non semper vobis est otium, animum ad ea, quæ sunt pietatis, colligendi: non potestis hymnis, præcationibus, sacrę doctrinæ, sacrificijs, eleemosynis, & id genus alijs exercitamentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuò vacare, vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declaretis, saltem quotidie sepositum tempus ali-

quod

quod ad ista habeatis: Sin & hoc difficile est, saltem septimum quemque diem ijs rebus propriè dicetis. Scio quòd non omninò est sui iuris maritus, aliquam sui partem debet vxori, non est sui iuris & vxor, aliquam sui partem debet marito, neuter vt vacare mihi semper totus queat, dum in diuersas vterque curas distrahitur, quomodo socero, socrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat, vnde victum indies crescenti familiæ suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vsum, non piam minimeque anxiam de seipso cuique, deque liberis ac domesticis sustentandis solicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operam dare, licet agros, licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere, nihil ea me res offenderit, non propterea violatum esse præceptum meum existimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus viribus vestris, modò ne sic in harum rerum solicitudine toti sitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in medijs laboribus vestris mei meminisse: potestis meum, non manuum vestrarum, beneficium agnoscere, si quid rectè processerit: potestis mihi semper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem sepositum habetote. Sex dies consumatis licet in ijs, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationem, quæ ad rem vestram familiarem tuendam pertinere videbuntur: saltem septimum quemque diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo congressu, & ab alijs quibuscunque curis vobis temperetis, quo magis defæcatis animis sacris precibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis. Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum. Quãobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod anteà quoque dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse, nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, per-

perpetuo mentes cogitationesque nostras occupatas habeamus: Saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra non potest: saltem dies huic rei propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos obseruemus: Denique vel semel in vita saltem, conuertamur ad Dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrum patiamur, siue is Deus venter sit, siue Mammona, siue quocunque tandem alio nomine vocetur. Si sic conuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conuersionem auersi posteà, migrauerimus ex hac vita, etiamsi per omne vitæ præteritæ tempus deos alienos coluissemus, si ventri atque ijs, quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si quibuscunque vitijs alijs mancipati fuissemus, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia consequamur, illius gratia & misericordia, qui dixit: Quacunque hora ingemueris, saluus eris: vel eo ipso tempore ille nos impleuisse interpretabitur, quod à se de diligendo se mandatum nobis datum est: Vt vel ex hoc perspicuum cuiuis esse queat, falsum esse, quod à blasphemis istis dicitur, præceptũ hoc ab homine Christiano expleri non posse. Perpetuum Sabbatum fatendum est à nobis obseruari non posse: verùm vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tantùm obseruemus, adiuuante spiritu infirmitatem nostram, non est nobis impossibile. Cæterùm sempiterni iugisque Sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: quum ventum erit ad cœlestem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus, amabimus & laudabimus absque vllo fastidio, absq; vlla fatigatione, eum, qui & legis, & desideriorum nostrorum finis est, dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est, & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato: Quod expediret quidem iuge vt esset, verùm infirmitati nostrę largitur hoc Deus, vt

Eze.18. *Heb.13.* *1.Cor.15.* *Psal.83.*

vt qui cunctos non posse videmur, certos tamen dies obseruemus, quos sanctificemus, hoc est, in sanctis operibus transigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta illa opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus: In quo cunctis præcipitur, vt populus Missas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoque canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non uerseuerauerint in oratione, vsque dum Missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum ac euangelium audire iubentur. Hoc est, igitur sanctificare Sabbathum, sacrificijs, concionibus, & alijs diuinis officijs, non corpore magis, quàm animo interesse. Nam si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit: illam itaque tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atque hæc est causa, quamobrem alijs operibus omnibus tum interdicitur, non quòd per se malum sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd quæ potiora sunt, ijs vt rectius vacari queat, ab alijs operibus abstinendum est, ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant. Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus, quàm sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatum est, recogitare debemus in amaritudine, quum dies festus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo possimus, atque ab omni deinceps peccato cauere, ita vt neque ventri seruiamus, neque mammonę, neque cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrantur, non sanctificari, sed prophanari videntur: Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus instituta sunt Sabbata, quum rectè scriptum sit ab Augustino: Melius est arare, quàm saltare. Nulla sunt opera magis seruilia, quàm sint hæc, sed vt tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs, quæ verè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. Cæterùm labores manuum fieri quandoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens

Festorum dierum opera.
Conc. Agathen. Canon. 47
Missæ ad finē intermanendū. Cano. 10.
Festa quomodo celebranda.
Peccatum grauiss. seruitus.
August. in Psal. 91.
Festis laborare licet ob euidentem necessitatem.

Matt.12. dens postulet: sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbato: vel Ecclesiæ commodum: sicut in Euangelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo in die Sabbati: vel proximi vtilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam, & Iudæos, qui factum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel superioris authoritas, sicut idem præcepit Iudæis, vt circumciderent in die Sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit, transgressi præcepti de sanctificando Sabbato reus erit. Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouêtes sese offerunt Deo, eiusq; verbo vacantes spiritale Sabbatũ obseruant, vt Maria, quæ meliorem partem elegit: à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodãtur, morsu pestifero tertiæ plagæ Ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de Sabbato sanctificando manifestum est, qui cũ semel Deo se deuouerint, primã fidem irritam faciẽtes, matrimonium contrahunt: cuius generis sunt Sacerdotes & monachi, quibus non propterea nuptijs interdictum est, quòd malæ sint nuptiæ, sed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obseruandum, & iuge sacrificium sit offerendum, ac in lege domini die nocteq; meditandũ, abstinendum est eis ab ijs omnibus, per quæ possint à continua Sabbati obseruatione auocari.

Ibidem. Ecclesiæ cõmodũ, proximi vtilitatẽ, superioris auctoritatẽ. Ioan.17. Prosp. Parte 1. de promißis & prædictionibus. cap. 36. Luc.10. Sabbatũ non sanctificãt sacerdotes vel monachi matrimoniũ cõtrahentes.

DE QVARTO PRAECEPTO
CAP. LXXX.

EDocti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere Deum, & ea fugere, quæ à verò ipsius cultu auocare possent, oporteat: In posteriore, quomodo sit proximus diligendus, docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem: sicut præter alios à Basilio quoque legimus annotatum. De quo & Augustinus: Iam verò (inquit) si vel cui præbendum est, vel à quo nobis præbendum est officium misericordiæ, rectè proximus dicitur, manifestum est hoc præcepto, quo iubemur diligere proximum, etiam sanctos angelos con-

proximus. Basil. in Psal. 14. Aug. li. 1 de doctrina Christiana ca. 30.

contineri, à quibus nobis tãta misericordiæ officia impenduntur, ex quo & ipse Deus & dominus noster proximum se nostrum dici voluit, sed quoniam excellentior ac supra naturam nostram est diuina substantia, præceptum quo diligamus Deum à proximi dilectione distinctum est. Siquidem omnes inuicem proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati sumus omnes. Si spiritualem quæris, pater noster ille est, quem vno ore inuocantes dicimus omnes: pater noster, qui es in cœlis. *Matth.6.* Sin autem terrenã quæris originem. Pater noster Adam, mater nostra terra est, ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaque natura fratres sumus secundum carnem: sed & secundum spiritum fratres nati, vel potius regenerati sumus: eũdem à primo homine sanguinem ducimus, eandem à domino gratiam accipimus. Quæ cùm ita sint, non ea, quæ nostra sunt singuli, sed ea, quæ sunt aliorum considerare: non quod nobis ipsis, verùm quod multis est vtile, quærere debemus. *Phil.2.* Reputet homo secum, nomen suum vnde traxerit: ab humo vtique, quæ nihil cuiquàm accipit, sed omnia largitur omnibus, non hominibus modo, verum & brutis: dum in vsum omnium animantium diuersos fructus ministrat. *Homo vnde dictus.* Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus, quàm vel ipsa nos docere debet nostri corporis forma, membrorumque vsus. *Humanitas.* Nam & nos omnes vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. *1.Cor.10.* Sicut igitur ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ac non modò non lædit vnum alterum, verùmetiam pro virili sua succurrere læso conatur: sic & nos alterum pro altero solicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet. Omnes itaque diligendi sunt: sed quoniam copiæ singulorum paruæ sunt, eorum autem, qui ijs egent, infinita est multitudo, delectus habendus est eorum, quibus benigne facias. Nam vt quisque nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. *Benignitatis ratio.* Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatẽ Ambrosius, vt proximos seminis tui ne despicias, si egêre cognoscas. *Amb. li.1. offi.c.30.* Melius est enim, inquit, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui

po-

1.Tim.5. postulare subsidium necessitati. Paulus quoque: Si quis, inquit, suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidē negauit, & est infideli deterior. Inter suos autē & domesticos iure suo primum locum sibi parentes vendicant, per quos factum est, vt lucem hanc aspiceremus. In hos ergò cum primus nos esse beneficos oportet, gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum esse declaremus. Et hoc est quod præcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quā dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non solùm vt parentes debita veneratione prosequamur, & eis dicto simus audientes, admonemur: verùmetiam, si quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari nutriti sumus & educati, iubemur. Honos enim in scripturis, quod annotauit etiā Hieronymus, non ille solùm intelligitur, qui in salutationibus & officijs deferendis, verùm & ille, qui consistit in eleemosynis ac numerum oblationibus: vt honorare sit idē, quod liberalitate prosequi. Sic in prouerbijs legimus: Honora dominum de tua substātia: Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decē talenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Ac paulò pòst: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, hoc est, non solùm illis debita veneratio præstari, verùmetiam vitæ necessaria debent suppeditari. Parentum autē nomine, non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verùmetiam omnes qui præsunt, siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quicunq; tandem alij magistratus. Omnis enim potestas à Deo est, & qui resistit potestati. Dei ordinationi resistit. Quamobrē vtriq; potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. Cui tributū, tributū, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorē: cui honorē, honorē: nemini quicq̄ debeatis, nisi vt inuicē diligatis. Peccāt igitur cōtra præcepum hoc, qui vel decimas negāt Episcopis & pastoribus, vel tributis & vectigalibus principes suos fraudant, vel vtriusq; dicto audientes non sunt: cùm etiā illis discolis

Domesticorum ratio habenda, quique eo nomine intelligātur.

Honor reuerētiæ exhibitio, obediētia & liberalis subuentio, & honorare etiam liberalitate prosequi est.

Hieron. in Matt. c. 15.

Prou. 3.

Tob. 1.

1. Tim. 5.

Parentes qui.

Rom. 13.

Ibidem.

lis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipsi modò non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit. dum eorum existimationi detrahunt, dum falsis etiam plerunque criminationibus famam eorum proscindunt & lacerant: dum quicquid ab illis statuitur, id secus interpretantur, & quæ non intelligunt, ea sæpè reprehendunt, neque ferre possunt, si, qui cum potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: quum si ipsi eodem loco essent, multo fortasse grauiora patrarent. Ferenda sunt à subditis, eorum qui præsunt errata: Non est ab oue iudicandus pastor: diuino pleraque iudicio sunt reseruanda: Dominus enim est, cui stat aut cadit. Multo grauissimè verò peccant contrà præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi de semitis antiquis, quum ipsi contemnunt, tum in aliorum contemptum adducere conantur: quicquid sancitum ab illis, & tot seculorum vsu in Ecclesia Dei receptum est, & approbatum, id vno traditionum humanarum nomine reijciendum esse docent. Sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, sibijpsis nihil non tribuunt, illis contrà nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia: quin & ipsa ludibrio sunt sacramenta. Denique quæcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apostolos, & eorum successores, & per œcumenica Concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequuntur. Atqui non ita nos docet scriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quam grauiter autem istos momordit coluber, qui dissipare sepem, hoc est, omnia Ecclesiæ dogmata, omnes institutiones, ab Apostolis & Apostolicis viris fundatas, conuellere sunt & labefactare conati: qui pleraque non aliam ob causam contemnunt & reijciunt, quàm quòd ita sunt à sanctis patribus quamuis summa ratione constituta: Verbi gratia: Visum est patribus, & ab ipsis etiam Apostolis institutum, vt sextis ferijs à carnibus abstineretur, quò gratia fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta

1. Pet. 2.

Nota. Pastor ab oue indicandus non est. Rom. 14.

Ecclesiastic corum institutorum contemptores.

Deut. 32. Prou. 22. Eccle. 10.

Ieiunij sextæ feriæ ratio.

feria graue crucis pertulit supplicium, & mortem acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla prorsus necessitate cogente, eo die carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis patribus, quacunque tandem de re, quamlibet piè constitutum est, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc non est grauissimè contrà præceptum istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit spiritus Dei, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noster Deus est, huius disciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire dicamus? Minimè gentium. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si morem illi non gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustra nos audiuisse patris disciplinam gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta filios desertores, de quibus etiam alio loco scriptum est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam vt alia omnia, sic hoc quoque præclarè Cyprianus: Ecclesia, inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit, asignat: Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est: habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, vt suo matrem Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinam audiamus, vt matris quoque legem ne dimittamus: Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquàm Ethnicum & Publicanum: non agnoscit eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mundatam copulauit, sponsæ suæ Ecclesiæ non obtemperat: cuius contemptus ad patris contemptum redundat. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Et ad Samuëlem. Non te spreuerunt, sed me, ne regnem super illos. Nunquàm à disciplina patris lex matris, nunquàm à lege matris disciplina patris dissidet. Non est Euangelium, vbi non est Ecclesia: Non est Ecclesia, vbi non est Euange-

Prou. 1. *Mater Ecclesia.* *Esaiæ. 30.* *Psal. 17.* *Cypria. de simplicitate prelatorum.* *Matt. 18.* *Luc. 10.* *1. Reg. 8.*

gelium. Non quòd scriptura non haberi possit extra Ecclesiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimonio Diabolum & membra eius hæreticos & schismaticos ita frequenter vsos legimus, vt eam, eiusque sanum intellectum sibi solis propriè vendicare conati fuerint: Sed quòd viuum Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pelles haberi, siue chartæ possunt, atramentum haberi potest, literæ siue characteres, quibus conscriptum est Euangelium, haberi possunt, cæterùm ipsum Euangelium extra Ecclesiam non habetur, nec haberi potest. Quæ causa est, *Credo sanctam ecclesiam, docuerunt Apostoli.* quòd Apostoli Spiritu sancto pleni, quum symbolum tradidissent, nusquàm proposuerunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium, sed credo, dixerunt, sanctam Ecclesiam. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est Euangelij intellectus: quin ipsa potiùs est Euangelium scriptum non atramento, sed Spiritu Dei viui: *2. Cor. 3.* non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. *Esaia. 40.* Hoc est illud verbum Domini, quod Propheta manere *Luc. 21.* dixit in æternum: de quo Christus loquitur: Cœlũ & terra transibunt, verba autẽ mea nõ transibunt: Nam quæ calamo sunt in charta scripta, transire possunt, possunt aliquo casu perire: quemadmodum libros legis Dei combustos legimus, quos tamen Esdras posteà, qui eodem spiritu, quo antè scripti fuerant, plenus fuit, restituit: sicut Eusebius, Chrysostomus, Augustinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. *Libros legis Dei cõbustos Esdras restituit.* Quæ verò scripta sunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione possunt interire. Quamobrem honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram Ecclesiam: vtrique morem geramus, vtriq; dicto simus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem nostram induto, corpus vnum Ecclesia mater nostra facta est. Quare qui non audit hanc, Deum non audit: Deo detrahit, quisquis illi detrahit: Siquidem duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia. Mentitur quisquis audire se patris disciplinam iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, quę patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum est, *Euseb⁹ in Chronicis. Chr. in op. imperfect. in Matth. Ho. 39. & Hom. 8. in epistol. ad Hebr. Au. de mirabil. sacræ script. libr. 2. Beda de ratione tẽp. cap. 21. Eph. 4.*

& columna veritatis, neque cuiusquam authoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi catus & prudens videatur, quamlibet etiam multa scripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistũt. Satanæ sunt illæ voces: Deponite quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres, Theologorum scholę, authoritas conciliorum & pontificum, consensus tot seculorum, ac totius populi Christiani: nihil recipimus, nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa authoritas interpretandi: Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritus sanctus: quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Satanæ & alienata mente profectum est: Quod orthodoxi docuerunt, quod authoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanæ: quod ego doceo spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quod egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio, nam conscius mihi sum me habere Spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorum: Omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt: nisi qui forte resipuerunt ante supremum vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in spiritum sanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus est, non continua quidem oratione, sed sparsim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello, De seruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniæ: Quod ille sentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

Lutheri superba verba.

DE QINTO PRAECEPTO.
CAP. LXXXI.

QVemadmodum nihil est magis secundum naturam, quàm vt homo homini, quicunque sit, ob eam ipsam tamen causam, quòd homo sit, consultum velit: Sic econ-

econtrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quæ per hominem homini possunt importari, multo grauissimum habetur, & longè facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat, si quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum nõ ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quæcunque tandem bruta animantia, quæ in vsum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuit occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergò fas fuerit virgultum vellere aut herbis etiam vesci. Quum tamen disertis verbis scriptum est: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quasi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quascunque tandem bestias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Quum præsertim à Paulo quoque scriptum sit. Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiam vt hominem occidi iusserit, idq; in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proximè in sequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui superbierit nolens obedire sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Quod ergò dicit hoc loco, Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam si qui magistratu funguntur, supplicium capitis de nocente sumpserint, non ipsi hoc sed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipse enim est per quem reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Quid enim aliud est rex, aut iudex quicunque, quàm Dei minister, bonis in bonum? Si autem malũ feceris, inquit Paulus, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in irã, ei qui malè agit.

Preceptũ Non occides, quatenus se extendat.

Occidere bruta in cibum à Deo cõcessum est.

Gen. 9.

1. Cor. 10.

Cædes nõ omnis contra præceptum Dei.

Exod. 21.

Exod. 22.

Leuit. 24.

Deut. 17.

Magistratibus licet occidere.

Deut. 32.

Prou. 8.

Rom. 13.

agit. Ipsius ministerio Deus plectit sontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisq;, quod de non occidendo præceptum est, tanto diligentius obseruet. Quamobrem non modò non peccat iudex, cùm de sonte pœnas sumit, verùmetiam si id facere intermittat, non minus in vitio est, quàm ille ipse, qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat pronunciatus. Homicida est, quisquis iurisdictionem sibi datam habens, homicidam impunitum relinquit: de quo cùm debitas pœnas exegerit, non iã homicida, verùm Dei minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. Præclarè quidam dixit, quamuis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex, si hominem occidi faciat, sed qui priuata sua & propria authoritate occiderit hominem, is demùm violasse mandatum hoc existimandus est: non solùm si manu id faciat, verùm etiam si sit ex eorum numero, de quibus dicit scriptura: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare siue quis consilium det alicui, vt occidat, siue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accusando proximum, vel detrahendo, siue quodcunque præstet auxilium, aut assensum saltem suum præbeat, reus erit huius præcepti violati: Siquidem digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Consentire autem videtur & is, qui non obsistit si potest: quum scriptum sit: Erue eos qui ducũtur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientem, neque pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce fame morientem, dicit Ambrosius: Si non paueris, occidisti. Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Christus, quod homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum malum seminauit, inquit Augustinus, & occidit. Noli ergò putare te non esse homicidam, quando fratri tuo malè persuades. Graue genus id est homicidij, si quis oratione sua hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehen-

Magistratus non puniẽs sontes homicida est.

Rei huius præcepti.

Psal. 36.

Rom. 1.

Prou. 24.

Ambros.

Ioan. 8.

Au. Tract. 42. in Ioã.

næ

næ reum facit: si doctrinis varijs & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratiam Christi. Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua contaminata corrumpit alios, dum sua in eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quàm peccato nocet: si præsertim sit ex eorum numero, quibus dictum est: Vos estis sal terræ, quod si sal euanuerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui si præierint alijs flagitiosè viuendo, tot eos mortibus dignos esse scribit Gregorius, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modò crimine, verùmetiam suspicione criminis vacare queant, quanto pluribus æternæ mortis authores fiunt, quum sua in illos vitia infundunt.

Occidunt qui alios ad peccandum, vel ad falsam doctrinã religionis inducunt.

Matth. 5.

Gre. in pastorali parte. 3. admonitione. 5.

DE SEXTO PRAECEPTO.
CAP. LXXXII.

GRaue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus: Non mœchaberis.

Quamobrem non Romanorum modò, verùm & Hebræorum & barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum, quadrupli: nec manifesti, dupli pœna absoluebat: scelus adulterij securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, quòd id violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum seueritas, illud etiam permisit, depræhensum adulterum, sine iudicio, sine legibus confodere: nimirùm id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti: quasi lædat atrocius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere: qui multis adulterijs nobilitatus est, principem inter alios sæpè locum obtinet: atque adeò non pudet facti plerosq;, vt glorientur etiã in malitia sua, lætentur

Adulteriũ crimẽ grauissimum.

Adulteriũ quomodo punitũ olim, & eius nostro æuo impunitas

Psal. 51.
Prou. 2.

cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur: si pudicitiam vxoris alienæ furatus, omni eam honestate spoliauerit, non modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus existimatur, verùmetiam idoneus dicitur, cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulterij, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet: Quem tamen, sicut ab Augustino scriptum legimus, tanto puniri grauius oportuit, quanto magis ad eum pertinet, & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est vir: itaque ducem illum, vxorem comitem esse decet. Quo diligentius illi cauendum est, ne illac eat viuendo, qua timet, ne sequatur vxor imitando. Virũ, sunt qui putent à virtute dictum, quod plus in eo, quàm in fœmina, virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neque quod illi nolit, sibi licere velit: prior ipse præstet, quàm ab illa coniugij fidem exigit. Cæterùm adulterij siue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum sit simplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorũ concubitores, regnũ Dei possidebũt. Et rursus in alia epistola, Fornicationem inter alia carnis opera recensens: Prædico vobis, inquit, quoniã qui talia agunt, regnum Dei nõ consequẽtur. Certè quod peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit. Ridiculum autem est, quòd hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium: Qui si hoc dicerent, sancire Deum, vt à lege matrimonij cõiuges non

August. de adulterinis nuptijs, li. 2. cap. 2.

Eph. 5.

Vir vnde dictus.

Mœchia quid.

Fornicatio quale crimen.

Heb. 13.

Eph. 5.

1. Cor. 6.

Gal. 5.

non discedant, néue quid indignum committant honestate, temperantiaque coniugali, næ illi rectè sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugij fidem seruent inuiolatam. Cæterùm hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, vt vxores ducát: quæ scripturæ mens nunquàm fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos, qui matrimonio sunt irretiti, propriè dictũ esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruẽt, vt thorum immaculatum custodiant, néue maritus alicui præterquàm vxori, néue vxor alicui præterquàm marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quòd inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur, quòd hac ratione facilius, & fornicationem & quẽuis alium illicitum cõcubitum effugere liceat: Sed si quis putat, vnicum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à verò longè aberrat. Multa millia virginum, multę myriades continentium fuerunt in ecclesia, qui alijs, quàm contrahendi matrimonij remedijs vsi, pudicè & castè vitę suæ tempus omne transegerunt. Scilicet quod potuerunt tot seculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quenquam posse dicemus? Non est abbreuiata manus domini: idem nunc Deus est, qui fuit semper, neque cœpit vnquã, nec idem esse desinet, æquè nunc potens, æquæ nunc benignus est & misericors: non exaruit fons ille bonitatis: æquè nunc etiam copiosus est, & redundãs. Quamobrem qui negat rectè dici hodie nos Dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem: Omnia possibilia sunt credenti: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc prę cepto, matrimonium contrahere: neque se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœlibẽ agere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergò, quod melius est, vocati sumus omnes: cum per ipsum Christum dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult, capere, capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentem: Volo autem om-

Non mœchaberis propriè ad cœlibes & coniugatos dicitur.

Continentia an possit seruari.

Esai. 59.

Matt. 9.
Philip. 4.

1. Cor. 7.

Matt. 19.
1. Cor. 7.

nes esse sicut meipsum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apostolus eos esse, tanquàm non habentes: hoc est, vt negelectim eas habeant, & in Deo piè colendo potiùs occupati, quàm rei sint vxoriæ mancipati. Quare vocati sumus ad ea, quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo; non est verisimile, non multo magis id voluisse Deum, qui nos ad perpetuum quendam sabbatismum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximum est sequeretur. Prima sequentem, sicut anteà quoque diximus, honestum est in secundis & tertijs consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum est & matrimonium inire: & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non est: verùm ei qui nulla se voti religione obstrinxit. Neq; propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet, vt maximè verum sit, contra naturam eum niti. Siquidem si quis naturam spectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiscentia, maximè secundum naturam est. Omnes enim natura & voluptate frui, & diuitijs affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus est, si quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc est militia nostra. Militia enim est vita hominis super terram. Quid aliud in baptismo factum est, quàm quod Christo nomen dedimus, quàm quod illi stipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiscentiam fortiter esse pugnaturos nos obstrinximus? Neque proptereà despondere nos animum statim oportet, si victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterùm pugnabit. Præclarè Basilius: Non angeli sumus, inquit, sed homines: & cadimus & resurgimus, idque sæpè eadem hora. Ambrosius verò

Vitæ rationem optimam elige, nã consuetudo eã iucundam reddet.

Continentia contra naturã corruptã est, cum Dei gratia tamen seruari potest.

Basil. in Homil. de

verò contra eos, qui propter infirmitatem non esse putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præstet quod vouisset: Ergò nemo militet, inquit, ne aliquãdo vincatur: nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum. Quid? ipsi coniuges, nunquid omnes castitatem obseruant coniugalem? Etiam in ipso coniugio adulterium committi posse, vel illa Xisti sententia ab Hieronymo & Augustino producta, nos docet: Adulter est in suã vxorẽ amator ardentior. Quàm multos autẽ reperire licet, quibus quod esse debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occasio: apud quos adulterium ludus & iocus est: Nunquid ideò malæ sunt nuptiæ? nunquid ab illis abstinendum est propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non rarò illicito concubitu misceatur? Et certè cùm non dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam sanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen non est honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, si quis fidem suam coniugij obstringit, si corporis sui potestatem penes coniugem tantum fore promittit: etiamsi non paucos reperire liceat, qui quod promiserint, non præstent. Quòd si difficilius contineat, qui coniugis vti commercio consueuit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si non modico temporis interuallo nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit vsus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiscentiam à natura sibi insitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite coniuge, quandoquidem illius vsus esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transibit, ne si continere voluerit, Deum tentare videatur: contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis non videt, quanta sit in his absurditas? Et tamen cati sibi videntur, qui hæc magno cum supercilio pronunciãt: seque prudentiores esse deierauerint, quàm vel Apostolos

pœnitent. *Amb. li. 1. de viduis.*

Matrimonium quomodo violetur.

Hier. lib. 1 contra Iouin.

Aug. lib. 2 cõ. Iulian.

los ipsos, qui tam fuerunt rerum omnium imperiti, vt simul atque Christum sequi cœperãt, vxores relinquerent, neque sui corporis potestatem deinceps illis vnquàm facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos, illos sequuti sunt omnes. Verùm huc istos cœcitatis & dementiæ perduxit mœchia spiritualis, quæ multò grauior est, q̃ illa carnalis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus: per quem qui loquutus est, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia, & in miserationibus. Sumus ergo sponsæ Christi: quodque stupendum maximè est, & omnes vna sponsa, & singuli singulæ sponsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnius sponsæ sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra sumus. Spõsus noster ille est, de quo scriptum est, Rex omnis terræ Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod precium dedit? Empti estis, dicit Paulus, precio magno. Sed quodnam est illud precium magnum? edisserit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergò suum fudit, sanguinis sui precio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Habet ergò vestem sponsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quòd erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam non diuiserunt impij milites, Christi persequutores: intereà diuidunt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani. Cæterùm quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancta catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque Christo, à quo tanto emptus fuit precio, segregatus est, atque illius esse sponsa desinit: tantoq;

Adulterium spirituale grauius quã carnale.

2. Cor. 11.

Osea. 2.

Spõsæ Christi sumus quomodo.

Psalm. 46.

1. Cor. 6.

1. Pet. 1.

Psal. 21.

Ioan. 19.

Vnitas ecclesiæ, Christi incõsutili tunica significata

grauius mœchatur, quàm qui coniugio irretitus alienum thorum inuadit, quanto maior est Christus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo persuasione accedat ad falsam, quæ nō conuenit, opinionem. Et eū sequutus Hieronymus Ezechielem enarrans: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ: quibus præcipit sermo diuinus: State in vijs, & quærite semitas domini sempiternas, & videte quæ sit via bona, & ambulate in ea, Moysi videlicet, Iesu, Iudicum, & Regum libris, Esaiaque & Hieremia, & alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinę testimonijs malè abutitur scripturarum, & dicit: hæc ait Esaias: hęc dicit Ozea: hoc loquutus est Moyses: hæc Daniel. Et pulchrè, non in medijs vijs, nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refer ad Ecclesiam, animasque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio, & vestimenta, quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudinibus, vel magistris dogmatum peruersorum: quando asserunt nihil nocere luxuriā, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt vt sumantur &c. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus, vt exponens illum locum, Et post te non erit fornicatio: collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices: sicut apud Hieremiam legimus: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt & sponsę ipsius Ecclesię membra esse desierunt, vt quando semel ei fidem datam, fefellerunt, eam subinde mutent, ac simulac viderint collem

Clem. lib. 6. stromatum.

Adulter est qui ecclesiæ doctrinam relinquit & ad falsam doctrinam accedit.

Hier. lib. 5 in Ezech. cap. 16.

Hæretici adulteri.

Hier. 6.

Ibidem.

Hier. 2.

lem aliquem sublimem, aut lignum frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat, quique verbis ornatis & amplis ea quæ praua sentit, edisserere queat, statim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile est, & diuturnum. Sed neque apud magistros eorum, sectarumque principes, constans est aliquid & perpetuum, cùm quotannis, & ritus & dogmata sua varient. Plerosque videre licuit, qui cùm nati vel renati potius fuissent Christiani, facti sunt Lutherani, deinde Sacramentarij, posteà temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma, quamuis falsum, amplecti, vt ne prorsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere viderentur, ad extremũ tamen, mortui sunt Sacramentarij. Alij verò Iconomachi, alij Anabaptistæ facti sunt, & subinde nouum aliquod dogma sequuti: nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cumprimis cauendum est homini Christiano, cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus esse debet, quàm vt ab Ecclesia, quam sibi sponsam Christus elegit, in cuius communione Christi sponsa & ipse efficitur, se diuelli quacunque tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquam se à sponso Christo separet, & fidem semel illi datam inuiolatam seruet, quò possit ad præmia, quæ sponsis suis Christus pollicitus est, peruenire. Ne verò durius alicui videatur, quod à nobis dictum est: Qui potest, hoc est, qui vult capere, capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gregorius Nazanzenus & Ioannes Chrysostomus sæpè scripturam posse pro velle vsurpari docent. Libet autem Chrysostomi verba adscribere: qui enarrans illum Euangelij locum: Propterea nõ potuerunt credere: quia dixit Esaias: Non potuerunt, inquit, hoc est, noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat: ita nonnunquam potestate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non potest mundus vos odio habere, me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatum videmus, cùm quis dicit, Non possum

Hæreticarũ dogmata nõ sunt diuturna.

Naz. li. 4. Theologiæ
Chrys. Homil. 67. in Ioan.
Potestas pro voluntate ponitur & posse pro velle non posse pro nolle.
Matth. 19.

possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis potestatem appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthyops pellē suam, & pardus varietatem suam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala. Non dicit, quòd impossibile sit ei bene operari: sed quia nolunt, ideò non possunt. Et in Matthæum: Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt sorte datam necessitatem suspiceris. His enim datum est, qui sponte id eligunt: Quod ideò dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit: non omnes possunt, sed nō omnes capiunt: id est, omnes quidem capere possunt, sed nō tamen omnes capere volunt. Palma proposita est. Qui cō cupiscit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoque sententiam secutus Origenis, Matthæi locum eundē explicans: Non omnes capiunt verbum istud. Nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi sunt virgines, quibus à deo datum est: sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthymius, explicans illa verba: qui potest capere, capiat: Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc capiat. Neque diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusquā hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim esse rem supra naturam, eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoq; eundem, quem Chrysostomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum est, non poterant, vbi intelligendum est, quod nolebant: quemadmodum dictum est, de domino Deo nostro: Negare seipsum non potest. De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergò quòd Dominus seipsum negare nō potest, laus est voluntatis diuinæ: ita quòd illi non poterant credere, culpa

Hier.13. *Homil.63. in Mat.19* *Hieron. in Matt.19.* *Euthymi in Mat.19* *Theod. in epitome diuinorū decretorum cap. de virginit.* *Aug. Trac. 53. in Ioā.*

August. de gratia & libero arbitrio, cap. 5. culpa est voluntatis humanę. Tractans autem eundem locũ: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim non est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus aũt datũ est, sic volunt vt impleant quod volunt. Itaq; vt hoc verbũ quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

DE SEPTIMO PRAECEPTO.

CAP. LXXXIII.

QVod septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet alijs leuius videri, quòd cũ absq; satisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior est, quàm de alijs quibuscũque satisfactio. Nam si quis cædem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modò iustum animo dolorem concipiat, ieiunio, oratione, eleemosyna placatum sibi Deum reddere, peccatiq; sui veniam impetrare potest. *Restitutio rei alienæ.* Cæterùm si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiuniũ, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleemosynæ: Si non vult quadruplum cum Zachæo restituere, saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est ac posteaquã restituerit, tum demùm de suo det pauperibus. Neq; enim gratæ Deo sunt eleemosynæ, quæ fiunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est *Eccles. 34.* quòd magis abominetur Deus. Nã qui offert sacrificiũ ex substãtia pauperis, quasi qui victimat filiũ in conspectu patris sui. *Abac. 2.* Hinc est quod Propheta quidã, ea, quæ furto siue rapina congregata sunt, vocat densum lutũ, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutũ? Nam & grauant & polluunt vt lutum: & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere posſit, quàm profundũ lutum eũ, qui in ipso hæsit. *Rapina quid.* Non est autem existimandum solum illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit: quin illud multo grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. *Aug. in quæstio. in Exo. ca. 71* Quamobrẽ furti nomine quamuis alienæ rei illicitam vsurpationẽ intelligi vult Augustinus: Neq; putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit: quin à parte potius totũ id signi- *August. de* ficare

ficare voluisse videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti, rapuisti: quantū potuisti, fecisti, quia plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret: Deus cor, non manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est: quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitum aliquem in negotijs & contractibus circumscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo ab ijs, qui precia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllā suos grauant, in eadē causa esse videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, socij furū: qui cùm per rapinas, miserorumque lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certè socij furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero de quibus scribitur: Videbas furem & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò si ipsi non rapiant, crimine vacant: sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere potest eum, qui iniuriam facit, & non prohibet, is non minorem, scribit Chrysostomus, luet pœnam, quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos suos debitis fraudant vectigalibus, & ipsi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimē est, quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienus ab hoc crimine. Deindè verò, qui non intrant per ostium in ouile ouium, hoc est magistratus & honores, ecclesiasticos præsertim, pecunia sibi comparant, eos fures & latrones ipse Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis, Ecclesiæ præsertim, bonis per luxum abutatur, si maiores quàm pro censu sumptus faciat: consequitur enim necessariò, vt omnes corradendæ pecuniæ rationes excogitet, non sine magno eorum quibus præest, grauamine. Cæterùm inter omnia furti genera, multo perniciosissimum illud est, cuius prophetas quosdam arguit Dominus, qui furabantur verba sua. Quem locum

verbis Apostoli, Homil. 19.

Vsura.

Esai. 1.

Psal. 49.

Chrysost. in Gene. Homil. 33.

Ioan. 10.

Hæretici fures.

Hier. 23.

Hieron. in Hier. cum enarrans Hieronymus: Semper, inquit, imitatur mẽdacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentem. Quomodo igitur in priori populo metiebantur Prophetæ atque dicebant: Hæc dicit Dominus: Et: vidi Dominum. Et: verbum domini, quod factum est ad illum, siue illum: sic hæretici assumunt testimonia scripturarum, de vetere & nouo Testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisq; à proximo suo, Prophetis & Apostolis & Euangelistis, & assumunt linguas suas vt cordis venena ore pronunciẽt. Neque enim competit hæreticis scripturarum possessio, quã quoties inuadunt, syluam alienam cædunt, fontes alienos transuertunt, limites alienos commouent, in alieno seminant, & pascunt: quemadmodum pluribus ea de re verbis Tertullianus disserit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei, quorum possessio non pertinet nisi ad Catholicos. Hinc etiam est, quòd scriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem absconditum.

Scripturarum possessio non cõpetit hæreticis sed catholicis. Tertullianum lib. de præscript. aduersus hæret. Prou. 9.

DE OCTAVO PRAECEPTO.

CAP. LXXXIIII.

OCtauo præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura Noli velle mentiri omne mendacium: Assiduitas enim illius non est bona: Quantum autem sit crimen mendacium, vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptum est: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium mendaciũ. Quare qui veritatem loquitur, Dei, quia veritas est: qui verò mẽtitur, filius est Diaboli: qui sicut ipsa dicit veritas, mendax est, & pater eius, intellige mendacij. Verùm & scriptura quàm graue sit hoc facinus, demonstrat, dicens: Os quod mentitur occidit animam. Et rursus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicunque mentitur. Cùm autem tria sint mendacij genera: perniciosum quod obest: officiosum quod prodest: iocosum quod delectat: peccatur quidem omni genere, sed eo grauissimè quod perniciem adfert proximo: siue quis cum

Mendaciũ Eccl. 7. Aug. trac. 24. in Ioã. Ioan. 8. Sap. 1. Psalm. 9. Mendacij tria genera.

doctrinis varijs & peregrinis in aliud Euangeliũ trãsferre, Dei verbum adulterando: siue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior est, existimationis ei periculum creare conetur, falsum contra eum testimonium dicendo. Quòd si iurisiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullũ enim esse potest facinus magis capitale, quã testẽ citare mendacij veritatem. Quamobrem cùm graue sit crimen mendacium, longè grauissimum est periurium. In veteri lege contra falsum testem pœnam hanc fuisse constitutam legimus: Cùm diligentissimè perscrutantes, inquit, inuenerint falsum testem cõtra fratrem dixisse mẽdaciũ, reddent ei sicut fratri facere cogitauit, & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorẽ habeant, & nequaquam talia audeant facere: Nõ misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falso testi pœna proposita, quam aduersus homicidas in Exodo sancitam legimus. Neq; enim leuius est, falso testimonio, quàm ferro, quenquam lædere. Videtur autem sub hoc falsi testimonij titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur, quę nonnunquam est omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc scopulum detractores, Deo odibiles, qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamque mutuam euertere conantur, qui similes esse vidẽtur serpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inserunt, sic isti clàm detrahentes virus sui pectoris infundunt in fratrẽ: cumq; lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationẽ hominis sit creata, isti eam serpẽti faciunt similem, dum virtutibus eius in peruersum abutuntur. Neque verò modò ipsi qui detrahunt alienæ famæ, verùm & ij qui detrahentibus aurem accommodant, ad eundem lapidem offendunt, quos monet scriptura, dicens: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Offendunt & susurrones, qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpe pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desiderijs animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & ma-

Falsi testis pœna in veteri testamento.
Deut. 19.
Exod. 21.
Detractores.
Rom. 1.
Eccles. 10.
Eccles. 28.
Susurrões.
Prou. 6.
Eccles. 28.
Palpones.
Psal. 9.

Esai. 5. & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, *Esai. 3.* contra quos dicit Propheta: Popule meus, qui beatum te *Murmuratores.* dicunt, ipsi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus nunquam satisfieri potest. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunque vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas lingua sua vocant in discrimen, quæ sæpe muratas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorũm cōcidit & gentes fortes dissoluit, plures vt per linguam interijsse, quàm in ore gladij cecidisse videantur: vt rectè eam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, inquietum malum, plenam veneno mortifero.

Eccl. 28. *Plures occidit lingua quàm gladius.* *Iacob. 3.*

DE NONO ET DECIMO PRAECEPTO.

CAP. LXXXV.

Legum humanarum & diuinarum discrimen.

HVmanarum & diuinarum legum inter alia discrimē & hoc esse putatur, quòd illis aut facta puniuntur, vt furta, cædesque: aut dicta, vt conuitia, & infidæ aduocationes: aut scripta, vt falsa charta, & famosi libelli: aut consilia, vt coniurationes & conscientiæ latronum. Cæterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò suis terminis ea sit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas persequitur. Siquidem homo videt, quæ foris sunt, atque ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor nō manum interrogat: Solaque voluntas est, sicut ex Bernardo quoque docuimus anteà, quæ, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit, antequam occidat, quasi homicida habetur: & qui peierare paratus est, antequam peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere nisus est, antequam committat, iam adulter est ante Deū. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quæ aut remu-

1. Reg. 16. *Heb. 4.* *Voluntas à Deo iudicatur.* *Bernardus* *Chrys. Homil. 46.*

remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis. Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Falluntur autem, qui prauam inclinationem fomitemque peccati, qui primi parentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi cēsent. Nam, sicut anteà quoque fuit à nobis demōstratum, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verùm isti nihil non comminiscuntur, quò possint blasphemam suam sententiam de eo, quod impossibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quòd nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quòd non potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Nō concupisces. Fomes iste nobis insitus est à natura: quæ verò sunt à natura, nec laudem nec vituperationem merentur. Quamobrē ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia: Siquidem baptisma, queadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiā peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec vt omniū peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocat peccatū. Nunquid ideò Christum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia peccatum tale non est, quod nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicere peccare aliquem sine voluntate, magnum esse deliramentum scribit Augustinus, & peccati reum teneri quenquam, quia nō fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ: vsque adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Quòd itaque concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideo sic vocat, quòd propriè peccati

Concupiscentia.

Aug. serm. 61. de tēp.

Concupiscētia remanens post baptismū non est peccatum.

Aug. cōtra duas epist. Pelag. li. 1. cap. 13.

Rom. 7.

Peccatum nullū sine volūtate.

Au. de duabus animabus contra Manich.

Idē de vera religione, cap. 14.

Concupiscentia in

culpæq́; alicuius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis nō sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua, locutio quam lingua facit, & manus vocatur, scriptura quam manus facit, itemque sic vocatur peccatū, quia peccatum, si vincit, facit: Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud dānat hic Deus, quàm viciosos affectus, ad quos accedit consensus: vt nō concupisces, idem esse videatur cum eo, quod alio loco dicit scriptura: Post concupiscentias tuas non eas: quodq́; dixit alibi idem Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle. Concupiscere, inquit, passionis: velle autem arbitrij est: frequenter enim concupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat, magis autem gloriosiorem facit virginitatis coronā. Qui disertis etiā verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Quò magis autem intelligi res possit, illud scire oportet. Concupiscentiam nonnunquam esse nomen fomitis, & quandā ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parentis nostri, quòd sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostræ. De hac scribit Iacobus: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hæc non solum peccatum non est, verùmetiam occasio persæpè coronæ. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiscentia hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secūdus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidam punctus sensuum & incentiuum vitiorum. Secundus est cogitatio, quæ concipit peccatum delectationis. Hos duos stimulos, quos Greci προπαθείας vocant, scribit Hieronymus Deū non punire, sine quibus nullum hominum esse posse dicit. Cæterùm peccatū cum con-

renatis dicitur peccatum, quia à peccato facta est vel peccatum ipsa facit.
Ecclesi. 18.
Rom. 6.
Cōcupiscere & velle.
Chrys. Homil. 52. oper. imper. in Mat.
Chrys. Homil. 13. in epist. ad Rom.
Concupiscentiæ diuisio.
Gen. 8.
Rom. 7.
Iacob. 1.
Concupiscentiæ duo stimuli seu affectionis à Deo non puniūtur.
Hieron. in cap. 18. Ezech.

consummatum fuerit, hoc est, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortem. Quos autem stimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Prosper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, sed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorũ affectuum proprietas, hominis indicat creaturam: qualitas bonam vel malam significat voluntatem, ac sic motus ij, qui in hominibus affectiones sunt, ijdem ipsi in bene vtentibus virtutes, & malè vtentibus pasiones, siue perturbationes, aut vt quidam volunt, ægritudines fiunt. Ex eo colligere licet quòd concupiscentia quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quædam est, in qua si quis victor euaserit, æternæ vitæ præmia meretur: Sin autem superatus fuerit, stipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis est in eo quòd vrimur, quòd delectamur, sed si succumbimus delectationi, tum demùm peccati, tum æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiscit aduersus spiritum, in eo nihil est peccati: nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: suggerit spiritus, non fac. Luctam video, dicit Augustinus, victum non video. Pugna est: concupiscit caro aduersus spiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed spiritus ex aduerso concupiscit aduersus carnem: delectat & castitas. Ergò vincat spiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, castitas lucem desiderat. Quomodo vis innotescere, sic viue. Quomodo vis hominibus innotescere, etiam præter oculos hominum sic viue: quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicè ab omnibus? Quare nõ laudant adulterium nec adulteri? Qui ergo quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat & adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat quod ait Apostolus, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, Non sit: Iã enim est ibi. Quod

Prosp. lib. 3. de vita cõtemplatiua, cap. 3.

Aug. Homil. 43. de verbis domini.

ideò peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Nō enim in paradyso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgressione, posteaquàm homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi vt possit saltem possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus, cœpit caro concupiscere aduersus spiritum. Cæterùm spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te. Quòd autem aliud sit concupiscere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt non quæcunq; vultis illa faciatis, docet Augustinus quoq; : Velle enim dicit, hominem castum pacem, vt nulla omnino surgat in membris eius concupiscentia aduersaria castitati. Sed nihilominus, velimus nolimus, concupiscentias habemus : velimus nolimus, titillant, blandiuntur, stimulant, infestant: neque prius illis liberabimur, quàm cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria: Tunc audientur voces illæ triumphantium: Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Percussisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulneratus est propter me, qui fecit me. O mors, ô mors, vulneratus est pro me, qui fecit me, & de morte sua vicit te. Voces illæ sunt triūphantium: pugnantium verò vox est, Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea: & anima mea turbata est valdè, & & tu Domine vsquequo? Hanc vocem emittebat & Paulus, cui & ipsi, ne magnitudo reuelationum extolleret eū, datus fuerat stimulus carnis, angelus Satanæ, qui eum colaphizaret, propter quod ter Dominum rogauit, clamans: Et tu Domine vsquequo? Et responsum accepit à Domino: Sufficit tibi gratia mea: virtus in infirmitate perficitur. Vel ex his verbis perspicuum esse cuiuis potest, quòd infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non est, verumetiam facit ad virtutis perfectionem: quodque ea prohibita non sit, neque enim prohibetur pugna, sed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere, vt omnino nullæ sint in te concupiscentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mor-

Au. de verbis domini ser. 43. vbi supra.

1. Cor. 15.

Psal. 6.

2. Cor. 11.

tali corpore ad obediendum desiderijs eius. Ecce quod no lo, mala desideria surgunt, sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua sunt. Si be ne me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro mortali corpore: Quid est, non regnet? Non obediatis concupiscentijs suis: Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus potestatem per spiritum sanctum, vt membra tua teneas: surgit libido, tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato: tene pedes ne eant ad illicita, tene manus ab omni scelere: tene oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus: tene latera, tene summa: tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiscentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiscẽtias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiscimus: Ipsum concupiscere facere est. Sed ait Apostolus: Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergò quid tibi cauendum est, hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, suggessit, non audiatur: ardet, non se compescit, & velles vt non arderet? & vbi est, vt non ea, quæ vultis, faciatis? Noli dare membra, ardeat sine causa, & consumit se. In te ergò fiunt ipsæ concupiscentiæ: fatẽdum est, fiunt: ideò dixit, ne perfeceritis. Decreuisti facere, perfecisti: perfecisti etenim, si decernas faciendum esse adulterium, & ideò non facis, quia locus non est inuentus, quia oportunitas non datur, quia fortè illa casta est, de qua videris esse commotus. Ecce iam illa casta est, & tu adulter es. Quare? quia perfecisti concupiscentias. Quid est perfecisti? in animo tuo faciendum esse adulterium decreuisti. Par enim est maleficium, inquit Philo, patrasse cædem, & decreuisse. Hæc est concupiscentia, quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vratur, si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem semina ista cupiditatis, quemadmodum à

Rom. 6.
Concupiscẽtiæ obedire.
Gal. 5.
Rom. 7.
Concupiscẽtias perficere.
Philo de confusione linguarũ.

Bas. in institutione illorũ qui vitam cupiunt ducere perfectam. Basilio quoque scriptum legimus, primo motu compesci nequeunt, quin etiam occasio potius & materia ad Dei gratiam promerendam, exercendamq; virtutem existunt, vt non sine causa dixerit Origenes: Sicut caro, si sale nõ aspergatur, quamuis sit magna & pręcipua, corrumpitur: ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuò resoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in ijs mora fuerit, humana tentatio. Cæterùm si ad extremum certa ratione deliberationeq; firmentur, etiamsi in actũ nõ prodeât, omninò lætifera iam sunt: Tũ enim demùm ventum est contra præceptum Dei: Non concupisces. Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum, &c. Non ait, inquit, non sit: sed, ne regnet. Et si sit peccatum, id est, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet, id est, non faciat, quod illicitè cupit. Inest modò peccatum quum delectaris, regnat si cõsenseris. Sed quid Anselmum commemoramus, virum excellenti quidem doctrina pręditum, Sed qui quingentorum annorum ætatem non excesserit? Etiam ante mille prope ducentos annos sic Pauli locum hunc enarrauerunt, ante Augustinum Chrysostomus, & post Augustinum eius discipulus Primasius, & qui propemodum fuit illius æqualis Petrus Chrysologus: post hunc Theophilactus, atque alij non pauci. Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos: non dixit, non prouocet, non titillet: sed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincentis gloriam dimicet, & decidat ad triumphum victoris, & tandem se doleat impia peccati dominatio à seruis quondam suis tota securitate calceri, & crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum, & ad eorum triumphum, de quibus diu triũphauerat, se veteranus hostis peruenisse deploret. Sed & vetustior omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Non dominetur mei omnis iustitia. Non, inquit, vt à se absit, sed ne dominetur sui, orat: Scit per tentationes ad gloriam perueniri. Ac paulò post: Dominationem iniustitiæ Propheta metuit, tentationem verò eius non recusat. Quæ malum igitur istos agitant intemperiæ, qui

Orig. Ho. 27. in Numeros.

Rom. 6. Anselmus

Petrus Chrys. ser. 113.

Hilarius in Psa. 118

tanto

tanto priscorum patrum consensui repugnare, suamq; opinionem, illorum sententię anteponere audent? Nam quod Augustino & Primasio in africa, idem Ioanni Chrysostomo in Thracia, Petro Chrysologo in Italia, Prospero Aquitanico in Gallia, Theophilacto in Mœsia, Anselmo in Anglia, & qui sequuti hunc sunt, reliquis deinceps omnibus, idem visum est, in varijs orbis Christiani partibus. Sed & ipse sensus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua si quis strenuè se gesserit, coronam assequitur, sed prohiberi, ne cōcupiscentiæ carnis assentiamur, ne nos ab ea superari patiamur. Vita nostra militia est: Si premit nos hostis, in eo peccatum nullum est, modò ne opprimi nos ab eo sinamus. Quum igitur prohibetur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet: Vt cùm dicit lex: Non concupisces, hoc velle dicere credēda sit, nō diligas, quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriam, vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniustitia prohibetur hoc vno verbo, Non concupisces: Nam etsi bona concupiscentia quoque sit, qua spiritus concupiscit aduersus carnem: de qua scriptum etiam legimus, Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum: tamen cùm non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala, sicut ab Augustino traditum est, intelligitur. Itaque non solùm opere, quod non oportet si perfeceris, verùmetiam animū ad perficiendum si adieceris, contra legem hanc peccatum est. Siquidem non tam operi, quàm voluntati præmia sunt à Deo vel supplicia cō stituta. Ex hac & iustitia nostra & iniustitia pendere videtur. Quòd si volūtas magna est & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es: diligis quod non oportet, iniustus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiscentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hæ sunt duæ radices, quas attendit Deus: Radix malorum omnium est cupiditas, radix bonorum omnium est charitas: Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiscitur: Hanc in bonorum Christus, illam in malorum cordibus plantat diabolus. Non attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cu-

Iob.7.

Diligi id non debet quod vel Deum, vel proximū lædit.

Sap.6.

Augu. in Psal.118. Conc.8.

Radix bonorū charitas, & malorum cupiditas.

1.Tim.6.

cupiditate an ex charitate facias, solum id spectandum esse putat: vsque eo etiam, vt homicidam laudatum, de eo verò qui misericordia ductus abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos confecerat: commendatus à Domino æterni sacerdotij testamentum accepit: Non quòd ipsum bonum sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contrà Saul non occidit Agag regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesq; precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neq; pœnam sibi cõstitutam euadere potuerit: non quòd malus esset affectus misericordiæ, sed quòd contra Dei præceptum pepercit, deq; rebus Amalec concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis, partim rerũ optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiscitur: Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque sit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manum non interrogat, grato cum primis animo id amplectitur. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit: ne concupiscas, quo facilius inserere possit radicem illam, ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum: cuius meminit Christus, dicens: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Ex his colligere licet, quod anteà quoque copiose per nos demonstratum est, quòd sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho scriptum legimus, non habet inimicum nisi ignoran-

Num 25. *1.Mach.2.* *Phinees homicidium cur Deo gratum.* *1.Reg.15.* *Deut.6.* *Matth.5.* *Marc.12.* *Luc.10.*

tantem, sic non alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quàm qui sunt omnis charitatis prorsus expertes: Cuius generis omnes hæreticos & schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia & omnem scientiam, possunt habere fidem, ita vt montes transferát, possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere, verùmetiam tradere corpora sua ita vt ardeant: Sola est charitas, quam si habere possent, hæretici & schismatici esse non possent: Sola est charitas, quæ sicut Dei filios à diaboli filius, sic secernit catholicos ab hæreticis: sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim est quæ non modò non inflatur, verùmetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo: quin alterum se quisq; præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui posteaq̃ segregauerunt semetipsos, inflati sensu carnis suę nihil sibi nõ arrogát, nihil alijs nõ derogant, sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, vt qui tot seculis in sancta catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantiæ laude vixerút, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes, qui aut nihil viderint in tam clarâ scripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiusdam est impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui sunt, nihil ab illo faciunt alienum, si, quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iustitiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

Hæretici charitatis inimici.

Eph. 4.
1. Cor. 13.
Charitas sola hæreticos & schismaticos à catholicis separat.

DE EXTERNO CVLTV
CAP. LXXXVI.

QVod si nuda mens esset nostra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quòd plura scribendi laborem caperemus. Quoniam verò iuncta est & implica-

plicata cum corpore, ac illius adminiculo persæpe mouetur, & nititur ad summum Deum, de eo quoque cultu pau cis disserendum nobis restat, qui corpore, quiq; rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoque scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset, ea tantum curare, quæ animæ soli optimè conducerent. Quoniam verò geminus est homo, conuenit geminum esse virtutum studium, quod & corporis laboribus, & animę exercitijs absoluatur. Ac illud quidē homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quòd omnis Dei cultus, omnis vitæ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo re vera coniungimur, ac illius numini maiestatiq; dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cùm bona & magna est charitas vocatur, per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maximè gaudet: qui quum sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec est alia causa, quamobrem de sublimi cœlo filium suum in hanc lachrymarum vallem demittere, & hoc mortis nostræ corpus indutum in terris versari cum hominibus voluit, quàm, vt sicut ipse nobiscum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeque nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes ad illum, tanquàm ad vltimum finem referentes, vnus cū eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quē præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantum diligimus, tantum colimus. Nam, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus, pietas Dei cultus est, nec colitur ille nisi amando. Cæterū vbi verus est amor, nequaquam sic in ipsa mente reconditus & abstrusus esse potest, vt non per signa quædam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc ille sublationes & deiectiones oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuū inflectiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremonię vocantur: quæ, sicut alia externa omnia, ita demùm ad promerendam gratiam, & misericordiā Dei momenti aliquid ad-

Basil. de vita solitaria cap. 5. *Homo & animæ & corporis exercitijs opus habet quia anima & corpore cōstat* *Cultus Dei verus consistit in spirituali mēte & voluntate.* *1. Cor. 6.* *Christ⁹ cur in mundū venerit.* *1. Ioan. 4.* *Ephes. 5.* *Aug. epist. 120. c. 18. Et epi. 26.* *Cæremoniarū vis.*

adferre videntur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiscuntur: imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falsò & per simulationem vsurpata fictaque fuerint & ementita, vix esse potest vlla magis nefaria consceleratæ mentis improbitas: cùm in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita summum sit flagitium simulatio. Rectè enim ab illo dictum est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur, qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerum æstimator, non ea sola, quæ fiunt externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, plus adeò ad prouocandam, quàm ad placandam iram Dei facere videbuntur. Verùm est enim quod à Propheta scriptum est. Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, nisi quæ fiunt intus. *Augu. in Psal. 63.* *Apoc. 2.* *Heb. 4.* *Psal. 44.*

CAEREMONIARVM DIVISIO.
CAP. LXXXVII.

EST autem duplex ordo cæremoniarum. Quędam enim è veritate mētis profectæ, in ipso corpore statim & in ijs quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur: cuius generis sunt preces, Deiq; inuocationes, & ea quæ paulò antè recensuimus: quædam non magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare videntur: quales illæ sunt, quæ in templis, ornatibusq; templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundam sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierū celebratione sitæ sunt: quas qui sumptu suo instituerunt, si non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cumprimis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam. Omnis autem tractatio cæremoniarū harū, ad instructionē populi sum- *Cæremoniæ duplices sunt.* *Matt. 6.*

Caeremoniarum instituendarum causa

sumpta præcipuè videtur. Est enim eorum pars multo maxima, qui cùm sensibus magis, quàm intelligentia, menteque moueantur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quæq; sensibus offeruntur, pulsati sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione prospectum est maximè. Sumuntur autem cæremoniæ à persona, re, loco, & tempore. Et sunt quæ recta ad Deum ipsum referuntur, cui cultus exhibetur, vt ritus sacrificij: sunt quæ ad homines Deum colentes, vt ieiunia eleemosynæ, orationes, & eiusdem generis exercitationes aliæ; quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: sunt rursus alia quasi quædam instrumenta diuini cultus, vt sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia. Nobis de singulis dicere, rationémve singulorum explicare propositum non est, verùm quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam differemus.

Cæremoniæ à quatuor rebus sumuntur à persona, re, loco, & tempore.

DE CAEREMONIIS, QVAE SVMVNtur à personis.

CAP. LXXXVIII.

QVÆ sumuntur à personis cæremoniæ, de ijs, quo loco de sacramento ordinis sermo nobis fuit, cùm pleraque dixerimus, tanto nunc futuri sumus breuiores. Neque enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia cõuenire: neque fas esse putatum est, vt sibi quisque, quæ vellet, sumeret, vtq; legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet. Verùm, quod Paulus diligenter monuit, omni semper studio laboratum est, vt non solùm ordo, verùmetiam ordinis ornandi cura retineretur in Ecclesia: vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse doctores, non omnes sacerdotes, nõ omnes Episcopos: non

1. Cor. 14.

1. Cor. 12. Heb. 5.

non vt sibi quisquam honorem sumeret, sed vt vocaretur tanquam Aaron. Neque sufficere existimauit, si quis vocatus esset, manuum impositionem necessariam prętereà iudicauit: de qua & ipsa nihil festinantius, minusq; considerate statui præcepit. Cui verò manus essent impositæ, signum id erat, quod non iam vsurpauerit, verum approbatione Ecclesiæ, & Spiritu sancto autore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositionem manuum, ieiunia & orationes; quibus placatus Deus, gratiam per ea suam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obseruari morem videmus. Neque enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanum ieiunium: in quorum collatione solennes etiam ritus precationum, chrismatum, prælectionum, examinum, testimonium & indumentorum adhibetur. Quæ si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd si successu temporis adiectum est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in vsu fuerũt, factum id est, quò religiosiores & augustiores Ecclesiasticæ functiones redderentur, atque vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponunt, parum essent in legendis ministris circumspecti, vel ij quibus imponũtur, cùm se tanta vident obseruatione receptos, donum suum contemnerent, & parui facerent. Quòd verò non admittuntur ad ministerium Ecclesiæ nisi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes reperire licet cuiuis potius quàm Deo seruientes: sed quòd qui se propter Dei regnum castrauerunt, multò sunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non erat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimonium, tamẽ seculi curis quamlibet nolentẽ inuoluit hominem: quibus quantum additur studij, tantum sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoque, cum orationes impediri dicit vsu coniugij. Quamobrem vult omnes esse sine solicitudine. Qui sine vxore est, inquit, solicitus est, quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum

Manuum impositio cur ordinandis adhibetur.

1. Tim. 5.

Actor. 13.

Ordines cur post ieiunium conferantur.

Cœlibatus sacerdotũ, & monachatus ad Deum colendum expeditior via est & non idololatria.

Matth. 6.

1. Cor. 7.

Orationes impediuntur vsu coniugij.

vxore est,solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta,& virgo, cogitat quæ domini sunt,vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est,cogitat quæ sunt mundi,quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus: dum sic placere Christo satagunt, vt coniugi quisque suæ, cui debet obsequium, non displiceat, cuius causa mundi curis implicari necesse habet, ideò factum est, vt cœlibes tantum ad sacerdotium admitterentur: quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbãt, quomodo sponso suo Christo placere queant: nec est quicquam quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis disserit Basilius: vbi qui Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modo coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare,quin & voluntati suæ propriæ renunciare,séque in potestatem alterius tradere vult, vt sic nudus nudum Christum sequatur: ac non modò nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habet: quò sic ab omnibus mundi curis liber, totus Christo sponso suo vacare queat, illiusque potestati se quantus quãtus est, suáque omnia subijciat. Non est itaque cultus Dei cœlibatus aut monachatus: sed est ad colendum Deum via quædam expeditior. Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votaque castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, nisi quòd magis ille continuus est, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verùm Dei cultum constitueris, non

Basi. in libello de vita solitaria, cap. 1.

alius

alius monachi, quàm laici, non alius erit cultus cœlibis quàm coniugati: Quòd si fide, spe, charitate rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati: eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eundem diligunt. Sin autem in contemplando Deo, Psalmis & canticis, hymnis & laudibus prosequendo, si in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione, cultum Dei situm esse iudicaueris, quicquid tandem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoque sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primum animi inductione quum iurasset, earum posteà seruandarum necessitate constringeretur, non alia de causa factum est, quàm vt his, tanquàm arctioribus vinculis, in studijs pietatis teneretur, atque curis alijs omnibus vacuus, tanto liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret, reiectis omnibus ijs, quibus à Deo retardari possit. Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat contra primum præceptum, quo deos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticæ vitæ genus aliquod sit amplexus. Nam hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui nõ aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos autores fuisse dicant. Certè Cassianus à Marco Euangelista monachos normã suscepisse viuendi scribit. Verùm vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de ijs, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuêre monasticam professi, nihil de Antonijs, Paulis, Hylarionibus, & multis alijs eorum sectatoribus: certè beatum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quamplurimos alios, qui non doctrinæ magis, q̃ sanctitatis nomine cumprimis in Ecclesia celebres habẽtur, monachos fuisse dubium est nemini:

Monachatus.

Cass. li. 2. ca. 5. de cœnobiorũ institutione.

Missæ sacrificio Deo perfecte adhærere mus omnium Christi beneficiorum cõmemoratione. sacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Christi beneficiorum commemoratio, fieri non potest, quin eorum contemplatione mens hominis ardescat, & in eius ineffabilem incorporeumq; complexum sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficijs immerentem, quin extrema quæq; supplicia merentem potiùs, affectam esse perspicit. *Sacerdos quo modo se ad Missam præparare debeat.* Quamobrem celebraturus hoc sacrificium sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summam quietem, sabbatum agat spirituale: quo vacare possit, & videre, quoniam Christus est ille Deus, qui oblato in ara crucis preciosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cęlesti patri suo per mortem suam recõciliauit, ex impijs pios, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. *Nota.* Qua cogitatione accensus, & se, & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamque benefico Deo sacrificium offert, atque vt ab eo tantopere amata, tantisq; beneficijs affecta, vicissim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo separari queat, ipsius, qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quo magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo possit, membra quoque corporis omnia per id tempus vt huic vni rei subseruiant, procurat: vt mentis iudicio voluntatiq; parentia, & illius veritatem ac sinceritatem consequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemq; tanquam dominam comitentur: ita vt mentis motum motio semper corporis assequatur: vt siue animus peccati & culpæ cõscius, prosternat se atq; abijciat coram Deo, corpus eundem gestum, eundemque actum subeat, atq; conficiat: siue agendis pro acceptis beneficijs gratijs mentem ad Deum cogitationemq; sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusq; sequantur: siue quòd quoquò modo studeat animus, atq; decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repente tanquam in speculo, sic in corporis motu, illud intestinum animi consilium voluntasq; cernatur. Sicut autem sacerdos, ad eundem modum affectus etiã esse

debet

debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur, vt & ipse non alijs rebus vacet, quã ijs quæ per sacerdotem aguntur contemplandis, atque illius exemplo omnibus & animi, & corporis motibus in Deum feratur: cumq; verba illa dicẽtem audierit: Sursum corda, non ore magis, quàm intimo corde respondeat: Habemus ad dominum. Admonẽtur enim his verbis qui præsentes adsunt, vt quæ sursum sunt quærant, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens: quę sursum sunt sapiant, non quæ super terram. Procul itaque tum facessat ex cordibus hominum carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod sacerdos inuitat, vt quod verbo se facturos promittunt, re præstent, ne si quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habuerit, quod Ananiæ dixit Petrus, sibi quoque dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te spiritui sancto? Non enim es mentitus hominibus, sed Deo: atque ita magis etiam Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me: Quamobrem quod lingua profitentur, corda reipsa sursum erigant, vbi Christus est in dextera Dei sedens, ibi mens cuiusque, ibi fixa sit cuiusque cogitatio, vt cum Paulo dicere possint: Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde saluatorem expectamus dominum Iesum Christum. Cessent confabulationes, cessent curæ terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à sacerdote posteà geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo Deo gratias agere debeamus ostendit, quum quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexit, in cœlum ascenderit, non verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repræsentat, ac sub astantium oculos subijcit, in horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum esse mentes hominum oportet vt quod esse dignum & iustum fatemur, Deo pro illis gratias agamus, neque verbis modò gratam nostram voluntatem declaremus, verùm etiam sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis,

In sacrificio Missæ præsentes, quomodo affecti esse debeant et Missam audire.
Nota.
Coloss. 3.
Acto. 5.
Esaiæ. 19.
Phil. 3.
Ephes. 5.

ita nos eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim diligamus eum, & exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, ea mente, vt sicut ipse posuit animã suam pro nobis, & nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati simus, quàm vt vnquàm ab illius nos dilectione separari permittamus. Hoc animo qui præditus est, siue sit sacerdos, siue sit aliquis ex ijs, qui rei diuinæ præsentes intersunt, is demùm in odorem suauitatis hostiam acceptã Deoque placentem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus est eam exercenti vsus, si non sit ex hac intestina voluntate profecta. Falsum est enim, quod filij desertores de matre sua quondam Ecclesia commenti sunt, quasi prædicatum in illa fuerit, valere coram Deo sacrificium sacerdotis ex opere operato, sine bono motu vtentis: quum Ecclesiæ doctrina, cum isto commento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis, vel sacerdotis, vel populi, non modò docuit in Ecclesia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per fidem, animique deuotionem fructum illius in se transferre conatus esset, exitio potius illi futurum sacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorsum autem admoneret populum sacerdos, vt corda sursum erigerent, si valere sacrificium sine bono motu vtentis persuasum haberet? vt vel hinc perspicuum cuiuis esse queat, quàm sint ab omni veritate auersi, quos ista comminisci non puduit, quum tamen authorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt scholastici, Missam ex opere operato valere. Docuerunt: verùm illud nusquàm addiderunt: sine bono motu vtentis. Quum suprà cap. 33. ostensum sit etiam in omni sacramento opus esse tribus, inter quæ est minister ecclesiæ intentionem seruans iuxta communem scholasticorum doctrinam. Tum autem, longè alio sensu docuerunt, quàm quem isti sibi confinxerunt. Quò magis autem dilucidè cognosci res queat, libet planioribus verbis edisserere, quid sit illud quod Scholastici docuerunt, vt sic omnibus istorũ impia calũnia detegatur. Scholastici doctores, rerum quàm verborũ studiosiores, hoc habuisse propositum videtur, vt orationis ornatu neglecto, quo

Rom. 12. *Phil. 4.* *Sacrificiũ sine bono motu non valet.* *Opus operatum & operans.*

quo breuissimo possent verborum compendio rem expli- *Anth. 1. in parte summæ.*
carent. Itaque cùm de eo foret disceptatio, num & mali sa
cerdotis Missa valeret, quoniam ad rem apertius intelli-
gendam permultum lucis adferre diuisio consueuit, distin *Opus operans est sacerdotis actio, seu sacerdos sacris operãs*
guendum inter opus, & opus esse putauerunt, vt aliud es-
se dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus o-
perans appellare placuit siue sacerdotis actionem, quod
Anthisiodorensi visum est: siue sacerdotem ipsum sacris
operantem: (Sic enim loquitur Innocentius: Non ergò
sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut *Innoc. li. 3. mysterio-rum Missæ cap. 5.*
nec infirmitas medici virtutẽ medicinæ corrumpit. Quã-
uis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper
tamen opus operatum est mundum,) opus autem opera-
tum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm scribunt, *Opus operatum est res immolata, corp⁹ & sanguis Christi immolatus.*
Missam ex opere operato valere? Quid aliud, quam, non
esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, ve-
rum ipsam quæ præsens est in altari, rem immolatam, ip-
sum verum corpus Christi, quod pro nobis traditum est,
ipsum verum sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est
in remissionem peccatorum nostrorum? Huius enim cor-
poris pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi
virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt
cum Deo reconciliationem, peccatorum remissionem, &
ea quæ petimus omnia consequamur. Potuítne dici ma-
gis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis consenta-
neum? Quid enim? an non omnem hac ratione fiduciam
ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc e-
nim est sacrificium quod offerimus:) collocari iubent, cũ
Propheta dicentes: Maledictus homo, qui confidit in ho- *Hier. 17.*
mine, & ponit carnem brachium suum: Benedictus vir
qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. No *1. Pet. 1.*
lunt vt quisquam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis *Ioan. 1.*
opere, spem suam omnem defixam habeat, verùm in ag- *Ioan. 15.*
no illo immaculato, cuius precioso sanguine redempti su-
mus. Hic est qui tollit peccata mundi: hic est in cuius no
mine si quid petierimus patrem, dabit nobis: hic est vnus
aduocatus, mediator, & reconciliator noster. Homo sacer
dos, minister tantum est reconciliationis: ministerium e-
nim reconciliationis dedit illi Deus, quemadmodum à

2. Cor. 5. Paulo scriptum legimus. Vera propiciatio pro peccatis nostris, verus Sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, est ille, qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, qui sedens ad dextram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis Sacramentum cùm præsens adsit in altari, cumque subijciatur sub oculos astantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exaurienda peccata: in huius sacramenti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, non superuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquã patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Hoc sensu dixerunt Scholastici, Missam ex opere operato valere, non propter sanctitatem, aut actionem sacerdotis, sed propter victimam illam salutarem, cuius tum fit immolationis repræsentatio. Quis autẽ est, qui sensum hunc cũ primis pium esse negare audeat? Ne quis autem ita sensisse Scholasticos dubitare queat, ipsa eorum verba subijcgemus. Ao ventilant quidem hanc quæstionem: Vtrum sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus: Bonauentura, Ioannes Gerson, Gabriel Biel, & alij nonnulli. Quoniam verò longum esse singulorum verba recensere, breuitati studentes ex Ioanne tantum Scoto quædam adscribemus. Missa non solùm valet, inquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati: vel, non solùm valet virtute meriti personalis sacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offertur sacrificium. Alioqui, Missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia, quod reputatur communiter inconueniens, & rationabiliter, iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quandocunque enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hactenus Scotus. Cùm de sacerdotio sermo nobis esset, docere nos meminimus, quòd sacerdos nihil aliud est, quàm

Heb. 5. Heb. 9. Rom. 8. Heb. 9. Cypr. Ser. de cœna domini. Tho. Parte 3. quæ. 82. art. 6. Alb. lib. 4. sentẽt. dist. 13. art. 31. Bon. in 4. sentẽ. dist. 13. quæ. 4. Gers. serm. 2. de die mortuo. Scotus in quodlibet. quæst. 20. in expositione sacri Canonis Missæ. Lectio. 26. Ioan. 6. Sup. ca. 53

reconciliationis minister: fungitur enim legatione siue ministerio pro Christo: & capite, & corpore. In consecrando siue sanctificando, offerendo, distribuendo, manus, lingua, ministerium hominis est mortalis: verùm ipsa consecratio siue sanctificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis, & efficacia, non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Hoc igitur in loco Christi capitis ministrum agit. Cùm verò precatur Deum, vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari repræsentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, ministrum agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur ijs verbis, quæ paulò antè per nos adducta sunt. Siue sacerdotem consideres tanquam Christi capitis, siue tanquam Christi corporis ministrum, vtroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos. Christus est enim summus ille Sacerdos, qui semetipsum offert: panis quem dat, id est caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Christi sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est, per quam salutem consequimur: Hominis autem sacerdotis nihil aliud est, quàm ministeriũ. Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cùm propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexterã Dei collacata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo computatur: sed non contaminatur donum Christi: quod per illum fluit purum est, quod per illum transit liquidum, venit ad fertilem terram. Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre nõ potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti ita est vt lux: & ab illuminandis pura accipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos pro Christi corpore fungitur Ecclesia, cumprimis id optãdum foret, vt quibus illa ministris vtitur ad iram Dei placandam, essent moribus

2. Cor. 5. *1. Cor. 4.*

Aug. trac. 5. in Ioan.

Ecclesiæ sacerdotes moribus inculpatis optare debemus.

Esai.14. tibus inculpatis, ne, si sicut populus, ita sacerdos quoque
Esai.59. factus sit, rectè ad vtrunque dici possit, quod à Propheta scriptum est: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem
Iacob.5. eius à vobis, ne exaudiat. Certum est enim quod multũ valet deprecatio iusti, neque temerè dictum est ab illo cęco nato, cui Christus oculorum visum restituerat: Deus peccatores non audit: Cæterùm in homine Sacerdote sacris operante, si nulla sunt ipsius ministri merita, non desunt tamen eius, cuius est minister, Ecclesiæ merita: quæ non à maiori quidem, sed à meliore tamen sui parte, sancta dicitur: & regnum sæpè cœlorum è Christo vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neque fructum erat vllum allatura, (scriptum est enim: Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.) cùm is orat in Ecclesiæ persona, quæ in potiore sui parte sancta est, non potest eius oratio non ijs, pro quibus orat, esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit perniciosa. Malitia enim ministri non impedit bonitatem, siue bonum opus personæ, quæ bona est: sicut si bonus aliquis dominus per manus famuli sui nequam, eleemosynam tribuat, non ideò perdit eleemosynæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit sacerdos: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis: pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, quæso ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ. Videntur eiusmodi non esse dissimiles procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, largè datur eleemosyna, cùm tamen ipsis pro se petentibus nihil daretur: fortassis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant. Præclarè scriptum est ab Hieronymo. Episcopus, presbyter, diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorũ. Ante quem etiam Cyprianus. Scribæ & Pharisæi in cathedra Moysi sedentes, cùm agunt quæ ad cathedrã pertinent, per omnia plenitudine potestatis vtuntur, & officium, non vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis. Christum (inquiunt) scimus, & Paulum nouimus, & in nomine Christi quem Paulus prædicat adiurati

Ecclesia non à maiori, sed à meliore sui parte sancta dicitur & regnũ cœlorum.

Prou.18.

Sacramentis & missæ, malitiã ministri non obesse per similitudines ostenditur.

Hier. li.1. cõtra Iouinianum.

Cyp. in ser. de baptismo Christi

Exorcistæ quæstuarij nihil suo nomine peragunt, sed Christi.

iurati egredimur, vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo quæstuarij nihil peragunt exorcistę, nec se eis deserere ipsi dæmones profitentur, sed nomen Christi etiã per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt institores, quarum rectores potius eorum, quos ducunt, pecunijs inhiant, quam saluti. Et tamen mare seculi huius necessarios habet eiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commertia, nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidiũ, nec ocurrent sibi solatia regionum, si vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe sæpe malorum ministeria suffragantur. Hæc ille. Iam ergò quæ Scoti fuerit mens in ijs verbis, quæ per nos producta sunt, planum satis fecisse videmur. Neque verò solũ in hac sententia fuisse Scotum aut Thomam existimandum est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse metienda putarent, quique mali Episcopi, aut sacerdotis preces obesse potius, quàm prodesse, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Cresconium, Gaudentium, contraq; Donatistas alios scribens Augustinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat, & qui similaginem, quasi sanguinem porcinum, & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. Sed hęc Augustinus cùm de schismaticis multo congruentius dici docuisset, his deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali sacerdotes, vel collegis bonis, sicut fuit Zacharias: vel popularib', sicut fuit Nathanael, in quo dolus non erat: quanto magis nihil obest in vnitate Christiana Episcopus malus vel Coëpiscopis, vel laicis bonis, cùm iam ille sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech, & pontifex noster, sedens ad dexterã patris, interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offerentibus malis, quòd verissimè dictum est, Dona iniquorum non probat altissimus. Ac paulò pòst, cùm obiectum esset ab eodem: Sacrificia impiorum execratio est Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eisipsis oberunt, qui offerunt

Sacramenta sine sacrificia ex ministri dignitate non sunt æstimãda.

Aug. cont. Cresc. li. 3. cap. 6. Gaud. contra secundam epist. Gaudentij li. 2. ca. 9. Dona. li. 2 ca. 4. et sequẽtibus.

Esai. 66.

Cõtra Parme. lib. 2. cap. 5.

Idẽ cap. 6. Ecclesi. 33.

offerunt impie. Nam vnum atque idem sacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi
1. Cor. 11. manducat & bibit. Non ait, alijs, sed sibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Augustinus innuit, quàm quòd alijs verbis dictum est à scholasticis: ex opere operato, non ex opere operantis valere sacrificium siue sacramentum. Certum est enim, quòd mali bona administrando, se tantummodo lædunt: sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet.
Idem ca. 8 Cùm verò idem Parmenianus protulisset ex Euan-
Ioan. 9. gelio: Deus peccatores non audit: An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quod etsi ita esset, non ideò tamen populus, si bonus atque fidelis est, solicitus esse deberet: Securos enim illos facit illa scriptura: quæ ait: Etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem
1. Ioan. 2. IESVM CHRISTVM iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Cumque posuisset de Balaam
Num. 23. exemplum: Non mirum est, inquit, si verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen, non pro peruersitate præpositorum, sed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quàm quòd postea scriptum est alijs verbis à Scoto: Sacrificium siue preces, non solùm valere virtute meriti personalis sacerdotis, verùmetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offeruntur: cuius fidem, non peccata ministri Deus respicit. Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia, cùm ex opere operato valere Missam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Augustini, eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicæ fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipsi, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant, aut extremè sunt improbi, qui dum quamplu-
1. Tim. 2. rimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregare student,

dent, quod veritate non possunt, eiusmodi conficta calumnia perficere conantur: alienum prorsus & absurdum, ac minimè pium illis sensum affingentes. Verùm hæc est potestas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatem adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri possit, per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cùm enim isti concedant, tantum propitiatorium Christi sacrificium applicari posse pro alijs, hoc est illud, quod in Missa dicimus applicari. Neque enim sacerdos in Ecclesiæ persona, cuius minister est, suum cuiquam opus applicat, verùm applicat opus Christi: sacrificium illud applicat in ara crucis peractum, passionem applicat & mortem Christi, per quam cùm patre cœlesti reconciliati, peccatorum nostrorum sumus remissionem consequuti. Huius fructũ vt fideles adipisci, peccatorumque remissionis & salutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem precatur, per eum ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc promeruit, Dominum nostrum Iesum filium eius vnicum. Atque hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quàm mortuis: neque præsentibus modò, verùm & absentibus: nisi forte pro viuis tantũ semetipsum Christus obtulit, & pro ijs qui præsentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus quoque. Atqui contradicit scriptura, quæ mundi totius eum asserit propitiationem fuisse: & ex persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, ô mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, sed eandem quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona minister eius sacerdos, neque pro alijs, quam pro quibus Christus obtulit, & oblatione sua Domini mortem annunciat, qua redempti sunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui sunt in vnitate corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam ex ea migrauerint, siue præsentes, siue sint absentes. Quòd si non redemit CHRISTVS morte sua patriarchas, prophetas, & sanctos alios patres in se cre-

Luc.22.

Sacrificij applicatio de Christi sacrificio et opere in cruce peracto intelligitur, & non de sacerdotis personalis actione seu opere.

Missæ sacrificiũ pro mortuis et viuis tam absentibus quã præsentib⁹ valet.

1. Ioan. 2.

Ozeæ. 13.

credentes, qui mortem eius praecesserunt, non rectè dicitur precium hoc redemptionis pro mortuis offerre sacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesiæ, qui sunt isti, qui cùm eandem se lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Christus obtulit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis applicari? Sed isti putát suum opus applicare sacerdotem. Videntur Ecclesiæ mysteriorum esse prorsus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in Catholica, de ijs quæ pertinent ad fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterum atque iterum, & inculcandum, vt ne sint nescij. Non suum opus, non suam oblationem applicat sacerdos: verùm opus Christi, oblationem illam qua semetipsum obtulit Christus in odoré suauitatis, cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tùm ad illos, qui nos precesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eundem Christum precatur. Quòd verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit pro matre sua sacrificium precij nostri. Cyprianus antiquior Augustino negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtroque vetustior Tertullianus, etiam anniuersariorum meminit, de vxore dicens: Marito superstite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annnis diebus dormitionis eius. Et in alio libro. Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Paulinus verò rogat amandum, vt pro fratre quodam, qui maluit ad dominum transire debitor, quam liber oret, vt misericors & miserator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari & abyssis, refrigeret animam eius stillicidijs misericordiæ suę per orationé ipsius. Quia sicut ignis (inquit) accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum, ita proculdubio etiam ros indulgentiæ inferna penetrabit, vt roscido pietatis apud Hieron. lumine in tenebris ardentibus æstuantes, refrigerentur. Ambrosius,

Aug. li. 9. confeßion. cap. 12.

Missa etiã pro vno dicitur & vni applicatur, tamen alijs nõ excludendis.

Cyp. lib. 1. epist. 9.

Ter. de monogamia.

Tertul. de exhortatione castitatis.

B. Paulin⁹ epist. 1.

B. Amb. de obitu Theodosij. brosius, & trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit, atque vtramque obseruationem habere authoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. *Ephr. in testamento suo.* Et beatus Ephrem cùm trigesimum diem complesset, sui memoriam fieri petiuit. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quàm latè patet Christianum nomen, obseruatum semper vbique locorum fuisse videmus, quid aliud quàm Apostolorum hanc esse traditionem existimare fas est? Sicut existimasse iam ante docuimus Dionysium Areopagitam, Ioannem Chrysostomum, & Ioannem Damascenum. Verùm hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoque longè gratissima cæremonia: cuius quasi quædam sunt instrumenta sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria. *Sacrificij instrumenta sacra esse cõuenit.* Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ etiam instrumenta sacra essent, quorum quædam non nisi legitimè consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est, quin ipsis etiam etiam Hieronymi temporibus, & multò antè vsitatum. Sic enim ille scribit ad Theophylum Alexandrinum Episcopum, quæ epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersis: *Sacra vasa.* Discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrosque calices & sancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ passionis pertinent, non quasi inanima & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem, qua corpus eius & sanguis, maiestate veneranda. *Consecrantur res inanimæ, vt per consecrationem magis idoneæ fiant, & diuino cultui in perpetuũ destinẽtur.* Quæ tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimæ, vasa & vestes, gratiam in se suscipiãt, quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium non est: sed per consecrationem tamen, vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: sanctaq; propterea dicuntur, siue sacra, quòd posteaquàm semel Deo dicata, diuinoque cultui destinata sunt, iam deinceps in alios vsus quoscunq; ea conuertere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazanzenus: Ne ipsa quidem, inquit, in-

dumenta sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuilibet contingere saltem aut contrectare fas est. Neque verò Hieronymi aut Gregorij seculo primum sacris vasis & vestibus, calici præsertim, patinæ & pallę hic honor est habit⁹: propè centum annis antè, Stephanus Papa, idem & martyr, ad quem extant Cypriani quoque martyris scripta, ad Hilarium scribens his verbis vsus legitur: Vestimenta ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusq; diuinus omni cum honorificentia & honestate à sacerdotibus, reliquisque ministris celebratur, & sacrata debent esse & honesta, quibus alijs in vsibus, cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quàm ecclesiasticis & Deo dignis officijs: quæ nec ab alijs debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus: ne vltio quæ Baltassar regem percussit, super hæc transgredientes & talia præsumentes veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima. Idem in epistola Soteris ad Episcopos Italiæ multò antè: Idem à Sixto Papa, qui fuit sextus à Petro, scriptum legimus, cuius verba hęc sunt: In hac sancta sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cæterisque Domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab alijs quàm à sacratis, Dominoq; dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valdè est, vt sacra Domini vasa quæcunq; sint, humanis vsibus seruiát, aut ab alijs, quàm à Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris: ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo suo, & ij etiam qui nō peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iustus sæpissimè pro impio. Cereorum quoque & luminarium vsus vetustissimus est in Ecclesia. Cùm accenderentur pro martyrum honore cerei, visum est Vigilantio minimè ferendum, quòd idololatriam quandam resiperet. Contra quem scribens Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris, sed vt noctis tenebras hoc solatio temperemus & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd si aliqui propter imperitiam & simplicitatem secularium hominum, vel certè religiosarū fœminarum: de quibus verè possumus dicere: Confiteor, zelum Dei ha-

Naz. in Apologetico. *Stephanus Papa ad Hilarium.* *Dan. 5.* *2. Reg. 6.* *1. Reg. 5.* *Sot. epi. 2.* *Sixt. epi. 2.* *Cereorū vsus antiquißimus.* *Hier. contra Vigilant.* *Rom. 10.*

habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis Causabantur quondam & Apostoli, quòd periret vnguentum, sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioque eius mentis recipitur: & quicunq; accendunt cereos secundum fidem suam, habent mercedem, dicente Apostolo: vnusquisque in suo sensu abundat. Idololatras appellas huiusmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Christum credimus, de idololatriæ errore venisse: non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquijs, per totas orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampadas suas. Et ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumē semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te, vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Aquæ verò benedictæ vsus, ab ipsis Apostolorum temporibus ortum habere videtur: Siquidē, qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus, Alexander his verbis illius meminit: Aquam sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi purificentur, & sanctificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificabat, atque mundabat: multo magis aqua sale aspersa, diuinisq; precibus sacrata, populū sanctificat

Matth. 26. *Rom. 14.* *Cerei accē si cur Euā gelij lectioni præferantur.* *Matt. 25.* *Luc. 12.* *Ioan. 5.* *Psal. 118.* *Aquæ benedictæ vsus.* *Alex. epi. 1 ad omnes orthodoxos.* *Heb. 9.*

2. Reg. 4. atque mundat. Et si sale asperso per Elisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus consecrata, sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à phātasmatis versutijs homines defendit. Nam si tactu *Matt. 6.* fimbriæ vestimenti saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, quanto magis virtute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Sed nobis hoc loco de singulis cæremonijs, quæ sumuntur à rebus, dicere propositum non est, cùm præsertim copiosè de ijs multa sint ab alijs perscripta. Ante annos centum propè septuaginta, scripsit octo libros ea de re Guilielmus Durandi Episcopus Minnacensis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidem annis præcessit Rupertus Abbas Tuitiensis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Editus est etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amalarij Treuerensis Archiepiscopi de officio missæ, annos septingentos & amplius sciptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripsit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Isidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Inter eas autem res, à quibus cæremoniæ sumuntur, recenseri possunt & ea, quę ad orationes, eleemosynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco strictim ea de re breuiterque nōnulla dicemus: neque enim huius est instituti, omnia quæ dici possunt perscribere.

Cæremoniæ à reb⁹ sumptæ variæ sunt et ab his auctorib⁹ prolixè tractātur.

DE CAEREMONIIS, QVAE SVMVNTVR *à loco.* CAP. XC.

Templa. A Loco quoque sumuntur cæremoniæ: Nam oraturi ad templa conuenimus, quæ sunt ædes Deo solenni *Sepultura* ritu consecratæ. Quin & corpora nostra, non nisi in templis, aut certè in cœmiterijs, quæ & ipsa consecrantur, sepeliri volumus. Præcipuè verò tremendum illud sacrificium alibi quàm in æde Domino sacrata, peragi, per sanctorum patrum canones non licet. Neque verò no

num

uum hoc est institutum: nam præterquàm quòd in veteri quoque lege tabernaculi per Moysen, ac templi per Salomonem constructi fuit vsus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hierosolymitanum ascendisse legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apostoli prædicabant, nominatim autem in Asiæ, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipsos Anthropophagos, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream, templa & quidem maxima construxisse tradit Nicephorus, quos eadem illa consecrasse quoque dubium non est, vt in alios vsus ea transferri fas non fuerit: etiam si primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone, templorum, vel vt ipse vocat basilicarum consecrationis mentionem facere videatur, qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta supputationem Eusebij in Chronicorum libro, vt Apostolicum hoc institutum fuisse minimè sit ambigendum. Philo quoque, qui fuit Apostolorum æqualis, scribit hoc de viris Apostolicis, quòd habuerint sacra domicilia, quæ semnia, siue monasteria vocabant, in quibus manentes, honestæ ac sanctæ vitæ mysteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorum, quæ ad corporis sustentationem necessaria sunt, sed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiusmodi, quibus scientia & pietas augescunt & consummantur. Ac illud quidem dubium non est, quantum ad ipsum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm sit corporis expers nullis finibus circumscribitur, nec loco clauditur vllo: quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, præsertim verò sacrificia peraguntur, hominum id causa constitutum est, quorum ingenium est, eorum præsertim qui sunt de vulgo, quæ peruulgata sunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea despicatui ducunt. Si quæ verò solenni ritu propriè diuinæ rei faciendę dicata sunt & cõsecrata, nescio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad regũ & principum ve-

Templorũ antiquitas & vsus.
Exod.26.
3.Reg.6.
Actor.3.
Niceph.li.2.cap.39.40.& 41. Eccl.hist.
Grat.de cõsecrat.li.1. cap.omnes
Iuo. lib.2. decret.
Philo.
Vide Euſ. li.2.ca.17. Eccle.hist.
3. Reg.8.

nerationem permultum facere, si domus habitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores: si vestes etiam induti sint splendidiores. Visum est igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum interesse, vt ædes certæ constituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquam quæ ad colendum Deum pertineret: quin & vasa, quemadmodum anteà commemorauimus, & vestes, & ministri quoque peculiares ei rei designati sunt. Deindè verò cùm præcipuus Dei cultus in eo charitate prosequendo consistat, (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus) omni certè studio laboratum oportuit, vt clarũ omnibus & illustre Dei nomẽ redderetur, vt ne quẽ latere posset, quantis ille beneficijs mortalium genus affecerit, quò sic illis commemorandis, ad colendum, hoc est amandũ Deum, facilius homines accenderentur. Postulabat itaq; ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara testataque cunctis redderentur: cui rei non alia domus visa est magis idonea, quàm ea ipsa, quæ rebus diuinis faciendis esset dicata, quarum non postrema pars est verbi Dei prædicatio. Neque dubitandũ est, quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandũ quod velis efficaciores, quæ fiunt in tẽplo Deo consecrato: non solùm propter loci reuerentiam: sicut Salomon quoque petiuisse Deũ legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die super domum: de qua dixisti: Erit nomen meum ibi: vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israel in loco isto: verumetiam quòd cùm coijt cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, cùm quasi manu facta tẽpla precationibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus: quodque singulis petentibus negaturus forte fuerat, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. Fieri namque, dicit Ambrosius, Ecclesiæ contemplatione, vt quòd alicui Dominus negare posset, ignoscat: certum vt sit, quòd maiore cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. Quod his etiã verbis testatur Ioannes Chrysostomus. Et domi quidem orari potest: sic autem vt in Ecclesia non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur.

Amatur nihil nisi cognitum. Aug. li. 10 de trinitate, cap. 1.

Preces quæ fiunt in tẽplo, sunt Deo gratiores.

3. Reg. 8. Act. 17. Ter. in Apologetico, cap. 19. Amb. li. 5. in Lucam.

In ecclesia vtilius oratur quã in vllo alio loco.

Chrys. ad popul. Antioche. Homil. 79.

titur. Non ita Dominum per te solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta, vnanimitas & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namq; sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cum sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cœlum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incompræhensibili Dei natura, fieri non posse dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de re differens: Nobis quoque periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res indicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatem. Si verò quisquam obijciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis posthac, neque in monte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non compræhendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hierosolymę ambitu, in omnem totius orbis locum. His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoq; sacrificia sint offerenda, quod tamen vbiq; mente fieri potest: sed quòd non solùm in tẽplo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendum Deum propriè designato, preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quod à Christo dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis patrem: &: Veri adoratores, adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquam

Actor. 12.

Chrys. Homil. 3.

Basi. de Baptismo, ser. 2. cap. 8.

1. Tim. 2.

Ioan. 4.

quaquam per hæc verba templa Deo deprecando dicata, videantur exclusa: sed cùm Iudæi contenderent, nusquã adorari Deũ oportere præterquã Hierosolymis in tẽplo, quasi Deus alibi non audiret vota deprecantium: contrà Samaritani negarent eum vsquam adorandũ nisi in mon-
Deut. 27. te Garizin: quod is locus à Moyse decretus esset, vbi Patriarchæ benedicerent populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum nõ ita multò pòst, vt & Samaritanorũ impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtrisq;, pius & verus cultus, nempe spiritualis, in eorum locum succederet, quo non in hoc monte, quasi conclusus in eo credatur, qui non solùm huius montis, verùmetiam totius orbis Deus est & dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad adorandũ patrem sit locus aptus & idoneus, verùm quàm lõgè, quamq; latè pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis templa Deo piè colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij templa Deo facti, non iam in externis tantum ritibus, quemadmodum à Iudæis est factitatum, verùm spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirum fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quædam indicia sint huius fidei, charitatisque futuræ. Est quidem ita, quòd in omni loco Deum adorare fas est, qui non locum, sed mentem requirit ferui-
Hier. 38. dam. Sic Hieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic
Dan. 7. Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in ventre ceti, sic
Iob. 2. latronem in cruce pendentẽ, sic Ezechiam in lectulo decũ
Ionæ. 2. bentẽ, sic Paulum in carcere clausum, Deũ deprecatos, &
Luc. 23. ab eo legimus exauditos. Sed si illã ipsam mentem ferui-
Esai. 38. dam ad locum sanctũ, ad congregationem sanctam attu-
Actor. 16. leris, certum est & indubitatum, quòd ex tali mente profectæ preces multò tum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ sint efficaciores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggreget, & cum illis puras manus leuet, Deumq; cùm sibi, tũ Ecclesiæ vniuersę propicium reddere conetur, ac quę sit illius volũtas, ex ore sacerdotis accipiat.

Neq;

Neque verò ſine cauſa,loca eiuſmodi Deo conſecrata,vocantur Eccleſiæ. Etſi enim quæ propriè dicitur Eccleſia, conſtat ex viuis lapidibus,ex hominibus in Deum credentibus(idem enim Græcè ſonat vox hæc, quod Latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati ſunt ad ſpem cœleſtis hæreditatis conſequendæ, locum ipſum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari ſolitum,appellare viſum eſt.Quiſquis igitur ex vocatis eſſe vult,ædes eas vt frequētet neceſſe eſt, in quas conuenire vocatos videt: vt ad eandem vocationem ſe quoque pertinere teſtatum omnibus faciat.Quoniam verò non eſt quòd quiſquam ſperet fore,vt inter electos cenſeatur,qui non ſit è cœtu vocatorum, vel hoc ipſo nomine facere quiſque debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu verſetur, quo poſſit in electorum numerum aggregari: cū præſertim cœtus hic in terris adhuc militantium,ad agendas Deo gratias,& laudes illius prædicandas coactus,imago quædam ſit illius iucundiſſimæ,& eius quidem ſempiternæ conſolationis beatorum ſpirituum, in cęlo triumphantium, & abſq; vlla intermiſſione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat,atque hic illud incipiat meditari,quod erit illic ſine fine faciendum.Porrò congreſſus iſtos non exiſtimandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, ſubitò quiſque à templo ſe proripiat, neque ſibi quicquàm69 prætereà in eo negotij eſſe putet:ſed ſic Euangelium audiendum eſt, vt ſimul orationi vacetur: cui rei magis etiam, quàm audiendo Euangelio,templa dicata videntur.Domus mea,dicit dominus, domus orationis vocabitur: non prædicationis aut auditionis.Hinc eſt quod Græci quoque tēpla vocāt ευκτήρια, Latinè dicere poſsis oratoria,non prædicatoria vel auditoria. Non quod non rectè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, ſed quod orationibus Deo placando propriè ſunt deſtinata. Verùm eſt, quod à veritate dictū eſt, quòd vnus eſt magiſter noſter in cœlis. Quos enim hic magiſter ſpiritus ſanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinſecus magiſteria, ſicut ab Auguſtino ſcriptum legimus,adiutoria quædam ſunt, & admonitiones:

Eccleſiæ loca Deo cōſecrata cur vocentur.

1.Pet.2.

Tēpla magis oratiōi quā prædicationi extructa initio.

Matt.21.

Tēpla oratoria vocā.tur,non prædicatoria.

Matth.23.

Au.in epi. Ioā.Ho.3.

cathedrã in cœlo habet, qui corda docet: qui nisi loquatur nobis intus, frustra foris verba perstrepunt, quæ haud aliter se habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborẽ agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam & culturæ diligentiã: verùm adhibeat ille forinsecus quæcunq; velit, nunquid poma format? nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apostolus dicens: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementũ dedit. Neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaq; sonos tantum verborũ ab homine magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente cognoscamus, quid aliud faciendum nobis restat? quàm vt ad illũ qui cathedrã habet in cœlo, confugiamus, illũ, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoscere voluntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus. Quam autem causam esse dicemus aliam, quamobrem parentum nostrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quã ad obtemperandum Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi, factores verò propè nulli reperiantur: nisi quòd illi, cùm sonum verborum hominis à superiore loco Dei voluntatem in Ecclesia annunciantis percepissent, nequaquàm ea vna re contenti fuerint, verùm, sicut anteà quoq; commemoratum à nobis, est ad eum qui cathedrã in cœlo collocatam habens intus docet, supplices confugerunt, eiusque fidem implorarunt, vt & sanum eorũ, quæ à ministro verbi dicta essent, intellectum præstaret, & ad explendam Dei voluntatem vires suppeditaret, illud quod ab Augustino in locis aliquot scriptum est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis. Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi possint, probanda tamẽ est illa Felicis Papæ sanctio, ante mille annos lata, quòd sicut non alij quàm sacrati domino sacerdotes debent Missas cãtare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in alijs quàm in sacratis locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulò superius: Satius est, inquit, Missam non cãtare, aut non audire, q̃ in illis locis vbi fieri nõ oportet: nisi vt sæpè dictũ est, pro summa cõtingat necessitate.

1. Cor. 3.

Au. li. 10. conf. c. 29. Fel. in epi. ad omnes Episcopos, cap. 1.

Missa celebranda est in tẽplo et nõ alibi, nisi vrgeat summa necessitas.

ces-

cessitate: quoniã necessitas non habet legẽ. Vnde scriptũ est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco, quẽ elegerit dominus Deus tuus. Quem qui præcessit eiusdem nominis pontifex propè ducentis annis: Mãdamus, inquit, vt super memorias martyrũ Missæ celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi. Quod in Concilio quoq; Laodicensi inter hos duos pontifices interiecto, ad eundem modũ constitutũ legimus: & posteà in cõcilio Cabilonẽsi, vbi eiusdem Laodicensis concilij fit mentio. Ex Syluestro primo Papa: ita Gratianus refert, Nullus presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in consecratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotij. In suis quoq; contractioribus regulis Basilius: Quemadmodum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in sancta loca inferatur: ita neque permittit, vt sacra in prophanis ædibus celebrentur: veteri instrumento apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente, dominoque dicente. Templo maius quid est hic. Et Apostolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac causa? Non laudabo: & quę sequuntur. Nec commune conuiuium in ecclesiam inferendum, neque dominicam cœnam in priuatis ædibus contemptui exponendam esse, ex his docemur: nisi quis in articulo necessitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accommodo. Quamobrem qui nulla necessitate adacti in illis ipsis locis, vbi potatur sæpè, saltatur, pergræcatur, sacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iustam reprehensionem effugere possunt. Qui si hunc honorem habendum Deo non putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando sacrata est, neque submissum pij centurionis illius animum imitari volunt, qui se iudicabat indignum, sub cuius tectum Christus intraret, sed quasi pro Imperio Christũ ad se venire iubẽt, multo rectius facerent si ab audienda Missa abstinerent: quæ prophanari certè videtur, cũ in prophanis ædibus extra necessitatẽ celebratur. Excuterẽt isti pigritiã, fastumq; suũ abijcerẽt potius, ac quantacunq; dignitate pręditi sint, ita tamẽ

Deut.12. *Fel.epi.2.* *Cõcil. Laodicẽ. Cabilonẽ.* *Grat. de conse. dist. 1. ca. Nullus presbyter.* *Basil. qu. 310.* *Matth.8.* *Missa potius nõ audienda, quã in prophanis locis celebranda.*

se

se superiorem esse Deum sibi persuaderent, vt cum illo comparati ne sint quidem, aut si quid sint, cinis & puluis sint. Qui hanc animi submissionem ad orandum Deum non adfert, inane sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoque moribus est receptum, & iam inde à multis seculis obseruatum, vt pro foribus templorum eos qui varijs morbis confecti, membris etiam suis mutilati, ac ad extremam egestatem redacti sunt: collocarent: qui quasi communes quidam hominum praeceptores essent, per quos vt nec secundis rebus efferrentur, nec aduersis frangerentur, admoneri possent. Nihil aequè Deus odit atque superbiam: quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abest, vt placatum sibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationem prouocet. Assident igitur isti foribus diuinarũ aedium, vt cùm oculos in eos nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis nostrae: nos ijsdem quibus illos casibus obnoxios esse recordemur. Placet sibi quisquam, quòd aetate florenti, quòd forma praestanti, quòd valetudine sit firma: cùm in hos aspexerit in vestibulis templorũ iacentes, fieri non potest, quin cristas demittat ilico: animo secum repetens, ex ijs fuisse quosdam, quos cùm aequè Deus ijsdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen squalidi sint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miserãdum in modum oppressi. Tumet aliquis diuitijs & potentia: fortasse inter eosdem reperiet aliquẽ, qui cùm & ipse locuples aliquando fuerit, neque secundas res moderatè ferre potuerit, eo tandem calamitatis recidit miser, vt mendicare stipem cogatur. Itaque vicissitudinis rerum humanarum commonefactus, de fastu suo permultum remittet, dum quod huic accidit, sibi quoque euenire posse putabit. Atque haec quidem doctrinae cuiusdam sunt & admonitionis: sed & consolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam praeter voluntatem aliquid: at quàm leue est illud, si cum istius casu, stipẽ pro foribus templi mendicantis, conferatur. Non est eo loco quo velis valetudo tua: at huius miseri morbus prorsus est incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam fecisti: at huius est multo grauior, qui ne panem quidem

Mẽdici apud tẽpla cur aßideant, & quorũ nos admonere debeant.

dem

dem habet, quo vitam sustentare queat, nisi tua benignitate sit adiutus: non murmurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi signũ dat, sed ærumnam suam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori nostro leuationem adfert, si quem ex rebus contra voluntatem nostrã fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno suo in nos animo castigandos nos esse putauerit, suæ tamen misericordiæ non est oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miseros istos, pro foribus iacentes Ecclesiæ, premi videmus. Admonet prætereà nos calamitosorum hic aspectus, vt & ipsi propenso simus ad misericordiam animo, & singularem Dei misericordiam & benignitem admiremus. Nam si Deus istos non aspernatur, neq; pudet eum ipsorum, quòd suæ domus vestibulis asident, multo minus te fas est carnem tuam & membra tua despicere, neque eis qua possis ratione subuenire velle. Simul considera, quam sit longè diuersa ratio eius, quam possidet rex mortalis, & eius aulæ, quam sibi consecratam habet immortalis ille rex regum, & dominus dominantium. Illic omnia fastus, hic humilitas omnia. Non licet illic videre, nisi auro & gemmis ornatos, & preciosis vestibus indutos: huius contrà aulici pannosi sunt, situ squaloreq; obducti, quorũ sedes collectio modò non admonitio quædam est ad hominum genus: pręclaram illã vocem edens: Nihil humana sunt oĩa, fumus & vmbra sunt. De quo ad Lucam, Terribilia exempla videre licet, diues epulo viuus ad inferni pœnas æternaliter cruciandus subito demergitur & cõtra Lazarus mendicus & vlcerosus in sinum patris Abraham ab angelis portatur. Si bonum essent diuitiæ, Deus ante vestibula sua pauperes non collocasset. Quos propter eam causam ibi collocasse videtur, vt quem admodum qui ad hominem regem adire vult, prius se in alicuius, qui sit ex illius comitatu, familiaritatem insinuat, & eum officijs, obsequijs, liberalitateq; sua sibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures principis benignas habere queat: sic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo suam exaudiri, prius aulicos ipsius, qui pro foribus eius asident, sibi conciliet, ac memor illius

Aulici Dei pauperes. *1. Tim. 6.* *Luc. 12. & 16.*

Exod. 23. illius quod scriptũ est, Non apparebis in conspectu meo
Mat. 25. vacuus: eos muneribus deliniat: certo persuasum habens, quod sibi factũ Deus interpretatur, quicquid ex minimis istis vni factum fuerit: ac delinitis illis tum primũ accedat
Matth. 5. cum fiducia ad thronũ gratiæ Dei, qui cùm dixerit: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur: nõ potest quod promisit non præstare. Cæterùm frustrà misericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vsus ea non fuerit: erga quem qualem se quisque præstiterit, talem Deum erga se vicissim experietur: qui misericordiam
Oseæ. 6. se velle, non sacrificium, disertis verbis pronunciat. Quis-
Matth. 9. quis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipse deside-
Psal. 35. rat, à Deo sibi vult negari. Est in cœlis misericordia, quemadmodum à Propheta dictum est: Domine in cœlo misericordia tua: ad hanc non nisi per terrenas misericordias
Chr. in prima ad Ti. Hom. 14. peruenitur. Vocat igitur Chrysostom⁹, eos qui pro foribus ecclesiæ sedent, stipem à nobis mendicantes, medicos vulnerum nostrorum: non solùm quod fastui plerunque nostro medentur, quod graue vulnus est animæ, quodque si quem ex rebus aduersis dolorem accepimus, ei consolationem adferunt: verùmetiã quòd per eos peccatorũ nostrorũ remissionem consequuti, grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chrysostomi hæc sunt: Nisi essent pauperes, peccatorũ difficilè sarcinam poneres: medici illi sunt

Mendici sunt medici vulnerũ nostrorũ.

Nota pro eleemosynarijs. vulnerum tuorum, manus eorũ tibi medicamẽta præstãt. Non ita medicus, vt medicamenta imponat, extẽdens manum curationem exhibet, sicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manũ. Dedisti pecuniam & peccata simul exuisti. Ad eundem modũ Petrus quoq; Chrysologus: Manus,
Chrysol. ser. 8. inquit, pauperis est gazophilacium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergo homo pauperi terram, vt accipias cœlum, da numum, vt accipias regnũ, da micam, vt accipias totũ. Sed quid horum opus est proferre testimonia, quibus referti sunt sanctorum omnium li-
Luc. 11. bri? Dixit ipse Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia
Basi. in regulis contract. q. 27 munda sunt vobis. Omnia, inquit Basilius locum hunc enarrans, quæ per rapinam & auaritiæ studium peccamus, & malè agimus. Addit paulò pòst: Nõ quòd per se ista ad mundationẽ sufficiãt, cùm principaliter opus sit misericor-

dia Dei & sanguine Christi: in quo & piorum omnium re demptionem habemus, si in vno quoque dignos resipiscẽtiæ fructus fecerimus. Fructus autem resipiscentię dignos intelligi vult idem in eodem libro Basilius, opera iustitiæ, peccato opposita. Verbi gratia: Rapuisti aliena, non modò rapere deinceps desine, verùmetiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus, & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum. Est igitur eleemosyna cumprimis ad id quod velis impetrandum necessaria. Scriptum est enim: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Oratio pulsat, ieiunium impetrat, eleemosyna accipit. Hæc tria vnum sunt, ac sibi inuicem vitam dant. Orationis anima, ieiunium: ieiunij vita est eleemosyna siue misericordia: ita sibi connexa hæc sunt, vt rectè se parari non possint. Quamobrem reprehendendi merito sunt, qui, per quos ad misericordiam prouocamur, pauperes & calamitosos homines, à templi, quæ domus est & aula Dei, foribus, procul arcere conantur: cùm non hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus, quòd nos ad præstandam misericordiam, quàm præstari nobis à Deo velimus, inuitant: verùmetiam & vicissitudinis rerum humanarum, casuumq;, quibus subiecti sumus, admonemur, & in rebus aduersis non parum ex eorum aspectu consolationis capimus. Retinendus est igitur laudatus ecclesię mos, vt pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi misericordiam ab ijs, qui Deum sui misereri cupiunt, expectent. Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deum funduntur, rectè tamen & illud creditur, quòd quæ cum reliquo cœtu piorum in sacris ædibus fiũt orationes, multo sunt efficaciores. Rectè & illud à sanctis patribus constitutum obseruatur, vt tremendum sacrificium non alibi, quàm in Deo sacratis templis offeratur: ad quod celebrandum, & homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer, vt nihil ibi sit, quod non verbo Dei sanctificatum sit, quo sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maximè venerandum, à populo haberi possit. Est quidem ita, quòd vbiq; Deus est: verùm nõ vbiq; tamẽ æqualiter operatur. Misericordia dñi plena est terra: Sed in scripturis tamẽ legimus, quòd certa loca suis operationib' delegerit,

Pœnitẽtiæ fructus digni sunt opera iustitiæ peccato, quod cõmisisti, opposita.

Idẽ quæst. 281.

Luc. 19.

Tob. 12.

Orationis anima ieiuniũ, et ieiunij vita eleemosyna est.

Pauperes à foribus tẽpli procul arcere conãtes, reprehẽduntur.

Orationes in tẽplo efficaciores.

De consec. distin. 1.

Loca Deus sibi eligit ad sua nobis beneficia præstãda & ad suũ cultũ.

Psal. 32.

3.Reg.8. exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis: piscinam probaticam ægrorum solatio. Templum quidem eo dignatus est honore, vt si quis etiam exul ad illud verba facie oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alij loco concessum esse legimus. Arcæ porrò tantam virtutem esse voluit, vt ea præsente funderentur hostes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorsum cõuerteretur. Piscinę verò probaticæ prærogatiuã hanc fuisse nobis Euangeliũ indic[illegible], vt qui primus in eam descendisset, quocunq; tandem affectus esset morbo, statim ab eo liberatus discederet. Nunquid parem vim ad sanandam alię quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius misericordia pleni cœli, plena est & terra, nullo vt loco circumscribatur, certa tamen loca esse voluit, in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo Deus olim responsa dabat, in templis angelos videre licuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis esse documẽto potest, quod à Iosepho memoriæ proditum est, cùm iamiam Hierosolymitanum excidium instaret, angelos auditos esse qui dicerent: Recedamus ex his ædibus. Sed hæc dicet aliquis veteris testamenti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ disertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi veniet hora, quando neq; in monte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis patrem. Atqui ille ipse qui hæc dixit, noui testamenti mediator & autor, templo tantũ honoris habuit, vt cùm eijceret ex eo vendentes & ementes, domum illud sui patris vocauerit. Nunquid non totus mundus domus est illius, qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedũ meorum? Et tamen domum sui patris peculiari modo quodã, templũ Christus appellauit. Quin & in ipsis templis arcano quodã & imperscrutabili Dei iudicio fieri videm⁹ hoc ipso gratiæ tempore, vt terribiliora in vno sint, quàm in alio Dei opera. Sic ab Augustino factum legimus, cùm quidam ex eius sodalitio iuuenis graue quoddam presbytero crimen intentasset, nec res euidentibus argumentis aut refelli posset, aut coargui, quòd iusserit ambos ad locum sanctũ (his enim verbis vtitur) peregrinari, nimirũ eũ, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditũ erat, vt ibi ad cõfessionem,

Tẽpli prærogatiua. *1.Reg.5.* *2.Reg.6.* *Iosuæ.6.* *Iosuæ.4.* *Ioan.5.* *Angeli in tẽplis habitant.* *Ioseph. de bello Iudaico li.7. cap.12.* *Obiectio 2.* *Ioan.4.* *Matth.21.* *Hier.32.* *Esaiæ.66.* *Opera Dei in vno loco quã in alio terribiliora.* *August. Epist.137.*

nem, vbi pœnæ miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba ſubijcit Auguſtinus: Vbiq; quidẽ Deus eſt, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet, & coronet: verùm tamẽ ad iſta, quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius cõſiliũ perſcrutari, quare in alijs locis hęc miracula fiãt, in alijs nõ fiãt? Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditũ eſt, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierẽt apud memoriã ſanctorũ: Nunquid, inquit, nõ & Africa ſanctorũ martyrũ corporibus plena eſt? & tamẽ nuſquã hic ſcimus talia fieri. Sicut enim, quod Apoſtolus dicit: Non omnes ſancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem ſpirituum, ita nec in omnibus memorijs ſanctorum iſta fieri voluit, qui diuidit vnicuique propria prout vult. Quare minimè nouum, ac iam indè à multis ſeculis in orbe Chriſtiano receptum eſt, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio ſanctior habitus, & à pijs hominibus magis eſt frequentatus. Qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam hiſtoriam, Euſebius, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hieroſolymam, & ad martyrum ſepulchra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto ſuſceptas eſſe, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoque Chryſoſtomus, vt diceret, quum in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupiſſet: Vellem nunc locis in illis verſari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Eccleſiaſticis curis eſſem vacuus, corpuſque robuſtum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recuſarem, quò cathenas ſaltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus eſt. Et æqualis eius Paulinus, Non aliter, inquit, homines ad Hieroſolymam rapit, niſi vt loca, in quibus corporaliter præſens fuit Chriſtus videant atque contingant, poſſintque & de ſuo fructu dicere, intrauimus in tabernacula eius, & adorauimus vbi

Loca delecta miraculis.

1. Cor. 12.

Peregrinationes Deo nõ ingratæ.

Euſe. li. 2. cap. 11. Socr. li. 7. cap. 47. Sozo. li. 2. cap. 14. & li. 4. ca. 5. Theo. li. 8. de curatione græcarũ affectionum.

Chryſ. Ho. 5. de beato Iob.

Paulinus in epiſt. ad Macariũ.

Ionas Episcopus Aurelianẽsis. steterunt pedes eius, si ergo religiosa cupiditas est, loca videre in quibus Christus ingressus & passus est, & resurrexit & vnde cõscendit, & aut de ipsis locis exiguũ puluerẽ, aut de ipso crucis ligno aliquid saltẽ festucę simile sumere & habere, benedictio est. Ante annos plus minus septingẽtos, fuit Claudius quidam, qui peregrè proficiscentes ad sepulchra sanctorũ martyrũ ridebat, eũ in eorum, quos de cultu scripsit imaginum libro tertio, grauiter cõfutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianẽsis. Verũ in hoc genere, non tã labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quã affectus. Quemadmodũ dicit ille: Affectus tuus operi tuo nomẽ imponit. Si quis charitate erga sanctum aliquem inflãmatus, & virtutũ illius amore ardẽs, visat reliquias illi', & osculetur, nõ potest hic affectus Deo gratus nõ esse. Sed hæc obiter. De Christianorũ tẽplis siue basilicis refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoq; historia scriptũ legim', quod etiam ab immanibus barbaris tãtus olim illis honor habitus fuerit, vt quisquis ad ea cõfugisset, is ab hostiũ insultu liber esset. Nunc miserandũ in modũ ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modò pleraq; cõmutata, verũ & equorum ex eis stabula facta, & in quoscunq; tandem vsus Deo dicatas domos cõuersas: quodq; etiã dictu horrendum est, neq; facilè creditura posteritas videatur, in eo ipso loco vbi tremendum Deo sacrificiũ non ita pridẽ oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab ijs qui Euangelici quàm Christiani dici malũt. Hi sunt fructus præclari, si dijs placet, istius Euangelij. Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quòd templa diuis eriguntur. Verùm hi cui templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio pontifice Romano dicere potuerunt: Cuius hæc verba sunt: Duæ sunt species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur latria: & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramq; speciem determinat dominus, dicẽs: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorũ, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur

Peregrinationis affectus poti' quã labor attendendus est.

Au. li. 1. de ciuitate Dei. ca. 27

Sozo. li. 9. ca. 9. eccl. hist.

Tẽpla æuo nostro prophanata, & in eis furca erecta.

Facinus horrendũ.

Tẽpla sanctis nõ erigi, sed ipsi sanctorum Deo.

Inn. de mysterijs Missæ cap. 11.

Cultus duplex. Latria soli Deo & dulia creaturis impẽditur.

Luc. 20.

Psal. 88.

tur

tur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur: ne fortè si secus agatur, non theosebia, sed idololatria committatur. Quem qui multis præcessit seculis Augustinus, cùm ad eundem modum, sicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quòd ad monumenta martyrum plerique omnes confugerent maximo concursu, atque illorum intercessione se facilè, quæ petiuissent, impetraturos à Deo confiderent: Nec tamen, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquã sanctorum hominum Dei, qui vsq; ad mortem suorum corporũ pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisq; cõuictis. Itaque videlicet passim apud Augustinũ, quod non alio ferè martyrũ templa, quàm memoriarum nomine dignatur: cuius etiam hæc verba leguntur alicubi. Nónne si templum alicui sancto angelo excellentissimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à veritate Christi, & ab ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberemus eã seruitutẽ, quę vni tantũ debetur Deo. Sed ꝙ nimia quadam religione dicere nõ fuit ausus Augustinus, dixit ante eũ Ioãnes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixêre qui fuerunt eius æquales Socrates, Sozomenus, nec ita multo posterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa martyrũ, basilicas Apostolorũ & martyrũ, ecclesiã Apostolorũ, ecclesiã Theonæ, ecclesiã Dionysij, sacrũ Eufemię martyris tẽplum, & aliorũ sanctorum legere licet. Quid igitur? num ignorabant isti oẽs, quòd ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturæ seruitutẽ eã exhibendã, quę soli debetur creatori? Minimè gentiũ: æquè illi hoc atq; Augustinus sciebant, neq; secus faciebant: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templũ Petri & Pauli, vel cuiuscunq; sancti tandẽ esse dicatur, nõ propterea Petro vel Paulo, sed soli Deo dicatũ esse, soliq; Deo sacrificia in illo offerri, etiãsi Petri, vel Pauli, vel alterius cuiusquam sancti fiat in eo memoria: vt rectè Augustinus memorias martyrum, rectè cæteri quoque templa, siue basilicas, aut Ecclesias martyrum eiusmodi loca

Au. lib. 8. de ciuitate Dei. c. 27.

Aug. cõtra Maximinum li. 1. Tẽpla cur sanctorum nominib⁹ vocentur.

Chry. Ho. 28. ad popu. Antio.

Hie. ad Riparium & aduersus Vigilantium.

Soc. li. 1. c. 16. & vlt. & li. 2. ca. 11.

Sozo. li. 4. cap. 9.

Euag. li. 2. cap. 3.

vocauerint. Nam propriè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio, rectè martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Ecclesiasticis dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, syncerissimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu pijssimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, quum & ipsi templa Dei sumus, suo tamen quisque proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoque libro, qui sine controuersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustathius quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & sacraměta cőficerent, reprehěderet. Cőtra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc verba pronunciatum est. Si quis per superbiam, tanquàm perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorű martyrű fiűt, vel accusauerit, vel etiã oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasq; sanctorum contěnendas, anathema sit. Hic quoq; dixêre patres, loca & basilicas sanctorű. Sozomenus verò etiã ad honorẽ Stephani protomartyris, & in honorẽ Thyrsi martyris, & aliorű, ędificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quòd nesciret ad honorem Dei constructas, qui sacrificijs in illis Ecclesijs colebatur, sed quod suus quoq; honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur, dum & res ab eis gestæ recitantur, & ad eorű imitationem homines accenduntur, & Deo gratiæ aguntur cuius dona fuerűt ea omnia, quibus in hac vita excelluerűt.

Au.ca.73.
Reliquiæ sanctorum venerãdæ
Aug. in li. de cura pro mortuis agenda.
Gãgr. syn. cap. 20.
Li. 8. c. 24 Eccle. hist.
Li. 9. ca. 2.

Neque verò Deo tantum precibus & sacrificijs placãdo, verum & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmeteria consecrata, quòd qui corpora sua viuentes Deo templa dicassent, eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æquum est putatum. Ac verùm quidem illud est, quod vbicunque sepeliamur, domini est terra & plenitudo eius, quodque sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: sed intereà tamen etiam antiquorum iustorum funera, officiosa pietate curata, exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosque dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, suis filijs mandasse legimus: Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste, angelo, commendatur. Ipse quoque dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prędicandumque commendat, quod vnguentum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendumq; curarunt. Ioannes quoque Chrysostomus cum laude quadam commemorat quòd Constantinopoli reges magnã gratiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarij reges: neque hic in morte confundũtur, sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et, in alia quadam omilia, cùm docuisset quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorũ crucifixi cõplexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox subiungit. Audebis igitur quæso eorum dominũ appellare mortuum, cuius serui vel mortui terrarum orbis sunt protectores? Nec hoc tantum Romę quis fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret: & quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumẽto piscatoribus reges. Sozomenus quoq;

Templa & cœmeteria etiã corporib⁹ hominum sepeliẽdis consecrata.

Psal. 23.

Sepultura optima est optima vita.

Chrys. Ho. 84. in Ioã.

Gen. 46. & 50.

Tob. 2. & 12.

Matt. 26.

Ioan. 19.

Chr. tomo 3. Homil. quòd Christus Deus est, aduersus gentes.

Idẽ. Hom. 66. ad popu. Ant.

Sepeliri apud sanctorũ reliquias desyderabile.

Sozo. li. 9. ca. 2. Eccl. hist.

non reprehendit mulierem quandã Eusebiam, quòd iuxta eum locum, in quo reliquiæ quadraginta militum fuerũt conditæ, iuraméti religione obstrictis monachis, se quoq; condi curauerit. A Paulino quoque religiosa quædã vidua Flora petiuisse legitur, vt in beatissimi Felicis confessoris basilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cũ ea de re ad Augustinũ retulisset, hoc ab eo responsum tulit: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonę affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliantur, nõ potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorũ pius in suos animus appareat, nõ video quæ sunt adiuméta mortuorũ nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt posita eorum, quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos, tanquam patronis susceptos, apud dominũ adiuuandos orando cõmendent. Quod quidem facere possent, etiamsi talibus locis eos humare non possent. Sed nõ ob aliud vel memorię vel monumenta dicuntur ea, quæ insignita fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentiũ oculis morte subtracti sunt, ne obliuione etiã cordibus subtrahãtur, in memoriã reuocãt, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaq; recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animã dilectam cõmendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est ijs, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Nã quos peccata grauia deprimunt, non ad absolutionem potiùs, quã ad maiorẽ dãnationis cumulum eorum corpora in Ecclesijs poni, scribit Gregorius. Non enim eos sacra loca liberãt, sed culpa magis temeritatis accusat: id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea sacris canonibus cautum, & in Ecclesia videmus obseruatũ, quòd qui sibi ipsi manus intulerũt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem suam auxerunt qui sine pœnitentia ex hac vita excesserunt, qui vel cùm graue scelus aliquod patrassent, è cœtu piorum sententia iudicis eiecti, atque à Christi corpore præcisi sunt, vel qui seipsos vltrò præciderunt

Aug. de cura pro mortuis cap. 1. & 4.

Sepulchra mortuorũ cur dicantur monumenta.

Ecclesiastica sepultura qui arceantur. Gre. 4. dialo. c. 50. & aliquot alijs sequentibus.

derunt, quales sunt schismatici & hæretici, eorum corpora in sacris locis humari non permittuntur: quòd, quemadmodum ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille pontifex Leo, quibus viuentibus non communicauimus, eis mortuis quoque communicare nō possumus. Non est cum ijs ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, suo ipsorum iudicio sunt condemnati, dum quod iudicis fuerant sententia passuri, id vltrò ipsi fecerunt, seque à Christi corpore præciderunt, & è cœtu fidelium exterminarunt, atq; ab eorum communione separarunt. Sed hæc de sepultura, deq; sepulchris dicta sufficiant. Neque enim omnia nobis persequi propositum est, quæ fusius ab alijs tractata sunt. *Leo Papa Epist. 92. cap. 6.*

DE CAEREMONIIS, QVAE SVmuntur à tempore.

CAP. XCI.

TEmporum in Ecclesia primitiua magis anxia fuit & diligens obseruatio, quàm vel hoc nostro seculo, vel ijs quæ proximè præcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschatis inter Orientis & Occidentis Ecclesias concertatio, quæ vsq; eo etiā progressa est, vt qui tunc fuit Romanus pontifex Victor, totius Asiæ parœcias, vnà cum vicinis Ecclesijs, tanquam aliena sentientes, à communionis vnitate præciderit, quod, vt monitis eius de festo Paschatis eodem cum occidentis Ecclesijs die celebrando parerent, adduci non potuissent. Ac non defuerunt quidem graues viri, quibus hac tanta Romani pontificis vehementia non probaretur, cum præsertim traditum sibi per manus ab ipsis Apostolis morem obseruare se Asiæ Episcopi dicerent, neque tanti esse hæc festi celebrandi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimarent. Verùm Leoni pontifici non leuiter delinqui visum est, cùm de festo Paschatis tractaret, si in principio sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia nō teneretur. Sed & ante eū celebri scriptori Epiphanio tā graue visum est, in hac obseruatione diei *De Pascha te controuersia. Vide Eusebium li. 5. ca. 25. Ecc. hist. Socr. lib. 5. cap. 25. Nicephor. lib. 4. cap. 36. & sequentib. Leo epi. 62 Epiph. hæresi. 51.*

Paſchatis à more cæterarum orbis Eccleſiarum alios diſcrepare, vt non dubitauerit in albũ hæreticorum eos referre, qui quarta decima luna Paſcha celebraſſent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclarè geſta ſunt à Conſtantino Imperatore, hæc duo vel maxima laude omnium, prędicationeq; digna eſſe cenſet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Arij dogma ſubuertendum, & diſceptationem ac diſcrepantiam hanc de celebrando Paſchatis die de medio tollendam curauit. Fuitq; Nicænum concilium non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia diſsidebant, quàm propter eos, qui in oriente in celebrando Paſchate diſcrepabant, conciliandos: quod etiam cum alibi tum in epiſtola quam ſcripſit ad epiſcopos Aphricanos Athanaſius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Nicææ conuenerant, vt vno eodemq; die ſanctiſsimi Paſchatis feriæ peragerentur: vtq; Orientis Ecclesiæ, quæ à Romana, & cæteris occidentis Eccleſijs diſsidere viſæ ſunt, eundem quem eæ, diem obſeruarent: idque duplici de cauſa (ſicut ab Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptoribus memoriæ proditum eſt.) Primum quod minimè fas eſſet Chriſtianis Iudæorum ſequi conſuetudinem, qui poſteaquam conſceleratas manus ſuas nefaria Chriſti cæde contaminarũt, tanta ſunt animorum cæcitate percuſsi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neq; quòd rectũ, quodq; ſalubre ſit, intelligant. Deinde quòd graue cumprimis & indecorum eſſe putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes, vna vocationis noſtræ ſpes, vnus dominus noſter, vna fides, vnum baptiſma, vnus eſt Deus & pater omnium, nõ vno eodemq; tempore, anniuerſarium redẽptionis noſtræ diem ab omnibus & ſingulis eiuſdem corporis membris celebrari: ſed per eoſdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquieſcere, illos verò corporis afflictionibus macerari: quemadmodum in ſua quadam ad Epiſcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbiq; locorum Eccleſias, epiſtola fuſius ab Imperatore Conſtantino, & in eo libro, quem aduerſus hæreſes conſcripſit, ab Epiphanio pro-

Epiph. hæreſi. 20.

Paſchatis celebrandi vno eodẽq; die cauſæ.

Euſ. lib. 3. de vita Cõſtan.

Epheſ. 4.

proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tēpora, vel mutandi: duplex nimirum. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deque sabbato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cùm sextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri sacrum in ludis, epulis, & omnibus nequitijs consumere solitæ essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cumprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non solum acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à sanctissimo Damaso scriptum & à Leone repetitum legimus, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterum atque iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes, si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atq; eodem tempore ritus obseruemus. Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis, vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies, de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die dominico ieiunium, vt idem autor est, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoque concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt die Dominico & in diebus Pentecostes ne quisquam genua flecteret, sed stantes ad orationem vota dominō cuncti redderent: cuius ritus etiā rationem vt explicaret, dignum duxit Basilius. Obseruabantur ab ijsdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abstinebatur, & aqua sola potum præbebat, obsonium verò fuit panis cū sale & aqua. In ijs populus consurgens, vt est apud Basilium, antelucano tempore, domum precationis petebat, & cursitabatur ad sepulchra martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisque generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & stationū, & vigiliarum nomen solum superest: Nam neque stantes oramus, neque nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vsu est, & quædam apud Romanos vtriusque rei vestigia adhuc hodie seruantur: ieiunamus tātum pridianis maiorū festorum diebus.

Temporū ratio in ecclesia duplex obseruata.

1. Cor. 1.

Stationes dies.

Tert. in libello de oratione. De corona militis. Cap. 10.

Vigiliæ nocturnæ.

Basi. de spiritu sanct. cap. 27. ad Amphil. Euseb. li. 2 cap. 17. Eccles. hist. Epist. 36.

Baptismus quo tēpore à priscis fiebat. Deinde verò sanos prisci non baptizabant, nisi in Pascha & Pentecoste, qua de re Synodi quoque Romanæ decretum ante mille trecentos annos intercessit. Contra quod cùm ventum à nonnullis fuisset, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo sanctissimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizassent: quòd sola diceret esse legitima baptizandi tempora, Pascha & Pentecosten, ac nullos alios dies eis miscere licitū esse putaret. Quod ad eundem quoque modum à Gelasio Papa postea fuit constitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuum esse cuius possit, obseruantiores fuisse veteres temporum, quàm sit hoc nostrum & proxima superiora secula. In solis ordinationibus vetus Ecclesiæ mos obseruatur. Neque enim fiunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis initij, ac mediana quadragesimæ die sabbati. Quartum mensem vocat Gelasius Iunium, in quem ferè sabbatum Pentecostes incidit (veteres enim annum à Martio auspicabantur) septimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadragesimale, sabbatum post Inuocauit: medianam, sabbatum post Lætare, ac deinde sabbatum sanctum Paschæ. Porrò quod ad Eucharistiæ sacramentum attinet, nullis id fuit, aut est vnquàm temporum circulis circumscriptum, neque est vllus dies anni, quo non sit fas cuiuis volenti sacramentum Eucharistiæ percipere, quòd qui fuerunt æquales Apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie fecisse visi sunt. Nam cum quotidie mortem suis ceruicibus impendētem expectarent, quò paratiores essent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriā recolentes, ad sacram Synaxim accedebant. Fuerunt postea, qui solis id diebus Dominicis facerent. Refrigescente verò paulatim pietate, cùm rariushomines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathensis concilij decretum intercessit, quo cautū est, vt seculares qui in natali domini, Pascha, & Pentecoste, non communicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis antè annis, itidem à Fabiano

Syr. ca. 12. in epist. ad Imer.

Leo epi. 4.

Gel. ca. 12. in epist. ad vniuersos episcopos per Lucaniam.

Ibid. ca. 15

Ordinationes quibus temporib⁹ celebrētur.

Nota.

Eucharistiam præparato licet etiam quotidie recipere ex D. Cypriano in oratione dñica. Augu. ad Ianna. & ser. 28. de verb. domini. Am. lib. 4. de sacramentis, cap. 6.

Cap. 18.

biano pontifice sancitum, Burchardus episcopus Vormatiensis, Iuo episcopus Carnotensis, Gratianus, in suos decretorum libros retulerunt. Qui verò sub iisdem temporibus, quibus habitum est Agathense concilium, vixerunt, Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, non obscurè in suis scripturis indicant, quod suo quoq; seculo sic refrigeratus erat feruor ille Christianorum, vt vix quo semel in anno vel etiam biennio communicarent, adducerétur, idq; casu magis & cõsuetudine, siue lege, quàm ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgãt. Cõmunionis tempus, inquit chrysostomus, non est festũ neque celebritas, sed consciẽtia pura, vitaq; à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui sibi nullius mali cõscius est, hunc oportet singulis diebus accedere, sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet, eum nec in festis quidem accedere tutum est. Neque enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus: quin hoc ipsum potius auget damnationem, quòd cùm semel tantum accedamus, ne tum quidem purè accedimus. Ad eundem modum Augustinus quoq; : Si quotidianus est panis inquit, cur post annum illũ sumas? quemadmodum Græci in oriente facere consueuerunt. Accipe quotidie, quòd quotidie tibi prosit: sic viue vt quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Quæ sententia totidẽ verbis reperitur apud Ambrosium. Sic sancti Patres, cùm viderent elanguisse pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum Eucharistiæ Sacramentum: non quòd reprehenderent, si quis id semel in anno fecisset, sed quod vt crebrius fieret, satius esse ducerent. Quod illa quoque Chrysostomi verba non obscurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hęc dico, non vno & annuo vos prohibens accessu, sed vos semper ad sancta accedere volens. Ac paulò superius: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui semel, an qui sæpius, an qui raró accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpius, neque qui raró, sed eos qui cum munda conscientia, qui cũ mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedant: qui verò tales non sunt, neque semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit hac eadem de re ad

Bur. lib. 5. cap. 17.
Iuo libr. 1.
Grat. de cõsecr. distin. 1. etsi non.
Chrys. in orat. de B. Philogo. Tom. 3.
Aug. hom. 28. de ver. dom. secundũ Lucam.
Amb. lib. 5 de sacram. cap. 4.
Chrys. ser. 3. in epist. ad Ephes.

Aug. epist. 118. ad Ianuarium Augustinus: Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud sacrificium peragit sacerdos, toties non deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quoque manducarent: Sed si desunt sæpè, (sicut hoc seculo deesse fere videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramentaliter quoque percepturi: satis est, si manducent corde, etiamsi non premant dente. Chrysostomi quoque seculo sæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipse testatur, non sine quadam querimonia: Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare, nemo est qui simul participet. Planum etiam id fieri potest ex eo, quod in Agathensi concilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulò antè meminimus, ter in anno vt communicarent seculares, sancitum est. Cùm tamen ijsdem ibi præceptum sit, vt die Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergò quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communionem populum, sed neque cogendum quenquam, neque proptereà cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset. Omnem Missam publicam esse dubium non est, cùm vnicuique volenti, modò sit è cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacerdote celebrante Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica historia reperire licet. Mille propè anni intercesserunt, cum Leontius Episcopus Neapolis insulæ Cypri, septimæ synodi Nicænæ secundæ testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes, vocatus est misericors, siue eleemosynarius. Narrat de hoc, quòd cum sacris operaretur, videretque populum le-

Missa sine cõmunicãtibus auditoribus potest celebrari.

Cõmunio spiritualis sine reali sumptione Chrysost.

Missa omnis publica.

Missæ priuatæ.

ćto

cto Euangelio è templo exiuisse, ac ociosis in cœmeterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoque, & cum turba consederit. Cumque stupore affecti essent omnes, his verbis eos affatus sit: Filioli, vbi oues, illic & pastor, aut intra te introò, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoque manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poteram facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducentis eum annis præcessit Gregorius Nazanzenus, eum in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis alijs annis præcessit Soter pontifex Romanus, eius quoq; decretum refertur à Gratiano, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibiq; respondentibus: non dicit communicantibus, sed præsentibus tâtum. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantum præsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus fuisse videtur. Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem consecratione omnes communicent, qui nolunt Ecclesiasticis carere liminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Vtinam autem valeret apud istos Anacleti authoritas, Missam esse sacrificium nõ negarent: Sic enim loquitur Anacletus: Episcopus Deo sacrificans, testes secum habeat, & plures quàm alius sacerdos: In solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinq;, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuaque corde contrito & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius prebeant sacrificio. Ac deinde sequuntur illa verba: Peracta consecratione, &c. Mira est istorũ hominũ cæcitas. Quod apertè scriptũ est ab Anacleto non vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificium: Vident id quod nunquam neq; scripsit, neque sensit Anacletus. Neq; enim fuit vnquam hęc Anacleti sententia, vt omnes præsentes communicarent, sed ij tantum omnes, qui ministrant Episcopo, atq; ij nõ nisi in solennioribus festis: quod ita certè fieri æquum est. Sed longè diuersum est Satanæ

Missæ tẽpore in cæmiterio nõ ociosis fabulis vacãdum.

Greg. Nazan. lib. 9. cap. 8.

Soter pap.

De consecratione distinct. Hoc quoque.

Anacletus papa Epi. 1. exponitur de communicatione omniũ præsentiũ in missa loquens.

tanæ ministrorum studium, à sanctorum patrum pia solicitudine. Nam ij, cùm iuge sacrificium nullo vnquam die censerent intermittendum, vt Christi corpori & sanguini frequentius communicarent, oratione sua fideles inflammabant: Illi contra, cùm videant refrixisse pietatem, nec eos adduci facile posse, vt crebro communicent, non hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accendant, verùm illud potius contendunt & elaborant, vt abolere possint omne sacerdotium & sacrificium: quod ita fieri commodè posse sperant, si quod iuge debet esse sacrificium, id vt esse iuge desinat, ac paulatim in desuetudinem quandam abeat, perfecerint. Sicut enim non vno loco scriptum à nobis est antea, nihil est quod minus ferre posit Satanas quàm tremendum hoc sacrificium: in quo Christi beneficia simul vniuersa grata quadam recordatione recoluntur, & sub eorum oculos, qui præsentes adsunt subijciuntur, quæ ipse modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria prorsus cupit illa sublata, Quamobrem nulla necessitate adiguntur, quoties sacris operatur sacerdos, hi qui præsentes adsunt, semper sacramentaliter communicare, etiam si crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud necessarium iudicatum est in concilio Lateranensi, in quo cùm alij complures Episcopi, ex varijs totius orbis Christiani prouincijs, tum Hierosolymitanus & Constantinopolitanus Patriarcha, præsentes adfuerunt: vt omnis vtriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenisset, omnia sua peccata confiteretur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam pro viribus studeret adimplere, suscipiens ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramẽtum: nisi fortè de consilio proprij sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duceret abstinendum: alioqui viuens ab ingressu Ecclesiæ arceretur, & moriens Christiana careret sepultura. Non prohibetur ista constitutione, quominus etiam quotidie, si quis velit, peccata sua confiteatur, Eucharistiæque sacramentum percipiat: sed quoniam reperire plerosque licebat, qui vix semel in vita, ac ne semel quidem id facerent, pia quadam solicitudine, prouidendum esse sancta

Conc. Lateran. ca. 21.

Syno-

Synodus in Domino congregata putauit, vt si crebrius non possent, aut nollent, semel tantum in anno fideles, & peccata sua confiterentur, & Eucharistiæ sacramentum perciperent. Hac de re plura videre licet in Gratiano de consecratione distinctione secunda. Sed negant isti quenquam ad bonum esse cogendum, neque enim placere Deo coacta seruitia. Vetus hæc est hæreticorum cantilena, & à Donatistis Augustini seculo multum vsurpata: quemadmodum ex ijs quæ scripsit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Cresconium, contra literas Petiliani, & contra secundam Gaudentij epistolam videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Displicet tibi quod traheris ad salutem, cùm tam multos nostros ad perniciem traxeris. Neminẽ existimas cogendum esse ad bonũ. Attende quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit: & tamen tam multi vt Episcopatum suscipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni: quanto magis vos ab errore pernicioso, in quo nobis inimici estis, trahendi estis & perducendi ad veritatem vel cognoscendam, vel eligendam, non solùm vt honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessimè pereatis? Dicis Deum dedisse liberum arbitrium: ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergò illi, de quibus suprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergò quod considerare non vis. Ideò voluntas bona misericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat, nec damnari hominem, nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israëlitæ recusantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? Si voluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus vti pessima voluntate, qua persequebatur Eccle-

Ad bonũ an quisquam cogendus sit. Aug. epist. 204.

1. Tim. 3.

In Exodo multis locis.

Actor. 9.

clesiam? sed prostratus est vt excæcaretur: & excæcatus est, vt mutaretur: mutatus est, vt mitteretur: missus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suę permittẽda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde itẽ dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis, Errantem ouem non reuocastis, perditam non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis & peritis. Non ideò vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos: Melius enim facimus voluntatem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quam consentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium verò scribens: Vbi est quod isti clamare consueuerunt, Liberum est credere, vel non credere. Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremio reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, sed blandè leniterque seductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint possideri, inuentas ad ouile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi

Eccli. 10.
Prou. 23.
Ezech. 34.
Aug. epist. 50. ad Bonif.

verò

verò scribit ad Vincentium: Suam quoque primitus fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatem Christi esse cogẽdum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueram[9]. Sed hæc, inquit, opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantiũ superabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicã timore legum imperialium conuersa est, quam nunc videmus ita huius vestrę animositatis perniciẽ detestari, vt in ea nunquã fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quę mihi nominatim commemorabantur, vt ipsis rebus agnoscerem etiã in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est. Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quàm multi enim, quod certò scimus, iam volebant esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reuerendo, quotidie differebant: Quã multos non veritas (in qua nunquam præsumpsistis) sed obduratæ consuetudinis graue vinculũ colligabat, vt in eis cõpleretur diuina illa sententia: Verbis non emendabitur seruus durus: si enim & intellexerit, non obediet. Quã multi propterea putabant, veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicã veritatẽ securitas torpidos, fastidiosos, pigrosq; faciebat. Quam multi nihil interesse credẽtes, in qua quisq; parte Christianus sit, ideò permanebãt in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atq; ad catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges seruiunt domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant, Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamq; faciẽdi & dilationũ morulas amputauit. Alij dicant, Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo conguere, vt in vnitate colatur, ostendit. Sic Leo quoq; magnus commendare videtur principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarum hæreticorum ita de-

Aug. epis. 48. ad Vincentium.

Hæretici legũ & imperatorum minis potius quàm disputatione conuertuntur.

Prou. 9.

Prou. 29.

Leo epi. 93

testati sunt, vt authorem eius ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent, Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticæ lenitati, quæ & si sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum resciuit in vicis aliquot adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus, vt ex Cæsaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur. Contra literas verò Petiliani scribens Augustinus: cùm ille dixisset: Quòd si cogi per legem aliquem vel ad bona licuisset, vos ipsi miseri à nobis ad fidem purissimam cogi debuistis; Sed absit à nostra conscientia vt ad nostram fidem aliquem compellamus. Respondet his verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltrix disciplina præpostera est, nisi cùm præcedens benè viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest nisi elegerit, nisi amauerit, quod est in libera voluntate. Timor autem pœnarum etsi nondum habet delectationem bonę conscientiæ, saltē inter claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Cresconium verò: Reges cùm in errore sunt, pro ipso errore leges cōtra veritatem ferunt: cùm in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulò post: Frustra dicis: Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs, & in stupris, & in quibuscunque alijs facinoribus, & flagitijs libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? Quæ tamen omnia iustis legibus comprimi, vtilissimum ac saluberrimum est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam,

Chrys. lib. 10. cap. 3. hist. trip.

Aug. lib. 2 cap. 83.

Aug. lib. 3 cap. 51.

ſam, nec malam voluit eſſe impunitam. Contra Gaudentium vero ſcribens idem Auguſtinus. Quod autem vobis videtur, inuitos ad veritatem non eſſe cogendos, erratis neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitẽtiam Niniuitę inuiti egerunt, quia hoc rege ſuo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vniuerſæ ciuitati eam triduo perambulans, prænunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, vt humiliter ſupplicaretur Deo, qui non intuetur ora, ſed corda? niſi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, niſi territi poteſtate terrena. Iſta igitur iuſſione regiæ poteſtatis, contra quam voluntarius fit veſter occaſus, multis ad ſalutem quæ in Chriſto præſtatur occaſio: qui etſi violenter adducuntur ad cœnam tanti patrisfamiliâs, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde ſe lætentur intraſſe. Hæc nos ideò pluribus verbis ex Auguſtino transſcribenda duximus, vt cognoſceret lector, iam inde à mille ducentis annis eorum ſententiam eſſe refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à ſchiſmate, metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quenquam eſſe cogendum affirmabant. Eſt quidem ita, quòd, qui diligit hilarem datorem, non placent Deo coacta ſeruitia: Sed fit perſæpè beneficio Dei ſingulari, vt qui coguntur inuiti, poſtea volentes faciant: ſicut exemplo Pauli docet Auguſtinus: qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendum compulſus fuiſſet, plus omnibus poſtea qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit: quemque maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Eſt enim timor quaſi ſeruus quidam charitatis, & locum illi perſæpè præparat. Cùm enim per timorem ſe continet aliquis, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, non quia timet pœnas, ſed quòd amat æternitatem: ac niſi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaq; medicamentum, charitas eſt ipſa ſanitas. Pietas, inquit, Auguſtinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Quid etiam alio loco:

Idem li. 1. cap. 17.
Marc. 12.
Ionæ. 1.
Luc. 14.
2. Cor. 9.
Timor ſeruus charitatis dum huic locũ præparat, & eam introducit.
Aug. de vera religione, cap. 17.

Idem trac. 9. in epist. Ioan. loco: Sicut videmus, inquit, per setam introduci linũ quando aliquid suitur, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. Quamobrem non modò non audiendi, verumetiam valde reprehendendi sunt, qui volunt omnem disciplinam, omnem coërtionem ex Ecclesia sublatam: quæ tamen ea tanquam indulgens mater, admodum vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis concilij, quanto cum iudicio, quanta est adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, verùm tantum qui peruenerunt ad annos discretionis, ac ne ij quidem quomodocunque tandem affecti ad Eucharistiæ perceptionem adiguntur, verùm hoc tantum præcipitur, vt ne sua voluntate, suoque iudicio se abstineant, sed si iustam aliquam esse causam existimauerint, quamobrem à communione sibi putent abstinẽdum, ad sacerdotem prius ea de re referant, neq; nisi de cõsilio illius quicquam statuant. Cæterùm si durum hoc videtur, quòd qui semel in anno sub festũ Paschatis Eucharistiam non perceperit, is ab Ecclesiæ ingressu viuens, à Christiana verò sepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod propè mille annis Lateranense præcessit, quodque non ita multò pòst subsequutum est, Agathensis concilij sanctio, qua decretum est, eum inter catholicos non habendum, qui non semel, sed ter in anno non communicasset. Quid est autem catholicum non haberi, quàm & ab ingressu Ecclesiæ viuum, & à Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non sunt, eis ad catholicam Ecclesiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus, eis neque mortuis esse communicandum, iam à sancto Leone didicimus. Itaque non modo non reprehendenda, verùm etiam summis præconijs efferenda est salubris hæc Lateranensis concilij sanctio. Nam quod monet scriptura, Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera: semper id quidem à pastoribus fieri, aut certè frequenter expediret, sed quoniam homines sumus etiam pastores, datum hoc est infirmitati nostræ, quod fieri semper à nobis oportebat, vt vel semel tantum

Euchariſtiã ter in anno, qui nõ sumpserit catholicus nõ est. De consec. distinct. 2. Omnis homo ca. 18. Catholicũ non haberi quid sit.

Prou. 17.

cum

tum in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoſcet quiſque vultum ſui pecoris? quomodo conſiderabit greges ſuos? Dominus eſt qui cor intuetur. Cæterum homo non poteſt videre, niſi ea quæ patent, quæ ſub aſpectum cadunt, quæ ſunt oculis mortalium ſubiecta. Quæ ſit & quanta fides hominis, ſoli Deo cognitũ eſt: ſed ſunt interea quædam externa fidei ſigna, per quæ fideles, tanquàm per teſſeras quaſdam, ab infidelibus diſcernuntur, atque ea præcipua ſunt ſacramenta, quemadmodum in ijs quæ ſcripta ſunt ſuperius, pluribus verbis docuimus. Quæ ſi quis habet deſpicatui, nec Deum & Eccleſiam eius audit eorum vſum præcipientem, quo nobis habendus eſt alio loco, quàm quo Chriſtus haberi pręcepit eum qui non audit Eccleſiam? nimirum vt ſit nobis tanquam ethnicus & publicanus. Eſt aliquis qui communicare cũ catholicis non vult, ne cenſeatur inter catholicos, nihil ei cum ſacris noſtris, nihil cum templis aut cœmeterijs Deo conſecratis vel viuo vel mortuo ſit commune. Quid habet iniquitatis hæc tam ſalubris Lateranenſis concilij ſanctio? quid non ſummæ potiùs æquitatis? Niſi fortè nõ eſt hoc æquiſſimum, vt qualis eſſe quiſque vult, talis cenſeatur: neque commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Eccleſia catholica communicare recuſat. Fuit autem maiorum noſtrorum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc à multis nõ perinde diligenter obſeruatur, quo non modò paſtores, quos parœcos, ſiue parochos vocamus, ſedulo vultum ſui pecoris agnoſcebant, verùmetiam paterfamilias quiſq; ſuis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac ſi qui vel à pœnitentiæ, vel ab Eucharistiæ ſacramento, præter ſui ſacerdotis conſilium, ſub feſto Paſchatis abſtinuiſſent, eos è ſuis ædibus exigebat, nec vel cibum cum eiuſmodi ſumere dignabatur. Nunc quorſum res reciderit, quis eſt qui ſine lachrymis commemorare queat? Adeò diſciplina omnis in Eccleſia diſſoluta, adeò frena ſunt laxata, tanta permiſſa licentia dicendi quid vis, & impura lingua Chriſtum blaſphemãdi, & cũ alia quæ cuiusq; libido fert, blaterandi, tũ ſanctiſſimi Chriſti corporis & ſanguinis veritati detrahẽdi, mendacijq; veritatem ipſam arguẽdi, vt periculum ſit, niſi nos Deus oculis

1. Reg. 16.

Sacramenta ſunt ſigna fidei externa.

Matth. 18.

Euchariſtiam an ſumpſerint domeſtici paterfamilias explorabat ſub feſto Paſchæ.

lis misericordiæ suæ respexerit, aliamque mentem ecclesiæ præsidibus & eis qui rerum potiuntur inspirauerit, ne ex Christianismo redeatur ad paganismum. Sed eo vnde deflexit oratio reuertatur. Sicut Eucharistię sacramentum quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tempore fas est. Docemur à Christo, quòd oportet semper orare & non deficere: monemur & à Paulo, vt sine intermissione oremus. Neq; defuerunt qui Christi hæc & Pauli verba ita accipienda putarent, vt nullum tempus à vocali oratione vacuum esse vellent: qui quidem propter perpetuum orandi vsum, Psalliani siue Euchitæ sunt vocati: de quibus & Epiphanius & Augustinus pleraq; scripserunt. Cæterùm quis est qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimẽtum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Augustinus, & eum sequutus Anselmus, sic hæc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tempora orandi: quæ si quotidie quisquam obseruasset, iam sine intermissione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandũ sine intermissione adstricti sunt sacerdotes & monachi, quorũ proprium est officium, iuge sacrificium iugesque Deo preces offerre: non pro suis tantum, verùmetiam pro populi peccatis, cuius peccata comedere dicuntur, quando ex eius viuunt eleemosynis. Sunt hi tanquàm publici quidam totius ecclesiæ ministri, vt quod à singulis & vniuersis pręstari semper nõ potest, eorum saltem expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate præditus est sacerdos, aut monachus, qua quisquam alius ex ijs, qui addicti seculo iudicantur? Est reuera. Et ille cibum quandoque capiat, & ille somno, temporis nonnihil tribuat, & ille corporis sui curam nõ prorsus abijciat, necesse est. Quam ob rem, & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocãt, quibus non alij rei quàm precationi vacaret: has qui diligenter iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, eum semper orare & non deficere, Beda venerabilis interpretatur: vt cum Propheta dicere possit: Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Neque tamen

Orare quouis tẽpore fas est.
Luc. 18.
1. Thess. 5.
Orare sine intermissio ne est nullum diem ad orandũ ordinatum intermittere.
Epip. hæresi. 18.
Aug. hæresi. 57.
Ibidem.
Ansel. in epi. Pauli.
Sacerdotũ & monachorum officium est iuge sacrificium & iuges preces pro suis et populi peccatis Deo offerre.
Horæ Canonicæ.
Beda in Lucam.
Psal. 33.

men ex traditione magis Ecclesiastica, quàm è scripturis authoritatem habere videtur ista certis temporibus orandi consuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostẽdere conati sunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, & alij nõnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia persequi non est præsentis instituti. Nunc de ieiunio pauca disseramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Christi verba documento sunt, vbi genus quoddã esse dicit dæmoniorum, quod non eijcitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiunium, ieiunio multum adfert adiumenti oratio. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, & domino repræsentat. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleemosynam. Ac præceptum quidem esse ieiunium in Euangelicis & Apostolicis literis, vide re se scribit Augustinus: quibus autẽ diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apostolorũ non, inquit, inuenio definitũ. Itaq; quod ad sabbatum attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunque venerit Ecclesiã homo catholicus, eius morẽ obseruare iubet, si non vult aut pati scandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, scandalum esse magnũ putat: maximè postquã innotuit detestabilis, multumq; fidei catholicæ scripturisq; diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum: qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem: per quod factum est, vt ieiunium diei dominicæ horribilius haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quondam sabbati ieiunium fuisse: sed posteà tamen, quàm latè patet Ecclesia catholica, sabbati ieiunium obseruari cœptum est. Cuius causam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quod cum illo die sepultus iacuerit redemptor noster, rectè lugubris dies hic habeatur. Est & alia ratio, quod cùm præcipuè Iudæi sabbatum habeant in honore, non est ecclesiæ visum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam prætereà rationem sabbati

Cyp. in expositione Orat. dom. Bas. in ser. Ascetico et in Asceticis, cap. 33. Hier. ad Eustachiũ, et in 6. ca. Danielis.

IEIVNIVM.

Matt. 17.

Aliæ orationis duæ ieiunium & eleemosyna.

Aug. epist. 80.

Sabbati et dominici ieiunium.

Dominico die non ieiunãdum.

Ieiunium Sabbati quo tempore cœperit, eiusq; instituti rationes.

Inno. in epist. ad Decenium.

Vigiliæ festorum dierum cur institutæ rationes multæ.

Sap. cap. 3 & 4.

ieiunium, eãdem nimirùm, quàm pridiani festorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur institutum, quod rectum esse, decereq; cumprimis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & commemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diem præcipuè castos & sobrios accedere: vt exporrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quãtum ipse de nobis meritus sit, quarum agendarum & ferendarum gratiarum illi sumus debitores. Potest & hæc assignari causa, quòd cùm festos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mœstos ducimus, vt ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia non nisi per multas tribulationes peruenire nos posse, sociosque nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti Andreæ. Sanctorum, inquit, festa, præcipua patrum sanxit authoritas votiuis præuenienda ieiunijs: Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa: quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: Sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis interiectis: Discimus ex hoc, quænã vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quòd ieiunijs solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam solẽnitatis, magni & æterni sabbati, quod præstolamur. Ac iterum post pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præstolamur, solennitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreæ Apostoli. Dignũ est enim, vt si cum eo pendere non possumus, cum eo vel ieiunemus: nã & ipsum cũ biduo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubitet?

Bernardus in serm. in vigil. Andreæ, & in vig. beatorum Apostolorũ Petri & Pauli, sup. ca. 3 & sequentib. in tomo primo.

Inue-

Inueniamur ergo vel in exiguo cõmunicantes passioni eius: & si non simul affixi patibulo, simul afflicti ieiunio, vt miserante Deo etiam coronæ participes simus, & in præsenti quoq; spiritualium socij gaudiorũ. Cur aũt quartis & sextis quoq; ferijs à carnibus abstineatur, iam ante docui mus ex Augustino: ante quem ab Epiphanio quoq; causa eadem est allata. Quarta, inquit, & prosabbato ieiuniũ statutum est. Nam illucescente quarta, traditus est dominus, & prosabbato, hoc est sexta feria, crucifixus est: & tradide runt Apostoli, vt in ijs diebus ieiuniũ fieret: ita vt implea tur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et nõ vt gratiam aut beneficiũ exhibeamus illi, qui pro nobis passus est, ieiunium constitutum est: sed vt confiteamur, ad nostrã saluti factam esse domini pasionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaq; longè vetustisimum hoc institutum, quarta & sexta feria ieiunandi, vt Apostolicum esse non dubitet Epiphanius: ad cuius opinionẽ confirmandam plurimũ ea facere videntur, quæ de hoc ipso ieiunio ad Philippenses scripsit Ignatius, qui tertius à Petro fuit Antiochenus, Episcopus, & post Ignatium Origenes. Theophilactus quo que propterea nos ieiunare scribit quartis ferijs, quod cõcilium quarta feria conuenit, quomodo per dolum cõprehensus occidi Christus posset. Origenes multis seculis anteà hoc scripsit his verbis in commentarijs in Marcũ Euã gelistam. Pridie, inquit, quàm pateretur dominus, cõsiliũ inierunt de capiendo Iesu, quo factum est, vt & quartæ in hebdomade ieiunium seruemus, eo quod dies illa dominicæ pasionis fuit initium. Cæterũ quòd ieiuniũ quatuor temporum vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutũ, est tamẽ & ipsum vetustum cumprimis. Nam cùm aliquando ter in anno celebratum fuisset, visum est Calixto Papæ conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternũ solenne ageremus ieiunium per quatuor anni tempora: quę quidem sunt, ver, æstas, autumnus, hyems: quæ decere visum est, vt à Dei immortalis honore auspicaremur: ieiuniũ ver-

Ieiuniũ feriæ quartæ & sextæ.
Aug. epist. 68.
Epiphan. in compendiaria fidei catholicæ.
Matth. 2.
Ign. epi. 4.
Orig. Ho. 10. in Leuit.
Theoph. in 14. c. Mat.
Quatuor tẽporũ ieiuniũ cur institutũ sit.
Calix. epi. 1. ad Bene.

uernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autũnale in mẽse septimo: hyemale in decimo (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem. Ideò autem ipsa continentiæ obseruãtia quatuor est assignata temporibus, quẽadmodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui cõplures de ieiunijs quatuor temporum sermones conscripsit, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere: semperque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatũ pollutione contrahitur, ieiunijs atq; eleemosynis deleatur. Existimatum est prætereà: Dei præceptum de persoluendis Deo primitijs, hoc ieiunio quadamtenus impleri. Nam cùm quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusque tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo persoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio sunt pertractata. Porrò quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed cœlesti maiestate præceptum esse, tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitę sanctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus: (nisi quis Ambrosio sermonem hunc adscribere malit: nam ei quoque legitur inscriptus.) Non tam sacerdotum, inquit, hæc præcepta, quam Dei sunt: atque ideò qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hieronymus, aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiunium traditionem esse vult Apostolorum, de quo itidẽ vt de quartæ & sextæ ieiunio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apostolorum his verbis conscriptus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parasceuen non ieiunauerit, deponitor. Præterquàm si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, communione priuator. Tribus autem ex causis ieiunium hoc in Ecclesia celebratur, & propter trinum exemplum, & propter diuinum præceptum, & propter numeri mysterium.

Exem-

Leo ser. 9. de ieiunio septimi mensis.

Quadragesimæ ieiunium institutum à Deo potiꝰ, quã ab homine.

Max. ser. priori in die Cinerũ

Am. ser. 39

Hiero. contra Montani errores.

Apostolorum Cano. 68.

Quadragesimæ ieiunium tribus ex causis institutum.

Exemplum habemus Moysis ante legem, Eliæ sub lege, *Exod.24.*
Christi post legem: quem nos, qui ab illo nomen duci- *3.Reg.19.*
mus Christianique vocamur, tanquam authorem & in- *Matth.4.*
stitutorem huius ieiunij sequimur. Præceptum autem no- *Exod.22.*
bis est, vt ex omnibus decimas pendamus: visum est igitur, vt etiam anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus constet trecentis sexaginta quinque diebus, si quidem triginta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam in die Paschatis cibum sumpserimus, iam totius anni dierum decimas persoluimus: tot namq; sunt dies quadragesimæ, diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primã Dominicam antecedunt dies quatuor, ad imitationem quadragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine continens & perpetuum seruasse legitur instituti sunt. Qua de re fusius à Gregorio magno scriptum legimus. Ante *Greg.Ho.*
quem etiam eandem materiam copiose tractauit, ex Abba *16.in Euã.*
tis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chrysostomi *Cass.Colla*
discipulus. Deinde verò quadragenarium numerum hunc *tione.21.c.*
in tristitia, & mœroribus, à scriptura ferè semper adhiberi *25.& se-*
videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum affli- *quen.*
ctionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij *Hie.lib.9.*
quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt: sic in de- *in Ezech.*
serto populus Israël annis quadraginta commoratus a- *& Amos.*
cerba multa tulit: sic nuncij Moysis quadraginta diebus *Gen.7.*
explorasse promissam terram leguntur: sic quadraginta *Exod.16.*
dierum spacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum *Num.13.*
præscripti, subuersam iri Niniuen Ionas prædicauit: sic *Ionæ.3.*
post finem quadraginta annorum congregatos iri qui di- *Ezech.29.*
spersi fuerant, Ægyptios, Ezechiel prædixit: sic ille toti- *Ezech.4.*
dem dierum somnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit: sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Ægypto seruiuisse nunciatur, vt vel ex ijs antiquarum rerum exemplis & monumentis facile appareat, hunc præcipuè numerum, comprimendæ corpo- *Quadrage*
ris carnisque luxuriæ, diuino consilio inprimis quasi con- *simæ in*
secratum fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimale re- *vernum*
latus esse videatur. Neque sine ratione factum est, vt hoc *tẽpus insti*
anni tempore ieiunium hoc obseruetur. Cùm enim sub *tutæ ratio*
hoc

hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, vt per ciborum abstinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tempore per esum illiciti cibi Adā in mortem descendisse creditur, ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cùm patienti Christo prius compassus fuerit: Oportet enim compati, si volumus conregnare. Sic ab Hilario scriptum legimus de his, qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum in pascha baptizabantur: Venturi ad baptismum prius confitentur credere se in Dei filium & in passione ac resurrectione eius: & huic professioni sacramento fides redditur: atque vt hanc verborum sponsionem quædam rerum ipsarum veritas consequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsionis sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agūt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus: Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpote cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum domino, & cum domino glorificetur, non vt dominum lugeamus. Viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium: & si lugemus, quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce: non propter seipsum, sed propter te occisus est à ligno: ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepisti: Concupiscentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne sis alienus à regno? Nosti quòd crucifixus est, nosti quòd pro te mortuus est, confitere quòd viuit, pro viuente: fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit: morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortem, paruum est ieiunium: habes magna, largire parua. Cum gaudio ad festa, cum lætitia ad ieiunium veni. Delitiæ sint ieiunium. Hieronymus quoque: Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit, vt spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur. Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nunc obseruat Ecclesia,

Rom. 8.

Hila. c. 15. in Matth.

Chr. ser. de ieiunio.

Hier. in Matt. c. 9.

clesia, ieiunia fuerint ab Apostolis & eorum successoribus instituta: quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christianum, tanto semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipuè quadragesimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum nō fuerit. Non insula, inquit Basilius, non terra, non ciuitas, non gens, non denique locus vllus tam desertus est, vbi prædicatio de quadragesima non fuerit audita: sed & exercitus, & iter facientes terra mariq; mercatores quoque omnes similiter audiunt, libenterq; suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tanto mortalium omnium consensu, quàm longè lateq; Christianus orbis diffusus est vniuersus, prædicatum, receptum, ac tanta cura diligentiaq; semper ab omnibus fuisse videmus obseruatum, id ad vnius aut alterius apostatæ nutum, qui nihil esse voluerunt, quòd incæstam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexunt, retardare possit, reijciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impelli patiatur. Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apostolicas traditiones has à nobis reijci putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaster & Augustinus meminerunt, productas olim fuisse scribit Epiphanius: sic enim inducit Aërium loquentem. Quid est Pascha quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rursus addicti estis: Non enim oportet Pascha peragere: Pascha etenim nostrum immolatus est Christus. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruituris. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunq; eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potius in die Dominica ieiunent, quarta, verò & prosabbato (hoc est, feria sexta) edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones, ipsi à summo mane

Quadragesimæ ieiuniū per vniuersum orbē annūciatum.

Basil. ser. posteriore de ieiunio.

Hæreticorū rationes quibus traditiones ecclesiæ de ieiunio reijciunt.

Epiph. hæresi. 75.

1. Cor. 5.

1. Tim. 1.

Siccorum esus.

ob-

obſonantur, carneq́; & vino venas ſuas explentes cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum hebdomadis Paſchatis perficiunt. Vocat autē hebdomadam Paſchatis, ſanctam illam hebdomadam, quæ feſtum reſurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoque ſcribit Leo magnus: Dominicum, inquit, diem, quem nobis ſaluatoris noſtri reſurrectio conſecrauit, exigunt in mœrore ieiunij, ſoli reuerentiæ hanc continentiam deuouentes, vt per omnia ſint à noſtræ fidei vnitate diſcordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nónne aūt hæc ipſa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui noſtro hoc infelici æuo contra quam ab Apoſtolis traditum legimus, & temporum & ciborum diſcrimen omne tollere ſunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam eſſet abſtinentia, ſed ne quid impedimento eſſet, quo minus abdomini ſemper ſeruire, corporisq́ue voluptatibus perfrui liceret. Itaque bachanalium apud iſtos vſus durat nihilominus: cæterum qui perpetua vult eſſe bachanalia, quadrageſimæ ieiunium Satanas ferendum eſſe non putauit. Sed iam quas ab Aërio productas olim, noſtri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obſeruatis & menſes & tempora & annos: timeo ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, ſi dies obſeruare non licet & menſes & tempora & annos, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum diuerſa in honorem martyrum templa conſtituta. Ad quod qui ſimpliciter dicit, Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe quos noſtros: Nos enim non azymorum paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſraël numeramus hebdomadas in pentecoſte, ſed ſpiritus ſancti veneramur aduentum: Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies

Hebdomada paſchatis variæ afflictiões.

Leo epiſt. 93. cap. 4.

Lutherani bachanalia ſeruāt, ieiunia reijciūt.

Hæreticorū ratiões de ieiunio excutiuntur.

Hiero. dies obſeruatis &c. Gal. 4.

Obiectio hæreticorum.

Solutio.

dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: non quod celebrior sit dies illa, qua conuenimus, sed quòd quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propositæ quæstioni acutius respondere conatur, affirmat illud: Omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantum Christum crucifigi, & die Dominico resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci dominica: ieiunia autem & congregationes inter dies, propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo, nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificia. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem dominicam accepto domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multo fuit Hieronymo posterior, Leo magnus: Quum vos, inquit, ad quædam quæ etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obseruantiæ iugo sublimus, nec consuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid illis atque vobis commune est in temporibus, non concordat in moribus: Habeant illi nupipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendant ociosa ieiunia: nos in nullo ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessarijs operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit voluntarijs castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò districtus repugnantes spiritui carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium: & tūc est efficacior sanctiorq; deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vn⁹ anim⁹, & vnus est sensus. Et alio loco: De-

Altera solutio.

Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis.

Ciborū delectus quomodo obseruādus.

Leo ser. 4. de Quadr. Debebatur quidem, inquit, tantis mysterijs ita incessabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso paschali festo dignũ est inueniri: Sed quia hæc fortitudo paucorum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumque per varias actiones vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere: magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus, aliorum tẽporũ culpas, & pia opera redimerẽt, & ieiunia casta decoquerẽt. Ex his & Hieronymi & Leonis magni verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse: sed quum semper nobis ieiunandum, & sine intermissione sit orandum, datum esse hoc fragilitati nostræ, vt quod semper facere non possumus, certis tamen temporibus faciamus: Quemadmodum ab eodem quoque Leone scriptum est alibi: *Leo ser. 3. de ieiunio septimi mensis.* Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, sæpiusque per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidimus, istis saltem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mundanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod prosit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt, ijs certa tamen tempora sunt præscripta. Neque dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Ecclesiæ præcepto simul celebratur ab omnibus, quàm si quis, quod nostri temporis Aëriani faciendum censent hæretici, qualemcunq; diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem: Siquidem publica, quemadmodum ab eodem Leone scriptũ est, præferenda sunt proprijs: *Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis. Ieiunium generale præfertur priuato.* & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœlestia quisque arma atripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutius tamen

&

& felicius dimicabit,si contra hostem palàm in acie steterit: vbi non suis tantum viribus certamen ineat,sed sub inuicti regis imperio,fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: Minore enim discrimine plures confligunt cū hoste quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem,opposito scuto fidei,non sua tantum,sed etiā aliorū fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit,reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantiæ studia,habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit,quod publica lege celebratur,quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: Ieiunium verò,quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctę obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ similis ex omni parte præparatio,& eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit,abolitio,quando totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia quæ poposcerint, dominus præstanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum concorditer supplicanti? Magnum est in conspectu domini, valdeque praeciosum,cùm totus populus Christi eisdem simul instat officijs,& in vtroque sexu,omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciẽdo bono par cunctorū & vna sententia est:cū in operibus seruorum suorū glorificatur Deus, & totius pietatis authori in multarum actione gratiarū benedicitur. Hinc videre licet, quid spectauerit Dei spiritus in certis temporibus præscribendis,quibus & ieiunijs,& precibus,& quibuscunque alijs pietatis operibus Deus propicius redderetur: hoc nimirùm, vt quicquid eiusmodi fieret à catholicis, quod nomen etiam ipsum sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu & consensu: qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cumprimis efficax. Malè

Leo Papa primus, oratio toti ecclesiæ & cōfeßio efficacißima est.

Matt.18.

Diabolus diuisionis studiosissimus & in ea potentissimus, contrà Deus vnitatis amantissimus.

habet Satanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille, quum sibi non satis esse virium aduersus omnes intelligat, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facilè mortalibus persuaderi posse videt, quum ab ipso Christo cũmendatum etiã esse legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre potest: verùm vt fructuosum, vt sit efficax ieiunium tuum, ferre non potest. Erit autem efficax & fructuosum, si cum vniuersis: minus vtile, si solitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna solitarius: elige tibi diem ipse quem ieiunes: non ieiuna catholicè, non vniuerse, non quum alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuersum orbem feria sexta, ieiuna tu (quod sine offendiculo catholici fieri non posse putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadragesimam, quòd hunc numerum in scripturis afflictioni tributũ & pœnę legimus, ieiuna tu quinquagesimã qui numer' in scripturis hilaritati cõsecratus est, animiq; remissioni. Illud cũprimis diligenter obserua, ne quid ex humilitate, ne quid ex obedientia fecisse, néue vlla in re cum catholica consensisse videare: non illa tibi, tu præscribas illi: tuum iudicium illius iudicio præfer: omnes omnium ætatem quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuisse puta, qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis ad fabulas Iudaicas esse prolapsos. Videmus igitur, quòd sancti spiritus in certis diebus præscribendis, quod contrà, Satanæ consilium fuerit in ijsdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæsita est, & vnanimitas, vt quicquid eius fiere, tcõcorditer simul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quàm dissidium, quàm vt dispergi possint, quos præcioso sanguine suo Dei filius congregare dignatus est. Neque verò id in hac re tantum, verùmetiam in alijs plerisque omnibus, sicut de Eucharistia quoque quum tractaremus, paucis à nobis commemoratum est, quemadmodum per membrum quoddam suum non igno

Matth. 6. & 17.

bile

bilè Satanas aliquando dixerit: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri: imò tunc primum in despectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque authoritate talis concilij potirentur vtraque. Non offendit Satanam alterius tantùm speciei vsus, sed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem si pij & catholici omnes vtantur altera tantum, censebit vtendum vtraque. si per catholicam sit vsus vtriusque permissus, censebit altera tantum vtendum. Adeò ferre non potest, vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum discrimine dicta sufficiant. Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hàc quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: Nos enim sicut dierum, ita ciborum quoque nullam, sed sobrietatis tantum ac temperantiæ nostræ, & erga summum Deum honoris rationem ducimus: cum illa Iudæorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualem hanc abstinentiam facere videantur. Quid enim aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacibus? quid squama non contectis piscibus, cum spiritu, cum sanctitate, cum abstinentia negocij est? Quæ, si Iudæis vetita sunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philosophiam, non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt, idcirco fuerunt illis interdicta, quid aliud quam Ægyptiorum fuisse artibus Moysem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbræ, sicut Paulus loquitur, futuræ veritatis, inducta iam veritate, simulachris & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergò in differentijs ciborum & temporum insistebant: nos ad Deum & ad spiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quàm vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum commemorationi consecremus, & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperium subiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolẽda, vigilãtiores ac paratiores per abstinẽtiã reddamur.

Lutheri superba verba.

Ciborũ delectus.

Leuit. 11.

Colos. 2.

Sed magnum illum Leonem hac de re differentem audiamus. Non ideò negligendum est, inquit, quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tanq̃ hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias & auium pecudũq; hostias esse destiterunt: Illa enim quæ rerũ futurarũ figuras gerebãt, impletis quæ significauère, finita sunt, ieiuniorũ verò vtilitatem noui testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atq; animę semper profuturam pia obseruatione suscepit. Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianam, Dominum Deũ tuũ adorabis & illi soli seruies: & diliges proximũ tuũ sicut teipsum, & cætera talium mandatorũ: ita quod in ijsdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatione prę ceptum est, nulla interpretatione vacuatur. Quę verò alia loca ex Apostolo per nostri temporis hæreticos proferuntur, ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichæis in illos retorta fuisse legimus. Sic enim Faustum loquentem inducit Augustinus: De vobis quid dicam, id est, de Christianioribus apud vos, quorum nonnulli quidem porcina, pleriq; verò quadrupede omni, alij etiam cuncto animali penitus abstinent, fertq; ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia, & summa veneratione suscipiens, solùm non deos existimat: Nec videtis indociles, quia si hoc verũ, & ab Apostolo dictum testimonium est, dæmoniorũ & ipsi sunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod sanè frustrari quis audeat, aut negare, cùm constet hoc inter omnes, & æquè per orbẽ terrarum quotannis omni cũ studio celebretur in cõuentu catholico. Dico aũt quadragesimam, quam qui inter vos ritè obseruandam putauerit, abstineat necesse est omnibus his, quæ capitulũ hoc à Deo ad percipiendũ nobis creata dicit, & dęmoniorũ insuper doctrinã vocat abstinentiã pręDictorũ. Quid ergò & vos charissimi, ritúne tunc dæmoniorũ viuitis, cùm hæc à vobis passionis Christi celebrantur mysteria, & seductorij spiritus fraude decipimini, & in hypocrisi loquimini mendaciũ, & cauteriatã habetis conscientiam vestrã? Ac rursus: Vos verò, inquit, qua nunc excusatione vtimini, Paulo clamante, nihil esse non mundũ, & doctrinas dæmoniorum appellante ciborũ abstinentiã, &

Leo ser. 4. de ieiunio decimi mẽsis.

Matth. 4.
Matt. 22.

Au. li. 20. cont. Faustum. ca. 3.

1. Tim. 4.

Hæretici nostri nũc, vt olim Manichæi de ieiunio & ciborũ delectu loquuntur.

Idẽ lib. 31. cap. 2.
Tit. 1.
1. Tim. 4.

& mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinatum. Non solùm abstinetis, vt diximus, sed etiam gloriam captatis exinde: & eo acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis: id est, secũdum hanc sententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conscientia polluti. Quibus Fausti verbis, ad hunc modum respondit Augustinus: Audi ergò quòd confiteris te non videre, qua mente & consilio hoc aduersum vos capitulum proferamus: non quòd à carnibus abstineatis: nam & hoc primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis: & Christiani non hæretici, sed Catholici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes: Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulò pòst: Si ad virginitatẽ sic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina: Qui dat nuptũ, bene facit, & qui non dat nuptum melius facit: vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorẽ virginitatem: sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia: non vos spiritus sanctus ita prænunciaret, dicens: prohibentes nubere: Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè sequenti libro: Omnia, inquit, munda mundis, secundum naturam in qua creata sunt, nõ tamen omnia secundũ significationem munda primo populo Iudeorũ: nec vobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter consuetudinẽ humanæ societatis, apta sunt: sed cũ sua cuique redduntur, & naturalẽ ordinẽ seruant, omnia munda sunt mundis, immundis aũt & infidelibus (quales pręcipuè vos estis) nihil est mundũ. Eadẽ hac apostolica sententia, qua notat hæreticos prohibẽtes nubere, à Iuliano quoq; Pelagij sectatore se perstrictũ fuisse scribit Augustinus: quasi dixerit post aduentum Christi turpia esse coniugia: cũ ipse tamẽ nihil tale dixerit, neq; coniugiũ, sed cõcupiscẽtię, malum, sine quo cõiuges non copulãtur, esse turpe scripserit.

Au. li. 30. cont. Faustum, ca. 5.

Cap. 6. 1. Cor. 7.

1. Tim. 4. Cap. 4.

Aug. li. 5. con. Iulia. sub finem.

Cap.14. Et contra Adimantum scribens, cùm eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, propriè designat, qui nō proptereà temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorē Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam disciplinam dicentem, quòd omnia munda sunt mundis: seruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda nostra crudiate & vinolētia. Docet his verbis Augustinus, quòd alia fuit causa cur abstinerent Iudæi, alia cur Christiani, alia cur hæretici Manichęi, Taciani, & quicunq; tandem alij. Iudæi significandi gratia: Christiani domandi corporis causa: Hæretici quòd ipsam creaturā bonam negarēt, & immundam dicerent: quos notare videtur Apostolus, cùm dicit, Venturos in nouissimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendū cum gratiarū actione. Quod etiā Hieronymus annotauit, dicens, cùm eadē Apostoli verba per Iouinianum obijcerētur: Reprobat, inquit, Apostolus eos, qui prohibebāt nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendū cū gratiarū actione: sed Marcionē designat & Tacianū, & cæteros hęreticos, qui abstinētiā inducunt perpetuā ad destruēda & cōtemnēda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciē saginæ, abstinentiā luxurię, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoq; Ioannes Chrysostomus, eundē Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encratitis, & Marcionistis, omniq; illorū officina hic loquitur. Ambrosius quoq;, Marcionistas, Patricianos, & Manichæos ijs verbis notari scribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum epitome, A vino, inquit, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter vt hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs tanquam ab immundis abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decreuit. Ac post quædā interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt, Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur. Et qui fuit vetustior

Tit.1.

Abstinentia Christianorū, Iudæorū, & hæreticorū diuersa.

1.Tim.4.

Hier. li.2. contra Iouinian.

Chrys. Ho. 12. in priorem ad Timoth. epi.

Theod. Ca. de abstinentia.

his Cyrillus Hierosolymitanus. Ieiunamus, inquit à vino & à carnibus abstinentes, non quod oderimus hęc tanquã abominationes aliquas, sed quod mercedem expectamus: vt cum ea quæ sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spirituali mensa, quæ sola potest mente comprehendi, & vt nunc seminãtes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus. Ante mille annos Iustiuianum imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cùm fames Bisantij increbuisset, vt secunda statim ieiunij hebdomada carnes in foro venales proponẽdas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actũ. Populus autem, inquit, qui pietatem sibi cõsectandam statuisset, neq; eas emebat, neq; edebat, mortẽ sibi potius adeundã esse censens, quàm vt quicquam de patrijs moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autẽ sic loquitur Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui victu siccari? Certũ est, quòd hoc illo grauius: sed tamen cõsuetudo res est tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etiamsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum. & hoc cùm non inuitè nos circa mensam habeamus, tamen propter consuetudinem ex conscientia omnia generosè ferimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen sumpsit originem: nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani: neque dubium est, quin eam ab Apostolis per manus traditam acceperint? Nam & Telesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem domini vocati à carnę ieiunent. Neq; secus in Alexandria fuisse obseruatum, testis est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi ęqualis: qui grauiter eos insectatur, qui clam vinum bibebãt, & clausis parietibus, carnibus diebus quadragesimæ vescebãtur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo, ad eorũ continẽtiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiunorum tẽpore à vino & carnibus abstineant.

Catechesi 4.

Bisantinorũ religio in obseruãdo quadragesimæ ieiunio.

Niceph. li. 17. Eccles. hist. ca. 32.

Chrys. Ho. 6. ad populum Ant.

Act. 11.

Telesp. ieiuniũ septem hebdomadarum ante pascha pro clericis.

Lib. 3. Paschalis.

Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioannem Chrysostomum, qui tum verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopum? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, qui consuetudinem hanc à certis cibis certis temporibus abstinendi, non modò non reprehenderunt, verumetiam ad mordicus eã obseruandam, populum tã diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quàm vniuersam Ecclesiam catholicam Satanismi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani nostri temporis, quàm seculorum omnium à Christo passo ad hæc vsq; nostra tempora Christiani. Qui non ignorabant omnia esse munda mundis, ac multo melius intelligebant, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorũ appellauit, prohibentes abstinere cibis, quos Deus creauit, &c. quàm qui nostro seculo sibi cornicum oculos confixisse videntur. Sed nec illud eos intereà fugiebat, quòd bonum esset etiã à licitis abstinere, & cùm castigatius viuendũ est, ita discernere cibos, vt vsus eorum semoueatur, nõ natura damnetur. Etiã ante Chrysostomũ & Theophilum in Ancyrano concilio legimus constitutum, vt presbyteri & diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est, ipsi sibi à carnibus abstinentiam indixerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm si vellent, abstinerent: quòd si intantum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes essent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoque concilio, si qui carnem edentem condemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamẽ ipso cautum est: Si quis eorum, qui continentiæ student, absque necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Quod vtrunque contra eos, qui sequebantur Eustathium hæreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Ecclesia contemnenda censuit, & nonnullos cibos carnium, tãquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum est obseruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus, carnium

Con. Ancyranum. Cap. 13.

Con. Gangrẽ. Cap. 2. Cap. 19.

esus

esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo concilio decretum est postea: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionẽ sui corporis, sed quasi immunditiã putans ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit. Ac ne quis putet priscis tantum illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiã Bernardi seculo, qui vixit ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuisse lucem Euangelij, fuerunt hæretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abstinere à cibis, &c. quos ille grauiter insectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipiendum cũ gratiarum actione. Hinc quoq; hęreticos se probantes: nõ sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent: Nam & ego interdũ abstineo, sed abstinẽtia mea satisfactio est pro peccatis, nõ superstitio pro impietate. Nũ redarguim' Paulum, q castigat corpus suum & in seruitutẽ redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor: iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dũ nimis nutriunt carnẽ, simul & carnis nutriant vitia. Quod etiam à Clemente illo rectè dictum est: Victus Christiani ratio non lautitijs paratur & delitijs, à cibis enim titillantibus & ad Venerem incitantibus, procul est mẽsa veritatis, etsi enim maximè propter homines omnia facta sunt, non tamen omnibus vti bonum, sed neq; semper. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quicquid ex eo cõficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitũ prouocent. Cęterũ quid sibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspitionem generat mihi abstinentia ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula medicorum hæc profers nobis, nõ reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit: si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinẽtium, id est, spiritualium medicorum schola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis beneficen-

Cõt. Bracarẽ. ca. 14. 32.

Ber. hom. 66. in Cãt. Hæreticorum abstinẽtia qualis.

1. Cor. 9. Ephes. 5. 1. Tim. 5.

Clemens Alex. in pædag. lib. 2. cap. 1.

tiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cũ gratiarũ actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abstineas, non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam, & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æstimator: quia nihil immundum nisi ei qui immundum quid putat: Immundis autẽ & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traijciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præcessit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, Agitmnenses hæreticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abstinere iuberent. Quorsum autem attinet eos recensere, qui postea se quuti sunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui sunt in Paulum commentati? quos omnes eundem sensum retinuisse constat: vt miranda sit eorum impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abstinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil est quòd simus longiores. Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quod à Paulo scriptum est: Iusto lex non est posita. Quin hoc digito Dei scriptum sit, quis est qui negare audeat? verùm interea quis est ille, qui se iustum audeat profiteri? Nos certè qui à magistro nostro docti sumus orare: Dimitte nobis debita nostra, non inuiti verba sancti Ioannis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsi seducimus, & veritas non est nobis. Dixit Christus: Non se venisse iustos saluos facere, sed peccatores. Glorientur hi de sua iustitia, quorum causa Christus non venit: nos peccatores & iniustos nos esse libenter agnoscimus, atque ideò legem nobis esse positam facile feremus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed est quædam tamen iustitia Christiana,

Tit. 1. *Anselmus.* *1. Tim. 1. Iusto lex non est posita.* *Matt. 6.* *1. Ioan. 1.* *Matt. 9.*

cui

cui lex posita non est: neque desunt viri iusti & boni, participes Christi facti, qui cùm ipsi sibi sint lex, ea quæ legis Christi sunt, sponte faciunt, & à lege coërceri opus non habent. Scripsit ad Timotheum Paulus: Iusto lex non est posita. Da mihi Timotheos omnes? Tantum abest, vt eis abstinentiæ legem aliquam Ecclesia ferendam esse putet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, sed vtimini vino modico. Sed quid si quàm rarissimi nunc Timothei, magna autem ex parte sunt omnes Epicurei/quorum Deus venter est: qui vitam hanc sibi vitalem esse non putant, nisi quotidie vino se ingurgitent, nisi quotidie ventrem suum carnibus farciant: Qui sicut à Propheta scriptum est, manè consurgunt ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid sineret eos suo arbitratu ferri, & sua libidine frui permitteret/Nō potuerunt hoc ferre piæ matris nostræ viscera, nullius rei præterquam salutis nostræ auaræ: Quin illa, quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ se dedidisse, quibuscunque potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abstinentiam & sobrietatem adigendos esse putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera nostra fidei ratio, quæ in spiritus libertate, non quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullàm de ieiunijs deque ciborum habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præstabat, quàm vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verùmetiam ab omni animantium esu sibi tum homines temperabant. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum æqualis, tantam fuisse temporibus illis abstinentiam, vt nullus esset prandiorum vsus, neque priusquam sol occidisset cibum quisquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsoniū panis cū sale & hysopo. Quāuis aūt hæc de Esseis trade-

Rom. 2.
1. Tim. 5.
Phil. 3.
Esai. 5.
Ieiuniorū instituēdorum causa
Philo de vita contēpl. siue de supplicib⁹.
Abstinētia primorum

petua viuere volunt Bacchanalia, quales nostro seculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam cōstringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalibus perpetuas agerēt quadragesimas: sic enim (quoniam sine Cerere & Baccho friget Venus) à licitis abstinentes, facilius illicitis resisterent, nec impossibilitatem continendi causarentur. Quamobrem fieri potest, vt initio consuetudo tantum fuerit, ieiunorum temporibus à carnibus abstinendi, quę cùm nihil ea de re generali concilio constitutum esset, non eadem ab omnibus obseruabatur: Sed posteaquàm in deterius prolapsi sunt mores hominum, factum est, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia sabbatis tantum & dominicis diebus in quadragesima vescerentur ouis & butyro, sexta synodus Constantinopolitana sub imperatore Iustiniano celebrata lege sanxit: Si quis oua aut butyrum edisset in quadragesima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur. Sic cum horrenda quorundam ingluuies in quadragesima ne à carnibus quidem abstineret, nō multò pòst sextam illam synodum in prouinciali concilio Toletano octauo hæc est edita cōstitutio: Quisquis sine ineuitabili necessitate atq; fragilitate & euidenti languore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verumetiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinæ. Illi vero quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant: Non est ergò lex iusto posita: Nā si omnes iusti essemus, nihil præscripto legis opus haberemus, cum sibi quisque lex esset. Itaque quod scripsit Paulus: Iusto lex non est posita, idem cum eo vult esse Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem non esse factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm spiritus fructus enumerasset, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem,

Ieiuniorū variæ consuetudines & leges.

Cap. 9.

Gal. 5.

Clem. li. 4. stromatiū.

Gala. 5.

tatem,longanimitatem,mãsuetudinem,fidem, modestiã, continentiam,castitatem: Aduersus huiusmodi,inquit, nõ est lex. Non quod etiam qui sunt ijs virtutibus prædití,legi subiecti non sint (nam si sanctus sanctorũ dominus noster Iesus Christus fieri sub lege dignatus est,quis erit tã sanctus,qui subiectus esse legi recuset?) sed quod qui iusti sunt, non terrore legis adacti, quod legi præscriptũ est faciunt,sed ipsius potius recti, quod lege præscriptum est amore,sicut etiam à poëta quodã scriptum est: Oderũt peccare mali formidine pœnæ. Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic Philosophum quendam, cùm ex eo percontaretur Dionysius tyrannus,quid præ cęteris mortalibus eximium haberent Philosophi? respondisse ferunt,vt etiam si omnes leges aboleantur, tamen æquabiliter victuri sint. Vulgus enim à peccando legum præscriptis arcetur, Philosophus rationem habet pro legibus, non ideò quod rectum est faciens,quia lex iussit,nec ideò temperans à scelere,quia lex vetuit,sed quia nouit illud per se rectum,hoc esse per se turpe. Atqui multo rectius hoc de Christiana philosophia dici potest, quam qui sunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò sibi cauent, ne nomen eius inuanũ assumant,non ideò sabbata sanctificant, non ideò parẽtibus honorẽ habent, nõ ideò à cæde,ab adulterio,à furto,à falso testimonio,ab vxoris,aut rei alienæ concupiscẽtia abstinẽt,quia lex hoc præcepit,quia graues pœnas Deus cõminatur, si secus aliquis faciat: verũ facit hoc in illis amor, quo ferũtur erga Deũ & erga proximũ, vt etiã si nulla de rebus ijs lex intercessisset,nihil tamẽ vnquã commissuri sint, quo vel Deus vel proximus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem fecisset Ambrosius. Da(inquit)hunc annulũ sapiẽti,vt beneficio eius possit latebra sapienti spes impunitatis. Sed innocentia est. Deniq; lex non iusto est posita, sed iniusto,quia iustus legem habet mentis suę,& æquitatis,ac iustitię suæ normã. Ideoq; non terrore pœnæ reuocatur à culpa,sed honestatis regula. Quaobrem etsi cõsilium legis fortasse non fuit sanctos cõprehendere,qui nullius præceptionis aut admonitionis indigẽt,comprehendũtur ea tamen. Cũ eñi lex in vniuersum ponatur,nec fieri cõmodè possit ista distinctio,

Gal.4.

Legẽ virtutis amore boni,& pœnæ formidine seruãt mali.

Philosophia vtilitas.

Christiana philosoph.

Amb. li.3. offic. ca.5.

Legibus sancti subiecti.

æquius

æquius est paucos sanctos legi subijci, quã vniuersos absque lege viuere. Tenentur itaq; legibus non diuinis magis quam humanis etiam sancti, quamlibet illis præceptio legis esse superuacanea videatur, neq; debet quisquã quantumuis iustificatus à mandatorum obseruatione se liberũ esse putare. Probis enim & rectis non minus est necessaria virtutis exercitatio, quam lubricis & inconstantibus vitij interdictio. Tum autem præclarum est, si qui iustitia cęteros antecellunt, exemplo suo parendo legibus eos in officio contineant. Neq; dubium est, quin qui spiritu Dei aguntur, quoniam non elatione animi & arrogantia, sed humilitate sunt sobrietateq; sapientes, magna animorum suorum alacritate subiuncturi se sub legis imperium, atq; omnia prius & facere & pati parati sint futuri, quàm vt cuiquàm esse velint offendiculo. Neque res ea quicquam euangelicæ libertati obstabit, quandoquidem præclarè dictum est ab Augustino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille rex & propheta qui dixerat paulò antè: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: statim subiunxit: Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum. Adeò non dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum domini cucurrerat, cui prę clarum illud elogium à domino tributum legimus: Inueni Dauid filium Iesse virum secundum cor meum: adeò non dedignabatur legi subijci, vt vltrò etiam sibi legem poni peteret, quàm sciret intelligẽdo, faceret diligendo: in latitudine amoris, non in angustijs timoris. Qua de re sic ex Abbatis Theonæ sententia scripsit aliquando Cassianus: Iusti quibus lex non est posita, sic probantur non esse sub lege, vt iustitias legis non solùm implere, verumetiam superare contendant, sitque deuotio eorum legali maior imperio, quæ obseruantiam cumulans præceptorum, voluntaria addat ad debita. Sic Leo quoque magnus: Iusto dicitur lex non esse posita, quia normam præceptionis implet iudicio voluntatis, cùm verus recti amor in semetipso habeat & apostolicas authoritates & canonicas sanctiones. Et ante eum Augustinus. Iniustus legitime lege vtitur vt iustus fiat, quod cùm factus fuerit, ea iam non vtatur tanquàm vehiculo cum peruenerit, vel potius tanquam

Au. de gratia Christi contra Pelag. libr. 1. cap. 13.
Psal. 118.
Acto. 13.
Cas. col. 21 ca. 3. et 29.
Leo epist. 90.
Aug. de spiritu & litera. cap. 10

quam pædagogo, cùm eruditus fuerit. Quomodo enim iusto lex non est posita, si & iusto est necessaria, non qua iustus ad iustificantẽ gratiam perducatur, sed qua legitime iam iustus vtatur? Sed libet Bernardi quoq; verba adscribere: Nec filij, inquit, sunt sine lege: nisi fortè aliquis aliter sentiat, propter hoc quod scriptũ est: Iusto non est lex posita. Sed sciendũ est quod alia lex est promulgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suauitate: nec sub illa cogũtur esse filij, nec sine ista patiuntur. Vis audire quia iustis non est lex posita? Non accepistis, inquit, spiritũ seruitutis iterũ in timore: Vis audire quod tamen sine lege charitatis non sint? Sed accepistis, ait, spiritum adoptionis filiorum: in quo clamamus Abba pater. Deniq; audi iustũ vtrumq; de se fatentẽ, & quòd nõ sit sub lege, nec tamen sit sine lege: Factus sum, inquit, his qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cùm ipse nõ essem sub lege: His qui sine lege erant, tanquã sine lege essem, cùm sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi. Vnde aptè non dicitur, iusti non habent legẽ, aut iusti sunt sine lege, sed iustis non est lex posita, hoc est, non tanquã inuitis imposita, sed voluntarijs eò liberaliter data, quò suauiter inspirata. Vnde & pulchrè dominus: Tollite, ait, iugum meum super vos. Ac si diceret: non impono inuitis, sed vos tollite, si vultis, alioqui non requiẽ, sed laborem inuenietis animabus vestris. Bona itaque lex charitas & suauis, quę non solùm leuiter suauiterque portatur, sed etiam seruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit, quas vtiq; non destruit, sed facit vt impleantur, dicente domino: Non veni legem soluere, sed adimplere. Illam temperat, istam ordinat, vtramque leuigat. Nunquam erit charitas sine timore, sed casto: nunquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergò charitas legem serui, cùm infundit deuotionem, implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatem. Porrò timori permixta deuotio ipsum non annullat, sed castificat pœna tantũ tollitur, sine qua esse nõ potuit, dũ fuit seruilis, & timor manet in seculũ seculi castus & filialis. Nam quod legitur, Perfecta charitas foras mittit timorẽ, pœna intelligẽda est, quæ seruili, vt diximus, nunq̃ de-

Ber. epi. 11

Rom. 8.

1. Cor. 9.

Matt. 11.

Charitas implet legem.

Matth. 7.

Psal. 18.

1. Ioan. 4.

est timori: illo scilicet loquutionis genere quo sæpe causa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus. Ex cuius verbis colligere licet, iustos quoq; legibus etiã humanis esse subiectos: ac meritò in concilio Viennensi condẽnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, non esse dicebant humanæ subiectos obediẽtiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligari, ꝙ vbi spiritus domini ibi sit libertas. Ac rectè quidẽ Paul', sed non de libertate carnis, verũ de ea libertate intelligebat, quæ legẽ exequitur non timore sed amore. Obediẽtia enim mollit imperiũ, nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod iubetur, sicut à Leone dictũ legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij quadragesimalis neminẽ vult excipi. Quia nemo, inquit, tã sanctus est, vt non sanctior, nemo tã deuotus, vt nõ debeat esse deuotior. Nihil igitur allatũ adhuc ab istis videmus, quamobrẽ tot seculis inueteratũ in ecclesia morẽ hunc à certis cibis, certis temporibus abstinẽdi rectũ sit abrogari. Ac intelligũt hoc ipsi quoq;, ꝙ ficulnea sunt planè præsidia, quibus nitũtur: sciunt nequicquã hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorũ sanctam & salutarem esse, rectèq; cũ fide & humilitate custodiri, quãobrem tolerari posse, quinetiã vtilia esse fatentur hæc exercitia, verùm superstitionem ferendam non esse, qua persuasum sit hominibus, quòd ritus hi cultus quidam Dei sunt, id est opera quibus Deus iudicet se honore affici. Quid autẽ? nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hęc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non solùm abstinetis, inquit Faustus Manichęus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eo acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinent omnis ecclesia, & summa veneratione suscipiens, solùm non deos existimat. Quid igitur adfertur à nostri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fausto Manichæo fuerit ad eundem prorsus modum productum? Qui non in hoc solùm, sed in alijs etiam suis dogmatibus nihil de suo de-

2. Cor. 3.

Leo serm. 4. de ieiunio septimi mensis. Ser. 11. de quadragesima.

Ieiuniũ an est cultus Dei.

Aug. lib. 3. contra Faustũ, cap. 2.

Cap. 3.

deprompserunt, sed prçteritorum temporũ erroribus acer natis, vniuersos repente in ecclesia Dei renouauerunt, & benè sopitos ignes suscitantes, quæ totius orbis Christiani consensu quodam admirabili pridem hæreseos conuicta sunt & dānata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est præclarum (sic enim vocant) euangelium, quod cùm sub scamno tot seculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucem productum esse gloriantur. Quid igitur? hostes Euangelij vocabimus Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Theophylum Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquàm clarissima totius ecclesiæ lumina orbis vniuersus Christianus summa semper admiratione laudeq; prosequutus est? Contrà verò prædicatores euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum Manichæũ, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta, quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorsus cum euangelio indicatũ est? Nunc autem eandem illam à tot seculis damnatam, ipsissimum euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumq́ue testimonijs vtendum eis est, non Aërij, non Iouiniani, non Vigilantij, quorum dogmata tuentur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorum orthodoxorum patrum, quorum euangelium oppugnant, authoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorum sæpè verba ad suam sententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos authores sequuntur, eos habent pro hæreticis, cum quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti citandis eorum testimonijs catholicos esse confitentur: vtcunque minimè ferendo supercilio, non de illorum scriptis modò, verùm etiam de conciliorum decretis sibi censuram arrogare nō verentur: sed si possent de suo supercilio nonnihil demere, suumq́ue iudicium ecclesiæ iudicio submittere, hæretici esse nō possent. Verùm vnde digressa est, eò redeat oratio. Doctrinam dæmoniorũ esse iudicant hostes euāgelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiunijs, vel ritibus alijs, quòd *Ieiunium cultus Dei.*
 sint

De ieiunio veterũ orthodoxorũ sententiæ. sint cultus Dei,id est, opera quæ Deus approbet, ita vt se per ea indicet honore affici. Nunc nos,quæ fuerit veterũ orthodoxorum de ieiunio doctrina,videamus. Dixit Ambrosius,quòd ieiunium est culpæ mors,excidium delictorum,remedium salutis,radix gratiæ,norma virtutum,animæ purificatio,sacrificiũ reconciliationis: & quod hoc ad Deum gradu citius peruenitur. Quid est autem aliud culpæ mors,excidiũ delictorum,animę purificatio,q̃ remissio peccatorum?quid aliud sacrificium reconcilrationis,q̃ cultus,quo non tantũ honore Deus afficitur,verùmetiã offensus placatur?Scribit idem ad Vercellensem ecclesiam:Qui sunt qui meritum excludant ieiunij? nónne gentiliũ vox est,ita dicentium:Manducemus & bibamus, cras eñi moriemur?Quo loco suo quoq; tẽpore fuisse demonstrat, qui baptizatis nihil obesse dicerent comessationes,nihil voluptatum affluentiam: insipientes eos esse qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere,similiter & viduas iterare, quod semel malè virili admixtione expertæ sunt, etiam si se continere possent:errare eas quæ nolunt iterare copulam. Atqui hoc est euangelium quod hæretici nostri quoq; tẽporis è tenebris erutũ per se, & in lucem esse reuocatũ gloriantur.Quid autẽ ad hęc Ambrosius? Placet, inquit,vt hominẽ exuentes induamus pecudem? & expoliantes Christũ,superuestiamur amictus diaboli?Quod isti vocant libertatem euangelicam profiteri, hoc Ambrosius vocat exuere hominem, & induere pecudem: Expoliare Christũ,& vestiri amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O stultum,inquit, Eliseum, qui syluestribus ramis & amaris pascebat prophetas:immemorem scripturarum Esdram,qui memoria scripturas reddidit: insipiẽtem Paulũ, qui gloriatur ieiunijs, si nihil prosunt ieiunia. Nunquid autem ab Ambrosio discrepat Augustinus? cuius hæc verba sunt. Nemo pro laude humana,sed pro peccatorum indulgentia ieiunet. Et alio loco: Quantò plures dies sunt ieiunij, tantò maior est causa remedij: quantò prolixior abstinentia,tantò redemptio copiosior est salutis.Qui etiam alibi ieiunium & orationem, cum plena fide exercentur, pietatem vocat. Quid est autem aliud pietas nisi cultus Dei? Hieronymus verò cùm dixisset alicubi fundamentum

Amb. de Ecclesia et ieiunio ca. 3. 8. & 9.

Idẽ ep. 82.

Esa. 22.

4. Reg. 4.

Num. 8.

2. Cor. 11.

Au ser. 60

Serm. 69.

Ser. 250.

tum

tum omnium virtutum esse ieiunium: explicans illum Danielis locum, vbi rex misso Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & somnus recessit ab eo. Si, inquit, rex nesciens Deum hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari, quanto magis nos pro peccatis proprijs, inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere. Et contra Iouinianum scribens, cùm inter alios multos, qui Deum offensum ieiunio sibi conciliassent, ciuitatem quoque Niniue recenseret, quę imminentem iram Domini miseratione ieiuniorum detorserat: hæc verba subiecit: Quam & Sodoma placasset & Gomorra, si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præcessit hos omnes Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascẽdisse: nec aliquid magni moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid obtinere à Deo conati sunt, ieiunio incubuêre & lachrymis: nec defuit prouentus. Leo quoq; magnus: Magna, inquit, diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandã mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio moderetur: in quibus aliorum tẽporum culpas & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Et alio loco: Curandis læsionibus trium maximè remediorum est adhibenda medicina, in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator elidit ur. Porrò Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, deq; iustificatione, suarũ esse partium gloriãtur, Quid est, inquit, condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennã enim meruimus, vbi nullus vnq̃ cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttã aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonũ ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modò peccata. Nõ solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: nõ solùm delet peccata præterita, quæ commisimus, sed & repellit futura, quę committere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chrysostomus, & Basilius

Hieron. ad Demetriadem.
Dan. 6.
Ionæ. 3.
Cypr. ser. de ieiunio & tentatione.
Leo ser. 4. de ieiunio decimi mẽsis.
Ber. de oratione & ieiunio, ser. 4.
Luc. 16.

Chryſ. Homil. 31. in Ioan. ſilius magnus, quibus præconijs non affecerunt ieiunium & à cibis abſtinentiam? Quorum ille cum ieiunium vocat purificationem animæ, cùm ſcribit crapulam poſt terga ligare manus vitiorum, tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, ſeruos nos captiuoſque reddere: ieiunium verò, ſeruos exiſtentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, priſtinamque in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis, dicit eſſe peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipſorum quoque naturalium affectuum & deſideriorum, initium ſpiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ ſancti patres, illi occidentis eccleſiæ dicunt? nunquid non iſtorum, qui Chriſtianæ libertatis aſſertores videri volunt, inſaniæ palàm contradicunt? Sed quorſum attinet veterum ſententias omnium proferre, quorum pleroſq; editis etiam ea de re ſermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tuliſſe legimus: cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in paradyſo, eiecti inde ſimus, ieiunandum eſſe dicerent, vt vnde ſumus eiecti, reuerti liceret. Potuerúntne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud additũ ad cœlos patere docuerunt? Sic enim loquitur Athanaſius: Vt ob eſcam & inobedientiam proturbatus eſt Adam ex paradyſo, ita rurſum per ieiunium & obedientiã in paradyſum, qui volet, redibit. Age igitur, perfrica frontem Philippe, & hoſtes Euangelij fuiſſe, doctrinas dæmoniorũ docuiſſe dic, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Cyprianum, Leonem, Bernardũ, Athanaſium, Chryſoſtomum, Baſilium, deniq; veteres oẽs orthodoxos, qui docuerunt ieiuniũ eſſe culpæ mortem, excidiũ delictorum, purificationẽ animæ, redemptionẽ ſalutis, ſacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorũ bonorum conciliationẽ. ieiunãdum eſſe pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum eſſe placandum, ieiunio redimi æterna ſupplicia: te verò cum idolo tuo Iſlebiẽſi quod adoras, relicto Chriſto & corpore eius eccleſia, nunc demum Euangelium, verumque Dei verbum tot ſeculis reconditum, in lucem protuliſſe. Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re ſanctorum Eccle-

Baſi. de pænitentia, Homil. 1.

Baſilius.

De virginitate.

Ieiunij effecta varia ponuntur & veterum de eo ſententiæ explicãtur

Ecclesiæ doctorum sententia, quidque sibi voluerint, cùm tantum ieiunio tribuerent, tantisque præconijs illud efferrent, mentes hominum ad abstinentiam capescendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos patres, qui vel ante mille annos vel trecentis his annis vixêre, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritu coli, spiritu vult adorari. Cæterùm verus hic & proprius Dei cultus, qui constat spiritualibus exercitijs, fide, spe, & charitate, quanquàm in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verùm est quod superius ab Augustino dictum commemorauimus, quòd non colitur Deus nisi amando: sed hic amor ociosus non est: & quamuis in voluntate consistat, externis tamē quibusdam se prodit indicijs: quæ quidem non perinde Deus attendit, atque illam ipsam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum deum, sed qua mente adferatur, attendit deus. Affectus est qui precium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Et alio loco: Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus. Sic ab Idiota quoque viro cumprimis pio scriptum est: Quòd non ieiunium, oratio, eleemosyna est via recta omnino, sed amor & dilectio est via rectissima absque deuio, via breuis absque tedio. Cui subscribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, sed intentionis propositū culpas discernit & merita. Ante quem etiam in eandem sententiam pleraque scribit Ionas Aurelianensis Episcopus, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgo fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore passim fuerit versiculus ille volutatus.

In proœmio, & ca. 91. de Caeremo. à tēpore.

Cultus Dei interior.

Ioan. 4.

Aug. epist. 29.

Intētio operi nomen imponit.

Amb. li. 1. de officijs, cap. 30.

Idē lib. 7. in Lucam.

Idē in contempl. de amore diuino ca. 17

Ber. epist. 69.

Ionas Episcopus. li. 3

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Christi verba: Lucerna corporis tui est ocul' tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuū luci *Matt. 6.*

dum erit: si autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebrosum erit: sic qui sunt posterioris ætatis, Augustini, Gregorijq; sequuti sententiam, enarrauerunt plerique omnes, vt per oculum intentionem significari dicerent, per corpus actionem cuiusque. Lucernam itaque corporis esse oculum, hoc est, per intentionem indicari manifestumque fieri, cuiusmodi sit actio cuiusque: Nam si bona est intentio, quod agitur bonum, si mala, quod agitur malum esse: cui tantum etiam tributum legimus, vt bonam voluntatem sufficere dicerent ad meritũ: actionem requiri ad exemplum. Thomas verò ad interioris actus perfectionẽ. Omnis enim inclinatio, vel motus perficitur in hoc, quod consequitur finem, vel attingit terminum, vnde non est perfecta voluntas, nisi sit talis, quæ data oportunitate operetur (& idem supra malum contingit ex singularibus defectibus, bonum autem ex tota & integra causa, vnde siue voluntas sit eius, quod est secundum se malum, & sub ratione boni, siue sit boni sub ratione mali, semper voluntas erit mala, sed ad hoc, vt voluntas sit bona, requiritur, quod sit bona sub ratione boni, hoc est quod velit bonum & propter bonum. Quamobrem non fuit quisquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per se consideratum, hoc est abstinentiam à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet putauerit, per quod honore se iudicet affici, cui remissionem peccatorum tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verùmetiam non sine reprehensione quandoq; fieri: vt quod ex se reprehendendum non est, si male fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abstinent, vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere.

August. in ser. domini in monte lib. 2. Greg. lib. 28. mora. cap. 13. Actiones iudicandi regulæ duæ. Thom. 1. q. 20. art. 4. & q. 19. art. 7. Abstinentiũ genera sex.

Abstinet æger, egens, cupidus, gula, simia, virtus.

Æger abstinet, vel quòd fastidit cibum omnem, adeò vt nec odorem illius aut aspectum ferre possit: vel quod ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiam illi medeatur. Hęc abstinentia quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraq; abstinentia, etsi vitio caret, laudẽ tamen apud Deũ non meretur. Abstinet cupidus & auarus, vt ne quid

quid in victum impendere necesse habeat. Abstinet gulosus, vt postridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum voluptate cibum sumat: si præsertim ad conuiuium sit aliquod delicatius inuitatus. Abstinet simia, hoc est, hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abstinētię genera, tantum abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abstinent. Ex tot igitur generibus abstinentiæ solum hoc fieri cum virtute dicitur, si quis hoc solo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum se reddat ad seruiendū Deo, vel pro peccatis suis satisfaciat. Sed iam ipsos monachos ea de re disserentes audiamus. Hos enim fuisse potissimum dicunt hostes veritatis, qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiunijs & alijs id genus corporalibus exercitijs nimio plus tribuentes: si modò corporalis exercitatio ieiunium dici potest, quod negat Ioannes Chrysostomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus quàm nutrit. Ac primum quidem huius ipsius Ioannis Chrysostomi discipulus, Cassianus monachus, alterius monachi vel Abbatis Moysi viri cumprimis celebris hæc adfert verba: Ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarum, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non in ijs consistit disciplinæ illius finis, sed per illa peruenitur ad finem. Ac paulò superius: Ieiunia, vigiliæ, anachoresis, meditatio scripturarum, propter principalē scopum, hoc est, puritatem cordis, quæ est charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonæ sententia, inter ea quæ media sunt numerat ieiunium, quòd sicut non iustificat custoditum, ita non condemnat interruptum: nisi fortè præcepti transgressio, magis quam escarum perceptio puniatur. Ac paulò pòst: Nequaquàm ieiunium principale bonum à domino iudicari dicit, eo quod non per seipsum, sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat: rursum ex accidentibus causis, non solùm vanum, verùmetiā odibile censeatur: dicente domino: Cùm ieiunauerint nō exaudiam preces eorum. Sed hic vetustior videri possit, atque ideò minus absurde de ijs, quæ foris siue externè geruntur, scripsisse. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, posteà Can-

De ieiunio recentiorū sententia.

Chr. Hom. 12. in primam ad Tim.

Cas. colla. 1. cap. 7.

Cas. colla. 21. ca. 14.

Hier. 14.

Anselmus.

tuariensis Archiepiscopus, is explicans illum Pauli locum, Quorum Deus venter est: eos perstringi scribit ijs verbis, qui mortem Christi non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui escas: quæ ventris sunt, Deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare, & salutem animæ putant in escis. Neq; secus eadem illa verba, qui fuit non paulò posterior, interpretatus est Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc dissemınant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt satisfaciant ventri. Et paulò pòst adfert hæc glossæ verba: Dei propriū est iustificare: qui ergò in cibis iustificationē ponebant, dicebāt Deum ventrē. Quem in eiusdē loci explicatiōe sequitur eiusdē ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obseruātias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluā asserunt crucē Christi, cū aliunde salutem expectāt: Omnis aūt salus in cruce existit. Nihil aūt est necesse aliorū etiā hac de re monachorū sententias adscribere, quos ab his nequaq̄ discrepasse certū est, qui non ab escis, verùm à cruce Christi salutē expectabāt. Sed quoniā clarius præ cæteris materiā hanc Bernardus tractauit, illius quoq; verba adscribemus: Is quoniā fratres suos insimulari cognouerat, quòd ordini Cluniacensi, qui minus habebat austeritatis, detraxissent, apologiā quandā cōscripsit ad Guilhelmū Abbatem, in qua sic suos inducit loquētes: Quomodo, inquiunt, regulā tenent, qui pellicijs induuntur, sani carnibus vescuntur, &c. Ac mox respōdet: Regnū Dei intra vos est: hoc est, nō in externis vestimentis, aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis: Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in spiritu sancto. Et rursum: Regnum Dei nō est in sermone, sed in virtute. De corporalibus itaq; obseruantijs fratribus calumniam struitis, & quæ maiora sunt regulæ, spiritualia scilicet instituta relinquitis: camelumq́; glutientes, culicē liquatis. Magna abusio. Maxima cura est, vt corpus regulariter induatur, & cōtra regulam suis vestibus anima nuda deseratur. Cùm tanto studio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur similiter spiritui pietas & humilitas, quæ profectò spiritualia indumenta sunt,

Phil. 3. *Thomas Aquinas.* *Hug. in sermonibus ser. 1. Domi. 23. post trinit.* *Bern. in apolog. ad Guilielmū Abbatem.* *Luc. 17.* *Rom. 14.* *1. Cor. 4.* *Matth. 23.*

ſunt,non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quaſi non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata ſuperbia: Repleti deinde ventrem faba, mentem ſuperbia, cibos damnamus ſaginatos: quaſi non melius ſit exiguo ſagimine ad vſum veſci, quàm ventoſo legumine vſque ad ructum exaturari:& præcipuè cum Eſau non de carne, ſed de lente ſit reprehenſus: & de ligno Adam,non de carne damnatus: & Ionatas ex guſtu mellis, non carnis, morti adiudicatus ſit: econtrà verò Elias innoxiè carnem comederit: Abraham gratiſſimè carnibus angelos pauerit: & de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus præceperit. Ac paucis interiectis: Quid ergò inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades,vt etiam hęc quę ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquàm: Sed illa oportet agere, & iſta non omittere. Alioqui,cùm aut iſta omitti neceſſe eſt,aut illa,iſta potius omittenda ſunt,quàm illa. Quanto enim ſpiritus corpore melior eſt,tanto ſpiritualis,quã corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergò cùm de horum obſeruatione elatus, alijs eadem nõ obſeruantibus derogas, nónne te magis tranſgreſſorem regulæ iudicas? cuius licet minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus: Æmulamini chariſmata meliora: Detrahẽdo quippe fratribus,in quo temetipſum extollis, perdis humilitatem: in quo alios deprimis,charitatem: quæ ſunt proculdubio chariſmata meliora. Ac iterũ poſt pauca: Nõ hoc dico, inquit,quia hæc exteriora negligenda ſint, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideò ſpiritualis efficiatur,cùm potiùs ſpiritualia,quanquàm meliora,niſi per iſta,aut vix,aut nullatenus,vel acquirantur,vel obtineãtur: ſicut ſcriptum eſt: Nõ prius quòd ſpirituale, ſed quòd animale,deinde ꝙ ſpirituale: Sicut nec Iacob,niſi prius cognita Lia,deſideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. Vnde rurſus in Pſalmo: Sumite Pſalmum & date tympanum: quod eſt dicere: Sumite Spiritualia,ſed prius date corporalia. Optim' autẽ ille,qui diſcretè & congruè hæc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Quid autẽ? An ille remiſſionem peccatorum,an iuſtificationẽ carnalibus eſcarũ aut veſtium obſeruationibus tribuit? Tantũ ab eo abfuit,vt quę foris ſiue externè gerũtur, his aliquid eiuſmodi tribuẽdũ putauerit, vt

Gen.25. Gen. 3. 1.Reg.14. 3.Reg.17. Gen.18. Exod.29.

Spiritualibus exercitijs corporalia cõiũgẽda ſunt, ſiue præmittenda.

1.Cor.12.

1.Cor.15. Geneſ.29. Pſal.80.

vt de omnibus in genere operibus diceret, quòd de ijs sæpè incerta, & ob hoc periculosa sententia fertur: cùm multoties minus iustitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatem esse dicit, cui debentur omnia: de qua exclamans: O quanta est, inquit, fiducia charitatis, alius operatur non amans, & alius amat nihil operans: ille quidem suum opus perdit, illius verò charitas nunquàm excidit. Quamobrem cùm idem dixit, veteres orthodoxos sequutus, ieiunio redimi æterna supplicia, dum remittuntur hoc modò peccata: de eo ieiunio intellexit, quòd ex charitate procederet, & non alium, quam charitatis scopum sibi propositum haberet: huic enim peccatorum remissio, non ei, quod externè fit, tribuitur. Sicut etiam apud Lucam legimus de Maria Magdalena, quæ cùm stans retrò secus pedes Christi, lachrymis rigasset, capillis capitis sui tersisset, osculata fuisset, vnguentoq; pedes eius vnxisset, grata quidem Christo fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Christum gerebat, amoris eius non obscura quædam erant indicia, veruntamen cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixisset: Quòd remittuntur ei peccata multa: causam proferens, nõ ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui tersit, quia osculata est, quia vnguento vnxit: sed remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Adeò non quid fieret, sed quod affectu fieret, considerandum esse putauit. Charitatem, per quam fides operata est, non opera ipsa remuneratus est, cùm ei remissionem tribuit peccatorum: quæ aliunde etiã quàm à charitate proficisci poterant. Ardor charitatis rubiginem in ea peccatorum consumpsit: Siquidem vniuersa delicta, multitudinemq; peccatorũ operit charitas. Hoc est, quod historiam hanc recensens Paulinus quoque scribit, quod non tam præcio munerum, quàm obsequio placuit, affectu, non enim vnguentum in illa dominus, sed charitatem dilexit. Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obseruationes, sic ieiunium quoque medium quiddam est, cuius etsi labor sit idem, non idem tamen fructus est, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memoriæ proditum legimus. Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ie-

Charitati debentur omnia.
Ieiunium ex charitate procedẽs redimit peccatum.
Luc. 7.
Mariæ Magdalenæ seruitus Christo grata propter dilectionem.
Prou. 10.
1. Pet. 4.
Paulinus epist. 4. ad Seuerum.
Chrom. in 6. c. Matt.

iunare

iunare proponit: quia huic pro mercede laboris compensatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro seruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemosyna, hoc de cæteris omnibus, quæ fiunt externè, dici potest: Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis intrinsecus: neque quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem sanctos alios patres sequutus, monet Leo, vt prompta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiunium, non in sterili inedia, quam plerumque & imbecillitas corporis, & auaritiæ morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum: vt scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Non in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modum Eusebius quoque Emisenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineam, aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipsam desertam atque incultam relinquat, vt spinas ac tribulos germinet, quæ insistente cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuisset. Agnoscite itaque charissimi, quod ad salutem perpetuam conquirendam abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoque ieiunium per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quispiam sit corpore castus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem fu tot iracundiæ facibus exagitat, quem superbia omni Dei gratia spoliat, quem mendacijs vel maledictis lingua commaculat, nónne ipse se fallit? nónne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandum? Et idcirco dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiunijs, vt mentem purgemus à vitijs. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nisenus, ore carnem non attingere, si maledicentia fratrem laceres? Quænam erit vtilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt, per iniuriam surripis? Quæ porrò pietas ista, si aquam bibens sttuas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinem sitias? Ac paucis interiectis. Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura mundaq; sit.

Psal. 44.

Leo ser. 2. de quadr. Ieiunium verum.

Matth 5.

Idē. ser. 4. de. quadr.

Euse. Ho. 2 Ieiuniū & vigilias nō prodesse, nisi mores corrigantur.

Greg. Nisenus in oratione de pauperibus amandis.

sit? Nihil enim prosit currum validum ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insaniat. Hæc ille. Neque tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionem peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipsi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quòd non rectè dixerit Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Non rectè dixisset scriptura: Ignẽ ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et rursum: eleemosyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleemosyna redime: quandoquidẽ nõ quòd datur, sed animũ dantis respicit & remunerat Deus. Neq;, sicut quidã somniãt, cùm hæc ita dicuntur, obscuratur lux doctrinæ de beneficijs Christi proprijs, & de fide, cùm nõ de infideliũ, sed de fidelium, omnem suam fiduciã in Christi cruce collocantium, ieiunijs, eleemosynis, orationibus loquamur: Quæ si per se sunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit preciosa, cùm si fuerint ab infidelibus ministrata, etiamsi fiant magno sumptu, omni tamen iustificatione sint vacua. Non ergò excluditur fides, non excluditur mortis & passionis Christi meritum. Neque ieiunium, orationem, eleemosynam ita ad mundationem & remissionem sufficere putamus, vt non principaliter opus esse misericordia Dei, & sanguine Christi profiteamur, in quo peccatorũ omnium redemptionẽ habemus, si modò dignos pœnitentiæ fructus fecerimus: quemadmodũ ex Basilio nos docere anteà quoq; meminimus. Verùm isti non intelligentes, neq; quę loquuntur, neque de quibus affirmant, putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum est remissionem peccatorũ non tribui. Tantum autem abest vt propria Christi beneficia per hanc doctrinam obscurentur, magis etiam vt illustrentur. Christi enim passionis & mortis beneficium est, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemosynæ, vt reliqua id genus pia opera nostra Deo grata sint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Christi beneficio, ex Christi pendet merito: quod vbi fuerit sublatum, simul erit actionum nostrarum meritum omne sublatum. Mortem enim suam & crucem Christus non ociosis & nihil agentibus, sed ieiunantibus, sed orantibus, sed in omni pietatis genere nos ex-

Eleemosynæ vis. *Luc.11.* *Eccl.3.* *Tobiæ.12.* *Dan.4.* *Leo ser.6. de quadr.* *Basi. in regulis cõtractiori. reg. 27.* *Num.7.* *Mors Christi nõ ociosis, sed in leg. Dei se exercẽtib⁹ prodest.*

exercentibus prodesse nobis voluit. Quòd verò negāt isti cultus esse Dei,qui non sint à Deo mandati, & idololatriā esse,sine verbo cultum instituere,iam anteà confutatum à nobis esse meminimus:quòd Abel,Noë,Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberent , tamē & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocaustis , alijsque sacrificijs offerendis piè Deum coluerunt.Ac vt nihil dicamus de ijs, de quibus scribit Paulus, quòd circuierunt in melotis , in pellibus caprinis , in solitudinibus errantes,in montibus,in speluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc instituto viuendi Dei mandatum,nisi tamen fuisset illud Deo gratum, nequaquàm Paulus ita descripsisset : vt silentio prætereamus Rechabitas quoq;, quos nō Dei immortalis,sed patris sui mortalis præcepto,cùm ab alijs rebus nonnullis, tùm à vino sic abstinuisse legimus, vt ne iussi quidem à Ieremia propheta , vt vinum gustarent , adduci potuerint: quos non modò commendandos hoc nomine, verùmetiā remunerandos esse Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus , qui cum nullo essent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddā viuendi sunt institutum sectati,ac voluntario se voto obstringentes, Deoque consecrantes: à vino & omni quod inebriare potest abstinebāt: vt mittamus Eliam & Eliseū & cæteros prophetas, qui nullo Dei mandato obstricti,& cœlibē vitā agebāt,& vigilijs ,ieiunijs,laboribus,humi cubationibus,cæteroque victu & habitu duriore præ cæteris corpus suum macerabāt:quod nō fecissent,nisi Deo gratū existimassent. Quod speciale mandatū habuit Samuël precibus Deum in Masphat placaturus,vt aquā effunderet in cōspectu Dei, dieq; illa cū Israëlitis oībus ieiunaret? Quòd Dauid,vt septē dierū ieiunio & fletu in terra decūbens, in cinere& cilicio se affligeret? Quòd Ezechias,vt ad impetrādā Dei misericordiā,obsessus ab Assyrijs,vestimēta sua scinderet,saccoq; operiretur? Quòd Sara Raguelis filia,vt se triduano ieiunio affligeret ? Quòd fuit speciale mādatū de ieiunijs, quibus affligebat se populus, cū Hierosolymis Nabuchodonosor excidiū per Holophernē minaretur,deq; eo,vt sacerdotes cilicijs induerētur,& cinere caput aspergerēt ? Sed quorsū atti-

Cap.42. *Heb.11.* *Ierem.35.* *Leuit.10.* *Vini & siceræ abstinentia nō solū sacerdotibus antiquitus præcepta.* *Num.6.* *Ezech.44.* *Luc.1.* *1.Reg.10.* *2.Reg.12.* *Esaiæ.38.* *Tob.3.*

Iudith.4. attinet enumerando singulos recensere, Iudith, Hester,
Hester.14. Danielem, Niniuitas, Machabæos, & complures alios, qui
Dan.10. quoties offensum suis, aut populi peccatis, Deum propi-
Ionæ.3. cium reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cine-
2.Mac.13. res & cilicia confugiebant. Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoque commemorauimus, proprium esse Dei cultum, nemo fuit etiam ex monachis qui diceret: Sed sunt hæc indicia mentis à peccatis auersę, detestantis ea, deq; commissis illis vltionem sumentis, singularemq; dolorem declarantis, simul ad Deum iuxta pro-
Ioel.2. phetæ vocem conuersæ, dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu: qua mente sic ad Deum per amorem conuersa, propriè Deus colitur: Quæ verò fiunt externæ, signa tantum quædam sunt & indicia cultus interioris. Atque ideò haud scio an quisquàm vnquàm mo-
Ieiunandi causæ tres nachorum dixerit, ieiunium est cultus Dei: cùm tribus ex causis ieiunari, memoriæ prodiderint: vel ad concupiscentias carnis reprimendas, sicut à Paulo dictum legimus, in
2.Cor.8. ieiunijs, in castitate, quòd per ieiunia castitas cõseruatur: vel ad mentem liberius ad sublimiorum contemplationẽ eleuandam: sicut Danielem legimus post ieiunium trium
Dan.10. hebdomadarum, à Deo reuelationem accepisse: vel ad satisfaciendum pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet Dominus, vt conuertamur in ieiunio ad se, &c. Quamobrem non modò ieiunio vel ab ipsis etiam scholasticis doctoribus aliquid eiusmodi tributum non est, sed nec ipsa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocisq; prolatio, nec frontis vultusq; demissio, ceruicisq; flexus,
Vide hic Tho. Aquinatem 22. qu.84. & sequent. vera est ab illis Dei seruitus existimata, quod hæc omnia contraria animi voluntate ad simulationem fallaciamque conuerti possunt: sola credita est esse voluntas, quæ si totã se Deo dedidisset, verus illi cultus, veraq; seruitus per hæc etiam externa præstarentur. Itaque pertinere magis ad
Ieiuniũ in sacris literis præceptum. Dei cultum ieiunium videtur, quã quòd ipse Dei cultus esse putetur. Neq; tamẽ est inter ea ieiuniũ, de quibus nullũ expressum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in propheticis & Apostolicis, & in Euangelicis literis præ-
Ioel.2. ceptum esse legitur. Siquidem & Iohel, vt ieiunemus mo-
Rom.13. net: & Paulus cùm à comessationibus & ebrietatibus dehor-

hortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Christus autem ieiunandi modum etiam præscribit, ac sicut orationem & eleemosynam, ita ieiunium appellatione iustitiæ dignatur. Quòd si rectè iustitia Deus coli dicitur: quandoquidem iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur. Verùm offendit istos necessitatis opinio, quodque non mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt prouidentia pastorum, aut indulgentia lenitateq; parentum agi nobiscum videatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parui momenti sit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœlestis, qui contrauenerit punitur, dum iræ Dei æternæ reus pronunciatur. Nos verò quæ fuerit patrum hac de re sententia videamus. Constat duriores hac in parte Græcos quàm Latinos fuisse, neque id hac nostra modò, vel proxima superiori ætate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorsus mortalium ab obseruatione ieiunij volebant exceptum: quod illa Basilij verba testantur dicentis: Nemo ieiunantium numero sese subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt Ecclesias, eos qui ieiunant describentes. Vide quæso ne ob breuem ciborum delectationem plectaris: néue te reum & desertorem aciei angelo describenti constituas: Minus sanè periculum fuerit aliquem in acie scutum proijcere, quàm arma ieiunij detrectare. Deinde quã graue periculum esse putauerint ieiunium violare, quum ex illis Basilij verbis, tùm ex ijs, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Constantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere potest, qui nunquã extrema quæque perferre parati prius fuissent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarent, nisi gustatis illis multo se grauioribus affectos iri supplicijs persuasum habuissent. Cæterũ Latini, maximè verò qui proximis superioribus seculis vixerunt, minus hac in parte seueri, valdeque moderati fuisse videntur: Siquidem hi non omnem ætatem, nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facile cibus omnis consumitur, hu-

Matth. 9.

Ieiunij præceptũ cur pœnale.

Ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores.

Basi. ser. 2. de ieiunijs pridie diei Cineris.

A ieiunio exempti.

Pueri.

moris verò tenuitatem: vel quòd natura essent imbecillio res, quàm vt longioris temporis inediam ferre posſint: ita vt cibo crebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantum in illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum præstet. Quamobrem quamdiu eo statu sunt vt crescant, quod fieri creditur vsq; ad finem tertij septennij, nõ fuit visum eos ieiuniorum legibus alligare: etiam si conducere creditum est, vt intra hanc quoq; ætatem, si non omnibus, certis tamen quadragesimæ diebus, quod vires cuiusq; ferre possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Idem cauerunt de prægnantibus mulieribus, quæ cùm cibo refici necesse habeant, non sua tantum, verùm & fœtus, nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minimè sufficere, si semel in die cibum sumpsissent. Deinde verò sæpe inordinato quodam desiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atq; id tã ardẽter, vt nisi desiderio suo satisfecerint, de fœtu periclitari videantur. Itaq; nullum est illis ciborum genus interdictum: atq; adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt etiam peccare grauiter credantur, si nimis eas arctè obseruantes, de salute fœtus, quem in vtero gestant, minus fuerint solicitæ. Ægri quoq; sunt ad eundem modum legibus ieiuniorum soluti, non quòd non plurimum prosit abstinentia his, qui morbo aliquo cõflictantur, sed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo quàm semel tantum in die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoq; ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cum naturalis calor plerumq; deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui non quando & quantum velint, sed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neq; dissimilis visa est esse peregrè proficiscentium ratio, qui cùm non semper eo tempore quo vellent, in locum destinatum peruenire queant, ieiunij tempus minimè tenentur obseruare: quin & oblatis quandoq; cibis vti coguntur, siquidem eorum quos esuriales dies requirunt, potestas non datur. Idem existimatũ est de ijs, qui grauibus premuntur laboribus, quos vt sustine

Aetas ieiunando obnoxia. *Mulieres prægnantes.* *Aegri.* *Senes.* *Pauperes.* *Peregrini.*

re

re facilius possent, quo minus bis in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamuis nō alij nunc esse videantur, qui quæ sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligētius obseruēt, q̄ illi, quorum grauissimis laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur. Hinc videre licet, q̄ clemēter cum suis liberis egerit occidentalis Ecclesia, quę materna quadam pietate, ætati cuiusque, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem necessitati diligenter prouideri curauit: atq; id quidem non tam priscis illis seculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & asperitatem fuisse constat, verùm trecentis his annis, quibus rerum nouandarū studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse queruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacensem, & qui sequuti sunt eū, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eosdem inueniet, nunquam eorum fuisse sententiam, vt statim reus æternæ mortis pronunciaretur, si quis indictum ab ecclesia ieiuniū violasset. Sed ipsos potius ea de re disserentes audiamus. Visum est autem eius verba potissimum adscribere, qui cæteros ætate præcessit Vincentij Beluacensis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorū. Docet is quatenus institutū est ab Ecclesia ieiuniū, esse de iure positiuo: quo iure prohibētur, vel præcipiuntur illa, quæ possunt aliâs vel bene, vel malè fieri: Et ideò, inquit, legislatoris intētio nō est, vel esse non debet, in cōdendo ius aliquod positiuū, obligare homines ad illius iuris obseruantiā, habentes causam legitimam & rationabilem non obseruandi. Præcepta enim quæ per modum statuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit: cuius authoritatem si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modò transgrediatur, quòd impediatur finis, quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgressio non cōstituit mortale peccatum. Quæ totidē ver-

Agricolarū pietas maior quā ociosorū.

Rayner. in Pantheol. cap. 3. vbi tractat de ieiunio.

Hug. de tēpore hyemali ser. 33.

Ale. Part. 4. q. 102.

Vinc. speculi moral. parte 10. dist. 26.

Ecclesia ea præcipit, quæ vel bene vel male fieri possunt.

Præceptū positiuum transgrediens, quādo mortaliter peccat.

Thom.22. quaest.147. ad tertiũ in 4.sent. distin.15. quaest.3. art.1. verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas : cuius etiam alio loco verba hæc sunt : Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris,quàm ex ipsis verbis : & ideò transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris , quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, secundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat . Qui verò in casu , in quo probabiliter credi posset,si legislator adesset, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat , intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus est statuti transgressor . Et ideò non est necessarium , quod quicunque diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omnino sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali,aliquando etiam cum mortali, & hoc secundum diuersas occasiones,quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum. In eandem sententiam & Abbas Panormitanus, & alij pleriq; scripserunt.Ex quibus colligere licet , quòd non aliud in Ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt , quàm quòd magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cùm dixit: Non quod intrat in os , coinquinat hominem , sed quod procedit ex ore , coinquinat hominem : quia omne quod intrat in os , in ventrem vadit , & in secessum emittitur,quæ autem procedunt ex ore,de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ,&c. An non, alijs quidem verbis,hoc ipsum tamen dicere videntur , qui negant eum peccare , qui quoquo modò diem ab Ecclesia institutum ieiunare omittat, sed eum tandem capitalis criminis reum esse docent , qui contemptu id faciat . Quid enim aliud hi dicere putandi sunt , quàm non coinquinat te cibus qui intrat per os, sed quod procedit ex ore , quod exit de corde tuo , cogitatio mala,arrogantia tua, qua te solum sapere, cæteros omnes desipere persuasum habes : contemptus iste tuus, quo fit, vt authoritatem Ecclesiæ , vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus , pro nihilo ducas , ea demum sunt quæ coinquinant te.

Abb.super 3.decretali um de obseru.ieiunij.

Matth.15.

te. Quamobrem ſicut Adam non cibus,ſed prohibitus cibus perdidit:ſicut Eſau nepotem ſancti Abrahæ,non eſca, ſed vſq; ad contemptum ſacramenti quod in primatu ſuo habuit concupita eſca damnauit: Sic te non caro, quam ſumis, ſed Apoſtolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoq; dixiſſe Matthæus Apoſtolus legitur. Neq; verò manducare crimen eſt,ſed incōgruè manducare peccatū eſt & crimen. Deniq; ſi aliquis prius cibum carnalem accipiat, & poſtea ipſo die quo iā cibo naturali refectus eſt,cibum ſpiritualem præſumat,ex vtroque cibo reus criminis & inhoneſtatis & præſumptionis efficitur: non ideò quia manducauit, ſed quia contra ordinem, & contra iuſtitiam,& contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus eſt. Non ergò reum facit aliqua operatio hominum, ſed irrationabilitas eius operis ſuum damnat authorem. Quamobrem nihil eſt quòd nobis obijciant iſti, qui tanto rerum nouandarum ſtudio tenentur,Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum eſt? Sed Sozomenum ipſum audiamus hiſtoriam ſcribentē. Venit, inquit,ad Spiridionē ex itinere quidā inſtante iam quadrageſima, qua ieiunium cum domeſticis ſuis continuare, certoq; die cibū guſtare, ac intermedijs diebus ieiunus perſiſtere ſolebat. Cùm autem peregrinū admodum delaſſatum cerneret: Age, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeq; quod edat: Reſpondente virgine,nec panē ſupereſſe, nec alphita, quod talia propter ieiuniū parari nō ſolerēt: pręmiſſa oratione petitaq; condonatione, iuſsit filiæ carnes porcinas, quas domi ſale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinū vnà ſecum ad menſam ſedere fecit, appoſitisq; carnibus veſci cœpit: virumq; hortatus eſt,vt ſuo exemplo ederet & ipſe. Recuſanti,ac ſe Chriſtianum eſſe dicenti: Hoc minus,inquit,recuſare debes. Mundis enim omnia ſermo diuinus munda eſſe pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod nō ad confirmationem potius,ab ipſis Apoſtolis nobis traditæ ieiunij quadrageſimalis obſeruationis pertineat, quam vt ex eo contemnendam eſſe doceri poſsit? Nam quòd ieiunium cū domeſticis in quadrageſima continuare,quòd certo die cibum guſtare,quòd intermedijs diebus ieiunus

Hie. in epiſto. ad Luciniam.
Gene. 3.
Gen. 24.
Libr. 7. de vitis Apoſtolorum.
Spiridiōis exemplum non eſt cōtra præceptū ieiunij quadrageſimalis.
Li. 1. c. 11. eccl. hiſt.

persistere solebat, quòd nec panis, nec alphita supererãt, quoniã propter ieiunium talia nõ pararẽtur, nunquid hæc omnia clarè nõ indicant, Spiridionẽ Episcopũ sanctè quadragesimale ieiunium obseruasse? Quòd verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id eum necessitate, quoniã aliud præ manibus non habebat, fecisse, neq; solùm necessitate, verumetiã Christiana quadã charitate, cui legum præscripta cedunt: cùm indignũ putaret, itineris labore fatigatũ hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamẽ & ipsa in re illustris fuit eius pietas, qui nõ nisi præmissa oratiõe, petitaq; cõdonatione, carnes hospiti apponẽdas esse putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit semp, licet, & licebit in ecclesia, si quis ardẽs erga proximũ charitate peregrè venientẽ lõgiq; itineris labore fessum, aliũ cibũ quo reficere possit esurientẽ, ad manũ nõ haberet. Vsq; adeò aũt id licitũ est, vt vitium esse dicat Prosper Aquitanicus, si secus aliquis faciat. Qui cũ de abstinẽtia multa scripsisset: Verũtamẽ, inquit, sic abstinere vel ieiunare debemus, vt nõ nos ieiunãdi aut abstinẽdi necessitati subdam⁹, ne iã nõ deuoti, sed inuiti rẽ voluntariã faciamus. Si enim quoslibet aduenietes ieiunio intermisso reficio, nõ soluo ieiuniũ, sed impleo charitatis officiũ: Cæterũ si propter abstinẽtiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, cõtristo, abstinẽtia mea nõ est virtus dicenda sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac ieiuniorũ cõtinuatio, nisi fuerit quando res exigit prætermissa, & me inflat, & fratrem meũ, cui charitas iubet seruire, contristat, vel certè mihi nihil inesse charitatis fraternæ demõstrat: cum sine abstinentia, quẽlibet hominẽ catholicũ charitas sola perficiat, & oẽs abstinẽtia aut perdat sine adinuentione charitatis, aut pereat. Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentiũ tertium pontificem Romanum de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cùm tantæ famis inedia ingrueret, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungendam censeret. Rescripsit prudens & doctus pontifex: In tali articulo nõ credimus illos puniẽdos, preces tamẽ pro illis domino & cũ illis

Prosp. de vit. cõtẽpl. li. 2. c. vlt.

Inno. li. 3. decreta cõstitut. 140

lis

lis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur, Quia bonarũ mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Non subiacet ergò legi necessitas, sed neq; charitas, modò ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunq̃ nefas est habitum etiã ob societatẽ ieiunium soluere, vel propter infirmum consolandũ, vel propter peregrinũ reficiendũ, vel propter similem causam aliquam. Thomas Aquinas ne monachum quidem peccati mortalis reum esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiã id faciat, aut ex contẽptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodã, qui cùm ieiunaret, accessit domũ quandã, cuius dominus cœnabat (libet autem verbis illius vti) Orauit, inquit, hũc dominus ob amorem Dei & charitatis, vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quàm hospes voluisset: quia remansit hospiti parua pars. In discessu dixit hospes fratri, qui excusabat se, dicens charitatẽ comedisse: redeas aliâs, inquit, sed noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis. Nihil est ergò necesse Spiridionis exemplũ proferre, cùm etiam proximis superioribus & nostro hoc seculo licuerit semper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abstinentiam professi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiunium non obseruare: non solum si qua necessitas vrgeat, verũetiã si postulet id fraterna charitas quæ non offendit, ex qua quicquid proficiscitur, tantum abest, vt iniquitatis aliquid iustæq; reprehensionis habeat, vt inter ea etiam, quæ cumprimis rectè facta sunt numeretur. Contrà, quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu proficiscitur, id etiam si speciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit. Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu: quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrensi concilio sancitum esse legimus: Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire indicãs, die dominico ieiunauerit, aut in eiusdẽ diei cõtemptũ, anathema sit. Sed & multo antè q̃ id cõciliũ habitum fuisset, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus episcopus: Si quis dominico die ieiunasset, eũ Christi vocat interfectorẽ: Non q abstinere die dominico tantũ sit nefas

Tho. quotlibeto. 1. artic. 10.

Gers. tomo 4. in serm. dominicæ 1. quadr.

Con. Gangrẽ. c. 18.

Ign. epi. 4. ad Philip.

 (cùm

Orige. Ho. 10. in Lucam. (cùm rectè scripserit Origenes, liberum esse Christiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus pentecostes, & die dominico Paulum apostolum & cum eo credentes *Hier. ad Lucin.* fecisse scribit Hieronymus) sed cùm Manichæis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum alijs id genus hæreticorũ portentis in contemptum Ecclesiæ die dominico ieiunare, non minus flagitium sit quàm Christum interficere. Adeò verùm est, quod ait veritas: Non quod intrat in os, sed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia, hæc sunt quæ coinquinant hominem. Itaq; & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoq; crimen est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud *Tit. 1.* fiat ex charitate vel necessitate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil est mundum: sed inquinatę sunt *Charitatẽ habẽti omnia mũda* eorum & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia: neq; peccat si ea vrgente nõ obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatẽ non habet, ne ea quidem, quæ munda videntur, ei munda sunt. Sic à Gregorio scriptum legimus: Maioris enim est meriti chari*Greg. li. 2. ca. 4. in 1. Regum.* tatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione susce pto. Qui enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij premium deuotione promeruit: & ampliorem mercedem obedientiæ manducãdo cõquisiuit. Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliam ob causam in quadragesima carnibus vescũtur, quàm vt ea re sanctorũ patrũ sanctiones, & quidquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptũ, & singulari studio fuit semper obseruatũ, id se contemnere & pro nihilo ducere testatum omnibus faciãt? Quid aliud quàm Sataniana esse huiusmodi nõ *1. Cor. 8. & 10.* Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandalizauerit fratrem meum, nõ manducabo carnem in ęternũ, ne fratrẽ meum scandalizẽ. Isti contrà: Quoniã esca scandalizat fratrẽ meum, manducabo carnem in æternũ, vt fratrem meũ scandalizẽ. Nunquid hoc non est Satanã agere? Nunquid hoc non est Christo, qui per Paulum loquitur aduersari? Nisi fortè Christo non aduersatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, tãto studio videtur fuisse semper obseruatum, id ob hoc ipsum

reij-

reijciendum censet, quia tanto consensu videt obseruari. Vult catholica, nolo: Non vult catholica, volo: Citius dié Dominicum ieiunauerim, ne cum catholica resurgente Christo gaudeam, quàm vt cum catholica feria sexta, ob illius crucifixi memoriam, signum aliquod luctus & mœroris ostendam: Quid est, si hoc non est Satanam esse? Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduersarium Latini. Digna vox est Augustini, quæ celebretur: Turpis est omnis pars, vniuerso suo non congruens. Tu cùm te partem, cum Christi corporis membrum existimari velis, quę tamen ab hoc vniuerso Christi corpore, quæ ab omnibus his, qui Christiani, qui catholici, qui orthodoxi censentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctis, tam admirabili consensu obseruari vides, vt neque temporum diuersitas, neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, sed similes lyræ sint semperque fuerint, quæ multas quidem & diuersas habet chordas, vnam autem symphoniam & sonorum concentum vnum emittit. Tu inquam, cum hoc vniuerso vsque eo non congruis, vt in despectum vniuersi Christi corporis, contraria potius facias omnia. Quid esse potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quę potest esse nota illustrior, qua te non Christi colligentis, verùm Satanæ spargentis ministrum esse cuiuis constare queat? Si quis cum vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostroque conspicuus in medium prodiret, nónne pro insano haberetur? Vir bonus & doctus Sydonius Aruernus Episcopus quorundam sui temporis vitia perstringens, inter alia sic in eos inuehitur. Procedūt (inquit) albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non dissimiles istis sunt, qui cùm videant vniuersam ecclesiam externo quodam abstinentiæ signo mœrorem suum & dolorem indicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua causam dedisse intelligunt, conceperunt, eo ipso die, quo id tanto consensu fieri cernunt ab omnibus, sibi crapulæ indulgendū, lætitiamque præ se ferendam esse putant. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus, dicit per Paulum Dei spiritus. Vides homines diem hilarem sumentes in memoriam

Satanas, aduersari.
Aug. lib. 3 conf. ca. 8.
Rom. 8.

Orige. Ho. 10. in Lucam. (cùm rectè scripserit Origenes, liberum esse Christiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus pentecostes, & die dominico Paulum apostolum & cum eo credentes *Hier. ad Lucin.* fecisse scribit Hieronymus) sed cùm Manichæis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum alijs id genus hæreticorũ portentis in contemptum Ecclesiæ die dominico ieiunare, non minus flagitium sit quàm Christum interficere. Adeò verùm est, quod ait veritas: Non quod intrat in os, sed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia, hæc sunt quæ coinquinant hominem. Itaq; & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoq; crimen est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud *Tit. 1.* fiat ex charitate vel necessitate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil est mundum: sed inquinatę sunt *Charitatẽ habẽti omnia mũda* eorum & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia: neq; peccat si ea vrgente nõ obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatẽ non habet, ne ea quidem, quæ munda videntur, ei munda sunt. Sic à Gregorio scriptum legimus: Maioris enim est meriti chari*Greg. li. 2. ca. 4. in 1. Regum.* tatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij premium deuotione promeruit: & ampliorem mercedem obedientiæ manducãdo cõquisiuit. Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliam ob causam in quadragesima carnibus vescũtur, quàm vt ea re sanctorũ patrũ sanctiones, & quidquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptũ, & singulari studio fuit semper obseruatũ, id se contemnere & pro nihilo ducere testatum omnibus faciãt? Quid aliud quàm Sataniana esse huiusmodi nõ *1. Cor. 8. & 10.* Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandalizauerit fratrem meum, nõ manducabo carnem in ęternũ, ne fratrẽ meum scandalizẽ. Illi contrà: Quoniã esca scandalizat fratrẽ meum, manducabo carnem in æternũ, vt fratrem meũ scandalizẽ. Nunquid hoc non est Satanã agere? Nunquid hoc non est Christo, qui per Paulum loquitur aduersari? Nisi fortè Christo non aduersatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, tãto studio videtur fuisse semper obseruatum, id ob hoc ipsum

reij-

reijciendum censet, quia tanto consensu videt obseruari. Vult catholica, nolo: Non vult catholica, volo: Citius diē Dominicum ieiunauerim, ne cum catholica resurgente Christo gaudeam, quàm vt cum catholica feria sexta, ob illius crucifixi memoriam, signum aliquod luctus & mœroris ostendam: Quid est, si hoc non est Satanam esse? Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduersarium Latini. Digna vox est Augustini, quæ celebretur: Turpis est omnis pars, vniuerso suo non congruens. Tu cùm te partem, cum Christi corporis membrum existimari velis, quę tamen ab hoc vniuerso Christi corpore, quæ ab omnibus his, qui Christiani, qui catholici, qui orthodoxi censentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctis, tam admirabili consensu obseruari vides, vt neque temporum diuersitas, neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, sed similes lyræ sint semperque fuerint, quæ multas quidem & diuersas habet chordas, vnam autem symphoniam & sonorum concentum vnum emittit. Tu inquam, cum hoc vniuerso vsque eo non congruis, vt in despectum vniuersi Christi corporis, contraria potius facias omnia. Quid esse potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quę potest esse nota illustrior, qua te non Christi colligentis, verùm Satanæ spargentis ministrum esse cuiuis constare queat? Si quis cum vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostroque conspicuus in medium prodiret, nónne pro insano haberetur? Vir bonus & doctus Sydonius Aruernus Episcopus quorundam sui temporis vitia perstringens, inter alia sic in eos inuehitur. Procedūt (inquit) albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non dissimiles istis sunt, qui cùm videant vniuersam ecclesiam externo quodam abstinentiæ signo mœrorem suum & dolorem indicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua causam dedisse intelligunt, conceperunt, eo ipso die, quo id tanto consensu fieri cernunt ab omnibus, sibi crapulæ indulgendū, lætitiamque præ se ferendam esse putant. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus, dicit per Paulum Dei spiritus. Vides homines diem hilarem sumentes in memo-

Satanas, aduersari.

Aug. lib. 3 conf. ca. 8.

Rom. 8.

riam Christi resurgentis, gaude cum illis. Vides mœstitiam præ se ferentes in memoriam eiusdem passi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Christi, fac & ipse: neque velis cũ vniuerso non congruere. Quãobrem pro paterna solicitudine nostra, qua liberorum nostrorum saluti prospectum ex animo cupimus, hortamur oẽs & obtestamur, vt modis omnibus eorum cõsuetudinẽ defugiant quos non aliam ab causam, vel quadragesimæ diebus, vel sextis ferijs, alijsúe temporibus, quibus per vniuersam Ecclesiam abstinetur, carnibus vescentes videre licet, quàm vt hoc signo se nihil habere cum catholica cõmune planum omnibus faciant, vt eos fugiant, tanquam viperas & basiliscos, ac certò persuasum habeant, qui cũ vniuerso per contemptũ non congruunt, & indicta ab Ecclesia ieiunia violãt, eos reos esse mortis æternę, & ad Satanæ Synagogã, non ad Ecclesiã Christi pertinere. Si quis autem aliqua ex causa earum, quas paulò antè commemorauimus, ieiunium non obseruauerit: maximè verò si morbus quo minus ieiunet in causa sit: quandoquidẽ dominum habemus mansuetum & misericordem, & nihil super vires nostras à nobis exigentẽ: non est quòd se proptereà criminis alicuius affinem esse putet, modò id de vtriusque medici concilio faciat, deindè verò seruet illud, quod in sermone quodã Augustino inscripto legitur. Qui ieiunare nõ prȩualet, secretius sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua præparet, quod accipiat, & eos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solum Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipse ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunantibus ille abstinere non potest: Ac iuxta eiusdem Augustini & Chrysostomi consilium. Qui ieiunare non valet, largiorem det eleemosynã, feruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obstare potest: inimicis reconcilietur, omne odium & vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quanquam quòd ad valetudinis tuendæ ratio-

Consuetudinem cõmunem ecclesiæ obseruare nolentes, fugiẽdi sunt, vt Basilisci & vipera.

Ieiunare qui non potest, quid facere debeat ab vtroque medico discat

Aug. serm. 62. de tempore.

Aug. ibidẽ Chrys. Homil. 10. in Gen.

rationem attinet, verissimum est illud quod à sapiente scriptum est: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est, adijciet vitam. Hinc est quòd medici quoq; matrem sanitatis vocant abstinentiam. Nam vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde subitaneæ mortes? vnde cæteri morbi plerique contrahuntur, nisi ex crapula? In paradyso non erat vinum, neque carnium esus, ac nec extra paradysum quidem ad ipsa vsque diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui septingentos aut octingentos annos vixisset, immatura morte decessisse videretur: Posteaquàm verò carnibus vesci, vinumque bibere mortales ceperunt, facti sunt dies annorum nostrorum septuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Ægrè nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centenarijs vixisse legimus, qui carnium vsum nesciebant. In deserto fuit populus Israël quadraginta annis, donec manna tantum & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Posteaquàm autem de carnium ollis, quibus alebantur in Ægypto, recordati, desiderijsque suis in Ægyptum reuersi sunt, à terra promissionis eos Deus exclusit. Perierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit scriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis: vocatusque est ille locus sepulchra concupiscentiæ: ibi enim sepelinerunt populum qui desiderauerat carnes. Neque verò tunc solùm id ita factum esse legimus. Vidimus etiam nos, qui præter necessitatem in quadragesima carnibus vescebantur, eos quoniam compati cum Christo noluerunt, ad resurrectionis eiusdem gaudia non peruenisse, mortemque prius cum vita commutasse, quàm lætus ille paschatis dies illuxisset. Contrà verò de Daniele, deque Anania, Azaria, Mizaële diuina refert historia, quòd cùm curæ cuiusdam traditi fuissent, vt eos delicatioribus cibis, qui superfuissent de mensa regia, pasceret, vltrò petiuerunt, vt in suos vsus quæ mittebantur

Eccles. 37. *Abstinentia mater sanitatis.* *Gen. 9.* *Vita longior ante carnium esum.* *Psalm. 89.* *Num. 11.* *1. Cor. 10.* *Psalm. 77.* *Dan. 1.*

Leguminibus & aqua Daniel cum suis pinguior factus, quã alij regio cibo & potu.

tur à rege conuerteret, ipsos leguminibus tantum & palmulis aleret, ac si quid aliud prætereà dare vellet inanime: nam se fastiditis alijs, cibos appetere tales. Cumque pręfectus eorum, cupere se quidem illis gratificari, dixisset, sed metuere ne si rex deprehendisset maciem, corporibus eorum extenuatis, decoreq; vultus immutato, præcipuè si collati cum his essent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis discrimen veniret. Daniel simul ut in eo quod peteret concedendo minus eum fore difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decem saltem dies: quòd si nihilo deterius affecta fuerint nostra corpora, perge nos ijsdem pulmentis reficere. Sin autem de pristino vultuum nostrorum decore detractum erit aliquid, non recusamus quin regis præcepto satisfacias. Fecit pręfectus periculum: ac reipsa comperit, non modò nihil eos maciei contraxisse pulmentorum esu, verumetiam habitiores multo factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de mẽsa regia missis vescebantur. Sed quid opus est Danielem, tresúe pueros illos commemorare? Videre nunc quoque licet, ex his præcipuè qui monasticam vitam agunt, plerosque, cùm non tantum quadragesimæ diebus, verumetiam per omne vitæ suæ tempus à carnibus abstinuerint, habitiores multo nitidioresque, quàm qui perpetuò carnium esu, vinoque venas distenderunt.

Lõgissimæ vitæ homines, per abstinentiã.

Quamobrem & priscos illos monachos recensere superuacaneum ducimus, qui cum admirabili quadam fuissent abstinentia, vt alij ne panem quidem totis annis octoginta gustauerint, alij septem integros dies ieiunando continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuisse longæuos, ac cæteros in seculo degentes ætate longè superasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodoritus.

Theod. lib. 6. cap. 38.

Quorsum autem attinet externa proferre, cum eius rei domestica multa producere liceat exempla? Quàm religiosè nostri maiores indicta ab Ecclesia ieiunia obseruauerint, ex ijs qui paululum ætate processerunt, quiue sanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multo fuit eorum vita productior, multo valetudo robustior, q̃ sit istorum, qui diabolica fraude decepti, nisi carnibus in quadragesima vescantur, ad paschalium festo-

festorum gaudia se pertingere non posse persuasum habent: plus in carnium esu, quàm in Deo, qui solus seruare potest, fiduciæ collocantes. Qui primus ex clarissima Iagellonum familia regnauit in Polonia regis huius nostri proauus Vvladislaus, cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuisset, paulòminus quàm centum annos vixisse memoratur. Atqui tanta regem hunc abstinentia fuisse nostris proditũ est annalibus, vt aquæ solius potu contentus, nec vinum, nec siceram per omne vitæ suæ tempus gustauerit vnquam. Sextis verò ferijs omnibus pane solo contentus fuerit. Tantum abest, vt is, quæ sunt Ecclesiæ consuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipse sibi ieiunandi leges vltrò, quàm quæ præscriptæ sunt imposuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, nostri regis auus, nihil præter aquam bibebat. Qui cum & ipse non minus quàm pater Vvladislaus in obseruandis Ecclesiæ ieiunijs religiosus fuisset, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta sederit. Porrò Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nũc habenas regni moderatur, vir cùm alijs virtutibus comprimis illustris, tum insigni pietate magnoq; animi robore, & in prisca religione, fideq; catholica tuenda & conseruanda constantia singulari præditus: num & ipse non admirabili quadam fuit abstinentia? quem patris auique exemplo, nihil præter aquam potasse totis annis quadraginta, ac vix tandem affinis sui Friderici Marchionis Brandemburgensis, medicorumq; consilijs adductum scimus, vt suæ valetudinis tuendæ causa, prandij saltem & cœnę tempore, vino modico vteretur. Is verò quadragesimam cæteraq; ab Ecclesia indicta ieiunia, præter ea, quæ sibi ipse imperauerat, tam sanctè obseruabat, vt priusquam ad ætatem decrepitam venisset, ne medicis quidem vt obtemperaret persuaderi sibi facile passus fuerit, si quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum vesci iuberent: quòd solius Dei benignitate, si visum hoc illi fuisset, absq; carnibus etiam, se pristinã incolumitatem recuperare posse confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tã arctam ieiuniorũ obserua-

Iagellonũ regum Poloniæ pietas & abstinentia.

Vvladislai aquæ potu & pane cõtenti.

Cazimiri abstinẽtia.

Sigismũdi primi abstinentia.

seruationẽ, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum est, vt illud potius acciderit, quod de Daniele, deque tribus pueris paulò antè commemorauimus: quanto maior fuit regis abstinentia, tanto & facies augustior nitidiorque, & membra corporis robustiora, & ætas fuit prouectior. Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit ferè bis totidem: tot victorijs clarus, tot rebus à se domi forisque fœliciter gestis illustris, vt earum laude vix vlli maiorum suorum, Poloniæ regum fuerit secundus. Hæc nos non altè petita, sed eorum tantum regum exempla, quorum stirps adhuc superest, produximus: vt planum omnibus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitamque longius producendam, eorum quæ indicta sunt ab Ecclesia ieiunorum obseruationem facere, quàm vt aliquid adferre detrimenti valetudini videantur. Neque verò id non iuxta promissionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Nam sicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verumetiam cùm alij qui præsunt, tum hi præcipuè, de quibus Paulus admonet, dicens: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quisquis igitur debitum eis honorem non præstat, quisquis eorum dictis audiens non est, quisquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia sunt, admirabili quodam totius Ecclesiæ præpositorum consensu constituta, sub vno traditionum humanarum nomine, reijcienda putat, ad eum hæc promissio non pertinet, quæ solis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo patri & Ecclesiæ matri dicto se filios præstant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, pientissimi reges nostri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam esse videmus ex illis prognatum Regem nostrum, Sigismũdum Augustum, qui nihil à maiorum suorum pietate deflexit. Qui cùm honoret

Exod. 20.

Heb. 13.

Sigismũdi Augusti pietas.

noret patrem suum, honoret matrem suam, seque Dei patris & Ecclesiæ matris filium adeò præstet obsequentem, vt nullis persuasionibus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carnium esu, præter necessitatem, sanctæ quadragesimæ diebus vteretur, vel à quibuscunque tandem alijs Ecclesiæ matris nostræ placitis discederet, ad eum quoque pertinere promissionem hanc minimè dubitamus, quòd erit longæuus super terram, neque minus quàm pater eius vitam aget fœlicem ac diuturnam. Quã spem nostram vt ratam Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proque regni totius & Ecclesiæ tranquillitate, sedulò precamur. Quominus ferendi sunt, qui ne tam pij quidem regis exemplo mouentur, vt sanctis maiorum suorum vestigijs incedant, nec ea sibi contemnenda putent, quæ summa ratione sunt ab illis instituta: quorum etiam si causas ignorarent, tantam tamen apud filios Ecclesiæ matris authoritatem esse oportebat, vt semper decretis illius obediendum, non semper eorum quæ decreuisset, rationem esse flagitandam existimarent. Verùm de corrupta Ecclesiæ disciplina, deque sublata prorsus omni per audaces & sibi placentes homines obedientia queri, non est præsentis instituti: eò vnde deflexit oratio nostra reuertatur. Illud nobis demonstrare propositum fuerat, qui matris Ecclesiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa institutam, vel quadragesimæ, vel quibuscunq; tãdem statis alijs diebus ieiunassent, & ab interdicto carniũ esu sibi temperassent, eos non modò nihil incommodę valetudinis ex eo contraxisse, verùmetiam robustiores factos, in multo longiorem ętatem vitam suam produxisse, quàm quanta sit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi se mederi posse persuasum habent. Ac nõ protulimus nos quidem exempla nisi regum, idque eorum tantum, qui sunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc stirps superest, ac regno fœliciter præest. Quòd si priuatorum, aut aliorum inferioris status exempla producenda putassemus, finis reperiri potuisset nullus. Vnum tamen commemorabimus. In oppido Srensco, quod viri fuit insigni pietate præditi, Felicis à Srensco

Felix Srenscius palat. 140. annis vixit.

à Strensco Palatini & præfecti Plocensis, qui non ita pridẽ in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cùm catholicæ & orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit. In hoc igitur oppido, memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet, quòd is auo suo paterno posuit: testatur hunc inscriptio sepulchri, centum quadraginta annos vixisse: Quem Ecclesiæ ieiunia religiosè obseruasse, nec ea carnium esu contaminasse dubium esse debet nemini, cùm non minor hac in parte maiorum nostrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chrysostomus, cùm esset apud eos presbyter, vel regnante Iustiniano Imperatore Constantinopolitanorum. Id quod vel ex eo, quod nostra factum est memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius Plocensis Episcopus ex vrbe rediens diploma pontificium attulisset, quo liberè omnibus potestas permittebatur ferijs quartis carnibus vescendi, non est quisquam in toto Poloniæ regno repertus, qui concessa sibi potestate hac vti vellet. Tanta fuit etiam nostræ ætatis hominum grauitas, tanta constãtia, tanta religio in ijs mordicus retinendis, quæ à maioribus nostris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc ista de re iam dicta sufficiant: Satis enim ex ijs demonstrasse videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodesse magis ad eam rem certis temporibus carnis abstinentiam, quàm obesse. Cæterùm demus illud, si quis à carnibus per quadragesimam abstineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm si Plato cùm non esset nescius, quàm grauem aduersarium carnem nostram habeamus, Academiam Athenis in loco pestilenti elegit, vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quò liberius ei sapientiæ vacare liceret, quæ stultitia est apud Deum: quanto magis faciendum nobis est, vt eo præsertim anni tempore, quo plus in carne nostra ferocitatis esse consueuit, (cuiusmodi vernum esse tempus creditur) non eis qui sunt saluberrimi, quique maximè nutriunt, cibis vtamur: quo caro nostra facilius in officio contineri, neque spiritum impedire queat, quo minus, quæ sola est vera Philosophia, diui-

Polonorũ religio pro carnibus quarta feria vescendis diplomati pontificio vti noluit.

Platonis consiliũ in eligendo loco Academiæ insalubri.

1. Cor. 13.

losophia, diuinis beneficijs contemplandis vacare totus possit. Testantur autem hoc etiam ipsi medicorum libri, bonam valetudinem quæ in summo est, fallacem & periculosam esse, quòd summis negatum est stare diu: vt qui inoffenso valetudinis suæ cursu ad virilem ætatem peruenerunt, eos posteaquàm aliquo non grauissimo morbo correpti fuerint, in extremum vitæ discrimen adductos, videre sæpè licuerit non nisi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui subinde cum leuioribus morbis conflictantur: vt non omnino nolle debeamus, interpolata potius morbis, quam perpetua quadam incolumitate frui: q hęc plerunque non solet esse diuturna. Sunt itaque longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua non est. Quanquàm Christianum hominē corporis quàm minimam habere rationem oportet: cùm quod illius incolumitati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cùm enim qui foris est, noster homo corrumpitur, is qui intus est, sicut à Paulo scriptum legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris est hominem, corpus nostrum: eum, qui intus est, animum Paulus intelligi vult: vt quantum illi detractum fuerit, tantum huic virium accedat. Quid autem aliud est corpus nostrum, quàm carcer noster: de quo educi animam suam Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatum & saginatum à nobis corpus fuerit, tanto duriorem nobis carcerem præparamus. Non sunt igitur omnia corpori tribuenda: non est nimis delicatè fouendus hostis noster domesticus, quo vix vllus vel periculosior, vel nobis est infestior. Quin castigandum illud potiùs, & in seruitutem redigendum est: quemadmodum factitasse Paulum scimus, quominus rebellare spiritui queat. Verùm hæc de ieiunijs, deque cæremonijs dicta sufficiant. Quoniam verò sub vno traditionum humanarum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infœlici æuo nostro videmus, operæprecium esse duximus, vt quid sentiendum de illis sit, breuibus explicemus.

Animæ maior quā corpori cura habēda

2. Cor. 5.

Psalm. 14.

1. Cor. 9.

DE TRADITIONIBVS HVMANIS, CAP. XCII.

Status religionis tempore Basil. *In epist.17.* SVI temporis statum deplorans magnus ille Basilius: Vnum, inquit, iam crimē est, quod vehemēter punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter glorię splendorem, non propter aliud aliquid rerum temporaliū: sed propter communem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidē, in acie ac certamine stamus. Domus precationum clausæ sunt, altaria cultu spiritali va cant: nulli amplius Christianorum cœtus, nulla amplius doctorum præsidentia. cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panegyres: hymnodiæ nocturnæ non habentur, neq; superest beata illa exultatio, qua domino credentium animæ in synaxi & communione spiritalium charismatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non sit neq; princeps, neq; Propheta, neq; præses, neq; oblatio, neq; incensum, neq; locus, in quo coram domino possit offerri sacrificium & misericordia acquiri. Quæ sint autem ex eo consequuta, in ea quę proximè præcedit epistola, narrat idem dicens: Interea rident nos infideles, nutant qui modicæ sunt fidei, fides ipsa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea quòd formam ac speciem veritatis prætexunt, qui versutè sermonem adulterant. Silent enim piè docentium ora, resoluta verò est quæuis blasphema lingua, prophanata sunt sacra, domos orationum fugiunt, vtpotè in quibus impia docentur. In solitudinibus verò degentes, manus suas ad dominum de cœlis cum gemitibus & lachrymis extollunt. Ac rursus in alia epistola. Spreta sunt patrum decreta, traditiones apostolicæ nihili fiunt, recentiorum hominum adinuentiones ad gubernandas Ecclesias vsurpantur: ex artificio denique iam loquuntur homines non theologicè: Sapientia mundi primas obtinet neglecta crucis gloria: pelluntur pastores, subintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi discerpentes: ædes oratoriæ concionibus Ecclesiasticis destitutæ, solitudines refertæ sunt plangentibus: seniores lamentantur, vetera præsentibus conferentes: iuniores hoc sunt miserabiliores, quòd quibus bonis priuati sint, ignorant. Hæc sunt & alia pleraque, quæ scribens ad suos in Italia & Gallia comministros,

Bas. epi. 6. *Templa et ecclesiæ, quod orationibus et cōcionibus destituantur & prophanentur lamentabile spectaculum.*

stros,

ftros, grauiter deplorat Basilius. Cæterùm si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status, non minus certè nunc infœlix est & calamitosus: neque magis illis, quàm nostris temporibus his hæc Basilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum visum est Basilio, quòd clausæ tum fuere domus orationum: at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum stabula commutatas, partim prorsus euersas: & quod horrendum est dictu: vix etiam apud posteros credibile futurum, crucem, in quam furti aut alicuius sceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti sumus, & mortis Christi iugis repræsentatio recordatioque fiebat. Altaria tum spirituali cultu vacabant: nunc diruta sunt & confracta: vt in plerisque locis ne vestigium quidem illorum supersit vllum. Quod autem spirituali cultu altaria tum vacabant, non ideo factum est, quòd eum improbandum quisquam esse diceret: verùm ob eam potius causam, quòd in graui Sacerdotum orthodoxorum persecutione non facile reperire licebat, qui spiritualem cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritualis, quam propriè Deo debitam seruitutem vocat Augustinus, prorsus abrogatus in plerisque locis esse videtur. Neque dubitant blasphemi homines, tremendum illud missæ sacrificium, (hoc enim per spiritualem cultum intelligi vult Basilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunque tunc fuerit Ecclesiæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine, Deumque suis precibus citra cuiusquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij sunt, qui persecutionem patiuntur grauiorem, quique magis hominum ludibrio sunt expositi, quàm qui solitariam vitam degentes, Deo piè colendo se totos dicauerunt. Quòd si nunc Basilius viueret, si, quod vix etiam immanes barbari facerent, in Christi crucifixi simulachra eos, qui Christiani censeri volunt haud aliter sæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in viuentem Christum sæuitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia cõculcari: si horrenda alia patrari aspiceret, quę tandē illi lachrymę? qui planctus? quæ lamentationes ad præsentem Ec-

Horrendū facinus.

Aug. li. 20 cõtra Faustū ca. 21.

clesiæ statum deplorandum sufficerent? Quod autem nobis quoque nunc obijcitur crimen grauius, quàm quòd ille suo tempore pijs obiectum esse queritur? Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retinemus, quòd non temerè discedere nos ab eis oportere persuasum habemus? Nónne, quibus verbis populum Israël per Prophetam dominus olim est hortatus, vt ne in præceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiebatur, cùm sibi quem adorarent, vitulum aureum in deserto conflauissent, ea verba, obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores nostri piè Deum sunt prosequuti. Quorum nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt, rectè illi sanè: Nam in illorum præceptis absit vt incedamus. Certò enim scimus, quòd illorum cor post idola gradiebatur, à quorum cultu grauique Diaboli seruitute, nos per Dei misericordiã liberatos esse gaudemus, & eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificatione pleno, quod aiunt, ore libenter prædicamus: simul supplices clementiam eius precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerti ab eo quod nobis creditum est sancto mandato, neúe doctrinis varijs & peregrinis abduci, & à quatuor Euangelijs, quæ vnum sunt, in quintum aliud, quod ignorauit hactenus Ecclesia Christi, transferri patiatur. Sin autem patrum nomine, vel Apostolos, vel eorum successores ad hæc vsque nostra tempora, quorum nos, qui iam non carnis, verùm promissionis filij sumus, liberos esse gloriamus: si Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, si Basilium, Athanasium, Gregorium Nazanzenum, si sanctos martyres & episcopos nostros Adalbertum & Stanislaum, qui Euangelium Christi, per longam sacerdotum & Episcoporum successionem sibi per manus traditum, sanguine suo signatum nobis reliquerunt, si hos patrum nomine volunt intelligi, da Christe, vt in eorum semper præceptis incedamus, da vt ab eorum vestigijs nunquam aberremus: da vt quorum cum admiratione quadam conuersationis exitum

Ezech. 20. *Exod.* 32.

2. *Pet.* 2. *Heb.* 13.

Patrũ nomine qui intelligẽdi
Rom. 9.

exitum intuemur, eorum fidem imitemur: ac prius lucis huius vsuram, prius ea nobis omnia, quæ sunt charissima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentem impelli patiamur, vt in sanctorum horum patrum nostrorum præceptis non esse nobis incedendum existimemus. Quam nos isti docuerunt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non est illa idololatria, sed est pia cumprimis, & salutaris doctrina, quam illi, quos verè patres nostros agnoscimus, à suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt. Ea verò est ipsissima idololatria; quam isti tradunt impij, qui nos iubent sequi deos alienos, hoc est, noua quædam & aliena ab Ecclesia dogmata, quæ si recepta semel fuerint, necesse est vt fides beatorum patrum nostrorum aut tota, aut certè magna ex parte violetur: necesse est vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tot confessorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, regna, gentes, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis Christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, & idola coluisse pronuncietur. Quæ est si non hæc est ipsissima idololatrię progagario: cùm tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ vendiras: cum tuarum opinionum commenta sic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula velis ab omnibus adorari? cæteros omnes desipere, te solum sapere: cæteros omnes cæcos esse, te solum videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus, quo faciliùs imponat imperitis, aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis, adstruere conatur, vocat statim Euangelium, vocat verbum Dei. Profert suam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus, vocat eam & ipse verbum Dei: Profert similiter sua somnia Balthazarus aut quicunque tandem alius de grege Anabaptistarum, vocat verbum Dei: Quid si (quod ne cogitare quidẽ vt in mentem veniat vnquam homini Christiano prohibere dignetur Deus) nos Eccle-

Heb. 12.

Idololatria quæ.

Dij alieni.

Verbi Dei prætextu se venditãt hæretici.

siæ catholicæ tęderet, si ab ea segregati, sententias istorũ nobis amplectendas esse putaremus, nunquid non quot sunt hæreticarum opinionum commenta, tot verba Dei, quot hęreticos, tot sequuti deos esse videremur? In quam fraudẽ qui miseros mortales inducere conãtur, quid aliud existimandi sunt dicere, quàm quòd à pseudopropheta di- ctũ in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoramus, & seruiamus eis. Nobis verò pri- us omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua semel no- bis deliberatũ est omnia prius & facere & pati, q̃ vt sequa- mur deos alienos, hoc est errores extraneos, nouos & in- auditos, quos hactenus ignorabamus: vt seruiamus, hoc est, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus poti- us dicenti: Non audies verba prophetę illius, qui iubet se- qui deos alienos: vnum Deum sequemur, vni Deo ser- uiemus, vnius Dei verbo credemus: eius qui multifari- am multisque modis olim locutus in Prophetis, posteà locutus in filio, locutus in Apostolis, locutus est dein- ceps semper & loquitur adhuc in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia: Quicquid ab illa tanquam Dei ver- bum receptum est, siue scriptum id est, siue traditum, tanquàm Dei verbum obuijs, quod aiunt, vlnis amplecte- mur, & qua summa possumus veneratione prosequemur. Neque audiemus istos, qui si quid in scripturis non repe- ritur, etiam si totius Ecclesiæ quodam admirabili consen- su receptum sit & approbatum, sub vno tamen traditio- num humanarum nomine, statim reijciendum esse cen- sent. Verum Dei spiritum audiemus potius per Paulum loquentem: Itaq; fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Audiemus eundem spiritum per Athanasium quoque mo- nentem: Qui ea quæ vltra suas vires indagat, in præci- piti consistit: qui verò traditionibus inhæret, extra peri- culum versatur. Suademus igitur, inquit, vobis, quod & nobisipsis suademus, vt traditam fidem retineatis, & auer- semini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præci- piatis, vt exhorreant tanti mysterij inquisitionem. Sed vi- dere libet, quid ab istis tandem adferatur, quamobrem tra- ditiones humanas reijciendas putent. Certè quod addu-

Deut. 13.

Deos alienos sequi est errores extraneos & nouos inauditosque sequi & eis credere.

Heb. 1.

2. Thess. 2.

Athan. in principio 3. tomi de incarnatione verbi Dei.

Ezech. 20.

cunt ex Ezechiele: in præceptis maiorũ vestrorum nolite incedere, quid eò potuit proferri ineptius, magisque ridiculum, ad pios maiorum nostrorum cultus euertendos? eorum dico quos sexcentis his annis, quibus in Polonia Christi receptum est Euangelium, in fide & confessione Christi nominis ex hac vita migrasse constat. Quæ autem est istorum hominum cæcitas, qui non vident, si quis verbis velit vrgere, suis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis, multo dici posse rectius, In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. Nos enim non tam in patrum, quàm in auorum, proauorum, atauorum nostrorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos ratione Christum coluerunt, eiusq; colendi rationem partim scripto, partim traditionibus ad nos transmiserunt. At istorum liberi (nisi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in patrum suorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Nisi fortè non habet sua quoque præcepta, non habet suas quoque constitutiones ista disgregata congregatio, & vndique dissecta secta. Atqui præter alios quosdam scribit de horum constitutionibus, is, qui vitam suam inter eos transegit, Erasmus Roterodamus, his verbis: Excussum est iugum humanarum constitutionum, sed vbi sunt, qui submiserunt ceruicem suam suaui iugo Christi? Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus est: Vocantur enim verbum Dei: cæterùm res adeò nihil est mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium isti magnificæ decantatæ libertati. Atque adeò proceres & antesignani istius factionis, cùm nondum ad episcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiusmodi specimen de se præbent, vt ego me malim in Episcoporum, quàm in horum potestatem tradere, si detur optio: malimque Cæsaris potentissimi ferre iugum, quàm quorundam magistratuum Euangelicorum, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro Euangelio submittunt ceruices: magis vereor, ne pleriq; pro graui iugo

In præceptis patrũ, &c.

Eras. in epist. contra pseudoeuang.

hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita vt ne prophanis quidem magistratibus pareatur. Hæc ille de constitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Christiani, quique tanto conatu constitutiones humanas euertere moliuntur: qui certè propheticum illud, In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, suis posteris multò verius occinere possunt, quàm nobis, qui traditiones Apostolicas retinemus. Cæterùm quæ certa, stabilis & fixa futura est religio, si nunquam filijs in patrum suorum, qui Catholicæ fuerint & orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Nisi fortè hoc isti volunt, vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec eosdem ritus obseruent: quo vel hac ratione se quiduis esse potius quàm catholicos testatum faciant omnibus. Verùm

Deu.32. aliud nos docet diuina scriptura: Interroga inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.

Ecclef.8. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum. Ne

Prou. 22. transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter transgreditur, qui statuta patrum postponit, atque confundit: sicut Alexander quartus à Petro pontifex Romanus in prima sua decretali scribit epistola. Tunc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit Augustinus, quādo termini quos posuerunt sancti patres non transferuntur à nobis, imò obseruantur & defensantur. Sed habent interim isti alia quoque scripturæ loca, quibus rectè persuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obseruent. Adferunt magno suorum applausu, quòd olim ab Arianorum Episcopo Maximino productum fuisse legimus, cùm aduersus Augustinum disserens, nihil se præter scripturas Canonicas recepturum esse diceret: Sine causa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne respondere quidem dignatus est Augustinus, quod nihil ad caussam pertinere iudicasset. Quis enim ignorat de quo traditionū genere Christus ibi loquatur? nimirum de eo, quod aut leue prorsus est ac inutile, nec ad Dei cultū quicquā facit: quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tū

Terminos antiquos transgredi quid sit.

Aug. lib. 3. Hyppognosticon.

Doctrinæ catholicæ retinendæ ratio.

Lib. 1. cōt. Maximin.

Matth. 15.

Doctrinas hominum docētes qui sint.

ser-

ſermo fuerat: aut quòd præceptis Dei palam aduerſaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Chriſtus meminit: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque eſt ex me tibi proderit, &c. Quibus verbis hoc ſignificare velle videbantur, in tẽplo munus offerre ſatius eſſe, quàm neceſſitati parentum ſubuenire: Quòd apertè fuit illi præcepto Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrem tuam. *Exod. 20.* Nihil aliud his verbis Chriſtus intelligi vult, quàm quod adnotatum eſt à Baſilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obſequendum non eſſe. Hoc illa ipſa Chriſti verba ſatis indicant, cùm dicit: Reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis. *Baſi. in Ethicis diff. 12.* *Matth. 7.* Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantum abeſt, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei ſint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouẽdum facere plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reijciendas, aut etiam reprehendendas eſſe Chriſtus putauit, verùm etiam quas ipſe obſeruaret dignas iudicauit. *Encæniorũ feſtũ à Machabæis inſtitutum.* Encæniorum feſtum non à Moyſe, qui Dei ſequeſter & interpres fuit, ſed à Machabæis inſtitutum eſſe legimus: & tamen quod recens adeò fuit inſtitutum, id ſua præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt. *Deut. 5.* *2. Mac. 8.* *Ioan. 10.* Vſque eo ne recentes quidem traditiones ſiue conſtitutiones contemnendas eſſe duxit. Verum eſt & aliud quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquã quod accepiſtis, anathema ſit. *Gal. 1.* *Si quis euangelizauerit.* Quod cùm anteà productum à Græcis quoque, Petrus Lombardus author eſt, & ex ea diſputatione quam habuit Anſelmus Hauelſburgenſis epiſcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediç, manifeſtum eſt: tum in concilio Florentino, quo tempore de proceſſione ſancti ſpiritus controuertebatur, obiectum ab eiſdem fuiſſe, concilij eius acta teſtantur: fuitque planè, Græcis etiam ipſis poſteà fatentibus, ficulneum in hac ſcriptura præſidium. *Li. 1. diſt. 11.* *Anſ. lib. 2. contra poſitor. ca. 21 & 22.* *Scripturæ & verbo Dei nihil addendũ, quo intelligatur.* Quoniam verò proprium ſemper in hoc fuit hæreticorum axioma, nihil eſſe recipiendum præter ſcripturas, dubium non eſt quin priſcis etiam ſeculis, ad probandum illud, hæc Apoſtoli verba detorſerint. Quamobrem illum ex Euangelio locum enarrans Auguſtinus: Adhuc multa *Aug. trac. 48. in Ioã.*

Ioan. 16. habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modò: Admonitio, inquit, beatissimi Apostoli de vestris cordibus non recedat: Si quis vobis euangelizauerit prȩterquàm quod accepistis, anathema sit. Non ait, plusquàm accepistis, sed prȩterquàm quod accepistis: Nam si illud diceret, sibi ipsi

1. Thess. 3. prȩiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret, quȩ illorum fidei deerant. Sed qui supplet, quod min⁹ erat, addit, nõ, quod inerat, tollit: qui aũt prętergreditur regulã fidei, nõ accedit in via, sed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modò: adijcienda illis fuerant, quȩ nesciebant, nõ quȩ didicerãt, euertenda. Quis non facilè perspicit ex his Augustini verbis, non eam fuisse Pauli mentem, vt his quȩ per se tradita fuerant & annunciata, nihil adijciendum existimaret, sed hoc eum tantum cauere voluisse, quum hȩc scriberet, ne quid contrarium his reciperent, quȩ prius à se tradita accepissent. Post hanc ad Galatas scriptam epistolam, scripsit prȩclarum illud euangelium suum Ioannes: nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel authorem ipsum, anathema Paulus esse voluit? Quare vel cȩco perspicuum esse potest, quàm ineptè colligerere conentur isti ex hoc loco, nihil scripturis adijciendum, nihil prȩter scripturas recipiendum, nihil esse nouarum constitutionum aut sanctionum edendum: In quo tamen, non prȩterquàm quod scriptũ est à nobis, sed prȩterq̃ quod euangelizauimus vobis, prȩter id quod accepistis traditum & annunciatum à nobis, disertis verbis expressum est, vt magis ad traditionem, q̃ ad scripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hȩc Athanasij verba, Siquis prȩter hȩc ex diuinis scripturis aliud esse docet filium Dei & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos, vel siquis domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine, vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam, vel immutatam, vel passibilem domini deitatẽ, vel inadorabilem domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta catholica ecclesia obtemperans in hoc diuino apostolo dicenti: Siquis vobis euangelizauerit, prȩter id quod accepistis, anathema sit. Hic Athanasius apertè, quẽ locũ Pauli hȩretici cõtra traditiones nostri tẽporis

pro-

producunt,hūc adfert ad confirmādas traditiones, dū hoc ostendere conatur, etiā siquis è scripturis cōtrariū docere velit ei quod in patrū concilijs definitū per manus ab illis accepimus,eū nō esse audiendū, verū in eo, quod accepimus,esse potius permanendū, quālibet multa proferantur in contrariū, scripturarū examina. Quē secutus Ambr.ad Valentinianū de Auxentio scribēs,Nō est(inquit)necesse, quod præter vnū tot episcopos fatigari, qui etiāsi angelus de cœlo esset,paci ecclesiarū nō deberet præferri, pacē ecclesiarū vocat quod vnanimiter à patribus in cōcilio Nicæno decretū & approbatū fuerat,ei negat quicq̃ præferēdū esse,etiāsi angelus de cœlo secus euāgelizaret, lib.5.epist.32.Cumprimis absurdū esse Tertullianus existimat,vt Diabalo semper operāte, & adijciēte quotidie ad iniquitatis opera,opus Dei aut cessauerit,aut proficere destituerit: cū propterea paracletū miserit dn̄s,vt quoniā humana mediocritas oïa semel capere non poterat,paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectū perduceretur disciplina, ab illo vicario dn̄i,spiritu sancto.Adhuc,inquit,habeo multa loqui vobis,sed nondū potestis ea baiulare. Quē secut⁹ Vincētius Lyrinēsis: Quis ille,inquit,est tā inuidus hominibus,tā exosus Deo, vt nullū in ecclesia Christi profectū haberi velit religionis? Sit sanè: verū ita, vt verè profectus sit ille fidei,nō permutatio:siquidē ad profectū pertinet,vt in semetipsa vnaquæq; res amplificetur, ad permutationē verò,vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Crescat igitur oportet,&multū vehemēterq; proficiat tā singulorū,q̃ omniū,tā vnius hominis,q̃ totius ecclesiæ ætatū ac seculorū grauibus,intelligētia,sciētia, sapiētia, sed in suo dūtaxat genere:in eodē scilicet dogmate,eodē sensu,eadēq; sentētia.Imitetur animarū religio rationē corporū,quæ licet annorū processu numeros suos euoluāt & explicēt, eadē tamen,quæ erant, permanēt.Multum interest inter pueritiæ florē,& senectutis maturitatem:sed ijdem ipsi fiunt senes, qui fuerāt adolescentes:vt quāuis vnius eiusdemq; hominis status habitusq; mutetur, vna tamen nihilominus eademq; natura,vna eadēq; persona sit:parua lactētium mēbra,magna iuuenum,eadem ipsa sunt tamē:quot paruulorū artus,tot virorū: & si qua illa sunt, quæ æui maturioris

Tert. de velan. Virginibus.

Ioan. 16.

Religio animorum imitatur rationem corporum.

ætate

ætatæ patiuntur, iam in ſeminis ratione proſerta ſunt, vt nihil nouum poſteà proferatur in ſenibus, quod nō in pueris iam ante latitauerit. Anſelmus Hauelsburgeñ Epiſcopus in ea diſputatione, quam cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediæ habuit, quem librum in bibliotheca caſtri Heilsbergenſis, necdum quod ſciamus typis mandatum, reperimus, adferens & ipſe hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis ea portare modò: cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. his verbis vtitur. Spiritus ſanctus procedens ab ore veritatis, quę Chriſtus eſt, Euangelium prius condidit: poſtea ſanctorum patrum concilijs auctor & doctor omnis veritatis, ſicut promiſſus fuerat, interfuit: fidem quam ipſe idem in Euangelio breuiter condiderat, in concilijs ſanctorum patrum explanauit: & quæ filius adhuc dicere habuit, ipſe procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit: vt quam tunc ſoli Apoſtoli non potuerunt portare, eam nunc ſimul tota portet eccleſia per vniuerſum mundum diffuſa. Itaque ſicut dixi, ſpiritus ſanctus, ſicut promiſſus fuerat, vt veniens doceret tunc, & nunc, & ſemper omnem veritatem, ſanctorum patrum cōcilijs interfuit, & tanquàm doctor omnium præfuit: fidem ſanctæ Trinitatis, quam tenemus inter impietatem Arij, qui diuinam ſubſtantiam ſeparauit, & impietatem Sabellij, qui perſonas confudit, docens paulatim omnem veritatem, tradidit: ſacramenta eccleſiaſtica inſtituit: formā baptiſmi, quem dominus inſtituerat, conuenienti moderamine ordinauit: & ritum quem in conſecratione corporis & ſanguinis domini, tenet ſancta eccleſia, diſpoſuit: Patriarchas, Metropolites, Archiepiſcopos, preſbyteros, diaconos, & alios inferiores ordines eccleſiaſticos in miniſterium diuinum, & ad decorem domus Dei inſtaurauit: chriſmales vnctiones, nec non ſacramentum pœnitentiæ, & impoſitionis manuum ordine ſacratiſsimo & bono diſtinxit: miſſarum ſolennia, & cætera diuina officia in laudem Dei appoſuit: per catholicos doctores, quaſi per organum ſuum, ſacras ſcripturas veteris & noui Teſtamenti nobis tanquàm extrinſecus pluendo aperuit: arcana quoque diuina ſub ſigillo diuinarū ſcripturarū myſterialiter clauſa, fa-

Ioan. 16.

Anſ. lib. 2. contra poſitorum, cap. 23.

Doctrina eccleſiæ.

familiari inspiratione nobis insinuando, tanquam intrinsecus rorādo innotuit: hæreses paulatim succrescētes (quia virtus altissimi est) potēter dissipauit. leges ecclesiasticas, ad conseruandam religionē Christianam, per Apostolicos viros dictauit. & vt singula sub breuitate colligam, totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam omnem paulatim docens veritatem, lumine veræ scientiæ illustrauit, & adhuc illustrat, & semper illustrabit. Ita quippe promisit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritum, vt maneat vobiscum in æternum. Et iterum: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi, videlicet per inhabitantem spiritus sancti gratiam. Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij non est sufficiens ad salutem, vt humanis prætereà legibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutem: Verum est enim quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Omnia continet Euangelium, & præsentia & futura, honorem, pietatem, fidem: simul omnia prædicationis verbò conclusit. Verùm hęc ipsa lex Euangelij docet nos, vt Ecclesiam audiamus, vt parentes honoremus, vt præpositis obediamus, vt quæ dicūt nobis in cathedra Moysi, cui successit cathedra Petri, sedentes, ea faciamus: etiamsi, quod fit non raro, non faciant ipsi quę dicunt. Atque hæc tam serio, tamq; graui com minatione præcipit, vt qui non audierit ecclesiam, eum ve lit haberi tanq̄ ethnicum & publicanum: vt Christum nō audiri, Christū sperni dicat, si quis præpositum nō audiat, vt apertis verbis affirmet, damnationem acquirere, si quis potestati resistat. Quapropter scribens ad Magnesianos Ignatius, qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: Dignum est, inquit, vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei contradicere: terribile est enim tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest, à quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samueli de contēptoribus eius. Non te spreuerūt sed me. Hæc Ignatius etiā in alijs epistolis subinde pluribus verbis inculcat. Nam & ad Trallianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti estote sicut domino: ipse enim vigilat pro ani-

Matt.28.
An euāgelium sufficiat ad salutem.
Chrys. Ho. 1. in epist. ad Titum.
Matth.18.
Exod.20.
Matth.15.
Heb.13.
Matth.23.
Luc.10.
Rom.13.
Ign. epi.6.
1. Reg.8.
Epist.1.
Heb.13.

animabus vestris, tanquam rationem redditurus. Sicut domino, sic Episcopo vult obediri. Quorsum autem vt obediatur illi, monet, si nullam habet Episcopus præcipiendi facultatem? aut quum habeat, si nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa residebit? Cōtinentur in Euangelio quæcunque sunt ad salutem necessaria præcepta omnia, sed tanquàm in semine: multoque maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione, perexigua literis est mandata. Quamobrem & Chrysostomus nihil hic de scriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipse cùm dicit: Omnia verbo prædicationis conclusit. Non quòd atramento scriptum, sed quòd verbo prædicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Christum esse prædicata, quæ sunt ad salutem necessaria? Quòd autem quæ prædicata sunt, eadem scripta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? quum in extrema Euangelij sui parte contrarium Ioannes docere videatur. Quòd in Ecclesia docere mulieri fas non est: quod vir
Ioan.20. nudo, velato capite mulier orare debet: quòd Episcopum
1.Tim.2. vnius vxoris esse virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei
1.Cor.11. iam Episcopo esse minimè liceat, etiamsi non totos tres
1.Tim.3. dies cùm ea vixerit: vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen suorum præceptorum adeò nullam adfert rationem Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solum hoc respondeat: Si quis autem videtur contentiosus
1.Cor.11. esse, nos talem consuetudinem non habemus. Non scripturas contradicentibus, non rationem aliquam, sed solam opponit consuetudinem. Et tamen alio loco scribit:
1.Thess.4. Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum. Quòd si nemini fas est constituere quicquam, præter id quod in scripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptista præscripsit suis discipulis certas preces, certaque ieiu-
Luc.5. nia? Cur Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de
Actor.15. suffocato, sanguine, & immolato simulachris, quod nulla scriptura gentibus præscripserat? Cur post hoc decretum
Tit.1. ausus est dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Om-
1.Cor.10. ne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus nō
1.Cor.11. dubitauit quædam statuere, quæ dominus non vetuit? Cur

adiecit

adiecit posteà quædam de ritu Eucharistiæ? Quòd si verò penes solos Apostolos hanc constituendi potestatem fuisse volunt, cur illis ipsis authoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscuè cantant in Ecclesia? Denique cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod est necesse, multis verbis, quum id ipsimet scripturam prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbũ quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet sibi fas esse nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quædam constituantur ab Episcopis, & præsertim ab Ecclesia vniuersa, quæ spiritu sancto nunquam destituitur: etiamsi quæcunque nobis necessaria sunt ad salutem, ea plenè sunt in Euangelio constituta. Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tum quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo Ecclesiastica instituta inuẽta esse dicit (loquitur autem præcipuè de monasticis) non quòd aliter viuere non liceat, sed quòd ita magis expediat: nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis. Quam diu ergò charitati militant, immobiliter fixa sunt: At si è contrario contraria fortè aliquando charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum est, nónne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerunt, pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergò fixã firmamque immobilitatem, etiam apud prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Præclara sunt aũt hac ipsa de re Petri Cluniacẽsis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quę libuit adscribere. Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim sunt immobilia. Diuina vero mandata diximus, non solum ea quæ per seipsam

Deut. 4. & 12.

Bernard.

Statuta exigente charitate mutanda.

Petr⁹ Cluni. Epist. 28.

Præcepta diuina duplicia.

in carne diuinitas apparẽs hominibus tradidit: aut ea quæ per Apostolos teneri constituit: siue illa quæ ante susceptam carnem per patriarchas vel prophetas mandauit sed etiam illa quæ post Apostolos apostolici viri apostolica vestigia secuti, vnanimi multorum catholicorum consensu seruari præceperunt. Idẽ enim diuinus spiritus, qui priorum patrum cordibus se infundens, humanæ saluti congruentia per eos dedit præcepta, per hos quoq; qui recentiores videntur, hominũ salutem operari: salubria iubendo non destitit. Per diuersos igitur præcones domini verba ędita veneramur: in diuersis organis eiusdem spiritus statum agnoscimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione causarum & temporum mutantur: quædam se mutari nulla ratione permittunt. Et vt ea quæ vltima diuidendo fecimus, (quia digniora sunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus esse (nam cuncta nõ vacat colligere) illud maximum & primũ dilectionis Dei mandatum, secundum quoque huic simile de proximi dilectione: sed & humilitatis, castitatis & veritatis præcepta, quibus licet similia multa sint alia, hæc tamen ad elucidandum quod volumus nobis sufficere credimus. Ista nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam dispensatione immutata. Quis, enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt seipsum à se diligendum esse negauit? Quis vel in modico superbire indulsit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiscere vnquam permisit? Patet ergo hæc & multa talia esse prorsus immobilia. Inter illa vero quæ moueri dispensatione possunt patrum authoritatẽ sequentes, ea esse dicimus, quorum pleraque in ecclesiasticis canonibus inuenimus. quæ sicut pro communi totius vel propria alicuius ecclesiæ vtilitate, cũ non existerẽt inuenta sunt: sic rursum pro cõmuni totius vel propria alicuius aut gẽtis, aut ecclesiæ salute, præuia in omnibus charitate, mutata sunt. Et quia nec ista omnia facile numerari possunt, sufficiant illa, quæ in superiori huius opusculi parte posuimus. Quæ quoniam iam scripsimus, iterum scribere recusamus.

Præcepta diuina immobilia.

Præcepta mobilia.

Nam

Nam qui noſſe voluerit, ibi ſcripta reperiet. Ad hoc autem nos iſta ponere legentes nouerint, vt oſtendamus ea regulæ decreta, quæ nos præuaricari dicitis, inter iſta quæ mobilia vocamus ponenda, atque ideo cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum eſt, abſque vllius præuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis epiſcopis à præcedentibus patribus datam immutari, niſi melius prouidens eccleſijs charitas? Quid hæreticos & criminoſos poſt condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, eccleſijs Dei præfecit, niſi multorum ſaluti conſulens charitas? Quid presbyterorum filios epiſcopari, contra ſanctorum apoſtolicorum antiqua decreta aliquando iuſſit, niſi earundem perſonarum vtilitatem eccleſiæ vtilem eſſe iudicans charitas? Quid Anglis coniugia indulſit, à quibus cæteros inhibuit, niſi nouellæ eorum fidei timēs charitas? Quid multa in hunc modum vetuſta præcepta mutauit, quid noua inſtituit, quid nunc iſta nunc illa mandauit, niſi pro moribus, tēporibus, locis: nunc generaliter, nunc ſpecialiter, ſemper tamen humanæ ſaluti ſollicite inſeruiens charitas? Cùm igitur ſub iure charitatis omnia canonica mandata, imo ſecundum domini ſententiam vniuerſa lex contineatur & prophetæ, quis veſtrum dicere audebit, beati Benedicti regulam charitatis domino non ſubiacere? Quomodo charitati regula ſubdita non eſt, à qua per ſanctum illum condita eſt? Si enim ſine charitate condita eſt, ſine Deo condita eſt. Deum vero eſſe charitatem, Ioannes apoſtolus dicit. Deus charitas eſt. Sed etſi ſine Deo facta eſt, ſequitur, quia iam nihil eſt. Nam Deus Chriſtus ait: Sine me nihil poteſtis facere. Quod ſi hoc credere errare eſt, ſequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac ſe pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam ſi præter eam quicquā ſibi vendicare voluerit, nihil iam ſe ſequētibus proderit. Sed forte adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos ſeruare vouiſtis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies iſtud iterataueritis, id millies à nobis reſponſi accipietis. Regulā vouimus, charitatem à voto nō excluſimus. Si charitatem excluſimus, regula dici non poteſt quod vouimus. Si enim re-

Cōſtitutiones gubernat charitas.

1. Ioan. 4.

Ioan. 15.

Charitatis officia.

rectitudo regulæ desit, regula iam constare non poterit. Rectitudo autem regulæ charitas est. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, restat vt tortitudo sequatur. Si tortitudo sequitur, necesse est vt regula destruatur. Simul quippe rectum & distortum consistere nequeunt. Iam regula destructa, quid vos sequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut sine rectitudine tortitudinem vos sequi oportebit: id est, aut cum charitate regulam, aut sine charitate nebulam retinere necesse erit. Sed sicut nebulam impossibile est teneri, sic sine charitate patet regulam à nemine posse

1.Cor.13. seruari. Vnde constat, quod quando non ficta charitate, quam Apostolus damnat, sed vera, quam ipse celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam absq; vllo errore sequimur, quoniam aliter de ea sentire, nihil est aliud quàm errare. Nec regulam igitur sine charitate vouemus, nec eam sine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterum post varia instituta monastica commemorata. Sic, inquit, de ieiunijs, sic de mensa abbatis cum hospitibus & peregrinis, sic de ferramentis vel rebus monasterij, sic de vniuersis, (vt cuncta breuiter explicemus, quæ in superioribus obiecta sunt: quibus & tunc latius respondebimus) charitas per patres nostros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, dispensauit: neq; in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, sed æternæ eorum saluti inseruire studuit. Hoc sane vno ea quæ iusta esse defendimus, iniusta mõstrare potestis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere cõpelletis, si quę lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis ostenderitis. In his enim omnibus (vt sæpe iam diximus) ea solum protectrice tuti, hostibus cũctis inexpugnabiles permanemus. Nã quia secundum dominum, hæc est, in qua vniuersa lex pendet & prophetæ: & secundum Apostolũ, plenitudo legis ac finis præcepti est: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc est perfectum ea dispensante existere, quis catholico sensu audeat negare? Et iterum paucis interiectis. Vnum & solum charitatis, inquit, officium est, humanã salutem modis omnibus quærere. Hoc eius esse officiũ ipse

do-

dominus, hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum esse quicquid illa præcipit, omnes (vt sæpe iam diximus) diuini libri testantur. Et quod maius argumentum? In ipsa vniuersa legem & prophetas pendere dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finẽ esse præcepti, Apostolus testificatur. De hac beatus Augustinus ait. Si hæc vna desit, inania sunt cuncta: si hæc sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi. Fructus autẽ totus est charitas, sine qua nihil est homo, quicquid aliud homo habuerit. Atque alio in loco. Habe charitatem, & fac quid vis. Igitur vt saluti humanæ consulat, facit quicquid vult. Quod si ei licet quicquid vult facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria sancto facta dicenda est, quia non ab alio mutata est, sed ab ea quæ diffusa in corde eius per spiritum sanctum, qui datus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia nõ æmulatur, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quę sua sunt, hi qui ea pleni sunt nihil horum sciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto facta non est, quia suam charitatis regulam pro temporis illius congruentia fecit, ac postquam vtile fore vidit, quod fecerat immutauit, quodque seruari decuit de eadẽ regula reseruauit. Sicut ergo non esset consequens dicere, iniuriam notario factã, si quod prius scripserat vel ab ipso, vel ab alio immutari dictator certa de causa faceret, quam causam forte ipse solus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cuncta, vel aliqua eorum, quę per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per alium quia sic voluit, ratione præmissa mutauit. Sed nec indignum est sancto, charitatis vocari notarium. Ioannes enim in epistola sua Deum charitatem vocat. Et Gregorius sanctus in homilijs ait. Spiritus sanctus amor est. Amor vero charitas est, ergo spiritus sanctus charitas est. Non est igitur ei indignum, spiritus sancti esse notarium. Nam & eius notarij Prophetæ omnes fuerunt. Non dedecet autem eum similem esse prophetis. Si igitur sancto illi regula immutata ab immutantibus iniuria facta est, & prioribus quos supra memorauimus sanctis à subsequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta est.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 4.
Grego.

Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio Moysi à Christo iniuria facta est. Quod si iccirco nec Moysi, nec legi, nec canonicis statutis, nec alicui diuino mandato, nec his per quos ipsa mandata promulgata sunt, aliqua est facta iniuria: quoniam per spiritum sanctum, quem charitatem esse probauimus, quid saluti hominum per diuersa tempora congrueret prouisum est, & licet quædam in mandatis sint mutata, & ipsa mandata per mutatos sint data, ipse tamen mutatus non est, quia incommutabilis est: patet quia regula sancti Benedicti in quibusdam suis capitulis, absque ipsius iniuria, vobis quamuis inuitis concedentibus, mutata est. Per charitatem namque mutata est, per quam verbum caro factum est, vt ait Apostolus. Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos Deus, filium suum misit in similitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata sunt quædam in regula, charitas fecit: & quia absque iniuria sancti mutata sunt, charitas fecit. Ex his itaque Bernardi & Petri Cluniacensis verbis docemur, cum præcipuum sit Christi præceptum charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud esse, quàm custodes quosdam & administros charitatis, & eatenus tandem esse fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipsam conatur exterminare charitatem? Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quæ ipsa per se nimis est angusta porta, qua itur ad cœlum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones pleræque omnes, nec in alium sunt finem institutæ, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ac expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, vicissim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tãtis beneficijs affectos cernimus. Ad hunc finem sexti, septimiq; ieiunium: ad hunc finem dierum festorum obseruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodiæ, sacerdotum quando sacris operantur vestitus, ad hunc finem eorundem cœlibatus, tum & monastica quædam institu-

Matt. 7.

Traditiões ecclesiæ expeditiorẽ viam reddunt ad salutem.

ta referuntur: nimirum vt expeditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui perturbata volunt omnia, atque ideò ipsa vi veritatis adacti, tantum abest, vt reprehendere audeant, vt non possint etiam pleraque instituta ecclesiæ non laudare: verùm hoc in illis ferri negant oportere, quòd penes quos instituendi potestas est, hi statim iræ Dei sempiternæ reos faciunt, ac perpetuis gehēnæ suppliciis condemnant eos, qui contra constitutiones eiusmodi venerint. Cæterùm non potestas hoc facit Ecclesiastica, verùm hoc ipsi faciunt, qui potestatem non audiunt, vt aditu regni cœlestis exclusi, quæ pœnæ contumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid potestas, homo propterea mortis reus fit æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantum abest vt fraudem tibi potestas aliquam inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem resistunt potestati, non dicit causa condemnationis est eis potestas, sed ipsi sibi damnationem acquirunt. Non est igitur quòd in potestatem culpam conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quàm saluti tuæ prospectū cupit: teipsum accusa, qui rebellione tua, & contumacia, qua si tuo tibi ipse iumēto mortem accersiueris sempiternam. Falluntur autem, qui cum audiunt Paulum dicentem: Qui resistunt potestati, ipsi sibi damnationem acquirunt, cum de illa tantum damnatione dicere putant, qua temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de æterna, qua sontes punit Deus. Nam quòd Paulus de eterna loquatur, vel ea, quæ statim sequuntur verba planum faciunt, cùm ait: Subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Quæ sic enarrat Ambrosius: Rectè dicit subiectos esse debere non solum propter iram, id est vltionem præsentem, parit enim ira vindictam, sed & propter futurum iudicium: quia si hic euaserint, illic eos pœnæ expectant, vbi accusante cōscientia ipsa punietur. Quapropter dubium esse debet nemini, quin legis humanæ præcepta subiectos legi, secundum præcipientis mentem, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, conscientiæ, ita vt eorum transgressio sine causa rationabili, reū faciat mortis æternæ: si præsertim ex cōtēptu fiat: qui non tam in hominem

Pœnæ adiectæ traditionibus.

Rom. 13.

Magistratibus obediendum.

Dānatio etiā æterna iis qui magistratui obedire nolunt.

Ambros.

præcipientem, quàm in ipsum Deum à quo præcipiendi
1. Reg. 4. potestatem nactus est homo, rectè refertur. Sic Samueli
Luc. 10. dixit Deus: Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super
Matt. 10. eos. Et apud Lucam Christus: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Apud Matthæum verò: Quicunque non receperit vos, neque audiuerit sermones vestros, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et apud eundem: Si
Matt. 18. Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quid potest esse hisce scripturæ locis euidentius, ad ostendendum capitalis criminis reos fieri, qui siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus, modò iusta præcipiant, dicto audientes non sunt? Neque mouere quenquam debet illud, quod à Gersone scriptum quidam proferunt: Nulla transgresio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana, est de facto peccatum mortale: Nam si Gersonis hæc sententia sane fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis dictum est, pugnare videtur. Neque enim sine causa addit, vt naturalis & humana: quia, sicut paulò pòst subdit, eadem lex talis, sæpè communicat cum diuina, quatenus iusta est. Alio verò loco vocem legis dicit esse vocem Christi, pastoris & Episcopi nostri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam vocem esse Christi pastoris nostri, quæ ex ore altissimi prodijt, cuius est oues errantes regere, dirigere & formare: Sed esse nihilominus legem quoque canonicam, vocem Christi, per quādam analogiā & attributionem, quatenus vox est Christi vicarij, vox Christi corporis Ecclesiæ, vox eorum quibus dictum est: Qui vos audit, me audit. Quāobrem vt humana, certum est, quòd nos capitalis criminis reos non faciat: sed quoniam communicat cum diuina, quæ præcipit audiendam Ecclesiam, obediendum præpositis, sublimioribus potestatibus esse subditos oportere, quibus qui resistit, Dei ordinationi resistit, non purè humanam, sed diuinam legem transgreditur, quisquis iustam legem, quamuis ab homine latam, transgreditur: quæ si iusta nō sit, neminē ligat: nam & lex esse non videtur, dicit Augustinus, quæ iusta nō fuerit. Si vero sint opera aliqua per se licita, quæ nec præcepta nec prohibita sunt

Gers. de vita spirituali animæ, lectione 4. corol. 1.

In collatione pro licētiatis in facultate decretorum.

lege diuina, simul vt lex aut præceptum eius accesserit, qui cum potestate versatur, quæ præstarentur nec ne, nihil prius intererat, ea posteaquã iussa sunt, sine periculo nõ præstari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur: sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto patris intercedente, veniũt in obligationem: vt si contumax filius esse voluerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iussit. Sic Augustinus cùm ait: Aliud est grauare corda crapula & ebrietate, quæ semper malum est, aliud autem est modestia & tẽperantia custodita relaxare ieiunium, quod certè cùm fit die Dominico, reprehensionem non habet. Nónne manifestè satis indicat, quod illicitum per se non est, modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium, hoc est, vel carnibus vesci, vel bis in die cibum sumere, id si fiat his diebus, quibus per interdictum Ecclesiæ non licet, malum esse, iustaq; reprehensione non carere. Hoc est quod à Bernardo dictum est: Licet ipsa per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen authoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumque peccato facit obnoxium. Dicet hic aliquis: Quod si peccat, si quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergò iam poterit saluus esse? nam etiam diuinæ legi satisfacere non possumus: si præterea tot accesserint humanæ, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum præcluserint? cùm præsertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non acquiescit, quæ spes nobis erit salutis? qui etiam quo ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum si quis hæc scripturæ verba diligentius excutiat, facile perspiciet, non quamuis inobedientiam esse capitalem. Neque enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ non est acquiescere, sed nolle acquiescere: vt non simplex ipsa iussionis transgressio, sed superba voluntatis contemptio scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idẽ nolle obedire, & nõ obedire: Hoc quippe nonnunquam erroris est, interdum & infirmitatis:

Au. epi. 66

Bernar. de præcepto & dispensatione.

1. Reg. 15.

Iacob. 3.

Inobedientia nõ quælibet damnabilis.

Nolle obedire & nõ obedire differunt.

illud autem odiosæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumaciæ: quod & ipsum repugnare & resistere est spiritui sancto: & si ad mortem vsq; perdurauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittẽda. Non ergò qualiscunq; mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, sed repugnare, sed nolle obedire. Fortasis hoc Paulus quoq; voluit indicare, cùm diceret: Qui resistunt, ipsi sibi damnationẽ acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, sed qui resistunt: hoc est, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt: sicut ille qui dixit: Si quo casu concilium statueret, in despectum concilij contrarium facerem. Hoc est nolle acquiescere, hoc est resistere, hoc est idololatriç scelus cõmittere, hoc est in spiritum sanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginensem episcopum scribens, testatur Damasus, cùm ait: Violatores voluntarij canonum, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnãtur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt: Talis enim præsumptio, manifestè vnum est genus blasphemiarũ in spiritum sanctum. Quamobrem rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia est inexcusabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœnitẽtiæ nõ sanat: nulla est letaliter criminalis, nisi quæ contemptum superbiæ non euitat. Magna igitur securitas filijs obedientiæ, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia sola damnatur impœnitẽtia, quam nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quam facile cauet qui timet gehennã. Non ipsa peccati species à Deo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per surreptionẽ, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpæ grauioris affinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanã: si contemnit & pro nihilo ducit, ob

Matth. 18.

Rom. 13.

Lutherus.

Ber. in eodem lib.

hoc

hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demum est, qui longè grauissimi criminis idololatriæ reus tenetur: qui si vsque ad extremum vitæ suæ diem in hac sua contumacia perseuerauerit, peccatum in spiritum sanctum, nec in hoc, nec in futuro seculo remittendum vnquam, rectè putatur admisisse. Quamobrẽ obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorum voces, qui contra manifestum Dei verbum docent ecclesiam nõ audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Moysi cathedrã sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaque doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tantum disciplinam collapsam, sed & ciuilium in multis locis magistratuum non maiorem rationem haberi: fitque iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab ijs obedientiam exigis, quam ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaque procul ab ijs doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulũ potius monentem audiamus: Stare & tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoque scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores estis, &, sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Neque verò cùm scriberet modò, verumetiam cùm pertransiret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. Nemo fuit veterum orthodoxorum, qui siue cùm hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit authoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi con-

2. Thess. 2.

1. Cor. 11.

Actor. 11.

gregati patres, ad Constantium imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis,neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas: sed nos sinas institutis decretisq; maiorum permanere. Certè res nouæ,quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt. Quos laudās Athanasius : Quis nō approbauerit,inquit, piam prudentiam horum episcoporum, qui tantum itineris laborē,tantaq; maris pericula sustinuerunt, vt patrum traditiones integras conseruarent? Quisque enim eorū sibi persuadebat,si solueret aliquid ex decretis maiorū,occasionē se daturū posteris, vt quod egissent, ipsi rescinderet. Quis autē nō vituperaret temeritatē Eudoxij & Acacij,qui honorē patrum suorum Ariomanitarum studio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis,si decreta maiorum suorum soluant? aut quomodo eos quibus successēre, patres suos appellabunt, quorū sententias ipsi culpant,quid docebunt populos ab ipsis institutos?an patres suos lapsos esse?quomodo ipsi veri apud discipulos suos habebuntur,quibus persuadēt præceptoribus credendum nō esse? Quibus porrò oculis intuebuntur monumēta patrum suorū,quos ipsi hęreticos nominant?aut quo iure ipsi episcopi esse poterunt,si ab hęreticis quos ipsi criminantur constituti sunt?Quòd si illi malè senserunt: & scriptis suis orbē terrarum seduxerunt, cesset omnino eorum memoria, & scripta eorū abijciantur. Ite ergò vos ipsi, & eruite eorū reliquias ex monumētis,vt ab omnibus intelligatur,& eos fuisse seductores,& vos paricidas esse. Certè beatus Apostolus laudat Corinthios,ꝙ vbiq; sui memores essent,& quòd traditiones,quas tradidisset illis, retinerent. Isti igitur cū talia de suis antecessoribus cogitēt,prorsus contraria ad populū non verebuntur dicere: Nō laudamus vos ꝙ memores estis patrum, sed eo nomine potius vos commendamus,ꝙ eorū traditiones non retinetis. In concilio quoq; 12. Toletano sic à patribus legimus esse dictum: Maiorū constitutionibus ausu temerario contraire, & sanctorū patrum decreta conuellere,& superiorū suorū effrenata libidine:contra sanctissimam Apostoli doctrinā san-

Athan. in epist. de synodi Arimini & Seleuciæ celebratis.

Cap.4.

sanctionibus eniti, quid aliud est, quam vinculum societatis Christi abrumpere & vsurpatæ præsumptionis licentia statum ecclesiæ dissipare? Et in 7. synodo vniuersali: Si quis traditionem ecclesiæ siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauissimus autor idem & episcopus & martyr Cyprianus: Non minus ratũ est, inquit, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit. Et eum, qui proximè per nos adductus est, locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Hinc patet, inquit, quòd non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista. Itaq; traditionẽ quoq; ecclesiæ dignam fide putamus. Traditio est, nihil quæras amplius. Origenes verò doctorũ omnium iudicio semper habitus doctissimus, tantum traditioni tribuit, vt etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christianæ credat, quã habet definitio traditionis Ecclesiasticæ, eum hæreticũ pronunciare non dubitet. Sed quid nos Cyprianum, Chrysostomũ, & Originẽ profe rimus? Omnis orthodoxorũ scriptorum cœtus, iam indè à mille quingẽtis annis, eodẽ propè loco quo scripturas, traditiones habendas existimauit, eas præsertim, quarũ consuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides esset obseruatrix. Contrà quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hæc vsque nostra, cũ de verbo Dei subinde gloriarentur, cùm ad scripturas nunquam non prouocarent, eùm sibi solis earũ intelligentiam vendicarent, cæteris omnibus detraherent, nihil maiore studio, quàm traditiones oppugnare sunt conati: Hos itaque filios Belial, tanquam viperas & basiliscos fugiamus: illorum verò quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernamus. Sed Chrysostomũ dicentem audiamus: traditio est, nihil quæras amplius. Hoc vnum bonũ credamus, vt præceptis obediamus. Nã rectè Gregoriũ sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indiciũ esse scribit, seniorũ statuta studiosius discutere, hęrere ad singula, de quibusq; rationẽ exige te, &

Sept. Syn. actio. 4.

Cyp. in ser. de ablutione pedum.

Chrys. Homil. 4. in 2. ad Thes.

Orig. in explа. 1. cap. epi. ad Tit. sicut citatur à Pamphilo martyre in Apol. Orig.

Tert. in li. de corona milit.

Traditionis auctoritas cum scriptura eadem est.

Greg. li. 2. ca. 4. in li. Reg.

Ber. de præcepto et dispẽsatione.

re,& malè de omni præcepto suspicari, cuius causa latuerit. Delicata satis, imò molesta est huiusmodi obedientia: disputare hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd si nec vnius patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt, quanto minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu receptis ab omnibus & approbatis? Nos verò quanto vetustiores traditiones videbimus, tanto maiore cura sartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus, ipse nos per prophetam Deus admonet, dicens: State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ namque sunt aliæ semitæ antiquæ, quàm semitæ patrum nostrorum, quàm præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obseruationes, quas nobis à suis maioribus acceptas per manus tradiderunt, pari qua illi obseruauerunt diligentia non modò retinendas, verumetiam ad posteros nostros transmittendas? In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, vt ne varijs & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur: vt ne simus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere quærunt: sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri, quam ostenderunt, quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Quòd si dixerit nobis aliquis: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in solitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Christus est, vbi corpus eius est Ecclesia. Præclare locum hunc Euangelij tractans Origenes: Dicet, inquit, qui seducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hic Christus: demonstrans verbi gratia hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet, Ecce hic Christus, adferens, exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & pro-

Hier.6.

Semitæ antiquæ quæ sunt.

Hebr.13.
Theß.4.

Matt.24.

Orig. hom. 29. in Matth.

prophetis & Apostolis profert vnusquisq;, quæ mendaciũ illud defendere videntur. Ac interiectis nõnullis: Quoties autem canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus est verbum veritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione: nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in procemio Pariarchon. Sicut multis apud Græcos & barbaros pollicentibus veritatem, desueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserebant, posteaquàm credidimus filiũ Dei esse Christum: ita cùm multi sunt, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in Ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionẽ teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcunque per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus: & quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet quicunq; se catholicum & orthodoxum esse profitetur. Sic autem ille loquitur: In catholica Ecclesia, vt omittam syncerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: cæteram quippe turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Vt ergò hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè teneant. Tenet consensio populorum atque gentium: tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici

Aug. contra Manichæos epi. quam vocant fundamenti, cap. 4.

In ecclesia catholica fide homines retinẽtur per diuersa.

tici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorũ vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergò tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Ecclesia: etiamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissimè ostendat. Apud vos autem, vbi nihil horum est quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio, &cæt. Aurea sunt hæc Augustini verba, digna quæ non legantur modò, verùm etiam ediscantur, & in ore semper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil est eo tamen certius, quod asserit Augustinus. In Ecclesia catholica ibi demum syncerissimam esse sapientiam: In ea est enim verbum Dei, quod isti sibi falsò arrogãt. Nam extra eam esse scripturæ possunt: Dei verbum, hoc est scripturarum omnium verus intellectus, esse non potest. Etenim nauis illa, in qua sedit Christus, non est alia, si quid Hilario credimus, quàm Ecclesia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hãc qui sunt, & arenæ modò steriles atque inutiles adiacent, nullam diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaque sapientiæ cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt: in qua non licet eam videre, nisi per speculum & in ænigmate. Nam videre sicut est, in illa tantum vita dabitur, qua cum spiritibus illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc autem viri spirituales ex parte tantum cognoscunt, & quidem ex minima parte: Cætera verò turba, qui sunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte syncerissimam illam sapientiam cognoscat, tutam nihilominus, imò tutissimam illam facit, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas. Præclarè idem Augustinus: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus. Nam quòd initio quoque libri huius docere nos meminimus, nõ omnibus ita necessarium est ad salutem, omnem habere scientiam, omnia nosse fidei myste-

Hilar. ca. 13. in Mat.

1. Cor. 13.

Aug. epist. 120. ad Euodium.

mysteria, vt si quid eorum non penitus perspectum habuerint, statim de salute sua veniant in dubium. Non vocamur gnostici, non scientes, non sapientes: vocamur fideles. Credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit. Si nihil scire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quàm Iesum Christum & nunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, etiam si propter intelligentiæ nostræ tarditatem cætera non assequamur, modò charitatem habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, sed non omni homini credit. Scriptum est enim: Charissimi nolite omni spiritui credere. Cui ergò credendum est? Ecce docet nos auteis hisce verbis Augustinus: credendum esse consensui, credendum esse authoritati, credendũ successioni, credendum esse postremo Catholicæ. Dicit aliquid pars, siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana, siue quocunque tandẽ alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersæ credas, catholicæ credas. At quænam tandem est ista catholica? nam & hæretici se catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Augustinus, verùm vsq; eo non est obscura catholica, vt si quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicã, ne ex ipsis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui basilicam aut domũ suã audeat ostendere. Neq; enĩ ignorant suas Ecclesias, heri, quod aiunt, & nudiustertius natas esse: Quæ causa etiam fuit nostri temporis hæreseon architecto, quod ex Apostolorum symbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hanc sustulit catholicam. De qua sic Cyrillus Hierosolymitanus. Catholica vocatur, inquit, quod per omnem diffusa sit orbem habitabilem, à finibus terræ vsq; ad fines terrę: quod catholicè siue generatim, aut vniuersè pleneq; doceat absq; vllo defectu omnia dogmata, quæcunq; in notitiã hominum peruenire debent, tam de visibilibus, quàm de inuisibilibus: tam de cœlestibus quàm de terrestribus: quod omne genus hominum sibi piè subiectum habet: tam eorum qui cũ potestate versantur, quã eorum qui priuatã vitam agunt: quod catholicè siue generaliter & vniuersè medetur oĩm peccatorum

Rom. 4.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 4.

Catholica Ecclesia cur dicta.

Cyr. in vltima catechè.

Catholica quid.

torum

torum generibus, siue quæ per fidem, siue quæ per corpus patrantur: quod in ea continetur omne genus virtutis, si- sit ea in operib' posita, siue in sermonibus, siue in quibuscunq; spiritualibus charismatibus. Et Augustinus: Catholicam dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideò catholicę non dicuntur, quia per loca atq; per suas quasq; prouincias continentur: hæc verò à solis ortu vsq; ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Non est igitur obscura catholica: Non potest abscōdi ciuitas super montē posita: nō potest ignorari mōs, qui impleuit vniuersam faciē terræ. Sed si tam clara, tam illustris, tam est omnium oculis exposita catholica, qui fit vt ea cōtrouertatur hodie, vt à nonnullis: etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Augustinus, quia ignoratur ab ijs, qui oderunt fratres: quia in tenebris ambulant, & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorū. Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excæcauerūt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excæcauerunt eum. Dicit hæc de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo perijsse, ac in sola Aphrica, & ea quidē non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostro quoque seculo repullulauit in multis Germaniæ locis hæc Donatistarum hæresis: quàm qui sequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptistę. Cæterùm non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cùm se primi nostra memoria segregassent, tot sectarū quot nunc videre licet, authores alijs fuerunt. Quid enim? Sectarum æui nostri princeps, nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipuè cuius opera fit, vt fratres esse perseueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus, vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idem sapiamus omnes; qui propterea vnus vniuersæ præficitur Ecclesiæ, vt ipsius ministerio fidei possit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scommata, lœdorias, maledicta, quibus & hunc, & cæteros minores pontifices, omnemque sacerdotum & monachorū

vene-

Aug. serm. 131. de tempore.
Matt. 5.
Esai. 5.
Catholica ecclesia an sit illustris
Aug. Homil. 1. in epist. Ioan.
1. Ioan. 2.
Lutheri maledicentia.

venerabilem cœtum incredibili quadam insectatur petulantia, quantula tandem scriptorum eius pars supererit? Sed ipsum potius cõfitentẽ audiamus, quid maximè propositum habuerit, cùm in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratenses, ita loquitur: Hoc diffiteri nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius, aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabã, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum: cùm probè perspiciebã hac re Papatui valde me incommodare posse. Vides quid ille secutus fuerit, peregrina sua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Christi gloriam propagaret, verum vt eo qui vnus in Ecclesia iudex est ad tempus vice Christi, quibuscunque fieri potuit artibus in odium & inuidiã adducto, atque ita scissa vnitate, gubernatore sublato, atrocius atq; violentius circa Ecclesiæ naufragia grassaretur: cum odio ipse excæcatus, eodem odio cæteros inflammasset: effecissetq; vt in tenebris ambulantes, nescirent quò irent, neque ciuitatem istam super montem positam, quæ impleuit vniuersam faciẽ terræ, cernere possent. Cuius itaque mens tanta fuit infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Ecclesiã? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrum esse desijsset? Quare nihil est quòd miretur quispiã, si quorum oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Ecclesiam videre non possunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, vt illorum, qui non vident, cæcitatem satis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perstrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, sed charitate flagrant potiùs, quæ cùm patiens & benigna sit, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: & est ei mortis instar separatio. Quamobrem suffert omnia potius, quàm vt segregare se velit: credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicæ: quam

Luth. propositum.

1. Cor. 13.

ibi esse non dubitat, vbi est consensio tot populorum, vbi authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, vbi successio sacerdotum, ab ipsa Petri sede vsque ad præsentem Episcopatū. Has enim tres Ecclesiæ notas ponit Augustinus: quæ certè ita sunt illius propriæ, vt eas nulla sibi hæresis possit vendicare. Ac quod ad primam notam attinet, quanta sit apud nos non eorum tantum, qui nunc sunt populorum in Christū credentium, verùmetiam qui multis retro seculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obseruationibus consensio, quis est qui non videat & obstupescat? In quamcunque veneris orbis Christiani partem, vbi in præceptis patrum nostrorum inceditur, siue sit ea princeps terrarum Italia, siue Gallia, siue Hispania, siue bona pars Germaniæ, quàm nondum tot sectarum nostri temporis pestiferum virus afflauit, siue quæ nuper eo vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quæcunque sunt illi nationes aliæ subiunctæ, tantam populorum omnium consensionem videas licebit, vt non modò nullum sit in eis fidei religionisque dissidium, verùm & ritus ijdem ex magna parte, eędem obseruantur cæremoniæ, vna & eadem lingua sacra peragantur omnia. Idem credunt omnes, ijsdem temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodem ritu sacris operantur omnes: vt facilè quiuis perspiciat, multitudinis credentium esse cor vnum, & animam vnam. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sic vt nec ipse variari veritatem admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus: quemadmodum in epistola quadam & Constantinū, quæ actis sextæ synodi Cōstātinopolitanæ inserta est, scribit Agatho. Nūc ad illos verte oculos, qui se à catholica segregarunt, quantum inter eos & opinionum & animorum dissidium? in quot miseri sectas sunt dissecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipsi inter se? Quod imprecatur talibus Propheta: Pręcipita domine & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionē in ciuitate, nunquid istis non euenisse videtur? Per humiles Apostolos congregatæ fuerunt linguæ: per superbos istos Pseudoapostolos diui-

Ecclesiæ tres notæ.

sup. ca. 21 & sequentibus exposuit ecclesiæ quatuor notas.

Prima cōsensio populorum.

Actor. 4.

Malach. 3.

Actio. 4.

Hæreticorum secta.

Psal. 54.

sæ sunt linguæ. Spiritus sanctus cógregauerat linguas: spiritus superbiæ dispersit linguas. Cùm descendisset supra Apostolos Spiritus sanctus, omnium linguis loquuti sunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuersis orbis terrarum partibus intellecti sunt: & quæ dispersæ linguæ fuerant cùm Babel ædificaretur, in vnum omnes cógregatæ sunt: nunc isti se mutuò non intelligunt, & qui fuerant ab Apostolis, & eorum successoribus per diuersitatem linguarum multarum in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorum dispersas videmus, vt eos agitari Satanæ spiritu dubitandum non sit. Ac interest sanæ Ecclesiæ, vt eorum qui segregauerunt se, linguę sint diuisæ. Volunt vnam linguam habere? dicit Augustinus, redeant ad Ecclesiam: quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus, qui cùm à catholica semetipsum segregasset, dogma suum rudi plebeculæ pro puro puto Euangelio, proque ipsissimo Dei verbo venditauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is non totos duos annos in eadem cum ea sententia permansit: discessioneque facta, sic est alter in alterum debacchatus, vt vterque sit alteri factus plusquam hæreticus. Interea tamen vterque sibi gloriam hãc vendicat, ꝙ primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epistola quadam ad Saxoniæ Ducem scripta, se primum Euangelium in lucem produxisse, quòd ipse alijs author fuerit, non verbo magis, quàm exemplo, vt monachatum relinquerent. Quasi verò docere perfidiam, & vt violetur iusiurandum Deo præstitum, hominibus persuadere, id sit Dei verbum in lucem proferre. Potuitne dici quicquam impudentius? Sequuti sunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipsi quidem ab inuicem in multis rebus dissidentes, sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiam grauiter oppugnarunt, & qui fuerant Lutheranæ factionis, eorũ non paucos in suam hæresim pertraxerunt. Exortus est posteà Balthasarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ętate nostra veterẽ Donatistarum errorẽ retulit, ac non prodesse paruulis baptismũ docuit, atq; ideò rebaptizãdos cẽsuit. Extiterũt posteà qui

Actor 2. *Linguarũ dispersio et cógregatio* *August. in psal. 54.* *Lutheri hæresearcha.* *Anabaptismus à Balthasaro resuscitatus.*

tollerēt baptiſmum,qui de templis imagines eijcerent,qui nudis corporibus incedentes primos parētes noſtros referre conarentur. Nati ſunt & Sabbatarij:ſubſecutum eſt genus quoddam propheticum,vulgo Schuermeros vocāt, qui reuelationibus niterentur. Quis autem ſingulos enumerando recenſere queat? Quotidie noua dogmata,noua videmus exiſtere diſſidia: nec intereà tamen quiſquam eſt inter hos omnes quamlibet dogmatibus diſcrepantes, qui ſibi Chriſti ſpiritum non vendicet, qui ſe purum putum Euangelium aſſerere non glorietur: quod tamen ab orbe cōdito nunquam impurius, nunquā obſcurius,quàm ab iſtis factum eſt, fuiſſe conſtat. Quanquam ipſum quidem Euangelium nihilominus purum in eccleſia catholica retinetur,cùm nihil eo ſit impurius,quòd extra catholicā docetur. Nā vbi tanta eſt diſſenſio, nequaq̄ ibi catholica eſſe poteſt. Quis autem ita fuerit excors,vt nō rectius exiſtimet cum Auguſtino conſentientem authoritatē eccleſiæ ſequi, quam iſtos ita diſſidentes ab eccleſia, vt ipſi nihilo ſecius inter ſe grauiſſimis de rebus diſſentiant? Fingamus autem eſſe non neminem, qui dubitet vbi ſit catholica,quemq́; tædeat huius eccleſiæ, in qua pleraq; cernere licet, quibus non poſſunt multorum oculi non offendi cùm videat idem ex vna ſecta complures in dies naſci, nunquid non tutius fecerit,rationibusq́; ſuis melius proſpexerit,ſi dum inter ipſos prius conueniat ſectarios,expectauerit,quàm vt huic aut illi ſe addicat? cū præſertim non ipſi modò inter ſe, ſed ne ſecum quidem ipſe eorū aliquis perſepè conſentiat. Indicant hoc loci quorundam cōmunes,indicant & commentarij,quos quotannis ferè nouos edunt,cùm prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tāta eſt in dogmatibus etiam vnius ſectę varietas & inconſtantia, vt crebrò dictitare ſolitum ferant illuſtrem olim principem Georgium Saxoniæ ducem, qui fuit ad extremum vſq; vitæ ſuæ diem, catholicæ ſemper & orthodoxæ fidei tenaciſſimus: Scire ſe quidem quid hoc anno crederent vicini ſui Vitembergenſes,cæterùm quid eſſent anno proximè inſequenti credituri,ſe neſcire. Neq; mirum: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò antè meminimus, ſcriptum eſt, quod nulla veritate fundatum eſt, neceſſe

necesse est vt erroris inconstantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter postmodum prædicari: Quia sit sermo vester, vt Apostolus docet, Est est, non non: quod plus est, à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in Synodo secunda Nicæna legimus, in qua quæ sunt hactenus tradita: non sunt, etiam & non: sed etiam tantum sunt in veritate, manentque infracta, minimeq; ficulnea in æternum tempus. Quamobrẽ vbi tanta varietas est & inconstantia, vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videmus, quî fieri potest, vt ibi catholica esse rectè credatur? Aliã quasi notam Ecclesiæ catholicæ ponit Augustin. authoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adstrueret: qua parte adeò sunt destituti, qui se veritatem Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucem reuocasse gloriantur, vt ne claudum quidem equum eorum quisquã adhuc sanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata sit authoritas Ecclesiæ nostræ, non ex annalibus modò scriptis, verumetiam ex tabellis, & cereis quibusdam simulachris ad sepulchra martyrum nostrorum appensis, videre licet. Cæterùm isti cùm nihil eiusmodi proferre queant, eo sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt non dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præstigias fuisse. De quibus sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Auersanum scripsisse legimus: Quòd si miracula non recipiunt, hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis quàm maximè & propagata est, & adulta. Quid denique est aliud miracula cessare, nisi Ecclesiam, quantum in se est, auferre? Tertiam commemorat successionem sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad præsentem Episcopatum. De qua & alio loco sic scribit: Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circum latrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmẽ authoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel summæ

Actio. 1.

Secunda nota, authoritas miraculis inchoata.

Miracula apud hæreticos nulla.

Guim. lib. 3. de veritate corporis & sanguinis domini in Eucharistia.

Tertia, successio sacerdotum.

Aug. de vtilitate credendi, cap. 17. & 46.

profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapiententiã salutemq; animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ authoritati velle resistere? Et si vna quęq; disciplina, quanquam vilis & facilis, vt percipi posit doctorem aut magistrum requirit: quid temerariæ superbiæ plenius quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cùm careant, nihil est quod minus ferre posint, quàm vt ad ordinariã Episcoporum & sacerdotum successionẽ ęcclesia dicatur alligata. Contrà verò non solum Augustinus, verùmetiam Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliam quàm hanc notam, qua catholicã agnoscere liceret, illustriorẽ esse iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planũ fecimus. Neque verò nouum hoc est, quòd ordinem hunc successionis impugnant hæretici. Describens Augustinus pestilentię cathedram, his verbis vtitur: Quoniã cathedram pestilentię nõ esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiã corũ, qui extra ecclesiam, vel contrà ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim inconcessa præsumit, reus est, quanto magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes: vnde congruit etiam eorum sedem cathedrã pestilentię appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia sub Dei nomine hoc agunt. Constat enim, suas illos causas sub Dei nomine agere: Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere. Cùm sciamus Core & ducentos quinquaginta viros per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse: & Oziam regem cum Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum esse. Verùm hic isti dicunt: Ergóne ad hominum commenta vis alligatam Ecclesiam? nunquid non multo nos rectius, qui

Sup. c. 27.
Aug. in quæstionibus veteris & noui testamẽti. Quæst. 110.
Cathedra pestilentiæ

Num. c. 16
2. Para. ca. 26.
Eccle. ad quid alligata.

ad

ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum ecclesiam esse volumus alligatam? Atqui vnde scripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falsò vobis persuadetis: Quorum si vos traditiones omnes putabitis esse respuendas, etiam Euangelium necessario vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrum nostrorum traditio est Euangelium? Quis illud incorruptum tot seculis asseruauit & ad nos vsque transmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittendum? Nunquid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quàm authoritate segregastis, patres nostri? Quibus autẽ authoribus, hoc Matthæi, illud Marci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demum quod ipsi scripserunt, nõ autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripsisse putãtur, à spiritu sancto profectum esse cognouistis? an non illis ipsis, à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaq; scriptura nostra est, neq; vobis quicquam iuris in eã vẽdicare potestis: nisi prius à quibus discessistis, ad nos patresq; nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbum Dei: verbum Dei: Euangelium: Euangelium: Non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euangeli pugna, sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris. Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portant signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt, gloriantur. Quodque idem de Pelagianis quoq; commemorat, quod eorũ dogma, arma contra legem sumit ex lege: impugnat Euangeliũ ex Euangelio pugnans, & in sui perniciem de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbũ Dei toto pectore veneramur & osculamur: sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei constanter negamus: Et cũ eodem Augustino dicimus, quod ab alijs anteà quoq; dictum esse cõmemorauimus, quod nõ aliunde natę sunt hæreses, & quędã dogmata peruersitatis, illaqueantia animas & in profundum pręcipitantia, nisi dum scripturę bonę, intelliguntur nõ benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & auda

Euangeliũ patrum nostrorũ traditione accepimus.

Aug. ep. 61

In prologo Hyppognosticon.

Idẽ tracta. 18. in Ioã.

Scripturæ interpretationes quæ sint accipiendæ.

ctèr aſſeritur. Non pugnat ipſum ſecum Dei verbum, ſed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur: deq; eo inter nos agitur, vtrum conſtantis animi ſit, deficere ab opinione, quam tot viri, doctrina, ſanctimonia, miraculis celebres, tanto conſenſu tradiderunt: deficere ab vniuerſæ Eccleſiæ decretis, & animam vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus eſt: cùm nec ipſius congregationis proceres, vel ſecum, vel inter ipſos conſentiant: imò cùm nec ipſi quidem ſecum perſæpè conſentiant, qui aliud plerunque ſtantes, aliud ſedentes loquuntur. Nos qui per Dei gratiam ſumus catholici, ſi minus omnes eruditè, ſaltem timidè cumque reuerentia ſacras literas tractamus: ac quo magis conſtare poſſit omnibus, nos eſſe catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ noſtræ, non loquimur viſiones cordis noſtri, non ſolitariam aut noſtram, aut vnius alicuius mortalis opinionem ſequimur: memores illius, quod ab eodem Sapiente ſcriptum eſt: Vidiſti hominem, qui ſibi ſapiens videtur? ſpes eſt de ſtulto, quàm de eo longè maior: ſed orthodoxorum qui nos præceſſerunt, veſtigijs inhærentes, in eorum interpretationibus acquieſcentes, ab eius, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, Eccleſiæ decretis recedere cumprimis religioſum ducimus: atque ita quod vnanimiter viſum eſt vniuerſis, hoc dicere ſcripturam, hoc eſſe Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur: etiam ſi millies per membra ſua Satanas occinat, quod ipſum aliquando Chriſto cecinisse legimus: Scriptum eſt enim. Vos contrà, violenter irrùpitis, ac ſubmotis omnibus, quod vos vultis, quodque veſtris dogmatibus commodum eſt, hoc ſentire ſcripturam contenditis: denique ſic rem geritis, quaſi non eſſe diſpenſatores, verùm domini ſacræ ſcripturæ poſtuletis. Hanc veſtram tyrannidem ferre non poſſumus: quodque dixit aliquando Paulus obſtrepentibus, id à nobis quoque contrà vos rectè dici poſſe perſuaſum habemus: An à vobis verbum Dei proceſſit? aut in vos ſolos peruenit? Vſque eo certè non proceſſit à vobis Dei verbum, vt quicquid eius habere vos exiſtimatis, à nobis traditum, à nobis tanta fide cuſtoditũ habeatis, vt ne iota quidẽ aut apicem

Prou. 3.

Prou. 36.

Matth. 4.

1. Cor. 14.

Verbũ Dei à patribus traditũ, & cuſtoditũ.

cem

cem vnum in ſcriptura mutatum eſſe verè dicere poſſitis: à nobis, inquam, & à patribus noſtris, à quibus voſmetipſos temerè ſegregaſtis. Nam quod ſanctus Epiſcopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Nō nos ab illis, ſed illi à nobis receſſerunt: id nos non minus verè, quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere poſſumus: Non enim nos à vobis, ſed vos à nobis receſsiſtis: quod ipſi, velitis, nolitis, fateri neceſſe habetis. A quo autem receſsiſtis, quando à nobis receſsiſtis? Receſsiſtis à noſtris & veſtris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni interceſſerunt, quum eoſdem vtrique patres agnoſcebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filij deſertores) vos certè, vos receſsiſtis. Receſsiſtis à tot millibus ſanctorum martyrum, Epiſcoporum, confeſſorum, ſacerdotum, qui quòd nobis Chriſti tradiderunt Euangelium, id nos conſtanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Receſsiſtis, vt vno verbo complectamur omnia, receſsiſtis à catholica. Cuius ergò niſi noſtrum proprium eſt Euangeliū? cuius niſi noſtræ propriæ ſunt ſcripturæ? Nos enim patrū noſtrorum Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum vera ſoboles, nos eorum legitimi ſumus hæredes & ſucceſſores: ab illis noſtræ fidei traducem, ab illis noſtræ doctrinæ ſemina mutuati ſumus: ab illis Euangelium, ab illis ſcripturas nobis traditas poſsidemus. Nos Eccleſiarum noſtrarū origenes edere, nos Epiſcoporū noſtrorū ordinē euoluere poſſum⁹, ita per ſucceſsiones ab initio decurrētē, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex viris Apoſtolicis, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit authorem: ab ijs in poſſeſsionem ſcripturarum & Euangelij miſsi ſumus. Vos autem qui eſtis? quando & vnde veniſtis? quid in noſtro agitis non noſtri? quo iure ſyluam noſtram cæditis? qua licentia fontes noſtros tranſiueritis? qua poteſtate limites noſtros commouetis? Noſtra eſt poſſeſsio: quid hic vos ad voluntatem veſtram ſeminaris & paſcitis? noſtra eſt poſſeſsio: Olim poſsidemus: priores poſsidemus: habemus origines firmas ab ipſis authoribus, quorum fuit res: Nos Apoſtolorum ſumus hæredes: ſicut cauerunt te-

Cyp. tract. de ſimplicitate prælatorum.

Hæretici à nobis receſſerunt, nō nos ab ipſis.

Verbū Dei vere noſtrum eſt, non hæreticorum.

stamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adiurarunt, sicut per manus alijs tradiderunt, sicut per longam Episcoporum & sacerdotum successionem, ad nos vsque transmiserunt, sic sic tenemus: vos certè exhæredauerunt semper & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos. Cæterùm, quòd anteà quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cùm ad scripturas prouocant, cùm eas sibi tanquàm proprias vendicant, cùm earum possessione cæteros excludunt, cùm sibi solis eas interpretandi ius arrogant: idq; nouo more, contra quam à patribus nostris intellectæ fuerint. Verùm hoc illius ius per catholicos concessum fuit nunquàm: qui semper quidem scripturas tanquam diuinitùs inspiratas, reuerenter accipiebant, sed vbi de sensu earum controuertebatur, ad patrum interpretationes prouocabant: quos isti vsque eo aspernantur & respuunt omnes, vt nihil se recipere dicant, nisi scripturas: sed sic, vt penes se solos certam esse velint authoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipsi hoc sensisse volunt spiritum sanctum: quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Satanæ & abalienata mente profectum esse blasphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunquam inter se variant: cùm inter istos paucos tanta sit controuersia de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de baptismo, de Eucharistia, de iustificatione, deque cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi suis dogmatibus, quum ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd si quæ fuisse videtur inter veteres dissensio, non de magnis ea, neque de necessarijs rebus, verùm de ijs fuit, quæ quum non ita magni essent momenti, liceret vnicuique abundare in sensu suo: Stilo illi diuerso, non fide diuersa scripserunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem nostram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis controuersia, vt cum eisdem plerique temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis disiuncti & distracti fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de illis sententiam ad posteros transmiserint, quam si vno in loco de ijsdem collatis sententijs, vnum idemq; sensisse & quasi conspirasse viderentur. Quæ vel sola res documento nobis esse potest,

Hæretici ad scripturas prouocant.

Sensus scripturæ controuersus patrum interpretatione conciliatur.

potest, illos ab eo magistro, qui facit vnanimes in domo *Psal.67.*
sua habitare, quæ scripserunt excepisse, vt nulli sit pio du-
bitandum, hoc sensisse spiritum sanctum, quòd illos esse le
gimus interpretatos: præsertim quoties in vnam aliqua
de re sententiam conueniunt omnes. Nam vt labi singu-
li tanquàm homines potuerint, certè si quid à pluribus re-
ceptum, & vsu totius Ecclesiæ posteà fuit approbatum, in
eo labi potuisse credendum non est. Quoties igitur aliqua *Patrū au-*
de re ambigitur, ad quos alios q̃ ad istos rectius prouoca- *thoritas in*
bimus, quorum iam inde à mille & amplius annis, in vni- *cõtrouersis*
uersa Ecclesia maxima semper fuit authoritas? quam illis *dogmatib⁹*
non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quædam
vitæ sanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eru-
ditione certabat integritas, neutra vt alteri concedere vel
le videretur. Si quibus causa est iudicio disceptanda, nón-
ne tales dari sibi iudices optant, qui suæ voluntatis non
in hanc maiori quàm in alteram partem inclinatione pro-
pendeant: neque vel odium aliquod, vel amorem erga al-
terutram præ se ferant? quòd affectiones istæ plerunque
in causa sunt, vt illis mens hominis impedita, quid verum
sit haud facilè perspiciat. Qui possunt autem alij reperiri
magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm
fuerunt sancti patres nostri: qui cùm ante tot secula mor-
talem hanc vitam cum beata illa & immortali commuta-
uerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus te-
statas & consignatas animorum suorum sententias, de re-
bus hodie controuersis ad nos transmiserunt: nihil vel gra
tiæ, vel odio tribuentes: cùm tanto seculorum interuallo,
inter quos hæc esset futura disceptatio, scire tum non po-
tuerint? Hos igitur si duces sequemur, nunquàm aberra-
bimus: horum iudicio si causam nostram permittemus, di-
ctum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugna-
re videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fe-
cerunt hoc (sicut iam non vno in loco demonstrauimus)
hi, quorum vestigijs libenter incedimus patres nostri, nō
minus Ecclesiasticæ traditioni, quàm scripturis inhæren-
tes. Præ cæteris Augustinus contra Iulianum scri- *Aug. lib. 2*
bens, ad istos iudices prouocabat, tanquàm ab omni o-
dio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item &
ducen-

ducenti patres, qui conuenerant Ephesi, quibus hoc catholicissimum, fidelissimum, atque optimum factu visum fuisse narrat Vincentius Lyrinensis, vt in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permansisse constaret: vt scilicet ritè atque solenniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur. Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verum est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantum exhibent negocij, nouæ sunt: cum eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec est ita deploratus nostrorum temporum status, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Ariana viguit impietas: quæ tam longè tamq; latè grassata fuerat, vt non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacabilibus odijs committeret: nec ipsis etiam Imperatoribus, & eorũ aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in causa religionis concitati tranquillari, omneq; non opinionum magis, quàm animorum dissidium ex Ecclesia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas restitui posset. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum accersit: consilium ab eo sibi dari postulat, quemadmodũ effici queat, vt sedatis procellis & tempestatibus, quibus tum Ecclesiæ nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatũ tandem aliquando quietis portum peruenire licere. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quàm si quæstiones & controuersiæ, quæ motibus istis excitandis causam dedissent, diligentius excussæ forent. Hæc posteaquam audiuit ex Imperatore Nectarius, cũprimis anxius & solicitus, cum Agellio primum, deinde cum Sisinnio rem communicat. Erat Sisinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari sacrarum literarum cognitione

Eccle. 1.

Arij tempore ecclesiæ status deploratior.

Arianæ hæresis pestis quã latè serpserit.

Soc. li. 5. c. 10. Eccle. hist.

Imp. Theodosij in trãquillanda religionis commotione totũ studium.

Hæretici quomodo refellendi sint.

ne

ne prǣditus: Huc accesserat ingeniũ solers, & rerũ vsus, & experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facile perspiciebat, disputationes non modò nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium, vt omni ope cõtendat & elaboret, ne disputare sit necesse: sed priscorum tantum interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quærat ex hæresiarchis Imperator, quo loco, quóue numero doctores illos habeant, quorum nomina, quã longè lateq; patet Christianus orbis, cumprimis celebria semper fuerunt: nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, an tanquam alienos à fide Christiana reijciendos censeant? Quòd si, inquit, tanquam alienos reiecerint, audeat igitur eos anathemate damnare: Quòd si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autem priscos doctores minimè se reprobare testati fuerint, nostrum erit libros eorum proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consiliũ Nectario probabatur. Itaque nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hæresiarchis, percunctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesiæ habeant rationem, qui præcesserant ipsorum hæresim: num probandos eos, an reijciendos censeant? Illi cùm quorsum iret Imperator nescirent, non alio loco, quã quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator: Num eos tanquam fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primum olfecerunt illi, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumq; aliter alij erga veterum libros essent animati, ortũ est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Atque ita quorum hactenus vna tantum fuerat hæresis, hi iam non à catholicis magis, à quibus discesserant, quàm ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum cõcors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum linguâ dispersa, simul turris eorum improbitatis est euersa. Vel ex hac historia videre licet, minimè nouum esse, vel quòd hæretici priscorum patrum sententias aspernantur & respuunt, vel

Disputationũ pernicies.

Gen. 11.

quòd

quòd ad eas catholici libenter prouocant. Est autem illud cùm primis admiratione dignum, quod eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimonijs, quoties ipsis commodũ fuerit, libẽter vtũtur. Contrà, quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimonijs erubescunt. Nam non deest illis quoque sua successio, verùm non à sede Petri, neque continuata, sed interrupta successio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nunc demum hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verum vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsum esse persuasum habet, in præsentia contenti erimus, vt successionem illius indicemus. Docet ille, nostrũ arbitriũ non esse liberũ, sed seruũ: & absoluta necessitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri sede profectũ est? & nõ à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, nullum Simon habuerit successorem. Nã post centũ demum annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoq;, neq; repertus est quisquã intra centũ alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichæi nomen traxerunt. Verũ & huius furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, null hãc illius insaniam sequutus esse legatur. Primũ ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus, vt annis ducẽtis quadraginta, qui cõfirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit. Post quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Constantiensi & Basileensi Concilio condemnatus. Huic post annos cẽtum quadraginta successit Martinus Lutherus. Atque hæc est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod attinet ad hunc articulum Ecclesiæ Lutheranæ, in quo ille summam esse causæ suæ scribit. Primus assertor fuit Simon Magus: Simoni post annos centum successit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis

Hæreticorum successio.

Clemens Lib. 3. recognitionũ.

Necessitate absoluta omnia euenire Simõ magus docuit & postea Marcion.

ctis Manichæus: Manichæo post octingétos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff post centum quadraginta annos, Martinus Lutherus: Cuius successionis adeò pudet Lutherum, & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his authorem citare audeat: Citius adeò, qui cõfutarunt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Augustini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quam ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio. Sic suo ipse tanquam sorex perit indicio. Catholicos, velit nolit, fateatur necesse est, quorum sententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuisse negare non potest. Vnus est ex omnibus impij dogmatis hui⁹ assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum sanctorum? quos iam enumerauimus: Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui si sancti fuerunt, non fuit ergò sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro CHRISTO fuderunt: non tot martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri sede se nunquam auelli passi sunt: qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium docuerunt. Atque hæc est successio sacerdotum & Episcoporum, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ Catholicæ gremio iustissimè tenet. Cuius quidem successionis, vsque eò nos non pudet, vt quos isti nunc errores suscitarunt, siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia, siue dum & sacerdotium & sacrificium abrogare, & modò non DEVM ipsum è medio tollere conantur, siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent, siue dum sanctos inuocandos negant, dum cœlibatum sacerdotum oppugnant, dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierũque discrimen habendum non esse putant, dum imagines è tem-

Hæretici errores condemnati.

è templis eijciunt, dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant, dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent: adeò nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque tandem errores alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tanto vehementius detestemur, quòd eos his ipsis authoribus de quorum successione gloriamur, ante tot secula, Christiani totius orbis applausu, videmus esse condemnatos. Contrà verò, quæ didicimus, in ijs tanto & libentius, & fidentius permanemus: quod ab istis magistris didicimus, quorum tot seculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeo non sunt ausi prorsus reijcere, vt quoties id suo commodo facere posse videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quòd ea re suis quoque scriptis permultum authoritatis accessurum esse persuasum habent. Adeò vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse præcones intelligunt veritatis, eorum testimonijs ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit catholica? Scrupulum hunc eximēt nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus: & quidem corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnē Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quàm, quorum iam fecimus mentionem, sanctos illos Episcopos & doctores? quorum ex excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, & doctrina singularis: quorum pleriq; fuso sanguine suo, veritatem eorum, quæ scripserunt, comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas, ibi Christi corpus, ibi catholicam Ecclesiam esse non dubitaueris. Sicubi vnam aliquam in sententiam conuolant, ex varijs & longo locorum interuallo disiunctis totius orbis Christiani partibus sanctæ illæ aquilæ, Dionysius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazanzenus, Ioannes Chrysostomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius,

Ecclesia vbi est.
Matt. 24.
Ephes. 1.
Aquilæ in Euangelio sancti episcopi & doctores intelliguntur

ſius, Auguſtinus, Gregorius pontifex, Beda, Iſidorus, Bernardus, & qui ſunt eos ſequuti, quos omnes enumerare longum foret, quin hæc Eccleſiæ catholicæ ſententia ſit, nihil eſt quod ambigas. Verùm hic iſti cõtradicunt: Nunquid etiam hi quamlibet docti & ſancti viri, non aliquando ſpiritu Dei deſtitui potuerunt, vt ſuo pleraque, hoc eſt humano ſpiritu ſcriberent? Potuit ſanè ſeorſum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum cæteris idem ſentit omnibus: non in eo, quòd eſt tot ſeculorum conſenſu comprobatum. Quoniam vero de ſpiritu mẽtionem fecimus, neque noſtra hac ætate ferè quiſquam eſt hæreticorum, qui ſibi Dei ſpiritum ita non vendicet, vt alijs detrahat omnibus, libet pro libri huius concluſione, quemadmodum dinoſci ſpiritus oporteat, paucis demonſtrare. Præclarè monet Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta: Chariſſimi, nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt. Cauſam cur ita moneat, addit dicens: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Reuera ſi fuit aliquando, nunc eſſe tempus illud videtur, quo probare ſpiritus cũ primus eſt neceſſarium: qua vna re vix quicquam eſſe poteſt difficilius: vt inter alia quæ Paulus enumerat, non minimum Dei donum ſit, diſcretio ſpirituum. Sed explicet ille difficultatẽ hanc, qui nos vt ſpiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoſcitur ſpiritus Dei: Omnis qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex deo eſt: & omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Hæc verba Ioannis enarrans Auguſtinus, cuius interpretationem potiſſimum ſequi libet: Quaſi eriguntur, inquit, aures ad diſcernendos ſpiritus: & tale quiddam audiuimus, vnde nihilominus non diſcernamus. Quid enim ait? Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. Ergò ſpiritus qui eſt apud hæreticos, ex deo eſt: quia confitẽtur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Quære ab Arianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe: Quære ab Eunomianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Quære à Macedonianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Interroga Cataphrygas, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Interroga Nouatianos, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Omnes

1. Ioan. 4. Spiritus quomodo probandi & quibus credendũ.

1. Cor. 12.

Au. in primã Canonicã Ioan. tractat. 6.

nes ergò istæ hæreses spiritum Dei habent. Non ergò pseudoprophetæ sunt? Nulla est ergò ibi deceptio, nulla seductio? Certè Antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erāt ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde discernimus? Audiuistis quia dictum est: Qui negat Iesum Christum in carne venisse, hic est Antichristus. Et ibi quæsiuimus, quis neget: quia nec nos negamus, nec illi negant: Et inuenimus quosdā factis negare, & adhibuimus testimonium de Apostolo, qui ait: Confitentur se nosse Deum, factis autē negant. Quæramus igitur in factis, non in linguis. Quis est spiritus qui non est ex Deo? Qui negat Christū in carne venisse. Et quis est spiritus, qui ex Deo est? Qui confitetur Iesum Christum in carne venisse. Eia fratres, opera attendamus, non strepitum linguæ. Quęramus quare venerit in carne Christus: & inueniemus, qui eū negāt in carne venisse. Nam si linguas attendas, multas hæreses auditurus es, confitentes Christū in carne venisse: sed conuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Venit vt traderetur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt cōspueretur, vt occideretur: venit vt moreretur pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Charitas illum de cœlo detraxit: charitas carne vestiuit: charitas, vt acerbam & ignominiosam crucis mortē oppeteret, impulit. Maiorem hac charitatem nemo habet, quā vt animā suā ponat quis pro amicis suis: posuit ille pro inimicis. Quisquis ergò non habet charitatē, negat Christum in carne venisse. Nūc iā hęreticos omnes interroga: Christus venit in carne? Venit. hoc credo, hoc ꝯfiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico. Imò ego cōuinco quia negas. Dicis voce, negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideò venit in carne Christus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus est pro nobis, quia charitatem multā habuit, per quam filios Dei, qui erant dispersi congregauit in vnū. Tu non habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiā quæ precioso Christi sanguine congregata sunt, ea dispergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergò hinc intelligite spiritum ex Deo, pulsate, tāgite vasa fictilia, ne fortè crepuerint & malè resonent. Videte si inte-

1. Ioan. 2. *Tit. 1.* *Christ' cur in carne venit.* *Matt. 20.* *Ioan. 11.* *Ioan. 15.* *Hæretici dispergunt & soluunt Christum, quia charitate carent.*

integrè sonāt, videte si est ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarū, diuidis ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Ille venit in carnem, ille mortuus est, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos dispergas. Ergò ipse est spiritus Dei, qui dicit Iesum in carne venisse: qui dicit nō lingua, sed factis, qui dicit non sonādo, sed amādo. Ille autē non est spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: negat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis spargere: Quomodo non negas Christum in carne venisse, qui disrumpis ecclesiam, quā ille congregauit? Cōtra Christum venis, Antichristus es. Hæc pluribus verbis ex Augustino transscribere visum est, vt qui sit ex Deo, qui non sit ex Deo spiritus, cognosci possit. Qui etiā alibi eadem verba Ioannis explicans: Quid est, inquit, negare Christum factis? Superbire & schismata facere: Ita factis negatur Christus: vnitatem quippe amat Christus. Quāobrem non omnis ille spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, qui confitetur, quòd vnus ipse mediator Dei sit & hominum: quòd sit propiciatio pro peccatis totius mundi: quòd non sit aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri? non omnis, qui confitetur hæc, spiritus ex Deo statim est: si voce tantum clamat non opere: si lingua confitetur, non factis: si non habet charitatem, per quā cum Christo congreget, sed flagrans odio, quos congregauit Christus, eos cum diabolo dispergit: Habeat Christum in ore quantum velit, glorietur de verbo Dei, iactet se de Euāgelio: dicit Augustinus, quod est Antichristus. Verùm quid nos hæc Augustinum dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: Qui non congregat mecum, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis, quid hoc est aliud quàm Antichristum esse? Meminimus hoc quoque nos iam ex Augustino docuisse, quod sicut à Paulo traditum accepimus, totus Christus & caput est & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius est ecclesia. Nō satis est si de capite credas, quęcūq; de eo sanctę scripturę nobis ꝓdiderūt: si te

Aug. ser. 31. de verbis Aposto li Christū negare.
1. Tim. 2.
1. Ioan. 2.
Actor. 4.
Matt. 12.
Supr. cap. 25. 6.
Aug. de vnit. eccles. cap. 4.
Christus et caput & corpus.

Soluere Iesum quid sit. si te segregas à corpore capitis huius, à sancta catholica Ecclesia: si non communicas eius vnitati, si contra eum, quem tot seculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus, quàm illi vniuersę credi vis, quid aliud, quàm quantum in te est, soluis Iesum: atque ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, & Antichristus verè dici meretur: quia scindit, quod Christus vnitum esse vult. Habemus ergò iam, qui sit ex Deo spiritus, qui non sit ex Deo Quicunq; soluit Iesum, hoc est, qui diuidit corpus eius Ecclesiã, nõ est ex Deo, sed est Antichristus: Nõ qui sciẽtia, sed qui charitate pręstat, is demũ ex Deo spiritus est. Sciẽtia enim inflat, charitas est quæ ędificat: nec est aliud quicquã æquè noxiũ, atq; remota charitate scientia. Quãobrẽ rectè monet Augustinus: Amate scientiã, sed anteponite charitatẽ. Sciẽtia si sola sit, inflat: quia verò charitas ædificat, non permittit scientiam inflari: quã si sciẽtię coniunxerimus, futurum est, sicut scribit Maximus, vt careamus omni superba inflatione, erimusq; spirituales œconomi, cum nosmetipsos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificantes. Ibi ergò inflat scientia, vbi charitas non ædificat: vbi ædificat, solidata est. Non est ibi inflatio, vbi petra est fundamentum. Quando aũt tentat inflatio, hoc est elatio? Vtique quando charitas deest. Est igitur absque charitate cũprimis noxia sciẽtia, quę superbos reddit & inflatos, cuiusmodi sunt dæmones: qui non aliunde nomẽ apud Græcos, quàm à scientia traxisse creduntur: Qui sicut ipsi superbi sunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquam fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipsis ruinæ causa fuit, per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex paradiso deturbarentur, in causa fuerunt. Quid enim promisit illis dæmon, quò facilius persuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, sicut dij scientes bonum & malum. Videte inflantẽ scientiã, vnde ad primos parentes nostros, vnde ad nos etiã eorũ posteros innumeræ calamitates & miseriæ redũdarũt. Quòd si, quod Paulus monet, noluissent illi altũ sapere, vel plus sapere q̃ oportet sapere: si contenti fuis-

Sciẽtia sine charitate noxia. *1. Cor. 8.* *Aug. ser. 53. de verbis dñi.* *Max. cẽturia 4. c. 59* *Dæmon à sciẽtia nomen habet.* *Luc. 10.* *Rom. 11. & 12.*

fuiſſent ſapere ad ſobrietatē, ſi nō eſſe Deo ſimiles inflāte ſciētia cōtēdiſſent,ſi ꝙ eis liberaliter à Deo cōceſſum fuerat,in eo acquieuiſſent: nec ipſi,nec nos eorū proles,ex illo tam fœlici ſtatu deturbati, in has tantas calamitates recidiſſemus. Sed homo cùm in honore eſſet, non intellexit,& ideo comparatus eſt iumentis inſipientibus,& ſimilis factus eſt illis. *Pſal.48.* Sic etiam qui deturbatus eſt de cœlo,non ex ordine Seraphin,ſed ex ordine Cherubin fuiſſe dicitur. *Ezech. 28.* Sic enim loquitur Propheta: Peccaſti,& eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum: & leuatū eſt cor tuum in decore tuo: perdidiſti ſapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te,ante faciem regum dedi te, vt cernerent te. Quod quidem carere myſterio non videtur. Significatur enim hac re, quòd lapſus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris,verùm ſcientiæ ſuæ excellentia Cherub enim plenus ſcientia,Seraph plenus amore interpretatur. *Cherub. Seraph. quid ſignificent.* Quid autem? qui nunc eccleſiam conturbant, qui Chriſti corpus dilaniant,qui pro honore ſuo diuidunt vnitatem,quanam re alia putamus eos ad id faciendum adduci, præterquam inflante ſine charitate ſcientia? Quid illis aliud ſuggerit diabolus, quàm quod ſuggeſſit olim parentibus noſtris, dicēs: Eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. Nunquid non ſe deos eſſe ſibi perſuadent, qui ſiue de ſanctorum patrum ſcriptis, ſiue de conciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod ſuis dogmatibus aduerſetur, ilico tanquam hominum commentum reijciunt: tanquam homines & ipſi non ſint? *Hæreticos vt olim Adam & Euam per ſuperbiam diabolus ſeducit.* Cuius autem ea re ſe filios eſſe declarant, niſi Cherub eius qui dixit: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium,& ero ſimilis altiſſimo: *Eſaiæ.14.* qui poſtea in infernum detractus eſt, in profundum laci. Certè quicunque ſunt hoc ingenio præditi, quamlibet glorientur ſe certos eſſe, quòd habent ſpiritum Dei, certum eſt quòd non Dei,ſed ſatanæ ſpiritu aguntur: Non eſt ex Dei ſpiritu, quæ inflat, ſcientia, ſed quæ per charitatem ædificat,ea demum eſt ex Dei ſpiritu: Cæterum quæ charitate vacua eſt, haud aliter ſe habet, atq; cibus ſine digeſtione. *Sciētia ſine charitate comparatur indigeſto cibo.* Sicut enim cibus indigeſtus, quum non fuerit bene con-

coctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, nõ nutrit: sic & multa scientia ingesta stomacho animę, si charitatis igne decocta nõ fuerit, quid illis aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrem rectè monet Apostolus, vbi de scientia meminit inflante: Qui se existimat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire, nescit enim quomodo vtendum sit scientia, quod præscribit ea, quæ nõ inflatur charitas. Quisquis igitur ad ędificationem, non ad destructionẽ habere vult scientiã, primũ seipsum scire studeat: sic enim futurũ est, vt facessat omnis tumor & arrogantia. Porrò spirituale ędificium stare non potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamentum. Statuat itaq; se ante faciẽ suam homo, suam secũ reputet imbecillitatem: mox illud consequetur, vt sit nõ inter alta sapientes, sed inter humilibus consentientes. Nihil aget per contentionem, neq; per inanem gloriam, sed in humilitate superiores se alios arbitrabitur: atque aliorum, præsertim verò maiorum, plus q̃ suo ipsius iudicio tribuendum esse putabit. non modò non se præferet vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Siquidem sicut qui per ostium transit, cuius demissum nimis est limen, quanto se demiserit magis, tanto facilius effugiet, ne impingat: quòd si vel transuerso digiti spacio, se, q̃ ostij mensura patitur, altius erexerit, e uestigio quassato capite collidetur: Ad eundem planè modum habet se mens hominis: quanto se demiserit magis, tanto facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, simul vt se vel paululum erexerit. Hoc est quod à Christo quoque dictum legimus: Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et in prouerbijs clamat sapientia: Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergò scire vult, discat quemadmodum eum scire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus, ne super nubium altitudinem ascendat, ne similis esse contendat altissimo: sed se cũ sui potius generis mortalibus comparet, ac non modò nõ se illis, verùm sibi potius illos anteponat: Sic secũ ipse reputet. Homines fuerunt, quibus hunc aut illũ sensum hęc habere scriptura visa est; homo sum & ego. non minus, ac for-

1. Cor. 8.

Scientiam habere cupiens, primum seipsum scire studeat.

Rom. 12.
Philip. 2.

Matth. 11.

Prou. 9.

Scientiæ comparanda ratio.

fortasse magis etiam, quàm eorum aliquis errori obnoxius: Ac si forte illi peccatores fuere, quanto sunt maiores iniquitates meæ, quæ supergressæ caput meũ, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Fieri potest vt halluciner, vt error sit, quod mihi verũ nunc esse videtur: quamobrem non cõmittam, vt ab eo temerè discedam, quod tanto omniũ cõsensu, tot seculis receptum, quod ab ijs etiam, qui ex vniuerso orbe Christiano, viri doctrina & pietate præ cæteris insignes, vnum in locum hac ipsa de causa congregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum esse video. Fortassis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non possum: Fortassis si præsens in eorum consessu adfuissem, & quibus illi rationibus hoc ita statuerũt, audiuissem, idem quod illi sensissem. Hoc spiritu qui præditus est, nihil dubitet, quin is ex Deo sit, qui resistit superbis, humilibus autem dat gratiam. *Psal.* 37. *1. Pet.* 5.

Paranesis cum totius operis peroratione.

CAP. XCIII.

HVnc spiritum dari sibi postulent omnes, qui Christiani & Orthodoxi censeri volunt, quos in extrema operis huius nostri parte, visum est nobis ijsdem verbis affari, quibus Philippenses olim Paulum esse legimus alloquutum. Si qua, inquit ille, consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum. Scripsit hæc ad Philippenses Paulus, à cuius sanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoscamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calciamẽti soluamus, nos dignos ingenuè fateamur: quibus tamen alijs, quàm doctoris gẽtium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui possumus fideles omnes, quorum cura fidei nostræ peculiariter est à Deo commissa: eos præsertim, quibus nihil quod receptum est placet, qui nouis quibusdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, sed ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica, secundum Prophetica & Euangelica promissa, diffunditur, se dirimentes, in parte esse, & pars dici, quàm à Catholica nomẽ ducere *Philip.* 2. *Heb.* 13.

malunt: nec amant nobiſcum idipſum, ad quod nos toties hortatur Apoſtolus, cùm tamen eundem ſe dicant nobiſcum confiteri Chriſtum: quin altare contra altare erigere, cathedram contra cathedram conſtituere conantur. Hos itaque præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & ſolicitudo noſtra, quam pro ſalute eorũ gerimus: Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Quatuor ſunt, per quæ Paulus Philippenſes obſecrat. Primo loco: Si qua, inquit, conſolatio eſt in Chriſto. Non cuiuſuis, verùm eius, quæ eſt in Chriſto conſolationis meminit: in Chriſto, qui pater eſt miſericordiarum, & Deus totius cõſolationis: qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: Ipſe enim ſolus eſt, per quem abundat conſolatio noſtra: ipſe ſolus eſt qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quærat qui volet ex auro & argento, quærat ex amplitudine poſſeſſionum, quærat aut ex doctrina excellenti, aut ex eloquentia ſingulari, quærat ex quacunque tandem earum rerum conſolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cumprimis eſſe videntur expetendæ, nos extra Chriſtum moleſtias multas, conſolationem ſcimus nullam. Solus Chriſtus eſt conſolatio noſtra, pax, quies & tranquillitas noſtra: ſic enim ipſum iamiam ex hoc mundo migraturum, ſuis dixiſſe legimus. In mundo preſſurã habebitis, in me verò pacem. Quamobrem ô filioli, quos iterum in Chriſto parturimus, ſi vultis in Chriſto pacem, ſi vultis in Chriſto conſolationem habere, quam ipſi cupitis obtinere, nobis eandem in Chriſto & propter Chriſtum conſolationem adferte. Conſolemini nos, qui pro Chriſto legatione fungimur apud vos, vt viciſſim Chriſtus cõſoletur vos: Conſolemini nos: implete gaudium noſtrum. Dicit ſecundo loco Paulus: Si quod ſolatium charitatis. Nulla ex re maius eſſe poteſt, quàm ex charitate ſolatium: Siquidem vbi charitas eſt ibi Deus eſt: Deus eſt enim charitas. Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo ſolatium eſt. Si quod igitur eſt ſolatium, quod habet fraterna charitas, quæ triſtia pariter & læta

Cõſolatio noſtra Chriſtus
2. Cor. 1.
Matt. 11.
Ioan 16.
Galat. 4.
2. Cor. 5.
1. Ioan. 4.
Vbi charitas, ibi Deus.

læta facit communia, implete gaudium noſtrũ. Addit tertio loco: Si qua ſocietas ſpiritus. Societas ſpiritus aliud nõ eſt, quàm coniunctio fidelium: quam efficit ſpiritus ſanctus: per quam vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes. Hac ſocietate nulla eſſe poteſt neque firmior, neq; iucundior. De hac ſocietate ſi eſſe vultis, ſi ad corpus Chriſti pertinere, ſi membra eius eſſe cupitis, implete gaudium noſtrum. Subdit quarto & poſtremo loco: Si qua viſcera miſerationis. Si nondum obriguerunt ſenſus veſtri, ſi pijs ducuntur adhuc affectionibus animi veſtri, implete gaudium noſtrum. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Capiat itaque vos nunc noſtri miſericordia, ſi extremo illo die miſericordiam iudicem habere vultis. Nam qua menſura menſi fueritis, eadem remetietur vobis. Quare ſi quæ ſunt in vobis viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc, ante annos prope ſexcentos, & ad hæc vſque noſtra tempora continuatum: ſed proh dolor, proximis his annis ſuperioribus, eſt non leui triſtitia contaminatum. Quantam nos ex eo lætitiam accepiſſe putatis, quòd cum iam à ſexcentis annis prope Chriſti receperit Euangelium Polonia, tantam in eo tuendo gentis noſtræ conſtantiam videre ſemper licuit, vt ab eo nunquam in aliud ſe cuiuſuis, quàm Chriſti potius Euangeliũ tranſferri paſſa ſit? Verum gaudium hoc noſtrum valde eſt imminutũ, poſteaquã paucis his ſuperioribus annis, ab eo, quod nobis traditum eſt, ſancto Dei verbo pleroſque receſſiſſe videmus: quibus melius erat non cognoſcere viã iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti. Currebatis bene: quis vos faſcinauit non obedire veritati, quam ſemel amplexi fueratis? Quare ſi qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum: Date operam, vt quod magna cum laude fuit à maioribus veſtris inchoatum, & ab illis quidem conſtanter ad extremum vſque vitæ diem, à vobis autem aliquandiu continuatum, optato fine terminetis, & ſicut à maioribus accepiſtis, ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet, qualeſcunque ſumus, indigni quidem, ſed miniſtri tamen Dei

Societas ſpiritus eſt fideliũ vnitas & coniũctio Dei ſpiritu facta. *Epheſ.4.* *Matth.5.* *Matth.7.* *Poloni cõſtantes in religione à 600. annis.* *2.Pet.2.* *Galat.5.* *2.Cor.5.*

ſumus: pro Chriſto legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apoſtolos veſtros Adalbertum & Staniſlaum, quorum admirabilis vitę ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod illi nobis Euangelium ſanguine ſuo ſignatum reliquerunt, quod miraculis propagarũt, quod ipſi ab Apoſtolis, quod nos ab ipſis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſſionem accepimus, hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod ſi vita noſtra longè diſſidet ab eorum vita, agnoſcimus peccata noſtra, ſed certè doctrina noſtra ab illorum doctrina non diſſidet. Nam quod ab illis creditum, non quòd à nobis inuentum eſt, quod ab illis accepimus, non quòd ipſi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res eſt non ingenij, ſed doctrinæ: non vſurpationis priuatæ, ſed publicæ traditionis: non à nobis prolata, ſed ad nos producta: quam ita vt producta eſt ad nos, adferimus ad vos: non inſtitutores ipſi, ſed ſectatores: non ducentes, ſed ſequentes: non authores, ſed cuſtodes: memores illius, quòd verũ veri Dei cultorem Paulus admonet: Depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ: quam quidem promittentes à fide exciderũt. Quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos ſanctis patribus fuit depoſitum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis cuſtoditũ, vobis nunc reddimus. Quamobrem ſi nullas ad vos prophanas vocũ nouitates adſerimus, ſi à Paulo docti, ꝙ à patribus depoſitũ fuit apud nos fidei talentum, id magna fide cuſtoditum vobis reddimus: iterum atq; iterũ rogamus vos, & obſecramus, implete gaudiũ noſtrũ. Sed vos iampridem noſſe proculdubio cupitis, quanam tandẽ ratione gaudium noſtrum per vos impleri velimus. Non eſt cur anxio ſitis & ſolicito animo: nihil difficile, nihil durum & moleſtũ, nihil quod non cum voluptate potiùs, q̃ cùm labore coniunctũ ſit, vobis pręſcribemus: Neq; enim aliter nos à vobis, quã ſicut magiſter noſter Paulus olim à Philippenſibus, impleri gaudium noſtrum poſtulamus. Principio vt idem ſapiatis omnes: deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur? Eſtne aliquid in hoc laboris & moleſtiæ? Nunquid non dulcè potius cũprimis

Apoſtoli Poloniæ.

1. Tim. 6.

& iucundum est, quòd à vobis exigimus? Non vt Maria transmittatis, non vt partē aliquam terrarū orbis peruagemini, nō vt aut opes abijciatis, aut sanguinem vestrū profundatis, aut aliquam corporibus vestris molestiā adferatis, nihil horum aut similium præcipimus. Ac si quid tamē huius generis pro Christo legatione fungentes præciperemus, certè Christi causa non modò non detrectare, verū etiam summa cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam si nullos non perfert labores & molestias agricola, nulla nō adit pericula mercator, nullis non discriminibus vitam suam obijcit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamen an sint potituri, certum adhuc non est: & si maximè potiti sint, persępè tamen citius opinione sua dimittāt necesse est: si mox perituri cōmodi causa perferunt isti tam acerba multa, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate eadē omnia laturi essetis, vt infinitū, nec vllo vnq̄ tempore vobis periturum thesaurū, ibi consequi liceat, vbi neq; erugo, neq; tinea demolitur, neq; fures effodiunt aut furantur: vbi qua semel potiti fueritis vita beata, ea perpetuo frui licebit? Sed tamen nos nullū vobis grauius onus imponemus. Mandatū quod nos pro Christo legatione fungentes præcipimus vobis hodie, nō supra vos est, neq; procul positū, nec in cœlo situ, vt positis dicere, quis nostrū valet ad cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere compleamus? neq; trans mare positū, vt causemini & dicatis: quis è nobis poterit trāsfretare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus audire & facere quod pręceptū est? Sed iuxta vos est sermo valde in ore vestro & in corde vestro, vt faciatis illū. Breue verbum est, & expeditū. Hoc tantū hortamur vos, oramus & obsecram⁹, vt idipsū credatis, vt eādē charitatē habeatis. Quid est facilius, q̄ credere? quid dulcius, q̄ amare? Quid autem vtroq; fructuosius? Videtis q̄ sit expeditum, quod à vobis postulamus: modò voluntas adsit, dictum ac factum, gaudium nostrū per vos erit impletū: Neq; enim petentibus deerit ei⁹ auxiliū, qui operatur in nobis & velle & pficere. Sed hic dicet vestrū aliquis: Quid hoc rei est? tāq̄ cū infidelib⁹ ita nobiscū agitis. Nunquid nō credimus? Nobis verò, quin credatis dubiū nō est: sed minimè sufficere putamus, si quo-

Matt.6.

Deut. 20.
Rom.10.

Phil.2.

credere quomodo oportea[t]

si quomodocunque tandem vos credere profiteamini: verùm sicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idem credendo sapiatis. Non vt singularem siue solitariam quisque suam, non vt Vitembergensem, non vt Tigurinã, non vt Augustanam, non vt aliam quancunque (iam enim proh dolor luditur fidibus, non vna fides retinetur) sed vt catholicæ fidei confessionẽ Christianam vnanimiter omnes amplectamini. Quæ malum isthæc est amentia, cùm olim vnum Deum colentes, vno & eodem nomine Christiani fuerimus appellati, quòd nunc plerique tam præclarum nomen hoc fastidiunt, & Euangelici quàm Christiani vocari malunt? Scilicet extra Christum, Euangelium esse potest? Quid est Euangelium? læta annunciatio. Potest autem extra Christum læta esse vlla annũciatio? Sempiterni væ & æternæ mortis annunciatio extra Christum esse potest, lætæ alicuius rei nuncius extra Christum esse non potest. Quamobrem vnde discessistis, eo redeatis, neque nomen illud fastidite, quod est super omne nomen: quod solũ præ nobis ferre, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil prædicari de nobis potest gloriosius, quam si quemadmodum qui præcesserunt nos omnes, ex quo tempore Christi semel Euangelium recepit Polonia, Christiani simus & vocemur omnes. Christiani non ita pridem vocatis estis, Christianis parentibus prognati, à Christianis maioribus profecti, Christiani sicut initio, sic deinceps etiam semper & esse & dici velitis: neque vos ab illis præcidatis, quos esse & fuisse Christianos negare non potestis. Etiam atque etiam obsecramus vos per nomen domini nostri Iesu Christi, cuius nominis & ipsi communicatione gaudemus, & vos nobiscum vna maiorum nostrorum exemplo gaudere cupimus, vt idipsum dicatis omnes: idipsum sentiatis, idem sapiatis, & non sint in vobis schismata: sitis aũt perfecti, in eodẽ sensu, & in eadẽ sententia. Memores libertatis, qua semel nos Christus liberauit oẽs, quotquot esse & dici Christiani vultis, nolite iterũ iugo seruitutis cõtineri: nolite effici serui hominũ. Homo est Lutherus, homo est Philippus, homo est Caluinus, quorum alicuius opinionem cùm sequimini, quid aliud quàm hominis opinionem sequimini? Atqui mendacem omnem ho-

Act. 11.

Euãgeliũ extra Christum esse non potest

Philip. 2.

1. Cor. 1.

Gal. 5.

hominem esse, digito Dei scriptum est. Nolite sic eorum alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipsi senserunt, totius Ecclesiæ, quæ firmamentum est & columna veritatis, sensum & consensum posthabendum esse putetis. Iam verò si verbi Dei appellatione, quod nunc (proh dolor) non rarò fit à multis, verbum hominis dignati fueritis, videte, nunquid non germana sit hæc idololatria? Fugite idola per Deum immortalem. Non est Deus Caluinus, non est Deus Lutherus, non est Deus Bucerus, aut quicunque tandem alius ex illis, qui multo crudelius Christi corpus sanctissimum tractauerunt, quàm illi ipsi qui Christum in crucem egerunt. Tunc enim venerunt impij milites, & non fregerunt crura Christi: nunc venerunt isti speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & diruperunt ac in multas partes conciderunt totum corpus Christi: vnam, sanctam, catholicam, Apostolicam ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit: & inter manus Christianorum non est iam integrum corpus ecclesiæ. Quamobrem eorum sectatores esse nolite, per quos tam nefarium scelus patratum esse videtis: sed spiritum sanctum per suum vas electum, vos vt idem sapiatis monentem, audite. Non vt suam quisque propriam confessionem adferat, sed vt qui vos esse Christianos profitemini (libet enim receptum hoc nomen potiùs vobis tribuere, quo superstitibus etiam Apostolis Antiochiæ primum eorum vsi discipuli leguntur, quam nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiustertius à nouarum rerum studiosis vsurpari cœptum) vt idem sapiatis quod vestros vel communes nostros potius maiores, Christianos citra dubitationem vllam sapuisse cernitis: qui nos præcesserunt cum eodē signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Procul à vobis absit hęc impietas, vt patres vestros, auos, proauos, atauos idola coluisse, & nunc demū Christum prædicari cœptum esse, nunc demum vestris oculis Euangelij lucem affulsisse, hostibus veritatis & inimicis crucis Christi credere animum inducatis. Quingenti iam sunt octoginta sex anni, sicut annalibus nostris memoriæ proditum legimus, cùm per Christum Deum nostrum ab idolorum errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionem

Psal.115. *Idololatria quæ.* *1.Cor.10.* *Idololatria hæretici.* *Ioan.19.* *2.Tim.3.* *Actor.11.* *Poloni quando christiani facti.*

nem perducti: qui postquam semel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ nunquã satis est prædicanda bonitas illius & misericordia, non permisit deinceps vnquam sangui ne suo nos ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igitur sapiatis quod parẽtes, quod aui, quod proaui, quod ataui vestri, qui piè Christum coluerunt, iam inde à sexcentis annis propè sapuerunt: quandoquidem & ipsi non diuersum ab eo sapuerunt, quod reliquus orbis Christianus ab ipsis Apostolis receptum, & per longam Episcoporum & sacerdotum successionẽ ad nos vsque perductum sapuit semper, & sapit etiam nunc, & sapiet deinceps vniuersus. Non est Polona fides, non Lithuana, non Germana, quam vt firmiter teneatis, vobis persuadere conamur: Non est huius vel illius nationis aut prouinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat: est & vocatur fides catholica, per vniuersum terrarum orbem, quàm late patet Christianum nomen diffusa: neque triginta his aut quadraginta annis nata: sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul vt orbis conditus est, initium habuerit. Fuit ante legem obscurior: sub lege figuris magis adumbrata, quàm illustrioribus aliquibus notis expressa: posteaquam verò apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, facta est indies clarior & dilucidior: vt nihil iam ad eius perspicuitatem deesse videatur. Hanc igitur fidei catholicę confessionem Christianam vobis commẽdamus, vt quod audistis ab initio, id in vobis permaneat: quia si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & societatem habebitis nobiscum: & societas nostra erit cum patre & cũ filio eius Iesu Christo. Hanc & Paulus vobis commendat, cum vt idem sapiatis monet. Quid enim est aliud idem sapere, quàm catholicam fidem retinere? Qui catholicus est, idem sapit. Qui schismaticus est aut hæreticus, diuersum sapit. Hoc est idem sapere, sapere ad sobrietatem: hoc est diuersum sapere, sapere plus quàm oportet. Certè nõ oportet sapere plus quàm omnes sapiunt. nam sic sapere desipere est: Sicut etiam dicit Paulus, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Credere sanctam Ecclesiam catholicam, hoc est idem sapere. Quisquis hanc non credit, etiam si cętera

credat

Fides catholica, nõ Polona, vel Germana.

Tit. 2.

1. Ioan. 2.
1. Ioan. 1.

Idẽ sapere quid sit.
Rom. 12.
Rom. 1.
Ecclesiam catholicã nõ credẽs, nihil credit.

credat omnia, quæ in symbolo continentur, inanis est fides eius: quando non sapit idem, sicut Paulus admonet. Non est ita necessarium ad salutem habere Prophetiam, nosse mysteria omnia, & omnem scientiam, vt si quid alicui forte parum perspectum sit, de salute animæ suæ periclitetur. Vnum est necessariũ dicit Christus: Vnum est ad salutem necessariũ, quo si quis vno fuerit destitutus nihil est, quòd se salutem consequi posse, speret. Quid illud est? Subiungit mox Paulus dicens: Eandem charitatem habẽtes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, si charitatem non habuerit, factus est velut æs sonãs, aut cymbalum tinniens. Habeat prophetiam, nouerit omnia mysteria, & omnem scientiam, habeat omnem fidem ita vt montes transferat, si charitatem nõ habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperum omnes facultates suas, tradat corpus suum ita vt ardeat, si charitatem non habuerit, nihil ei prodest. Sola est charitas, quam qui habet, nihil ei deest eorum, quæ ad bene beatèq; viuendum pertinent: quam qui non habet, frustra habet cætera omnia. Fratres sumus, vnum Deum inuocamus, in vnum Christum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Psalterium recitamus, vnum Amen respondemus, vnum alleluia resonamus, vnum Pascha celebramus: quid causæ est, quòd vos foris estis, nos intus sumus? Quid causæ est, quòd altare contra altare erigitis, quòd cathedram contra cathedram constituitis? Quid causæ est, quòd Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiscum, idem cũ nostris maioribus, idem cum vniuersa Catholica Ecclesia sapiatis. verùm ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem sacramenta nobiscum, easdem scripturas habetis: hoc solum minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Adesset charitas, nulla esset præcisio: nihil esset quod impediret, quominus idem saperemus omnes. Nulli schismata facerent, dicit Augustinus, si fraterno odio non excæcarentur. Ante quem Ambrosius quoq;: Nouitianus, inquit, & alij non paruæ scientiæ fuerunt, sed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauerunt. Si charitas adesset, quandoquidẽ non inflatur charitas, nunquam eo tumoris ventũ esset à qui-

Luc. 10. Necessariũ est vnum, quod est charitas. 1. Cor. 13. Charitatis laus.

Charitatẽ hæretici non habẽt

Aug. de bapt. par. contra Donat. li. 1. cap. 11 Ambr. in ep. ad Cor. cap. 3.

1. Cor. 13. quibusdam, totum vt orbem Christianum desipere, se verò solos sapere, se solos videre sibi persuaderent. Si charitas adesset, quandoquidem non cogitat malum charitas, nunquàm hanc de nobis opinionem nonnulli concepissent, quod secus quàm intelligimus ipsi, scripturas interpretemur: qua vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si charitas adesset, causę nihil esset, quamobrem idem non saperemus omnes. Obsecramus vos per Christum, nunquid non eundem nobiscum in cœlis patrem inuocatis? nunquid inuocantes non eadem ab eius filio nobis præscripta formula vtimini, dicentes: Pater noster qui es in cœlis? Atqui pater hic noster, vnam tantum coniugem habere voluit. Qui patrem vnum agnoscimus, quare matrem etiam vnam non agnoscimus? Si primogenitus noster frater diuisus non est Christus, cur ipsi diuidimur, cur segregamur, cur disiungimur? Si membra sumus vnius Christi corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atque iterum per Deum vos obtestamur immortalem, implete gaudium nostrum: consonate paci, cohærete vnitati, acquiescite charitati, credite veritati, quo lætari queamus de concordia vestra, & gratias agere Deo de salute vestra, quam non potestis habere, nisi in Ecclesia catholica. Extra Ecclesiam catholicam omnia potestis habere, præter salutem. Potestis habere honorem, potestis habere sacramenta, potestis etiam cantare alleluia, potestis respōdere Amen, potestis Euangelium tenere, potestis in nomine patris & filij & spiritus sancti fidem habere & prædicare, sed nusquam nisi in Ecclesia catholica salutem potestis inuenire. Extra hanc haberi possunt omnia: sola ea, quæ sola salutem adfert charitas, extra Ecclesiam haberi non potest: neque enim diuidit vnitatem quisquis habet charitatem. Hæc est quæ facit vnanimes, quales vt sitis, cum Paulo vos hortamur: vt vno sitis & eodem animo, quo sumus nos, quo fuerunt olim & nostri & vestri maiores, qui piè Christum coluerunt, vt de vobis quoque dici queat, quod de nostris aliquando maioribus dictum legistis. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Quàm iucundum accidit auribus, & suaue, cùm

Margin notes: *Hæreses creāt schismatici.* — Matth. 6. — 1. Cor. 12. — *Extra ecclesiā salus & charitas haberi non potest.* — *Vnitatis Christianæ laus.* — Actor. 4. — Psal. 132.

cum legitur: Egressi sunt omnes filij Israël, & pariter congregati, quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatē, quasi homo vnus: eadem mente, vno consilio. Congregatus est populus, quasi vir vnus in Ierusalem. Vnum est necessarium, vnum est ad salutem necessarium: Vnū hoc illa ipsa hora, qua iam traditurus erat semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, petiuit à patre Christus dicens: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Et paulò pòst: Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint: sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus: vt sint confirmati in vnum. Neque verò petiuit hæc à patre modò repetitis vicibus, verumetiam hæc fuit causa potissima, sicut à Ioanne scriptum legimus, quamobrem turpissima morte condemnari voluit, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Quæ cùm ita sint, cùm ex hac vita migraturus ad patrem suum cœlestem nihil aliud nobis testamento Christus reliquerit quàm pacem, cùm non aliud sit patrem precatus diligentius, quam vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus, cùm & mortis illius tam acerbæ tam etiam ignominiosæ, non alia causa fuerit, quàm vt dispersos congregaret in vnum. cur vos, quod nobis testamento legatum est, id repudiaris? cur Christi precationem ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod anteà dispersum, postea sanguine illius fuit precioso congregatum, id vos iterum dispergere conamini. Estne hoc Christianos esse? éstne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraque vnum dicit Apostolus) vos ex vno facitis duo, ac plura etiā quàm duo. Altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram constituitis. Obsecramus vos, quid est hoc aliud, q̄ Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Christus est, qui

Iudic.20. *Ibidem.* *Ibidem.* *1.Esdr.3.* *Luc.10.* *Eph.5.* *Ioan.17.* *Ioan.11.* *Ioan.15.* *Ephes.2.*

qui congregat, ita Satanas est, qui spargit. Nolite chariſſimi, nolite ſpargere cum Satana, ſed congregate potius cum Chriſto: vel ſaltem, quod ſemel eſt precioſo Chriſti ſanguine congregatum, id nec ipſi ſpargite, nec ab alijs diſpergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quamuis corpora diuerſa ſint, eadem tamen in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem ſit ſenſus omnium. Nolite ſuam quiſque propriam confeſſionem adferre, ſuam quiſque ſolitariam, aut vnius alicuius ex his opinionem ſequi, qui ſicut propria ſua temeritate ſegregauerunt ſemetipſos, ita iuſto Dei iudicio ſunt & ipſi à ſe inuicem ſegregati, & in tot ſectas diſſecti, vt earum vix iam etiam numerum inire liceat. Verùm non eſt niſi vnum. Hoc vnum retinete: ab omni ſectarum genere cauetote. Sitis, vt Paulus monet, vnanimes, & idipſum ſentientes. Nam hi demũ ſunt vnanimes, qui ſentiunt idipſum. Sicubi verò ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus, ſicut (proh dolor) in hac noſtra prouincia fieri non ita pridem cœptum eſſe videmus, ibi vnanimitas eſſe non poteſt. Nihil eſt autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenſes ſcribens tam frequenter inculcet Apoſtolus, quàm vnum hoc, vt idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illum toties tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in eo parum ipſi dicto audientes fuiſſe videamini. Vultis ædificare ciuitatem? Hieruſalem ædificate, non Babylonem. Siquidem de Hieruſalem legitis, quòd ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipſum. In Babylone contrà, ſicut linguarum, ita & ſenſuum & rerum omnium horrenda quædam fuit confuſio. Ciuitas Hieruſalem vnum corpus eſt, non quadam corporum confuſione permixtum, vt inquit Hilarius, neq; ſingulis in indiſcretum aceruum, & informem cumulum vnitis, ſed per fidei vnitatem, per charitatis ſocietatem, per operum voluntatiſque concordiam, per ſacramenti vnum in omnibus donum efficimur omnes vna ciuitas Hieruſalem, efficimur vnus cœtus ſanctorum, efficimur vnum corpus Chriſti: à quo diſſidentes, & ſe peccatis ſuis præcipitantibus ſeparãtes, participationem ſanctæ huius domus non habent, in

Idipſum ſentientes. *Rom.15.* *1.Cor.1. et 2.Cor.13.* *Philip.4.* *Pſal.121.* *Gen.11.* *Pſal.121.* *Pſal.67.*

qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes, cùm sit participartio ciuitatis huius in idipsum. Quapropter vbi idē sapiunt omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes, ibi ciuitas Hierusalem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata, ibi est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, firmamentum & columna veritatis. Hanc itaque ciuitatem ædificate charissimi, vel vt ipsi potiùs hæc esse ciuitas queatis elaborare. Fugite verò, fugite de medio Babylonis, & saluet vnusquisque animam suam. Neque enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas suos Deus Babyloni comminetur. Quæ quidem non illi tantum, de qua propriè scripserunt, verū etiam ei, quam illa significauit euenisse videmus omnia. Ædificauit memoria nostra Babylonē in Germania Martinus Lutherus, quid superest malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio in idipsum: Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempestatibus? quæ non pertulit naufragia? quibus non est mactatum infortunijs, quoad in ea Babylon ædificabatur? Agite ô fratres, quorum exitus perhorrescitis, eorum imitari facta ne velitis. Non potest esse falsum, quod dixit veritas: Omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur. Sic ignis in stipites segregatus, extinguitur: domus in lapides diuisa corruit: nauis in tabulas discissa, demergitur. Quamobrem tanquam pestem vnam omniū teterrimam fugite diuisionem, fugite schismata, fugite hæreses. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres vestri vocamur, & sumus, ac pro paterna nostra erga vos charitate nullius rei maiorem, quam vestræ salutis curam & solicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à sanctis vestris, & ijsdem maioribus nostris. Nolite vos diuidere ab vniuerso terrarum orbe, quàm longè, quamq́; latè patet in eo Christiana religio, sed implete gaudium nostrum, vt idē sapiatis, eandem charitatē habentes, vnanimes, idipsum sentientes. Cæterùm quò minus gaudium hoc nostrum impleri possit, duo potissimum obstare videntur, à quibus vt

Hier.51.
Esai.13.
Hie.50.51
Psal.136.
Lutherus Babylonē ædificauit in Germania.
Matt.12.
Luc.11.

vobis diligenter caueatis, cum Paulo nostro paternè vos hortamur & monemus: qui statim subiungit: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Nihil est quod perinde obstet, quominus homines idem sapiant, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes: atque contentio. Quod etiam ille videtur indicare, qui dixit vnitatem assequi nõ meretur, quisquis nõ ipsam, sed quod vult ipse tuetur. Petrus Cluniacensis lib. 5. epistola 16. Hęc enim animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam persæpè caliginem oculis mortalium offundit, vt cæca mens, quod rectum est videre non possit. Quamobrem etiam alio loco Paulus, pugnas legis, & verborum vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominũ mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt. Et iterũ: His qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credũt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Et ad Corinthios scribens: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinẽ non habemus, neq; ecclesia Dei. Ad eundem modum & Iacobus, vbi zelus amarus habetur & contentiones in cordibus, negat eã ibi reperiri sapientiam, quæ desursum est, descendens à patre luminum: sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autẽ desursum est, inquit, sapientia, primũ quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Sectemini charissimi, sapientiã, quæ desursum est à patre luminum. Hæc enim est pudica, quoniã caste intelligit: est pacifica, quoniam à proximorũ societate propter elationẽ se non disiungit: est modesta, suadibilis, bonis consentiens, quoniam nihil habet in se pręfracti, sed facilè cedit veritati. Contrà verò, terrenã illam, animalẽ, diabolicam sapientiã, qua qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis omnibus auersemini: cùm ipsi vestris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis inconstantiã & omne opus prauum, vbi zelus est & contentio. Quid enim apud illos constans, quid fixum & stabile cernere licet: apud quos altercationes istæ de fide vigent

Contẽtionis fructus

Petrus Cluniacẽ ab.

1. Tim. 6.

Rom. 2.

1. Cor. 11.

Iacob. 3.

Sapientia diabolica.

Disputationum pernicies.

vigent maximè? Satis iam à nobis est superius indicatum, quemadmodum subinde varient sententijs, dogmata sua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquã, aliud cras affirmant. Suo quoq; tẽpore queritur Gregorius Nazanzenus, cùm feruerent maximè disputationes, tum refrixisse maximè charitatem, refrixisse pietatem, quę in credendo, in sperando, in amando consistit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod sicut ille dixit: Nimium altercando veritas amittitur. Neq; enim vllum adferri potest maius impedimentũ ad veritatem inuestigandam, quam si supra quam scriptum est, vnus pro altero infletur aduersus alterum. Pręclare Deum alloquens Augustinus, Veritas, inquit, tua, nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum: quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi propellitur ad sua: hoc est à veritate ad mendacium: Qui enim loquitur mẽdacium, de suo loquitur. Obsecramus vos, quod ab Augustino scriptum est, diligẽter vobiscum expendere velitis. Non est, inquit Augustinus, huius aut illius, sed est omnium veritas: omnes ad eius cõmunionem vocauit Deus publicè. Quod publicum est, nemo faciat priuatũ, ne priuetur: quod omnium est per charitatem, nemo sibi propriè vendicet, aut suum esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atque hic est fructus contentionis, quod dum suam quisque vult esse veritatem quę omnium est, amittitur veritas: quam non alibi, q̃ apud omnes, hoc est, in ecclesia catholica reperire licet. Qui loquitur alio quam omnium, quam ecclesiæ catholicæ sensu, de suo loquitur, mendacium loquitur. Contentio materia est iracundiæ. Est autem iræ proprium quòd facilè fallitur, fallitq;, ita vt iracundiorum ferè neminem veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quæ priuatum, quæ suum esse vult, quod publicum, quod commune est omniũ. Cuius mater, sicut ab eodẽ Augustino scriptũ est, est superbia & humanę laudis auiditas. Quamobrẽ fontẽ

Gre. Naz. lib. 1. Theolog.

Veritas altercando amittitur.

1. Cor. 14.

Aug. lib. 12. confess. cap. 25.

Veritas est omnium.

Ioan. 8.

Contentio materia iracundiæ.

Phil. li. 2. allegoriarũ epi. 60.

ipsum tanti mali cùm obruere vellet Apostolus, posteaquã dixit, nihil per contentionem: adiunxit statim, neq; per inanem gloriam. Tolle gloriam inanẽ, sublata simul erit omnis contentio, cuius non alia ferè causa est, quàm quod quæritur ab hominibus gloria: Verè namq; dictum est à Sapiente: Inter superbos semper iurgia. Atqui superbiæ filia est inanis gloria, quæ plerumq; facit è stultis insanos. Cessabunt iurgia, facessent contentiones, simul vt facesset inanis gloria. Facesset autem inanis gloria, si fuerit illud obseruatum, quod mox apud Paulum sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriã inanem: succedat in locum eius humilitas, quæ statim vt accesserit, facessat illa necesse est. Sicut mater hæreticorũ superbia, sic mater piorum omnium est humilitas. Vultis audire loquentem superbiam? Deponite, inquit, quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres, theologorum scholæ, authoritas conciliorum & pontificum, consensus tot seculorum ac totius populi Christiani: Nihil recipimus nisi scripturas, sed sic, vt penes nos solos sit certa authoritas interpretãdi: Quòd nos interpretamur hoc sensit spiritus sanctus, quod adferunt alij quãuis magni, quãuis multi à spiritu satanę & alienata mẽte profectũ est. Quòd orthodoxi docuerunt, quod authoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanæ: Quod ego doceo, spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio, Nam conscius mihi sum, me habere spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium: Neque quenquam vel tantillum moueat, multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, ecclesiæ sanctorum: omnes perierunt si senserunt, vt scripserunt, nisi qui fortè resipuerunt ante supremum vitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in spiritum sanctum, & subuertunt Christianismũ. Hęc est superbiæ vox. Nunquid autem hic hominem præ se quenquam iudicat? Tantum

Inanis gloria filia superbiæ.

Prouer. 13.

Superbia mater hæreticorum.

Lutheri superba verba.

tum abeſt,vt ſe ſuperiorem aliũ arbitretur,vt cęteros omnes præ ſe fungos eſſe iudicet. Videtis autem, vt hic non omnium, ſed ſuam priuatam eſſe vult veritatem: vt quod omnibus ad fruendum Deus propoſuit,id ſibi propriè ven dicet,& ſuum eſſe velit, quod eſt omnium.Itaque à communi propellitur ad ſua, à veritate ad mendacium: nam qui loquitur mendacium,de ſuo loquitur. At nihil tale humilitas,nihil priuatum,nihil vult habere ſuum. Quod omnium eſt, quod catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo libenter acquieſcit: id verùm, id rectum, id amplectendum eſſe cenſet: etiamſi propter intelligentiæ tarditatem pleraque non aſſequatur, ſe tamen non intelligendi viuacitate,ſed credendi ſimplicitate fore tutam perſuaſum habet: ac non modò ſe non præfert cæteris, verùm ſibi potius cæteros antepomit, ſe cæteros eſſe ſuperiores arbitratur: eos præſertim de quibus tot ſeculis tantam doctrinę,tantam & ſanctitatis opinionem fuiſſe videt. Nihil eſt quòd vel vnanimitate retinendæ,vel veritati inueſtigandæ ſit æquè noxium, atque laudis humanæ & inanis gloriæ cupiditas. Hãc enim qui aucupantur,quicquid omnium,quicquid catholicum,quicquid cõmune cum multis eſt, id tanquã tritum iã ab alijs & vulgare,quodq; nullam admirationem effecturum,nec aliquã excellentis alicuius ingenij vel doctrinæ ſit opinionẽ allaturũ, reijcit & aſpernatur: ſed ſingulares quoſdam exquirit intellectus,inſolitos & hactenus inauditos excogitat ſenſus,nouas & ſolitarias profert opiniones,quò poſ ſit digito monſtrari & dicier hic eſt. Hic eſt ille,qui nobis Euangelium,quod ita multis ſeculis ſub ſcamno iacuit,ingenij ſui fœlicitate nunc tandem in lucem protulit:qui verum illius & germanũ ſenſum aperuit:qui mentes noſtras poſt tantam,quæ iam diu noſtris oculis offuſa fuit,caliginem,nunc demum luce veritatis illuſtrauit. Quod ita longo ſeculorum interuallo nemo vidit orthodoxorum,vnus hic vidit: vnus hic prope mille iam annis ignoratum orbi Chriſtiano Chriſtũ clarè nobis demonſtrauit. Papè,quàm longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic eſt ille,qui de cœlo deſcẽdit:qui nos iam tandem ab idolorum ſeruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoſcere

Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica.

fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum quod Christi proprium est, id sibi vendicare conatur, dum se pro Christo coli vult, minimè contentus est eo, si vna aliqua de re singularem intellectum, & solitariam suam opinionem proferat, sed cùm in vno sibi videt successisse, mox alia simul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suũ anteponit: cum eo qui sedet in throno, dicens: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta sit hæc pestis inanis gloriæ. Hæc est, quæ Cherub angelum, qui cæteris præstare scientia visus est, de cœlo deiecit: Hæc est, quæ primos parentes nostros de paradyso deturbauit: Hæc est, quæ nunc etiam non paucos de regno cœlorum, hoc est, de Ecclesia Dei, in qua sola sunt pauperes illi spiritu, quorum est regnum cœlorum, præcipitat: Hæc est, quæ facit hæreticos: Hæc est, quæ facit schismaticos: ac quos nunc separat à cœtu piorum, hos posteà separabit ab eo, quod pijs promissum est, regno cœlorum. Sic enim hæreticum describit Augustinus. Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatusq; sui gratia falsas & nouas opiniones vel gignit, vel sequitur. Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatem amplecti iubet: qua qui præditus est, non modò se nulli, sed sibi potius anteponit omnes, nec adduci potest vlla ratione, sic vt de se magnificè sentiat, vt orbẽ Christianum totum cæcutiuisse, Christum tot seculis ignorasse, idola pro Deo coluisse credat, se verò solum videre, se solum sapere, se solum veram veri Dei colendi rationem tenere persuasum habeat. Vbi tanta est arrogantia, ibi nulla potest esse veritatis agnitio. Verũ est enim quod ab Augustino scriptum est, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentem: Resistit superbis Deus, humilibus autem dat gratiam. Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Ad quem respiciã, inquit, nisi ad humilem, & quietum, & trementem sermones meos? Vbi humilitas, ibi sapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi stultitia. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Abscondit mysteria sua Deus à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei mysteria

Apoc. 21.

Aug. de vtilit. cred. cap. 1.

Hæreticus quis.

Aug. ser. 213. de tẽpore.

Iacob. 4.

Psal. 137.

Esai. 66.

Prou. 11.

Rom. 1.

Matt. 11.

steria cognoscere? Vultis ad veram sapientiam? vultis ad scripturarum intelligentiam peruenire? Sitis in oculis vestris paruuli, sitis non alta sapientes, verùm humilibus cō sentientes, sitis conualles potius, q̃ montes. Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratiæ suæ. Nolite sic de nobis, nolite sic de vestris & nostris maioribus, nolite sic de cunctis qui per orbem Christianum sunt diffusi, & Christi fidem profitentur, existimare: quòd aut fungi quidam & stipites sint & fuerint omnes, aut si quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorum & nostra sit improbitas, vt agnitam veritatem profiteri & pr̨ nobis ferre nolimus, ac secus quàm intelligamus ipsi vos doceamus. Extremæ cuiusdam arrogantiæ ne dicamus an dementiæ, an impietatis potius fuerit, hanc de pijs omnibus tam impiam opinionem concipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideò stupidi, bardi, trunci sunt omnes quotquot à vobis ipsis inter vos dissidentibus dissentiunt? Certè non ita vos Paulus docet, sed in humilitate, inquit, superiores inuicem arbitrātes. Non modò, inquit Paulus, nemo præ se stupidos, bardos, truncos alios iudicet: verū præstantiores arbitratus, se potius pleraque non assequutum existimet, atque ideò minus præfractè suam opinionem tueatur: ac sicubi videt consensum omnium, sicubi videt vnanimiter aliquid ab Ecclesia Catholica definitum, tanto seculorum interuallo constanter ab omnibus obseruatum, ne velit orbis totius iudicio priuatum suum anteponere: neque sic sibi soli Dei spiritum vēdicet, vt cui propriè promissus & missus est, eum Ecclesiæ detrahat vniuersæ: Quin illi se submittat potius, illius placitis obtēperet, in captiuitatem redigat intellectum suum, in obsequium Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit simul quod monet Paulus, quod nos à vobis tanto studio petimus, vt idem sapiant omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes: Fieri autem id alibi nō potest, quàm vbi præsto adest humilitas, animiq; modestia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commendare studet omnibus: ac quominus quenquā illius pudere possit, Christi proponit exemplum, quò libentius illius vestigijs incedamus. Hoc sentite, inquit, in vobis, quod & in Christo

Psal. 103.

Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Iesu, &c.

Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuẽtus vt homo. Humiliauit semetipsum, fact' obediens vsq; ad mortẽ: mortẽ autẽ crucis. Propter quod & Deus exaltauit illũ: & donauit illi nomẽ, quod est super omne nomẽ: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestriũ & infernorũ: & omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Vultis, inquit Paulus, ad verã vitam, vultis ad verã & eã sempiternam gloriã peruenire? Christum ducẽ sequamini: quã vobis ille viã præeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cùm natura Deus esset, cùm se factis etiã ipsis Deum esse declarasset, vt qui vel nutu mortuos vitæ restituebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo morbos quoslibet propulsabat, qui verbo tempestates quoq; sedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè se Deum esse domonstrabat: Hic itaq; talis cũ esset, nunquid per contentionem, nunquid per inanẽ gloriam sibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus: quin humiliauit ac deiecit semetipsum apud homines, à patre gloriam expectans: vt non per ambitionem, sed per humilitatem aditum ad eam esse demonstraret. Vsq; eo autem se deiecit cùm esset summus omnium, vt non modò velut homo versatus inter homines esuriret, sitiret, lassesceret, inopia laboraret, ac omnibus iniurijs, quibus cæteri mortales oportunus fieret: verumetiã serui speciem in se, qui dñs est omnium, susciperet: & quidem serui nocentis, cũ ipsa esset innocentia. Nã quòd mali serui est, capi, alligari, flagris cędi, conspui: id ipse suscepit in se. Nec eo se demisisse contentus fuit, verumetiã ad mortis vsque suppliciũ ceu facinorosus aliquis descendit, & quidem omnium probrosissimæ crucis mortis. Quid aũt ex eo premij consequutus est? Quid aliud nisi quod ipse dixit aliquando: Qui se humiliat exaltabitur. Nihil sibi ipse quidẽ apud homines vsurpauit, nec ante tẽpus maiestatẽ suã iactauit, sed quo se magis ipse deiecerat, hoc eũ euexit magis Deus pater in summã sublimitatem: ac per humilitatẽ & ignominiã crucis illustrato, largitus est nomen quod excellit omnem

Christus quomodo sequẽdus.

Luc. 14.

omnē humanā gloriam: nimirū, vt iam ad illius Iesu consputi & crucifixi nomen, sese flectat ac submittat omne genu, non solū eorū, qui sunt in terris, verūetiam eorum, qui apud inferos, vel apud superos degunt in cœlis: nec vlla sit vsquā lingua, siue hominum siue angelorū siue dæmonū, quæ non confiteatur Iesum omniū rerum principē ac dominū à dextris assidere Deo patri, vt regni communis gloriæq; omnis consortem. Quotquot igitur eiusdem gloriæ participes esse cupitis, in hunc aspiciatis authorē fidei & consummatorē Iesum: huius vobis exemplū ad imitandū proponite: sanctis huius vestigijs incedite: per vitæ contēptum ad vitam: per inanis gloriæ dispicientiam, ad gloriam æternam: per mortalia dispendia, ad immortalia cōpendia viā affectate. Vultis similes esse Deo? Pium est & honestū, quod cupitis: Nā propterea Deus factus est æqualis nobis, vt nos illū in terris versantem imitati, Deo vicissim similes esse possimus. Sed ad hanc similitudinem ne velitis ea via grassari, quam ostendit serpens primis parentibus nostris: nec ea, qua Cherub ingressus est, vt elatis animis plusquam oportet scire & sapere, ac super nubium altitudinem ascendere, ac sic demum esse similes altissimo contendatis. Non hæc est via, qua itur in cœlum: nō hæc est via, qua peruenitur ad veram gloriam: ad præcipitium hoc iter est. Contritionē enim, inquit sapiens, præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Viam vobis ostēdit is, qui via nostra fieri dignatus est dominus noster Iesus Christus: humiliari ac deijci prius necesse est, vt sic tandem liceat exaltari. Hoc est quod nos Petrus monet. Humiliami sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. Hoc est quod à sancto Iob quoq; scriptū legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Hoc & sapiens docet, dicens: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorificetur, humiliatur. Et iterū: Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Non sumus hi, qui vos quominus scire contendatis prohibere velimus: Verùm quod Paulus in hac ipsa epistola scribit, cuius vos verbis ad idem sapiendum nobiscum inuitauimus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abun-

Heb. 11.
Prou. 16.
1. Pet. 5.
Iob. 22.
Prou. 12.
Prou. 20.
Philip. 1.

abundet in omni ſcientia veſtra. Priore loco poſuit Paulus charitatem quam ſcientiam: illam abundare vult in ſcientia. Nam qui ſe ſcire putat, ſi charitas in eius abundauerit ſcientia, ſublato per illam tumore, ſuperiorem ſe alium arbitratus, cum eum recta præcipientem audiuerit, facile de ſuo ſenſu cedit. Cæterum qui vel à ſe verbum Dei proceſſiſſe, vel in ſe ſolum perueniſſe perſuaſum habet, eiusque poſſeſſione cæteros excludit, adeò ſibi ipſi plerunque placet, vſque eo ſui cordis viſiones admiratur, totum vt orbem Chriſtianum erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet, neſciuiſſe, citius exiſtimauerit, quam vt ſibi parum aliquid in ſcripturis intellectum eſſe credat. Quamobrem ſcientiam vobis non inuidemus, ſed vt nihil æque ſuſpectum habeatis, atque inflantem ſcientiam, etiam atque etiam diligenter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. Hæc eſt enim, quæ ſegregat, quæ diuidit, quæ diſpergit, ſicut contra charitas eſt, quæ ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et ſicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, ſic hæc ex multis fidelibus vnam facit Eccleſiam. Charitas hæc ſicut non conſeruatur niſi in humilitate, ſic non tenetur, niſi in vnitate. Non illam habent diuiſores ſicut dicit Iudas apoſtolus: Hi ſunt, qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum non habentes. Qui ſeipſos ſegregant, quærit Auguſtinus. Quare ſegregant? Quia animales ſpiritum non habentes. Ideò defluunt, quia coagulum non habent charitatis. Ipſa charitate plena eſt gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocẽ ſuam, extendẽs alas ſuas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ nõ ſunt ex hoc ouili: oportet me & ipſas adducere, vt ſit vnus grex, & vnus paſtor. Merito non audiuit fratrem contra fratrem interpellantem & dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem. Domine, inquit, dic fratri meo: Quid? Diuidat mecum hæreditatem. Et dominus. Dic homo. Quare enim vis diuidere, niſi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego ſum Pauli, alius autem, ego Apollo. Nonne homines eſtis? Dic homo. Quis conſtituit me diuiſorem hæreditatis inter vos.? Colligere veni non diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate.

Charitas præfertur ſcientiæ.

Sciẽtia inflans perniciosa.

Charitas conſeruatur in humilitate, tenetur in vnitate.

Au. ſer. 6. dñica poſt aſcenſionẽ dñi in fine 10. tomi.

Matt. 23.

Iodn. 10.

Luc. 12.

1. Cor. 1.

Luc. 12.

tate. Cupiditas enim cupit diuidere, ſicut charitas colligere. Quid eſt autem, cauete ab omni cupiditate, niſi impleamini charitate? Nos charitatem pro captu noſtro habentes, interpellamus dominum contra fratrem, ſicut & ille contra fratrem: ſed non hac voce, non hac poſtulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo diuidat mecum hæreditatem: Nos dicimus, Domine, dic fratri meo teneat mecum hæreditatem. Hæc rectè quidem ab Auguſtino contra Donatiſtas dicta ſunt: ſed à nobis quoque non minus rectè poſſunt vſurpari contra vos, qui diuiſionem hæreditatis poſtulatis. Quamuis enim, ſicut illi quondam à patribus noſtris, ſic vos à nobis diuidi, & vnum nobiſcum caput Chriſtum confitentes, ab eius corpore ſeparari cupiatis, fratres vos tamen noſtros agnoſcimus: velitis nolitis, fratres noſtri eſtis. Tunc eſſe deſineritis fratres noſtri, cùm dicere deſinetis, Pater noſter. Adferens Prophetæ locum illum Auguſtinus, quẽ ex Eſaia citat Ambroſius. Et eo vetuſtior Theophilus ad Autholicum ſcribens: & hoc adhuc vetuſtior Iuſtinus philoſophus & martyr, qui videtur eum ex Eſaiæ capite 66. producere: His qui dicunt vobis, non eſtis fratres noſtri, dicite, fratres noſtri eſtis. Circumſpicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neque enim dicimus eos fratres noſtros ſecundum ſcripturas, & Eccleſiaſticum loquendi morem. Nunquid de Iudæis, qui in Chriſtum non crediderunt? Legite Apoſtolum, & videte, quia fratres quando dicit Apoſtolus ſine aliquo additamento, non vult intelligere niſi Chriſtianos. Iſti ergò qui dicunt, non eſtis fratres noſtri: paganos nos dicunt. Ideò enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde conſequens eſt error ipſorum, vt negent nos fratres ſuos eſſe. Vos etſi Donatiſtarum exemplo rebaptizare nos non vultis, tamen ſicut illi patres noſtros ſic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidem eadem ſacramenta celebratis, etſi non nobiſcum eadem: vnum Amen reſpondetis, etſi non nobiſcum vnum Amen: eundem Deum patrem inuocatis, etſi non nobiſcum eundem patrem: pro fratribus vos noſtris libenter agnoſcimus:

fra-

Diuiſio fugienda.

Fratres ſumus inuicem.

Auguſt. in pſal. 32.
Amb. in c. 14. prioris ad Corin.

Rom. 14.
1. Cor. 6, & 7.

fratres vos nostros appellamus: & vestram tanquam fratrum nostrorum salutem quærimus. Quamobrem precamur & nos à domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiscũ hæreditatem. Vos verò fratres nostros adiuramus per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum dominum nostrum, per mansuetudinẽ eius adiuram' vos, vt ne petatis à domino, quo nos diuidere vobiscum velit hæreditatem. Etenim dominus Deus noster non diuisionis, nõ dissensionis Deus est, sed pacis, sed dilectionis. Sicut ipse Christus diuisus non est, sic hæreditatem suam, Ecclesiam suã diuidi non vult. Vultis scire quis est, qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fratres diuidit. Fugite per Deũ immortalẽ, fugite diuisorem istum: ad eum autem vos cõuertite, qui quemadmodum solicita gallina congregat pullos suos, souetque sub alis suis, sic & ipse quos precioso sanguine suo redemit, eos congregare conatur. Ipse est pax nostra: ipse facit vtraq; vnum, non duo de vno. Nolite maceriam iterum interponere velle, quæ semel per ipsum pro nobis mortuũ, est sublata. Si scripturas cõmuniter possidemu[s], si de eodem euangelio gloriamur, quid causæ est, quamobrem & Christum & corpus eius, hæreditatem eius Ecclesiam non itidem cõmuniter possideamus? Quid causę est, quò minus idẽ sapiamus omnes, eandẽ charitatem habẽtes, vnanimes, idipsum sentientes? Verùm hæc his dicta sufficiant, qui sunt adeò diuisionis & segregationis cupidi: pro quibus Deum supplices precamur, vt charitatẽ in cordibus eorũ diffundat, per quam ad ecclesiæ redire possint vnitatem. Qui verò nondũ quidẽ discessistis, verùm quòd vos pleraque offendunt in ecclesia, ideò vacillatis animis, ac fores prospectare videmini, oramus vos & obsecramus per viscera misericordiæ Dei, ne velitis esse paruuli fluctuantes, neue circumferamini omni vento doctrinæ, quodque semel à maioribus vestris traditum accepistis, ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini. Consistite firmi in lapide angulari Christo, in quo ædificati sumus in habitaculum Dei in spiritu sancto. Continete vos in arca, ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos absorbeat: perseuerate

1. Cor. 14. *1. Cor. 4.* *Quis diuidat.* *Ozeæ. 13.* *Ephes. 2.* *Ephes. 4.* *Galat. 1.* *Ephes. 2.*

rate in ouili ecclesię,ne fiatis pdæ lupis.Quod ad doctrinã attinet,quam ad vos afferimus,non est ea priuata nostra: nihil de nostro loquimur:quod omnium est, quod catholicum est, quod orthodoxum est, quod Christianum est, quod ap ibsis Apostolis, per longam Episcoporum & sacerdotum succesionem,per manus nobis traditum est,id vobis offerimus,vt sine vlla dubitatione recipere possitis. Si verò sunt in moribus nostris nonnulla quæ vos offendunt,si doctrinæ professioniq; nostræ vita non respondet, ita vt sermones hominũ effugere non possimus, nihil ad vos aliena peccata pertinent,si modo displiceant,neq; iustã propterea saparationis causam habetis.Sed quo maior sit dictorũ fides,non nostris,sed illius verbis vtendũ existimamus,cuius non doctrina magis q̃ vitæ sanctimonia, in toto terrarũ orbe,q̃ latè patet Christiana religio, prædicatur ab omnibus: sic enim ille loquitur,non temerè Chrysostomus appellatus.Sed longè,inquies, à dignitate Apostolorũ tu abes.Fateor,nec vnquã negabo,non solũ non illis, sed ne vmbra quidẽ eorũ me dignum esse: sed tamẽ, si nostrũ officium vos conseruabitis,nullã iacturam hinc facietis:imò magnã etiam vtilitatẽ consequimini. Nã cùm vel erga indignos magna sitis affecti charitate,cũ singularem præstetis illis obedientiã,maiora tunc præmia maiorq; vobis debetur retributio.Nõ enim nostra prædicamus,quoniã est nobis doctor in cœlis: sed quæ recepimus,ea tradimus: & tradentes ea, nihil aliud à vobis flagitamus,q̃ vt diligamur.Quòd si etiã diligi sumus indigni,sed nos dilectione ac charitate vestra dignos cito facietis: quãuis mãdatum sit non amicos solùm, verũetiam inimicos diligere.Quis ergò sic durus atq; agrestis est, vt cũ huiusmodi mandata sibi tradita sint, nihilominus amicos auersetur atq; oderit,etiam si mille vitijs mentẽ irretitã atq; oppressam habeant? Cũmunicamus eadem mensa spiritali: communicemus & spiritali charitate. Nam si latrones cũ alteri alteris sale cõmunicauerint, latrocinandi ferocitatẽ deponunt: quibus nos rationibus excusabimus, domini corpore cõmunicantes,& latronum consuetudinẽ atrocitate superantes? præsertim cum multis gentilibus, non quoniã vna mensa vterentur,sed quoniam vnius essent ciuitatis, satis

Doctrina sana non aspernãda propter improbã doctoris vitã

Chrys. Homil. 33. in Matt.

satis ad amicitiam fuerit: Nos autem, qui eiusdem sumus ciuitatis, vna nobis domus est, eadem menia, eadem via, ianua, radix, vita, quibus idem caput est, idem pastor, idem rex, vnus & idem magister, iudex, conditor, pater, quæ omnia nobis æquali qua iam insunt communitate: qua erimus ira digni, si mēte diuisi, alter alterum non diligimus? Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoq; dicta vobis esse putate. Narrat ille, non solùm Apostolis, sed ne vmbra quidem illorum se dignum esse. Nos verò plus etiam fatemur, quòd multò longius ab huius viri sanctissimi sumus integritate remoti, quàm ille fuit ab Apostolorum dignitate disiunctus: Sed num propterea non audire nos, num propterea separate vos à nobis debetis? Nihil est, quod minus esse faciendum existimet Chrysostomus: Quin quanto nos minus

Iacob. 2. digni, tanto maiorem in cœlis mercedem vobis esse positam affirmat, qui non in personarum acceptione fidem habeatis, neque qui simus nos (eadem enim sumus nos, qua estis vos infirmitate præditi) verùm quis & quantus ille sit, pro quo legatione fungimur, dominus noster Iesus Christus, attendendum, atque illi in nobis indignis loquenti parendum esse puteris. Præclarè dictum est

Paulinus epist. 1. ad Seuerum. à Paulino, Quod etiam in malo seruo bonus dominus honoratur. Nihil est quod metuatis, modò sitis ipsi boni, quicquam obfuturos præpositos malos. Nunquid obest palea

Matth. 3. frumentis? donec veniat dominus areæ, ferens ventilabrū in manu sua, vt mundet aream suam, frumenta recondat in horreum suum, paleas verò comburat igni inextinguibili? Nunquid obfuit bonis tanta multitudo sceleratorum, qui per Ezechiëlem Prophetam dicti sunt, nimirum

Ezech. 9. illis, qui gemebant & mœrebant facinora populi, quæ fiebant in medio eorum? Ab ipso etiam orbe condito, semper bonis mali permixti fuerunt: neque tamen illis quicquam

Mali semper bonis permixti. obfuerunt. Vbi erat Moyses & Aaron, ibi murmuratores sacrilegi, quos Deus à facie sua semper se perditurum esse minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & cæteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid: vbi Esaias, vbi Ieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi sacerdotes mali & populi mali. Sed sarcinam suam vnusquisque portabat. Vbi-

Vbicunque boni fuerint, nouit Dominus, qui ſunt eius, dicit Apoſtolus: & recedat ab iniuſtitia omnis, qui inuocat nomen Domini. Non dicit, recedat ab iniuſtorum & malorum communione, ſed recedat ab iniuſtitia, recedat à peccatis eorum: quibus ſi per conſenſionem non communicauerit, etiamſi ſocietatem eorum corporaliter non deſeruerit, ſecurus eſt, nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt. Fugiat paleam, ne hoc ſit: non fugiat aream, ne nihil ſit. Nihil itaque vos moueant peccata noſtra: vt propterea vobis vnitatem Eccleſiæ relinquendam eſſe putetis. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter bonos mali tolerandi ſunt. Sicut tolerauerũt Prophetæ, contra quos tanta dicebant: nec ſacramentorum illius populi communionem relinquebant. Sicut ipſe dominus tolerauit Iudam, diabolum, furem & venditorem ſuum vſque ad condignum eius exitum, & eum omnium nocentiſſimum ſacram cœnam cum innocentibus communicare, & precium noſtrum accipere promiſit. Sicut tolerarunt Apoſtoli eos, qui per inuidiam, quod ipſius diaboli vicium eſt, Chriſtum annunciabant: Et inter ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti, Paulus non ſua quærens, ſed quæ Ieſu Chriſti, cum ſumma tolerantiæ laude conuerſatus eſt. Sicut tolerauit ſanctus Epiſcopus & martyr Cyprianus collegas ſuos Epiſcopos, de quibus plurimos, quos & ornamento oportebat eſſe cæteris & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum ſecularium fieri queritur, derelicta cathedra, plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quęſtuoſæ nundinas aucupari: Eſurientibus in eccleſia fratribus habere argentũ largiter, velle fundos inſidioſis fraudibus rapere, vſuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exemplo tolerate nos quoque peccatores: & ferte nos ſicut vultis, vt Chriſtus ferat vos. Peccatores ſumus: peccatores eſſe nos libenter agnoſcimus. Sed nunquid ſanctiores hi ſunt, qui diſceſſerunt à nobis? Nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipſi coniugia, caſtiora ſunt, quàm noſtrorum ſacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremæ cuiuſdam dementiæ fuerit, ſic ſacerdotes, Epiſco-

2. Tim. 2.

Mali propter bonos tolerandi.

Philip. 1. & 2.

Cypr. ſer. 5. de lapſis

pos,& monachos odiſſe,vt ipſe te reddas illis deteriorem, nec illos tamen efficias meliores? Nullum eſt enim vitium hæreſi vel ſchiſmate deterius. Congerantur in vnum ſacerdotem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & quicquid præterea criminum eſt: omnem hanc vitiorum lernam, vna ſuperat hæreſis aut ſchiſma. Longè enim ſunt grauiores trabes ſchiſmatis,quas in oculis gerunt, qui ſegregauerunt ſemetipſos, quàm qualiacunque tandem peccata manentium in vnitate Eccleſiæ: quæ ſchiſmati comparata, ſicut feſtucæ in oculis fratrum eſſe videntur, vt non immerito dixerit Auguſtinus, quòd conſilia ſeparationis, & inania ſunt,& pernicioſa,atque ſacrilega: quia & impia,& ſuperba fiunt: & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigunt animoſos malos. Qui, quanto ſit grauius ſchiſmatis crimen,vel ex eo cuiuis conſtare poſſe docet,quod cum prioris populi temporibus & idololatriæ ſacrilegium fuiſſe commiſſum, & à rege contemptore librum propheticum incenſum eſſe legamus, vtroque crimine malum hoc non puniretur atrocius, niſi grauius penderetur. Siquidem ſchiſmatis authores viuos dehiſcens terra ſorbuit: & eos qui conſenſerant, cœlo irruens ignis abſumpſit. Sic ne fabricatum & adoratum idolum, nec ſacer liber exuſtus meruit vindicari. Itaque diuerſitate pœnarum,cuiuis diuerſitatem agnoſcere licet meritorum. Et alio quodam loco: Sacrilegium, inquit, ſchiſmatis omnia ſcelera ſupergreditur. Et libro 2. dicit, non eſſe quicquam grauius ſacrilegio ſchiſmatis, quia præcidendæ vnitatis nulla eſt iuſta neceſſitas. Libet autem etiam quid ſchiſmaticus ipſe, vel ſchiſmaticorum & hæreticorum princeps potius, Martinus Lutherus de conſilio ſeparationis eiuſmodi ſenſerit,paucis adſcribere. Nam qualiſqualis ſit, digna tamen eſt vox hæc eius quæ celebretur, & quam omnes qui ſe catholicos profitentur, non in ore magis, quàm in pectore ſemper habeant. Obiectum illi fuerat ab Eccio in diſputatione Lipſica, quòd eſſet fautor & patronus Bohemorum ſchiſmaticorum. Tum ille dicitur in hęc verba prorupiſſe. Nunquam mihi placuit,nec in æternum placebit quodcunque ſchiſma. Iniquè faciunt Boëmi, quòd ſe authoritate propria ſeparant à noſtra vnitate: etiam

Schiſma grauiꝰ quã idololatriæ crimen.

Aug. li. 3. cont epiſt. Parmeniani, cap. 2. Epiſt. 162. & 172.

Num. 16.

Au. I. contra epiſt. Parmeniani cap. 4. Et lib. 2. cap. 11.

Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate.

etiam si ius diuinum pro illis staret: quum supremum ius diuinum sit charitas, & vnitas spiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portare. Hi sanè peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt sua onera portari, & solùm commodis aliorum frui & vehi: vt qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, morosos dedignantur habere socios vitæ: Sed quærunt humanos, suaues, benignos, quietos & sanctos homines. Hoc est, volunt non in terra, sed in paradiso, non inter peccatores, sed inter angelos, non in mundo, sed in cœlo viuere. Quibus quoque timendum est, ne & hic recipiant mercedem suam, & in hac vita suum regnum cœlorum possederint. Nam cum sponsa nolunt esse lilium inter spinas, nec cum Hierusalem in medio gentium posita, nec cum Christo dominari in medio inimicorum. Euacuant enim crucē Christi in semetipsis, & ociosam & stertentem, alijsq; humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium societatem, vt boni fiant, nihil aliud faciunt, quàm vt pessimi omnium fiant, quod tamen non credūt: quia propter charitatem fugiunt germanū officium charitatis: propter salutem fugiunt verum compendiū salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima, quando agebat inter pessimos. Horum enim onerū tolerātia, mirè rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit: Posteriora dorsi in pallore auri. Hoc est, tolerātia columbæ Christianæ, quæ per dorsi posteriora significatur, tota est rutilātissima in aurea charitate. Alioquin cur nō Moyses, quoq; reliquit durę ceruicis populū? Cur nō Eliseus & Prophetæ, reges Israël idololatras? *Psal.6* Consequēs est quod Bohemorū dissidium à Romana Ecclesia, nulla possit excusatione defendi, quin sit impium, & Christi omnibus legibus contrarium. Quia contra charitatem, in qua omnes leges summātur, perstat. Nam hoc quod vnicè allegant, sese timore Dei & conscientiæ defecisse, ne inter malos sacerdotes & pontifices viuerent, hoc eos maximè omnium accusat. Et alio loco: Hæc ideò, inquit, commemoro, ne Pighardi nostri vicini hæretici, infelix populus fœtore Romano gaudeant, sicut pharisæus super publicanū, nō autem compatitur. Ne, inquam, illi nos crederēt nescire vitia & labes nostras, & immēsum aduers⁹

Boëmorū dissidiū à Rom. ecclesia inexcusabile.

In resolutio. super propositiones. 80.

nostram miseriam superbirent, si nos ista tacere & approbare videremur. Scimus heu nostrum casum, & dolemus, non autem sicut hæretici fugimus, & semiuiuum transimus, tanquam alienis peccatis polui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei & proditores Christi: si Christus fecisset, sicut vos facitis, quis vnquam saluatus esset? Et in declaratione quorundam articulorum, sic ait: Quòd Romana Ecclesia sit à Deo præ alijs omnibus honorata, non est dubium. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, pontifices quadraginta sex Romani, ac tot centena millia martyrum, sanguinem suum fuderunt, infernum & mundum vicerunt, vt vel palpari queat, quàm singularem habeat ad eam Ecclesiam respectum Deus. Quòd si nunc proh dolor res habet Romæ vt expediret habere melius, attamen neque hæc, neque alia causa vlla, tam grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa separatio aut discessio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tanto magis accurrendum & adhærendum est. Per separationem enim & contemptum, non fit melius: nec dimittendus est Deus propter diabolum, nec vitandi reliqui boni propter turbam prauorum. Imò propter nullum peccatum aut malum, quodcunque excogitari aut nominari potest, debet rescindi charitas, nec spiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia potest, & vnitati nihil nimium graue est. Modica enim charitas & vnitas est, quæ finit se propter aliena peccata diuidi. Et in epistola quadam ad duos Plebanos de Anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ: arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse papatum. Profecto friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ędificaturi sunt: Hoc enim pacto negare eos oporteret totam quoque scripturam sacram, & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus: Et nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus Testamtum nos dimit-

Ecclesia Romana à Deo præ alijs omnibus honorata.

dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum: Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub papatu plurimum esse boni Christiani: imò omne bonum Christianum: atque etiam illinc ad nos deuenisse: Quippe fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prędicandi officium, verum cathechismum: vt sunt, oratio dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper, sub papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse. Videtis charissimi, quid de separationis consilijs senserit ille ipse, qui primus ætate nostra separationis ab Ecclesia Dei consilium est amplexus, qualem ipse contra Pighardos, & se suiq; similes hæreticos, vi veritatis coactus sententiam protulit. Quamobrem fugite, fugite separationis consilia, & in vnitate Ecclesiæ permanete. Qualesquales sumus, quamdiu tamen catholici sumus, parata est semper in Ecclesia catholica remissio peccatorum, simul vt ex animo patratorum criminum pœnituerit. At in hæresi vel schismate malè viuunt, etiam qui bene viuunt: nec est, nisi prius vnde discesserit eo redeat, quòd quisquam se peccatorum suorum veniam adipisci posse speret. Quisquis enim ab Ecclesia catholica fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi corporis vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus: sed ira Dei manet super eum. Quisquis autem in hac Ecclesia bene vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata: quia vnusquisque in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit: Quamobrem nemo propter paleas ventilabro iudicis excutiendas, relinquat aream domini: nemo propter zizania in messe comburenda excedat agro: nemo propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpat retia: nemo propter hœdos atque hircos in iudicis aduentu segregandos, deserat gregem: nemo propter vasa in contumeliam facta, migret ex magna domo domini. Quin illud secum potius quisque reputet: quum in

In ecclesia catholica remißio peccatorũ.

Epist.151.

Gal.5.

Matth.3.
Matt.13.
Ibidem.
Matt.15.
2.Tim.2.
Matt.10.

Euangelio dicat Dominus: nónne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadit super terram sine patris vestri voluntate: Si passeres non cadunt in terram absque voluntate Dei, multo minus sacerdotes aut Episcopos dari terris, vel non sciente, vel nō permittente Deo: Siquidē Deus in cuius manu cor est regis, & qui quocunq; voluerit inclinat illud, aliquando regnare permittit hominē hypocritam propter peccata populi: vt sit sicut populus, ita & sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi regem in furore meo. Dat quandoq; Deus improbis potestatem, vt & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per potestatē enim diabolo datam, & Iob probatus est, vt iustus appareret: & Petrus tentatus est, ne de se præsumeret: & Paulus colaphizatus est, ne se extolleret: & Iudas damnatus est, vt se suspenderet. Vsque eo aūt secundum merita subditorū tribui scribit Gregorius, personas regentium, vt sæpe qui videntur boni, accepto mox regimine, permutentur: sicut scriptura sacra de Saule dicit, quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, vt sæpe pro malo gregis, etiam verè boni delinquat vita pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius Dauid propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populū numerando peccauit, & tamē vindictam populus Dauid peccante suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum merita plebium, disponuntur corda regentium. Mutet igitur populus vitam suam, mutabit etiā Deus eorū corda, qui præsident: Qui potens est ex lapidibus filios Abrahę suscitare: qui potuit ex persequutore Saulo Paulum Apostolum: qui potuit ex Matthæo publicano facere Euangelistam: potestis ex mercenarijs malisq; præsidibus bonos facere pastores. Non enim est abbreuiata manus domini, neque aggrauata auris eius, vt non exaudiat: dummodo nos declinemus à malo & faciam' bonū, vitaque nostra in melius commutata vnanimiter omnes maiestatem diuinam supplices deprecemur, vt suam nobis gratiam impartiat, quo posimus vtrique dignè ambulare vocatione, qua vocati sumus: vt & vos, oues vos esse recordati, minimè vobis licere velitis, eos iudicare, & in

Præsides mali cur interdū à Deo dātur — *Prou.21.* *Iob.34.* *Esaiæ.24* *Oseæ.13.* *Iob.1.* *Matt.26.* *2.Cor.12.* *Matt.27.* *Greg.libr. 26.moral. cap.20.* *2.Reg. 24* *Popul' vitā au meliu dū mutat, mutabit & regens.* *Matth.3.* *1.Tim.1.* *Matth.9.* *Esa.59.* *Psal.30.* *Ephes.4.* *Oues pastores non iudicent.* *Matt.23.*

eorum vitam anxiè nimis inquirere, à quibus ipsi iudicandi venitis: sed etiam si aliquo fuerimus in delicto præoccupati, Christum nihilominus audiatis præcipientem: Quæ dicunt facite, quę autem faciunt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad quod arduum nimis & periculosum vocati sumus, ita vitam nostram instituamus, vt ne quod verbo ædificamus, moribus nostris destruere videamur. Quoniam verò homines vtrique sumus, & hoc ipso nomine peccatores, quia homines, si qua nos apprehenderit humana tentatio, sicut Paulus monet, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportemus inuicem in charitate: ac si qui sunt firmiores, imbecillitates infirmorum sustineant: nec alia magis de re soliciti sumus omnes, quàm vt seruare possimus vnitatem spiritus in vinculo pacis. Hanc enim ad patrem suum migraturus, testamento nobis reliquit Christus. Hanc sectari nos iubet Paulus: quòd sine ea nemo videbit Deum. Quòd si monenti obtemperauerimus, futurum est, vt ex hoc exilio ad manentem illam ciuitatem cœlestem Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur, peruenire mereamur: in qua videre licebit, sicuti est, eum, qui est pax nostra, omnem intellectum nostrum exuperãs, Dominum nostrum Iesum Christum.

Ephes. 4.
Ioan. 15.
Hebr. 12.
Hierusalẽ visio pacis.

Gratia & misericordia eiusdem Domini nostri
Iesu Christi: cui laus, honor & gloria
in secula seculorum.
Amen.

CAP. VIII. POST ILLA VERBA, Semetipſum obtulit immaculatum, hæc verba inſerantur.

POſteaquàm ſingula Chriſti beneficia, quorum in ſymbolo fit mentio, diligenter Eccleſia mater noſtra, ſtatis diebus ad memoriam eorum recolendam inſtituendis, oculis noſtris repræſentauit, viſum eſt, etiam illi ſacratiſſimo Chriſti corporis & ſanguinis myſterio (quod continuo à Chriſti tempore in vſu fuit, & eſt, eritque ad mundi finem) celebrando diem aliquem feſtum inſtituere: qui nõ proptereà minore nobis veneratione proſequendus eſt, quod recentius inſtitutus eſſe videtur. Vixdum enim anni trecenti interceſſerunt, cum ſpiritui ſancto viſum eſt. Vrbano quarto Eccleſiæ præſidente, dies vt hic feſtus in orbe ageretur vniuerſo, ad eorum fidem illuſtrandam, qui ſub ſpecie panis, verum corpus & ſanguinem Chriſti contineri, profiteri non erubeſcunt. Conſtat enim, quod non ita multis antè annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterque ſuum hunc errorem reuocauit: fuerunt Henriciani & Petrobruſſiani, qui de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in venerabili Euchariſtiæ ſacramento, cuius certa ſemper & indubitata fuit anteà fides in Eccleſia, primi dubitationẽ quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quiſquam eſſet, qui de veritate Chriſti corporis & ſanguinis ambigeret, diem hunc feſtum inſtituit, in quo ſolennem proceſſionem proxima feria quinta poſt feſtum ſanctæ trinitatis, fieri quotannis præcepit, qua teſtatum fieret omnibus, quotquot ſumus fideles & orthodoxi, quòd non ſolum non erubeſcimus veritatem hanc, quam à Chriſto docti ſumus profiteri: verumetiam de hoc Euangelio, hoc eſt, de Chriſti crucis & mortis annunciatiatione, præcipuæ gloriamur, deque eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei ſignum, ſub viſibili panis ſpecie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actum, & in mortem traditum eſt, publica cum lætitia per forum perque plateas, maximo cum honore circumferimus, ac

Vrbanus quartus.

eam,

eam quæ Christi corpori debetur adorationem præstantes, credere nos Christo dicenti profitemur: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: nec Euangeliũ illius erubescere, quo nobis hæc tã gloriosa crux illius & mors, annunciatur Obseruatur autem hoc in prouincia nostra, quod in hac processione, quatuor Euangeliorum initia decantantur ad quatuor mundi partes, vt palã fiat, hoc Euangelium crucis & mortis Christi, in omnibus mundi partibus, ab Apostolis & eorum successoribus, fuisse prædicatum. Ac fit quidem huius ipsius rei commemoratio: eo ipso die, qui propriè dies cœnę domini dicitur. Sed quoniam sub idem tẽpus, sicut paulò antè fuit à nobis demonstratum, tristis erat anima Dei & saluatoris nostri vsq; ad mortem: plorabat mater eius Maria, flebant sancti eius Apostoli, mundus verò gaudebat, non visum est satis esse conueniens, vt eo tempore, cum gaudio crucis illius & moris memoriam celebraremus, quo Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabant: sed cum ipsius Christi, tum sanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertrãsiuerat, & Apostolorũ eius luctum ac tristitiam exprimeremus, in mœrore & planctu dies illos transigentes, quibus tam crudeliter in Christi corpus est sæuitum. Itaq; gaudium hoc in illud tempus, quo gauisi sunt etiam ipsi discipuli viso domino, differendum esse cẽsuit Ecclesia: vt posteaquàm illa pressura præterijt, posteaquàm à mortuis Christus resurrexit, in cœlos ascendit, & promissum spiritum suum sanctum Ecclesiæ misit: quo docente, & sanctæ Trinitatis mysterium, & huius venerabilis sacramenti arcanum, intelligere nobis datum est, tum demum summa cum exultatione, crucis hoc & mortis Christi beneficium recoleremus, deque fructu, quẽ nobis attulit, gaudium nostrum orbi testatum faceremus vniuerso. Quamobrem nihil est aliud hæc processio, quã gloriosa quædam Christi crucis & mortis prædicatio, deq; superato per crucem diabolo, de morte nostra per mortem Christi deuicta, de remissione peccatorum conciliata, de regni cœlestis hæreditate, nobis parta, triumphus quidam & exultatio. Quid autem aliud, quam hoc est Euangelium nostrum: quod nos non erubescere cũ Paulo profiteri debemus,

Mar.14. *Ioan.16.* *Luc.2.* *Ioan.20.* *Rom.1.* *Galat.6.*

bemus, ac non modo nō erubescamus, verumetiam cum eodem dicat vnusquisque nostrum. Mihi autem absit glo-
1. Cor. 1. 2. riari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Nihil aliud scire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quam Iesum Christum & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis atque Græcis, Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Vtinam autem non deessent etiam hoc infœlici nostro sæculo, quibus Christi crux & mors, (in cuius memoriam diē hunc tam festum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circumferentes, & quod nos non pudeat, Christi crucifixi, palam orbi ostentantes) vtinā non deessent, inquam, quibus ea res non esset scandalum, quibus non stultitia quædam videretur, qui veritatem de sui corporis veritate dicentem, Hoc est corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præsentiam in hoc venerabili sacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quo minus liberè fidem nostram profiteamur. Semper hoc fuit satanæ studium, cùm non aliundè salutem nostram pendere videret, quam ex hac iugi Christi crucis & mortis recordatione, vt eam omni studio vellet extinctam, & ex animis mortalium euulsam. Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis virilius illi resistendum, tantò magis immensum hoc Christi beneficium, præ nobis est ferendū. Ac si quis ex nobis quæsierit: Quid est, quod hodie tam festum diem agitis? quòd Eucharistiam ita per forum & plateas circumfertis? quòd cereorum tantā vim accenditis? quòd humana voce psallere non contenti, & cymbalis, & tubis, & omni musicorum instrumentorum genere, lætitiam quandam ingentem præ vobis fertis? huic respondebimus. Hoc est Euangelium nostrum, quod nos nō erubescere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Christus in nouissima cœna, sui corporis & sanguinis sacramentum nobis vtendum dedit, vt siue manducantes illud ore, & bibentes: siue etiam intuentes & fide percipientes, meminissemus hoc esse corpus illud, quod pro nobis in mortem

tem

tem traditum, hunc esse sanguinem illum, qui in peccatorum nostrorum remissionem fusus est. Huius itaque Christi crucifixi pro nobis, & mortui corpus, sub illa specie, qua suis illud Apostolis in cœna nouissima dedit, omnibus ostentamus, illud quàm maximè veneramur, & adoramus: in eo, & de eo gloriari nos profitemur: de morte deuicta, deque diabolo superato triumphum agimus, ac Deo patri cœlesti gratiam habemus, qui per crucem & mortem filij sui, remissionem nobis peccatorum nostrorum, in filios suos adoptionem, & regni cœlestis hæreditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quanto maiore studio per membra sua satanas abolere conatur, tanto nos diligentius eam, & dierum obseruationibus, & signis, ac imaginibus, & gestu, & habitu, & omni cæremoniarum genere repræsentari cupimus: hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lætitia & triumpho celebrando, consecratum habemus. Ad hunc modum si quis nos interrogauerit, respondebimus, simul fratres nostros admonebimus, vt ostendant, se non erubescere Euangelium, se non erubescere crucem & mortem Christi, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac solenni pompa. Nam quem huius Euangelij, quem crucis & mortis Christi pudet, is quiduis potius, quam Christianus dici meretur, nec est, quòd se peruenturum ad ea præmia speret, quæ Christus non alijs promisit, quam his, qui suam omnem fiduciam, in crucis & mortis, ipsius meritò, collocatam habent. Qui me erubuerit dicit Christus, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua. Omnis autem qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Confiteamur itaque Christum, non sola fide, verùm & ore, hoc est, externis istis ritibus & cæremonijs, quibus maximè fides illius illustratur: & crucis hoc illius & mortis beneficium, summa cum animi deuotione, veraque cordium lætitia celebremus. Hanc autem diuinam sacratissimæ eucharistiæ festi Vrbani quarti institutionem confirmans multam gratiã & dona celebrantibus concessit in conc. Viennensi Clemens

mens

mens papa quintus. Nos, inquit, Christi fideles ad colendum tantum festum & celebrandum donis spiritualibus volentes animare, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui matutinali officio festi eiusdem in Ecclesia in qua idem celebrabitur, interfuerint cẽtum. Qui vero missæ totidem. Qui autem in primis ipsius festi vesperis interfuerint, similiter centum. Qui verò in secundis vesperis totidem. Illis verò, qui primę, tertiæ & sextæ, nonę, ac completorij officijs interfuerint, pro qualibet horarum ipsarum quadraginta, Illis autem qui per octauas illius festi matutinalibus, vespertinis, missæ ac prædictarum horarum officijs interfuerint, centum dies singulis octinarum ipsarum diebus de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorũ apostolorum eius Petri & Pauli auctoritate confisi de iniunctis sibi pœnitentijs relaxamus. Hæc est fides catholica, quam vt paulò ante diximus, &c.

Ne

NE cui simus offendiculo, visum est nobis hic asscribere, quo sensu scripta sunt à nobis ea verba, quæ reperiuntur in cap. 34. vbi de baptismo agitur. (Quid enim opera quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? Atq; aliæ similes sententiæ.) Fortaßis enim sic accipiuntur à nonnullis, quasi nos omnia opera, quæ facta sunt ante fidem, quālibet ea sint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni supplicij reum faciat. Cū tamen constet, esse quædam opera fidem præcedentia eius generis, vt præparent ac disponant hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuisse creduntur. Quod nobis negare, cum hæc scriberemus, nunquam in mentem venit, cum in capite. 73. & sequenti copiosius etiam de illis tractauerimus. Concedimus itaque libenter, etiam ante fidem esse quædam opera, quæ præparant hominem & disponunt ad gratiam: sed ea tamen eius generis esse non concedimus, vt mereantur gratiam: multominus vt mereantur eam, quæ & ipsa gratia est, vitam æternam: vt ex eo satis liquere poßit, quod ante fidem, nullum est meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) nisi supplicij. Non quod non sint opera quædam ante fidem, quæ scholastici vocant ciuiliter bona, quæ nonnunquam disponunt ad gratiam: sed quod infidelitatis peccatum tantum est, vt sub hoc vno quasi generali nomine, putet Augustinus omnia peccata contineri: vsq; eo etiam, vt quæ bona videtur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat: quod omnis infidelium vita peccatum sit. Porrò stipendium peccati mors: vt non poßit non esse verum, quod ante fidem, nullum sit nisi supplicij meritum. Et hoc est, quod ab Augustino scriptum legimus, Quæ sua merita iactaturus esset liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Et iterum. Quid merebaris peccator? Contemptor Dei quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium. Et iterum alio loco: Vna erat massa perditionis ante fidem, cui non nisi supplicium debebatur. Et paucis interiectis: Si dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnam debitā retribuisset. Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur istis operibus, Deus redderet, vtiq; damnaret. Itaq; neq; Catonis, neque Photionis, neq; Aristidis, quamlibet ij fuerint iustitiæ laude celebres, eius generis opera fuerunt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quam æternum supplicium: Cum certißimum sit illud axioma, quod sine fide me diato-

Acto. 10.
Fidē præcedunt duplicis generis opera.
Tract. 89. in Ioannē, & contra duas epist. Pelag. lib. 3. cap. 3.
Lib. 4. contra Iulianum ca. 3.
Rom. 6.
In Psalm.
De verbis Apostoli serm. 11.
In prologo Psalm. 31.

Petrus Lō-bar.libr.3. sen.dist.25 diatoris Christi, nullus mortaliū vel ante legē, vel sub lege, vel sub tēpore gratiæ, saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. Hæc fuit & est sentētia nostra. Libenter enim cōfitemur, quicquid est in nobis meriti, quod id non aliunde sit, quam ex Christi crucis & mortis merito. Itaque si quis in Christum pro nobis crucifixum & mortuum non credit, si quis in illo fiduciam suam omnem collocatam nō habet, indubitanter asserimus, quod is æternum supplicium mereri potest, æternam gloriam mereri non potest, cum Christi meritum sit omne meritum nostrum: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quem cùm semel induerimus in baptismo, ipse est qui viuit in nobis, ipse est qui operatur in nobis, ipse est qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus nostris, quid

Esai.64. alind erunt omnes iustitiæ nostræ nisi pannus menstruatæ? Quāobrem, sicut ante fidem nullum esse tale meritum persuasum habemus, cui merces æterna debeatur: sic eorum cæcitatem satis mirari non possumus, qui regeneratorum & fidelium operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, se non hominum, sed Christi, quem induimus in baptismo, viuentis & operantis & merentis, infidelibus, meritis detrahere: & quantum in ipsis est, crucem eius & mortem euacuare.

¶ In cap.73. post illa verba: Etiam in Cornelio fuisse, hæc addantur. Quem tamen infidelem fuisse nonnulli negant, sed implicitam fidem habuisse, nondum manifestata veritate dicunt, vt August.q.2. ad Simplicianum lib.1.cap.7. de prædest. sanctorū, & Conc.2. Aransicano. Quin & ab Erasmo, &c. 2 ß.

Antuerpiæ, Typis Ioannis VVithagij
Anno 1562.

Verbū enthusiasticū: Extra 306
Conuersio p̄ dict. in Aptis p̄dicantibus & fidelibus neuientibus 2606

Petrus bar. lib sen. dist

[illegible]

[illegible] non tam plene [illegible]

[illegible] ut multa [illegible]

[illegible] sunt dubitata [illegible]